

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет

ЗНУ WEST UKRAINIAN
NATIONAL
UNIVERSITY

ЗБІРНИК ПРАЦЬ

XX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації»

PUBLICATIONS

of XX International Scientific and Practical Conference of Young Scientists "Economic and social development of Ukraine in the XXI century: the national vision and challenges of globalization"

19TH OF MAY 2023,
TERNOPI, WUNU
UKRAINE

Міністерство освіти і науки України
Західноукраїнський національний університет
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих вчених

XX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених
«Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія
та виклики глобалізації»

46009 м. Тернопіль, вул. Львівська 11 (НТ САДМВ ЗУНУ)

E-mail: ntsadm.v.wunu@gmail.com

Відповідальні члени організаційного комітету:

Поперечна Ганна Михайлівна

Іванова Анна Миколаївна

Редакційна колегія:

Борисяк О. В., к.е.н., доц.

Брик М. М., к.е.н., доц.

Вацлавський О. І., к.е.н., доц.

Іванова А. М., к.е.н., доц.

Нагара М.Б., к.е.н., доц.

Зварич Р. Є., д.е.н., проф.

Зварич І. Я д.е.н., проф.

Піцун О.Й., к.т.н.

Поперечна Г. М., д.філ., доц.

Худик Д. І., аспірант

Відповідальний за випуск:

Поперечна Г.М., д.філ.(право), голова НТ САДМВ ЗУНУ

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами XX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія та виклики глобалізації», яка відбулася на базі Західноукраїнського національного економічного університету.

За зміст наукових праць та достовірність наведених фактологічних і статистичних матеріалів відповідальність несуть автори.

ISBN 976 966 654 717 3

© Західноукраїнський національний
університет, 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1 СВІТОВА ЕКОНОМІКА В ХХІ СТОЛІТТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ, ГЕОЕКОНОМІЧНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ НАДНАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	14
<i>Андрущенко А. В.</i> РОЗВИТОК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ПРОДОВОЛЬЧИХ ВИКЛИКІВ	14
<i>Борисяк О. В., Остапйовський Є. В.</i> ПРИНЦИП ЗОНАЛЬНОСТІ У ВИРОЩУВАННІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ	16
<i>Бочаров В.С.</i> РОЗУМНІ АВТОМОБІЛІ ЯК РІШЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ УРБАНІЗОВАНОГО НАСЕЛЕННЯ	19
<i>Бродовська О. Г., Зварич І. Я.</i> ІНКЛЮЗИВНА БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ І НЕ ТІЛЬКИ.....	23
<i>Wang Youngshun</i> THE "BELT AND ROAD" INITIATIVE CONTAINS THE CONCEPT OF "CONCORD"	27
<i>Ванкевич І. С.</i> ГЕОЕКОНОМІЧНІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ, ЯКІ ЧЕКАЮТЬ СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ У ХХІ СТОЛІТТІ	29
<i>Wei Linhai</i> ANALYZING THE UTILIZATION AND CONSUMPTION OF NATURAL RESOURCES BY CHINA'S INTERNATIONAL TRADE AND ITS IMPACT ON THE ENVIRONMENT	33
<i>Вівчарик Н., Дідух А.</i> ІМІДЖ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ.....	36
<i>Гарашук О. В., Куценко В. І., Анісімов В. М.</i> ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	38
<i>Герасимюк П. В.</i> ПЛАНУВАННЯ ПРОЦЕСУ УНІФІКАЦІЇ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС	42
<i>Данько М.</i> АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	46
<i>Дегтярьов Д. С.</i> ГЕОЕКОНОМІЧНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ НАДНАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	49
<i>Дзюблюк О. В.</i> ОЦІНКА ДОСВІДУ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ФЕДЕРЕАЛЬНОЇ РЕЗЕРВНОЇ СИСТЕМИ США ЩОДО ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ	52
<i>Dluhopolska Tetiana, Khemii Yuliia</i> COOPERATION BETWEEN EU AND UKRAINE IN WAR CONDITIONS.....	56
<i>Дранак Т.І.</i> ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ГЛОБАЛЬНУ АКТИВНІСТЬ ТА ІНФЛЯЦІЮ	58
<i>Дударев О.О.</i> ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА РЕКЛАМНИЙ БІЗНЕС.....	62
<i>Zhu Lihong</i> RESEARCH ON SMALL AND MICRO ENTERPRISES UNDER ECONOMIC CRISIS	65
<i>Зварич Р.Є., Рівіліс І.</i> УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ	67
<i>Коновалов Р. І.</i> НАУКОВІ ПІДХОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ПОПИТУ НА ПРОДОВОЛЬСТВО	69
<i>Котов Т. П.</i> ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЗМІНУ ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГІВ ТА ВПЛИВ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ	73
<i>Xiaoqian Chen</i> CENTRAL BANK DIGITAL CURRENCIES: CONSUMER DATA-DRIVEN SUSTAINABLE OPERATION MANAGEMENT POLICY	77
<i>Люба О.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬО-ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН.....	81
<i>Масна О.А.</i> THE ESSENCE AND THEORY OF THE GREEN ECONOMY	85
<i>Махиборода К. В.</i> ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ	87

<i>Мукан А. Р.</i> СУТНІСТЬ ТРАНСФЕРТУ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ТРАНСФЕРТНОЇ ПОЛІТИКИ ТНК	90
<i>Муравський М. І.</i> ВПЛИВ COVID-19 НА РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ	95
<i>Мельничук Ю.</i> ВИЯВЛЕННЯ СИСТЕМНИХ ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ.....	99
<i>Павленко М. М.</i> ОПТИМАЛЬНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	103
<i>Павлишин І.В.</i> ЛОГІСТИКА ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ.....	106
<i>Поліщук О. Ю., Маїшта Н. О.</i> ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД.....	110
<i>Проконів М. В.</i> ТОВАРНІ ЦІНОВІ ШОКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ, ТА КУРСИ ВАЛЮТ ЕКСПОРТЕРІВ ТА ІМПОРТЕРІВ ТОВАРІВ.....	113
<i>Процяк А.І.</i> ВТІЛЕННЯ ПЛАНУ BERS В УКРАЇНІ: КЛЮЧОВІ НАПРЯМКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ.....	117
<i>Семененко Ю.С.</i> ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	120
<i>Стахова Н. В.</i> ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ В АСПЕКТАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ.....	125
<i>Тимофійчук Ю. В., Зварич І. Я.</i> СУЧАСНІ ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ ..	129
<i>Тишечко А. В.</i> РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ПРОДОВОЛЬСТВОМ	133
<i>Харковський Б. В.</i> ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ЯК СТРАТЕГІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ ЄС	136
<i>Chi Juxiang</i> THE EFFECT OF VILLAGE DIRECTOR'S EDUCATION LEVEL ON FARMERS' INCOME	139
<i>Шамутило А. Ю.</i> ПРОБЛЕМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ	144
<i>Шевчук Ю., П'єх І.</i> ПОСТКРИЗОВЕ ІНВЕСТУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	146
<i>Шишковський А.О.</i> ІНСТИТУЦІЙНИЙ ЛІБЕРАЛІЗМ ЯК ПРОВІДНИЙ ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ГЕОЕКОНОМІКИ.....	148
<i>Яценко В.В.</i> ЛАНЦЮГИ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ У БІЗНЕС-ПРОЦЕСІ ЛОГІСТИКИ	152

СЕКЦІЯ 2 ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ .....

<i>Алієв Е.Ш.</i> ДЕТЕРМІНАНТИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ.....	156
<i>Аль-Хатіб Вісам Ахмад Мохаммад</i> СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ РОСЛИН.....	158
<i>Арутюнян О.Г.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ.....	161
<i>Борисова Т.М., Крупник А.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПРОДУКТОВОГО ІТ ПІД ЧАС ВІЙНИ	163
<i>Борисяк О. В., Покойовий Н. А.</i> ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОФІТОЦЕНОЗІВ У КОНТЕКСТІ КЛІМАТИЧНО-НЕЙТРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ.....	168
<i>Буняк Н.М., Дручок І.А.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМИ ЗМІНАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	171
<i>Вівчар В. П.</i> ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ТА ВЕКТОРИ ПРОТИДІЇ.....	174
<i>Вівчар О. І.</i> КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОСНОВНА ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ БІЗНЕСУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ	178

<i>Вольська А.О., Шевчук О.В.</i> ДО ПИТАНЬ СЬОГОДЕННЯ: РИНОК ПРАЦІ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ В УКРАЇНІ.....	182
<i>Гайворонська І.В., Алексєєнко Е. С.</i> АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	185
<i>Галоєв О.О.</i> КРИТЕРІЇ ВИБОРУ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	189
<i>Голян Г.Я., Голубков Д.О.</i> АНАЛІТИЧНІ МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА.....	193
<i>Горожанський Р.П., Петрук А.Р.</i> АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	196
<i>Даниленко-Кульчицька В.А</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИЖИВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ У ЧАС ВІЙНИ.....	199
<i>Дишкантюк О. В. Коваленко Л. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	203
<i>Ельфеззани Рамі Ахмет Алі, Зачосова Н.В.</i> НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	209
<i>Зоря С. П Голобородько В. В.</i> ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ.....	213
<i>Імнадзе І, Попова Г.</i> МІГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	216
<i>Камишнікова А. О.</i> КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	220
<i>Кичан О.О. , Смирнова Т. А.</i> ВПЛИВ СТАНУ ПАКУВАЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ НА ПРОЦЕС РОЗРОБКИ УПАКОВКИ НОВИХ ТОВАРІВ.....	224
<i>Кладова О.О., Зачосова Н.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СЛУЖБИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ	228
<i>Корольчук Д.В.</i> ЧИННИКИ ВПЛИВУ ТА ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА.....	232
<i>Кравчук Н.О.</i> АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	237
<i>Кріль І.З.</i> МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНИХ ТРАНСПОРТНИХ МАРШРУТІВ	240
<i>Коцофляк Д.</i> АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ	243
<i>Лесик Г.В.</i> ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ	247
<i>ЛОЗІН Б.</i> ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ТОРГОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	251
<i>Nahara M. B.</i> FROM CIRCULAR BUSINESS MODELS TO CIRCULAR BUSINESS ECOSYSTEMS	254
<i>Нгуєн Чонг Хунг</i> ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЗА ДОПОМОГОЮ МОТИВАЦІЇ	258
<i>Małgorzata Okreglicka</i> IMPACT OF PERCEIVED ORGANIZATIONAL SUPPORT AND ENTREPRENEURIAL ORIENTATION DIMENSIONS ON CORPORATE SUSTAINABILITY	262
<i>Процишин Ю.Т.</i> ПРОСУВАННЯ БІЗНЕСУ В СУЧАСНОМУ МЕДІА-ПРОСТОРІ, АБО КРИТЕРІЇ УСПІШНОГО ВІДЕО	266
<i>Портоварас Т.Р.</i> ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАПИТІВ І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ЗАДОВОЛЕННЯ СИСТЕМОЮ АНАЛІЗУ	269

<i>Птащенко О. В., Корсунова К. Ю.</i> ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗШИРЕННЯ БІЗНЕСУ НА МІЖНАРОДНИЙ РІВЕНЬ: СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	275
<i>Розумний О.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ	279
<i>Саркісян Л.Г., Сидоренко О.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	282
<i>Сеник Ю.І.</i> КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ, ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	288
<i>Сирота О. В.</i> СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ	291
<i>Федірко М.М</i> МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕНЕРГОАУДИТУ ЕЛЕКТРОПРИВОДІВ НАСОСНИХ СИСТЕМ В ТЕПЛОВИХ МЕРЕЖАХ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ	295
<i>Хвалибога Т.В.</i> ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДЬМИ У БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ.....	299
<i>Юрчишена Л.В , Криворучко А.С.</i> ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	302
СЕКЦІЯ З РОЛЬ ФІНАНСІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ: ФУНКЦІОНАЛЬНА ДЕТЕРМІНОВАНІСТЬ ТА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ	
.....	307
<i>Антонюк В.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ОПОДАТКУВАННЯ.....	307
<i>Биковець А. О.</i> БЕЗПЕКА ФІНАНСІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ ДЕРЖАВИ	313
<i>Братівник І. М.</i> ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЮВИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ.....	316
<i>Бук О.В., Кудрявцева Д.Ю.</i> МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	320
<i>Буковський М.М., Труфанов О.В.</i> ПРОТИДІЯ МІНІМІЗАЦІЇ СПЛАТИ ПОДАТКІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРІОРИТЕТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	324
<i>Була П. В.</i> ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	328
<i>Валігура Т.В.</i> СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ	332
<i>Васін А.І.</i> НАПРЯМКИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ПРИБУТКОВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	336
<i>Вацлавський О. І., Давидюк П. П.</i> ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ	339
<i>Вацлавський О. І., Кріпкий Н. М.</i> ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	342
<i>Витвицька У. Я.</i> ПРИНЦИПИ РОЗРОБКИ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ.....	345
<i>Вітко А.</i> СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ.....	349
<i>Вітреску І., Шенетюк М., Хом'як В., Лободіна З. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСВІТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	353
<i>Гордов О. Б., Ляковський Т. Б.</i> ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ.....	358
<i>Горин В. П. , Ільгов А. О.</i> КОМУНАЛЬНИЙ КРЕДИТ ЯК МЕТОД ФІНАНСУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ	362
<i>Грегоращук А. Л.</i> АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА.....	366
<i>Грегоращук І. Л.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	370

<i>Гузела М. П.</i> ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ	375
<i>Гуцул І., Беценко А.</i> НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ДІЄВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ В МИТНІЙ СФЕРІ	380
<i>Дем'янишин В. Г., Дем'янишин В. В.</i> РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ, ОРГАНІЗАЦІЙ, УСТАНОВ В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ	386
<i>Денисенко І. С.</i> ФІНАНСОВІ РИНКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТФОРМИ ВЗАЄМОДІЙ	390
<i>Дехтєвський О. В.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАНЯ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ	393
<i>Дзюба П. П.</i> УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ	397
<i>Дідик В. А.</i> ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ	400
<i>Дмитрів В.І.</i> ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І РОЛЬ МАЙНОВИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКИХ КРАЇНАХ СВІТУ	404
<i>Дудченко І. А., Ожаровська О. В.</i> ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ КРАЇН З РОЗВИНЕНОЮ ЕКОНОМІКОЮ	407
<i>Жабак О.В.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ	411
<i>Іванова А.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ	418
<i>Ільгов О. Г.</i> РОЛЬ ЗЕЛЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	421
<i>Кекіш І. П., Пивовар А.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КІНОЛОГІВ В МИТНІЙ СФЕРІ	425
<i>Ківелюк Я., Паньків А., Чернишенко Ю.</i> НЕОБХІДНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	432
<i>Кізіма А. Я., Охотницький М. В.</i> ПРАГМАТИКА ІНВЕСТУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ	437
<i>Кізіма Т. О., Газилишин О. А.</i> ПРАГМАТИКА ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ	441
<i>Кісіль В. І.</i> ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ: СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ	445
<i>Клименко К.В., Ухналь Н.М.</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ	448
<i>Ковальчук В. Р.</i> ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ	452
<i>Ковальчук П. Р.</i> НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА	455
<i>Козак І.В.</i> ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	459
<i>Костецька Д.</i> ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ БРОКЕРІВ В УКРАЇНІ	463
<i>Кришталь Г.О., Люткевич Я.М., Панін Є.В.</i> ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	467
<i>Кузь Р. Г.</i> УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ	470
<i>Кучер Р. О.</i> ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ	473
<i>Левченко О.Ю., Новосьолова О.С.</i> ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	475
<i>Лилик І.</i> ІНСТРУМЕНТИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	479

Лободіна З. М., Лободін Р. М., Лушней Ю. І. ПУБЛІЧНІ ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ЕКОНОМІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА СКЛАД	484
Лукиняник Д. В. МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ	488
Луцик А.І. ПРОБЛЕМАТИКА ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	492
Маринюк Д.М. ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ	495
Мартинюк В.В. МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ	499
Марценюк І.В. МЕТОДИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ	502
Мельничук Ю. Д. ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	505
Мискін Ю.І., Вільчинський О.М. ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	508
Міщук П. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ	510
Мороз О. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ	514
Мотрук В. ФІСКАЛЬНІ ЕФЕКТИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	518
Пасічник Ю. В. ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ	522
Патокін І., Патокіна М. СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ МИТНИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ.....	526
Поляк-Свергун М. М. ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА НБУ В СФЕРІ ПІДТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ	532
ПРИШЛЯК Я. ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	535
Прокопчук Б. О. ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: ІННОВАЦІЇ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД.....	539
Радиш М. В., Савчук Т. В. АНАЛІЗ ЗМІН В ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ВІДПУСКНИХ В ЗВ'ЯЗКУ З ВОЄННИМ СТАНОМ В УКРАЇНІ	543
Романюк Я. І. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОРГАНІЗАЦІЮ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ.....	547
Рошко Я.Ю., Савчук Т.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ.....	550
Рудич В. С. ІНСТИТУЦІЙНІ УЧАСНИКИ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ	554
Сарана Л.А. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ	558
Сивак В. В. ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКУ	561
Сидор Т. І. СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	565
Сисак В. В. АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ Й ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ	569
Слепова Д. О. АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАНЬ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВ	573
Сорока М.В., Шентак А.Б. ТРАНСФОРМАЦІЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	577
Сороківський А. Р. ПОДАТКОВА КОНКУРЕНЦІЯ В РАМКАХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДРУГОЇ СКЛАДОВОЇ ПЛАНУ ПРОТИДІЇ ВЕРС (VERP PILLAR 2).....	580
Спасів О.Я. УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА	584
Сукач О. М. ФІНАНСОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ.....	587

<i>Сурма Я. В.</i> НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ	591
<i>Теслюк С.А., Масечко А.С.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГАЛУЗІ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ.....	594
<i>Титор В. , Бойчук В.</i> АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ	598
<i>Ткачик Ф.П. , Карпінець В.В.</i> ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ	604
<i>Ткачук В. В.</i> ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ.....	607
<i>Федак Ю. С.</i> ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	610
<i>Федорович І. М.</i> СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ.....	614
<i>Фільварочний І.</i> ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ	618
<i>Хамига Ю. Я.</i> ІНСТРУМЕНТИ ІНВЕСТУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ	621
<i>Хархут А. І. , Харченко Д. А.</i> ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ	626
<i>Чайковський Є. Я.</i> ВПЛИВ КОНЦЕНТРАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ	629
<i>Чернець І.С.</i> РЕАЛІЇ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ.....	634
<i>Шевчук А.М.</i> ПРАГМАТИКА ПОДАТКОВОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	636
<i>Шевчук Є.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	640
<i>Шулюк Б. С.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КРЕДИТНИХ ДЕРИВАТИВІВ В СТРУКТУРІ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА.....	646
<i>Юдіна С.В., Мондрієвський С. А.</i> АУДИТ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	651
<i>Юзвін Н. І.</i> КРИПТОВАЛЮТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНВЕСТУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СПЕЦИФІКА ТА ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ	654
<i>Юзюк І. В.</i> КРАУДФАНДИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРОЄКТІВ.....	658
Секція 4 ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК СУЧАСНИЙ ВИКЛИК ЗМІНИ ЦІННОСТЕЙ ТА ОРІЄНТИРІВ	663
<i>Барба Д. І.</i> ПРОЄКТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА СУЧАСНОГО ВЕБ-ДОДАТКУ, АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ.....	663
<i>Башиуцький Р.Б., Буяк Л.А.</i> ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ.....	666
<i>Березький М. О. Рутецький Ю. О.</i> ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ У ЗАДАЧАХ РЕАЛЬНОГО ЧАСУ	670
<i>Борисова Т.М., Василюшин В.М.</i> ОСОБЛИВОСТІ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ ПРОДУКЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	674
<i>Борисюк О. В.</i> ЦИФРОВА ВАЛЮТА ЦЕНТАЛЬНИХ БАНКІВ: РОЛЬ НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ	677
<i>Брик Н.В.</i> ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ	680
<i>Бриль Ю.І., Літвінов Д.О</i> ПЕРСПЕКТИВИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЗК ..	684
<i>Ганзюк С.М.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В БАНКІВСЬКОМУ БІЗНЕСІ	688
<i>Гулей С.А.</i> ЦИФРОВІЗАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	691

<i>Дерши Б. Б.</i> УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СКАНУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ СКЕЛЕЦЬ ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ РАКУ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ.....	695
<i>Дубель М.В., Крамаренко Д.А.</i> ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГАХ ТА УПРАВЛІННІ	699
<i>Дубенчук С.А., Економова Ю.О.</i> ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТОРГІВ ДП «СЕТАМ»: ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ	703
<i>Ізонін І. В., Бейда Я.Р., Федорчук М.А., Маиталір Д.Б., Підкостельний Р.Р.</i> ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОРОТКИХ ВИБІРОК ДАНИХ: МЕТОДИ АУГМЕНТАЦІЇ ДАНИХ	705
<i>Колодницький Д.</i> РОЛЬ АНАЛІЗУ ВЕЛИКИХ ДАНИХ У БІЗНЕС-АНАЛІТИЦІ.....	708
<i>Кондаурова Д.О.</i> СУТЬ ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ ТА ВИКОРИСТАННЯ СВДС У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ	711
<i>Кудашикіна К.В., Ахновська І.О.</i> ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ.....	715
<i>Кулина С.В.</i> ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ РОЗПОДІЛЕНОГО ЗАХИЩЕНОГО ЗБЕРІГАННЯ ДАНИХ ДЛЯ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	719
<i>Кущинська О.О. Спасіченко О.В.</i> ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ PROZORRO	723
<i>Литвин Н.М., Хитрий О.О.</i> МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	727
<i>Ляцинський Петро, Ляцинський Павло</i> ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОЇ МІКРОСКОПІЇ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ АНАЛІЗУ БІОМЕДИЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ	729
<i>Максимова І. І.</i> ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ВАЖІЛЬ ДОСЯГНЕННЯ КЛІМАТИЧНИХ ОРІЄНТИРІВ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	732
<i>Пережуда Ю.А.</i> НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ.....	736
<i>Пецюрківська С. Ю. Штинь А. О.</i> ПЛАТІЖНА СИСТЕМА SWIFT: ЗНАЧЕННЯ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	741
<i>Підпала М. С., Сосновська М. І.</i> ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ КРЕАТИВНОСТІ КОМПАНІЇ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ	745
<i>Пришляк К.М., Буюк Л.А.</i> ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	749
<i>Ракітін О.</i> ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ	752
<i>Саврій С.В., Басістий В.П.</i> АФІННИЙ ШИФР ЗСУВУ В СИСТЕМІ ЗАЛИШКОВИХ КЛАСІВ	755
<i>Тритинник Х. І.</i> РИЗИКИ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА КРИПТОВАЛЮТИ	758
<i>Чуйко М. М., Прокопенко С. О.</i> СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ГАЛУЗІ МИТНОЇ СПРАВИ	763
<i>Шаталова Л.С.</i> РОЛЬ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	765
<i>Шевченко І.О.</i> СТРАТЕГІЯ СФЕРИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ.....	769
<i>Яцун А. Г.</i> ВИКЛИКИ ПРИ ЗМІНИ ЦІННОСТЕЙ І ОРІЄНТИРІВ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ РАВЛИКІВНИЦТВА ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	773
<i>Voitenko O.M., Voitenko Y.M.</i> MARKETING EVOLUTION: THE TRANSITION FROM CHANNEL TO ECOSYSTEM IN B2B ORGANIZATIONS	777
Секція 5. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРОБЛЕМИ УНІФІКАЦІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ	779
<i>Бандурка М.Б.</i> СОЦІАЛЬНІ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ ...	779

Бенько В.С., Шагай Н.В. УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	782
Бербека М. Б., Зіник Ю. І. ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕСИ ОБЛІКУ	786
Білий А. Т. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ	789
Бортнік Н.В. Никонюк В.С. МЕТОДИ АНАЛІТИЧНОЇ ОЦІНКИ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ КРАЇНИ	792
Борикайло Т.П. Зленко А.І. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ АВТОМАТИЗОВАНОЇ НАВІГАЦІЇ ТРАНСПОРТУ	795
Брик І.М. ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В УМОВАХ ДІЇ ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН	797
Брик М.М. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ	801
Будник В.І ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБЛІКУ	804
Гнідаш Р.В. Криворучко М.Ю. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ	808
Голубець М.М. Чорна Н.П. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ. 812	
Грибовська Ю. М БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ПРИБУТОК: СУТЬ І ПОРЯДОК ОБЧИСЛЕННЯ	816
Даньчук І.Б. ПЕРЕДУМОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ЛІЧИЛЬНИКІВ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ	819
Задорожний М.З. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІНОСТІ ЩОДО НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ	821
Калин Р.В. ОБЛІК ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ У РОЗРІЗІ ЕТАПІВ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	824
Кіндзерський І. М. РОЛЬ ТА ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВИТРАТИ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ	827
Корнят І.В. ОБЛІК ТА ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ ТРАНСПОРТНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ	830
Костецький Я.І. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ІНЖИНІРИНГ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	832
Кравчук Т.О. Пушанко Б.О. АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ	836
Крупка Б. В. СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ШВЕЙНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЗАВДАННЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ	839
Кирик В. І. МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ ТА ЇХ КАЛЬКУЛЮВАННЯ: УКРАЇНСЬКА І ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА	842
Мінаєв Д. О. Голубецький П. А. ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ АГРОДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК	847
Міньковський П. П. ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИПУСКУ І РЕАЛІЗАЦІЇ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	849
Москаль В. О. Микиташи М. М. ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ «БЛОКЧЕЙН» І «РОЗПОДІЛЕНИЙ РЕЄСТР»	853
Назарова І. Я. СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА УНІФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ	856
Омецінська І. Я. Омецінська М.О. АНАЛІЗ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ДАНИХ БАЛАНСУ (ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН)	859

Омецінський О. В. РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ.....	863
Палаш А. В., Мазурик В. Р. ДИЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ, ОБЛІКУ ТА РОЗПОДІЛУ ДИВІДЕНДІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ.....	866
Пастернак І.О., Пастернак Ю.О ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	870
Ревега О.І. ОЦІНКА НОВОСТВОРЕНИХ КРИПТОАКТИВІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ.....	873
Рошко Я.Ю. Савчук Т.В. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ.....	876
Савонік Т. П. АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	880
Савченко Н. Л. ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТОВАРАМИ КРИТИЧНОГО ІМПОРТУ	883
Семчук Д.С. Войцешин В.П. ОБЛІК В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	887
Сень В.М. Фаріон Ю.В. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА.....	891
Стецюк М. С. Мазурик В. Р. ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ	895
Строценць А.І. СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПОЛІГРАФІЧНИМ БІЗНЕСОМ ТА ЇХ ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ	898
Фаріон В.Я. Сивик О. О. РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	900
Секція 6. ІННОВАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ НАУК В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ.....	904
Багрій І.І. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ІНТЕРНЕТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС	904
Берестецький В. ДОЗВІЛЛЕВЕ ЧИТАННЯ БІБЛІОТЕКАРЯ.....	910
Беська С.В. ІННОВАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....	913
Бунт Р. КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ.....	916
Герасимович А.О. Лук'янова М.Т. ДІДЖИТАЛ ІНСТРУМЕНТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНКУРЕНТА.....	922
Герус Р. І. ПЕРЕШКОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ..	925
Гніденко А. Т. КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН ПОДРУЖЖА	929
Дикий Я. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОСТАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ.....	934
Дмитришин Р. А. Кот Т. Ю. Зуєв Л. К. ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ.....	938
Дракохруст Т. В. JUSTICE AND ARMED AGGRESSION.....	946
Дубан І.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ІНТЕРНЕТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	949
Дудчик О.Ю. Межуєва М.В. ЮРИДИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ.....	954
Жилін С. ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ НА АГРОПРОДОВОЛЬЧУ ПРОДУКЦІЮ ..	956
Карач Н.М. СОЦІАЛЬНІ НАУКИ У ЄВРОПРОСТОРІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО	959

Коруц У.З. ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН ЩОДО ЗАБОРОНИ ПРОПАГАНДИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ.....	962
Кузь Т.В. МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ ПОСЛУГ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ ЧЕРЕЗ ЦЕНТРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ	967
Лазарук А.Ф. АКСІОПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ	971
Левицька А.А. ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДВОПАЛАТНИХ ПАРЛАМЕНТІВ В УНІТАРНИХ ДЕРЖАВАХ	976
Мартинець О. ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ БІБЛІОТЕКИ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ.....	980
Медвідь Р. КОМПЕТЕНТНІСТЬ БІБЛІОТЕКАРЯ У КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ	984
Міщук Є.В. ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБАХ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	987
Нагурний В. М. РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	989
Ногас Н. І. УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН.....	992
Олійник Ю. І. ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАХОДІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПОДАТКОВИМИ ОРГАНАМИ ДО ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА	996
Піддубна В.Ф. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА	999
Поперечна Г.М. ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КУПІВЛЮ-ПРОДАЖ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ З ACQUIS COMMUNAUTAIRE ЄС	1004
Романів А. Р. ПОРУШЕННЯ УКРАЇНОЮ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИПАДКИ РОСІЙСЬКИХ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНЦІВ ТА КОЛАБОРАНТІВ	1007
Романюк Д. ІНСТРУМЕНТАРІЙ ГАРМОНІЗАЦІЇ, УНІФІКАЦІЇ ТА КОДИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В ХХІ СТОЛІТТІ.....	1011
Сендецька І. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	1016
Сеньків А.І. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНЦІВ У США	1020
Стецюк Ю.О. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЙНИХ ПРАКТИК У СФЕРІ ОСВІТИ	1023
Трембач С.О. АВТОНОМІЯ ВОЛІ ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ.....	1026
Чапрак В.С. PR-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЕЛЕКТОРАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ ВИБОРЦІВ.....	1029
Чорна К.Л. КОМЕРЦІЙНИЙ АРБІТРАЖ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ.....	1032
Chornyj Y. ESSENCE, PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP LEGAL REGULATION IN UKRAINE	1035
Zhengrong L. HUMAN RIGHTS AND ARMED CONFLICTS	1038
Konrad Schönberg OUR HELP FOR UKRAINE SINCE MARCH 2022.....	1040

СЕКЦІЯ 1

СВІТОВА ЕКОНОМІКА В ХХІ СТОЛІТТІ: ТРАНСФОРМАЦІЯ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ІНТЕРЕСІВ, ГЕОЕКОНОМІЧНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ НАДНАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

УДК 338.432 : 639.3/.6

Андрущенко А. В.

аспірант кафедри глобальної економіки

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

РОЗВИТОК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОЇ ГАЛУЗІ АКВАКУЛЬТУРИ З УРАХУВАННЯМ ВПЛИВУ ПРОДОВОЛЬЧИХ ВИКЛИКІВ

Для того, щоб галузь національної економіки набула рис ефективного і конкурентоспроможного розвитку потрібно мати чітку систему збирання інформації для управління виробничими процесами. Вказане стосується і галузей аграрного сектору економіки, зокрема і галузі аквакультури. Щороку статистична інформація щодо обсягів виробництва продукції аквакультури збирається територіальними органами Державного агентства меліорації та рибного господарства України відповідно до Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства від 21.03.2012 № 141 «Про затвердження форми звітності № 1А-риба (річна) «Виробництво продукції аквакультури за 20__р.» та інструкції щодо її заповнення». Серед спеціалістів з аквакультури виникла активна дискусія щодо вдосконалення форми звітності з аквакультури 1А-риба (річна). Вони обговорюють можливість покращення даної форми звітності, щоб забезпечити більш ефективний та точний облік в галузі рибного господарства.

Багато фахівців в галузі аквакультури висловлюють свою занепокоєність стосовно недостатньої якості звітування суб'єктів даної галузі, що може призвести до нещадного впливу на достовірність поданої статистичної

інформації. Таким чином, після аналізу зібраних даних можуть виникати неточності та спотворення фактичної ситуації, що робить її непридатною для використання в рішеннях з питань розвитку даного сектора.

Наприклад, у сфері аквакультури існує серйозна проблема, пов'язана з ігноруванням суб'єктами необхідності щорічного надання звітності за формою 1А-риба (річна). Це веде до низького рівня звітування, а також викликає сумніви щодо достовірності наданої інформації. Згідно з даними територіальних органів Держрибагентства, у 2022 році звітність за цією формою надали лише 38,73 % суб'єктів аквакультури. Це серйозно підірвало статистичні дані, отримані Україною, і може вказувати не на реальну ситуацію в галузі, а лише на деякі тенденції. При цьому маємо зазначити, що ця проблема ще не була вирішена, адже навіть у порівнянні з попереднім роком рівень звітування не змінився, а навіть трохи зменшився.

На сьогоднішній день, проблеми, пов'язані з обсягами, різноманіттям та якістю виробництва продукції аквакультури, залишаються актуальними для України. Водночас до викликів додалася війна, яка має складні багатопланові наслідки не лише для української економіки, але й для економік інших держав. Це призвело до збільшення складнощів в постачанні витратних матеріалів для української аквакультури, яка залежить від іноземних постачальників. Тож зараз виникає потреба у вивченні та впровадженні новітніх стратегій з урахуванням впливу продовольчих викликів, а також підходів для забезпечення розвитку конкурентоспроможної аквакультури в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Скоробогатова Н. Конкурентоспроможність галузі в умовах інтеграційних процесів. Актуальні проблеми економіки та управління. 2016. № 10.
2. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

3. Вдовенко Н. М., Маргасова В. Г., Шарило Ю. Є. Михальчишина Л. Г., Конкурентоспроможність рибного господарства та аквакультури як складова ефективності національної економіки. Біоекономіка та аграрний бізнес. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2019. № 1. Vol. 10. С. 30–39.

4. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів. Інвестиції практика та досвід. 2011. № 20. С. 7–11.

УДК 631:620.92

Борисяк О. В.

*к.е.н., докторантка кафедри маркетингу
Західноукраїнський національний університет*

Остапйовський Є. В.

*магістрант кафедри агробіотехнологій
Західноукраїнський національний університет*

ПРИНЦИП ЗОНАЛЬНОСТІ У ВИРОЩУВАННІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ КУЛЬТУР В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Російська воєнна агресія проти України активізувала питання з пошуку альтернативних енергетичних ресурсів і переходу до низьковуглецевої енергетики у контексті глобальної зміни клімату. Диверсифікація джерел отримання енергії шляхом інтеграції відновлюваних ресурсів у ланцюг енергопостачання розглядається як спосіб попередження зміни клімату, так і спосіб мінімізації використання природних викопних енергетичних ресурсів. У цьому контексті, енергетичні культури розглядаються як різновид біомаси, що має енергетичний та кліматично-нейтральний потенціал.

Згідно аналітичних даних розвитку біоенергетики в Україні «для отримання необхідної кількості біопалива з енергетичних культур під їх

вирощування мало бути задіяно понад 118 тис. га у 2020 р., що становить 3% вільної площі сільськогосподарських земель в Україні» [1, 12]. В умовах зміцнення енергетичної та кліматичної складових національної безпеки, а також «зеленого» відновлення України особливе значення має переробка біомаси на біопаливо у сфері транспорту [2; 3], а також інтеграція біомаси у ланцюг енергопостачання [4; 5].

У цьому контексті, слід відзначити, що «залучення потенціалу незадіяних у сільському господарстві земель для виробництва енергії може задовольнити близько 12-15% потреб України в первинній енергії» [6, 13]. Зважаючи на це, особливе значення має дослідження умов вирощування енергетичних культур в Україні за принципом зональності. Зокрема, виокремлення зональних характеристик передбачає врахування ґрунтових, кліматичних та інших умов сільськогосподарських земель, на яких закладаються плантації таких культур (Полісся, Лісостеп, Степ).

Особливостями енергетичної верби і тополі є їхня багаторічність, відсутність обмежень щодо ґрунтових умов. Водночас, ці енергетичні культури мають потребу в отриманні вологи. Наприклад, верба «може рости на ґрунтах різного типу, на заболочених і непродуктивних (таких, що потребують рекультивації) землях. Посадку верби доцільно проводити ранньою весною, відразу після морозів, оскільки в цей період вологість ґрунту є найбільш сприятливою» [1, 33]. Щодо морозостійкості, то енергетична верба, у порівнянні з тополею, є більш морозостійкою.

Міскантус також належить до багаторічних культур. Проте, на відміну від верби і тополі, які є деревоподібними енергетичними культурами, міскантус є трав'янистою культурою і не потребує надмірної вологості «(річна кількість опадів на рівні 600-700 мм. Для вирощування підходять ґрунти середньої щільності з низьким рівнем ґрунтових вод. Міскантус висаджують навесні – у березні-квітні» [1, 34].

Проведений огляд ґрунтово-кліматичних особливостей вирощування енергетичної верби, тополі, міскантуса свідчить, що за принципом зональності

для вирощування цих енергетичних культур найбільш сприятливими в Україні є Полісся (енергетична верба), а також західний Лісостеп (тополя, міскантус), що характеризуються надмірним і достатнім рівнем вологості, та відповідними ґрунтово-кліматичними умовами. «Європейськими країнами-лідерами за площами земель, задіяних під плантації енергетичних культур, є: Італія – 57 тис. га (найбільші площі в Європі), Польща – 13 тис. га, Швеція – 12 тис. га, Німеччина – 11 тис. га, Данія – 10 тис. га, Фінляндія – 8 тис. га» [6, 6]. Водночас, відзначимо, що в умовах відстеження глобального впливу зміни клімату, а також враховуючи багаторічність енергетичних культур важливе значення має врахування ризику щодо мінливості кліматичних факторів шляхом проведення оцінки вразливості сільськогосподарських земель України до зміни клімату.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Підготовка та впровадження проектів заміщення природного газу біомасою при виробництві теплової енергії в Україні : Практичний посібник / За ред. Г. Гелетуха. К. : Поліграф плюс, 2015. 72 с. URL: <https://uabio.org/materials/1118/>.
2. Монастирський Г. Л., Борисяк О. В. Екологічні та енергоефективні підходи до забезпечення інноваційного розвитку муніципальної транспортної логістики. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2019. Вип. 4. С. 7-18.
3. Гументик М. Я., Бондар В. С. Економічна й енергетична ефективність вирощування біоенергетичних культур на біопаливо. *Біоенергетика*. 2018. № 1. С. 16-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Bioen_2018_1_5.
4. Борисяк О. В. Інноваційний потенціал підприємств енергетики і критичні кліматичні технології в умовах воєнного стану. *Інноваційна економіка*. 2022. № 2-3 (91). С. 21-28.
5. Borysiak O., Mucha-Kuś K., Brych V., Kinelski G. Towards the Climate Neutral Management of Innovation and Energy Security in Smart World : monograph. Berlin, Germany : Logos Verlag Berlin GmbH. 2022. 172 p.

6. Воробей В., Медлех Я., Гудз Н. Використання біомаси енергетичних культур у північних областях України (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська та Чернігівська області) : аналітичне дослідження підготовлено в рамках Проекту технічної допомоги Європейського Союзу «Енергія біомаси: перетворення природного потенціалу на регіональні партнерства», що фінансується Європейським Союзом за Програмою співпраці EaTPC. Львів : Агенція економічного розвитку PPV Knowledge Networks. 2018. 59 с.

Бочаров В.С.

*аспірант кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

РОЗУМНІ АВТОМОБІЛІ ЯК РІШЕННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ УРБАНІЗОВАНОГО НАСЕЛЕННЯ

Слово «автомобіль» походить від грецького *autòs*, що означає «самий» або «особистий», і латинського *mobilis*, що означає «мобільний». Ідея цього портманто полягала в тому, що карета, або, точніше, транспортний засіб тепер мобільний без кінських сил. Однак відсутність коней означає безповоротну втрату автономії. Треновані та одягнені коні навчилися (автонавчання) уникати перешкод на дорозі, і були незліченні випадки «автономних ходів», коли кінь безпечно повертався в екіпажі додому, навіть уночі, в тумані чи в несприятливих погодних умовах, якщо водій не міг продовжувати поїздки. Без керування коні принаймні привели б екіпаж у безпечний режим, пасучи траву на узбіччі. Сучасні зусилля автомобільної промисловості спрямовані на те, щоб відновити частину втраченої автономії та багато в чому піднятися над цим історичним прикладом. Використовуючи особливе сприйняття теорії Канта, автономія визначається як «самовизначення в межах вищого (морального) закону». В автономних транспортних засобах люди ігнорують моральний закон, програмуючи поведінку

та реакції автомобіля. Таким чином, транспортний засіб повинен постійно приймати рішення про те, що робити в русі, в межах і особливостях правил і заборон, якими він був закодований.

З огляду на нинішні темпи зростання населення, очікується, що до 2050 року кількість заторів і тривалість поїздок зросте втричі, витрати на транспорт — у чотири рази, а викиди вуглекислого газу — у п'ять разів порівняно з нинішнім рівнем. Єдиним життєздатним рішенням є перетворення концепції традиційного міста на розумне місто, де підключення та автоматизована мобільність забезпечують невидиму базову інфраструктуру. Окрім розширення можливостей місцевих органів влади брати участь в інноваційних рішеннях, надання фінансової допомоги на національному рівні та впровадження нових технологій, однією з критичних змін у розвитку розумних міст є поява технології автономного водіння.

Інфраструктура автономного водіння включає в себе все: від дорожніх конусів до придорожніх датчиків і розумних показчиків. У розумних містах майбутнього підключення буде важливіше, ніж паливо, яке використовують транспортні засоби. Очолюючи революцію розумних міст, автономні транспортні засоби принесуть цілу палітру датчиків і пристроїв Інтернету речей, а вдосконалена мережа 5G дозволить їм отримувати, обробляти та передавати практично необмежену кількість даних у сучасне міське середовище. Експерти стверджують, що 5G може бути відсутньою частиною, яка зробить ефективні автономні транспортні засоби можливими. Вважається, що ця мережа в сто разів швидша за 4G, і до 2024 року очікується, що її використовуватимуть у 40% світу,. Нещодавні аналізи показують, що автономні транспортні засоби здатні скоротити час у міських поїздках на один раз. третину та скорочення викидів парникових газів на дві третини. Для сучасних мегаполісів це означає скорочення транспортних засобів майже на 30%. Можливо, більш гостра проблема паркувальних місць також зменшиться на приголомшливі 40%.

Навіть поведінка одного водія може сильно вплинути на сотні автомобілів, ускладнюючи керування дорожнім рухом. Хоча спроби проаналізувати та

виправити моделі руху, які призводять до заторів, почалися ще на початку 1930-х років, лише нещодавно вчені розробили методи моделювання та розширені алгоритми для створення більш реалістичної візуалізації транспортного потоку. В експериментах, проведених Олександром Байєном, директором Інституту транспортних досліджень і професором інженерії Ляо-Чо в Каліфорнійському університеті в Берклі, який включав кілька десятків автомобілів у невеликому замкнутому ланцюзі, один автономний транспортний засіб міг ліквідувати пробки шляхом зниження швидкості кожного автомобіля на дорозі. У масштабних симуляціях дослідження показали, що коли їхня кількість зростає до 5-10% усіх автомобілів у русі, вони можуть керувати локалізованим трафіком навіть у складних умовах, таких як об'єднання кількох смуг руху у дві або пересування по дуже завантажених ділянках.

Очікується, що технологія автономного водіння зменшить кількість автомобілів на дорозі, кількість рухів автомобілів і вимоги до місць для паркування. Хоча це було частково досягнуто шляхом спільного використання автомобілів, безпілотні автомобілі сприяли б зменшенню руху автомобілів. Нові автономні транспортні засоби також можуть пропонувати спільні поїздки, однак, якщо велика кількість людей, які не є водіями, вирішать придбати власні автономні автомобілі, центри міст будуть перевантажені автономними автомобілями з набагато меншою місткістю, ніж громадський транспорт. Це означає, що розумні міста повинні докладати більше зусиль для підвищення ефективності кількості людей, що перевозяться за годину, а не на автономних транспортних засобах як єдиному рішенні.

Ідея об'єднання розумної інфраструктури та автономних транспортних засобів полягає в тому, щоб покращити якість життя громадян і допомогти їм швидко орієнтуватися в міському середовищі у більш безпечний спосіб. Як важливий компонент інтелектуальної технології, Інтернет речей (IoT) дозволяє різним об'єктам і системам спілкуватися один з одним за допомогою бездротового підключення до Інтернету. IoT відіграватиме величезну роль у автоматизованих системах водіння, оскільки він використовується для передачі

важливих повідомлень про дорожній рух, споживання енергії в реальному часі та зв'язку з іншими транспортними засобами без водіїв. Завдяки додаткам для смартфонів для автономного спільного використання автомобілів мільйони людей могли б уникнути того, щоб щоранку бути набитими, як сардини, у потягах і автобусах, лише щоб застрягти в годинних пробках. Взаємодіючи з цифровими дорожніми знаками та мобільними додатками, автономні транспортні засоби отримуватимуть дані про затримки, пробки та навіть аварії в режимі реального часу, щоб вони могли коригувати свої маршрути, щоб швидше дістатися до місця призначення. Завдяки інтегрованій системі паркувальної сітки безпілотний транспортний засіб може доїхати прямо до найближчого вільного місця, усуваючи як викиди, так і час руху, що збільшує місцевий трафік.

ЛІТЕРАТУРА

1. Писаров, Дж.: 5G і безпілотні автомобілі. Хорватською. Праці TREND 2020, Копаонік, стор.391-394, 2020,
2. Местер, Г.; Плетл, С.; Немес, А. та Местер, Т.: Оптимізація структури нечіткого керування. Системи за мультипопуляційним генетичним алгоритмом. Матеріали 6-го Європейського конгресу з інтелектуальних технологій і програмного обчислення, EUFIT'98.
3. Токодзі, Д.: Оцифровка європейської промисловості – Голонічний системний підхід. *Procedia Manufacturing* 22, 1015-1022, 2018, <http://dx.doi.org/10.1016/j.promfg.2018.03.144>

Бродовська О. Г.

*докторант Західноукраїнського національного університету, президент
компанії ТОВ «ФК МАГНАТ»*

Зварич І. Я.

*д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

ІНКЛЮЗИВНА БЕЗБАР'ЄРНОСТЬ І НЕ ТІЛЬКИ

*«Якщо інклюзія — це процес,
то безбар'єрність — нова суспільна норма»*

*Ніна Мацюк,
зовнішня експертка з питань інклюзивності в громадській організації
«Безбар'єрність»*

28 квітня 2023 року Кабінетом Міністрів України ухвалено План заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Документом передбачено 472 заходів, що спрямовані на створення безбар'єрного простору в усіх сферах життя людей. Кожному виконавцю поставлені чіткі завдання, реалізація яких наблизить Україну до європейських стандартів безбар'єрності.

Лідерство у просування ідей побудови безбар'єрного простору належить першій леді України Олені Зеленській та її команді. Власне, у 2021 році за її ініціативи прийнята Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року.

Документом передбачено створення безбар'єрного простору в Україні за 6 основними напрямками:

- **Суспільна та громадянська безбар'єрність**, яка передбачає забезпечення рівних можливостей участі всіх людей та суспільних груп у житті громад та держави.

- **Освітня безбар'єрність** — створення рівних можливостей та вільного доступу до освіти, включаючи освіту протягом життя.
- **Економічна безбар'єрність** – забезпечення умов та можливостей для працевлаштування, заняття підприємництвом молоді, жінок, літніх людей, людей з інвалідністю тощо.
- **Інформаційна безбар'єрність** – умови, за яких люди, незалежно від їх функціональних порушень чи комунікативних можливостей, мають доступ до інформації в різних форматах та з використанням технологій, що враховують їх потреби та можливості.
- **Фізична безбар'єрність** – створення середовища, в якому громадські споруди та публічні місця, транспорт і послуги є фізично доступними для всіх суспільних груп.
- **Цифрова безбар'єрність** – забезпечення доступу до інформації, комунікації, публічних та інших послуг онлайн для всіх суспільних груп, включаючи літніх людей, людей з інвалідністю, людей, які проживають у сільській місцевості тощо.

Головним завданням НАДС в рамках ухваленого Плану є підвищення рівня обізнаності та професійних компетентностей державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування щодо створення безбар'єрного простору. Зокрема, мова йде про розроблення загальної програми підвищення кваліфікації з питань створення безбар'єрного простору, забезпечення проведення навчання публічних службовців з питань створення безбар'єрного простору та проведення інформаційно-просвітницьких заходів з питань створення безбар'єрного простору.

На світовому рівні політику та стратегію інклюзії людей з обмеженими можливостями (**Disability Inclusion Policy and Strategy (DIPAS) 2022-2030**) було розроблено шляхом інтенсивних внутрішніх і зовнішніх консультацій, включаючи агентства ООН, уряди, організації людей з обмеженими можливостями та молодь з обмеженими можливостями, і керується Конвенцією

про права людей з інвалідністю (КПІ), Конвенція про права дитини (CRC) і Стратегія ООН з інтеграції інвалідів (UNDIS).

Бачення ЮНІСЕФ DIPAS – це більш інклюзивний світ до 2030 року, де всі діти, включно з інвалідами, живуть у безбар'єрних та інклюзивних громадах.

DIPAS визначає шість стратегічних пріоритетів:

1. Запобігання стигматизації та дискримінації;
2. Покращення інклюзивних послуг, програм і робочих місць для осіб з інвалідністю;
3. Доступ до комплексних послуг з догляду та підтримки в громаді;
4. Доступ до допоміжних технологій;
5. Інклюзивні дії для людей з обмеженими можливостями в гуманітарних ситуаціях, у надзвичайних ситуаціях і в умовах нестабільності;
6. Повна та значуща участь людей з обмеженими можливостями.

DIPAS — це дорожня карта для посилення міжгалузевої координації для включення людей з обмеженими можливостями, яка має бути включена в усі організації на всіх рівнях, щоб задовольнити потреби 240 мільйонів дітей з обмеженими можливостями у світі.

Політика та стратегія ЮНІСЕФ із залучення людей з обмеженими можливостями визначає сміливе бачення та чіткі цілі для всієї організації щодо сприяння залученню людей з обмеженими можливостями.

Відповідно до DIPAS ЮНІСЕФ зобов'язується:

1. До 2025 року ЮНІСЕФ збільшить принаймні на 2 % видатків свого організаційного бюджету, щоб поступово прискорити залучення людей з обмеженими можливостями в рамках своїх програм і операцій як у розвиток, так і в гуманітарну діяльність, зобов'язавшись досягти цільового показника 10 % від загальних витрат до 2030 року.

2. До 2025 року ЮНІСЕФ поступово збільшить кількість працівників з обмеженими можливостями щонайменше на 2 % в усіх офісах з метою досягнення 7 % до 2030 року.

3. До 2025 року всі регіональні офіси ЮНІСЕФ матимуть принаймні одного спеціального спеціаліста з інвалідності для програм і операцій, який буде координувати та підтримувати інклюзію людей з інвалідністю в регіоні.

4. До 2025 року 75 % персоналу ЮНІСЕФ пройдуть навчання з питань включення людей з інвалідністю.

5. ЮНІСЕФ збиратиме докази на основі аналізу даних і досліджень за допомогою спеціального потенціалу (тобто Центру передового досвіду з даних для дітей з обмеженими можливостями) для керівництва розробкою програм та інвестиціями.

6. ЮНІСЕФ систематично включатиме питання інклюзії людей з обмеженими можливостями, особливо дітей з обмеженими можливостями, у засоби комунікації та адвокації.

7. До грудня 2023 року регіональні директори та директори підрозділів штаб-квартири ЮНІСЕФ розроблять плани дій підрозділів/регіонів щодо DIPAS.

ЛІТЕРАТУРА:

1. РОЗПОРЯДЖЕННЯ від 25 квітня 2023 р. № 372-р, Київ, Про затвердження плану заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-planu-zakhodiv-na-20232024-roky-z-realizatsii-natsionalnoi-stratehii-iz-stvorennia-bezbariernoho-prostoru-v-ukraini-na-period-do-2030-roku-i250423-372>

2. UNICEF Disability Inclusion Policy and Strategy (DIPAS) 2022-2030. URL: <https://www.unicef.org/unicef-disability-inclusion-policy-and-strategy-dipas-2022-2030>

Wang Youngshun

PhD student

West Ukrainian National University

Supervisor: DSc., Professor Roman Zvarych

THE "BELT AND ROAD" INITIATIVE CONTAINS THE CONCEPT OF "CONCORD"

Concord is another important concept of Chinese political philosophy. Specifically, Concorde means efforts to achieve and maintain a compatible relationship. That is to say, union is a two-way compatibility (allowing each other, each other, compatible with each other).

Accordingly, China's diplomatic innovation in the process of "Belt and Road" construction is in essence to realize the inclusiveness between "Belt and Road" and all parties through the interaction of cooperative design and the compatibility of cooperative arrangements.

Firstly, The interactivity of the collaborative design. The "Belt and Road" international cooperation aims to achieve the common development between China and the world. To this end, the cooperative design of "Belt and Road" is clearly interactive. Here, this essence of interactivity is to mobilize their strengths and talents, so as to promote the interconnected development and coordinated development of relevant parties. Specifically, the interactivity of the "Belt and Road" cooperative design includes the dual connotation of both positive and negative levels: on the positive level, the cooperative design of "Belt and Road" enables all relevant parties to participate in it with fair and characteristic characteristics. Among them, this kind of cooperation design not only respects the indiscriminate and equal subjectivity of any party, but also attaches importance to the subjectivity of each party with different characteristics, in order to achieve a benign interaction of mutual benefit. On the negative level, the cooperative design of "Belt and Road" implies that the participating parties are symmetric without equal mutual restraint. That is , neither accepts the

exploitation and plunder of bullying nor recognizes the demand of reverse extortion, so as to avoid the kidnapping and reverse kidnapping of one party to the other party. From this perspective, the cooperation design of "Belt and Road" respects the differences of all parties and focuses on the comparative advantages and complementary role of such differences in the joint construction of "Belt and Road", so as to realize their own achievements and gains in this interaction process.

Secondly, Compatibility of the cooperative arrangements. The "Belt and Road" international cooperation is intended to pool the strength and wisdom of all aspects. For this reason, the cooperation arrangement of "Belt and Road" has a high compatibility degree. Specifically, the high compatibility of "Belt and Road" cooperation arrangement is reflected in the balance and reconciliation of different cooperation subjects, cooperation locations, cooperation paths and cooperation forms.

The interactivity of "Belt and Road" in cooperative design and its compatibility in cooperative arrangement determines that "Belt and Road" has only no unachieving compatibility, but no unresolving opposition. The inclusive construction of "Belt and Road" in China's diplomacy reflects its creative transformation and innovative development of the integrated thought, absence thought and harmony thought in its own traditional political philosophy. Of course, China's inclusive construction in the process of "Belt and Road" construction does not mean that the "Belt and Road" international cooperation advocated by China is completely uniform without focus. Here, the overall inclusiveness of "Belt and Road" is not contradictory to its primary and sequential distinction in specific regions and fields, and their seemingly synchronic antagonism can be compatible in a diachronic context.

REFERENCE:

1. XI JINPING. (2019) The Belt and Road Initiative. foreign languages press, BeiJing.
2. Parag Khanna. (2020) Super map Global supply chain, super city and the rise of new commercial civilization. CITIC Publishing House Press, BeiJing.

3. China Foreign Languages Publishing and Distribution Bureau, China Translation Research Institute, China Translators Association. (2017) Keywords in China: "One Belt, One Road". New World Press, Beijing.

4. Wei LINHAI. (2021) ENVIRONMENTAL SUSTAINABILITY IN THE CONTEXT OF CHINA'S INTERNATIONAL TRADE DEVELOPMENT, Fujian, China.

Ванкевич І. С.

*аспірант кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

ГЕОЕКОНОМІЧНІ ТА ГЕОПОЛІТИЧНІ ВИКЛИКИ, ЯКІ ЧЕКАЮТЬ СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ У ХХІ СТОЛІТТІ

Геоелекономіка та геополітика — це дві тісно пов'язані концепції, які є важливими для розуміння міжнародних відносин та глобальної економічної динаміки.

Геоелекономіка стосується того, як економічні фактори впливають на геополітичні рішення і навпаки. Він пов'язаний із перетином економіки, політики та географії. Геоелекономіка охоплює широкий спектр питань, включаючи торгівлю, фінанси, інвестиції, енергетику, технології та інновації. Він підкреслює роль економічної влади та конкуренції у формуванні міжнародних відносин, а також важливість економічної взаємозалежності та співпраці.

З іншого боку, геополітика зосереджується на впливі географії та політичної влади на міжнародні відносини. Вона досліджує, як країни використовують свої військові, економічні та політичні ресурси для досягнення своїх національних інтересів, і як ці дії можуть вплинути на інші країни та

глобальну стабільність. Геополітика також враховує важливість географії у формуванні геополітичної динаміки, такої як розташування природних ресурсів, доступ до водних шляхів і наявність стратегічних військових баз.

Відносини між геоеконімікою та геополітикою є складними та динамічними. Економічні фактори можуть відігравати значну роль у формуванні геополітичних рішень, таких як запровадження санкцій або використання економічних стимулів для досягнення політичних цілей. У той же час геополітичні чинники можуть впливати на економічні рішення, такі як розміщення виробничих потужностей або вибір торгових партнерів.

21 століття принесло з собою безпрецедентні виклики для світової економіки, причому геоеконімічні та геополітичні питання були на передньому краї цих викликів. У цій доповіді автор постарается назвати та охарактеризувати можливі виклики глобального виміру економіки у 21 столітті.

1. Територіальні суперечки. Територіальні суперечки, особливо в районах з цінними природними ресурсами або стратегічним значенням, можуть призвести до конфлікту та геополітичної напруги. Прикладом для цього може бути вторгнення Росії в Україну на початку 2022 року. Через рік після повномасштабного вторгнення Росії в Україну економічні наслідки війни все ще відчуваються у всьому світі. Війна – хоча й не була ключовим фактором, що пояснює повільніше, ніж очікувалося, економічне зростання у 2022 році та погіршення прогнозів на 2023 рік – негативно вплинула на світову економічну активність, посиливши інфляційний тиск у всьому світі та перешкоджаючи відновленню після пандемії. Війна призвела до нестабільності та підвищення цін на товари та енергоносії, що загостило дефіцит продовольства та розпалило інфляцію в багатьох регіонах світу. Незважаючи на те, що ціни на енергоносії та зерно впали після пікових значень середини 2022 року, ризики їх відновлення залишаються, і Європа все ще може зіткнутися з проблемами своєї енергетичної безпеки. Зараз увесь світ об'єднався для того, щоб побороти терористичний режим Росії й зробити все можливе, щоб уникнути та запобігти подібним конфліктам в майбутньому.

2. Пандемії. Пандемія коронавірусу була «шоком» для всього світу. Пандемія COVID-19 призвела до драматичних втрат людських життів у всьому світі та представляє безпрецедентний виклик для громадської охорони здоров'я, систем харчування та сфери праці. Економічні та соціальні зриви, спричинені пандемією, є руйнівними: десятки мільйонів людей ризикують впасти в крайню бідність, тоді як кількість людей, які недоїдають, наразі оцінюється майже в 690 мільйонів, може зрости до 132 мільйонів до кінця року.

Мільйони підприємств стикаються з загрозою існуванню. Майже половина з 3,3 мільярдів робочої сили світу ризикує втратити засоби до існування. Працівники неформального сектору економіки є особливо вразливими, оскільки більшість із них не має соціального захисту та доступу до якісної медичної допомоги та втратила доступ до виробничих активів. Без засобів для отримання доходу під час карантину багато хто не може прогодувати себе та свої сім'ї. Для більшості відсутність доходу означає відсутність їжі або, в кращому випадку, менше їжі та менш поживної їжі.

3. Піднесення Китаю. Китай став головним гравцем у світовій економіці, і його підйом становить значну геоекономічну та геополітичну проблему. Зростаюча економічна могутність Китаю призвела до зростання конкуренції зі Сполученими Штатами, особливо в таких сферах, як технології та торгівля. Америко-китайська торгова війна вже призвела до значних економічних втрат для обох країн, і незрозуміло, як цей конфлікт буде вирішено в майбутньому.

4. Зміна клімату. Зміна клімату є ще одним великим геоекономічним і геополітичним викликом, з яким стикається світова економіка. Наслідки зміни клімату, такі як підвищення рівня моря, екстремальні погодні явища та зміни продуктивності сільського господарства, матимуть значні економічні наслідки. Ці наслідки відрізнятимуться в різних регіонах, причому одні регіони постраждають сильніше, ніж інші.

Окрім економічних наслідків, зміна клімату також матиме геополітичні наслідки. Країни, які вразливі до наслідків зміни клімату, наприклад малі

острівні держави, будуть змушені адаптуватися до мінливих умов. Це може призвести до збільшення міграції та геополітичної напруги.

5. Технології та кібербезпека. Технологічний прогрес, зокрема у сфері кібербезпеки, створює як геоекономічні, так і геополітичні виклики для світової економіки. Загрози кібербезпеці, такі як кібератаки та витоки даних, можуть порушити економічну діяльність і підірвати довіру до світової економіки. Розвиток нових технологій, таких як штучний інтелект і блокчейн, також викликає занепокоєння щодо впливу на глобальну робочу силу та потенціалу зростання нерівності.

Геоекономічні та геополітичні виклики представляють значні ризики для світової економіки в 21 столітті. Підйом Китаю, зміна клімату та прогрес у технологіях і кібербезпеці – це лише деякі з питань, які потрібно буде вирішити, щоб забезпечити стабільну та процвітаючу глобальну економіку. Вирішення цих проблем вимагатиме співпраці та координації між країнами та міжнародними організаціями. Нездатність вирішити ці проблеми може призвести до економічних зривів, політичної нестабільності та соціальних заворушень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. United Nations, Department of Economic and Social Affairs. “One year of the war in Ukraine leaves lasting scars on the global economy”. 2023 URL: <https://www.un.org/en/desa/one-year-war-ukraine-leaves-lasting-scars-global-economy>
2. World Health Organization. Impact of COVID-19. 2020. URL: <https://www.who.int/news/item/13-10-2020-impact-of-covid-19-on-people>
3. World Economic Forum. Geo-economics: Seven challenges to Globalization. 2015. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Geo-economics_7_Challenges_Globalization_2015_report.pdf
4. Новий світовий порядок у XXI столітті: глобальні тенденції та їх значення Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://razumkov.org.u>

5. Геоeкономіка та глобальні стратегії українського бізнесу (антикризовий аспект): навчальний посібник. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2017. – 352 с

Wei Linhai

PhD student, West Ukrainian National University

Supervisor: DSc., Professor Roman Zvarych

ANALYZING THE UTILIZATION AND CONSUMPTION OF NATURAL RESOURCES BY CHINA'S INTERNATIONAL TRADE AND ITS IMPACT ON THE ENVIRONMENT

China is one of the world's largest exporting and importing countries, and its international trade has had a huge impact on the utilization and consumption of natural resources while promoting economic development. This article aims to analyze the utilization and consumption of natural resources by China's international trade, as well as its impact on the environment. By analyzing China's trade data from 2000 to 2021, we found that China's total trade volume showed an increasing trend year by year during this period, with export and import growth rates of 7.5% and 8.4%, respectively. At the same time, China's resource consumption and emissions have also increased, including the consumption of natural resources such as water, energy, and land, as well as the emissions of atmospheric pollutants such as carbon dioxide, nitrogen oxides, and sulfur oxides. We also analyzed the impact of trade structure on the environment and found that China's exports are mainly concentrated in energy intensive and high pollutant emission industries, while imports are mainly resource intensive products. From the perspective of international trade, as an exporting country, China's environmental impact is not only limited to the domestic market, but also affects other countries and regions. Therefore, conducting in-depth research on the impact of China's

international trade on natural resource utilization and consumption, as well as on the environment, is of great significance for promoting sustainable development of China and the global environment.

In the past few decades, international research on the utilization and consumption of natural resources by China's international trade, as well as its impact on the environment, has received widespread attention. Pan Hongyan and Zhang Mengsu (2018) found that some resource intensive products imported by China have environmental pollutant emissions issues, while China's export products have excessive resource consumption issues. Meanwhile, Wang Lulu et al. (2019) studied the impact of international trade on China's carbon emissions from the perspective of production segmentation and found that the impact on China's carbon emissions is mixed, with imported goods having a negative impact on carbon emissions and exported goods having a positive impact on carbon emissions. Zhao Yaohui et al. (2019) found that in terms of water resources, China's demand for imported virtual water is increasing, while the export of virtual water has significantly decreased.

China is a country with abundant natural resources, including mineral resources, forest resources, water resources, and land resources. However, with the increase of international trade, China's consumption of natural resources in the international market is also constantly increasing. China exports a large number of resource intensive products in international trade, such as coal, iron ore, oil, and natural gas, which consume a huge amount of natural resources.

In addition to the consumption of natural resources, China's international trade will also have other impacts on the environment. Due to China's extensive export of resource intensive products in international trade, the consumption of domestic mineral resources has intensified, while also increasing its impact on the environment. For example, the extraction and transportation of resources such as coal can generate a large amount of pollutants such as wastewater, exhaust gas, and solid waste, causing pollution and damage to the environment such as air, water, and soil. Secondly, China exports a large number of labor-intensive products in international trade, such as textiles and clothing. These products require a large amount of water and electricity in

the production process, and also emit a large amount of pollutants such as wastewater and exhaust gas, causing enormous pressure on the environment. China exports a large amount of forest products such as timber in international trade, which can lead to excessive development and destruction of forestry resources, leading to land degradation and ecological environment deterioration.

The utilization and consumption of natural resources and their impact on the environment in China's international trade is a complex issue. Despite China's strong ability to utilize natural resources in international trade and its diverse export products, there are also serious environmental issues. In order to achieve sustainable development, China needs to strengthen environmental awareness, control the consumption of natural resources and environmental pollution, strengthen the management and protection of forestry resources, promote sustainable use of forests, and adjust the structure of export products to reduce the impact on the environment. Only under the premise of achieving sustainable development can China's international trade continue to develop healthily and steadily.

REFERENCE:

1. Wang Lulu, Wang Jun, Wang Shanfu (2019). Exploring the impact of international trade on China's carbon emissions from the perspective of production segmentation *Journal of Clean Production*, 226, 496-508
2. Zhao Yaohui, Chen Wenbo, Qi Shitong (2019). The impact of international trade on China's water footprint and virtual water trade *Journal of Clean Production*, 230, 36-45
3. Li Zhihua, Wang Xinzhou, Zhang Yu (2020). The Impact of International Trade on China's Forest Resources: Evidence from Forest Product Trade *Forestry Economy*, 38, 41-50
4. Wang Qingmin, Wang Sisha (2019). Analysis of Environmental Pressure on China's Foreign Trade Development Statistics and Decision Making, (20), 59-63

ІМІДЖ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ

Формування іміджу підприємства на зовнішньому ринку є витратною справою адже проведення міжнародних маркетингових досліджень потребує значного фінансування. Найбільш оптимальним процес формування іміджу на зовнішніх ринках включає: аналіз зарубіжних ринків; визначення стратегічних місії і цілей, принципів функціонування та філософії функціонування підприємства на зовнішньому ринку; дослідження маркетингового середовища підприємства та визначення цільових аудиторій на зовнішньому ринку; визначення найбільш істотних факторів, які формують імідж підприємства для кожної цільової групи на зовнішньому ринку; формування концепції іміджу підприємства для кожної цільової групи на зовнішньому ринку; розробка плану формулювання позитивного іміджу підприємства; реалізація плану формулювання позитивного іміджу підприємства на зовнішньому ринку; оцінка та контроль іміджу підприємства на зовнішньому ринку.

Приведення місії, ідентифікації й довгострокових намірів (концептуалізацією) відповідно до стратегічних цілей й метриків (стратегічного бачення), а також до корпоративної культури та організаційної структури управління, які визначають внутрішнє середовище підприємства, є передумовою ефективною розробки бізнес-стратегії. Здійснення адекватних кроків з метою впровадження бізнес-стратегії вимагає стратегічного «вирівнювання» проектного портфеля в аспектах бізнесу, які стосуються проектування лідируючого положення на ринку. Мистецтво ефективного поєднання управління стратегічними проектами та програмами в проектному портфелі стосується сфери синтезу.

Кожен з інструментів політики просування іміджу на окремому зовнішньому ринку має своє значення і впливає на ефективність здійснення такої політики. Це обумовлено рядом чинників, основними з яких є: цілі діяльності фірми в країні і реалізації міжнародного маркетингу; наявність ресурсів і можливості їх використання; стан цільового ринку; вид запропонованого товару; етап життєвого циклу товару; ступінь участі посередників в просуванні товару на цільовий ринок. Іміджевий комунікаційний процес забезпечує обмін інформацією з метою вирішення конкретної проблеми. Тож, можна стверджувати, що успішний імідж підприємства, формування і існування організаційної культури, засвоєння і пропагування корпоративної ідеї неможливе без налагодженого процесу комунікацій. Саме комунікація створює сприятливі умови для розкриття професійних і ділових якостей працівників, сприяє розвитку їх творчого потенціалу, що в свою чергу сприяє підвищенню іміджу підприємства. Отже, комунікація повинна бути обов'язковим елементом розвитку іміджу підприємства на зарубіжних ринках.

Внаслідок реалізації шляхів підтримки іміджу підприємства на зарубіжних ринках очікується досягнення таких результатів: створення та зростання нових життєздатних суб'єктів підприємництва; умови ведення бізнесу дозволять суб'єктам підприємництва чесно конкурувати, швидко зростати і переходити у верхні сегменти бізнесу; суб'єкти підприємництва усіх сегментів ефективно працюватимуть на ринку, збільшуючи продуктивність праці; у структурі суб'єктів підприємництва за розмірами зросте сегмент середнього підприємництва; значна частка підприємств вкладатиме ресурси в інновації; компанії успішно конкуруватимуть з іноземними, динамічно нарощуючи обсяги експорту; підприємництво стане агентом змін в суспільстві, поширюючи інновації, новітні технології та орієнтовані на ринок моделі поведінки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Aaker, D. A. Dimensions of brand personality. *Journal of Marketing Research*, 1997. 34(3), 347-356. URL: <https://doi.org/10.1177/002224379703400304>

2. Hatch, M. J., & Schultz, M. Taking brand initiative: How companies can align strategy, culture, and identity through corporate branding. John Wiley & Sons. 2008. URL: <https://www.wiley.com/en-us/Taking+Brand+Initiative%3A+How+Companies+Can+Align+Strategy%2C+Culture%2C+and+Identity+Through+Corporate+Branding-p-9780787998309>

3. Riefler, P., & Diamantopoulos, A. Consumer animosity: A literature review and a reconsideration of its measurement. *International Marketing Review*, 2009. 26(3), 321-338. Retrieved from <https://doi.org/10.1108/02651330910959737>

УДК 338.1:378:327

Гаращук О. В.

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту ім. І.А. Маркіної
Полтавський державний аграрний університет*

Куценко В. І.

*доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України,
головний науковий співробітник
відділу природно-техногенної та екологічної безпеки
Державна установа «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»*

Анісімов В. М.

*молодший науковий співробітник
відділу природно-техногенної та екологічної безпеки
Державна установа «Інститут економіки природокористування
та сталого розвитку Національної академії наук України»*

ОСВІТА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Глобалізація сьогодні є тим об'єктивним явищем, що кидає виклик кожній країні, адже породжені ним процеси мають неоднозначний характер – їх позитивні наслідки обумовлюються негативними і навпаки. Так, формуючи передумови для вільного руху у світовому масштабі людей, товарів, послуг і

капіталу, об'єднуючи фінансові ринки різних країн, глобалізація відкриває нові перспективи для їх національного бізнесу, розширюючи можливості щодо отримання прибутків. У той же час, глобалізація посилює конкуренцію як на світовому, так і на внутрішніх ринках окремих країн і тим самим створює нові загрози для успішної діяльності національних виробників. Надзвичайно негативним явищем стосовно економічних глобалізаційних процесів є те, що вони призводять до відтоку передусім з країн, які розвиваються, в економічно розвинені країни капіталів, а також найбільш економічно активної частини населення.

Для уникнення негативних наслідків глобалізації на національному рівні, необхідним є вироблення стратегії забезпечення конкурентоздатності країни в глобальній економіці. Як засвідчує досвід тих країн, що досягли високих темпів економічного зростання та посіли гідне місце у світі, необхідним для цього є забезпечення формування конкурентоспроможної національної економіки зі спеціалізацією на продукції передових високотехнологічних галузей. Для виробництва такої продукції необхідним є наявність висококваліфікованих кадрів, підготовку яких має забезпечувати національна система освіти, а отже, виходячи із зазначеного, треба констатувати надзвичайно важливу роль освіти як чинника успішного розвитку будь-якої країни в умовах глобалізації. Кардинально новим аспектом сьогодення є перехід в умовах глобалізації до економіки інноваційного типу, створення економіки та суспільства знань. Це також вимагає постійного вдосконалення освітньої сфери, що стає тим чинником який має вирішальне значення для успішного економічного зростання країни, забезпечуючи відтворення і розвиток її людських ресурсів.

В Україні наявні висококваліфіковані трудові ресурси з відповідною найвищим світовим вимогам рівнем професійно-кваліфікаційної підготовки, що створює належні підстави для розвитку конкурентоздатної в глобалізованому світі національної економіки. Підготовку цих кадрів забезпечує українська система освіти, що була сформована у попередні часи і особливо виділяється високим рівнем підготовки фахівців з інженерно-технічних спеціальностей.

Проте відомо, що в Україні протягом останніх десятиліть спостерігається характерне для глобалізації відмічене вище явище відпливу кваліфікованих кадрів до найбільш економічно розвинених країн. Зазначене пов'язується не лише тим, що міграцію в названі країни стимулює наявний в них найвищий у світі життєвий рівень, але й тим, що в нашій країні зменшується кількість робочих місць, які б надавали можливість для працевлаштування висококваліфікованих спеціалістів.

Це зумовлюється тим, що в Україні за останні десятиліття сформувалася модель сировинної економіки, коли основні доходи отримуються не за рахунок виробництва товарів з високою часткою доданої вартості, а за рахунок ренти від експлуатації природних ресурсів, тобто такого виду доходу який не потребує ефективного прикладання праці та інвестування капіталу, а отже, не сприяє зростанню ефективності економіки. Натомість можливість забезпечити надходження в держбюджет країни переважно за рахунок експлуатації природних ресурсів призводить в ній до занепаду видів економічної діяльності спрямованих на виробництво товарів з високою часткою доданої вартості, як це вже мало місце раніше в ряді країн світу [1, 18-21]. Вказане вочевидь не сприяє зростанню конкурентоздатності національної економіки відповідної країни, а натомість призводить до того, що в міжнародному поділі праці вона опиняється на позиції сировинного додатку для найбільш розвинених економік.

Стосовно України, відхід від моделі сировинної економіки можливо здійснити, виходячи з необхідності створення економічного підґрунтя для відсічі триваючої нині російської збройної агресії і відтак повоєнного відновлення та керуючись рішенням про інтеграцію нашої країни в Європейський Союз. При цьому необхідною є відповідна трансформація національної системи освіти з метою приведення її до європейських стандартів, які вважаються одними з найвищих у світі. На сьогодні в цьому напрямі вже зроблено немало. Так, Україна, приєднавшись до Болонського процесу спрямованого на реформування національних систем вищої освіти європейських країн, узяла на себе зобов'язання щодо приведення якості вищої освіти у відповідність до

європейських стандартів. У цьому контексті, здійснюючи курс на інтеграцію у європейський освітній простір, було ухвалено Положення про Український центр оцінювання якості освіти (2005 р.).

Поряд із тим, успішна реалізація зумовлених процесами глобалізації завдань в сфері трансформації національної системи освіти передбачає раціональний підхід до вивчення відповідного досвіду інших країн. У цьому зв'язку привертає увагу досвід Ізраїлю – країни, що протягом усієї своєї новітньої історії перебуває у становищі, яке може бути подібним і до майбутньої ситуації в Україні, а саме: у постійній мобілізаційній готовності, під постійною загрозою ворожого нападу. Вказане зумовлює особливе значення в житті цієї країни армії, службу в якій проходять всі без винятку придатні до неї громадяни, відтак залишаючись в дієвому резерві. Військова служба в означених умовах націлена на формування в людини ініціативності та відповідальності, що надалі забезпечує її успішність у бізнесі. Тому при прийомі на роботу в Ізраїлі насамперед питають не про освіту, а в яких частинах людина проходила військову службу. Особливо престижною є служба в елітних підрозділах, до яких існує суворий відбір, як в найкращі університети. І хоча університетська освіта в цій країні перебуває на високому рівні, ізраїльським еквівалентом елітних університетів (як наприклад, Гарвардського, Принстонського, Єльського) є елітні армійські підрозділи й ті, хто пройшов в них службу мають свої співтовариства, в яких зустрічаються не для спогадів, а для налагодження ділових зв'язків, подібно тому як це має місце в співтовариствах випускників елітних університетів західних країн [2, 105-106].

Отже, підсумовуючи треба зазначити, що наразі в умовах глобалізації усе більшої ваги набуває наднаціональний рівень регулювання розвитку освіти як провідного чинника соціально-економічного зростання країни. При цьому також необхідно враховувати ті характеристики національної освітньої системи, які визначають її специфіку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Як уникнути ресурсного прокляття / за ред. М. Хамфріса, Д. Сакса та Д. Стігліца з передмовою Д. Сороса; пров. з англ. Москва: Видавництво Інституту Гайдара, 2011. 464 с.
2. Сенор Д., Сингер С. Країна стартапів. Історія ізраїльського економічного дива; пер. з англ. Київ: Yakaboo Publishing, 2016. 368 с.

УДК 339.543

Герасимюк П. В.

*к.е.н., докторант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ПЛАНУВАННЯ ПРОЦЕСУ УНІФІКАЦІЇ МИТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄС

Митна політика має на меті забезпечити сталий розвиток країни, зокрема, в частині розвитку національного товаровиробництва, а не простого наповнення державного бюджету, тому, враховуючи подальше зближення законодавства з відповідниками ЄС, першочергове правильне планування процесу такої уніфікації має визначальну роль.

Аналізуючи зовнішні фактори, що впливають на митну політику, враховуючи європейський вектор розвитку України, необхідно, виходячи з прийнятих зобов'язань в рамках підписаної Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС (далі – Угода про Асоціацію), розглянути взаємозв'язок адаптації митної політики України до європейських відповідників, можливого впливу на стан захищеності національного товаровиробника та розглянути західні стандарти в митній справі.

Наприклад, Квеліашвілі І.М. у своїй статті аналізує процеси гармонізації митної політики України з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері. Автор аналізує стан адаптації митного законодавства та митної політики загалом до міжнародних відповідників, як комплекс заходів у рамках Угоди про Асоціацію.

Автор наголошує, що в міжнародній практиці найголовнішими функціями митної політики є, перш за все, економічна, регульовальна та правоохоронна, а в Україні на сучасному етапі домінує фіскальна функція [1, 76].

В той же час, Сторожук Ю.О. у своїй роботі досліджує проблематику інтеграції України до ЄС, а також розглядає можливі заходи для вирішення таких проблем. Загрозами для української економіки автор наводить, зокрема, невідповідність технічним регламентам ЄС українського промислового виробництва, що спричинить неконкурентність вітчизняних підприємств [2, 264].

Алимова О.О. наголошує, що скасування власне митних платежів в рамках угод з ЄС не стане запорукою вільної торгівлі, адже для вітчизняних товаровиробників залишається нагальною проблема невідповідності їх продукції європейським нормам, що корелює з вищевикладеними позиціями дослідників [3, 405].

Повністю погоджуємося з авторами, адже структурна перебудова економіки країни і приведення технічного оснащення та норм виробництва до європейських відповідників мало б стати передумовою для підписання угод, а не результатом, однак варто враховувати вплив необхідності протидії збройній агресії РФ.

Враховуючи той факт, що Митний кодекс України був розроблений на основі норм законодавства ЄС, акцент імплементації норм Угоди про Асоціацію буде звернутий саме до митних формальностей та процедур, що закріплюються підзаконними нормативно-правовими актами. Інтеграційні процеси мають відбуватися в рамках напрацьованих ЄС єдиних стандартів в митній справі.

Починаючи з 1998 року, ЄС постійно розробляється та удосконалюється так званий Збірник митних стандартів (оригінальна назва – Customs blueprints), що є рекомендаційним актом і покликаний на зближення митних систем країн-учасниць ЄС, а також країн, що мають намір долучитися до союзу. Остання версія вищезазначеного збірника розроблена митними експертами країн-учасниць, країн-кандидатів і Європейської Комісії в рамках роботи проектної групи Програми «Митниця 2020». Збірник митних стандартів містить власне 19 митних стандартів та 4 акцизних стандарти.

Застосування країнами-членами ЄС рамкових стандартів дозволило вже в 2014 році модернізувати митницю та зробити митні процедури менш бюрократичними, а отже в середньому: при оформленні імпорту в ЄС суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності необхідно надати до митного контролю 4 документи, час виконання митних формальностей на кордоні становить 1 годину 53 хвилини [4].

Європейською Комісією розроблено ряд інформаційних документів, що візуально відтворюють покрокову інструкцію використання Збірника митних стандартів [5]. Впровадження стандартів передбачає наступні заходи:

1. запровадження підрозділу стратегічного розвитку;
2. призначення відповідальних осіб;
3. призначення відповідальних виконавців;
4. врахування національних особливостей;
5. розроблення ключових цілей і завдань;
6. оцінювання поточної ситуації в митній сфері;
7. розроблення управлінських рішень;
8. коригування довгострокових цілей;
9. оцінка застосованих заходів;
10. забезпечення безперебійності процесу розвитку.

Одним з найважливіших етапів для України, що виокремлені Збірником митних стандартів, є врахування національних особливостей. Рекомендовано проводити аналіз стану в таких сферах, як: політичній, економічній, соціальній,

технологічній. При імplementації рамкових стандартів необхідно розуміти обмежуючий вплив війни та її наслідків в Україні, її торгівельної та податкової політики на можливість функціонування митної системи в умовах застосування аналогів розвинених країн Європи [6, 12].

Не менш важливими факторами впливу будуть загальний стан економіки України, її торговельного балансу, складу експортно-імпоротної товарної групи, стану зайнятості населення та рівня розвитку й використання інформаційних технологій як державними органами, так і суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, негативний стан яких поглиблюється наслідками збройної агресії рф.

Тобто, варто зауважити, що зовнішні і внутрішні фактори, які впливають на порядок формування та реалізації митної політики України, існують у своїй взаємозалежності. Наприклад, вищевказані європейські стандарти здійснення митної справи передбачають першочергове врахування внутрішніх факторів на процес формування митної політики та національних особливостей.

Потрібно розуміти, що загальні орієнтири та власне суть митної політики планується та закладається в стратегіях, що спрямовані на реалізацію такої політики та мають конкретний і прикладний характер, а тому вони мають бути затверджені на загальнодержавному рівні та стосуватися всіх сфер економіки держави, враховуючи реалії сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Квеліашвілі І. Гармонізація національної митної політики з міжнародними нормами і стандартами в митній сфері. Державне управління та місцеве самоврядування. 2016. Вип. 1. С. 74–80.
2. Сторожук Ю.О. Державна стратегія розвитку митної політики в умовах євроінтеграції. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. № 1. С. 259–266.
3. Алімова А.А. Зовнішньоторгівельна політика України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Університетські наукові записки*. 2013. № 1. С. 404–410.

4. How well is your customs administration performing: вебсайт Європейської комісії. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/com_mon/eutaining/blueprints_1.jpg. (дата звернення: 09.05.2023).

5. How to carry out a customs blueprints exercise: вебсайт Європейської комісії. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/com_mon/eutaining/blueprints_2.jpg. (дата звернення: 09.05.2023).

6. Збірник митних стандартів / ВМО. 2012. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/com_mon/eutaining/customs_blueprintsru.pdf. (дата звернення: 09.05.2023).

Данько Михайло

PhD студент,

науковий керівник: професор Зварич Р.Є.

Західноукраїнський національний університет

АГРОПРОДОВОЛЬЧИЙ РИНОК В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сучасність висуває нові виклики на шляху розвитку агропродовольчого ринку та його інституційного середовища. Агропродовольчий ринок слід розглядати як економічно регульовану систему в декількох аспектах: по-перше, як організаційно-інституційну структуру з взаємопов'язаними ланками (виробники, споживачі, інфраструктура); по-друге, як економічну систему відносин між компонентами, в якій виражається регулююча роль держави [1, с.69]; по-третє, як соціально-економічний інститут, що характеризується циклічним характером виробництва, розподілу, обміну та споживання сільськогосподарської продукції [2, с.3].

Функціонування та регулювання аграрних ринків відбувається в рамках Спільної аграрної політики, яка, безсумнівно, відіграє центральну соціально-економічну роль. Не лише з точки зору відносин з сільськогосподарськими виробниками та сільським населенням, але й з точки зору забезпечення продовольчої безпеки та соціального розвитку в цілому. Агропродовольчий ринок є одним з ключових секторів глобальної економіки і відіграє важливу роль у задоволенні потреб людства в харчуванні. Глобалізація впливає на агропродовольчий ринок, змінюючи технології виробництва, дистрибуції та маркетингу продуктів харчування. Однією з головних переваг глобалізації для агропродовольчого ринку є збільшення доступу до міжнародних ринків і збільшення обсягів експорту. Це дозволяє виробникам збільшити свої прибутки та зайняти більше працівників, що сприяє розвитку економіки в цілому. Глобалізація також дозволяє виробникам знайти нові ринки збуту, які можуть бути менш насиченими конкурентами, і знизити витрати на виробництво за рахунок економії масштабу.

Проте глобалізація також створює виклики для агропродовольчого ринку. Конкуренція з іноземними виробниками може призвести до зниження цін на внутрішньому ринку, що може призвести до зменшення доходів для місцевих виробників. Крім того, глобалізація може також привести до збільшення експорту з країн з низькими стандартами виробництва, що може мати негативний вплив на якість продуктів харчування та здоров'я споживачів. З цих причин важливо забезпечувати належну регуляцію агропродовольчого ринку в умовах глобалізації. Необхідно встановлювати стандарти якості та безпеки продуктів харчування, захищати інтелектуальну власність технологій та інших прав на інновації, а також забезпечувати рівні умови конкуренції між місцевими та іноземними виробниками. Для цього можуть бути запроваджені мита та інші торговельні бар'єри, які забезпечують захист від дешевих імпорتنих продуктів, що виробляються з використанням низькооплачуваної праці або за рахунок нехватки відповідних стандартів якості та безпеки [3, с.53].

Додатково, важливо розвивати національне виробництво та інновації в галузі агропродовольчого ринку, щоб забезпечити конкурентоспроможність на міжнародній арені. Це може бути досягнуто шляхом залучення інвестицій до національного агропромислового комплексу, підтримки досліджень та розробок нових технологій та методів виробництва, а також розвитку місцевих ринків збуту та маркетингу. Глобалізація має як позитивні, так і негативні впливи на агропродовольчий ринок. Для забезпечення стабільного розвитку цього сектору економіки необхідно забезпечувати належну регуляцію та баланс між конкуренцією та захистом національних інтересів.

Крім того, глобалізація може мати значний вплив на розподіл земельних ресурсів та зменшення біорізноманіття. Наприклад, збільшення попиту на продукти, які потребують багато землі для вирощування (наприклад, соя або пальмова олія), може привести до зростання забруднення довкілля та зменшення земельних ресурсів для інших видів сільського господарства та природних екосистем. Окрім того, глобалізація може мати великий вплив на рівень життя сільських громад. Наприклад, зростання конкуренції може привести до зменшення доходів для малих сільських господарств та збільшення переваг для великих корпорацій. Також, великі корпорації можуть переносити своє виробництво в країни з низькими витратами на працю, що може призвести до зменшення робочих місць та зростання безробіття в сільських громадах.

Підсумовуючи, слід зазначити, що на кон'юнктуру агропродовольчого ринку в умовах економічної глобалізації впливають статичність попиту та пропозиції, матеріально-речові фактори сільськогосподарського виробництва, а також динамічність і невизначеність ринкової кон'юнктури в умовах мінливого конкурентного середовища.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Слащук А. М., Лижник Я. С. Аграрний ринок як об'єкт вивчення суспільно-географічних наук. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2011. № 9. С. 67-69.

2. Шиян Д.В. Циклічність у формуванні сталого розвитку сільського господарства : монографія. Харків : ХНАУ, 2011. 308 с.

3. Савченко М.В., Шкуренко О.В. Тенденції і перспективи агропродовольчого ринку в умовах глобалізації економіки. *Проблеми економіки*. №4 (42). 2019. С.47-54.

Дегтярьов Д. С.

аспірант

Західноукраїнський національний університет

ГЕОЕКОНОМІЧНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРОБЛЕМИ НАДНАЦІОНАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Геоелекономічні стратегії - це плани та заходи, створені задля досягнення економічних цілей держави чи групи держав у масштабі світової економіки. Вони можуть бути орієнтовані на досягнення конкретних цілей, таких як збільшення експорту товарів та послуг, залучення інвестицій, зниження залежності від імпорту, покращення економічної конкурентоспроможності тощо.

Проблеми наднаціонального регулювання – це виклики, з якими стикаються держави, які намагаються регулювати свою економіку в умовах глобалізації світової економіки. Наднаціональні організації, такі як Світова організація торгівлі (СОТ), Міжнародний валютний фонд (МВФ) та інші, значно впливають на економічну політику держав і можуть обмежувати їх можливості для регулювання економіки.

Однією з основних проблем наднаціонального регулювання є торговельний протекціонізм. Він може виявлятися у різних формах, таких як тарифи, квоти, субсидії та інші заходи, спрямовані на обмеження імпорту товарів та послуг. Деякі держави вживають таких заходів для захисту своїх національних

виробників та запобігання домінуванню іноземних конкурентів на місцевому ринку. Однак такі заходи можуть призводити до реталіації з боку інших держав та порушення умов міжнародних угод.

Багато експертів вважають, що торговельний протекціонізм має негативний вплив на економіку загалом. Обмеження імпорту товарів та послуг може призвести до підвищення цін на ці товари та послуги для споживачів, що може знизити їх доступність та рівень життя. Крім того, торговий протекціонізм може викликати заходи у відповідь з боку інших держав, що може погіршити проблеми для національної економіки. [4, 60]

Ще однією проблемою є конкуренція на світових ринках. Це є значною проблемою наднаціонального регулювання, яка зумовлена низкою факторів. Серед них можна виділити відмінності в рівні технологічного розвитку, доступності та вартості ресурсів, умов праці, правил та регуляторних обмежень, а також багатьох інших. У разі глобалізації економіки ця конкуренція лише посилюється, і держави змушені шукати способи поліпшення своєї конкурентоспроможності. Проте, це може призвести до обмеження інтересів більш розвинених країн та галузей економіки, які не можуть конкурувати з дешевшим виробництвом в інших країнах. З іншого боку, конкуренція на світових ринках може призводити до демпінгу, тобто. продажу товарів за кордоном за цінами нижчими від витрат на їх виробництво. Це може бути вигідно для компаній, які отримують доступ до нових ринків та розширюють свої частки на світових ринках. Проте, демпінг може також завдати шкоди місцевим виробникам та спричинити дисбаланс у торговельних відносинах між країнами. [1, 71]

Також однією із проблем наднаціонального регулювання є обмеження суверенітету держав. В умовах глобалізації світової економіки багато економічних рішень приймаються на міжнародному рівні, що може обмежувати можливості держав для самостійного регулювання своєї економіки. Наприклад, держави можуть стикатися з обмеженнями на використання тарифів або субсидій, накладеними на СОТ, або з обмеженнями на націоналізацію іноземних

компаній, які є членами Міжнародного центру з вирішення інвестиційних спорів.[2, 55]

Ще однією проблемою наднаціонального регулювання є нерівність у розподілі вигод від глобалізації. Деякі держави або групи держав можуть отримувати більше вигод від відкритої світової економіки, ніж інші. Наприклад, більш розвинені країни, які мають більш високий рівень технологічної оснащеності та кваліфікованої робочої сили, можуть отримувати більше переваг від глобалізації, ніж менш розвинуті країни. Це може призвести до глибокої нерівності всередині та між країнами. Іншим аспектом нерівності у розподілі вигод від глобалізації є соціальна нерівність. Завдяки відкриттю кордонів та збільшенню світової торгівлі, більш кваліфіковані та високооплачувані працівники можуть отримувати більше можливостей та заробітної плати, ніж менш кваліфіковані та низькооплачувані працівники. Це може призвести до збільшення розриву між бідними та багатими верствами населення у різних країнах. [3, 139]

Таким чином, можна зробити висновок, що наднаціональне регулювання стикається з різними проблемами в умовах глобалізації економіки. Торговельний протекціонізм деяких держав може призвести до реталіації з боку інших держав та порушення умов міжнародних угод. Конкуренція на світових ринках може призвести до утиску інтересів більш розвинених країн та галузей економіки, а нерівність у розподілі вигод від глобалізації може призвести до глибокої нерівності всередині та між країнами.

Ці проблеми вимагають вирішення на міжнародному рівні, оскільки вони можуть негативно впливати на економічний розвиток і добробут держав і народів. Необхідні зусилля щодо розвитку міжнародного співробітництва, узгодження міжнародних стандартів та правил торгівлі, а також забезпечення більш рівноправних умов для всіх учасників світової економіки. Крім того, важливо розвивати міжнародну підтримку для покращення доступу до технологій та покращення рівня освіти в менш розвинених країнах, щоб скоротити розрив у розвитку між країнами та народами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Baldwin, R. (2016). *The Great Convergence: Information Technology and the New Globalization*. Harvard University Press.
2. Drezner, D. W. (2017). *The Ideas Industry: How Pessimists, Partisans, and Plutocrats are Transforming the Marketplace of Ideas*. Oxford University Press.
3. UNCTAD. (2021). *World Investment Report 2021: Investment in the Digital Economy*. United Nations.
4. World Bank. (2021). *Global Economic Prospects, June 2021*. World Bank Group.

УДК 336.711

Дзюблюк О. В.

*д.е.н., проф, професор кафедри
фінансових технологій і банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ОЦІНКА ДОСВІДУ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ФЕДЕРЕАЛЬНОЇ РЕЗЕРВНОЇ СИСТЕМИ США ЩОДО ПОДОЛАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

У зв'язку із тим, що грошово-кредитна політика завжди виступала найбільш важливим інструментом впливу держави на реальний сектор і динаміку основних макроекономічних показників, саме ефективне монетарне регулювання центрального банку у відповідь на зовнішні шоки, що спричиняють економічну кризу, є необхідною умовою успішного економічного розвитку кожної країни. А оскільки нещодавна пандемічна криза стала таким шоком як у національному, так і глобальному масштабі, пошук ефективних важелів нівелювання її негативних наслідків є серед першочергових завдань для монетарної влади всіх країн світу. Досвід Федеральної резервної системи США у цьому відношенні представляє безпосередній практичний інтерес з огляду на

істотні напрацювання щодо модифікації монетарного інструментарію з часів попередньої світової фінансово-економічної кризи, а тому потребує детального вивчення на предмет можливості використання задля стабілізації ситуації та забезпечення нормальної роботи усіх ринкових механізмів.

Саме американська економіка, будучи найбільш інтегрованою у глобалізаційні процеси, зазнала багаторазового посилення негативного впливу пандемії на діяльність суб'єктів ринку. Результатами такого впливу стали: спад ділової активності та скорочення виробництва через розрив ланцюгів постачання, державні адміністративні заборони на федеральному рівні і рівні штатів на ведення окремих видів бізнесу та, як наслідок, загальне зменшення обсягів кінцевого споживання і скорочення споживчого попиту, зростання рівня безробіття і зниження прибутковості ведення різних видів бізнесу, скорочення торговельних зв'язків як у середині США, так і з зовнішнім світом.

За таких обставин перед монетарною владою США постала проблема оперативної розробки й реалізації адекватної стратегії протидії кризовим явищам в економіці, зумовленим пандемією коронавірусу, з тим, щоб за допомогою наявних у Федеральній резервній системі фінансових інструментів мінімізувати шкоду для бізнесу і домашніх господарств. Існуючий в цей період наднизький рівень процентних ставок на фінансовому ринку суттєво звужував операційні можливості Федеральній резервній системі, не дозволяючи у повному обсязі здійснювати управління ліквідністю та ціною кредитних ресурсів. Тому ФРС була змушена активно вдосконалювати інструментарій грошово-кредитної політики, так як можливості використання традиційних засобів монетарного регулювання виявились вкрай обмеженими.

Загалом усі головні інструменти монетарного регулювання Федеральній резервній системі США, які застосовувались у відповідь на усі виклики економічної кризи можна умовно згрупувати за кількома основними напрямками:

- 1) процентна політика, що передбачала зниження ключової ставки за федеральними фондами до нульового рівня;
- 2) кількісні пом'якшення, що означали активізацію купівлі держоблігацій

та іпотечних облігацій, а відтак нарощування портфеля цінних паперів ФРС;

3) підтримка фінансових ринків, що передбачала такі заходи, як створення інвестиційного фонду відкритого типу для надання банкам кредитів під забезпечення високоякісними активами, розширення операцій репо з метою спрямування ліквідності на фінансові ринки, створення кредитної лінії первинного дилера з необмеженим доступом до короткострокових кредитів;

4) активізація банківського кредитування, що включала такі дії, як розширення операцій дисконтного вікна, тимчасове послаблення регулятивних вимог шляхом зниження норми обов'язкових резервів, зниження нормативу коефіцієнту додаткового левериджу, що знизило вимоги до капіталу банків, дозволяючи підтримати кредитування домогосподарств і бізнесу;

5) безпосередня підтримка реального сектору, що передбачала створення корпоративної кредитної лінії первинного ринку, запровадження програми викупу комерційних паперів, підтримку кредитування малого та середнього бізнесу, активізацію програми кредитування під заставу активів.

Практична реалізація зазначених напрямів передбачала зниження ключової процентної ставки до майже нульового рівня, активізацію кількісних пом'якшень із нарощуванням обсягу державних та іпотечних облігацій у портфелі ФРС до 6,6 трлн. дол., підтримку фінансових ринків шляхом задіяння механізмів кредитних ліній, створення інвестиційного фонду на 10 млрд. дол. та розширення операцій репо до 1,5 трлн. дол., створення корпоративної кредитної лінії обсягом 750 млрд. дол., запровадження програм викупу комерційних паперів на понад 10 млрд. дол. і кредитування малого і середнього бізнесу на 600 млрд. дол., запуск програм захисту зарплат та кредитування під заставу активів на суму 100 млрд. дол.

Отже ФРС було здійснено оперативний перехід до реалізації широкого комплексу заходів експансіоністської грошово-кредитної політики, спрямованої на надходження нових грошей в економіку, що призвело до збільшення балансу Федеральної резервної системи, котрий уже сягнув за період кризи рекордної величини до понад 8 трлн. дол., що також обумовило і нарощування грошової

маси в обігу, агрегат M2 якої перевищив на сьогодні 22 трлн. дол.

Із цього випливає, що головною визначальною рисою грошово-кредитної політики ФРС США у період економічної кризи останніх років можна вважати потужне зміщення акцентів у бік підтримання домашніх господарств і бізнесів шляхом масованих вливань ліквідності через фінансові ринки або навіть безпосередньо у реальний сектор, заради чого було активізовано кількісні пом'якшення, запроваджено цілий ряд спеціалізованих програм фінансування, знижені процентні ставки, задіяні операції репо та послаблені нормативні вимоги до банківських установ з тим, щоб полегшити надходження грошових коштів в економіку. При цьому в силу обмежених можливостей активно використовувати процентну політику не важко помітити, що серед тих інструментів, за допомогою яких Федеральний резерв через монетарну політику реагує на економічні виклики, превалювали саме нетрадиційні засоби впливу.

Дані обставини визначили суттєві зрушення у поведінці ФРС та інших регуляторів у розвинутих країнах, демонструючи зміщення пріоритетів монетарного впливу на економіку від досягнення певних таргетів інфляційної динаміки, про що свідчить досвід Федерального резерву, до підтримання реального сектору і стимулювання економічного росту, коли жорсткі вимоги щодо роботи фінансових інститутів відходять на задній план, поступаючись місцем необхідності підтримання платоспроможності домогосподарств і бізнесу за рахунок масованих вливань коштів.

Це означає докорінні зміни в обранні стратегічних цілей грошово-кредитної політики, коли центральні банки розвинутих країн просто не можуть собі дозволити обмежуватись у своїй діяльності винятково підтримкою монетарної стабільності, а змушені орієнтуватися на більш широке коло завдань, коли зовнішні шоки змушують реагувати із застосуванням усього спектру наявних інструментів, як традиційних, так і нетрадиційних, з тим, щоб максимально оперативного нівелювати причини економічних криз.

Dluhopolska Tetiana

PhD., Associate Professor, Department of International Economic Relations

West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

Khemii Yuliia

West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

COOPERATION BETWEEN EU AND UKRAINE IN WAR CONDITIONS

Ukraine has had a long-standing relationship with the European Union (EU). Since the early 1990s, Ukraine has sought closer ties with the EU, culminating in the signing of the Association Agreement in 2014. This agreement provides for closer political, economic, and cultural ties between Ukraine and the EU, and includes provisions for free trade, visa-free travel, and increased access to EU markets. Ukraine has also received financial assistance from the EU, including loans and grants to help with economic and political reforms. Ukraine has been working to strengthen its cooperation with the EU in the area of data protection. In 2017, Ukraine signed the EU-Ukraine Association Agreement [1], which includes a chapter on data protection. This agreement commits Ukraine to implementing the EU's General Data Protection Regulation (GDPR) and other EU data protection laws. Ukraine is also working to implement the Council of Europe's Convention 108, which is the first legally binding international instrument for the protection of personal data.

Ukraine has been working to strengthen its economic ties with the European Union (EU) through the implementation of a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA). The DCFTA is a free trade agreement between Ukraine and the EU that was signed in 2014 and came into force in 2016. The agreement provides for the elimination of tariffs and other trade barriers between the two countries, as well as the harmonization of Ukrainian legislation with EU standards. Ukraine and the EU have been working together to establish a visa-free travel regime for Ukrainian citizens. The

agreement was signed in June 2017 and came into effect in June 2017. The agreement allows Ukrainian citizens to travel to the Schengen area for up to 90 days in any 180-day period without a visa. The agreement also allows for the possibility of visa-free travel to other EU countries.

Ukraine has been working to strengthen its ties with the EU since the early 1990s. Ukraine has signed a number of agreements with the EU, including the Association Agreement, which provides for the gradual integration of Ukraine into the EU's internal market. This agreement provides for the free movement of goods, services, capital and people between Ukraine and the EU. It also provides for the gradual liberalization of trade between Ukraine and the EU, as well as the gradual adoption of EU standards and regulations.

Ukraine has been actively cooperating with the EU in the war conditions of 2022-2023. The EU has provided Ukraine with financial and technical assistance to help strengthen its defense capabilities and to support the country's efforts to reform its security sector. The EU has also provided Ukraine with humanitarian aid to help those affected by the conflict. In addition, the EU has provided Ukraine with political and diplomatic support, including through the Normandy Format and the Trilateral Contact Group. In 2022-2023, Ukraine and the EU are expected to continue their cooperation in a number of areas. This includes the implementation of the EU-Ukraine Association Agreement, which provides for closer political and economic ties between the two sides. The agreement also includes provisions for the free movement of goods, services, capital, and people between Ukraine-EU. Additionally, the EU and Ukraine are expected to continue their cooperation in the areas of energy, security, and the environment.

LITERATURE:

1. Association Agreement between the European Union and the European Atomic Energy Community and their Member States, of the one part, and Ukraine, of the other part. <https://www.consilium.europa.eu/en/documents-publications/treaties-agreements/agreement/?id=2013005>

Драпак Т.І.

*аспірантка кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ГЛОБАЛЬНУ АКТИВНІСТЬ ТА ІНФЛЯЦІЮ

Глобальні геополітичні ризики різко зросли після вторгнення росії в Україну. Інвестори, учасники ринку та політики очікують, що війна матиме гальмівний вплив на світову економіку, водночас підвищуючи інфляцію, що призведе до різкого зростання невизначеності та ризиків серйозних несприятливих наслідків. Як приклад цих побоювань, квітневе видання 2022 року World Economic Outlook Міжнародного валютного фонду містить більше 200 згадок слова «війна». Певні економічні ефекти вже матеріалізуються. Економіка росії та України різко скорочується як прямий наслідок війни та санкцій, накладених на росію. Товарні ринки переживають хвилювання, а фінансові ринки були дуже нестабільними з початку конфлікту. У світлі цих подій ключовим питанням є: наскільки геополітична напруженість впливатиме на економічну діяльність у 2022 році та надалі?

У цій примітці, щоб відповісти на це запитання, ми спочатку кількісно оцінюємо нещодавнє зростання геополітичних ризиків, використовуючи два показники, засновані на текстовому аналізі: один зосереджений на газетних статтях, а інший побудований на стенограмах телефонних розмов компаній про прибутки. Озброївшись цими числовими показниками, ми використовуємо економетричну модель і останні дані, щоб надати емпіричні докази глобальних макроекономічних наслідків змін геополітичного ризику.

Наш основний результат свідчить про те, що зростання геополітичних ризиків, які спостерігаються після російського вторгнення в Україну, матиме незначні макроекономічні наслідки у 2022 році. Порівняно з гіпотетичною умовою відсутності війни, модель розглядає війну як зниження рівня

глобального ВВП приблизно на 1,5 відсотка. і призвело до зростання глобальної інфляції приблизно на 1,3 відсоткових пункти. Негативні наслідки геополітичних ризиків у моделі діють через зниження споживчих настроїв, підвищення цін на сировинні товари та жорсткіші фінансові умови. Крім того, індикатори на рівні підприємств свідчать про те, що удар по європейській економіці, ймовірно, буде найбільшим, особливо в промисловості, що виробляє товари.

Вимірювання геополітичних ризиків

Ключова проблема для розуміння та кількісної оцінки наслідків посилення геополітичної напруженості стосується їх вимірювання. Нашим першим показником є індекс геополітичного ризику (GPR) Калдари-Яков'єлло, побудований за допомогою пошуку газетних статей, у яких згадуються несприятливі геополітичні події та пов'язані з ними ризики. Індекс GPR відстежує згадки про війни, терористичні атаки та будь-яку напруженість між державами та політичними акторами, яка впливає на перебіг міжнародних відносин.³ Індекс починається з 1900 року та базується на автоматизованих текстових пошуках у Chicago Tribune, New York Times, Washington Post, а за останні роки ще сім газет із США, Великобританії та Канади. На малюнку 1 зображено індекс GPR з 1970 року: стрибки індексу пов'язані з війнами, ризиками війни та великими терористичними подіями. Слід зазначити, що індекс підскочив після російського вторгнення в Україну — у березні 2022 року показники індексу досягли одного з найвищих значень за останні 50 років, порівнянного з аналогічними піками під час війни в Перській затоці та Іраку.

Двома структурними блоками загального індексу GPR є індекс геополітичних загроз (GPT), який фіксує занепокоєння щодо масштабу, тривалості та наслідків геополітичної напруженості та конфліктів, і індекс геополітичних дій (GPA), який фіксує такі події, як початок і фактичне розгортання воєн.⁴ Як показано на лівій панелі рисунка 2, індекс GPT, який різко підвищився в період з січня по березень, знизився в квітні і травні, що узгоджується з думкою про те, що екстремальні наслідки війни, такі як безпосередня участь більшої кількості країн, можливо, сприймаються як менш

ймовірні. Індекс GPA також підскочив після вторгнення та знижується, хоча й повільніше.

Ми доповнюємо інформацію з індексу GPR другим, альтернативним показником геополітичних ризиків, створеним шляхом пошуку в стенограмах телефонних розмов компаній, зареєстрованих на світових біржах, на предмет згадок про російське вторгнення в Україну.⁵ Занепокоєння щодо конфлікту було повсюдним у телефонних конференціях щодо прибутків. у всьому світі, у квітні 2022 року 40 відсотків усіх дзвінків із питань доходів відверто згадували про конфлікт. Як показано на правій панелі рисунка 2, вимірювання геополітичного ризику, засноване на дзвінках про прибутки, має дуже схожу динаміку з газетними індексами, що підтверджує думку про те, що газетні індекси GPR фіксують інформацію, актуальну для фірм та інвесторів. .

Історично періоди підвищених геополітичних ризиків асоціювалися зі значними негативними наслідками для глобальної економічної активності.⁶ Війни знищують людський і фізичний капітал, спрямовують ресурси на менш ефективне використання, відвертають міжнародну торгівлю та потоки капіталу та порушують глобальні ланцюги поставок. Крім того, зміна уявлень про наслідки несприятливих геополітичних подій може ще більше вплинути на економічну діяльність через затримку інвестицій і найму фірм, підриваючи довіру споживачів і посилюючи фінансові умови.

Наше числове вимірювання геополітичного ризику дозволяє нам кількісно оцінити вплив його недавнього сплеску на світову економічну активність. З цією метою ми оцінюємо модель структурної векторної авторегресії (VAR) і використовуємо оцінену модель для кількісної оцінки впливу нещодавнього сплеску геополітичної напруженості в часі. Модель включає щомісячні показники світового ВВП, світової інфляції, світових цін на акції, реальних цін на нафту, широкого реального долара, цін на сировинні товари, світової споживчої впевненості та індексів геополітичних загроз (GPT) і геополітичних дій (GPA). VAR Модель використовує дані з січня 1974 року по квітень 2022 року та включає три лаги. Ми припускаємо, що зміни в індексах GPT і GPA

спричиняють усі коливання інших економічних змінних протягом місяця, тому будь-яка поточна кореляція між геополітичними ризиками та фінансовими змінними, скажімо, , передбачається, що він відображає вплив геополітичних ризиків на фінансові змінні, а не навпаки. Але з лагом кожна змінна може впливати на всі змінні.

Регіональний характер багатьох геополітичних ризиків свідчить про те, що їхні економічні наслідки можуть бути нерівномірно розподілені по всьому світу. Ми оцінюємо вразливість країни до поточного конфлікту, підраховуючи частку фірм, які згадують про російське вторгнення в Україну у своїх квартальних звітах про доходи, на основі країни, де розташована штаб-квартира фірми. Приблизно 80 відсотків компаній у Фінляндії та Польщі, країнах, які мають спільний кордон з росією чи Україною, стурбовані війною. У Німеччині, країні з високим ризиком конфлікту через імпорту енергоносіїв з росії, частка фірм, які згадують про конфлікт, становить 75 відсотків. Решта світу, здається, не піддається такому інтенсивному впливу. Загалом, ці дані свідчать про ризик того, що європейські країни можуть постраждати відносно більше від економічних наслідків конфлікту.

Економічні наслідки конфлікту також, ймовірно, будуть неоднорідними за типом промисловості. Підраховано частку компаній, які згадують про російське вторгнення в Україну у своїх квартальних звітах про доходи на основі їхньої галузі діяльності. Наслідки нинішнього конфлікту, здається, більше зосереджені в галузях виробництва товарів, які, як повідомляється, зазнавали вузьких місць ще до російського вторгнення, з поширеністю близько 80 відсотків серед європейських автомобільних компаній. Тим часом галузі, які менше постраждали від перебоїв у постачанні, наприклад сфери послуг, менш схильні висловлювати стурбованість війною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Анаї, Лена, Ніколас Блум, Філіп Банн, Пол Мізен, Грегорі Туейтс та Іван Йоцов (2022), «Вплив війни в Україні на економічну невизначеність», VoxEU.org, 16 квітня.

2. Калдара, Даріо та Маттео Яков'єлло (2022), «Вимірювання геополітичного ризику», *American Economic Review*, том. 112 (квітень), стор. 1194–225.

3. Куба-Борда, Пабло, Олександр Механік та Андреа Раффо (2018), «Моніторинг світової економіки: індекс глобальних умов», Замітки IFDP, Рада керуючих Федеральної резервної системи, 15 червня.

4. Федерле, Джонатан, Андре Майєр, Гернот Мюллер і Віктор Сен (2022), «Близькість до війни: відповідь фондового ринку на російське вторгнення в Україну», документ для обговорення CEPR 17185.

УДК 659.113.254

Дударев О.О.

PhD студент,

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: д.е.н., професор Зварич Р.Є.

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА РЕКЛАМНИЙ БІЗНЕС

В умовах зростання рівня конкуренції підвищується попит на рекламу, оскільки вона є вагомим чинником комунікаційної політики підприємства і необхідна для увиразнення товарів виробника з-поміж інших, не менш якісних і конкурентоздатних. Під час кризових умов підприємства не мають фінансових можливостей для повноцінного фінансування товаропросування, але компанії постійно інвестують у рекламу, що сприяє розширенню ринків збуту.

Рекламний ринок визначають як сукупність споживачів рекламних послуг, що надаються рекламними агентствами та іншими їх виробниками; сферу дії рекламного бізнесу. Також рекламний ринок розглядається як соціальний інститут, метою якого є забезпечення суспільних потреб в рекламних послугах [1].

Ринок реклами в Україні стрімко зростав і у 2021 році сягнув 31 млрд. грн. у порівнянні з попередніми 24,5 млрд. грн. У 2022 році аналітики прогнозували зростання на 18,2 %. Але після початку повномасштабної війни майже вся рекламна індустрія в Україні зупинилася [2]. Багато підприємств перестали існувати, багато частково згорнули роботу. Окрім зменшення замовлень значна кількість операторів втратили інвентар та можливість працювати в містах, де велися активні бойові дії. Ускладнення логістики та виїзд частини працівників за межі України дедалі погіршили становище операторів. Лише з травня у рекламному бізнесі з'явилися ознаки того, що підприємства почали адаптуватися до умов, в яких опинилася Україна з кінця лютого 2022 року.

Війна значною мірою вплинула на спосіб функціонування та стратегію рекламних компаній. Які ж чинники зробили свій вплив? Спробуємо проаналізувати основні з них.

Зниження економічної активності: Одним з основних чинників, які впливають на міжнародний рекламний ринок та просування брендів, під час війни, є зниження економічної активності та зростання невизначеності. Воєнний конфлікт призвів до зменшення споживчого попиту, зниження інвестицій та затримки в розвитку економіки. Це призвело до скорочення рекламних бюджетів компаній та зміни їхніх пріоритетів. Рекламодавці змушені зосередитися на стратегіях збереження коштів та вибору більш обмежених форматів реклами у просуванні брендів.

Зниження міжнародного інвестування: Воєнний конфлікт скоротив міжнародне інвестування в Україну. Це призвело до скорочення діяльності міжнародних брендів в країні або навіть до їх виходу з ринку. Зменшення наявності міжнародних брендів вплинуло на рекламний бізнес, оскільки компанії зменшили свої рекламні бюджети або адаптували стратегію реклами відповідно до нових умов.

Політичний та соціальний контекст: Зміна політичного та соціального контексту суттєво вплинула на рекламні стратегії. Під час війни змінилися

переваги та цінності суспільства. Рекламодавці стали обережнішими, щоб уникнути протиріч та небажаних асоціацій з конфліктом.

Міжнародні санкції: Також важливим аспектом став вплив міжнародних санкцій та торговельних обмежень на рекламну діяльність. Під час війни контакти та торгівля між країнами є обмеженими, це призвело до зміни ринкових умов та змін в рекламних стратегіях компаній, які мають бізнесові відносини з країнами, залученими до конфлікту. Рекламодавці були змушені адаптуватися до нових умов, шукати нові ринки та встановлювати нові партнерські відносини.

Нестабільна ситуація: Війна створила нестабільну політичну та соціальну ситуацію, що вплинула на просування міжнародних брендів. Небезпека для споживачів та працівників змусила компанії зважати на ризики, пов'язані з продовженням своєї присутності на ринку. Це призвело до відкладення рекламних кампаній або навіть повного припинення діяльності у країні.

Зміна пріоритетів: Війна змусила українське суспільство переорієнтуватися на нагальні потреби, такі як безпека, харчування, медична допомога, гуманітарна допомога та відновлення пошкоджених інфраструктур. Рекламні кампанії стали менш пріоритетними, і рекламодавці сконцентрували свої зусилля на більш важливих справах.

Енергетичний дефіцит Незважаючи на те, що ситуація з електрикою в Україні поступово виправляється, багато регіонів країни донедавна страждали від дефіциту електроенергії. Якщо для побутових споживачів проблемою була неможливість використання приладів, до яких вони звикли, то для рекламних підприємств відсутність електрики означала зупинку виробництва. Щоб цього не сталося, компанії домовлялися з енергетиками, скільки енергії вони можуть використовувати в певний період часу. Відповідним чином коригувався графік роботи - найбільш енерговитратні процеси компанії змушені були виконувати вночі та на вихідних [3].

Протягом останніх років розвиток рекламного ринку відбувався в умовах кризи, що негативно позначилося на темпах його розвитку. Пандемія Covid-19 та війна вплинули на показники розвитку всіх сегментів ринку реклами. З

поступовим відновленням роботи бізнесу після початку вторгнення почав працювати і ринок реклами, пристосовуючись до умов військового стану і долаючи нелегкий шлях пошуку нових моделей роботи і фінансування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шендерівська Л. П., Карпінська В. В., Шумак З. А. Актуальні види рекламування продукції видавництв (за результатами опитування молоді). Поліграфія і видавнича справа. 2020. № 2 (80). С. 168-175. URL: <http://pvs.uad.lviv.ua/static/media/2-80/17.pdf> (дата звернення: 20.03.2021).
2. Соколова Ю. Ринок реклами – 2023: людяність та підтримка знову в тренді. URL: <https://mind.ua/openmind/20251334-rinok-reklami-2023-lyudyanist-ta-pidtrimka-znovu-v-trendi> (дата звернення: 10.01.2023).
3. Наумов С. Як український бізнес виживає під час війни. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/03/6/697711/> (дата звернення: 06.03.2023).

Zhu Lihong

PhD student, West Ukrainian National University

Supervisor: DSc., Professor Roman Zvarych

RESEARCH ON SMALL AND MICRO ENTERPRISES UNDER ECONOMIC CRISIS

Small and micro enterprises refer to a type of enterprise composed of small and micro enterprises, small enterprises, family workshops, individual households, etc. Small and micro enterprises can effectively provide employment opportunities and promote the growth of residents' income. It is considered to be a "stabilizer" for building a harmonious society, which is of great significance to economic and social

development. It is said that the status and role of small and micro enterprises are more obvious. However, due to the lack of fixed assets, low technical level, a large proportion of production costs, and weak pricing negotiation capabilities, the ability and survival and development capabilities of small and medium -sized enterprises are significantly compared with large and medium -sized enterprises. Therefore, how to build and improve the support policy suitable for small and micro enterprises has been mentioned by the government's agenda. In the context of the financial crisis, this study is based on finance as the starting point to study the government support policies of small and micro enterprises in my country.

Starting from the concept and importance of small and micro enterprises, this article focuses on analyzing the current status and problems of the development and fiscal policies of small and micro enterprises in my country, and draws on the experience of the development support policy of small and micro enterprises abroad. Based on this, it proposes my country in the context of the economic crisis.

REFERENCE:

1. Guo Wenchang. The government's financial support for the development of small and micro enterprises [J]. Jiangsu Science and Technology Information, 2017,000 (018): 1-43.

2. Zhang Xuguang. Research on the financial support policy of technology-based small and micro enterprises [J]. China Trading, 2016,000 (013): 93-98.

3. Wang Hongxin. Policy research for local finance supports the development of small and micro enterprises [J]. Financial, 2019,000 (024): 98-98.

4. Wang Zilin. Research on small and micro enterprises under the perspective of public risk perspective [J]. Economic Research Guide, 2017000 (009): 47-49.

Зварич Р.Є.

д.е.н., професор,

завідувач кафедри міжнародних економічних відносин

Західноукраїнський національний університет

Рівіліс Ігор

phD студент, Західноукраїнський національний університет

УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ В УМОВАХ ЗМІНИ КЛІМАТУ

Управління відходами та ресурсами пропонує низку можливостей для зменшення викидів парникових газів у широкому діапазоні галузей промисловості. Однак існують специфічні проблеми в оцінці та обліку викидів парникових газів від відходів і управління ресурсами. Підхід, що прийнятий багатьма країнами, полягає у звітуванні про викиди парникових газів відповідно до Рамкової конвенції ООН про зміну клімату (РКЗК ООН) з розподілом джерел викидів за секторами відповідно до рекомендацій, виданих Міжурядовою групою експертів зі зміни клімату (МГЕЗК). Сектор відходів включає «утилізацію твердих відходів на землі» (полігони), «обробку стічних вод» (анаеробне зброджування), «спалювання відходів» без відновлення енергії та «інше» (що фактично обмежується компостуванням). Іншими компонентами управління відходами є транспортування, переробка, сільськогосподарське використання компосту та спалювання відходів з рекуперацією енергії. Альтернативні методи часто використовують підхід життєвого циклу, щоб дозволити включити вплив управління відходами на інші частини економіки. Незалежно від того, який метод обліку викидів парникових газів використовується для управління відходами, загальна структура «вихідний-операційно-низхідний» (UOD) дозволяє вказати межі системи для конкретного вимірювання. Непрямі врахування викидів, пов'язані із витратами енергії та матеріалів. Прямі експлуатаційні викиди охоплюють усі одиничні операції

управління відходами, від збору та транспортування через переробку до обробки та утилізації. Непрямі низхідні процеси включають заощадження та викиди від заміщення енергії, заміщення матеріалів та поглинання вуглецю.

Найбільш використовуваними підприємствами інструментами екологічного менеджменту є екологічна експертиза та екологічний аудит. Це один з найбільш ефективних механізмів, що здатний гарантувати екологічну безпеку, оскільки в ній поєднуються незалежність, гласність, соціальна справедливість, забезпечення конституційних прав громадян на безпечні умови життя, на відповідний рівень здоров'я та якість навколишнього природного середовища. Екологічна експертиза це вид науковопрактичної діяльності спеціально уповноважених державних органів, екологоекспертних формувань та об'єднань громадян, що ґрунтується на міжгалузевому екологічному дослідженні, аналізі та оцінці передпроектних, проектних та інших матеріалів чи об'єктів, реалізація та дія яких може негативно впливати або впливає на стан навколишнього природного середовища, і спрямована на підготовку висновків про відповідність запланованої чи здійснюваної діяльності нормам і вимогам законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання і відновлення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки.

Основними завданнями екологічної експертизи є визначення ступеня екологічного ризику і безпеки запланованої чи здійснюваної діяльності; організація комплексної, науковообґрунтованої оцінки об'єктів; встановлення відповідності об'єктів вимогам екологічного законодавства, будівельних норм і правил; оцінка впливу діяльності об'єктів на стан навколишнього природного середовища та якість природних ресурсів; оцінка ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища; підготовка об'єктивних, всебічно обґрунтованих висновків. Підприємство, що застосовує систему екологічного менеджменту, необхідно систематично перевіряти аудиторами в зв'язку з необхідністю вдосконалення системи екологічного менеджменту. Якщо проведена перевірка

підтверджує відповідність системи вимогам міжнародного стандарту, підприємство вноситься до відповідного реєстру і має всі підстави використовувати певний екологічний знак, зазначаючи це на етикетці чи упаковці товару. Існування сертифікованої системи екологічного менеджменту на підприємстві є однією зі значних переваг будь-якого суб'єкта господарювання в конкурентній боротьбі. Це значно збільшує привабливість системи екологічного менеджменту як об'єкта для інвестування та істотно покращує відношення споживачів до виготовленого товару чи послуги, що надається.

ЛІТЕРАТУРА:

1. United Nations Development Programme. Waste management in developing countries: Opportunities and challenges. 2019. URL: https://www.undp.org/content/undp/en/home/librarypage/environment-energy/waste_management_indevelopingcountriesopportunitiesandchallenges.html
2. The World Bank Group. What a waste: An updated look into the future of solid waste management. 2020. URL: <https://datatopics.worldbank.org/what-a-waste/solid-waste-management.html>
3. Ellen MacArthur Foundation. (2016). The new plastics economy: Rethinking the future of plastics. URL: <https://www.ellenmacarthurfoundation.org/publications/the-new-plastics-economy-rethinking-the-future-of-plastics>

УДК 338:639.3/.66(477)

Коновалов Р. І.

*аспірант кафедри глобальної економіки, Національний
університет біоресурсів і природокористування України*

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ПРИ ФОРМУВАННІ ПОПИТУ НА ПРОДОВОЛЬСТВО

Зважаючи на важливість економічного розвитку, державне регулювання розвитку окремих галузей є важливим завданням державного управління. Для

досягнення цієї мети можуть використовуватися різні наукові підходи. Деякі з них описані нижче: а) системний підхід: він ґрунтується на ідеї, що галузь є складною системою, що включає різні елементи, такі як підприємства, інфраструктура, людські ресурси, технології. Державне регулювання розвитку галузей повинне бути спрямоване на оптимізацію цієї системи та підвищення її ефективності; б) ринковий підхід: він ґрунтується на ідеї, що галузь повинна розвиватися на основі конкуренції та ринкових механізмів. Держава може забезпечувати рівні умови конкуренції, захищати права споживачів та інвесторів, розвивати інфраструктуру, яка допомагатиме підприємствам працювати ефективно; в) кластерний підхід ґрунтується на ідеї, що галузь має розвиватися у взаємодії з іншими галузями та установами. Тут держава може сприяти створенню кластерів, які об'єднують підприємства та інші установи, що співпрацюють між собою з метою підвищення ефективності, а також конкурентоспроможності галузі; г) інноваційний підхід: він ґрунтується на ідеї, що галузь повинна розвиватися на основі впровадження нових технологій та інновацій. Держава може стимулювати інновації в галузі шляхом сприяння розвитку науково-дослідницької діяльності, створенням інноваційних підприємств і стартапів, підтримкою інноваційних проектів.

Контекстуальний підхід: він ґрунтується на ідеї, що державне регулювання повинно враховувати особливості та контекст, у якому розвивається галузь. Це може означати врахування регіональних особливостей, культурних і соціальних факторів, особливостей функціонування агропродовольчого ринку.

Усі ці наукові підходи можуть використовуватися при державному регулюванні розвитку галузей. Важливо забезпечити баланс між економічними, соціальними, екологічними аспектами розвитку галузей, забезпечити ефективне використання ресурсів і підвищення конкурентоспроможності економіки.

Державне регулювання розвитку галузей може здійснюватися різними способами, залежно від конкретної ситуації та мети, яку держава прагне досягти. Найбільш поширеними інструментами державного регулювання є:

1. Податкова та фінансова політика: держава може встановлювати різні податки та пільги для галузей залежно від їхнього рівня розвитку, стимулювати інвестиції в галузі безпосередньо пов'язані з продовольством.

2. Регулювання цін: держава має підстави встановлювати мінімальні та максимальні ціни на товари, що випускаються в галузі, що може впливати на рівень сільськогосподарського виробництва та споживання його продукції.

3. Ліцензування та регулювання діяльності: держава може потребувати від галузей отримання ліцензій на певні види господарської діяльності, встановлювати регуляторні вимоги для забезпечення безпеки, якості продукції.

4. Державні закупівлі: держава може стимулювати розвиток галузей, які пов'язані з виробництвом харчових продуктів, шляхом проведення державних закупівель, що створює попит на певні види продовольства.

5. Науково-дослідницька та інноваційна діяльність: держава може сприяти розвитку галузі шляхом підтримки науково-дослідницьких та інноваційних проєктів, створенням наукових центрів та інших прогресивних заходів.

Маємо відмітити, що у кожному конкретному випадку вибір інструментів державного регулювання повинен залежати від цілей, які ставить перед собою держава, а також від особливостей галузі та контексту, в якому вона розвивається. Задля досягнення максимальної ефективності інструменти державного регулювання мають бути спрямовані на стимулювання інвестицій в галузь, підвищення якості та конкурентоспроможності продукції, забезпечення стабільності ринку та збереження екологічної рівноваги. Значна увага у процесі регулювання розвитку галузей надається також соціальній справедливості та забезпеченню соціальних гарантій для працівників галузей. Для цього можуть використовуватися заходи, спрямовані на підвищення рівня оплати праці, поліпшення умов праці та забезпечення соціальних пакетів.

Важливою складовою державного регулювання розвитку галузей є також забезпечення рівних умов для всіх гравців на агропродовольчому ринку. Це означає, що держава повинна створювати умови для здорової конкуренції, забезпечувати дотримання правил торгівлі та запобігати зловживанням

домінуючим становищем на агропродовольчому ринку. У загальному контексті державне регулювання розвитку галузей є складним завданням, яке потребує глибокого аналізу економічної та соціальної ситуації, а також визначення конкретних цілей та підходів. Однак, за допомогою відповідної політики та заходів держава може забезпечити сталий розвиток галузей, забезпечення соціальної справедливості, а населення продовольством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Наукові засади державного регулювання розвитку аквакультури штучних водойм. Економіка та держава. 2011. № 11. С. 12–16.

2. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Ільїн В. Ю., Сахацький М. М. Інноваційна стратегія формування безпекової системи управління інноваційним розвитком агропродовольчої сфери в умовах діджиталізації. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 5 (252). С. 26–33.

3. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

4. Маргасова В., Вдовенко Н., Марченко І. Базові методичні підходи до обліку і контролю витрат при формуванні біологічних активів рослинництва й тваринництва на агропродовольчому ринку. Економічний аналіз. 2022. Т. 32. № 4. С. 207–216.

Котов Т. П.

PhD студент,

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: д.е.н., професор Зварич Р.Є.

ВПЛИВ ВІЙНИ В УКРАЇНІ НА ЗМІНУ ЛОГІСТИЧНИХ ЛАНЦЮГІВ ТА ВПЛИВ НА СВІТОВУ ЕКОНОМІКУ

У побудові логістичних ланцюгів в Україні використовуються різні види транспорту в залежності від характеристик товарів, вантажів та маршрутів, якими їх необхідно транспортувати. Нижче наведено деякі з часто використовуваних видів транспорту, які зазвичай включені в українські логістичні ланцюги:

1. Автомобільний транспорт: Це один з найбільш широко використовуваних видів транспорту в Україні. Автомобільний транспорт може бути використаний для транспортування вантажів відносно невеликої ваги до важких вантажів та машин великого розміру. Використання вантажних автомобілів також є ефективним підходом для розв'язання проблем, пов'язаних з доставкою товарів на віддалені місця, які не мають добре розвиненої залізничної чи авіаційної інфраструктури.

2. Залізничний транспорт: Залізниця є часто використовуваним видом транспорту в Україні. Це дозволяє транспортувати великі обсяги вантажів за вигідними цінами, а також досягти більшої відстані, ніж це можливо в рамках автомобільного транспорту. Також під керуванням залізниці можуть бути ефективнішим варіантом перевезення, оскільки вона може обслуговувати деякі з ділянок місцевості, які зазвичай важко доступні.

3. Морський транспорт: Україна має розкішну доступність до Чорного та Азовського морів, і, відповідно, має порти, які забезпечують експорт і імпорт різних категорій товарів. Оскільки морські вантажні судна мають велику

вантажопідйомність, це часто підходить для транспортування великих обсягів товарів, які необхідно доставити на середню й далеку відстань.

4. **Авіаційний транспорт:** Авіаційний транспорт може використовуватися для доставки малих вантажів, які повинні прибути з одного кінця країни в інший якомога швидше. Часто такий стиль доставки використовують для розширення діяльності у сфері продажу мережевому орієнтованих продуктів.

Україна є країною, яка має значний потенціал для експорту різних товарів. Основні напрямки та товари експорту України на сьогодні можуть бути представлені наступним чином:

Аграрні товари: Україна є одним з провідних експортерів зернових і олійних культур, таких як пшениця, кукурудза, соняшникова олія, ячмінь, бобові, соя та інші. Вагому економічному значенню приділяють увагу і агропереробній та харчові промисловості, які експортують збагачену зернову продукцію, цукор, м'ясо, молочні продукти і тд.

Металургійні вироби: Україна є одним з найбільших світових виробників металургійних виробів. Серед головних експортованих товарів металургійної галузі можна виділити залізну і сталеву продукцію, прокат, лист, арматуру та інші.

Хімічна промисловість: Важливим експортним напрямком України є хімічна промисловість, що включає в себе елементи пестицидів, добрива, кольорові та промислові хімікалії.

Машинобудування: Однією з основних галузей, що формують експортний потенціал України, є машинобудування. Серед ключових експортних товарів можна виділити літаки, морські судна, техніку важкої промисловості, а також машини і обладнання різних видів.

Деревообробна промисловість: Україна має значні лісові ресурси, завдяки чому експортує значну кількість деревини, лісоматеріалів, паперу та інших продуктів деревообробної галузі.

Це далеко не весь перелік експортних напрямків та товарів України, але вони є одними з найбільш важливих. Враховуючи географічне розташування країни та її розвинену транспортну інфраструктуру, Україна має великий потенціал для продовження експортних досягнень та диверсифікації своєї економіки. Україна є одним зі світових лідерів з експорту зерна. Але через російську агресію основний логістичний шлях для цього товару — Чорне море — було заблоковано. Як кажуть експерти і глобальні організації, неможливість доставити українське зерно може посилити продовольчу кризу в десятках країн, зокрема в Африці та Азії. Здається, що ця проблема стала локальним логістичним викликом. Але рішення, які пропонуються, є прецедентом для світового ринку. Проблема в тому, що альтернатив перевезенням морем поки що немає. Українські колії ширші за європейські, тому доставка залізницею видається проблематичною. Пункти на кордоні між Україною та ЄС називають шийками пляшки — бо темпи та обсяги зерна, які можна через них транспортувати, є замалими. Виклик намагаються вирішити оригінальним для логістичної індустрії шляхом. Деякі країни Європи, як-от Румунія, Польща та країни Балтії, згодилися надати власні порти для перевезень зерна морем. Утім, це не вирішує проблему в масштабі.

Одне з рішень — допомога наднаціональних об'єднань, зокрема Єврокомісії. Цей орган заявив, що буде просити окремі країни надати пріоритет експорту зерна над іншими перевезеннями, а також тимчасово дозволити збільшити кількість українських та молдавських перевізників у Європейському Союзі. Водночас українська влада заявила про плани поетапного переходу на більш вузькі колії — для залізничного з'єднання України з ЄС.

Це проєкт на довгострокову перспективу, але за політичного рішення та подальшої реалізації він суттєво змінить не тільки українську логістику, а й європейську. Крім того, війна також спричинила втрати, руйнування і пошкодження інфраструктури, що призвело до збільшення часу на доставку, ефективності процесів, зменшення обсягів експорту та імпорту, та викликало додаткові технічні проблеми які потребували великих витрат на їхнє усунення.

Загалом, воєнний конфлікт у країні свідчить про необхідність прийняття новітніх технологій і підходів до управління логістичними ланцюгами, щоб забезпечити ефективну роботу та уникнути подібних складнощів напередодні розвитку ринку. Зміни в логістичних ланцюгах України після початку війни у країні мали певний вплив на економічний стан інших країн світу. Однією з головних негативних наслідків для зовнішньої торгівлі було зменшення обсягів експорту та імпорту. Це призвело до того, що багато країн, які тісно співпрацювали з Україною, зазнали серйозних фінансових втрат. З іншого боку, початок використання нових альтернативних маршрутів для перевезення вантажів може призвести до появи нових форм міжнародних економічних зв'язків. Наприклад, деякі європейські країни, які раніше не мали з Туреччиною тісних торгових відносин, стали активніше вивчати можливості співпраці з нею як новим транзитним партнером, що може бути корисним для всього європейського ринку.

Подібно до цього, в інших країнах з'явилося більше можливостей для розвитку транспортної інфраструктури та логістичного бізнесу, якщо їм вдасться прийняти найновіші технології та засоби логістики, що дозволяє скоротити час доставки та знизить витрати на різних етапах транспортування. При цьому, розвиток нових транспортних коридорів може забезпечити додаткові можливості для експорту товарів для країн з яких ці коридори проходять. Зміни логістичних ланцюгів України можуть спричинити ряд складнощів для окремих країн, проте вони також відкривають нові можливості для покращення економіки країн-партнерів, що потребує більш активного та творчого розуміння проблем глобальної торгівлі та засобів досягнення рішень.

Xiaoqian Chen

PhD student

West Ukrainian National University

Supervisor: DSc., Professor Roman Zvarych

CENTRAL BANK DIGITAL CURRENCIES: CONSUMER DATA-DRIVEN SUSTAINABLE OPERATION MANAGEMENT POLICY

This research highlights the importance of understanding consumer behavior in the development of sustainable policies for the central bank digital currency (CBDC). The study assesses the willingness of Chinese consumers to pay for CBDC and analyzes the impact of various factors on their decision-making, including personal characteristics, social advantage cognition, infrastructure cognition, and individual advantages and disadvantages. Data was collected through an online survey of 1,308 respondents, and the results were analyzed using structural equation modeling. The study concludes that consumer evaluations should guide the development of sustainable management policies for CBDC, including consumer advertising, privacy identification, consumer regulations, and consumer usage variety.

Governments worldwide are considering the adoption of Central Bank Digital Currency (CBDC) for more efficient, stable, and internationally recognized monetary systems. However, the consumer's willingness to pay (WTP) for CBDC remains a concern. This paper presents a study that examines the WTP for CBDC and its influencing elements. The study suggests that a government's sustainable operation management policies for CBDC should be data-driven, considering factors such as age, gender, education, and payment preferences. Consumers' perceptions of CBDC's individual advantages, disadvantages, societal benefits, and infrastructure are also vital influencing variables. Finally, a government's strategy for CBDC should focus on addressing perceived problems with CBDC.

This study aims to develop consumer data-driven policies for sustainable operations management of CBDC by integrating theories from various fields. Investigating how consumers interact with CBDC, understanding their behavior and decisions, and exploring how CBDC influences government policies and regulations can aid in developing sound monetary and public policy theories. Chinese WTP through digital currency (DCEP) is used as an empirical example. This study comprises seven components, including WTP hypothesis creation, methodologies, statistical findings, and conclusions.

CBDC is being studied in many countries due to its potential benefits, including increased financial stability and improved policy transmission. However, its risks and potential impact on national macroeconomic control and financial security are being examined. China has been developing its digital currency, DCEP, since 2014, and its usage could help its currency internationalize further. The willingness of consumers to use DCEP is an important factor, and a model is presented to evaluate WTP (willingness to pay) for DCEP. [1-4]

H₁: There is a significant causal relationship between consumer WTPD and consumer perceptions of DCEP's individual advantages and disadvantages.

H₂: There are significant mediator effects on the above causal relationship caused by consumer perceptions of DCEP's social advantages and infrastructure.

H₃: There are significant mediator effects on the above causal relationship and mediator effects caused by the consumer's characteristics (gender, age, occupation, education, and monthly payment).

3. Methods

Employing smartPLS 3.0, a structural equation model with partial least squares path modeling (PLS-PM) was used to analyze data collected via online surveys in China using the snowball method. PLS-PM is an effective model for assessing customer behavior, as evidenced by previous studies. The model's path diagrams, which depict each hypothesis, are presented in Figure 1. The DCEP WTP model is based on monetary, behavioral finance, and public policy theories, including classical

monetary theory, Keynesian monetary theory, Marx's monetary theory, and Hayek's economic liberalism theory. These theories were selected to represent the characteristics and design control of currency, the government's involvement in currency, and the function of money as a medium of exchange.

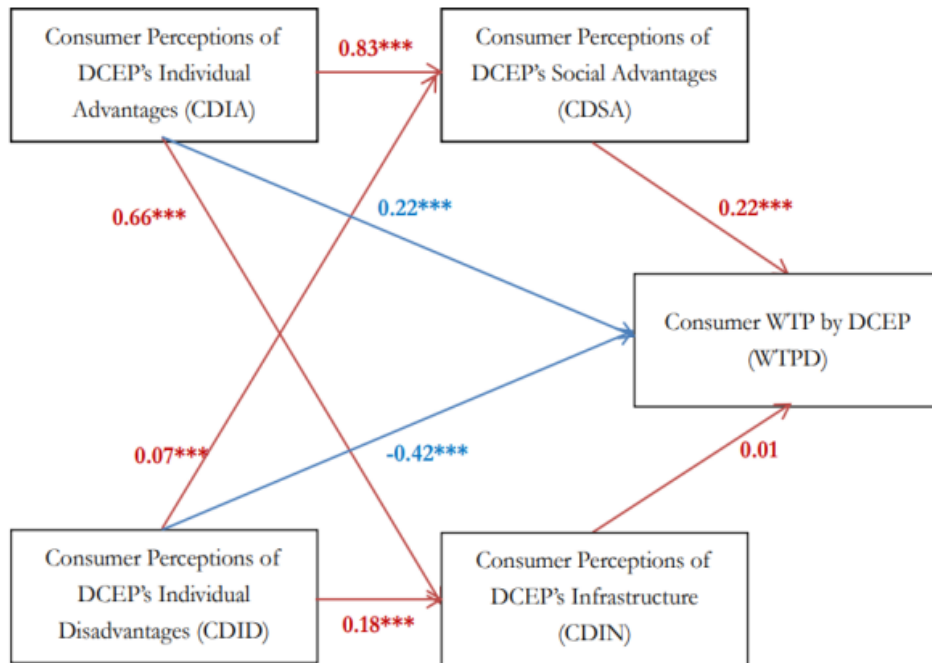

Figure 1 The Evaluation Model on PLS-SEM of Chinese Consumers' WTPD and its affecting factors

H₁ is reinforced, **H₂** is partially supported, only the mediating effects on consumer perceptions of DCEP's social advantages are significant. **H₃** is mostly supported, there are significant moderator effects for most Chinese characters; thus, DCEP's sustainable operation management policies should take consumer data evaluations into account. To promote sustainable operations of CBDC, policies driven by consumer data evaluation are proposed. Consumers' willingness-to-pay (WTP) for CBDC and its causal relationships with their advantage and disadvantage cognitions, as well as its mediator effect with their social advantage and infrastructure cognitions of CBDC, and its moderating relationship with individual advantage and disadvantage cognitions, should be considered. The government should enhance public relations

efforts to popularize digital currency policies and foster understanding among customers. The security, privacy, functional use, and trustworthiness of CBDC should be ensured, and external influencing factors and internal influencing variables, such as consumer characteristics, should be considered. Promotion of CBDC usage through various publicity methods is recommended to improve public acceptance, especially for citizens with limited education, low income, and high age.

The rapid growth of private digital currencies, such as Libra, poses a threat to financial stability and monetary sovereignty. To prevent a monopoly on private digital currency and safeguard monetary sovereignty, central banks must develop a CBDC. This study analyzes Chinese consumers' WTPD for CBDC and factors affecting it, offering data-driven policies for the CBDC industry. The study reveals that Chinese consumers are willing to pay for CBDC and that consumer characteristics influence their WTPD. Future research could focus on the causal relationships between CBDC WTPD and interest rates, mediating impacts of stablecoin regulation, and competition with cryptocurrencies.

REFERENCE:

1. M. Chorzempa, China, the United States, and Central Bank Digital Currencies: How Important Is It to Be First? *China Econ. J.* 14(1) (2021) 102-115. DOI: 10.1080/17538963.2020.1870278
2. E. W. Fuller, *A Source Book on Early Monetary Thought*. Edward Elgar, Cheltenham (2020). DOI: 10.4337/9781839109997. ISBN: 9781839109997
3. F. Cesarano, The Puzzle of Metallism: Searching for the Nature of Money. *Hist. Polit. Econ* 46 (2014) 177-210. DOI: 10.1215/00182702-2647468.
4. M. Peneder, Digitization and the Evolution of Money as a Social Technology of Account. *J. Evol. Econ.* (2021). DOI: 10.1007/s00191-021-00729-4

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ КРАЇНИ ПОХОДЖЕННЯ ТОВАРУ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ЗОВНІШНЬО-ТОРГІВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН

Однією із важливих складових розвитку торгівельних відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності є визначення країни походження товару, що здійснюється з метою оподаткування товарів, які переміщуються через митний кордон України з метою застосування до них заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, заборон та/або обмежень щодо переміщення через митний кордон України, а також забезпечення обліку цих товарів у статистиці зовнішньої торгівлі [3].

Основним документом відповідно до якого здійснюється регулювання та визначення країни походження товару виступає Митний кодекс України. Згідно із ст. 36 МКУ країною походження товару вважається країна, в якій товар був повністю вироблений або підданий достатній переробці. Країною походження товару може виступати як одна країна так і група країн, митні союзи, регіон або частина країни.

Основними документами, що підтверджують країну походження товару є: сертифікат походження товару, декларація про походження товару, засвідчена декларація про походження товару, сертифікат про регіональне найменування товару.

Відповідно до п.3 ст. 43 МКУ сертифікат про походження товару – це документ, який однозначно свідчить про країну походження товару і виданий компетентним органом даної країни або країни вивезення, якщо у країні

вивезення сертифікат видається на підставі сертифіката, виданого компетентним органом в країні походження товару.

У разі ввезення товару на митну територію України декларант або уповноважена ним особа подає до митного органу вантажно-митну декларацію в якій обов'язково зазначає країну походження товару та вказує відомості про сертифікат походження товару, а також копії документів, що її підтверджують. За вимогою митного органу, якщо це передбачено МКУ, декларант або уповноважена ним особа зобов'язаний подати оригінали документів про підтвердження країни походження товару.

У випадку, якщо у документах про походження товару існують розбіжності або митний орган встановив інші відомості про країну походження товару, декларант або уповноважена ним особа має право подати додаткові документи (пакувальні листи, накладні на товар, специфікації, митні декларації експортера, технічну документацію, висновки відповідних органів тощо).

Найпоширенішими сертифікатами про походження товару є:

- сертифікат про походження форми «EUR.1» або «EUR-MED»;
- сертифікат походження форми У-1;
- сертифікат походження форми «А»;
- сертифікат походження загальної форми.

Визначення країни походження товару, оформлення та видача сертифікатів походження здійснюється Торгово-промисловою палатою України, а також регіональними промисловими палатами відповідно до Закону України «Про торгово-промислові палати України» [1]. Термін зберігання сертифікату походження та всіх підтверджуючих документів становить 1095 днів.

Відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифіковану Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII, укладеної 27 червня 2014 року, обов'язок з видачі сертифікату походження «EUR.1» при експорті товарів з України до країн ЄС з 1 січня 2016 року покладено на митниці ДФС [2]. Сертифікат даної форми

видається під час або після закінчення експорту товару та діє протягом 4 місяців. До березня 2021 року порядок заповнення та видачі даного сертифікату регулювався Наказом Міністерства фінансів України №950 «Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1» від 20 листопада 2017 року [4]. Проте 02 березня 2021 року Міністерством фінансів України було зареєстровано Наказ №139 «Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1 або EUR-MED» [5]. Згідно з яким, відповідно до п.3 розділу III, експортер для отримання сертифікату походження товару EUR.1 або EUR-MED подає до підрозділу митниці на який покладено функції з його видачі, електронну заяву, разом із сканованими копіями документів, що підтверджують їх преференційне походження з України. За даними Державної митної служби України станом на 01 березня 2023 року підрозділами митниць, на які покладено функції з видачі сертифіката EUR.1 або EUR-MED, у програмно-інформаційному комплексі автоматизованої системи митного оформлення створено 206 місць прийому електронних заяв від експортерів [6].

Що стосується імпорتنих операцій, то слід зазначити, наявність підтвердженого сертифікату походження відповідно до укладених міжнародних угод звільняє імпортерів від сплати ввізного мита. Це в свою чергу призводить до зменшення надходжень від імпорتنих операцій до державного бюджету, тому митний орган досить часто створює перешкоди (додаткові фінансові витрати, затримка митного оформлення) суб'єкту зовнішньоекономічної діяльності – визнаючи сертифікат походження не дійсним. Проте у вітчизняному законодавстві відсутня відповідальність за такі протиправні діяння для працівників митного органу, що в свою чергу чинить згубний вплив на розвиток торговельних відносин між суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Зважаючи на це одним із пріоритетних завдань українського законодавства повинно бути визначення комплексу заходів, що сприятимуть гармонізації та уніфікації процедур стосовно отримання та видачі сертифікатів походження

товарів, що в подальшому мінімізувати негативний вплив на розвиток експортно-імпортного потенціалу України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про торгово-промислові палати України» [від 02.12.1997 № 671/97-ВР](#);

2. Закон України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014р.;

3. Митний кодекс України. Електронний ресурс// <https://ips.ligazakon.net/document/T124495?an=8>;

4. Наказ Міністерства фінансів України №950 «Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1» від 20 листопада 2017 року;

5. Наказ Міністерства фінансів України №139 «Про затвердження Порядку заповнення та видачі митницею сертифіката з перевезення (походження) товару EUR.1 або EUR-MED» від 02 березня 2021 року;

6. Державна митна служба України. Електронний ресурс: // <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/derzhmitsluzhboiu-realizovano-mekhanizm-podachi-eksporterami-elektronnoyi-zaiavi-na-vidachu-sertifikativ-z-perevezennia-tovaru-eur-1-abo-eur-med-1097>.

Масна О.А.

PhD студент,

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: д.е.н., професор Зварич Р.Є.

THE ESSENCE AND THEORY OF THE GREEN ECONOMY

Today, the problem of forming indicators of the "Green economy" and their adaptation to the real conditions of the country and regions remains particularly relevant.

Recognizing that countries are at different levels, they are offered a minimum list of basic indicators and types of indicator systems, based on national priorities and development goals, and additionally develop their own sets of indicators to test and prepare national programs, taking into account the satisfaction of regional and national needs of each country.

The term "green" economy at the current stage has not received a complete and undisputed definition, since the corresponding concept is in the stage of development and has not received an unambiguous assessment of society. However, often the largest definition of the "green" economy is formulated by the United Nations Environment Program (UNEP) [1].

"Green economy" is a direction in economic science, within the framework of which it is believed that the economy is a dependent component of the natural environment, within which it exists and is a part of it; aimed at preserving the well-being of society through the effective use of natural resources, as well as the return of end-use products to the production cycle [2].

Important features of the "green" economy are:

- effective use of natural resources; preservation and increase of natural capital;
- reduction of pollution;
- low carbon emissions;

- growth of incomes and employment;
- in general – reduction of anthropogenic load on the environment.

The essence of the "green economy" consists in minimizing the impact on the environment, social justice, ensuring a high level of well-being.

The theory of "Green Economy" is based on three axioms (see fig. 1):

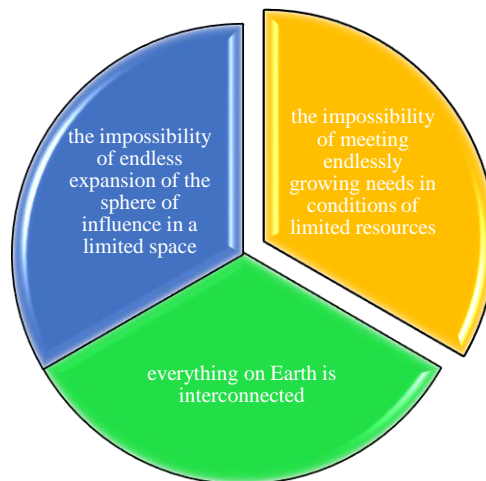

Fig. 1. Axioms of the theory of «green economy».

Source: authors according to [3].

Green economy theories cover a wide range of ideas that relate to the relationship between people and the environment. Green economists argue that the basis for all economic decisions must be related to the ecosystem in some way and that natural capital and environmental services have economic value.

The green economy can also be viewed of principles, aims and actions, which generally include: equity and fairness, both within and between generations; consistency with the principles of sustainable development; a precautionary approach to social and environmental impacts; an appreciation of natural and social capital, through, for example, the internalisation of external costs, green accounting, whole-life costing and improved governance; sustainable and efficient resource use, consumption and production; a need to fit with existing macroeconomic goals, through the creation of green jobs, poverty eradication, increased competitiveness and growth in key sectors.

The prospect of further research consists in the application of the principles and concept of "green economy" for the transition and development of the domestic "green economy".

REFERENCES:

1. Чмир О.С. "Зелена" економіка: сутність, цілі та базові принципи / Чмир О.С., Захаркевич Н.П. // Економічний вісник Донбасу. 2013. № 3. С. 54-62.
2. Egorova M. S. (2014) Ekonomicheskie mekhanizmy i usloviya perekhoda k zelenoy ekonomike [Economic mechanisms and conditions for the transition to a green economy]. The Basic research, vol. 6, no. 6, pp. 1262-1266.
3. Kucherov A. V., Shibileva O. V. (2014). Kontseptsiya «zelenoy» ekonomiki: osnovnye polozheniya i perspektivy razvitiya [The concept of a «green» economy: key points and development prospects]. The Young scientist, no. 4, pp. 561-563.

УДК 339.9:631.147:639.3

Махиборода К. В.

здобувач кафедри глобальної економіки

Національний університет біоресурсів і природокористування України

ПЕРСПЕКТИВИ РИНКУ ОРГАНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ АКВАКУЛЬТУРИ

Останні декілька років продукція українських сільськогосподарських виробників займає на зовнішніх ринках лідируючі позиції. Це стосується також і сектору органічної продукції, реалізація якої дозволяє отримувати додатковий прибуток в іноземній валюті. Особливу увагу займає ринок аквакультури Європейського Союзу, адже це найбільший за обсягом і найближчий до України ринок, із купівельною спроможністю споживача вище, ніж вітчизняного. Наявний дефіцит якісної харчової продукції у світі, належна ресурсна база та

сприятливі природно-кліматичні умови України визначають перспективність та інвестиційну привабливість даного напрямку [1; 4; 5; 6].

Виробництво органічної продукції аквакультури має низку економічних, екологічних та соціальних переваг. До екологічних переваг органічного виробництва продукції аквакультури відносяться: зберігання довкілля в процесі виробництва; охорона водних джерел від забруднення. Соціальні переваги органічного виробництва полягають у створенні додаткових робочих місць у сільській місцевості й нових перспектив для малих та середніх фермерських господарств, збільшенні життєздатності сільських громад. Про це свідчить досвід розвитку рибного господарства в світі та Європейському Союзі, зокрема, який є надзвичайно актуальним і для України. Маємо затвержені Законом України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції поняття» терміни [2; 3]:

«органічна аквакультура» - органічне виробництво, пов'язане із штучним розведенням, утриманням та вирощуванням об'єктів аквакультури відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції;

«органічна продукція» - сільськогосподарська продукція, у тому числі харчові продукти та корми, отримані в результаті органічного виробництва.

І тому, пропонуємо нове тлумачення поняття «ринок органічної продукції аквакультури» – як сукупність суспільних відносин щодо купівлі-продажу продукції аквакультури, отриманої в результаті органічного виробництва, відповідно до вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції. Це сприятиме встановленню стабільних, зрозумілих і фіксованих відносин з державою й надати виробникам, а також операторам ринку більш широкого спектру можливостей у даній сфері.

Загалом, категорію «ринок органічної продукції аквакультури» слід характеризувати як ефективний механізм задоволення потреб товаровиробників і запитів споживачів, найважливішою властивістю якого є те, що він виступає чутливим регулятором і координатором системи комерційних зусиль суб'єктів

ринку, спрямованих на виробництво і реалізацію конкурентоспроможних товарів для забезпечення продовольчої безпеки і формування експортного потенціалу держави. У системі відносин ринку органічної продукції аквакультури можна виділити дві складових, одна з яких – гарантія вільної поведінки на ринку аквакультури та інших виробників і покупців на всіх рівнях, що визначає оптимальне співвідношення попиту і пропозиції. Інша – економічні механізми регулювання ринку аквакультури, вдале поєднання ринкового саморегулювання з державним регулюванням, мета яких – орієнтувати суб'єктів ринку на ефективну діяльність.

Стабільне функціонування ринку органічної аквакультури вимагає створення розвиненої інфраструктури ринку, тобто комплексу елементів, які забезпечать його стабільність, надійність, прозорість та ефективність.

Також хочемо відмітити, що аквакультура може бути соціально, екологічно та економічно стійкою та сприяти виробництву їжі та розвитку сільських територій за умови прийняття відповідних систем землеробства та практики управління. Багатопрофільний та багатогалузевий системний підхід визнає, що технічні, економічні, соціальні та екологічні проблеми, а також інституційні фактори повинні враховуватися в процесі розвитку та управління аквакультурою. Вважаємо, що аквакультура має бути на рівні з аграрним сектором, а не просто як його доповнення, як додаткова галузь чи виробництво, відношення до якої здійснюється за залишковим принципом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про аквакультуру» від 08.09.2012. № 529–VI.
URL: <http://rada.gov.ua/laws/show/5293-17>
2. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. ScienceRise. 2015. № 5/3 (10). С. 39–45.

3. Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» від 27.05.2022(ред.) №2496-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2496-19#Text>

4. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

5. Кваша С. М., Вдовенко Н. М. Аквакультурне виробництво: від наукових експериментів до промислових масштабів. Інвестиції практика та досвід. 2011. № 20. С. 7–11.

6. Вдовенко Н. М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: [Монографія]. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 464 с.

7. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 № 3677–VI. Офіційний вісник України. 2011. № 59. С. 120.

Мукан А. Р.

аспірант кафедри фінансів

Національний університет «Львівська Політехніка»

СУТНІСТЬ ТРАНСФЕРТУ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ТРАНСФЕРТНОЇ ПОЛТИКИ ТНК

Важлива роль в економіці кожної країни належить ТНК. На даний час світова та національна економіки потребують функціонування ТНК, так як певні держави отримують значну підтримку з боку ТНК у вигляді податків, інвестицій, робочих місць, розвитку інновацій та технологічного прогресу.

Трансфер технологій можна оцінювати із двох сторін. З одного боку, переміщення новітніх технологій сприяє розвитку прогресу, зростанню рівня автоматизації і, як наслідок, покращення якості виготовленої продукції та

наданих послуг. Із іншого боку трансферт технологій є інструментом податкової оптимізації транснаціональних корпорацій. Трансферт технологій проводиться за рахунок купівлі/продажу інтелектуальної власності [1].

Патенти, авторські права, торгові марки являються інтелектуальною власністю ТНК. В ході використання інтелектуальної власності виникають платежі роялті, які виступають важливим інструментом оптимізації податкового навантаження ТНК.

Великі ТНК мають філії, практично, в кожній країні світу. У більшості країн трансферт технологій не вважається реальною економічною діяльністю, і як наслідок, дані платежі не є об'єктом оподаткування. Такий перерозподіл прибутків призводить до недоотримання бюджетами держав, із високим рівнем корпоративного податку, мільярдів доларів щорічно [2].

80% світових платежів пов'язані з внутрішніми транзакціями ТНК. Проаналізуємо динаміку росту платежів за користування інтелектуальною власністю (патенти, торгові марки, авторські права, промислові процеси та проекти, включаючи комерційні таємниці та франшизи) в період з 1960 по 2021 рр., в млрд. дол. США.

Якщо поглянути на динаміку росту платежів за користування інтелектуальною власністю, простежується три періоди (рис. 1):

1. Із 1960 по 1980 року трансферт технологій знаходиться на низькому рівні, без суттєвих коливань.

2. Другий період характеризується активним зменшення корпоративного податку ТНК та початком ери інформаційних технологій, що створило умови для росту трансферту технологій (з початку 80-х років минулого століття до 2003 року)

2. На початок 2000 - их років було прийнято ряд міжнародних конвенцій та підписано міждержавні угоди по регулюванню та сприянню трансферу технологій, що окреслило третій період – з 2003 року по сьогодні.

На рис.1 спостерігається, що у 2008 році рівень платежів за користування інтелектуальною власністю впав. Це було спричинено світовою фінансово-

економічною кризою. Похожу тенденцію ми спостерігаємо у 2015 році. Потенційною причиною є представлення Організацією економічного співробітництва та розвитку плану дій по боротьбі з розмиванням податкової бази та переміщення прибутків (base erosion and profit shifting, BEPS).

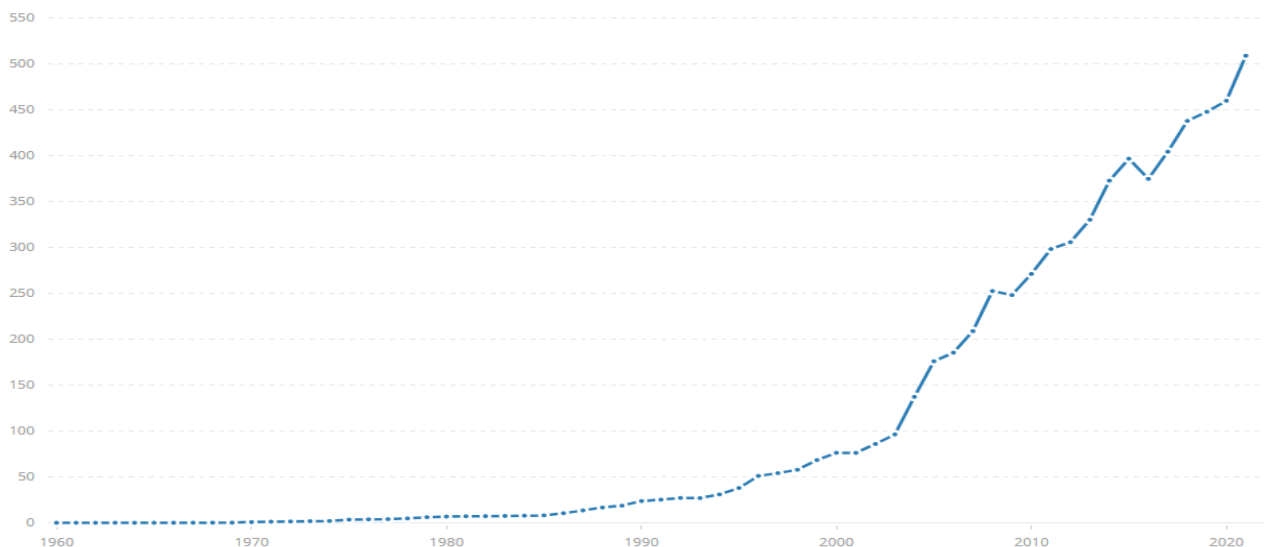

Рис. 1. Динаміка росту платежів за користування інтелектуальною власністю в період з 1960 по 2021 рр., в млрд. дол. США [3]

Аналізуючи період із 2000-их років до 2021 року Ірландія, Швейцарія, Китай та Індія являються лідерами по темпам росту платежів за користування інтелектуальною власністю. Розмір платежів за користування інтелектуальною власністю в Ірландії станом на 2021 рік складає майже 26% від світового рівня, це при тому що рівень ВВП не перевищує 0,6%. Країни великої сімки, які вважаються високотехнологічними країнами, відображають тенденцію до зменшення розміру платежів за користування інтелектуальною власністю. Чим пояснюється така висока частка платежів за користування інтелектуальною власністю у Ірландії? Ірландія надає спеціальні низькі ставки на доходи від роялті від патентів і ліцензій, в ній діє нульова ставка на прибуток від інтелектуальної власності.

Таблиця 1.

Країна	Частка платежів за користування ІВ від світового рівня, %			
	2000	2016	2021	% зміна
Ірландія	11,1	20,5	26,2	135,7
Швейцарія	1,2	3,3	6,6	468,8
Китай	1,7	6,5	9,2	444,9
Індія	0,4	1,5	1,7	358,5
Об'єднане Королівство	9,4	3,2	3,6	-61,7
Італія	3,5	1,3	1,0	-70,8
Японія	14,5	5,3	5,8	-60,0
Німеччина	5,8	2,8	0,3	-94,4
США	21,9	11,9	8,5	-61,1
Канада	4,7	2,6	3,2	-31,6
Франція	5,8	3,5	2,6	-55,7

Отже, розміщення інтелектуальної власності ТНК відбувається у бік філіалів з низькими податками. Чим нижча ставка корпоративного податку дочірньої компанії порівняно з усіма іншими філіями ТНК, тим вищий рівень її нематеріальних активів. Це посилює урядові стимули знижувати ставку податку на прибуток підприємств і загострює гонку за зниженням податку на прибуток. Слід зауважити, що створення та управління нематеріальними активами (принаймні певною мірою) пов'язане з реальною корпоративною діяльністю. Щоб перенести патенти та права на торгові марки до країн із низьким рівнем оподаткування, багатонаціональним підприємствам, можливо, доведеться передати частину своїх науково-дослідних відділів. Очевидно, що ці підрозділи складаються з висококваліфікованих працівників, які представляють частину висококваліфікованого людського капіталу. Таким чином, країни, які залучають нематеріальні інвестиції шляхом зниження ставки корпоративного податку, не тільки отримують вищі прибутки до оподаткування, але також можуть отримати додаткові робочі місця та капітал знань, який може перелитися та підвищити продуктивність місцевих фірм.

Значна частка платежів за використання інтелектуальної власності за останнє десятиліття належить Ірландії, Нідерландам, Швейцарії. Це при тому, що останні є незначними економіками порівняно з США, Німеччиною та Об'єднаним Королівством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Juranek, S., Schindler, D. and Schjelderup, G. Taxing Royalty Payments // NHH Dept. of Business and Management Science Discussion Paper. – 2016. – № 16. – [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://ssrn.com/abstract=2839756>
2. Y. A. Vasiuk, TECHNOLOGY TRANSFER AS THE INSTRUMENT OF TRANSFER POLICY OF TNCs // Ефективна економіка. – 2016. - № 12. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6040>
3. The World Bank. – Charges for the use of intellectual property, payments. – 2016. – [Електронний ресурс]: [database] – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/>.

Муравський М. І.

*аспірант кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

ВПЛИВ COVID-19 НА РІВЕНЬ БЕЗРОБІТТЯ: ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ РІВНЯ БЕЗРОБІТТЯ В ОКРЕМИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Безробіття залишається основною причиною як для розвинених країн, так і для країн, що розвиваються, через що вони втрачають свій фінансовий та економічний вплив в цілому. Прогнозування рівня безробіття привернуло увагу дослідників за декілька років. Про спалах пандемії Covid-19 було офіційно оголошено 11 березня 2020 року в Туреччині, і одразу після цього оголошення було вжито різноманітні заходи, включаючи карантин вдома та заборону на внутрішні та міжнародні поїздки, щоб стримати поширення вірусу. Економіка Туреччини неминуче постраждала від цих заходів, але своєчасної реакції уряду на пандемію спочатку, здається, було достатньо, щоб запобігти трагедії країни, подібної до такої, як деякі європейські країни, такі як Італія, Іспанія та Великобританія, пережили під час пандемії. Незважаючи на відсутність достатніх фінансових ресурсів для компенсації економічних втрат, спричинених пандемією, спочатку Туреччина показала відносно хороші результати у впровадженні стримуючих заходів порівняно з іншими країнами Європи. Однак, оскільки економічний тягар пандемії зростав, уряд не дотримувалось карантинних заходів. Зрештою, вона не змогла протистояти тиску власників бізнесу та галузевих представників секторів туризму та послуг і була змушена відкрити економіку. Обмеження на пересування всередині країни було знято в червні 2020 року разом з іншими заходами стримування. Найгірше було в першому кварталі, і економіка почала значно відроджуватися влітку 2020 року, але за рахунок зростання кількості інфікованих людей і смертей через вірус Covid-19 з жовтня.

Те, що сталося в економічному плані після спалаху, не було новим для Туреччини, але могло розглядатися як черговий розвиток подій, що спричинило погіршення існуючих економічних перспектив із поганих до майбутньої кризи. Низьке економічне зростання, безробіття, погіршення розподілу доходів і бідність стали ахіллесовою п'ятою для уряду, який жадає схвалення широкої громадськості. Через високий рівень безробіття, дуже нестабільний обмінний курс і низькі темпи економічного зростання підтримка економічної політики уряду почала дедалі втрачати ще до спалаху. Спочатку його хороше управління спалахом і політику стримування заслужили похвалу, але економічні проблеми, успадковані з минулого, не залишили уряду достатньо можливостей для маневру, щоб відновити довіру громадськості до вирішення економіки. Зокрема, недостатнє економічне зростання викликало занепокоєння протягом останніх років і спричинило проблеми безробіття разом із серйозними занепокоєннями щодо розподілу доходів. Спалах жодним чином не допоміг уряду знайти стійкі рішення для вирішення будь-якої з цих економічних проблем.

Світовий банк нещодавно висвітлив масштаби збитків і спрогнозував скорочення світового ВВП на 5,2%, а також попередив політиків про небезпеку зростання нерівності та бідності. За даними Світового банку (2020), 40–60 мільйонам людей загрожує впасти в крайню бідність, переважно в країнах на південь від Сахари та в країнах Південної Азії. У розпал безпрецедентного скорочення економічної діяльності та надзвичайного стрибка рівня безробіття політики в усьому світі запровадили масштабні фіскальні заходи. Проте відновлення економічного зростання значною мірою було головною проблемою, тоді як вплив пандемії на нерівність і бідність широко ігнорувався. Це справедливо і для Туреччини.

Туреччина деякий час перебувала в епісі низького зростання, наприклад, у 2019 році вона зросла лише на 0,9%. Незважаючи на оцінку Світового банку про падіння ВВП на 3,8% у 2020 році, Туреччина змогла досягти позитивних, хоч і невеликих темпів зростання. Нещодавнє оголошення TurkStat показує, що економічне зростання у 2020 році становило 1,8%, що можна вважати рідкісним

прикладом позитивного зростання сучасної світової економіки під час пандемії. Однак це було надзвичайно дорого (TurkStat, 2021). Туреччина надмірно покладалася на кредитну експансію та придушення фінансових ринків протягом усього 2020 року, щоб досягти цього винятково позитивного, але низького темпу зростання, при цьому Центральний банк втратив 128 мільярдів доларів валютних резервів. Рівень заборгованості нефінансового приватного сектору та домогосподарств також суттєво зріс, що, у свою чергу, збільшило потребу у високих темпах зростання в наступні роки, щоб зменшити цей борг.

Однак темпи зростання недостатньо високі, щоб впоратися з існуючими економічними проблемами, такими як низька працевлаштування, нерівність доходів і бідність. Найважливіше те, що протягом тривалого часу було зрозуміло, що економічне зростання призвело до низького рівня зайнятості, і тому нинішні низькі показники економічного зростання неминуче проклали шлях до погіршення зайнятості та розподілу доходів. Крім того, пандемія погіршила всі ці проблеми з кількох причин. По-перше, фіскальна спроможність турецького уряду запроваджувати комплексні та інклюзивні фіскальні заходи для боротьби з несприятливими наслідками спалаху на джерела зростання нерівності є дуже обмеженою. Фактично це є причиною того, чому турецький уряд надмірно покладався на дорогі кредитні експансії іонів разом із низькими процентними ставками. По-друге, багато людей зайняті в неформальному секторі, а заходи з контролю за поширенням пандемії ставлять під загрозу стабільність потоку їхніх доходів. Гюрсель та ін. (2021) показують, що неформальна зайнятість, здається, різко скоротилася під час пандемії. Відповідно, співвідношення неофіційної зайнятості в несільськогосподарському секторі до загальної зайнятості в несільськогосподарському секторі спочатку знизилося з 21,5% у січні 2020 року до 17,3% у квітні, а потім дещо зросло до 18% у листопаді. Розмір і обсяг фіскальних заходів поки що були недостатніми для компенсації втрат доходів і зайнятості, і це неминуче призводить до бідності багатьох людей. По-третє, деякі заходи, вжиті політиками в Туреччині, ймовірно, збільшать ризик збільшення нерівності. Полегшення доступу до дешевих

кредитів може пояснити нерівномірне накопичення активів головним чином тому, що не всі домогосподарства мають однакові можливості для отримання кредиту. У короткостроковій перспективі пріоритет надається пожвавленню внутрішнього попиту шляхом збільшення витрат домогосподарств із середніми та високими доходами. Домогосподарства з низьким рівнем доходу та низькою кваліфікацією значною мірою залишаються наодинці з ризиком бідності. Однак цього ризику можна уникнути лише шляхом прямих грошових трансфертів із державного бюджету протягом певного періоду часу або шляхом створення інституційної та, що найважливіше, тривалої основи для системи підтримки доходу, такої як базовий дохід.

Низьке економічне зростання, безробіття, нерівність і бідність є чотирма важливими економічними каналами, які мають вирішальне значення для спостереження за впливом цього широко поширеного спалаху на економіку, і це дослідження є спробою емпірично виміряти вплив спалаху COVID-19 на ці економічні проблеми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. МВФ, 2021b, Політика у відповідь на COVID-19. <
<https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#T>>.
2. С. Elgin, G. Vasbuğ, A. Yalaman, 2021. Реакція економічної політики на пандемію: розробка індексу економічного стимулювання COVID-19.
3. М. А. Аттар, А. Текін-Кору, 2020. Латентне соціальне дистанціювання: ідентифікація, причини та наслідки.

Юрій Мельничук
аспірант кафедри фінансів ім.С.І.Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м.Тернопіль

ВИЯВЛЕННЯ СИСТЕМНИХ ПРОБЛЕМ ФУНКЦІОНУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Еволюційні шляхи реформування економічної системи України, очевидно, на сьогодні вже вичерпали себе і суспільство вимагає стрімких змін. Це стосується, найперше, ухвалення ряду кадрових рішень, а також змін в організаційних та адміністративних процедурах, але ще більше суспільство вимагає змін ціннісних поглядів та орієнтації на впровадження європейських підходів. Регулювання нових економічних відносин потребує гнучкої податкової політики, яка дала б змогу оптимально пов'язати інтереси держави з інтересами підприємництва та рядових платників податків.

Результати аналізу показують, що економічні регулятори податкового механізму номінально або вже відповідають європейській практиці, або ж рухаються в напрямку гармонізації з європейськими правилами та досвідом. Це стосується і податкового навантаження на економіку, і структури податкових платежів, і відповідності видів та ставок окремих податків в податковій системі, і формування податкових механізмів сприяння розвитку окремих сфер (пільги, альтернативні системи оподаткування, амортизаційна політика і т. ін.). Але на такому тлі все ще спотвореною продовжує залишатися вітчизняна система справляння податків, яка ігнорує засадничі принципи законності та поєднання інтересів, а також працює на виконання поставлених завдань, використовуючи протизаконні методи.

Податкова політика в Україні тривалий час залишається найбільш проблемним фактором для ефективного ведення бізнесу та залучення інвестицій. Аналіз індексу конкурентоспроможності України, який розраховує Всесвітній економічний форум доводить, що найбільш проблемними факторами для

ведення бізнесу в країні поряд із корупцією та бюрократією є податкова політика, а саме податкове регулювання та розмір податків.

Оскільки, корупція та державна бюрократія притаманні і податковій системі країни (як буде доведено нижче), можна стверджувати, що «система» податкового регулювання залишається найважливішою перешкодою для ефективного підприємництва та забезпечення конкурентоспроможності України. Цю тезу обґрунтовують в своїх працях багато вітчизняних дослідників [1].

Зазначена логіка підтверджується і дослідженням незалежних міжнародних організацій. Так, рейтинг умов ведення підприємницької діяльності Світового банку і Міжнародної фінансової корпорації «Ведення бізнесу» (Doing Business), серед інших показників враховує й індекс ефективності податкової системи. Складовими цього індексу є:

- кількість податкових та інших обов'язкових платежів;
- час, необхідний для їх нарахування та сплати;
- загальне податкове навантаження.

При цьому вихідні дані отримуються не виходячи із аналізу норм законодавства, а з практики їх застосування підприємцями на базі масштабного соціологічного опитування. Такий спосіб одержання інформації дає можливість стверджувати про її об'єктивність, а методи відбору, узагальнення та порівняння показників релевантно відображають ефективність і дієвість податкової системи України. На жаль, за показником ефективності податкової системи, у рейтингу «Ведення бізнесу» Україна протягом декількох останніх років залишається аутсайдером серед світових економік.

Можна стверджувати, що, незважаючи на те, що певні зрушення у зв'язку із впровадженням податкової реформи відбулися, результат таких змін виявився порівняно незначним. На нашу думку, слід також звернути увагу на ще одне дослідження Європейської бізнес-асоціації, яке також вказує на те, що основними проблемами для бізнесу в Україні залишаються: – зростання податкового навантаження;

- корупція;
- відсутність верховенства права;
- відсутність дерегуляції, яка не введена в дію, а лише задекларована у нормативно-правових актах.

Складність адміністрування податків корелює теж і з показником складності та заплутаності законодавства. Оскільки, підприємцям необхідний час та ресурс не тільки для того, аби фахово та компетентно нарахувати та оптимізувати податки, але й відстояти свої позиції в судах. Аналізуючи проблемні питання застосування законодавства у справах за участю органів державної податкової служби, візьмемо до уваги інформаційний лист Вищого адміністративного суду, підготований на підставі вивчення та узагальнення причин скасування Верховним Судом України судових рішень Вищого адміністративного суду України [2].

Цей досить об'ємний документ, по суті, присвячений лише одній проблемі застосування податкового законодавства, а саме оцінці правомірності формування платниками податку сум податкового кредиту з ПДВ, а також сум бюджетного відшкодування з цього податку. Проблеми застосування законодавства пов'язані, найперше, з тим, що податкові правила, викладені у Податковому кодексі, містять дуже багато винятків у формі пільг для окремих категорій платників, видів діяльності, строків, нульових ставок, вирахувань, податкових канікул, методів обліку і т. ін.

Отже, корупційні зловживання та надмірний тиск податкового навантаження вважають одним з найважливіших факторів, які стимулюють розвиток тіньової економіки. Окрім цього, суттєвим чинником її збільшення є деформація податкової політики, що проявляється у нерівномірності розподілу податкового навантаження. Оскільки, зменшення податкового тягара може призвести до дефіциту бюджетів усіх рівнів, навантаження покладається на законослухняне населення. Тобто, надмірне податкове навантаження – природний результат діяльності держави, неспроможної забезпечити реальний збір податків і прагнучої компенсувати скорочення податкової бази [3].

Отож, можна констатувати, що в Україні сформувалась «унікальна» податкова система, ознаками якої є:

- бюрократична система адміністрування податків;
- нестабільне та заплутане законодавство;
- ухилення від сплати податків;
- подвійна бухгалтерія;
- корупція та хабарництво;
- фіскальний тиск з боку органів ДПС;
- низька податкова культура у суспільстві.

Як показують результати аналізу, оцінка проведення податкової реформи не може бути однозначною, відображаючи ряд позитивних і негативних тенденцій. Поряд із зростанням податкових надходжень до державного бюджету, ліквідації заборгованості за відшкодуванням ПДВ, запровадженням системи електронної звітності, є ряд тривожних сигналів. Так, зокрема, процедура справляння податків стала більш жорсткою, відсутні зрушення у подоланні проблем корупції та тінізації економіки, існує значний податковий тиск при оподаткуванні трудових доходів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варналій З. С. Підвищення ефективності податкової політики як чинник конкурентоспроможності підприємництва в Україні / З. С. Варналій [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://tppe.econom.univ.kiev.ua/data/2009_19/zb19_04.pdf

2. Інформаційний лист Вищого адміністративного суду «Про проблемні питання застосування законодавства у справах за участю органів державної податкової служби» від 20.07.2010 № 1112/11/13-10.

3. Дубинецька П. П. Аналіз інтегральних індексів оцінювання якості податкового регулювання в Україні / П. П. Дубинецька // Актуальні проблеми функціонування господарської системи України: Матеріали ХХ-тої міжн.наук.

конф. студ., асп. та мол. уч., 17-18 травня 2013 р., – Львів : ЛНУ імені Івана Франка – С. 75-77.

УДК 633.1:338.43(477)

Павленко М. М.

асистент кафедри глобальної економіки

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

ОПТИМАЛЬНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Україна займає одне з провідних місць у світі з виробництва зернових культур. Проте, для того, щоб збільшити ефективність виробництва зернових культур та підвищити експортний потенціал України, необхідно розвивати цей сектор далі. Одним з ключових шляхів розвитку виробництва зернових культур в Україні є підвищення продуктивності сільськогосподарських угідь. Для досягнення цієї мети необхідно вдосконалювати сівозміну, здійснювати правильне внесення мінеральних добрив та застосування якісного насіння фермерами, щоб розробити програму підтримки розвитку національного насінництва в Україні. Наступним шляхом розвитку виробництва зернових культур є підвищення якості продукції. Україна повинна прагнути до виробництва якісної продукції, що відповідає міжнародним стандартам та вимогам споживачів. Для цього необхідно вдосконалювати технології вирощування зернових культур, впроваджувати нові методи збирання та зберігання врожаю, контролювати якість на всіх етапах виробництва продукції. Іншим важливим напрямом розвитку виробництва зернових культур є

підвищення їх конкурентоспроможності на світовому ринку [3, 5]. Для цього необхідно забезпечити якість зерна відповідно до міжнародних стандартів, що дозволить збільшити обсяги експорту та підвищити ціни на продукцію.

Для досягнення цих цілей необхідно виконати ряд заходів. По-перше, необхідно проводити активну роботу щодо вдосконалення технологій вирощування зернових культур, щоб забезпечити високу якість зерна. Важливо також забезпечити правильне зберігання зерна, щоб уникнути втрати якості в процесі зберігання [1]. Крім того, необхідно підвищувати ефективність виробництва зерна шляхом впровадження новітніх технологій та використання сучасного обладнання. Також важливо активно розвивати наукові дослідження у галузі вирощування зернових культур, щоб виявляти нові можливості для підвищення врожайності та якості зерна. Для забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку необхідно активно працювати над підвищенням якості зерна та його маркетингом [5, 9]. Необхідно створити відповідну інфраструктуру для забезпечення ефективної торгівлі та транспортування зерна. Також важливо вдосконалювати систему управління та регулювання цін на зерно, щоб забезпечити стійкість ринку та захист виробників від демпінгових цін.

У цілому, оптимальні шляхи розвитку виробництва зернових культур в Україні пов'язані з підвищенням ефективності виробництва, покращенням якості зерна та забезпеченням конкурентоспроможності на світовому ринку [9, 4]. Для цього потрібно активно використовувати сучасні оптимальні методи та технології, що дозволить збільшити врожайність та поліпшити якість зерна. Крім того, необхідно забезпечувати ефективне зберігання та транспортування зерна, щоб уникнути втрат та зберегти його природну якість.

Для забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку необхідно також звернути увагу на виробництво високоякісних зернових культур, зокрема, зерна високої білкової якості, які користуються попитом на ринку [2, 6; 8]. Також важливо розвивати виробництво екологічно чистих та безпечних продуктів, що відповідають вимогам міжнародних стандартів. Крім того, необхідно активно

використовувати можливості державної підтримки, зокрема, у формі субсидій та дотацій на виробництво зернових культур, а також розробляти та впроваджувати програми по підвищенню кваліфікації фахівців та наукових досліджень у галузі аграрної науки.

Оптимальні шляхи розвитку виробництва зернових культур в Україні мають велику актуальність в сучасних умовах [6]. Зернові культури, такі як пшениця, кукурудза, ячмінь та інші, є важливими джерелами продовольства та кормів для тварин, а також експортною продукцією. Україна є однією з найбільших виробників та експортерів зернових культур в світі, тому розвиток цієї галузі є важливим економічним завданням для України. Зокрема, важливість оптимальних шляхів розвитку виробництва зернових культур в Україні полягає в: забезпеченні продовольчої безпеки країни та світу шляхом збільшення обсягів виробництва та покращення якості зерна; розвитку експортної потенції країни та збільшенні валютних надходжень від експорту зернових культур; підвищенні ефективності виробництва та зменшенні витрат на виробництво зернових культур; розвитку технологічної бази та впровадженні інноваційних методів виробництва зернових культур [4, 3; 7].

Роблячи висновок, можна сказати, що розвиток оптимальних шляхів виробництва зернових культур є важливою складовою економічного розвитку України та має велику актуальність в сучасних умовах.

Таким чином, оптимальні шляхи розвитку виробництва зернових культур в Україні полягають у підвищенні ефективності виробництва, покращенні якості зерна та забезпеченні конкурентоспроможності на світовому ринку за допомогою використання сучасних технологій, виробництва високоякісних продуктів та державної підтримки в умовах глобалізації.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державна служба статистики України. Сільське господарство України: статистичний збірник за 2020 рік. 2021.

2. Жук І. В., Касьянова М. В. Конкуренентоспроможність аграрних товарів: теорія, методологія, практика. 2019.
3. Карнаух Т. М., Ткачук О. Л. Економічний аналіз в агробізнесі. 2020.
4. Котиков В. О., Войцеховська І. М. Організаційно-економічні засади розвитку аграрного виробництва. 2019.
5. Науменко С. В., Бабиченко В. М. Організаційно-економічні засади розвитку зернового підкомплексу України. 2018.
6. Сільськогосподарські прогнози та оцінки в Україні. 2021.
7. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.
8. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. Економіка АПК. 2018. № 9. С. 56–61.
9. Федорович В. Ю., Головка О. М., Рижикова Ю. О. Організаційно-економічні засади розвитку зернових культур в Україні. 2019.

Павлишин І.В.

PhD студент

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: д.е.н., професор Зварич Р.Є.

ЛОГІСТИКА ЯК ОДИН ІЗ ГОЛОВНИХ ЕЛЕМЕНТІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ГЛОБАЛЬНИХ АГРОПРОДОВОЛЬЧИХ ЛАНЦЮГІВ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ

У березні 400-метровий Ever Given — один із найбільших контейнеровозів у світі — застряг поперек Суецького каналу та визвав саму велику в історії корабельну пробку. Збитки для світової торгівлі досягли 10 мільярдів доларів на

добу. Загальний обсяг втрат становив приблизно 60 мільярдів доларів за час деблокування однієї з найважливіших водних артерій світу. Цей факт чітко вказує на те, що морські сполучення для будь якого суб'єкта міжнародних економічних відносин відіграють надзвичайно важливу роль. Блокування Суецького каналу на шість днів завдало збитків міжнародній економіці на суму еквівалентну видаткової частини державного бюджету України (до війни 2021 рік) в часовому проміжку двох з половиною місяців (344 370 860 927 гривень.) А тепер слід лише представити, що російська федерація блокує найбільші порти в Європі 1 рік та 73 дні (на момент написання статті), в свою чергу економіка нашої країни недоотримала левову частину коштів від портових та інших послуг, а найбільше дана ситуація вплинула на додану вартість сільгосптоварів, які експортувалися.

Станом на сьогодні ціна логістичних послуг, як одного із основних елементів функціонування глобальних агропромислових ланцюгів доданої вартості виросла через необхідність перевозити сировину наземним транспортом, який в своїй мірі є одним із найдорожчих після авіаційного (повітряного).

На мій погляд можна виділити основні тези, які впливають на кінцеву вартість товарів агропромислового кластера економіки:

1. Руйнування транспортної інфраструктури: багато міст і доріг були зруйновані або пошкоджені під час війни, що ускладнює транспортування чи взагалі унеможлиблює (розриває) функціонування глобальних агропродовольчих ланцюгів.

2. Блокади: на певних територіях були встановлені блокади, які ускладнювали логістику чи унеможлиблюють її, що в свою чергу спричиняє чи може спричинити невиконання міжнародних економічних договорів та угод, а це – додаткові фінансові затрати для експортера, як наслідок – збільшення вартості для других суб'єктів експортного ланцюга, щоб покрити фактичні витрати невиконання взятих на себе зобов'язань перед третіми сторонами.

3. Необхідність забезпечення безпеки: збройний конфлікт вимагає збільшення заходів з безпеки, що ускладнює логістичний процес, розтягує його в площині трудоднів (збільшилися в тричі; 1/3 контрольні точки 2021/2023 рр) та амортизаційного ресурсу транспортних засобів

4. Збільшення вартості: збільшення ризиків при переміщенні товарів і послуг призводить до збільшення вартості логістичних послуг.

5. Втрата зв'язку з ринками: зміна територіальної структури внаслідок війни може призвести до втрати зв'язку з ринками і покупцями, що в свою чергу тягне певний дисбаланс попиту та пропозиції по імпортоорієнтованих країнах, які в свою чергу готові на міжнародних біржах пропонувати конкурентну ціну щоб уникнути гуманітарної катастрофи чи негативних наслідків у суспільно – політичному житті країни (ОАЕ, Китай).

6. Зміна маршрутів: зміна територіальної структури може вимагати зміни маршрутів для доставки товарів, що ускладнює логістичний процес (збільшення вартості для кінцевого споживача шляхом збільшення трудоднів доставки та амортизації).

7. Складність взаємодії зі збройними формуваннями: збройні формування можуть створювати перешкоди на шляху до цілей логістичного процесу (рашисти продають право вивести певну кількість товарів та сировини на тій території, яку захопили).

Проте, слід зауважити, що проблеми створюють значні виклики для логістики в умовах війни для України. Але завдяки роботі логістичних компаній, Армії і уряду нашої країни та синергії з країнами анти путінської коаліції було зроблено значний крок у напрямку полегшення логістичних викликів, що виникають в умовах війни.

Слід зауважити, що Україна знаходиться географічно на шляху так званих зернових коридорів, що в свою чергу впливає не тільки на різницю між затратами на фактичне виготовлення агропродукції, але й на глобальне формування цінової політики на продукти першої необхідності, товари, до яких застосовується урядами штучне регулювання в усіх країнах світ.

Беручи до уваги мої спостереження за зміною ціни агропромислових товарів на фондових ринках, а саме New York Stock Exchange (NYSE) — США (найбільша продовольча біржа світу) можу зробити висновки, що додана вартість на дану групу (основу харчового раціону) впливає не тільки на певні фінансово – економічні показники кінцевого експортера та виробника, але в загальному на соціально економічну ситуацію у світі в цілому. Головним показником для моїх спостережень був курс одного долара США під час повної блокади південних портів України (41.9 НБУ станом на вересень 2022) та після підписання «Зернових угод», де основна грошова одиниця виміру на міжнародній арені стрімко втратила декілька позицій (37.7 НБУ станом на травень 2023 року).

Підсумовуючи вищесказане, не варто забувати, що поруч з багатьма негативними наслідками для логістики можна констатувати той факт, що інтенсивна логістика між країнами Європейського Союзу (ЄС) та Україною відіграє важливу роль у підтриманні економічної інтеграції та забезпеченні плавного руху товарів, послуг та інших ресурсів. Якщо взяти до уваги що додана вартість це сукупність усіх елементів (виробництво, трудовні, державні мита та платня за користування автошляхами, брокери, транзит), то саме висока націнка для експортера стане основною причиною ініціювання Радою Європейського Союзу включення України до складу ЄС, що в свою чергу значно спростить в першу чергу навантаження на адміністрування експорту (брокер, митник) та дасть змогу продавцю (податковому агенту) відкоригувати додану вартість у бік зменшення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Country Data. IMF. URL: <https://www.imf.org/en/Countries/UKR>
2. Овчаренко О. Логістика під час війни. Як переформатувати логістику, зробити її ефективнішою. 2022. URL: https://zaxid.net/statti_tag50974/

3. Полянська А.С., Мартинець В.Б., Кабан О.В. Оптимізація ланцюга постачання на підприємстві в умовах кризових явищ. Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. 2022. Вип. 18(2). С. 112–127.

4. Становище бізнесу в період воєнного стану. ДП «ПРОЗОРРО» 2022. URL: <https://infobox.prozorro.org/articles/stanovishche-biznesu-v-period-voyennogo-stanu>

УДК 338.2

Поліщук О. Ю.

*К.е.н., доцент кафедри менеджменту
Рівненський державний гуманітарний університет*

Машта Н. О.

*К.т.н., доцент кафедри менеджменту
Рівненський державний гуманітарний університет*

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ УКРАЇНИ В ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Сучасні реалії України такі, що ми змушені починати все спочатку, а отже можемо використати інший тип мислення, обрати інші моделі розвитку економіки, врахувати попередні досягнення та помилки і створити умови за яких іноземні інвестори стануть зацікавленими в розвитку економіки України.

Сьогодні, згідно досліджень Європейської бізнес асоціації за 2022 рік, наш інтегральний показник Індексу інвестиційної привабливості України склав 2,17 балів з 5-ти можливих. За період досліджень з 2013 року – це найнижчий показник. Крім того, 53% опитаних оцінюють сьогодні інвестиційний клімат в Україні, як вкрай несприятливий і ще 34% - вважають його скоріше несприятливим. Не зважаючи на це, все ж 91% компаній планують продовжувати

працювати на ринку України, а 55% збираються інвестувати в Україну навіть у воєнний час.

Для потенційних інвесторів важливим є повоєнне відновлення країни, і тут все частіше вживають термін «план Маршалла», що був спрямований на відновлення промисловості. Цікавими є і досвід відновлення інших країн: Західної Німеччини, Італії, Японії, Південної Кореї та Ізраїлю.

На запит уряду в Україні вже розробили стратегію що надає рекомендації щодо залучення інвестицій коли закінчиться війна. Стратегія включає як секторальні так і міжсекторальні стимули: приватизацію, просування експорту, освіти, цифрову трансформацію тощо. Стратегія розділена на 3 секції: макропогляд на стан речей щодо ПП, секторальні аналітичні документи та безпосередньо запропонований План Дій та Візію до 2030 року [3]. Основною метою є до 2032 року перейти від трансформаційної економіки до економіки, що розвивається.

Для залучення в українську економіку іноземних інвесторів вже створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine, на якій зібрано понад 500 інвестиційних проектів та можливостей у 10-ти галузях економіки [1].

Можна виділити декілька галузей, що представляють найбільший інтерес для потенційних інвесторів в Україні. Найвищий інвестиційний потенціал має сфера *енергетики*. Тому що, потенційно можливо генерувати десятки гігават «зелених» електричних потужностей і мільйони тонн «зеленого» водню. Інвестиційний потенціал – 177 млрд. дол. Оскільки Україна є транзитним коридором для торгівлі, то логістика стає одним із найважливіших секторів економіки з розгалуженою мережею залізниць і автомобільних доріг, морськими і річковими портами, аеропортами. Інвестиційний потенціал – 123 млрд. дол. На третьому місці, з інвестиційним потенціалом 43 млрд. дол. є розвиток Military-tech та оборонно-промислового комплексу що посилить експортний потенціал країни. Є великий резерв для збільшення потужностей переробки, розвитку секторів з високою доданою вартістю (виробництво м'яса, молока та молокопродуктів, садівництво тощо). Інвестиційний потенціал

агропромислового комплексу – 34 млрд. дол. Інвестиційний потенціал *металургії та металообробки* – 26 млрд. дол.

Найбільше, інвестиційними можливостями в Україні, цікавляться представники США, Німеччини, Великобританії, Польщі та Туреччини в таких напрямках, як: інноваційні технології, сільське господарство, фінансовий сектор, логістика, енергетика, корисні копалини та оборонна промисловість. На останок зазначимо, що інтерес інвесторів до України буде лише у разі високої динаміки економічних і управлінських реформ, оскільки значний перелік бар'єрів та перешкод є сьогодні надзвичайно актуальним.

Сьогодні першочерговою проблемою в Україні є звичайно завершення військових дій, і вже в майбутньому необхідно буде вирішувати питання дуже багато питань. Основними залишаються питання політичної та законодавчої нестабільності, гарантії захисту від змін законодавства, зниження податкового тиску, зниження адміністративного тиску, зниження рівня корумпованості і бюрократизму. Отже знову на перший план виходять питання удосконалення податкового, земельного, корпоративного, митного та спеціального законодавства відповідно до європейських норм; запровадження економічного механізму страхування ризиків іноземного інвестування; створення і надання урядових гарантій інвесторам закріплених на законодавчому рівні.

На нашу думку, для формування оптимальної політики держави, яка б сприяла активізації прямих іноземних інвестицій в економіку України доцільно і надалі проводити дослідження в цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інвестиції в Україну та відновлення економіки. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=62bfd716-8665-4a4c-9e2d-6325ba53b3c8&title=InvestitsiiVUkrainuTaVidnovlenniaEkonomiki>

2. Железняк Я. 5 історій економічного успіху після війни: світовий досвід для України, LB.UA. 15 квітня 2022. URL:

https://lb.ua/economics/2022/04/13/513199_5_istoriy_ekonomichnogo_ustihu_pislya.html

3. Національна стратегія збільшення прямих іноземних інвестицій в Україну. URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/uk/fdi-strategy/>

Прокопів М. В.

*аспірант кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

ТОВАРНІ ЦІНОВІ ШОКИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВІЙНОЮ В УКРАЇНІ, ТА КУРСИ ВАЛЮТ ЕКСПОРТЕРІВ ТА ІМПОРТЕРІВ ТОВАРІВ

Війна в Україні та нові санкції, накладені на росію, вплинули на ціни на сировину та спричинили історичні зміни на валютних ринках. Ми досліджуємо вплив шоків цін на сировинні товари, пов'язаних з війною в Україні, на три валюти (канадський долар, євро та японську єну). Використовуючи чотиригодинні дані про ціни на три товари (пшениця, сира нафта та природний газ) і два обмінні курси (EUR/CAD і CAD/JPY) з 1 лютого по 30 квітня 2022 року, аналіз, заснований на квантильному розподіленому авторегресійному ланці (ARDL) припускає довгостроковий зв'язок між вищими цінами на сировинні товари та підвищенням курсу канадського долара щодо євро та ієни. Крім того, динамічна модель ARDL показує позитивний вплив шоків цін на сировинні товари на вартість канадського долара по відношенню до євро та єни, що демонструє надійність наших висновків. Цінові шоки на нафту майже однаково впливають на знецінення євро та єни. Русійними силами знецінення євро та ієни, окрім підвищення цін на нафту, є відповідно підвищення цін на газ та підвищення цін на пшеницю.

Глобальний і національний ризик для основних виробників і експортерів сировини, який виникає внаслідок великих подій, таких як війна, робить

передачу коливань цін на товари на коливання обмінного курсу вирішальним фактором для інвесторів і політиків у країнах, які є експортерами та імпортерами товарів. Ця ситуація впливає на ціноутворення активів, управління ризиками, рівень інфляції, енергетичну та продовольчу безпеку. Крім того, оскільки обмінний курс є вікном в економічну стабільність і відносний рівень фінансового здоров'я країни, моніторинг і вивчення його коливань є дуже важливим.

Триваюча війна в Україні, яка почалася 24 лютого 2022 року, включає двох важливих експортерів енергії, сировини та зернових культур (див. Wang et al., 2022). Тому не дивно, що ціни на ці товари зросли на міжнародних ринках. Економічні санкції проти росії, запроваджені з березня 2022 року, підливають масла у вогонь, оскільки вони покликані паралізувати російську фінансову систему та ізолювати російську економіку від міжнародні ринки. Санкції передбачають заборону на надання кредитів державним банкам і російським нафтовим компаніям і заборону на надання технологій для розвідки нафти і газу. Угода між США, Канадою та європейськими союзниками про виключення кількох російських банків із системи банківських повідомлень SWIFT може негативно вплинути на російський товарний експорт, що свідчить про те, що коливання цін на енергоносії та зернові навряд чи знизяться найближчим часом.

У короткостроковій перспективі вищі ціни на товари можуть спричинити збільшення пропозиції іноземної валюти на внутрішніх ринках експортерів товарів у результаті збільшення доходів від експорту, що призводить до підвищення курсу національної валюти. Для імпортерів товарів може бути навпаки. У цьому відношенні Канада є значним експортером товарів, які найбільше постраждали від війни в Україні (наприклад, нафти, природного газу та пшениці). За даними Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР, 2021), Канада експортує понад 3,7 мільйона барелів на день (б/д) сирової нафти. Це найбільший постачальник сирової нафти до США, п'ятий за величиною виробник природного газу та третій за величиною експортер пшениці у світі. Таким чином, ціновий тиск, викликаний війною, повинен підвищити доходи від товарного експорту цієї країни. Той факт, що війна в Україні збіглася з вузькими

місцями в ланцюзі поставок через пандемію COVID-19, ще більше підвищує попит на експортні товари. Таким чином, канадський долар (CAD) може подорожчати через підвищення цін на сировинні товари. Але оскільки європейські економіки та Японія є основними споживачами російської енергії та сировини, санкції, накладені на росію, можуть призвести до зростання імпорту, вищих витрат на виробництво (і, можливо, вищої інфляції), нижчих прибутків та нижчої операційної маржі для вітчизняних компаній. Таким чином, за вищих цін на сировину очікується, що обмінний курс EUR/CAD знизиться, а обмінний курс CAD/JPY підвищиться.

Однак історія не така проста. Кругман (1983) і Голуб (1983) представили теоретичну основу того, як зміна цін на товари впливає на валютні курси. На перший погляд може здатися очевидним, що підвищення цін на енергоносії призводить до знецінення валюти та дефіциту платіжного балансу в країнах-імпортерах нафти. Однак це залежить від інших факторів, таких як еластичність попиту на енергію в країнах-імпортерах нафти та витрат у країнах-експортерах нафти. Курси валют можуть залишитися незмінними, якщо експортери нафти витрачатимуть свій збільшений дохід на імпорт товарів чи активів. Іншими факторами, що визначають вартість валюти в конкретному експортері нафти, є частка цього експортера в загальному енергетичному ринку та те, як швидко ця країна коригує свої витрати після шоку цін на нафту. Інші теоретичні пояснення зв'язків між товарами та валютами включають: (1) модель постійних цін, яка стверджує, що вищі ціни на товари призводять до інфляційного тиску на реальну заробітну плату, ціну товарів, що не торгуються, і обмінний курс товару, який експортується країною; та (2) модель умов торгівлі, згідно з якою шоки умов торгівлі призводять до зміни відносного попиту на валюту експортера, а отже, і її обмінного курсу (Chen et al., 2010).

Враховуючи вищезазначене обговорення та контекст війни в Україні, це дослідження вивчає коротко- та довгостроковий вплив цін на різноманітні товари на валютні курси в країнах-експортерах (Канада) та імпортах (єврозона та Японія) товарів. Це надзвичайно важливо, оскільки ціни на енергоносії є

центральною точкою, в якій війна перетворюється на глобальний економічний вплив через товарну інфляцію, створюючи тиск на вартість життя. Отже, ціни на сиру нафту та газ є хорошими показниками для вимірювання невизначеності, пов'язаної з війною. Ціни на природний газ відображають фундаментальний вплив війни, особливо на європейську економіку, а ціни на сиру нафту є мірою міжнародного економічного потенціалу.

З огляду на те, що інвестори прагнуть досягти оптимального розподілу активів, наш аналіз важливий для оптимізації портфеля та потенціалу отримання аномальної прибутковості під час кризи. Поточне дослідження сприяє зростанню дискусій про наслідки шоків цін на сировинні товари на валютних ринках, як показано в останніх дослідженнях, таких як Roubaud і Arouri (2018), Wesseh і Lin (2018), Ayadi et al. (2020) та Wen et al. (2020).

ЛІТЕРАТУРА:

1. М. А. Аяді, В. Б. Омране, С. Лазрак, Х. Ян 2020. Рішення ОПЕК щодо видобутку, макроекономічні новини та нестабільність на валютних і нафтових ринках Канади.
2. З. Чен, Ч. Лян, М. Умар, 2021. Чи є настрої інвесторів сильнішими за VIX та індекси невизначеності у прогнозуванні волатильності енергетики?
3. І. Давар, А. Дутта, Е. Бурі, Т. Саїд, 2021. Ціни на сиру нафту та фондові індекси чистої енергії: відставання та асиметричні ефекти з квантильною регресією.
4. Р.А. Донкор, Л. Менса, Е. Сарпонг-Куманкома, 2021. Волатильність цін на нафту та мінливість курсу долара США в деяких нафтозалежних економіках.

Процяк А.І.

PhD студент

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: д.е.н., професор Зварич Р.Є.

ВТІЛЕННЯ ПЛАНУ BEPS В УКРАЇНІ: КЛЮЧОВІ НАПРЯМКИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ

Єдиний підхід до встановлення податків, які є фундаментом для забезпечення надходжень до державних бюджетів та розвитку бізнесу. Глобалізація економіки призводить до нових викликів, у тому числі для податкової системи, та вимагає оновлення існуючих економічних механізмів.

BEPS (від англ. «Base erosion and Profit Shifting») –це міжнародний проект Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та країн G20 з розробки заходів протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування [1]. Впровадження Плану дій BEPS обумовлене потребою розробити багатосторонній єдиний механізм боротьби з агресивним податковим плануванням, спрямованим на штучне зменшення бази оподаткування та переміщення оподатковуваного прибутку до низькоподаткових юрисдикцій. Встановлення єдиних прозорих податкових правил для всіх країн (юрисдикцій) для того, щоб запобігти ухиленню від сплати податків бізнесом.

Для України імплементація плану дій BEPS покликана підтримати фінансову стабільність в умовах переходу до вільного руху капіталу, підвищити ефективність податкового регулювання та запровадити єдині вимоги до прозорості ведення бізнесу за міжнародними стандартами.

На шляху до імплементації плану протидії BEPS наша країна з 23.07.2018 приєдналась до Багатосторонньої конвенції щодо виконання заходів, які

стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування - Конвенцію MLI. Конвенція MLI дає Україні можливість одночасного внесення змін в усі або деякі діючі Конвенції про уникнення подвійного оподаткування, що значно скорочує тривалі двосторонні переговори з кожною конкретною державою.

28.02.2019 Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію MLI [2].

Приєднання України до BEPS Асоціації означатиме, що країна зобов'язується імплементувати мінімальний стандарт Плану, що включає 4 кроки:

- боротьба з податковими зловживаннями, пов'язаними з використанням спеціальних режимів оподаткування;
- уникнення зловживань при застосуванні податкових конвенцій;
- розкриття інформації про використання схем агресивного податкового планування;
- збільшення ефективності механізмів вирішення спорів щодо застосування договорів про уникнення подвійного оподаткування між країнами.

Пакет українського Плану дій BEPS є більшим за мінімальний пакет, але оптимальний та виважений саме для ефективного запровадження комплексу цих дій.

Пакет включає:

- запровадження правил контрольованих іноземних компаній;
- вдосконалення обмеження витрат за фінансовими операціями;
- запобігання наданню пільг, передбачених конвенціями, за невідповідних обставин;
- вдосконалення правил оподаткування постійних представництв;
- удосконалення контролю за трансфертним ціноутворенням;
- запровадження звітності в розрізі країн;
- підвищення ефективності механізмів урегулювання спорів.

Реалізація зазначених кроків дозволить Україні заявити про те, що країна визнає та додержується загально прийнятих стандартів боротьби з агресивним

податковим плануванням. Адже План дій BEPS - це не нові податки для платників, це усунення неконкурентних переваг!

Також слід зауважити, норми щодо імплементації Плану дій BEPS були включені до Закону України від 16 січня 2020 року № 466-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» [2]. Зазначеним Законом передбачено, зокрема, удосконалення правил трансфертного ціноутворення, а саме запровадження тривірневої структури документації для міжнародних груп компаній, яка включає документацію з трансфертного ціноутворення (Local file), глобальну документацію (Master file) та звіт у розрізі країн (Country-by-Country reporting) у межах імплементації положень 13 кроку Плану дій BEPS, а також удосконалення механізму контролю за розподілом функцій, ризиків та нематеріальних активів платника податків, що входить до міжнародної групи компаній.

Такі заходи дозволять провести імплементацію Плану протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з – під оподаткування, буде запроваджено міжнародні стандарти податкового контролю для всіх учасників міжнародної торгівлі та імплементація норм, передбачених Планом дій BEPS, реформування інституту фінансової відповідальності та удосконалення процедури адміністрування податків та зборів. Дотримання плану BEPS повинно привести світову економіку до встановлення єдиних прозорих податкових правил для всіх країн (юрисдикцій) для того, щоб запобігти ухиленню від сплати податків бізнесом.

Запровадження основного пакету кроків Плану дій BEPS в Україні буде мати наслідком: відповідність фінансової та податкової звітності до міжнародних стандартів, сприятиме обміну фінансовою інформацією, прийняття пакету законодавчих актів з протидії відмиванню незаконних доходів та «сірих» фінансових операцій, імплементації норм міжнародних договорів з метою уникнення подвійного оподаткування, що покращить фінансовий клімат нашої країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Organization for Economic Cooperation and Development. BEPS Actions. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/> (дата звернення: 09.05.2023).
2. Про ратифікацію Багатосторонньої конвенції про виконання заходів, які стосуються угод про оподаткування, з метою протидії розмиванню бази оподаткування та виведенню прибутку з-під оподаткування : Закон України від 28 лютого 2019 року № 2692-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. (№ 12) стаття 64.
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві : Закон України від 16.01.2020 р. № 466-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. 7 серпня (№ 32) с. 5. стаття 227.

УДК 330.46

Семененко Ю.С.
*Аспірант кафедри економічної кібернетики
та інформатики
Західноукраїнський національний університет*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА З ВИКОРИСТАННЯМ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У сучасних умовах високої конкуренції в бізнесі, розвиток підприємств малого та середнього бізнесу є важливим, оскільки вони створюють більшу частину доданої вартості і забезпечують велику кількість робочих місць (55-

60%) для населення. Проте, досягнення високої ефективності таких підприємств є необхідним для їх успішного функціонування. Ефективна діяльність означає, що бізнес здатний створювати та максимізувати додану вартість продукції, одночасно враховуючи і соціальні, і економічні інтереси власників і працівників.

За останні 100 років в світі відбулось декілька потужних технічних та технологічних інноваційних змін. Такі зміни здійснили потужний вплив на всі сфери людської діяльності. Штучний інтелект (ШІ) є однією з найактуальніших інновацій в наш час. Вже 30% комерційних організацій використовують ШІ в різних бізнес-процесах. У 2019 році транснаціональні компанії інвестували значну суму - 45 мільярдів доларів - в технології штучного інтелекту по всьому світу. Обсяг стартапів, пов'язаних з ШІ, становив 8 мільярдів доларів у тому ж році. Рівень використання штучного інтелекту вже різниться залежно від галузей. Високий рівень застосування ШІ спостерігається в фінансових технологіях, автомобільному виробництві та телекомунікаціях. Середній рівень присутній у роздрібній торгівлі, медіа, ЗМІ і товарах широкого споживання (FMCG), а низький рівень характерний для сфери охорони здоров'я, освіти і туризму. Штучний інтелект використовується на різних етапах створення вартості товарів або послуг, а саме:

- На стадії розробки та проектування – моделювання точних планів та прогнозів;
- На стадії виробництва – оптимізація витратних статей та виробничого процесу;
- На стадії маркетингу – цільовий маркетинг та аналіз ринку;
- На стадії обслуговування після продажу – покращення взаємодії та якості обслуговування клієнтів. [1]

Штучний інтелект – наука і технологія, здатна відтворити процеси мислення людського мозку і направити їх на створення і обробку різних комп'ютерних програм, а також інтелектуальних машин, здатних повністю замінити і спростити людську роботу [2].

Етапи розвитку штучного інтелекту [3]

Період	Характеристика
Нейрон та нейронні мережі (1950 р.)	Пов'язаний з появою перших машин послідовних дій для вирішення завдань суто розрахункового характеру.
Евристичний пошук (1960р.)	В «інтелект» машини додалися механізми пошуку та сортування, найпростіші операції по узагальненню інформації. Це стало новою точкою відліку в розвитку і розумінні автоматизації діяльності людини.
Представлення знань (1970р.)	Вченими була усвідомлена важливість знання для синтезу цікавих алгоритмів вирішення задач
Автоматизовані та обробляючі мережі	Ускладнення систем зв'язку і задач, що вирішуються. Це потребувало якісно нового рівня «інтелектуальності» програмних систем.
Робототехніка (2000р.)	Область застосування роботів достатньо широка і простягається від автономних газонокосарок і пилососів до сучасних зразків воєнної та космічної техніки
Сингулярність (2008 – теперішній час)	Створення штучного інтелекту і машин, що самовідтворюються, інтеграція людини з обчислювальними машинами.

Багато вчених займаються дослідженнями щодо впровадження штучного інтелекту в процес управління підприємством, і ці дослідження значно поглибили наші знання в галузі автоматизованого управління [1-9]. Головною метою комп'ютерного управління є задоволення інформаційних потреб працівників на різних рівнях та в різних структурах. Завдяки штучному інтелекту отримана інформація не потребує додаткової обробки і представляється у вигляді регулярних або спеціальних звітів з управлінським характером. Ці звіти містять дані про минуле, поточне та можливе майбутнє становище підприємства. Широке використання елементів штучного інтелекту дозволить стандартизувати представлення та поширення інформації про сучасні інноваційні ідеї, з

можливістю їх подальшої реалізації згідно з конкретними вимогами учасників інноваційного проекту.

Для того щоб зрозуміти яким чином штучний інтелект може допомогти підвищити ефективність діяльності компанії розглянемо вплив ШІ на окремі напрямки діяльності компанії, наприклад на управління персоналом та маркетинг.

Використання штучного інтелекту в управлінні персоналом відкриває нові можливості для компаній. Один з головних аспектів, де ШІ може виявити свою силу, - це підбір та рекрутинг кваліфікованих кадрів. Завдяки аналізу даних, машинному навчанню та алгоритмам, системи ШІ можуть ефективно сканувати резюме, оцінювати профіль кандидата та виконувати перші етапи відбору, зменшуючи час та зусилля, витрачені на цей процес. ШІ також допомагає виявити таланти внутрішньої команди, шляхом аналізу даних про продуктивність та потенціал працівників.

Ще одним важливим аспектом використання ШІ в управлінні персоналом є розвиток співробітників. Застосування інструментів штучного інтелекту дозволяє зрозуміти потреби та індивідуальні навички працівників, щоб надати їм персоналізовані програми навчання та розвитку. ШІ може аналізувати дані про прогрес співробітників, рекомендувати курси, тренінги або розробляти навчальні програми.

Маркетинг є однією з найважливіших складових успіху будь-якої компанії. Сучасний розвиток технологій, зокрема штучного інтелекту (ШІ), відкриває безліч нових можливостей для ефективного використання маркетингу та досягнення конкурентної переваги.

Одним з ключових аспектів використання штучного інтелекту в маркетингу є персоналізація комунікації з клієнтами. ШІ дозволяє збирати, аналізувати та інтерпретувати великі обсяги даних про поведінку та вподобання споживачів. За допомогою цих даних, системи штучного інтелекту можуть створювати індивідуальні пропозиції та рекомендації для кожного клієнта,

забезпечуючи персоналізований досвід і підвищуючи ймовірність успішної трансакції.

ШІ також допомагає вдосконалити процеси аналізу ринку та прогнозування. За допомогою алгоритмів машинного навчання, системи штучного інтелекту можуть аналізувати ринкові тенденції, прогнозувати попит на товари та послуги, а також передбачати поведінку конкурентів. Це дозволяє компаніям адаптувати свої маркетингові стратегії, забезпечуючи більш точне спрямування ресурсів та збільшуючи ефективність кампаній.

Висновки. Зараз важко уявити компанію яка б не використовувала інформаційні технології у власній діяльності. Штучний інтелект може стати відчутною перевагою для компаній на висококонкурентному ринку. З допомогою штучного інтелекту можна оптимізувати процеси діяльності компанії та отримати додаткову перевагу на ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шостак, І.В., Груздо, І.В., Данова, М.О. & Бутенко, Ю.І. (2012). Системи штучного інтелекту: Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт. Харків: НАКУ «ХАІ».
2. Кизим М. О. Перспективи розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і штучного інтелекту в економіках країн світу та України : монографія / Кизим М. О., Матюшенко І. Ю., Шостак І. В. – Х. : ВД «Інжек», 2012. – 492 с.
3. Ковтуненко Ю. В. ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРЕВАГИ. Economic journal Odessa polytechnic university. 2019. № 2. С. 93–99.

ІНКЛЮЗИВНІСТЬ ТА ЗГУРТОВАНІСТЬ В АСПЕКТАХ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Європа неухильно завойовує позиції в якості основних destinations прибуття мігрантів не лише через пошук ними роботи, одержання освіти чи навіть воз'єднання сім'ї, а й через військові конфлікти, тривалі війни та/або політичну й економічну нестабільність у таких країнах, як Сомалі, Ірак, Сирія й Афганістан. Така ситуація провокує інший вид міграції – масовий потік біженців та шукачів притулку не лише з Сирії та інших країн Близького Сходу й Африки, а й у 2022 році через неспровоковану російську війну проти України міграційну хвилю у якості українських біженців. Слід згадати про міграційну ескалацію в країнах ЄС внаслідок організованого переміщення мігрантів з Іраку, Сирії, Ємену, Афганістану та Близького Сходу через білорусько-польський, білорусько-литовський і білорусько-латвійський кордони. Саме тому країни ЄС є заручниками шукачів притулку або ж транзитними вузлами для біженців, що прагнуть дістатися до інших країн Європи та Америки.

На сьогоднішній день, після багатьох років жорсткого опору механізмам солідарності для регулювання міграції у ЄС, війна в Україні та потік з її територій біженців, показала, що заходи щодо допомоги біженцям й шукачам притулку повинні бути обов'язком усіх держав-членів ЄС, незважаючи на те, що певні дискусії ще ведуться. Масова міграція, питання соціально-економічної безпеки та оборони спільних кордонів в умовах складної геополітичної ситуації у світі вимагають координації європейської міграційної політики та активізації імплементації інструментарію інклюзивності та згуртованості у тих містах, які

приймають мігрантів [1, 135-152].

Проблема інтеграції та інклюзії є особливо актуальною для мігрантів, не лише новачків, але іноді також для громадян третіх країн, які, можливо, натуралізувалися та є громадянами ЄС. Сприяння соціальній єдності та розбудова інклюзивного суспільства для всіх повинна стати пріоритетним напрямком міграційної політики країн ЄС, а також європейським способом життя.

Інтеграція та інклюзія означає надання всім рівних можливостей користуватися своїми правами та брати участь у громадському й суспільному житті, незалежно від походження та відповідно до Європейської основи соціальних прав.

Сьогодні близько 34 млн. мешканців народилися за межами ЄС (приблизно 8% населення ЄС), а 10% молодих людей (15-34 років), які народилися в ЄС, мають принаймні одного із батьків, який народився за кордоном. Частка мешканців, які народилися за межами ЄС, загалом зростає за останні роки, вона все ще значно відрізняється між державами-членами: у Швеції, Естонії, Люксембурзі, Хорватії, Латвії, Австрії, Мальті та Німеччині вона становить близько 10% або вище, а в Чехії, Угорщині, Румунії, Болгарії, Польщі та Словаччині – менше 3%. Понад чверть мігрантів мають високу освіту. Вони пропонують ресурси, амбіції та мотивацію, але часто не можуть використати свої навички. Майже 40% мають вищу кваліфікацію для роботи, яку вони виконують. Мігранти та громадяни ЄС із мігрантським походженням відіграють ключову роль у європейській економіці та суспільстві. Як показали нещодавні дослідження, повна інтеграція мігрантів на ринок праці може принести значні економічні вигоди, включаючи фіскальні прибутки, внески до національних пенсійних схем і національний добробут загалом.

Водночас майже п'ята частина мігрантів має лише початкову освіту і потребує подальшої підтримки. Мігранти частіше стикаються з незадоволеними медичними потребами, пов'язаними з різними факторами, такими як: відсутність доступу або обмежене медичне страхування (у деяких країнах) залежно від

статусу проживання, відсутність знань про те, як отримати доступ до послуг, фінансовими ресурсами, мовними бар'єрами та недостатньою адаптацією національних систем до конкретних потреб мігрантів.

Успішна інтеграція мігрантів залежить як від ранніх дій, так і від довгострокових інвестицій. Надання підтримки мігрантам та громадам, які їх приймають, на якомога більш ранньому етапі процесу міграції має важливе значення. Інтеграція може початися ще до прибуття в ЄС. Таким чином, держави-члени ЄС повинні, де це можливо, запровадити та розширити інтеграційні заходи перед від'їздом (наприклад, навчання, орієнтаційні курси) та ефективно пов'язати їх із заходами після прибуття, щоб полегшити та прискорити процес інтеграції, у тому числі в контексті переселення та спонсорства громади.

Якісна професійна освіта та підготовка із сильним аспектом навчання на роботі може бути особливо потужним інструментом допомоги мігрантам у виході на ринок праці. Тому ефективне залучення мігрантів та громадян ЄС з мігрантським походженням до ринку праці вимагатиме активної співпраці великої кількості учасників, включаючи органи державної влади на місцевому, регіональному, національному та європейському рівнях, організації громадянського суспільства, економічні та соціальні партнери та роботодавці [2].

Доступ до адекватного та доступного житла є ключовим фактором успішної інтеграції. Житлові умови сильно впливають на можливості працевлаштування та освіти, а також на взаємодію між мігрантами та приймаючими громадами. Погані житлові умови та сегрегація можуть посилити розбіжності, що підірватиме соціальну єдність. Підвищення цін на житло, дефіцит доступного та соціального житла та дискримінація на ринку житла ускладнюють мігрантам пошук адекватного та довгострокового житла. За останні роки в кількох країнах ЄС було розроблено багато інноваційних житлових рішень, у тому числі за рахунок фінансування ЄС. Підходи, засновані на партнерстві, спільне житло та супутнє житло з працевлаштуванням і

соціальними службами виявилися особливо перспективними моделями, які сприяють інклюзії та розбудові громади.

Отже, національні уряди повинні нести головну відповідальність за загальний дизайн інтеграційної та соціальної політики, такої як освіта, працевлаштування, житло та охорона здоров'я, в той же час ЄС має відіграти ключову роль у підтримці їх та всіх інших учасників інтеграції шляхом фінансування, розробки практичних інструментів, координації дій та створення відповідного партнерства.

Розвиток гостинного, різноманітного та інклюзивного суспільств є процесом, який потребує участі як мігрантів, так і суспільства, що їх приймає. Залучення мігрантів і громадян ЄС з мігрантським походженням, а також сприяння їх активній участі в консультаційних процесах і процесах прийняття рішень може допомогти розширити їх можливості та забезпечити більшу ефективність політики інтеграції та залучення й відображення їхніх реальних потреб.

Отже, більш згуртоване та інклюзивне суспільство для всіх може допомогти запобігти поширенню всіх форм екстремістських ідеологій, які можуть призвести до тероризму та насильницького екстремізму. Посилені превентивні дії можуть, у свою чергу, вирішити проблему соціальної напруги та екстремістських ідеологій й таким чином сприяти інтеграції та мирному співіснуванню між громадами та й окремими людьми.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Адамик В.В., Стахова Н.В. Трансформація європейської міграційної політики в умовах глобальних і регіональних викликів. Вісник Економіки. Випуск 3(105). 2022. С. 137-152.

2. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Action plan on Integration and Inclusion 2021-2027. Brussels, 24.11.2020 COM(2020) 758 final. URL: https://ec.europa.eu/home-affairs/system/files_en?file=2020-11/action_plan_on_integration_and_inclusion_2021-2027.pdf

Тимофійчук Ю. В.

*аспірант кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

Зварич І. Я.

*д.е.н., професор, завідувач кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

СУЧАСНІ ГЛОБАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ВИКЛИКИ

Міжнародний валютний фонд (МВФ) попереджає, що світова економіка прямує до найслабшого середньострокового зростання за понад 30 років, оскільки світ бореться з *геополітичною фрагментацією, уповільненням зростання робочої сили та гіршими перспективами для раніше швидкозростаючих економік*, таких як Китай. Прогнозується, що глобальне зростання становитиме близько 3% у 2028 році – це найнижчий середньостроковий прогноз у звіті МВФ з 1990 року. «Наразі не очікується, що світова економіка в середньостроковій перспективі повернеться до темпів зростання, які переважали до пандемії», — заявляють у МВФ.

Зростання геополітичної напруженості через такі проблеми, як війна в Україні, призводить до фрагментації світової економіки, що може збільшити ризики для фінансової стабільності. Це може вплинути на транскордонні інвестиції, ціни на активи, платіжні системи та здатність банків надавати кредити. Ось кілька фактів.

Згідно з урядовими даними, зарплати в Японії не встигають за зростанням цін, зменшившись на 2,6% у лютому порівняно з роком раніше з урахуванням інфляції. Це 11-е падіння поспіль, та Банк Японії продовжує пом'якшення монетарної політики, щоб досягти цільового рівня інфляції в 2%.

ВВП України впав на 29,1% у 2022 році через повномасштабне вторгнення росії, яке вдарило по економіці. Ця цифра трохи краща за прогноз уряду про падіння на 30%. Війна росії проти України завдала шкоди важкій промисловості,

енергетичній мережі та сільськогосподарському сектору, а також призвела до втрати земель на півдні та сході.

За даними Азіатського банку розвитку (АБР), швидшому економічному зростанню в Азії цього року сприятиме відновлення Китаю після пандемії та високий попит в Індії. Відповідно до останніх прогнозів АБР, економіка регіону зросте на 4,8% цього та наступного року проти 4,2% у 2022 році.

Європейська комісія розробляє нові плани для кращого захисту платників податків від банкрутства банків, повідомляє The Financial Times. Законопроект визначає правила, які спрощують переказ готівки вкладників у здорові установи з банків, які стикаються з проблемами, або закриття банку без необхідності витратити гроші платників податків.

У лютому британська економіка стагнувала, оскільки страйки працівників державного сектора вплинули на виробництво, але зміна у січні була сильнішою, ніж передбачалося, зменшивши ризик рецесії в першому кварталі. У лютому економічне виробництво залишалося незмінним у місячному вимірі, але управління національної статистики переглянуло свою оцінку зростання за січень до 0,4% з 0,3%.

За даними Moody's Investors Services, низка країн Африки на південь від Сахари знову зіткнулися з кризою виплати боргів через стрімке зростання цін на продукти харчування. Декільком країнам доведеться виплатити рекордну суму боргу з цього року до 2025 року. За оцінками ООН, понад чверть мільярда людей на континенті відчувають голод.

Дискусії та плани дій на весняних зустрічах МВФ і Світового банку зводилися до єдиної мети – фінансування енергетичного переходу, який є справедливим для ринків, що розвиваються, і достатньо швидким для досягнення цілей Паризької угоди. Для досягнення цих подвійних цілей до 2030 року необхідні інвестиції від 4 до 6 трильйонів доларів США на рік, але наразі мова іде про сотні мільярдів.

Багато європейських країн створюють сприятливе середовище для швидкозростаючих технологічних компаній за допомогою інвестиційних планів

і програм фінансування. Глобальна економіка вступає в період стабільно високої інфляції, що підживлюється чотирма глибшими силами. Цими силами є *деглобалізація, зміна клімату, циклічність заробітної плати та високоліквідних світових ринків.*

Також можна виокремити такі глобальні економічні тренди станом на 2023 рік:

- *Ланцюжки постачання стабілізуються, але ринки праці залишаються напруженими*

Можна вже спостерігати менше затримок і дефіциту поставок, і очікується, що це продовжиться в 2023 році, за винятком Китаю, який нормалізується, коли там стабілізується ситуація з COVID-19. Проблеми з ланцюгом поставок і геополітична напруженість змусили багато компаній диверсифікувати свої ланцюжки поставок. Це триватиме, і це, ймовірно, означатиме подальший відтік капіталу з Китаю та збільшення інвестицій в інші країни Південно-Східної Азії, Індії, Центральної Європи та особливо Мексики.

- *США, ймовірно, уникнуть рецесії*

Зростання США у 2023 році буде повільнішим, ніж у 2022 році через посилення монетарної та фіскальної політики. Рецесії можна уникнути, якщо ціни на енергоносії впадуть, зайнятість залишиться високим, а труднощі в ланцюзі постачання зменшаться. Тим не менш, рецесія залишається ймовірною.

- *Європа може пережити рецесію*

Оскільки реальна заробітна плата впала, споживчі витрати в реальному вираженні впали. І хоча ціни на енергоносії впали зі своїх піків, ціни на природний газ залишаються історично високими, підігриваючи інфляцію та знижуючи купівельну спроможність споживачів і підприємств. Цілком ймовірно, що ціни на електроенергію ще довго залишатимуться відносно високими.

- *Китай відновиться досить «скромно»*

З пом'якшенням обмежень, пов'язаних із пандемією, масовий сплеск інфекцій пригнічує мобільність і виробництво, а економічна діяльність,

ймовірно, триватиме певний час. Щойно збої зменшаться, споживчий попит, швидше за все, збільшить витрати. Однак Китай також стикається з іншими зустрічними змінами, які стримуватимуть зростання у 2023 році, зокрема проблемним ринком нерухомості, виведенням капіталу з Китаю глобальними підприємствами та обмеженнями транскордонної торгівлі та інвестицій.

- *Японія стабілізується*

Економіка Японії прискорюється з низького старту, оскільки обмеження, пов'язані з пандемією, зникають і відкладений попит вивільняється. Однак зростання, ймовірно, буде помірним, оскільки економіка Японії стикається зі зустрічними викликами через ослаблення світової економіки, прискорення інфляції та підвищення цін на енергоносії. Єна отримала поштовх, оскільки Банк Японії частково змінив свою монетарну політику.

- *Індія прогнозовано зростатиме швидко*

У 2023 році Індія стане найбільш густонаселеною країною в світі, вперше в історії випередивши Китай. Індія імпортує відносно дешеву нафту з росії, обмежуючи вплив енергетичного шоку на її економіку, а частка торгівлі у ВВП нижча, ніж у більшості країн, що захищає Індію від негативних наслідків глобального уповільнення. Рівень інфляції, хоч і відносно високий, останнім часом знизився.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Chief Economists Outlook May 2023. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_Chief_Economists_Outlook_May2023
2. IMF warns of weakest medium-term global growth outlook in 30 years, and other economy stories you need to read this week. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2023/04/imf-global-growth-weakest-in-30-years-top-economics-news-2023/>
3. Global Economic Outlook for 2023. URL: <https://www.deloitte.com/global/en/Industries/consumer/analysis/global-economic-outlook.html>

РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА ЗАДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАСЕЛЕННЯ ПРОДОВОЛЬСТВОМ

Водні біоресурси є важливим джерелом продуктів харчування як в Україні, так і на світовому ринку. Висока цінність рибної продукції, отриманої з цих ресурсів, полягає в її багатстві корисними речовинами, такими як білки, жири, вітаміни та мінерали, які необхідні для здорового харчування. Крім того, виробництво продуктів галузі рибного господарства сприяє забезпеченню продовольчої безпеки країни, оскільки зменшує залежність від імпорту продуктів харчування та допомагає зберігати природні ресурси. Таким чином, виробництво продуктів у рибному господарстві має важливе значення для економіки країни та благополуччя населення.

Процеси регулювання розвитку рибного господарства є важливими задля забезпечення населення продовольством. Риба є важливим джерелом білка, жирів та інших корисних речовин для людського організму. Проте, рибні запаси можуть бути обмеженими і залежать від впливу природних факторів, а також впливу людської діяльності, такої як забруднення водних ресурсів та перенаселення рибних ставків. Регулювання розвитку рибного господарства може включати в себе різні заходи, зокрема:

I. Законодавче регулювання: держава може встановлювати правила та закони, які регулюють рибальство та рибну промисловість. Наприклад, можуть бути встановлені обмеження на кількість риби, яку можна ловити, або на розмір риби, яку можна продавати.

II. Управління рибними запасами: управління рибними запасами може включати в себе моніторинг рибних запасів, щоб визначити їх кількість та стан, що сприяє встановленню квот на вилов, які відповідають стану рибних запасів.

III. Розвиток аквакультури як одного із способів розвитку рибного господарства, що може допомогти забезпечити населення продовольством. Проте, аквакультура може мати вплив на довкілля та різноманітність видів, тому необхідно забезпечити її сталий та екологічно безпечний розвиток.

IV. Використання новітніх технологій: розвиток новітніх технологій може покращити ефективність та сталість розвитку рибного господарства. Наприклад, використання сучасних методів генетичної селекції може допомогти покращити рибопродуктивність.

V. Забезпечення якості рибної продукції: держава може встановлювати стандарти якості та безпеки рибної продукції, що допоможе захистити споживачів та покращити продукцію рибного господарства.

VI. Сприяння розвитку малих та середніх підприємств: розвиток малих та середніх підприємств може сприяти сталій розвитку рибного господарства та сприяти розвитку місцевих економік.

Україна є однією з країн, які можуть похизуватися значними запасами поверхневих вод і мають вихід до двох великих морів - Азовського та Чорного. Крім того, Україна має можливість займатися промислом у водах, що перебувають за її межами, зокрема, в рамках НАФО та ККАМЛАР. Ці фактори створюють потенціал для регулювання розвитку рибного господарства та виробництва інших продуктів з водних біоресурсів, що може допомогти Україні забезпечити продовольчу безпеку та стати гравцем на світовому ринку. У 2011 році в Україні рибне господарство та його технологічні партнери досягли результату, де було добуто більше 211,1 тис. тонн водних біоресурсів. Однак, з того часу ситуація значно змінилася, і в 2021 році кількість добутих (виловлених) водних біоресурсів склала лише 73,6 тис. тонн. Це свідчить про необхідність підвищення ефективності рибного господарства та забезпечення його сталого розвитку на майбутнє. В 2021 році рівень добування водних біоресурсів в Україні

був різноманітним і склав близько 37,7 тис. тонн. З цієї кількості 12,9 тис. тонн було добуто за допомогою аквакультури, 7,1 тис. тонн - спеціальними товарними рибними господарствами, 12,9 тис. тонн - з водосховищ річки Дніпро, а ще 4,8 тис. тонн - з інших внутрішніх рибогосподарських водних об'єктів. Тож, 8,3 тис. тонн водних біоресурсів було виловлено в Чорному морі, 4,5 тис. тонн - в Азовському морі, а 23,2 тис. тонн було добуто за межами юрисдикції України. Зазначені показники свідчать про різноманітність та потенціал рибного господарства в Україні.

Зменшення обсягів добування (вилову) водних біоресурсів у внутрішніх рибогосподарських водних об'єктах та на узбережжі Чорного та Азовського морів - це серйозна проблема, яка негативно впливає на економічний потенціал країни і збільшує залежність від імпорту риби. Це також призводить до зменшення можливостей для розвитку внутрішнього ринку та забезпечення українських громадян важливими продуктами харчування. Тому важливо знайти способи збільшення обсягів добування водних біоресурсів та збереження природних ресурсів, що забезпечать стабільний розвиток галузі і підвищення життєвого рівня українського населення. Загалом, регулювання розвитку рибного господарства може бути складним завданням, яке вимагає багатогранного підходу та узгодження інтересів різних стейкхолдерів. Проте, регулювання може допомогти забезпечити сталий розвиток рибного господарства та забезпечити населення продовольством.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів: Закон України від 08.07.2011 № 3677–VI. Офіційний вісник України. 2011. № 59. С. 120.

2. Вдовенко Н. М. Державне регулювання розвитку аквакультури в Україні: [Монографія]. К.: Кондор-Видавництво, 2013. 464 с.

3. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. *Wspolraca Europejska*. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

4. Вдовенко Н. М., Хижняк Ю. А. Сучасна парадигма регулювання розвитку галузей аграрного сектору в умовах глобального дефіциту. *Science Rise*. 2015. № 2/3 (7). С. 20–26.

Харковський Б. В.

PhD студент,

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: д.е.н., професор Зварич Р.Є.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ЗЕЛЕНИЙ КУРС ЯК СТРАТЕГІЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ ЄС

Європейський Зелений курс (ЄЗК) - це стратегія, розроблена Європейською комісією, з метою зробити європейську економіку більш стійкою, конкурентоспроможною та екологічно безпечною. Одним з основних елементів Зеленого курсу є екологічна трансформація енергетичного ринку ЄС, яка передбачає перехід до чистих джерел енергії та зниження викидів вуглецю.

Курс має чіткий план дій, який включає в себе підвищення енергоефективності, збільшення використання відновлюваних джерел енергії та зменшення використання вугілля та інших видів енергоресурсів. З метою досягнення цих цілей, ЄЗК передбачає значні інвестиції в дослідження та розробки, а також фінансову підтримку для країн-членів ЄС, щоб допомогти їм здійснити перехід до більш стійкого та зеленого енергетичного сектору.

Однією з головних переваг Зеленого курсу є те, що він сприяє зменшенню викидів вуглецю та інших шкідливих речовин, що допомагає зберегти природні ресурси та знизити негативний вплив на здоров'я людей. Крім того, перехід до відновлюваної енергії допоможе знизити залежність ЄС від імпортованих викопних ресурсів та забезпечити більшу енергетичну незалежність. Так, за даними Міжнародної агентства з відновлюваної енергетики, в 2020 році відновлювана енергія в ЄС забезпечила близько 34% виробництва електроенергії. Також варто зазначити, що деякі країни-члени ЄС, такі як Швеція та Фінляндія, вже досягли практично повної залежності від відновлюваних джерел енергії.

Статистика також відображає зменшення кількості викидів вуглецю в атмосферу в ЄС, що пов'язане з розвитком відновлюваної енергетики. Наприклад, за даними Європейської комісії, в 2019 році викиди парникових газів в ЄС скоротилися на 24% порівняно з 1990 роком, при тому що економіка ЄС зросла на 61% протягом цього періоду

Однак, впровадження Курсу також викликає певні суперечки. Наприклад, деякі країни-члени ЄС мають значну залежність від енергоресурсів по типу вугілля та нафти, тому для них перехід до відновлюваної енергії може бути складним та дорогим процесом. Крім того, деякі промислові сектори, такі як сталевиробництво та цементне виробництво, вимагають значних викидів вуглецю, що може стати проблемою при здійсненні екологічної трансформації.

Крім того, підвищення цін на енергетичні ресурси може стати проблемою для деяких груп населення, особливо для бідних та малозабезпечених верств населення. Тому важливо забезпечити економічну та соціальну стійкість в цьому процесі.

Ще одним викликом, з яким стикається ЄЗК, є питання енергетичної безпеки. Зменшення залежності від імпорту вуглеводнів та розвиток власного виробництва відновлюваної енергії може знизити ризики, пов'язані з енергетичною безпекою. Проте, деякі країни-члени ЄС все ще залежать від

імпорту енергії, що може стати проблемою в разі геополітичних криз або економічних змін.

Також важливо враховувати соціальні та економічні наслідки переходу до відновлюваної енергії. Наприклад, заміна вугілля та газу відновлюваною енергією може призвести до зменшення робочих місць в окремих регіонах, де знаходяться вугільні шахти та газові родовища. Тому важливо забезпечити перекваліфікацію та інвестиції в нові енергетичні проекти, що дозволять зберегти робочі місця та підтримати економічний розвиток регіонів.

Загалом, ЄЗК є важливою стратегією, яка допоможе ЄС здійснити перехід до більш стійкого та зеленого енергетичного сектору. Проте, для досягнення цих цілей потрібна співпраця між країнами-членами, а також міцна підтримка з боку громадськості та промислових галузей. Тільки тоді ми зможемо забезпечити більш екологічно безпечне та стійке майбутнє для нашої планети.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Європейська комісія. (2020). Європейська зелена угода [Електронний ресурс] URL:https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (Дата звернення: 08.05.2023)
2. Європейський парламент : енергетична безпека в ЄС [Електронний ресурс] URL:<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/67/energy-security-in-the-eu> (Дата звернення: 08.05.2023)
3. Міжнародне енергетичне агентство. Net Zero до 2050 року: дорожня карта для глобального енергетичного сектору. [Електронний ресурс] URL: <https://www.iea.org/reports/net-zero-by-2050> (Дата звернення: 08.05.2023)

**THE EFFECT OF VILLAGE DIRECTOR'S EDUCATION LEVEL ON
FARMERS' INCOME**
— *EMPIRICAL STUDY BASED ON CFPS*

Based on the data of China Family Panel Studies (CFPS) 2014, this paper empirically studied the influence of village director with high education level on farmers' income. The study found that village directors with high education level can effectively promote the growth of farmers' income and achieved the aim by improving the level of rural governance.

1.Introduction

Since the reform and opening up policy, China has attached great importance to the governance of rural areas. And especially in the selection of village directors, more attention is paid to their education level. Some encouragement policies are implemented, such as the policy of college students as village officer, and so on. However, how does the education level of the village director affect the income of farmers? This needs to be discussed.

The governance of villages by highly educated people has aroused the wide expectation of public opinion in both political and academic circles. What is the effect in practice? Combing through the relevant literature on the effect evaluation of village governance with higher education, it is found that the existing studies have formed two kinds of completely different opinions, supporting positive and doubting negative. According to the supportive and positive view of the study, the highly educated people have important implications for improving the urban-rural dual pattern and improving rural governance. However, the skeptical and negative view of the study holds that because of the role conflict, lack of incentives and limited ability of the highly educated people, as the new agents embedded by the higher government in the post-agricultural tax era, they play a limited role in rural governance. Qian Dezhou and Liu Zuyun

pointed out that Chinese rural society has long been characterized by "acquaintance" society, and the establishment of college student village officials ignores the connection between "national logic" and "local logic", resulting in the dilemma between policy intention and community sense, as well as the dual conflict between "autonomy" and "rule by others". Moreover, there is an obvious incentive paradox in the policy of college student village officials. The government often intends to encourage them to "stay in the village" by "leaving the village", which leads to the short service term of college student village officials, strong transitional nature of their role, and difficulty in taking root in the rural grassroots like local cadres. The identity of "foreign political individuals" brought by the embedded system also makes it difficult for them to obtain the empowerment and support from the superior government and rural society, hindering the transformation, reconstruction and modernization process of rural governance. It can be seen that the research on the implementation effect evaluation of village governance policies of highly educated people has not reached a consistent conclusion, but also has serious disputes of views.

From the perspective of research methods, existing literatures mainly study the impact of village director's education level on farmers' income through theoretical analysis, field investigation and case analysis. Most studies are limited to small-sample case analysis and qualitative research-based speculative analysis, while large-sample empirical tests based on village-level data are relatively few.

For the above analysis, this paper uses the data of China Family Panel Studies (CFPS) 2014 to empirically research the impact of village director's education level on farmers' income and its mechanism. Simultaneously, discussing that how the central and local governments can ensure that the implementation of village governance policies with highly educated people.

2.Theoretical analysis and research hypothesis

Hypothesis 1: Highly educated village directors can effectively promote the growth of farmers' income.

Hypothesis 2: Highly educated village directors increase farmers' income by improving rural governance

3.Data collection and variable description

3.1. Data collection

The survey data used in this paper are from China Family Panel Studies (CFPS) 2014. CFPS (2014) is a nationwide large-scale sample survey project, it is organized and implemented by the China Social Science Survey Center of Peking University, covering the eastern, central and western parts of China. After deleting the samples with missing data, this paper finally used 260 village samples, covering 124 county-level administrative regions in 24 provincial administrative regions, such as Fujian, Jiangsu and Guangdong, and so on.

3.2. Variable description

See the following figure for the description of variables:

Summary Statistics of Variables

Variables	Description of variables	Mean	Std.Dev.
Famer's income(log)	Average disposable income in the village	8.454	0.870
Province Average income	Average disposable income in the province (2014)	9.209	0.276
Total population(log)	the entire population living in the village	7.573	0.811
Working outside rate	the proportion of the labor force working outside of the village among the total labor force	37.185	22.853
Distance	Distance between the village committee office and downtown(km)	47.327	37.365
Wage(log)	Construction technician's daily wage	178.742	58.910
Land area(log)	Average land area in the village	7.468	1.152
Level of the director's education	Whether went to college (yes=1 no=0)	0.192	0.395

4. Empirical analysis

4.1 specification of model

Using multiple regression analysis, this paper focuses on the impact of village director's education level on farmers' income, and identifies the mechanism of the impact of village director's education level on farmers' income. The basic measurement model is as follows:

$$income_i = \alpha + \beta education_i + \gamma X_i + \varepsilon_i$$

4.1. Reference regression

Variables	OLS
edu	0.261** (-2.227)
log_prov~e	1.388*** (-7.782)
log_person	0.183*** (-2.9)
log_land	0.01 (-0.245)
workrate	0 (-0.052)
distance	-0.001 (-1.108)
wage	0.001 (-0.996)
_cons	-5.912*** (-3.598)
Observations	260
R-squared	0.312

Conclusion and Discussion

Based on the data of China Family Panel Studies (CFPS)2014, large-scale household survey, this paper studies the impact of village directors' education level on farmers' income and the influencing mechanism. It is found that the education level of

village directors has a significant positive impact on the household income of farmers. The results of this paper show that highly educated village directors play an important and positive role in promoting farmers' income and rural economic development. The empirical findings of this article provide reliable empirical evidence for the government's policy of increasing the cultivation of rural talents. According to the above research results, the government should make more efforts to improve the education level of village directors in order to promote the rural economy and increase farmers' income.

REFERENCE

Philip, K., Sophia, D.A.B., Ekrem, G. and Kapllan H., '*Can Direct Payments Facilitate Agricultural Commercialisation: Evidence from a Transition Country*', *Journal of Agricultural Economics*, Vol. 71, No. 3, 2020, 652–675.

Traill, B. '*The effect of price support policies on agricultural investment, employment, farm incomes and land values in the U.K*', *Journal of Agricultural Economics*, Vol. 33, No.3, 2008, 369–385.

Haolin, W., Ziming, W., '*Network "mutual embedding" and rural family entrepreneurial choice -- Also on the realization of common prosperity*' , *Chinese Rural Economy*, No.09, 2022, 63-81.
,2022(09):63-81.

Yi H., Xin Y., Ming G., '*The income increasing logic of farmers' non-agricultural employment under factor market reform*' , *Journal of Agrotechnical Economics*, No.07, 2022, 78-95.

Xin-Liang Y., Xiao-Huan Y., Yi-wen S., Wen-Guang Y., '*Rural Social endowment Insurance and long-term management of family relative poverty: from the perspective of Intergenerational care*' , *China Rural Survey*, No.01, 2022, 146-165.

Zixun Q., Yahong Z., '*The Mechanism analysis of the effect of E-commerce on rural household income: Based on the micro test of effective docking between demand and supply*' , *Chinese Rural Economy*, No.04, 2021, 36-52.

Шамутило А. Ю.

*студентка, Національний університет "Львівська політехніка",
Науковий керівник – к. е. н. , доцент. Бала Р. Д
Національний університет "Львівська політехніка"*

ПРОБЛЕМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

На тлі розгортання повномасштабного вторгнення росії в Україну бізнес зазнав викликів, особливо відчутно це далось малому бізнесу, оскільки запас фінансової міцності у нього значно менший, ніж у великого бізнесу. У 2021 році малий і середній бізнес створювали 60, іноді більше, відсотків ВВП, 7 млн робочих місць та майже 40 відсотків податкових надходжень [1]. Беззаперечно, проблеми малого бізнесу України в умовах війни є надзвичайно актуальним питанням, яке потребує пильної уваги та розв'язання задля швидкого відновлення економіки держави.

Регіони, що перебувають у зоні конфлікту, стали недоступними для ведення бізнесу, масовий виїзд українців закордон спричинив дефіцит кваліфікованої робочої сили, замороження логістичних ланцюгів зменшило обсяги виробництва та продажу продукції. Ще однією критичною точкою для малого бізнесу став дефіцит електроенергії в країні. Постійні відключення світла не дозволяли бізнесу працювати на повну потужність, а деякі підприємства остаточно втратили шанс на прибуткову роботу. Ці основні проблеми стали причиною занепаду малого бізнесу в перші місяці після початку війни. На підконтрольній Україні території найбільших втрат зазнали ті галузі, які закривають не першочергові потреби людини. Війна призвела до зниження рівня життя в Україні, що спричинило зменшення споживчої здатності населення. Єдиним рішенням для бізнесу було змінювати сферу діяльності відповідно до потреб суспільства та розширювати свої послуги.

І хоч вже за деякий час ділова активність підприємств починала відновлюватись, громадяни повертались до своїх постійних місць проживання, а попит на товари, від яких українці відмовились в стані шоку, збільшився, залишається відкритим питання економічної стабільності в країні. Підприємці змушені знизити свою активність та відмовляють у отриманні кредитів, оскільки вони не можуть гарантувати повернення коштів, а банки встановлюють високі вимоги, включно з заставою майна, задля гарантування власної безпеки. Отже, малий бізнес не може отримати фінансування для розвитку своєї діяльності, що суттєво обмежує його можливості. Це стосується як нових підприємств, які потребують інвестицій, так і існуючих, які мають проблеми зі збереженням робочих місць та підтримкою своєї діяльності.

Війна призвела до зміни географії торгівлі, що також створює складнощі для малих підприємств. Для вирішення цієї проблеми необхідно зосередитися на розвитку зовнішньоекономічної діяльності та підтримці вітчизняних виробників на зовнішніх ринках. Варто згадати, що в Україні є багато малих підприємств, які мають високий потенціал для експорту, але не мають достатньої підтримки з боку держави та бізнес-середовища.

Незважаючи на всі негативні обставини, підприємці змогли подолати труднощі та досягти успіху у розширенні малого бізнесу. Варто зазначити, що вони сумлінно продовжують вести свою діяльність, сплачуючи податки, задля підтримки економіки та з надією швидкого відновлення стабільності в країні і розвитку власного бізнесу. Якщо порівняти кількість нових суб'єктів бізнесу за період першого півріччя війни та довоєнним періодом, можна зробити висновок, що суттєвих змін не відбулось. До того ж, пристосуватись до ведення бізнесу в умовах війни вийшло швидше, ніж до пандемії COVID-19: порівняно з 2020 роком з'явилося на 29% більше нових підприємств у 2022 році. [2].

Саме мале та середнє підприємництво в умовах війни, не дозволило національній економіці опинитися у кризовому становищі. Уряд України докладав значних зусиль задля підтримки підприємництва відразу від початку вторгнення. Зокрема його дії спрямовані на скорочення податків, скасування

ввізного мита та податкових перевірок для бізнесу, надання податкових пільг, запровадження програм для малого підприємництва, таких як «Низькі податки», «Кредитування під 0%», «Підтримка аграріїв» тощо [3]. Це свідчить про дієву підтримку уряду України та про бажання суб'єктів малого підприємництва підтримувати економіку країни своєю працею в таких складних умовах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Виступ на форумі «Україна 30. Малий і середній бізнес та держава»
URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3210973-malij-i-serednij-biznes-dae-60-vvp-i-bilse-zelenskij.html>
2. Відродження українського бізнесу в умовах війни: аналітика за 2 місяці URL: <https://decentralization.gov.ua/news/14850>
3. Функціонування малого і середнього підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1169/1126>

Шевчук Юрій, П'єх Іван

PhD студент

науковий керівник: професор Зварич Р.Є.

Західноукраїнський національний університет

ПОСТКРИЗОВЕ ІНВЕСТУВАННЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Протягом пандемії стійке фінансування на світових ринках капіталу показало значне зростання. Вартість продуктів стійких інвестицій на світових фінансових ринках 2021 року становила 5,2 трлн дол., що було на 63% більше, ніж 2020 року. Ці продукти включали стійкі фонди та стійкі облигації, зокрема:

зелені, соціальні та змішані стійкі облігації. Число стійких фондів досягло 5932 до кінця 2021 року, що на 61% більше, ніж у 2020 році. Загальна сума активів під управлінням цих фондів досягла рекордних 2,7 трлн дол., збільшившись на 53% порівняно з попереднім роком. Більшість зростання стійких фондів було зосереджено на розвинених ринках. Європа, безумовно, була найбільшим ринком із часткою у 81%. Стійкі фонди становили 18% активів європейського фондового ринку, що свідчило про відносну зрілість ринку та каталітичний вплив регулювання сталого фінансування в Європі. Сполучені Штати були другим за величиною ринком. Проте стійкі фонди становили лише 1% їхнього сукупного ринку фондів. Китай – третій найбільший у світі ринок стійких фондів з обсягом майже 50 млрд. доларів.

Важливо виділити кілька проблем. По-перше, незважаючи на швидке зростання останніми роками, на стійкі фонди, як і раніше, припадало лише близько 4% світового фондового ринку. По-друге, більшість існуючих фондів самі позначали себе такими, а відсутність послідовних стандартів та якісних даних для оцінки їхньої стійкості та впливу викликала занепокоєння з приводу «зеленого маскування». По-третє, на ринку сталого фінансування в основному відсутні країни, що розвиваються. Країни, що розвиваються стикаються з величезними перешкодами на шляху розвитку своїх власних стійких фондових ринків або отримання вигод від міжнародного ринку через обмежений розмір їхнього ринку і більш високих ризиків на ринках їх капіталів.

Загалом ринки показали кращий профіль стійкості, ніж традиційні аналоги. Проте їх рейтинги стійкості суттєво відрізняються, а низькорезультативні фонди не відповідають заявленим вимогам сталого розвитку. Наприклад, щодо кліматичних рейтингів, то як тематичні фонди з акцентом на зелені інвестиції, так і стійкі фонди в цілому, як правило, показують вищі результати, ніж весь ринок фондів. Однак у портфелі близько 25% серед тих, що оголосили себе такими – зелених фондів на викопне паливо припадало понад 5% (у деяких випадках до 20%), що ставить під питання відповідність цьому найменуванню. У 2021 році впевнене зростання також продовжилось на ринку стійких облігацій.

Вперше випуск нових стійких облігацій перевищив 1 трлн дол. (включаючи зелені, соціальні та змішані стійкі облігації, а також облігації, пов'язані із стійкістю). Зростання випуску стійких облігацій було особливо помітне на ринках, що розвиваються. У сукупності загальна вартість стійких облігацій, що перебувають в обігу, в даний час оцінюється приблизно в 2,5 трлн доларів. Європейський Союз та корпоративний сектор продовжили просування випуску соціальних та змішаних облігацій сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. European Sustainable Investment Forum. *2020 European SRI Study*. 2020. URL: <https://www.eurosif.org/wp-content/uploads/2020/07/2020-European-SRI-Study.pdf>
2. The Forum for Sustainable and Responsible Investment. *US SIF: The Forum for Sustainable and Responsible Investment*. 2022. URL: <https://www.ussif.org/>
3. Global Sustainable Finance Network. *Global Sustainable Finance Review*. 2021. 2021. URL: <https://www.globalsustainablefinance.net/>

Шишковський А.О.

аспірант

Західноукраїнський національний університет

ІНСТИТУЦІЙНИЙ ЛІБЕРАЛІЗМ ЯК ПРОВІДНИЙ ШЛЯХ ДО РОЗВИТКУ ГЕОЕКОНОМІКИ

Геоелекономіка, як теоретична пропозиція, живилася постулатами в сферах реалізму, конструктивізму та марксизму. У результаті було створено кілька схем дослідження, щоб пояснити, як держави роблять політичний вибір і створюють державні можливості для взаємодії одна з одною. Суперництво недостатньо адекватне, щоб пояснити поведінку держави, оскільки гостра конкуренція за економічні прибутки може спричинити жорстку дипломатичну політику, яка

приведе до руйнування багатостороннього міжнародного порядку та його інституцій. [2].

Геоекономіка не повинна розробляти інструменти державної політики, спрямовані на посилення напруженості та жорсткості в багатополярному світі, що може перетворити державні відносини та географічні території на постійний статус порохової бочки в очікуванні тригера, який може скерувати світ до повторення розколів і протистоянь 19 — першої половини 20 ст. Отже, необхідно внести свій внесок у іншу концепцію геоекономіки, яка ототожнюється з принципами інституційного лібералізму. [1].

Інституційний лібералізм розуміється як домінування погляду на те, що співпраця у світовій політиці може бути посилена шляхом побудови та підтримки багатосторонніх інститутів, заснованих на ліберальних принципах. Інституційний лібералізм робить ставку на вільний світ, який може гарантувати більш мирний і процвітаючий порядок денний. Щоб досягти таких цілей, необхідно створити інституції для захисту таких свобод з обережністю та стриманістю. Ліберальні цінності забезпечують обґрунтування створення кооперативних інститутів, які можуть сприяти кращому життю людей. Таким чином, демократичний мир, плюралістичні спільноти безпеки, складна взаємозалежність і відкрита система торгівлі намагаються об'єднати відмінні риси ліберальних і демократичних суспільств і їхніх відносин. [5].

Після закінчення Другої світової війни було створено кілька інституцій для контролю та координації політики держав щодо досягнення конкретних цілей. Інституції та угоди, такі як МВФ, Світовий банк і ГАТТ, були спрямовані на сприяння вільній торгівлі, монетарній стабільності та створення механізмів співпраці для зменшення бідності, розбудови інфраструктури та підвищення добробуту людей. Післявоєнна фаза інституційної побудови поєднує високе економічне зростання, утвердження США як світового лідера-гегемона та оновлений набір проблем безпеки. Таким чином, інституційна розбудова після Другої світової війни та протягом холодної війни була зосереджена на питаннях безпеки та суперечках радянського блоку шляхом сприяння економічному

процвітання, соціальному добробуту, економічній стабільності та кількома формами співпраці. Торгівля, безпека, фінансова стабільність і грошова допомога були сферами взаємної співпраці, яка тривала довше після розпаду Радянського Союзу. В цілому ж ці механізми співпраці були погано легалізовані, і співпраця відбувалася на основі взаємного власного інтересу та взаємності. [3].

Якщо геоekonomіка й надалі залишатиметься лише набором стратегій і тактик за парадигми нульової суми, світовий порядок може бути підірваний, що призведе до блокових коаліцій і вищих рівнів непередбачуваності, що лише посилить ризик більш сміливих протистоянь. Відсутність безпеки, нестабільність, фрагментація, відчуження, політична та економічна поляризація стануть гострішими на національному та міжнародному рівнях. Більше того, примусова геоekonomічна поведінка породжує нездатність досягти кращих геоekonomічних. Іншими словами, якщо геоekonomіка використовується на шкоду іншим державам, ці постраждалі держави будуть проводити ту саму політику, залишаючи інші варіанти осторонь і перетворюючи світ на більш жорстке місце для досягнення спільної згоди. [2].

Геоekonomіка не повинна стати інструментом фрагментації через геополітичні мотиви, оскільки в економіці, на відміну від війни, кожен може виграти та насолоджуватися плодами економічного зростання та розвитку. Отже, держави повинні відповідально матеріалізувати переваги взаємозалежності, водночас керуючи витратами, які вона створює. Держави повинні усвідомлювати, що кілька факторів, включаючи внутрішню політику інших країн і рівень їх економічних та інституційних взаємозв'язків, впливають на вибір економічної політики. Таким чином, автономія та самостійність для досягнення геоekonomічних цілей мають бути визначені в контексті економічної взаємозалежності націй, яку можна зміцнити лише в рамках багатосторонніх інституцій. [4].

Багатополярний світ може бути важким світом, через який потрібно пройти, і конфлікт може бути неминучим, але лише в рамках ефективних та інклюзивних багатосторонніх інституцій можна належним чином управляти

незгодою. Інституційний лібералізм міг би побудувати кордони для геоекономічних стратегій, оскільки інституції сприяли поєднанню стратегічного мислення з безпекою. Безпека та економічна напруженість підсилюють одна одну у взаємодії між державами, але несумісність інтересів, виявлену в реалістичних положеннях геоекономіки, може бути вирішена підходом інституційного лібералізму. Оскільки інституції будують сформовану взаємодію, яка сприяє життєздатності міжнародної системи, інституційна співпраця створює механізми взаємності та спільної безпеки. [4].

Важливо зазначити, що інституційний лібералізм є динамічним зобов'язанням дозволити країнам бути різними в рамках багатосторонньої системи. Це компроміс між потребами в універсальності, на яких повинен ґрунтуватися міцний порядок, і потребами в особливостях, які неминучі в множинному світовому порядку. Це розширює можливості створення коаліцій для всіх країн, оскільки їхня політика, яку вони віддають перевагу, служить інтересам, які виходять за межі національних інтересів світових держав. За таких умов геоекономіка замість того, щоб створювати невизначеність, могла б допомогти досягти нових форм адаптації до світу багатопольярного розподілу влади, надаючи державам мультидисциплінарний підхід, який охоплює кілька типів вибору економічної політики, від прямого державного втручання або ринкові стратегії з метою створення гнучкої дипломатії. Однак ці політичні рішення мають спиратися на інституційні обмеження, щоб можна було зберегти багатосторонні домовленості та інститути, а також їх норми та цінності. Таким чином, глибина інституціоналізації може мати значний вплив на поведінку держави, сприяючи більш передбачуваній поведінці між державами. У свою чергу, поведінка держави була б більш передбачуваною та наполегливою. [5].

Незважаючи на загрозу мультипольярності для багатосторонності, вільна торгівля та ринкова політика можуть поширювати та зміцнювати ліберальну демократію. Крім того, інституційний лібералізм дозволяє кільком державам брати участь у виробленні політики, оскільки вони мають різноманітні канали та механізми для реєстрації своїх інтересів у великих державах світу. Таким чином,

розширення економічних інтересів і взаємозалежності працює як інструмент для зміни та підтримки переваг і особливостей інших держав, які є політично і стратегічно близькими, створюючи більш стратегічно і політично сприятливу систему. [3].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kim, Dong Jung. 2020. “The Perils of Geoeconomics”.
2. Mattlin, Mikael, and Mikael Wigell. 2021. “Geoeconomics in the context of restive regional powers”.
3. Tavares, Maria da Conceicao, and Mauricio Metri. 2021. “A geoeconomia do império e as mutações do capital”.
4. Troxell, John F. 2022. “Geoeconomics”.
5. Yan, Liang. 2022. RMB “Internationalization and Financing Belt-Road Initiative”.

УДК 332.05

Яценко В.В.
*аспірант кафедри міжнародних
економічних відносин
Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

ЛАНЦЮГИ СТВОРЕННЯ ВАРТОСТІ У БІЗНЕС-ПРОЦЕСІ ЛОГІСТИКИ

Сьогодні компанії все більшою мірою конкурують на глобальному рівні, що вимагає від них більшого, ніж просто бути успішними. Оскільки технології постійно розвиваються, попит з боку клієнтів змінюється швидше, ніж раніше. Багато великих компаній часто мають кілька сегментованих ринків, які також потребують різних способів. Водночас зростає глобальна конкуренція, яка змушує компанії ставати швидшими, кращими та дешевшими. Сьогоднішньою тенденцією є розширення співпраці між центральною компанією та її постачальниками, клієнтами та іншими стратегічними партнерами. Через це в центрі уваги постає не стільки конкуренція між окремими фірмами, скільки конкуренція між цілими ланцюгами створення вартості.

Серед закордонних вчених, які займалися дослідженням особливостей ланцюгів створення вартості можна виділити таких: Дж. Джестон, К. Леманн, Дж. Неліс, М. Портер, М. Хаммер М. і Дж. Чампі та інші.

Метою даної роботи є систематизація ланцюгу створення вартості у бізнес-процесі логістики.

Основи концепції ланцюгу створення вартості було запропоновано у 1985 році Майклом Портером, на думку якого «Ланцюжок створення вартості розбиває фірму на її [окремі ланцюжки] стратегічної діяльності, щоб зрозуміти поведінку витрат, існуючі та потенційні джерела диференціації. Фірма отримує конкурентну перевагу, виконуючи ці стратегічно важливі види діяльності дешевше або краще, ніж її конкуренти» [1, стор. 33]. На думку М. Портера, ланцюг створення вартості, зображений на рисунку 1, складається з наступних видів діяльності: вхідна логістика, операції, вихідна логістика, маркетинг, продажі та послуги.

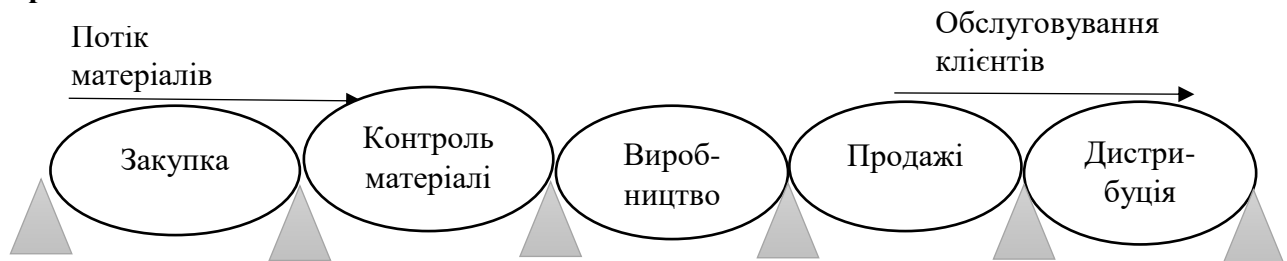
Рисунок 1 - Загальний ланцюг створення вартості (побудований на основі [1])

Логістичний бізнес-процес можна порівняти із загальним ланцюжком створення вартості, описаним М. Портером, але розглядати його слід з точки зору логістики. Ланцюг складається з трьох основних компонентів: постачання матеріалів, виробництво та розподіл. Це спрощена модель компонентів, які надходять до компанії через постачання матеріалів, виробляються та збираються на виробництві та, нарешті, розповсюджуються клієнтам. Ці три основні компоненти можна далі розділити на різні процеси та дії. Процеси замовлення та доставки з'єднують різні частини конвеєра разом і керують потоком через нього. Деякі фізичні дії, такі як зберігання запасів, транспортування та обробка матеріалів, часто повторюються в усьому ланцюгу. Життєво важливо з такому

ланцюгу мати оптимально організований потік інформації, тому ланцюг поставок та його частини потребують чіткого планування та контролю.

Щоб забезпечити вищий рівень обслуговування клієнтів, не зазнаючи значних витрат, від компаній вимагається розробка інтегрованих ланцюгів постачання відповідно до потреб бізнесу. Інтегрований ланцюг поставок успішно досягається шляхом проходження кількох етапів, що представлені на рисунку 2.

Крок 1: базис

Крок 2: функціональна

Крок 3: внутрішня інтеграція

Крок 4: зовнішня інтеграція

Рисунок 2 – Досягнення інтегрованого ланцюгу постачання (побудовано на основі [4])

Перший етап, який називається базовим, відноситься до традиційного підходу, коли компанії зосереджуються на операційному та плановому рівнях і компенсують дисбаланс між надлишковими запасами та потужністю виробництва.

Другий етап представляє собою функціональну інтеграцію, що означає, що суміжні види діяльності в базовій лінії інтегровані як окремі бізнес-функції, кожна з яких все ще буферизується запасами.

Третій етап характеризується повною видимістю системи в усьому бізнесі. Це відбувається лише на фінальній стадії інтеграції і поширюється за межі компанії, охоплюючи постачальників і клієнтів, та досягнення повної інтеграції ланцюга постачання.

Створення інтегрованого ланцюгу постачання, доповнене його цифровізацією, дає можливість багатократно підвищити ефективність управління бізнес-процесом логістики як складової глобального ланцюгу створення вартості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. M. Porter. *Competitive Advantage*. 1985.
2. Jeston J., Nelis J. (2014) *Business Process Management*. Routledge.
3. Hammer, M., & Champy, J. (2003). *Reengineering the corporation: A manifesto for business revolution*. New York: Harper Business Essentials.
4. Lehmann, C. (2012). *Strategy and business process management: Techniques for improving execution, adaptability, and consistency*. Boca Raton, FL: CRC Press.

СЕКЦІЯ 2
ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК: 330.3:33

Алієв Е.Ш.
аспірант

Західноукраїнський національний університет

(науковий керівник: Птащенко О. В.
професор, доктор економічних наук)

ДЕТЕРМІНАНТИ ЦИФРОВОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Детермінанти цифрового розвитку економіки - це фактори, що визначають напрямок та темпи розвитку економіки у зв'язку зі зростанням використання цифрових технологій та інформаційних мереж.

Основними детермінантами цифрового розвитку економіки є [1-3]:

наявність кваліфікованих кадрів: Розвиток цифрових технологій вимагає наявності кваліфікованих фахівців, які здатні розробляти, впроваджувати та підтримувати цифрові рішення. Тому, важливо стимулювати розвиток відповідних навичок серед населення та забезпечити належну підготовку фахівців;

інфраструктура: Розвиток цифрової економіки потребує наявності потужної та стабільної інфраструктури, зокрема, широкосмугового Інтернету, передових комп'ютерів, високошвидкісних мереж передачі даних та іншого обладнання;

рівень інвестицій: Цифровий розвиток є досить дорогим процесом, тому необхідно залучати великі інвестиції для розробки та впровадження цифрових технологій;

наявність правової бази: Розвиток цифрової економіки потребує наявності правової бази, яка регулюватиме використання технологій та захист особистої інформації. Важливо, щоб правова база відповідала міжнародним стандартам та була належною розроблена;

конкуреноспроможність та підтримка держави: Важливо, щоб національні економіки були конкуреноспроможними та здатні забезпечити ефективне використання позитивних рис цифрової економіки.

Також важливим детермінантом цифрового розвитку економіки є наявність інноваційної інфраструктури, яка забезпечує інтеграцію новітніх технологій та інструментів у виробничі процеси. Це може включати в себе наявність високошвидкісного Інтернету, відповідного програмного забезпечення, пристроїв та обладнання, необхідного для реалізації цифрових проєктів. Така інфраструктура дозволяє економіці швидко адаптуватися до змінних умов ринку та забезпечує збільшення продуктивності праці, що є ключовим фактором економічного зростання.

Особливим детермінантом є також кадровий потенціал країни. Розробка та застосування цифрових технологій потребує кваліфікованих кадрів, які мають не тільки відповідні знання та навички, але й можуть швидко адаптуватися до нових технологій. Тому розвиток цифрової економіки неможливий без наявності ефективної системи підготовки кадрів та залучення талановитих фахівців.

Слід звернути увагу на такий детермінант як інноваційна активність бізнесу. Підприємства, які ефективно використовують цифрові технології, здатні забезпечувати більшу продуктивність, ефективність та конкуреноспроможність на ринку. Тому розвиток цифрової економіки потребує підтримки інноваційної діяльності бізнесу та підтримки малих та середніх підприємств у розвитку цифрових технологій.

Цифрова трансформація є невід'ємною частиною розвитку сучасної економіки. Компанії, які успішно впроваджують цифрові технології та засоби, можуть забезпечити собі конкурентну перевагу та збільшити свою ефективність. Однак, для успішної цифрової трансформації необхідно мати чіткий стратегічний план та підготовлений персонал з належними знаннями та навичками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Hitt M. Strategic Management: Competitiveness and Globalization: Concepts and Cases / Michael A. Hitt, R. Duane Ireland, Robert E. Hoskisson; 12th ed. - Cengage Learning, 2017. - 480 p.

2. Shevchenko, I., Zavadskykh, H., Ptashchenko, O., Zvonar, V. and Vishka, I. (2023). The Application of Digitization in the Economy as a Promising Direction in the Growth of Human Capital. Econ. Aff., 68(01s): 345-352.

3. Птащенко О.В. Використання інструментів інтернет-маркетингу у бізнес-діяльності / О.В. Птащенко// Соціально економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: науковий журнал ХНТУ (Херсон). - 2016. - №21 (10). - С. 76-79.

УДК: 631.52:631.526.325

Аль-Хатіб Вісам Ахмад Мохаммад
аспірант кафедри глобальної економіки

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

СВІТОВИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ РОСЛИН

На шляху до сталого розвитку в більшості країн, що розвиваються, сільське господарство і споріднені з ним галузі складають основу економіки і є єдиним джерелом доходів і засобом існування населення сільських районів. Зміна

клімату, виснаження ґрунтів, необдумане застосування пестицидів і добрив піддають ризику стійкість продовольчих і сільськогосподарських систем. Зокрема, надмірне застосування пестицидів призводить до знищення природних екосистем, що, в свою чергу, призводить до подальших спалахів хвороб. Це може підірвати продовольчу безпеку як на національному, так і на регіональному рівні. Один із сучасних світових трендів – засоби захисту рослин активно набирають обертів у всьому світі. За останні 16 років його площі збільшилися в 4 рази, сертифіковано понад 2 млн. органічних виробників, понад три чверті з яких знаходяться в країнах, що розвиваються. В даний час під органічним виробництвом задіяно близько 1 % світової площі сільськогосподарських земель [1]. Тенденції розвитку органічного виробництва актуальні більш ніж в 170 країнах світу і ця цифра збільшується щорічно в зв'язку з тим, що засіб для захисту рослин стає затребуваною у багатьох верств населення з різних об'єктивних причин. За даними Дослідницького інституту органічного сільського господарства (FiBL) та Міжнародної федерації рухів органічного сільського господарства (IFOAM) площі земель під органічним виробництвом в світі безперервно зростають. За 16 років їх розмір збільшився майже в 4 рази і в 2020 р. склав 43,7 млн га. У

Європі всі країни без винятку мають органічний сектор. В Африці органічне виробництво розвивається в 70% країн, Азії – 79 %, Південній Америці – 72 %. Всього в світі сертифіковано 2,3 млн органічних виробників, понад три чверті з яких знаходяться в країнах, що розвиваються. В даний час під органічним виробництвом задіяно близько 1 % світової площі сільськогосподарських земель. В цілому в світі під засоби захисту рослин відведені чималі площі, зокрема: в Північній Америці – 3,0 млн. га, Латинській Америці – 6,6 млн га, Європі – 11,5 млн га, Азії – 3,4 млн га, Африці 1,2 млн га, Австралії і Океанії – 17,3 млн га. Світовими лідерами по площах, зайнятим під органічне виробництво, є Австралія – 17,2 млн га, 97 % з яких займають пасовища, Аргентина – 3,1 млн га і США – 2,2 млн га. Середній розмір одного господарства в цих країнах становить відповідно 10046 га, 3078 га та 169 га. В

цілому на першу десятку країн з найбільшими площами сільськогосподарських земель, зайнятих під органічним виробництвом, доводиться 31,8 млн. га, що становить 73 % всіх органічних земель світу. Станом на 31.12.2020 року в світі налічується 2,3 млн сертифікованих виробників засобів захисту рослин, з них 15 % припадає на Європу, 17 % – Латинську Америку, 40 % – Азію, 1 % – Північну Америку, 26 % – Африку і 1 % – на Австралію й Океанію.

В першу десятку країн світу з найбільшою кількістю сертифікованих виробників засобів захисту рослин входять Індія – 650 тис., Уганда – 190,5 тис., Мексика – 169,7 тис., Філіппіни – 166 тис. та ін. У 2020 році, в порівнянні з 2019 роком, площа органічних сільськогосподарських земель в світі збільшилася майже на 0,6 млн га. Зростання торкнулися всіх регіонів, за винятком Латинської Америки. В Європі площа зросла на 0,3 млн. га (+2,3 %), в Африці – майже на 5% (близько 55 тис. га), в Азії – більш ніж на 0,15 млн га (+4,7 %) і в Північній Америці – на 1 %. Найбільше збільшення спостерігається в Уругваї – майже на 0,4 млн. га. Крім Уругваю, значне збільшення органічних земель відзначено в Індії, Російській Федерації, Іспанії та в Італії.

Кількість виробників засобів захисту рослин налічує 0,91 млн., з яких 0,65 млн знаходяться в Індії. У структурі сільськогосподарських угідь азіатських країн 45 % займає рілля (1,6 млн. га), близько 1 % пасовища (27,7 тис. га) і 15 % багаторічні насадження (541 тис. га). Ринки використання засобів захисту рослин діють у багатьох країнах світу, перш за все в США і ЄС, де створена і успішно функціонує відповідна інфраструктура сертифікації та реалізації засобів захисту рослин. Мотивацією до споживання засобів захисту рослин є:

- екологічна безпека харчування;
- висока якість і свіжість продукції;
- кращі смакові властивості засобів захисту рослин;
- збереження природного середовища в процесі виробництва;
- відсутність генетично модифікованих організмів.

Таким чином, аналізуючи зарубіжний досвід, виділені типові споживачі засобів захисту рослин – це міські жителі з високою купівельною спроможністю,

що належать до середнього і вищого соціального класу, що піклуються про здоров'я сім'ї та орієнтуються на високоякісну продукцію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. WorldPesticideUse. URL: <http://www.springer.com/cda/./9788132216889-c2.pdf>
2. Використання засобів захисту рослин у сільському господарстві; Ходаківська О. В., Корчинська С. Г., Челомбітко А. Ф., Чекан К. В. Економіка АПК. 2017. № 1. С. 24-30.
3. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.
4. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. Економіка АПК. 2018. № 9. С. 56–61.
5. Myers S. S. et al. Climate change and global food systems: potential impacts on food security and undernutrition. Annu. Rev. Public Health 38. P. 259–277. 2017.
6. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. ScienceRise. 2015. № 5/3 (10). С. 39–44.
7. Василенко Л. В. Світові тенденції розвитку ринку засобів захисту рослин. Економіка АПК. 2018. № 2. С. 100.

УДК: 336.051

Арутюнян О.Г.
аспірант

Харківський національний економічний університет ім. Семе́на Кузне́ця

(науковий керівник: Птащенко О. В.
професор, доктор економічних наук)

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНКЛЮЗІЇ

Економічна інклюзія - це процес, за допомогою якого до господарської діяльності залучаються особи, які раніше були виключені з ринку праці та

бізнесу через різноманітні соціально-економічні обставини. Основна мета економічної інклюзії полягає в забезпеченні рівної можливості отримання доходу та доступу до ринку праці для всіх груп населення.

Основними особливостями економічної інклюзії є [1-3]:

Врахування різноманітних потреб та інтересів людей з усіх верств населення, включаючи осіб з обмеженими можливостями, інвалідів, мігрантів, дітей, підлітків тощо.

Використання інклюзивних методів та підходів, що передбачають не лише забезпечення доступу до ринку праці, а й створення сприятливих умов для розвитку малих та середніх підприємств, підтримки соціальних підприємств та соціальних ініціатив.

Врахування культурних та соціальних відмінностей між людьми, що дозволяє забезпечити рівний доступ до ресурсів та можливостей для всіх груп населення.

Підтримка ініціатив та проектів, що спрямовані на підвищення рівня економічної інклюзії, в тому числі через розробку та впровадження новітніх технологій та підходів до збуту та маркетингу.

Співпраця зі стейкхолдерами та владою з метою забезпечення розвитку та впровадження політик та програм, що сприяють економічній інклюзії на різних рівнях її формування.

Однією з ключових особливостей економічної інклюзії є здатність до взаємодії та співпраці. Це означає, що економічна інклюзія передбачає не тільки включення осіб та груп, які відстають від основного потоку економіки, але й створення умов для їх співпраці з бізнесом, громадським сектором та урядом.

Іншою особливістю економічної інклюзії є акцент на створенні умов для розвитку підприємницької діяльності. Це включає в себе не тільки підтримку підприємств, що належать до малого та середнього бізнесу, а й підтримку соціального підприємництва, яке має за мету розвиток суспільства та поліпшення умов життя людей.

Також економічна інклюзія передбачає визнання різних форм власності та підтримку демократизації економіки. Це означає, що не тільки приватний сектор, а й кооперативний, громадський та державний сектори повинні мати можливість розвиватися та брати участь у економічному житті країни.

У загальних рисах економічна інклюзія передбачає створення умов для зниження економічних та соціальних нерівностей, підвищення конкурентоспроможності економіки та створення сприятливих умов для зростання бізнесу та розвитку підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Птащенко О.В., Кошарна В.В. Сутність фінансової інклюзії при клієнтоорієнтованому підході на ринку банківських послуг. *Бізнес Інформ.* – 2019. – №7. – С. 299-304. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2019-7-299-304>
2. Арутюнян О.Г. Особливості розвитку інклюзивної економіки. Україна у світових глобалізаційних процесах: культура, економіка, суспільство: тези доповідей Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 22–23 березня, 2023 р. / М-во освіти і науки України; Київ. ун-т культури, Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2023, Част. 1. 261 с. (С.16-19)
- 3 Shevchenko, I., Zavadskykh, H., Ptashchenko, O., Zvonar, V. and Vishka, I. (2023). The Application of Digitization in the Economy as a Promising Direction in the Growth of Human Capital. *Econ. Aff.*, 68(01s): 345-352.

УДК 339.138

Борисова Т.М.

д.е.н., проф., завідувач кафедри маркетингу,

Крупник А.В.,

аспірант гр. МАРКа-11

Західноукраїнський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ СФЕРИ ПРОДУКТОВОГО ІТ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Маркетингова діяльність в сфері продуктового ІТ під час війни може бути викликана різними факторами, такими як зміни в економіці та політиці, нестабільність на ринку, зміна поведінки споживачів тощо.

Проблеми маркетингу ІТ-продуктів досліджувалися різними дослідниками та організаціями з інформаційних технологій. Одним з найбільш відомих дослідників у галузі маркетингу технологій є Ф. Котлер, який спеціалізується на маркетингу в галузі інформаційних технологій та електронної комерції. Крім того, дослідження у галузі маркетингу ІТ-продуктів проводять такі організації, як Gartner, Forrester Research, IDC та інші. Більшість компаній, які продають продукти сфери продуктового ІТ, також проводять свої власні дослідження та аналізують тенденції на ринку.

Основні особливості маркетингу в сфері продуктового ІТ під час війни можуть включати [1-4]:

1. Зміни витрат на маркетинг. У складних умовах війни компанії можуть змінити свій бюджет на маркетинг та зробити його більш ефективним. Наприклад, компанії можуть перевести свої рекламні кампанії в онлайн-середовище та скористатися інтернет-маркетингом, щоб зменшити витрати на традиційні маркетингові канали;

2. Фокус на внутрішньому маркетингу. Компанії можуть більше уваги приділяти внутрішньому маркетингу, щоб підвищити мотивацію своїх співробітників та зберегти внутрішню стабільність. До цього можна віднести створення внутрішніх комунікаційних каналів, проведення тренінгів, створення корпоративної культури тощо;

3. Зміни в продукті та послугах. У складних умовах війни споживачі можуть змінити свої пріоритети та потреби, тому компанії повинні адаптуватися до нових умов. Наприклад, компанії можуть змінити свої послуги на онлайн-сервіси або змінити функціональність свого продукту;

4. Зміни у способах комунікації зі споживачами;

5. Поведінка споживачів продуктів ІТ може змінюватися під час війни через різні фактори, такі як економічна та соціальна нестабільність, зміна пріоритетів та потреб, зміна умов ринку та технологій, а також зміна загальної атмосфери та настроїв суспільства.

Основні зміни у поведінці споживачів продуктів ІТ під час війни можуть включати [3-6]:

- зменшення витрат на ІТ-продукти. У складних економічних умовах під час війни споживачі можуть зменшувати свої витрати на різні товари та послуги, включаючи продукти ІТ. Це може вплинути на продажі компаній та вимагати змін у стратегії маркетингу та продажу;

- зміна пріоритетів та потреб. Умови війни можуть змінювати пріоритети та потреби споживачів продуктів ІТ. Наприклад, під час війни можуть збільшуватися потреби в кібербезпеці, захисті персональних даних та інших цифрових активів. Також можуть змінюватися потреби у роботі з онлайн-сервісами та комунікації віддалено;

- зміна способів використання продуктів ІТ. Умови війни можуть вимагати змін у способах використання продуктів ІТ. Наприклад, компанії можуть переходити на віддалену роботу, що може вимагати змін у використанні різних інструментів та програм;

- зростання залежності від продуктів ІТ. Умови війни можуть зробити людей та компанії більш залежними від продуктів ІТ, оскільки ці продукти можуть стати важливими для збереження бізнесу та життя в цілому.

Конкретні продукти фірм сфери продуктового ІТ, які стають найбільш популярними під час війни в Україні, можуть варіюватися в залежності від багатьох факторів, таких як потреби споживачів та ситуація на ринку. Однак, можна виділити деякі продукти, які можуть бути корисними під час війни:

- кібербезпека та захист персональних даних - в умовах війни, кіберзагрози можуть стати серйозним викликом для бізнесу та приватної особистості. Тому продукти, які допомагають забезпечувати кібербезпеку та захист персональних даних, можуть бути дуже популярними;

- програмне забезпечення для віддаленої роботи - у зв'язку зі зменшенням можливостей для зустрічей та зборів, віддалена робота може стати необхідністю. Тому програмне забезпечення для віддаленої роботи може бути популярним серед бізнесу та приватних осіб;

– програмне забезпечення для комунікації - в умовах війни, може бути важливим мати засоби комунікації з різними людьми та організаціями. Програмне забезпечення для комунікації, таке як месенджери, соціальні мережі та відеозв'язок, може бути дуже популярним;

– онлайн-сервіси для замовлення та доставки продуктів харчування та товарів першої необхідності - умови війни можуть призвести до зменшення можливостей для зустрічей та покупок товарів в магазинах.

У повоєнний час підприємства продуктового ІТ можуть звернути увагу на такі напрямки розвитку маркетингу:

1. Фокус на користувачів: У зв'язку з тим, що під час війни споживачі стають більш ощадливішими з витратами, підприємства продуктового ІТ повинні зосередитися на потребах своїх користувачів та забезпечити їх задоволення від використання продуктів;

2. Зменшення витрат: Підприємства можуть скористатися можливостями зниження витрат, щоб збільшити свою конкурентоспроможність на ринку. Особливо важливо бути ефективним в управлінні витратами в період економічної нестабільності;

3. Співпраця з іншими підприємствами: У зв'язку зі складнішим економічним та політичним середовищем, підприємства можуть розглядати можливості співпраці з іншими компаніями, щоб розширити свою присутність на ринку та отримати доступ до нових технологій та знань;

4. Розвиток мобільних додатків: У зв'язку зі зростанням популярності мобільних пристроїв, підприємства повинні активно розробляти та просувати мобільні додатки, які надають користувачам можливість отримувати інформацію та користуватися продуктами в будь-який час та в будь-якому місці.

Отже, розробка якісного та корисного вмісту може допомогти підприємствам привернути увагу своїх цільових аудиторій та забезпечити підвищення зацікавленості до своїх продуктів у воєнний та повоєнний час.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Kotler, P. (2011). Reinventing marketing to manage the environmental imperative. *Journal of Marketing*, 75(4), 132-135.
2. Porter, M. E. (2001). Strategy and the Internet. *Harvard Business Review*, 79(3), 63-78.
3. Venkatesh, V., Morris, M. G., Davis, G. B., & Davis, F. D. (2003). User acceptance of information technology: Toward a unified view. *MIS Quarterly*, 27(3), 425-478.
4. Chaffey, D., & Ellis-Chadwick, F. (2019). *Digital marketing: Strategy, implementation and practice*. Pearson UK.
5. Liang, T. P., & Turban, E. (2011). Introduction to the special issue social commerce: A research framework for social commerce. *International Journal of Electronic Commerce*, 16(2), 5-14.
6. Weitzl, W., & Hutzinger, C. (2019). Innovation diffusion in mobile application markets: An empirical study of determinants and role of app ratings. *Journal of Business Research*, 98, 401-410.

Борисяк О. В.

*к.е.н., докторантка кафедри маркетингу,
Західноукраїнський національний університет*

Покойовий Н. А.

*магістрант кафедри агробіотехнологій,
Західноукраїнський національний університет*

ЕНЕРГЕТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ АГРОФІТОЦЕНОЗІВ У КОНТЕКСТІ КЛІМАТИЧНО-НЕЙТРАЛЬНОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Посилення кліматичної вразливості відстежується у різних сферах життя людини, що зумовлює консолідацію зусиль у розробці та реалізації кліматично-нейтральних заходів. На цьому шляху як спосіб попередження зміни клімату розглядається розбудова взаємодії між сільськогосподарськими підприємствами та виробниками «зеленої» енергії [1-3]. Зокрема, вирощування енергетичних культур є як способом зменшення викидів вуглекислого газу (агрофітоценози є поглиначами вуглекислого газу, продуцентами кисню), так і способом отримання біомаси для виробництва «зеленої» енергії.

Фітоценозом є «сукупність рослин, які займають певну однорідну ділянку та об'єднані взаємодією із середовищем, а через середовище – між собою» [4]. На думку науковців, «фітоценоз – це сукупність не будь-яких, а лише взаємозв'язаних популяцій рослин; фітоценоз є найменшою природною одиницею рослинного вкриття; фітоценоз може мати як чіткі, так і розмиті природні межі, які можна встановити на основі критеріїв самої рослинності» [5, 13].

Агрофітоценози належать до штучно створених рослинних угруповань. В умовах зміцнення енергетичної та кліматичної безпеки зростає роль визначення як біопродуктивного, так й енергетичного потенціалу агрофітоценозів як біомаси

для виробництва біопалива. Зважаючи на це, серед таких агрофітоценозів, що мають енергетичний потенціал, розрізняємо як зернові, технічні культури (наприклад, кукурудза, цукрова тростина, соя, пшениця, кукурудза та ін.), так й енергетичні культури (міскантус, павлонія, енергетична верба, тополя та ін.).

Україна має сприятливі кліматичні умови для розвитку сільського господарства, що, у свою чергу, свідчить про енергетичний потенціал використання агрофітоценозів як біомаси для виробництва «зеленої» енергії (Полісся, Лісостеп). Наприклад, згідно проведених розрахунків «енергетичний потенціал соломи зернових культур (30,6 млн.т) становить 4,54 млн. т у.п. (тон умовного палива)/рік; солома ріпаку (4,2 млн. т) – 0,84 млн. т у.п./рік; відходи виробництва кукурудзи на зерно/стебла, стрижні (40,2 млн.т) – 4,39 млн.т у.п. Щодо енергетичних культур, то енергетичний потенціал верби, тополі, міскантусу (11,5 млн. т) становить 6,28 млн. т у.п./рік» [6, 9].

В умовах зміни клімату та необхідності мінімізації використання природних викопних енергетичних ресурсів за рахунок переходу на відновлювані джерела енергії зростає роль інтеграції енергетичного потенціалу агрофітоценозів (біомаси) у ланцюг енергопостачання. Важливе значення має «наявність місцевих ресурсів на конкретній території. У деяких західноєвропейських країнах, зокрема в країнах Скандинавії, Польщі та Данії, знайшли ефективний замітник твердої біомаси лісового походження – енергетичні культури, деревні (верба, тополя, павлонія та ін.) та трав'янисті (міскантус, свічграс та ін.). Вирощування такої сировини залежить лише від природних умов – якості ґрунту та клімату» [7, 5-6]. Це свідчить про необхідність диверсифікації використання відновлюваних ресурсів для виробництва енергії за рахунок вирощування енергетичних культур у контексті кліматично-нейтрального розвитку сільськогосподарських підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гументик М. Я., Бондар В. С. Економічна й енергетична ефективність вирощування біоенергетичних культур на біопаливо. *Біоенергетика*. 2018. № 1. С. 16-19. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Bioen_2018_1_5.

2. Borysiak O., Mucha-Kuś K., Brych V., Kinelski G. Towards the Climate Neutral Management of Innovation and Energy Security in Smart World : monograph. Berlin, Germany : Logos Verlag Berlin GmbH. 2022. 172 p.

3. Брич В., Галиш Н., Борисяк О. Стратегія управління підприємством з виробництва біопалива : монографія. Тернопіль : ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ», 2020. 224 с.

4. Фітоценози і агрофітоценози. URL: <https://buklib.net/books/34625/>.

5. Сорока М. І. Класифікація рослинності: основні підходи та перспективи розвитку. *Український ліс*. 2016. Вип. 1. С. 12-28. URL: <http://geobot.org.ua/files/publication/1782/4.pdf>.

6. Підготовка та впровадження проектів заміщення природного газу біомасою при виробництві теплової енергії в Україні : Практичний посібник / За ред. Г. Гелетуха. К. : Поліграф плюс, 2015. 72 с. URL: <https://uabio.org/materials/1118/>.

7. Воробей В., Медлех Я., Гудз Н. Використання біомаси енергетичних культур у північних областях України (Волинська, Рівненська, Житомирська, Київська та Чернігівська області) : аналітичне дослідження підготовлено в рамках Проекту технічної допомоги Європейського Союзу «Енергія біомаси: перетворення природного потенціалу на регіональні партнерства», що фінансується Європейським Союзом за Програмою співпраці EaTPC. Львів: Агенція економічного розвитку PPV Knowledge Networks. 2018. 59 с.

Буняк Н.М.

к.е.н., доцент кафедри менеджменту та

адміністрування

Дручок І.А.

здобувачка вищої освіти

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМИ ЗМІНАМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Визначальною характеристикою сучасного етапу розвитку суспільства є постійна трансформація інституційного середовища провадження господарської діяльності. За цих умов не лише вижити, але й зберегти свої конкурентні переваги у довгостроковій перспективі зможуть лише ті підприємства, які постійно змінюються, пристосовуються до нових реалій ведення бізнесу, водночас дотримуються стратегічних орієнтирів розвитку.

В теперішніх реаліях зростає роль стратегічного управління як сучасної концепції досягнення успіху в умовах швидкозмінного зовнішнього середовища, що передбачає впровадження різного роду стратегічних змін, які є об'єктивною передумовою забезпечення довгострокової ефективності діяльності й зміцнення конкурентних позицій на ринку шляхом оптимального розподілу ресурсів та реалізації місії в межах чинної стратегії.

Загалом стратегічні зміни необхідно розглядати як складне та системне явище, що стосується всіх аспектів діяльності підприємства й потребує комплексної взаємодії менеджерів усіх рівнів управління протягом всього процесу їх обґрунтування та впровадження.

Водночас слід зазначити, що ефективність впровадження стратегічних змін безпосередньо залежить від організації управління цим процесом. Здатність

суб'єкта господарювання до розвитку певною мірою забезпечується вмінням його керівництва швидко пристосовуватись до нових умов діяльності, працювати на випередження, а також підтримувати партнерські відносини із зацікавленими сторонами.

Управління стратегічними змінами – це цілеспрямована дія системи менеджменту на підприємство як платформу стратегічних змін з метою переведення його з одного стану в інший (бажаний) відповідно до визначених стейкхолдерами стратегічних цілей та заданих середовищем діяльності умов [2, 141].

Основною його метою є забезпечення стабільного функціонування підприємства в довгостроковій перспективі й досягнення поставлених стратегічних цілей шляхом ефективного впровадження стратегічних змін та пристосування до перетворень, що відбуваються у його внутрішньому та зовнішньому середовищі.

Процес управління змінами передбачає реалізацію наступних заходів:

- об'єктивне оцінювання усіх обставин, які супроводжують хід трансформації;
- формування комплексу оціночних параметрів, які характеризують співвідношення фактичних і запланованих показників розвитку та передбачають можливість впровадження коригуючих дій щодо забезпечення досягнення бажаних результатів;
- формування менеджерами атмосфери прихильності персоналу до стратегічних змін шляхом інформування його на постійній основі про їх важливість та необхідність;
- створення реальної користі від перетворень для працівників, яких вони безпосередньо стосуються [1, 111].

Основними перешкодами на шляху впровадження дієвої системи управління стратегічними змінами на вітчизняних підприємствах сьогодні є:

- відсутність необхідних знань у фахівців у сфері стратегічного управління;

- недосконале законодавство, нестабільна макроекономічна ситуація;
- недостатнє усвідомлення необхідності впровадження стратегічних перетворень;
- відсутність достатніх ресурсів для реалізації стратегічних змін;
- неготовність працівників до різного роду трансформацій.

Управління стратегічними змінами на підприємстві повинне насамперед базуватись на результатах діагностики його поточного та перспективного стану, наявного стратегічного потенціалу, а також передбачати обґрунтування алгоритму досягнення стратегічних цілей в умовах турбулентності зовнішнього середовища.

При впровадженні стратегічних змін особливу увагу слід звернути на фактори, що знижують ефективність цього процесу, а також створити креативне середовище, яке б забезпечило «генерування змін». Заразом на новий рівень має бути виведена робота з персоналом, який є основою потенціалу розвитку підприємства та безпосередньо впливає на ефективність впровадження стратегічних змін.

Необхідно відзначити той факт, що будь-які зміни, які відбуваються на підприємстві, так або інакше сприймаються його співробітниками. Працівники часто чинять опір впровадженню будь-яких стратегічних змін, основними причинами цього явища є: недостатнє володіння інформацією, відсутність бажання прикладати додаткові зусилля, невпевненість у необхідності змін, відсутність достовірної інформації про них. З огляду на це, керівникам варто проводити бесіди з працівниками з метою інформування їх про важливість змін, стимулювати та активно підтримувати співробітників, залучати їх до розробки плану впровадження та реалізації змін, здійснювати кадрові перестановки тощо.

На нашу думку, ефективність процесу управління стратегічними змінами безпосередньо залежить від: знання керівництвом підприємства усіх особливостей процесу управління, поведінкових особливостей окремих працівників та їх груп; уміння менеджерів усіх рівнів діяти на випередження, враховуючи позитивні та негативні наслідки використання певної концепції

стратегічного управління; управлінських інструментів, які використовуються при впровадженні стратегічних змін.

Отже, правильно вибудована робота у сфері управління стратегічними змінами дозволяє не лише отримати позитивний результат від переходу підприємства з одного стану в інший, але й є основою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо зміцнення його конкурентної позиції на ринку в довгостроковій перспективі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. 1. Корольчук І. А., Буняк Н. М. Особливості управління організаційними змінами підприємства. *Сучасні технології менеджменту: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 21 жовтня 2022 р. Відп. ред. проф. Л. Черчик. Луцьк, 2022. С.110-112.*

2. 2. Приймак Н. С. Впровадження управління стратегічними змінами на підприємстві в умовах ідентифікації впливу зовнішніх і внутрішніх драйверів змін. *Проблеми економіки. 2019.№3(41). С. 140-146.*

УДК 355.4

Вівчар В. П.
*аспірант кафедри безпеки та правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний університет*

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ: СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ТА ВЕКТОРИ ПРОТИДІЇ

В сучасних умовах турбулентності економічних процесів найбільш актуальною проблемою глобалізації світового фінансового ринку є боротьба з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом. За підрахунками експертів

55 % українського валового внутрішнього продукту виробляється в тіні, при цьому гроші через бюджет не спрямовуються на соціальні потреби: підтримку вчителів, медиків, пенсіонерів, армії. У країнах Балтії, наприклад, 43 % ВВП розподіляється через бюджет, у Польщі – 49 %, а в Україні через публічні фінанси розподіляється лише 23-29 % внутрішнього валового продукту. За оцінками ДФС в Україні щорічно відмивається 4 млрд. дол. США. Це свідчить про те, що організовані злочинні угруповання завжди мали за мету збагачення, отримання прибутку. В умовах поширення тіньової економіки відмивання доходів, отриманих незаконним шляхом, давно вже стало загальнодержавною проблемою і потребує вирішення саме на загальнодержавному рівні.

На основі проведених досліджень встановлено, що процес відмивання грошових коштів в Україні максимально спрощений і має такі причини: недосконале чинне законодавство дозволяє, наприклад, за допомогою приватизації переводити великі суми готівки в активи; змішування понять офшорної зони та офшорної країни; відсутність законодавчо закріпленого переліку офшорних зон; неможливість здійснення контролю за міжнародними трансакціями; можливість відкриття та функціонування в Україні анонімних валютних рахунків.

Слід відзначити, що ці причини призводять до значної тінізації економічного обороту. Недостатність державних зусиль щодо її подолання призводять до викривлення принципів громадянського суспільства, формують негативний імідж України у світі, стримують надходження в країну іноземних інвестицій, не сприяють налагодженню торговельно-економічних стосунків українських підприємств із зарубіжними партнерами. Все це об'єктивно зумовлює здійснення активних дій щодо детінізації економіки.

Неможливо залишити поза увагою те, що легалізація «брудних коштів» на практиці не обов'язково включає всі перераховані етапи. При застосуванні простіших форм відмивання розглянуті вище етапи відмивання можуть зливатися. Але частіше прості схеми легалізації незаконно отриманих доходів використовуються в комплексі, являючи собою більш складні, запутані

багатоланцюгові операції. Будь-якій схемі легалізації «брудних коштів» передуює злочин (предикат), який має наслідком розкрадання коштів, оскільки саме маскуванню злочинного походження таких коштів для введення їх в офіційний обіг становить основну мету процесу легалізації. Згідно із проведених дослідженнями інтерпретовано, найпоширеніші види фінансових злочинів, пов'язаних із розкраданням державних коштів, є: 1. Розкрадання державних коштів при проведенні ремонтно-будівельних робіт за державними контрактами. Основні інструменти: завищення вартості будівельних матеріалів, послуг, робіт; укладення фіктивних договорів на виконання послуг, поставка товарів, які насправді не здійснювалися; включення в акти прийому-передачі робіт, які насправді не здійснювалися. 2. Розкрадання при здійсненні державних закупівель на державному, регіональному й муніципальному рівнях [2].

Основні інструменти: закупівля товарів для потреб державних установ за заздалегідь обумовленими (як правило, завищеними) цінами; закупівля товарів для потреб державних установ за допомогою маніпулювання якістю й обсягом закупівель; визнання переможцями державних тендерів заздалегідь визначених компаній; участь у конкурсі двох і більше афілійованих компаній; двоє чи більше конкурентів мають спільне підприємство, навіть незважаючи на те, що як мінімум один з них міг би окремо подати заявку на самостійне виконання підряду; проведення фіктивних тендерів без фактичної поставки товарів, послуг. Серед інших способів розкрадання державних коштів слід також вказати на такі поширені способи, як: незаконне повернення з бюджету ПДВ; шахрайство з позиками та кредитами, наданими іноземними державами й організаціями, шляхом підробки фінансових і звітних документів; покриття за рахунок бюджетних коштів витрат сторонніх юридичних і фізичних осіб.

Основні механізми, що найбільш часто використовуються при легалізації доходів, отриманих у результаті розкрадання державних коштів: кредитні організації; фірми-одноденки; офшорні фірми; ріелтори й дилери (особливо це стосується зарубіжних посередників, оскільки заключний етап відмивання державних коштів та корупційних доходів найчастіше проходить в інших

країнах, при цьому значна частина їх вкладається в нерухомість, дорогі об'єкти (яхти, авто тощо); брокери; великі корпорації та промислові підприємства (в цьому випадку відмивання, як правило, здійснюється шляхом вкладення злочинних грошей у придбання пакетів акцій підприємства). З огляду на те, що правопорушення в бюджетній сфері, які мають наслідком розкрадання коштів, відбуваються, як правило, під виглядом або в процесі законних господарських операцій, стає зрозумілим, що в основі таких порушень лежить корупційне зловживання, оскільки вчинити такі операції або дати розпорядження на їх вчинення можуть лише особи, наділені певними посадовими повноваженнями [1].

Резюмуючи, слід відзначити, що головним завданням боротьби з «відмиванням доходів» є детінізація економіки: істотне зниження рівня тінізації шляхом створення сприятливих умов щодо залучення тіньових капіталів до легальної економіки та примноження національного багатства; виведення на «світло» тіньових капіталів сприятиме суттєвому збільшенню національного інвестиційного потенціалу, матиме значний позитивний ефект для бюджетної сфери, слугуватиме зміцненню довгострокової стабільності та зорієнтованості національної економіки на розвиток і зростання, сприятиме забезпеченню економічної безпеки держави; створення сприятливого економічного середовища і поширення правової культури; гармонізація суспільних відносин на основі усунення суперечностей економічної моделі, які порушують паритетність розвитку окремих сфер і сегментів ринку, пригнічують інтереси суб'єктів господарювання [3].

Реалізація зазначених та інших заходів щодо запобігання та протидії легалізації (відмивання) коштів, одержаних незаконним шляхом не лише сприятиме формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, процесу демократизації економіки і суспільства в цілому, а й забезпеченню відродження та ефективного розвитку вітчизняного підприємництва.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Vivchar O. Management system interpreting financial and economic security business in economic processes. International Electronic Journal of Mathematics education, 2016. Volume 11 Issue 4, pp. 947–959.

2. Діденко С.В. Кримінально-правові ознаки легалізації відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. Вісник Запорізького юридичного інституту. Запоріжжя. 2019. С. 32–39.

3. Безвершенко О.О. Протидія відмиванню доходів одержаних злочинним шляхом. Збірник нормативно-правових актів міжнародних документів. К., 2020. С. 145–151.

0-01.a УДК 342.7

Вівчар О. І.
*докторка економічних наук, професорка,
професорка кафедри безпеки та правоохоронної діяльності,
Західноукраїнський національний університет*

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ЯК ОСНОВНА ЗАГРОЗА БЕЗПЕЦІ БІЗНЕСУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ

В умовах воєнного стану, а також тотального використання засобів масової інформації та її комунікаційних складових особливої актуальності набуває попередження основних загроз кіберзлочинності. Як свідчать результати наукових досліджень проблематика кіберзлочинності непокоїть не тільки державу в цілому, а й кожного окремо взятого господарюючого суб'єкта. Одразу ж зауважимо, що кіберзлочинність – неминучий наслідок глобалізації інформаційних процесів і як наслідок є основною загрозою підприємств. Зростаюча кількість кіберзлочинної діяльності на підприємствах, постійне вдосконалення інформаційних технологій і, як наслідок, нові можливості

«вдосконалення» інструментів їх скоєння створюють економічні загрози для глобальних інформаційних мереж та соціогуманітарних компонентів.

Хотілося б зазначити, що найбільш поширеними видами злочинів, пов'язаних із використанням інформаційних технологій підприємницьких структур країни, є: злочини у сфері комп'ютерних та Інтернет-технологій – 26 %, злочини у сфері функціонування електронних платежів чи платіжних карток – 16 %, злочини у сфері телекомунікацій – 11 %, злочини у сфері використання комп'ютерних технологій при скоєнні традиційних злочинів – 47 %. До того ж самостійним видом злочинних дій стало викрадення ідентифікаційних даних інших осіб, використовуючи які, правопорушники набувають доступ до чужих банківських рахунків, безоплатно отримуючи послуги Інтернет-провайдерів та операторів зв'язку. Звертаємо увагу на те, що такі злочини характеризуються високим рівнем технічного забезпечення, латентністю, організованістю, наявністю міжнародних зв'язків [3].

Неможливо залишити поза увагою те, що сучасна субкультура хакерів має кримінальну основу, оскільки її можна визначити як сукупність ідей, цінностей, звичаїв, традицій, норм поведінки, направлених на організацію способу життя, метою якого є вчинення комп'ютерних злочинів, їх приховування і ухилення від відповідальності. При цьому ціннісний комплекс даної субкультури служить для легітимації і популяризації ідеї хакерства в суспільстві, саме тому людина, яка розділяє цінності хакерів, готова піти на інтернет-злочин, або схвалює злочини, що здійснюються іншими [1].

Вважаємо доцільно акцентувати увагу на тому, що кіберзлочинність має наслідки як на макро-, так і мікрорівнях, оскільки здатна спричинити значну шкоду окремому суб'єкту, в тому числі й господарської діяльності. Останнім часом відзначається значне зростання кількості випадків несанкціонованого втручання в інформаційні системи підприємств різних галузей. При цьому зловмисники блокують використання програмного забезпечення, що робить неможливою подальшу роботу різних підрозділів підприємства. Часто це призводить до виникнення проблем із контрагентами, контролюючими

органами, оскільки тоді втрачається здатність обліково-аналітичної служби підприємства формувати інформацію, і зокрема звітну, та вчасно її подавати у відповідні інстанції, а це, своєю чергою, призводить до застосування штрафних санкцій за порушення дисципліни платника податків.

Дослідження наукової проблематики, дозволяють виділити основні проблемні аспекти протидії кіберзлочинній діяльності в системі економічної безпеки підприємств: необхідність глобального обміну інформацією в режимі реального часу; приватному та державному секторам потрібні фінансове стимулювання для поліпшення кібернетичної безпеки; правоохоронним органам по боротьбі з транскордонною кіберзлочинністю потрібно більше повноважень; необхідна методичні напрацювання та впровадження у технології боротьби з кіберзлочинністю кращих практик інститутів міжнародної безпеки; існуюче дипломатичне упорядкування глобальних кібердомовленостей повинне стати більш адресованим; для допомоги громадянам потрібно удосконалити та розширити мережу кампаній з інформування населення про методи захисту від кібератак [2]. Така ситуація корелюється з перерахованими вище проблемами та свідчить про те, що збільшення рівня захищеності інформації в нашій країні потребує підтримки і розвитку.

Вважаємо доцільно акцентувати увагу на тому, що кіберзлочинність має наслідки як на макро-, так і мікрорівнях, оскільки здатна спричинити значну шкоду окремому суб'єкту, в тому числі й господарської діяльності. Останнім часом відзначається значне зростання кількості випадків несанкціонованого втручання в інформаційні системи підприємств різних галузей.

В таких умовах функціонування нам важливі думки керівників компаній про кіберзлочинність. Вони дуже актуальні для дослідження, тому ми зробили опитування на цю тему. Як респонденти були обрані власники або топ-менеджери 15 господарюючих суб'єктів різних секторів економіки та регіонів України, в тому числі виробництва, торгівлі, страхування, сфери послуг і т.д. У ході опитування респондентам було запропоновано 10 питань з короткими відповідями (Так або Ні), пов'язані з їхніми діями щодо протидії

кіберзлочинності. Результати відповідей на інші запитання наступні: 80% респондентів вважають, що в разі кібератаки слід негайно звернутись в правоохоронні органи, але тільки 40% респондентів вважають, що звернення в правоохоронні органи матимуть позитивні результати для вирішення проблеми; тільки 20% респондентів вважають, що персонал правоохоронних органів є достатньо кваліфікованим для боротьби з кіберзлочинністю; 20% респондентів вважають, що в разі кібератаки слід йти на контакт зі зловмисником (зловмисниками), щоб вирішити цю проблему; 33% респондентів вважають, що їхні компанії надійно захищені від кібератак; 53% респондентів вважають, що загроза кібератаки пов'язана зі специфікою діяльності компанії.

Підводячи підсумки зазначимо, що для комплексної протидії кіберзлочинності з метою зміцнення економічної безпеки підприємств необхідні: гармонізація кримінального законодавства про кіберзлочини на міжнародному рівні; розробка на міжнародному рівні та імплементація в національне законодавство процесуальних стандартів, що дозволяють ефективно розслідувати злочини в глобальних інформаційних мережах, отримувати, досліджувати і представляти електронні докази з урахуванням транскордонної проблематики; налагоджене співробітництво правоохоронних органів при розслідуванні кіберзлочинів на оперативному рівні; механізм вирішення юрисдикційних питань у кіберпросторі.

Прорезюмувавши вище описане слід відзначити, що жодна держава не може захистити себе, вживаючи заходів тільки на національному рівні. Так, у середовищі, де постійно з'являються та еволюціонують кіберзагрози, не можна залишатися незахищеним, оскільки сформована в світі ситуація зобов'язує до постійного вдосконалення методів боротьби з кіберзлочинами та стимулює побудову державної моделі, спрямованої на забезпечення кібербезпеки підприємств та зміцнення економічної безпеки. Слід зазначити, що в умовах проникнення кіберзлочинності в підприємницьку сферу та державного життя, її подолання, стає основоположним чинником на шляху входження України в світовий інформаційний простір.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Vivchar O. Management system interpreting financial and economic security business in economic processes. International Electronic Journal of Mathematics education, 2016. Volume 11 Issue 4, pp. 947–959.
2. Орлов О. В. Актуальні напрями державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю. Теорія та практика державного управління. Вип. 3 (42). 2018. С.1-6.
3. McAfee and Security & Defence Agenda (SDA) Unveil Global Cyber Defense Report. An Intel Company. URL: <http://www.mcafee.com/us/about/news/2012/q1/2012012spx>.

УДК 331.5

Вольська А.О.

к.е.н, доцент, доцент кафедри

публічного управління, менеджменту

та інклюзивної економіки

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти

"Кам'янець-Подільський державний інститут"

Шевчук О.В.

к.п.н., викладач кафедри

цифрових, освітніх та соціо-економічних технологій

Навчально-реабілітаційний заклад вищої освіти

"Кам'янець-Подільський державний інститут"

ДО ПИТАНЬ СЬОГОДЕННЯ: РИНОК ПРАЦІ ТА ОПЛАТА ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Ринок праці в Україні переживає складні часи. Через велику війну

мільйони українців втратили роботу, а бізнесу доводиться враховувати нові реалії.

Оплата праці - чи не найважливіша категорія в системі умов праці. У ній, як у жодній іншій сфері, відбиваються усі суперечності суспільства. Соціальний аспект виражається в тому, що вона є провідним інструментом соціальної політики, так як визначає рівень соціальності суспільства, здатності держави підтримувати рівень якості життя загалом і кожної людини окремо.

24 лютого 2022 року Указом Президента України № 64/2022 введено режим воєнного стану, а 15 березня 2022 року прийнято Закон України "Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану", відповідно до якого на період дії воєнного стану вводяться обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина відповідно до статей 43, 44 Конституції України.

Під час війни власники підприємств змушені були змінити свій порядок роботи та внести зміни в оплату праці. До повномасштабного вторгнення росії в Україну роботодавці дотримувались чітких правил прийняття на роботу та звільнення, однак введені законодавчі документи внесли свої корективи в оплату праці на підприємстві: роботодавець повинен вживати всіх можливих заходів для забезпечення реалізації права працівників на своєчасне отримання заробітної плати; роботодавець звільняється від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили і при умові, що заборгованість виникла після 24 березня 2022 року; строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства (наприклад, перенесення виплати на пізніший термін, за умови, якщо діяльність підприємства була призупинена в зв'язку з бойовими діями); заробітна плата виплачується працівнику вчасно, якщо підприємство продовжує функціонувати; оплата простою працівнику, якщо підприємство знаходиться в зоні бойових дій і неможливо запровадити дистанційну роботу; на підставі особистої заяви та за погодженням з роботодавцем працівнику може бути надано

щорічну основну, додаткову або іншу відпустку із отриманням середнього заробітку за період її надання; встановлення працівникам скороченого чи неповного робочого часу, здійснення виплат пропорційно відпрацьованому часу; встановлення дистанційного режиму із збереженням працівнику оплати праці в повному обсязі [1].

Знайти роботу в Україні стало важче. Як свідчать дані сайту Work.ua, за останній рік кількість вакансій скоротилася майже вдвічі – до 52 тис пропозицій. На ресурсі Rabota.ua вакансій ще менше – 42,8 тис. Скорочення пропозицій з працевлаштування підштовхує людей до активних пошуків роботи. Чи не єдиним способом є розміщення резюме. За останній рік їх кількість на згаданих сайтах зросла до 4 млн та 4,7 млн відповідно.

Пропозицій від Державного центру зайнятості теж поменшало вдвічі. У січні база центру містила інформацію про 20,5 тис вакансій та 94,5 тис резюме.

Провідний науковий співробітник Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАНУ Лідія Ткаченко наголошує, що наразі в Україні немає достовірних даних щодо стану ринку праці, адже Державна служба статистики припинила дослідження ринку робочої сили.

При цьому підприємствам дозволили не звітувати про свою роботу. Є інформація реєстру Державної служби зайнятості, але вона відображає лише невеликий сегмент ринку праці – тих, хто працював офіційно і, втративши роботу, зареєструвався для отримання допомоги з безробіття.

Згідно вищенаведеного за останній рік чисельність безробітних зменшилася на 37%. 1 січня 2023 року у Державному центрі зайнятості було зареєстровано 186,5 тис осіб. За цей період значно зросла кількість безробітних жінок. Зараз їх частка серед усіх зареєстрованих у Державному центрі зайнятості становить майже 70% [2].

Найбільше вакансій у Державному центрі зайнятості пропонують у галузях переробної промисловості, гуртової та роздрібною торгівлі, ремонту авто, освіти, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності,

охорони здоров'я та надання соціальної допомоги. Роботодавці шукають водіїв, підсобних працівників, трактористів, продавців, бухгалтерів, кухарів, прибиральників, швачок та вчителів.

Ринок праці намагається прилаштуватися до реалій воєнного часу. Бізнес прагне якомога швидше повернутися на деокуповані території, відновити діяльність і забезпечити людей роботою. Як розвиватиметься ситуація далі, експерти не прогнозують, адже це залежить від успіхів на фронті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Оплата праці під час війни: що робити підприємствам, що вимушено зупинили роботу. URL. : https://jurliga.ligazakon.net/analytics/210059_oplata-prats-pd-chas-vyni-shcho-robiti-pdprimstvam-shcho-vimusheno-zupinili-robotu

2. Ринок праці 2023: де зараз найбільші зарплати та яких спеціалістів шукають. URL. : <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/25/696322/>

УДК 331.5

Гайворонська І.В.

к.е.н., доцент кафедри маркетингу та бізнес-адміністрування

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

Алексєєнко Е. С.

І курс магістратури, спеціальність "Менеджмент"

Економіко-правового факультету

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА АМЕРИКАНСЬКОГО ДОСВІДУ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Система керування кадровими ресурсами є найважливішим напрямком діяльності організації, що охоплює питання менеджменту. Завдяки дієвому

управлінню персоналом відбувається залучення, розвиток та утримання професіоналів, що має ключове значення для досягнення довготривалого успіху будь-якої організації. Розуміння труднощів та передового досвіду в управлінні персоналом є ключовим фактором для створення стійкої та конкурентної переваги для організацій через усвідомлення потенціалу їхніх працівників.

Управління персоналом є однією з найбільш важливих складових успішної діяльності будь-якої організації в Україні. Головними елементами українського кадрового менеджменту є наступні характеристики:

- Зосередженість на відповідності нормативно-правовим стандартам;
- Наявність високорозвиненої системи субординації;
- Переважання традиційного підходу;
- Тенденція до більш об'єктивних та орієнтованих на досягнення практик;
- Заміна конкуренції між працівниками певними організаційними механізмами для добровільного об'єднання людей до спільних дій [4].

В Україні відносини між роботодавцем і працівником часто характеризуються патерналістським підходом, де роботодавець бере на себе роль опікуна, а від працівника очікується лояльність і слухняність.

Що стосується американської системи управління персоналом, то їй притаманні такі риси, як:

- Персоналізований підхід до працівника;
- Запровадження різновидів преміальних систем, які передбачають економію витрат на заробітну плату та створення преміального фонду, який залежить від приросту чистої продукції на 1 долар США;
- «Концепція конкуренції» для визначення заходів з мотивації трудової діяльності;
- Наявність визначених цілей і завдань на різних рівнях управління;
- Стійкі соціальні стандарти та високий рівень демократії в суспільстві;
- Регулярна перевірка персоналу на професійну придатність;

– Здійснення персоналізації роботи з співробітниками на основі набутих кваліфікацій [1].

Кадрова система США приділяє особливу увагу посиленню повноважень працівників та їх причетності до ухвалення рішень. Зокрема, це передбачає такі ініціативи, як створення програм зворотного зв'язку з працівниками, забезпечення можливостей для кар'єрного розвитку та корпоративної культури, спрямованої на заохочення різноманітності та інклюзивності. США володіють розвинутою та ефективною системою керування людськими ресурсами, спрямованою на зміцнення кадрового потенціалу, залученість та індивідуальний розвиток персоналу.

У США культура індивідуалізму та підприємництва призвела до більш партисипативного та спільного підходу до роботи, де працівників заохочують пропонувати свої ідеї та брати на себе відповідальність за свої проекти. Американські компанії також інвестують у створення позитивної культури праці, яка сприяє балансу між роботою та особистим життям, соціальній відповідальності та визнанню працівників, що може призвести до підвищення задоволеності роботою та утримання працівників [2]. Компанії в США активно фінансують програми навчання та розвитку, надаючи працівникам численні пільги та перспективи для кар'єрного зростання. Законодавча система для управління персоналом у США є універсальною і складається із законів, що регулюють права найманих працівників у широкому спектрі питань, таких як боротьба з дискримінацією, переслідуваннями та оплатою праці.

Щодо України, то система кадрового управління все ще залишається достатньо нестабільною і продовжує розвиватися, щоб забезпечити відповідність потребам сучасної ринкової економіки. Серед значних викликів у сфері управління людськими ресурсами в Україні є брак кваліфікованих працівників, насамперед у сфері високих технологій [3]. Водночас посилюється спрямованість на використання прозоріших та виваженіших способів управління людськими ресурсами, наприклад, підбір персоналу відповідно до професійних досягнень та результатів роботи. Однак, програми навчання та розвитку в Україні нерідко

залишаються недофінансованими та недооціненими, тому працівникам доводиться покладатися на власні ресурси для набуття нових навичок та знань. Крім того, якість освіти та навчання може відрізнятись в залежності від закладу та галузі навчання, що також може обмежувати кар'єрні можливості.

Отже, управління людськими ресурсами є критично важливим аспектом організаційної стратегії, що передбачає управління найціннішим активом будь-якої організації – її людьми. Незважаючи на певну схожість між системами управління персоналом в Україні та США, існують також значні відмінності. В Україні система управління персоналом все ще розвивається, щоб відповідати потребам сучасної ринкової економіки. Традиційний підхід до управління персоналом все ще переважає в багатьох організаціях, але зростає тенденція до більш об'єктивних і заснованих на заслугах практик. Українські компанії надають пріоритет дотриманню правових норм, таких як трудове законодавство та нормативні акти, що стосуються пільг для працівників, заробітної плати та робочого часу. На противагу цьому, Сполучені Штати мають більш зрілу та розвинену систему управління персоналом, яка робить акцент на розширенні можливостей працівників, їх залученні та розвитку. Американські компанії інвестують значні кошти в програми навчання та розвитку, пропонують широкі можливості для кар'єрного зростання. Законодавча база для управління персоналом у США також є більш комплексною, оскільки закони захищають права працівників у різних сферах, таких як дискримінація, переслідування та заробітна плата. Отже, покращення знання щодо специфіки та викликів цих систем управління персоналом сприятиме прийняттю стратегічних рішень та практик, спрямованих на підвищення ефективності роботи персоналу, задоволеності працівників та покращення організаційних результатів в обох країнах.

Розуміючи відмінності та найкращі практики в управлінні персоналом у цих двох країнах, організації можуть створити конкурентну перевагу, використовуючи потенціал своїх працівників. Українські компанії можуть отримати вигоду від впровадження більш об'єктивних та заснованих на заслугах практик управління персоналом, в той час як американські компанії можуть продовжувати надавати

пріоритет розширенню можливостей та залученню працівників. Зрештою, успіх будь-якої організації залежить від ефективності її практики управління персоналом у залученні, розвитку та утриманні найкращих кадрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Куцик В. І., Тимків Д. О. Властивості застосування міжнародного досвіду управління персоналом на українських підприємствах. *Herald of Lviv University of Trade and Economics*. 2022. № 65. С. 146–150.
2. Півошенко А. М., Томчук О. В. Інвестиції в розвиток персоналу на підприємства та її ефективність. 2020. № 1. С. 241–244.
3. Шубалий О.М, Рудь Т.Н, Гордійчук А. І. Управління персоналом. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. 404 с.
4. Petrova I. L., Albdrane M. Human resource management and corporate culture in small enterprises: case of Ukraine. *Business inform*. 2020. № 509. P. 304–312.

УДК 658:330

Галоєв Олександр Олександрович,
здобувач вищої освіти-бакалавр 3 року навчання,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

КРИТЕРІЙ ВИБОРУ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Вибір моделі управління підприємством залежить від багатьох факторів, таких як його розмір, галузь, тип власності, стратегічні цілі та інші фактори. Тому, перед вибором моделі управління, необхідно провести дослідження, щоб з'ясувати, які моделі найбільш підходять для конкретного підприємства.

Однією з основних моделей управління є функціональна модель, де керівник приймає рішення відносно кожної функції (фінансової, маркетингової, виробничої тощо) окремо. Іншою моделлю є процесна модель, де весь бізнес-процес розглядається як єдиний організм, і керівник стежить за оптимальним розвитком цього організму.

Функціональна модель управління полягає в тому, що керівник приймає рішення щодо кожної функції (фінансової, маркетингової, виробничої тощо) окремо. Ця модель дозволяє більш детально аналізувати різні аспекти діяльності підприємства та ефективніше керувати кожною з них. Однак, такий підхід може привести до недостатнього уваги до цілісного бізнес-процесу та неспроможності швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі.

Процесна модель управління передбачає орієнтацію на оптимальний розвиток бізнес-процесу в цілому. Керівник зосереджується на оптимізації діяльності підприємства в цілому та здатності швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі. Цей підхід дозволяє забезпечити цілісність бізнес-процесу та ефективніше використовувати ресурси. Однак, така модель вимагає великої кількості зусиль на стадії впровадження та координації роботи всіх відділів та функцій.

Крім того, можуть використовуватися комбіновані моделі управління, які поєднують в собі різні аспекти різних моделей. Наприклад, варто поєднувати функціональну модель з процесною моделлю управління, щоб досягти більшої ефективності. Такий підхід дозволяє забезпечити більш детальний аналіз різних функцій та елементів бізнес-процесу, одночасно забезпечуючи цілісність та оптимальний розвиток підприємства в цілому.

Крім того, може бути ефективним використання матричної моделі управління, коли окремі функціональні підрозділи працюють у взаємодії з проектними командами. Такий підхід дозволяє забезпечити високу ефективність управління проектами та здатність швидко реагувати на зміни в зовнішньому середовищі.

Існує кілька основних критеріїв, які застосовуються при виборі моделі управління підприємством, а саме:

Ефективність: Краща модель управління підприємством повинна забезпечувати ефективне використання ресурсів та досягати поставлених цілей. Вона повинна бути дієвою, дозволяти зменшити витрати, підвищити якість продукту та/або послуги, а також забезпечувати рентабельність підприємства.

Гнучкість: Модель управління повинна бути гнучкою, щоб здатися на зміни у зовнішньому середовищі та адаптуватися до них. Це дозволить підприємству реагувати на зміни в ринкових умовах та змінювати свою стратегію, якщо це необхідно.

Організаційна структура: Модель управління повинна мати чітку та зрозумілу організаційну структуру, щоб забезпечити ефективну комунікацію між різними підрозділами підприємства та підвищити загальну продуктивність.

Інновації: Модель управління повинна включати інноваційні методи та технології, щоб забезпечити конкурентоспроможність підприємства та здатність до постійного розвитку.

Компетентність: Модель управління повинна забезпечувати належний рівень компетентності управлінського персоналу та забезпечувати можливість постійного професійного зростання.

Легкість впровадження: Модель управління повинна бути легкою у впровадженні та використанні, щоб забезпечити ефективне використання ресурсів

Підтримка розвитку бізнесу: Модель управління повинна забезпечувати можливість розвитку бізнесу, створення нових ринків та підвищення конкурентоспроможності підприємства.

Контроль та оцінка результатів: Модель управління повинна передбачати механізми контролю та оцінки результатів роботи підприємства, щоб забезпечити своєчасне виявлення проблем та можливість внесення необхідних коректив.

Соціальна відповідальність: Модель управління повинна враховувати соціальну відповідальність підприємства перед співробітниками, клієнтами, партнерами та суспільством в цілому.

Фінансова стабільність: Модель управління повинна забезпечувати фінансову стабільність підприємства та здатність до вирішення фінансових проблем у разі їх виникнення.

Системність: Модель управління повинна бути системною, тобто передбачати взаємозв'язок між різними елементами управління та забезпечувати цілісність управлінської системи підприємства.

Ризикомірність: Модель управління повинна передбачати аналіз та оцінку ризиків, що пов'язані з різними процесами управління підприємством, та забезпечувати можливість їх зменшення та управління.

Враховуючи критерії моделей управління підприємством, можна зробити наступні висновки:

Класична модель управління підприємством добре підходить для стабільних компаній з відомими і відносно стабільними ринками.

Модель матричного управління є більш гнучкою та може підійти для компаній зі складними ринками, де важко прогнозувати зміни.

Модель управління проектами відповідна для компаній, що займаються розробкою та впровадженням нових продуктів чи послуг.

Культурна модель управління може підійти для компаній з високим рівнем співробітництва та інтеграції між підрозділами.

Функціональна модель управління підприємством забезпечує ефективну співпрацю між підрозділами та добре підходить для компаній, що мають чітку структуру та деталізований діловий процес.

Модель управління з урахуванням соціальної відповідальності може допомогти підприємству покращити своє ім'я та стати привабливішим для клієнтів та співробітників.

Також, важливо зазначити, що успіх управління підприємством залежить не тільки від вибору моделі, але й від її правильної імплементації та ефективного

використання. Отже, вибір моделі управління підприємством є важливим етапом у формуванні стратегії компанії. Важливо врахувати особливості свого бізнесу, ринку та конкурентів, щоб знайти найбільш оптимальну модель. Крім того, важливо не забувати про ефективну імплементацію та використання моделі, а також про наявність кваліфікованих та мотивованих співробітників, які здатні реалізувати стратегічні цілі та завдання компанії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Столяренко, О. В., & Бондаренко, І. В. (2018). Вибір та обґрунтування оптимальної моделі управління підприємством. *Економіка та держава*, 6, 39-42.
2. Шевченко, О. В. (2016). *Моделі управління підприємством: теорія та практика застосування*. Київ: КНЕУ.
https://kneu.edu.ua/userfiles/4konf/16_5240.pdf
3. "Основи менеджменту" М.Х. Мескон, Ф.Хедоури. Частина перша. Частина третя. <https://infotour.in.ua/meskon.htm>

УДК 336.144.36:330.13:658

Голян Г.Я.,
студент, Західноукраїнський національний університет
Голубков Д.О.
студент, Західноукраїнський національний університет
(Науковий керівник: Кравчук Н.О., к.е.н., завідувач кафедри
фундаментальних та спеціальних дисциплін Нововолинський
навчально-науковий інститут) економіки та менеджменту
Західноукраїнський національний університет

АНАЛІТИЧНІ МЕТОДИ ПРОГНОЗУВАННЯ ПРИБУТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Одним з ефективних інструментів для забезпечення конкурентоспроможності підприємства є використання економіко-

математичних методів і моделей. Ці методи дають змогу прогнозувати економічні та фінансові показники підприємства, моделювати виробничу й інвестиційну діяльність, оптимізувати систему управління. У зв'язку з тим, що суть економічної діяльності будь-якого підприємства полягає в отриманні прибутку, тому прогнозування величини прибутку є актуальним завданням.

Прогнозування прибутку — це процес розробки системи заходів для забезпечення його формування в необхідному обсязі і ефективного використання відповідно до завдань розвитку підприємства у майбутньому періоді. Прогнозувати прибуток окремо за доходами і витратами неможливо, оскільки вони безпосередньо беруть участь у його формуванні. Залежно від характеру діяльності підприємства кількість показників плану може бути змінена. Під час складання прогнозу важливо забезпечити належний рівень обґрунтування показників і створити передумови їх виконання [1, с. 272]. Опираючись на досвід розвинутих країн, можна стверджувати, що прогнозування такого важливого для будь-якого підприємства показника як прибуток, дозволяє оминати неправильних розрахунків і відповідно витрат з ними пов'язаних. З метою нейтралізації ризику неприбутковості та поліпшення фінансової діяльності прибуток доцільно піддавати постійному аналізу та прогнозуванню. Тому надважливим постає питання як визначити та застосувати прогнозну модель на рівні підприємства.

Як відомо, будь-яке підприємство стикається з певними чинниками, що мають вплив на нього. Методами статистики можливо оцінити результат їх дії. Основу таких методів становлять побудова та аналіз відповідної математичної моделі. Якщо ми маємо справу з багатофакторними моделями або явищами, то для таких випадків краще використовувати методи множинного кореляційно-регресійного аналізу. Ці методи дозволяють оцінити зовнішні та внутрішні зв'язки між факторами, що утворюють модель та визначити як функціонує та розвиваються в динаміці результуюча ознака [3, с. 18].

Ймовірнісні зв'язки завжди мають місце діють між результуючими чинниками та показниками, в умовах реальної економіки. Тому слід

використовувати апарат економіко-математичного моделювання для результатів факторного аналізу [4, с. 124].

Як кореляційний, так і регресійний аналіз потрібен для аналізу статистичних даних. На основі цього аналізу можна виявити математичну залежність між ознаками, що досліджуються та встановити за допомогою коефіцієнтів кореляції порівняльної оцінки щільності взаємозв'язку, що має певне числове значення. За таких умов досить простим і водночас досить поширеним підходом до здійснення прогнозу зміни значень часового ряду є використання показників динаміки [2, с. 10].

Доцільність їх застосування зумовлена такими чинниками: вони мають достатньо простий алгоритм дослідження; не потребують важких технічних розрахунків; використовуються для відносно невеликого обсягу вихідних даних. Найчастіше використовуються прогнозування при допомозі середнього темпу росту та середнього приросту. До недоліків цих методів відносять те, що при проведенні розрахунку відповідних середніх показників (прогнозних значень) використовуються лише крайні значення часового ряду. На прогнозування середні значення ряду не впливають. Через це при їх використанні кількість рівнів динамічного ряду не перевищує чотирьох-п'яти, при тому, що динамікою середини ряду можна знехтувати [5, с. 242].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бабяк Н.Д. CVP-аналіз: традиційний та управлінський підходи. *Бізнес Інформ*. 2015. № 8. С. 272—276.
2. Власенко Т.В., Власовець В.М. Моделювання динаміки розвитку для удосконалення управління спеціалізацією підприємства. *Економіка і управління підприємством. Технологічний аудит і резерви виробництва*. 2016. № 5. С. 9-15.
3. Гайдаєнко О.М., Коваленко Л.А. Застосування кореляційно — регресійного аналізу для прогнозування результатів діяльності підприємства. *Облік. Економіка. Менеджмент: наукові нотатки. Міжнародний збірник наукових праць*. 2017. № 1. С. 16—23.

4. Півторак М. В., Музиченко О. М. Методи прогнозування чистого прибутку підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 1. С. 124–129

5. Ревак І.О., Власюк Н.І., Мицак О.В. Прогнозування прибутку підприємства на основі методу екстраполяції. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 2. С. 238—247.

УДК 657:338

Горожанський Р.П.
студент групи ФМмв-12
Західноукраїнський національний університет

Петрук А.Р.
аспірант кафедри бізнес-аналітики
та інноваційного інжинірингу

АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективне управління витратами є важливим аспектом успішного функціонування будь-якого підприємства. У сучасних умовах ринкової конкуренції та швидкого розвитку технологій, підприємствам необхідно зосередитися на оптимізації своїх витрат, щоб забезпечити збалансований фінансовий стан та збільшити свою конкурентоспроможність.

Управління витратами включає в себе не лише контроль над витратами, але й раціональне використання ресурсів, пошук ефективних постачальників, оптимізацію процесів та залучення персоналу до культури витратної свідомості. Це комплексний підхід, який дозволяє підприємству знижувати витрати, збільшувати ефективність та забезпечувати стійкий розвиток.

Прискорений технологічний прогрес і цифрові інновації відкривають нові можливості для управління витратами. Автоматизація бізнес-процесів, впровадження систем управління витратами та аналізу даних дозволяють підприємствам отримати більш детальну та об'єктивну інформацію про свої витрати, що сприяє прийняттю кращих управлінських рішень.

Процес аналізу та класифікації витрат допоможе підприємству зрозуміти, які види витрат є найбільш значущими та як вони впливають на фінансовий стан компанії. Це дозволить визначити пріоритети для зниження витрат та ефективного розподілу ресурсів [1].

Встановлення бюджетів та моніторинг витрат є важливою складовою управління витратами. Розробка реалістичних бюджетів дозволяє планувати витрати та встановлювати цілі для кожної категорії витрат. Регулярний моніторинг допомагає виявляти відхилення від бюджету та приймати вчасні коригувальні заходи.

Пошук ефективних постачальників та перегляд контрактів можуть значно знизити витрати підприємства. Періодичний аналіз та оцінка контрактів допоможуть знайти кращі умови, отримати знижки та поліпшити умови постачання товарів та послуг.

Оптимізація процесів та автоматизація сприяють збільшенню продуктивності та зниженню витрат. Ідентифікація та впровадження ефективних технологій та систем допоможуть підприємству оптимізувати свою діяльність, зменшити зайві витрати та підвищити ефективність роботи [3].

Залучення персоналу до процесу управління витратами та створення культури витратної свідомості є ключовими факторами успіху. Навчання співробітників та створення свідомого ставлення до витрат допоможуть залучити їх до пошуку ефективних шляхів економії та відповідального використання ресурсів. Це може включати організацію тренінгів, семінарів та інформаційних кампаній, які спрямовані на підвищення усвідомленості співробітників про вплив їхніх дій на витрати підприємства.

Отже, ефективне управління витратами є невід'ємною складовою успіху будь-якого підприємства. В умовах конкурентного ринкового середовища та зростаючої складності бізнес-процесів, підприємствам необхідно активно працювати над зниженням витрат для забезпечення своєї конкурентоспроможності та фінансової стійкості [2].

Аналіз витрат, встановлення бюджетів, пошук ефективних постачальників, оптимізація процесів та залучення персоналу до культури витратної свідомості – це лише деякі засоби, які допоможуть підприємству досягти кращих фінансових показників та забезпечити його стійкий розвиток.

Наголосимо, що управління витратами має бути постійним процесом. Підприємствам варто періодично переглядати та оновлювати свої стратегії, пристосовуючи їх до змін на ринку та внутрішніх умов. Розвиток технологій та цифрові інструменти також можуть виявитися корисними для автоматизації процесів управління витратами та збільшення їх ефективності.

Загалом, ефективне управління витратами допоможе підприємству знизити витрати, покращити фінансові показники та збільшити його конкурентоспроможність. Це вимагає систематичної роботи та залучення всіх рівнів організації до процесу управління витратами. Запровадження ефективних стратегій та використання сучасних інструментів управління допоможуть підприємству досягти значних економічних переваг. Результатом такого підходу буде оптимізація витрат, збільшення рентабельності бізнесу та підвищення задоволеності клієнтів [4].

Необхідно також враховувати, що управління витратами повинно бути інтегрованою частиною стратегічного планування підприємства. Це дозволить забезпечити взаємозв'язок між фінансовими цілями, оптимізацією витрат та стратегією розвитку. Такий комплексний підхід дозволить підприємству досягти більшої ефективності та стійкості на ринку.

У кінцевому підсумку, ефективне управління витратами є ключовим фактором успіху для будь-якого підприємства. Шлях до досягнення цього полягає в систематичному аналізі витрат, використанні оптимальних стратегій

та інструментів, а також у залученні всіх працівників до культури витратної свідомості. При правильному підході до управління витратами, підприємство зможе досягти ефективної фінансової позиції та стабільного зростання в сучасному бізнес-середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Буряк П.Ю. Фінансово-економічний аналіз : навчальний посібник / П.Ю. Буряк та інші. К.: Професіонал, 2019. 529 с.
2. Лахтіонова Л.А. Фінансовий аналіз суб'єктів господарювання : монографія / Л.А. Лахтіонова. К.КНЕУ, 2016. 387с.
3. Тарасенко С. І. Т Управління витратами : навч. посібник / С. І. Тарасенко. Кам'янське : ДДТУ, 2018. 305 с.
4. Фостолович В. А., Сімаков О. О. Місце управління витратами в сучасній системі управління підприємством. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 36-45. DOI: [10.32702/2306-6806.2019.10.36](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.10.36)

УДК 338.242

Даниленко-Кульчицька В.А.,
к. е. н, доцент,

*доцент кафедри міжнародного туризму і готельного бізнесу,
Західноукраїнський національний університет*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИЖИВАННЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ УКРАЇНИ У ЧАС ВІЙНИ

Ресторанний та готельний бізнес є важливою частиною вітчизняної сфери гостинності. На жаль, через повномасштабне вторгнення Російської Федерації сектор туризму, в тому числі і готельно-ресторанна сфера, постраждали чи не

найбільше. Ще не оговтавшись від негативного впливу пандемії у попередні роки, даний бізнес був змушений прийняти нові виклики. Основне комерційне завдання для готельно-ресторанного бізнесу сьогодні – вижити, адже деякі заклади було знищено фізично. Тому сьогодні термін стратегічного планування у більшості ресторанів – не більше тижня, а для деяких – 2-3 дні [3].

Загалом в Україні ситуація на ринку гостинності дуже залежить від регіону. Станом на сьогодні на півдні та сході нашої держави бізнес завмер, натомість у центрі та на заході продовжує розвиватися. Коли на початку війни багато готелів та ресторанів у центрі та на заході працювали як волонтерські хаби, де готувалися страви для біженців або безкоштовно поселялися мешканці регіонів, які найбільше постраждали від війни, то станом на сьогодні тут активно будують та відкривають нові заклади харчування та розміщення.

Основна проблема, яка мала місце на початку війни – логістика. Адже в перші місяці війни відбулися перебої з постачанням, брак звичних продуктів. Більшість закладів харчування виходили з положення шляхом скорочення певних позицій в меню або шляхом заміни звичних інгредієнтів на крафтові (приміром використовували для сендвічів власноруч випечений хліб тощо).

Ще однією проблемою сфери гостинності став відтік кваліфікованих працівників, адже значна їх частина виїхала за кордон. У 2022 році найбільші скорочення персоналу у порівнянні з іншими вітчизняними галузями відбулися саме у готельно-ресторанному бізнесі. Сьогодні у ресторанних закладах не вистачає кухарів, офіціантів, барменів та інших працівників. За інформацією Української ресторанної асоціації, фактично кожен ресторанний заклад має вакансії на рівні 15–30% загальної чисельності персоналу. Щоб заповнити їх, ресторани та кафе готові наймати на роботу людей без відповідного досвіду та ще й піднімати заробітну плату. Отже, у безробітних є непоганий шанс не лише знайти роботу, а й отримувати чималу платню, що можна вважати своєрідним позитивним явищем для вітчизняного ринку праці.

Безперечно, заклади сфери гостинності жодним чином не можуть запобігти руйнівному впливу війни. Проте, вони принаймі можуть спробувати

оптимізувати основні бізнес-процеси для того, щоб мінімізувати цей вплив. Для цього, насамперед, важливо зберегти сам бізнес і не втратити грошовий потік повністю. Потрібно частіше, ніж раніше аналізувати і контролювати витрати та доходи готелю чи ресторану. Якщо ж говорити про прибутковість, то вона може відійти на другий план, оскільки важливо зберегти саме підприємство, працівників і частку ринку. В умовах зменшення доходів, власник підприємства може запропонувати працівникам виплачувати заробітну плату за виконаний обсяг роботи, а не фіксовану суму (наприклад, за годину зміни – офіціантам або за кількість прибраних номерів – покоївкам). Також не варто нехтувати якістю обслуговування, натомість як готелям, так і ресторанам можна рекомендувати скоротити перелік послуг. Готелі також можуть скоротити асортимент або час надання певних послуг (наприклад, зменшити час роботи спа-салону або дитячого клубу) [1].

Ще одна проблема, з якою зіткнулися заклади сфери гостинності сьогодні, – стрімке падіння купівельної спроможності клієнтів. Це особливо відчутно на фоні того, що заклади змушені піднімати ціни внаслідок зростання вартості продуктів. Отже, закладам харчування варто проявляти максимальну креативність, щоб залишитися на ринку. Одним із варіантів може стати скорочення маркетингових витрат. Сьогодні не найкращий час для реклами або різноманітних програм лояльності. Ці заходи варто відкласти до кращих часів.

Іншою проблемою є постійне зростання собівартості продуктів, які використовуються у приготуванні страв. Тут закладам можна рекомендувати різні стратегії. Якщо ресторан маленький – він повинен гнучко оновлювати меню, максимально використовуючи можливості локальних та сезонних продуктів в межах своєї концепції (готувати з місцевих продуктів, мінімально використовувати імпорт, готувати з крафтових складників тощо). Крупні ж ресторани можуть спробувати домовитися з ключовими постачальними під закуп великих партій продуктів за фіксованою ціною на певний період часу. І, незалежно від розміру, всім закладам харчування потрібно створити матрицю

альтернативних постачальників, щоденно моніторити ціни на продукти та навчитися швидко приймати рішення щодо закупівель тих чи інших продуктів.

Ще одним способом зменшення ризиків, пов'язаних із затримкою продуктів, є організація власного імпорту. Сьогодні цей варіант активно почали використовувати ресторани, які пропонують морепродукти. Це відбувається як системно через створення в складі закладу харчування відділу, який займається імпортом, так і точково через організацію співпраці з локальними партнерами по конкретних продуктах.

Ще одним способом збереження готельно-ресторанного бізнесу та способом зниження ризиків є експансія в нові міста та країни. Так, відома мережа «Львівські круасани» (Lviv Croissants), яка працює з 2015 року і до війни налічувала 141 заклад в Україні, хоч і була змушена закрити деякі заклади на півдні та сході, нещодавно успішно вийшла на польський ринок. Перший заклад за кордоном відкрили в прикордонному польському місті Згожеlecь. Ще один заклад з'явився у Вроцлаві (у партнерстві). Також готуються до відкриття закладу у Варшаві [2].

Але загалом, всім без винятку закладам сфери гостинності потрібно зрозуміти, що в умовах війни важливою стає не рентабельність, а збереження бізнесу як такого.

Таким чином, повномасштабна війна в Україні стала для багатьох сфер економіки, в тому числі і для сфери гостинності, величезним випробовуванням. На жаль, фізично і економічно пройшли це випробовування далеко не всі заклади харчування та розміщення. Сьогодні ключовим показником ефективності бізнесу є відсутність збитків та об'єктів, які потребують дотацій. В сучасних умовах тотальної непередбачуваності компаніям дозволять економічно вижити поєднання двох принципів: системність (розуміння стратегічних цілей, система контролю, прозорі внутрішні процеси та аналітика) і гнучкість (швидкість прийняття креативних, нестандартних рішень).

ЛІТЕРАТУРА

1. Даниленко-Кульчицька В.А. Hotel and restaurant business of Ukraine during the war: prospects of survival. *Інноваційна економіка*. 2022. - №4. URL: <http://inneco.org/index.php/inneco.ua/article/view/975> (дата звернення: 05.05.2023).
2. Кудряшова В. «Львівські круасани» вийшли на європейський ринок. У Польщі відкрили перші заклади. *The Village*: веб-сайт. URL: <https://www.the-village.com.ua/village/business/news/331365-lvivski-kruasani-viyshli-na-evropeyskiy-rinok-u-polschi-vidkrili-pershi-zakladi> (дата звернення: 05.05.2023).
3. Робота закладів західної частини України в умовах війни: що змінилося? *Журнал Ресторатор*: веб-сайт. URL: <https://www.restorator.ua/post/west-ukrainian-restaurants-during-war> (дата звернення: 07.05.2023).

УДК 330.101.541

О. В. Дишкантюк

к.т.н., доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу,

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса

Л. М. Коваленко

аспірант

Міжнародний гуманітарний університет, м. Одеса

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Сучасні умови функціонування підприємств індустрії гостинності характеризуються невизначеністю оточуючого середовища. Поняття

конкурентоспроможності тісно пов'язане з поняттям «конкуренція», яке доцільно розглянути детальніше. Під конкуренцією часто розуміють суперництво і/або змагання між виробниками. У сучасній науці та практиці, незважаючи на доволі різноманітне уявлення про конкуренцію, можна виокремити два основні підходи до розуміння цього явища: конкуренція як результат і конкуренція як процес [1].

Конкурентоспроможність - поняття відносне, тому визначити його можливо лише при порівнянні різних ринкових суб'єктів, які конкурують між собою. Відповідно, рівень конкуренції окремо взятого підприємства змінюватиметься залежно від того підприємства, з яким воно порівнюється. Показники конкурентоспроможності також змінюються з плином часу. Необхідно розрізняти поняття «конкурентоспроможність підприємства» і «конкурентоспроможність послуги». Конкурентоспроможність будь-якого підприємства, і індустрії гостинності зокрема, - це загальний показник його можливості конкурувати, а також результат формування та результативного використання його конкурентних переваг, тобто в загальному вигляді під «конкурентоспроможністю організації (підприємства)» розуміють здатність підприємства (організації, фірми) брати участь у конкуренції та вести успішну боротьбу за відвоювання певних конкурентних позицій на галузевому ринку.

Конкурентоспроможність послуги відображає її якісні характеристики та рівень відповідності очікуванням цільової групи споживачів, що перевершує рівень подібної послуги конкурентів. Так само, як і щодо поняття «конкуренції», у науковій літературі не зустрічається єдиного визначення поняття «конкурентоспроможність підприємства», які базуються на основних підходах: на факторах внутрішнього середовища підприємства, його здатності створювати конкурентні переваги; на необхідності задоволення вимог споживачів; на акцентуванні уваги щодо здатності конкурувати розроблюваного і пропонованого на ринку продукту; на порівнянні з конкурентами.

Щоб мати конкурентоспроможність, послуга індустрії гостинності має відповідати таким вимогам: доступність і привабливість ціни; відповідність

затвердженим стандартам якості та очікуванням споживача; відповідний рівень обслуговування; оптимальне поєднання використаних при формуванні та реалізації ресурсів. Резюмуючи вищевикладене, можна стверджувати, що між цими поняттями існують суттєві відмінності, а саме: за своєю структурою конкурентоспроможність підприємства індустрії гостинності значно складніша за конкурентоспроможність окремої послуги; конкурентоспроможність послуги аналізується в рамках певного етапу її життєвого циклу, аналіз конкурентоспроможності підприємства індустрії гостинності проводиться в рамках відповідного етапу його розвитку; конкурентоспроможність послуги розглядають і оцінюють стосовно кожної послуги, з яких складено продукт, конкурентоспроможність підприємства індустрії гостинності охоплює всі бізнес-процеси, які відбуваються на ньому, загалом; на відміну від дослідження конкурентоспроможності підприємства індустрії гостинності, як правило, у визначенні конкурентоспроможності послуги індустрії гостинності поряд із самим виробником і конкурентами, активну участь приймає споживач.

Останнє відбувається тому, що поняття конкурентоспроможність послуги індустрії гостинності безпосередньо пов'язане з поняттям «якість послуги», з тим, як воно сприймається споживачами [2]. На жаль, існуючі трактування поняття «конкурентоспроможність підприємства індустрії гостинності» не враховують сучасних умов, що характеризуються невизначеністю, що створює особливі умови для забезпечення конкурентоспроможності підприємств індустрії гостинності, ускладнюючи цей процес та збільшуючи розмаїття супроводжуваних ризиків. Тому виникає необхідність уточнення терміну - пропонуємо наступне формулювання: конкурентоспроможність підприємства індустрії гостинності являє собою здатність до стійкого розвитку в умовах невизначеності конкурентного середовища, підкріплена наявністю конкурентного потенціалу.

Отже, забезпечення конкурентоспроможності підприємства індустрії гостинності в умовах невизначеності конкурентного середовища - це зусилля менеджменту індустрії гостинності зі створення умов для виявлення та реалізації

конкурентного потенціалу підприємства індустрії гостинності. Конкурентний потенціал підприємства індустрії гостинності являє собою сукупність ресурсів для створення послуги, продукту індустрії гостинності. Найважливіша складова конкурентоспроможності послуги індустрії гостинності - її якість.

Так само, як і з вищерозглянутими поняттями, існує кілька трактувань поняття «якість послуги». Насамперед можна виокремити два основні підходи: так званий «об'єктивний», тобто коли під якістю послуги слід розуміти її відповідність затвердженим стандартам, і так званий «суб'єктивний» підхід, коли оцінка якості послуги пов'язана безпосередньо з особливостями сприйняття окремого споживача, що пов'язує характеристики одержуваної послуги зі своїми очікуваннями і потребами. Поняття «конкурентоспроможність» пов'язане з поняттям «якість», тому що оцінювання конкурентоспроможності проводиться на основі зіставлення якісних характеристик. Так само основною вимогою до якості продукту індустрії гостинності є забезпечення безпеки споживача під час його споживання [3]. Сучасні реалії такі, що, на наш погляд, коригування потребують показники в кожній із цих груп. Отже, у перспективі, може йтися про кардинальний перегляд усієї системи стандартів, що регулюють якість послуг індустрії гостинності на різних рівнях. На відміну від товару, у забезпеченні якості послуги існують свої нюанси з огляду на її невідчутність і підвищену залежність від суб'єктивного сприйняття споживачем [4].

Дуже важливо під час вивчення конкурентоспроможності враховувати й особливості особистого сприйняття споживачів, яке не завжди можна виявити і, тим більше, керувати ним. Отже, на формування позитивного суб'єктивного сприйняття якості впливатимуть такі фактори, як надійність підприємства індустрії гостинності при виконанні взятих на себе зобов'язань, клієнтоорієнтованість як основна характеристика його стратегії, доброзичливість персоналу, естетичність готельних приміщень, відповідність оголошеної категорії та очікуванням, що склалися у споживача. Складність виникає і при визначенні поняття неякісної послуги індустрії гостинності - з точки зору споживача. Споживач готельної послуги може бути не задоволений,

навіть якщо він повністю відповідає стандартам, причина - споживана ним послуга не відповідає його сприйняттю якості. Для зниження ймовірності настання подібних ситуацій проводяться ретельні маркетингові дослідження цільових груп. Ще одна складність - це відома характеристика (особливість) будь-якої послуги: мінливість якості. Для зменшення мінливості якості послуг необхідно виявити причини цього явища в кожному окремому випадку і, за можливості, або усунути їх, або мінімізувати. Одним із поширених способів мінімізації цього явища виступає розроблення стандартів обслуговування [5].

Стандартизації піддаються такі показники, як час обслуговування, робота зі скаргами та претензіями, вимоги щодо оформлення документів, зовнішній вигляд обслуговуючого персоналу, набір послуг у номері та інше. На підприємстві індустрії гостинності доцільно сформувати цілісний комплект подібної документації, дотримання якого дасть змогу сформувати ефективну систему контролю якості, що дасть змогу підтримувати конкурентоспроможність підприємства індустрії гостинності загалом у довгостроковій перспективі. Система контролю якості, по суті, являє собою захист стандартів обслуговування, що використовуються на підприємстві індустрії гостинності. Конкурентоспроможність підприємства індустрії гостинності є результатом наявності в нього конкурентних переваг, без яких неможливе досягнення переваги над конкурентами.

Таким чином, нові реалії здатні вплинути на розуміння того, що необхідно застосовувати нові підходи до виявлення формування конкурентних переваг, здатних відповідати на сучасні виклики. Сучасні підприємства індустрії гостинності змушені функціонувати в дуже непростих умовах. В подібних ситуаціях зниження попиту і підвищення загальної невизначеності зовнішнього середовища, особливо важливим є забезпечення конкурентоспроможності як послуг, так і всього підприємства індустрії гостинності. В умовах цифрової трансформації особливою конкурентною перевагою є націленість підприємства індустрії гостинності на випередження в питаннях розширення впровадження у свою діяльність сучасних технологій.

Література:

1. Леонт'єва А. Ю., Рудакова К. А. Дослідження можливостей використання існуючих методів оцінки конкурентоспроможності для готельних підприємств. Науково-технічний збірник. 2012. №102. С. 499-503.
2. Скорина Т. М., Коротун С. І., Коротун О. П., Конарівська О. Б. Міжнародна конкурентоспроможність готельних підприємств на ринку України : монографія. Рівне: видавець О. Зень, 2019. 170 с.
3. Каламан О. Б. Формування конкурентоспроможної стратегії розвитку виноробних підприємств на світовому та вітчизняному ринках. Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». 2020. № 50 (2). С. 34-39.
4. Каламан О. Б. Шляхи підвищення конкурентоспроможності підприємств малого та середнього бізнесу виноробної галузі. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 4 (20). С. 426-441.
5. Мартієнко А. І., Дишкантюк О. В. Сутність гостинності як економічної категорії. Економіка: реалії часу. 2017. № 2. С. 72–78.

Ельфеззани Рамі Ахмет Алі,
студент кафедри менеджменту та державної служби,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Зачосова Н.В.,

д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту та державної служби,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ В УМОВАХ ВІЙНИ

Питання управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання різних видів економічної діяльності були актуальними в усі часи, однак, непересічні події останніх років, такі як цифровізація бізнес-процесів, глобальна пандемія, функціонування господарських систем у віддаленому доступі, розвиток дистанційного банкінгу, війна, блекаути – сформували нове середовище для формування систем фінансового менеджменту українських підприємств. Попри суттєвий впливу на фінансові результати, фінансову стійкість та фінансову незалежність бізнес-структур, обрані підходи до організації фінансового менеджменту на підприємстві, інструментарій ідентифікації та протидії фінансовим ризикам, який реалізується у його межах, у значній мірі визначають стан фінансово-економічної безпеки суб'єкта господарювання [1]. Підтримання високого рівня фінансової безпеки – необхідна умова поточної діяльності та розвитку економічного потенціалу підприємства у стратегічній перспективі. Тому тему фінансового менеджменту не можна оминати увагою ні у теоретико-методологічній царині, ні на прикладному рівні.

Сучасними вченими вивчаються різні проблемні аспекти фінансового менеджменту, зокрема, серед останніх фахових публікацій зустрічаємо спроби вирішення таких дослідницьких завдань, як конкретизація практичних аспектів

сучасного антикризового фінансового менеджменту [2], моделювання системи фінансово-логістичного менеджменту капіталізації інноваційно-безпечного бізнесу за маркетингових змін конкурентного міжнародного середовища в умовах діджиталізації [3], доповнення та модернізація теоретико-методичних основ фінансового ризик-менеджменту стратегічного підприємства [4], кластеризація за рівнем фінансового менеджменту інноваційно орієнтованих агропідприємств в умовах активізації логістичної та зовнішньоекономічної діяльності, діджиталізації та управління змінами [5], врахування інфляційних факторів у тактиці фінансового менеджменту й при оцінці інвестиційних проектів задля відновлення зруйнованих війною міст України та їх інфраструктури [6], тощо.

Власні дослідження та аналіз релевантних інформаційних ресурсів дали змогу запропонувати такі напрями удосконалення функціонування фінансового менеджменту суб'єктів господарювання в умовах війни:

- максимальна трансформація традиційних форм розрахунків і бізнес-процесів, які передбачають рух фінансових активів, у цифрову форму – це дозволить забезпечити безперервність фінансових операцій навіть в умовах локдаунів, повітряних тревог і частково блекаутів;

- запровадження системи постійного моніторингу фінансових ризиків і відстеження на постійній основі фінансових операцій, що мають бути виконані найближчим часом з тим, аби не пропустити терміни, не отримати штрафи або пеню, а з іншого боку – своєчасно виявити партнерів, нездатних виконати фінансові зобов'язання з тих або інших причин і розробити альтернативні варіанти надходження ліквідних фінансових ресурсів на підприємство;

- формування позитивного «фінансового портрету» бізнесу на різних інформаційних ресурсах – з моменту початку активної фази війни велика кількість суб'єктів господарської діяльності втратили своїх партнерів і контрагентів через окупацію, переміщення бізнесів за кордон, припинення підприємницької діяльності, фізичне знищення, тощо. Тому натепер на ринку постійно відбувається пошук нових колаборацій, встановлюються ділові

контакти між учасниками, які раніше не знали про існування одне одного, але завдяки інформаційним каналам у дистанційному форматі знайшли спільні інтереси для ведення бізнесу;

- формування резервів ліквідних фінансових інструментів у готівковій і цифровій формах – доступ до банків, які обслуговують підприємство, може бути ускладнений повітряними тривогами, обстрілами, відсутністю зв'язку, тощо, тому підприємствам потрібно мати запас фінансових засобів для здійснення термінових розрахунків;

- фінансове планування має бути гнучким, від довгострокових стратегій варто відмовитись через непередбачуваність змін у зовнішньому та внутрішньому середовищах діяльності підприємства під впливом військових дій та загальної економічної невизначеності, яка спостерігається в світі;

- фінансовий менеджмент має стати безпекою орієнтованим, тобто пріоритетом має бути забезпечення фінансового виживання підприємства на ринку, і лише у другу чергу – переслідуватись ціль отримання максимального прибутку за будь-яку ціну;

- під час формування фінансових планів, постановки фінансових цілей суб'єкта господарювання на перспективу, менеджментом мають враховуватись інтереси та потреби різних категорій стейкхолдерів, у тому числі і військові потреби та орієнтири, причому складним управлінським завданням є пошук балансу інтересів без надання очевидного пріоритету тому чи іншому стейкхолдеру.

Отже, фінансовий менеджмент для підприємств, які працюють в умовах економіки військового часу, повинен мати певні особливості та враховувати обмеження та ризики, з якими щодня зустрічаються працівники та управлінський персонал українських компаній. Фінансово міцні та стабільні суб'єкти господарювання сформують фундамент для відновлення економіки України після перемоги. Тому фінансовий менеджмент має забезпечувати не лише поточні потреби бізнесу, але і підлаштовуватись під можливість його розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зачосова Н.В., Шостак А.В. Концептуальні засади формування комплексної системи забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємств та фінансових установ України. Економіка та держава. 2016. №7. С.80-83.
2. Пестовська З. С., Романова К. С., Розенбург О. С. Практичні аспекти сучасного антикризового фінансового менеджменту. Європейський вектор економічного розвитку. 2022. № 1. С. 91–107.
3. Запша Г. М., Писаренко В. В., Лищенко М. А., Кукса І. М. Моделювання системи фінансово-логістичного менеджменту капіталізації інноваційно-безпечного бізнесу за маркетингових змін конкурентного міжнародного середовища в умовах діджиталізації. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 4. С. 91-98.
4. Моташко Т. П., Мартинюк В. М. Теоретико-методичні основи фінансового ризик-менеджменту стратегічного підприємства. Науковий вісник Льотної академії. Серія : Економіка, менеджмент та право. 2022. Вип. 6. С. 52-63.
5. Зось-Кіор М. В., Гнатенко І. А., Телічко Н. А., Корнев Р. С. Кластеризація за рівнем фінансового менеджменту інноваційно орієнтованих агропідприємств в умовах активізації логістичної та зовнішньоекономічної діяльності, діджиталізації та управління змінами. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 6. С. 137-146.
6. Човнюк Ю. В., Козупиця С. І., Чередніченко П. П. Врахування інфляційних факторів у тактиці фінансового менеджменту й при оцінці інвестиційних проектів задля відновлення зруйнованих війною міст України та їх інфраструктури. Містобудування та територіальне планування. 2022. Вип. 80. С. 465-485.

Зоря С. П.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування
Полтавський державний аграрний університет*

Голобородько В. В.

*здобувач вищої освіти ступеня Магістр
Полтавський державний аграрний університет*

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД АГРАРНОГО СТРАХУВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

У сучасному світі багато країн, включаючи Україну, віддають перевагу розвитку сільського господарства як пріоритетному напрямку. Незважаючи на сприятливі кліматичні умови, Україна щороку стикається з природними катастрофами та несприятливими погодними умовами, які призводять до зниження врожайності та збитків для сільгоспвиробників. Держава надає допомогу потерпілим, проте форми та методи її надання не відповідають провідній світовій практиці. Тому важливо сприяти розвитку страхування в аграрній сфері України, яке допоможе мінімізувати збитки для сільгоспвиробників. З огляду на це, важливо проаналізувати досвід зарубіжних країн в сфері аграрного страхування з метою їх адаптації в українську страхову практику.

На основі досвіду зарубіжних країн можна стверджувати, що більшість держав мають національні системи страхування сільськогосподарських ризиків, які адаптовані до конкретних потреб кожної країни. Кожна держава створює свою власну систему страхування для аграріїв, щоб забезпечити їм надійний страховий захист. Варто зазначити, що моделі аграрного страхування зарубіжних країн мають такі ключові особливості [1]:

- 1) форма страхування є добровільною;
- 2) держава активно приймає участь у діяльності системи аграрного страхування, контролює, підтримує та сприяє її розвитку;

3) політика держави у цій сфері є прозорою, чіткою та послідовною;

4) задля розробки та реалізації політики держави в даній сфері створюються спеціальні державні установи та заклади;

5) страхові субсидії можуть надаватися державою як страховим організаціям, так і сільгоспвиробникам.

У світовій практиці існують дві моделі страхування сільськогосподарських ризиків, які можна умовно назвати «американською» та «європейською». Основною характеристикою американської моделі є значна державна підтримка страхування аграрних ризиків, яка полягає у наданні субсидії на частину страхової премії. Це дозволяє знизити вартість страхування для сільгоспвиробників і підвищити рівень страхування серед них. Серед недоліків даної моделі: страхувальники можуть втрачати мотивацію уникати чи прогнозувати ризик, наслідком чого стають понесені збитки, а також високі адміністративні витрати [2].

На противагу американській, європейська модель характеризується мінімальним втручанням держави. Додамо, що аграрії купують страхові поліси за повною ціною, а страхові компанії, в свою чергу, пропонують страхові продукти, які реально можуть бути продані за таку ціну. Як правило, такі страхові продукти покривають лише окремі ризики. Дана модель також має свої недоліки – незахищеність страхувальника та обмежені можливості розвитку держави у сфері аграрного страхування [2, 3].

Деякі експерти виділяють ще й третю модель – «змішану», яка являє собою поєднання рис двох попередніх і вважається найефективнішою. Саме така модель аграрного страхування представлена в Іспанії. Слід відмітити її основні риси [4, с. 864]:

- система страхування ризиків сільського господарства характеризується добровільною формою;

- покриття виплат здійснюється на засадах солідарної відповідальності між аграріями та страховими компаніями;

- держава активно контролює та стимулює розвиток аграрного страхування;
- всі правила роботи, права та обов'язки сторін закріплені на законодавчому рівні;
- в разі катастрофічних ризиків системою передбачено надання прямої державної підтримки;
- аграрії мають можливість приймати участь у вирішенні питань аграрного страхування через свої об'єднання.

Резюмуючи вищенаведене, зазначимо, що впровадження будь-якої із розглянутих нами моделей в українську страхову практику є недоречним. На наше переконання, надзвичайно важливо розробити оптимальну модель аграрного страхування для вітчизняних аграріїв, враховуючи як переваги, так і недоліки моделей інших країн. Аналіз зарубіжної практики страхування сільськогосподарських ризиків дає змогу виділити такі ключові вектори розвитку для України: застосування мінімального державного втручання;

створення спеціального органу задля розвитку та координації агрострахування; розгляд можливостей імплементації методів, які ефективно діють на світових ринках, у вітчизняну практику; забезпечення високого рівня перестрахування ризиків з боку іноземних страхових організацій тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Третяк К. В. Агрострахування: зарубіжний досвід та ресурси щодо його імплементації в українську страхову практику // Ефективна економіка. 2019. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6828>.
2. Прокопчук О., Улянич Ю., Бечко В. Особливості страхування аграрних ризиків у країнах світу. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 3. С 46-53.
3. Танклевська Н.С., Ярмоленко В.В. Перспективи адаптації зарубіжного досвіду агрострахування в Україні. *Економіка харчової промисловості*. 2020. Т. 12, вип. 1. С. 55-63. URL: 10.15673/fe.v12i1.1669.

4. Шишпанова Н.О., Совщак С.С., Мельник Ю.В. Зарубіжний досвід аграрного страхування та можливості його адаптації у вітчизняну страхову практику. *Електронне фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2018. №22. С. 872-877.

УДК: 339.9.01

Імнадзе І.
аспірант

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

Попова Г.

здобувач освіти

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

(Науковий керівник: Птащенко О. В.
професор, доктор економічних наук)

МІГРАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Міграційний процес - це пересування людей з однієї країни в іншу з метою проживання і роботи. Це явище має значний вплив на міжнародні відносини, оскільки вона створює нові виклики і можливості для країн, які залучають мігрантів.

Одна з головних причин міграції - це економічна нестабільність в країні походження, де люди шукають кращі можливості для проживання та працевлаштування. З іншого боку, країни-отримувачі мігрантів можуть бути зацікавлені в залученні мігрантів для заповнення вакантних місць робітників та поповнення різних категорій споживачів.

Одним з найбільших викликів для країн, що залучають мігрантів, є інтеграція їх у суспільство та ринок праці. Це може бути складним процесом

через різні культурні та мовні бар'єри, а також недостатню кваліфікацію мігрантів, яка не відповідає вимогам ринку праці в країні-отримувачі.

Одним з можливих рішень є політика інтеграції мігрантів, яка забезпечує доступ до освіти, медичних послуг та інших соціальних послуг, які допоможуть їм успішно інтегруватися у нове суспільство. Крім того, необхідно забезпечити захист прав мігрантів та боротьбу з дискримінацією, яка може їх супроводжувати [5].

Чинниками дослідження стали:

загартованість містян Харкова до життєдіяльності в умовах військової агресії, бажання у стабілізації економіки регіону;

унеможливлення подальшого перебування українських мігрантів за кордоном через фінансову скруту та спільні відносини в громадах Європи.

Завданням дослідження було виваження відповіді з високою вірогідністю щодо:

потенціалу регіону до відновлення у життєдіяльності;

потенціали у поверненні мігрантів до регіону задля відновлення житла, робочих місць та громадської інфраструктури.

Рис.1 Діаграма міграційних настроїв

Проблема українських мігрантів за кордоном стає все більш страшною. На стан березня 2023 року з початком повномасштабного вторгнення з України за кордон виїхало понад 14,5 мільйона українців, а повернулись понад 320 тисяч громадян, як інформує Державна прикордонна служба. [1]

Результатами дослідження стало наступне:

За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на 3 січня 2023 року статус тимчасового захисту в країнах Європи отримали близько 4,9 млн. українських біженців.

Згодом через зменшення податкових пільг та підвищення цін на харчі у Польщі, Чехії та інших Європейських країнах, фінансові спроможності українців почали зменшуватися.

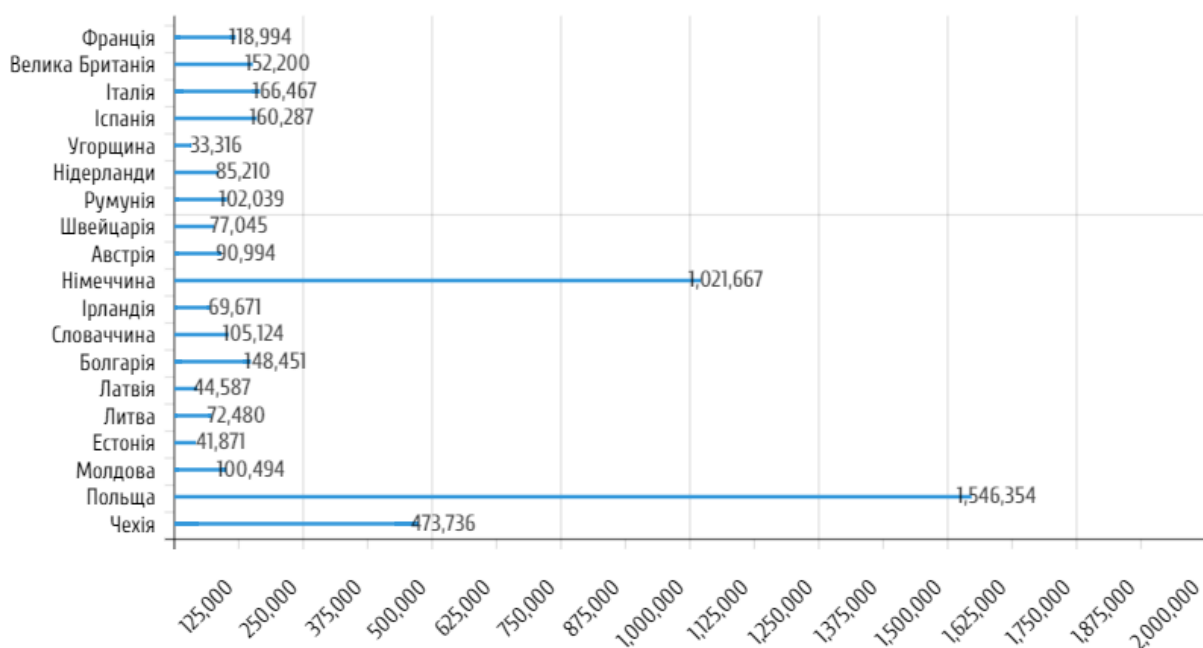

Рис.2. Кількісні показники мігрантів у Європі

Підвищення цін на житло та зменшення можливості працевлаштування дало наступний поштовх до міграційного переосмислення щодо подальшого перебування за межами України.

Сигналом до повернення у Харківських регіон мігрантів є належна робота Державного фонду зайнятості. Водночас самостійне розміщення роботодавцями інформації щодо відкритих вакансій на платформах OLX, Джобс, Робота.юа – спонукають до повернення.[2]

Та головним державним важелем є фіскальна мотивація, а саме, звільнення від сплати податків, зменшення вартості комунальних послуг на ПДВ надбавку та звичайно нульове кредитування фізичних осіб [3-4] у відновленні житла та робочих місць. Комерційні підприємства засновані Харківською громадою (міською радою), за шведською моделлю задля посилення можливостей в бізнес просторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. URL: <https://old.dpsu.gov.ua/>
2. URL: <https://www.dcz.gov.ua/> Державний центр зайнятості
3. URL: <https://next.privat24.ua/>
4. URL: <https://www.city.kharkiv.ua/uk/novosti/zhkg.html> Харківська міська рада
5. Shevchenko, I., Zavadskykh, H., Ptashchenko, O., Zvonar, V. and Vishka, I. (2023). The Application of Digitization in the Economy as a Promising Direction in the Growth of Human Capital. *Econ. Aff.*, 68(01s): 345-352.

Камишнікова А. О.

здобувач вищої освіти 3 курсу

Науковий керівник: Ачкасова Л.М., к.е.н., доцент

*Харківський національний автомобільно-дорожній
університет*

КОНФЛІКТОЛОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Конфлікти є невід'ємною частиною для нас, і це стосується не тільки особистого, а й професійного життя. На підприємствах, де працюють люди з різними характерами, цінностями та поглядами, конфлікти можуть виникати навіть з незначних причин. Тому важливо мати належну конфліктологічну компетентність серед працівників підприємства.

Багато дослідників, таких як О. Я. Анцупов, Б. І. Хасан, Л. А. Петровська, Є. М. Богданов, В. Г. Зазикін, Н. В. Самсонова, Л. М. Цой, О. І. Шипілов, С. В. Баникіна, А. А. Деркач, Л. М. Мухіна, Лисовий М. Ф. та інші, висвітлювали та продовжують висвітлювати поняття конфліктологічної компетентності, яке, хоч і є новим, але уже має визнання.

Ось одне з визначень, яке, на мою думку, точно описує суть даного поняття: конфліктологічна компетентність - це здатність розуміти природу конфліктів, їх причини та наслідки, а також здатність ефективно взаємодіяти з людьми в конфліктних ситуаціях з метою досягнення мирного вирішення конфлікту [1]. Варто зазначити, що конфліктологічна компетентність працівників підприємства включає в себе розуміння причин та характеру конфлікту, вміння вести переговори, знаходити компромісні рішення та приймати їх у складних ситуаціях. Крім того, конфліктологічна компетентність

передбачає наявність таких навичок, як емоційний інтелект, адекватна реакція на стресові ситуації та підвищена емпатія до інших людей [2].

Формування конфліктологічної компетентності працівників є складним процесом, якому на підприємствах приділяється не багато уваги і потребує участі відповідних спеціалістів: психологів, конфлікт-менеджерів [3, 28]. Це особливо важливо в організаціях, де люди працюють у групах, а взаємодія між ними є необхідною складовою робочого процесу. Відсутність конфліктологічної компетентності може призвести до недорозумінь, конфліктів та низької продуктивності працівників. Тому важливо забезпечити навчання працівників навичкам ефективного вирішення конфліктів та створити на підприємстві атмосферу взаєморозуміння та співпраці.

Розвивати конфліктологічну компетентність працівників підприємства можна різними способами. Одним з них є організація спеціальних тренінгів та семінарів для працівників, на яких вони зможуть вивчати різні техніки вирішення конфліктів та отримати практичні навички їх застосування [4]. У процесі проведення тренінгу працівники можуть навчитися розпізнавати типи конфліктів, виявляти їх причини, а також шукати оптимальні шляхи їх вирішення. Окрім того, під час тренінгу можна вивчити техніки, які допоможуть управляти емоціями та вести конструктивний діалог з партнерами. Такі заходи допоможуть працівникам навчитися ефективно спілкуватися, розуміти інтереси сторін у конфлікті, знаходити компромісні рішення та розв'язувати конфлікти на робочому місці.

Другим способом розвитку конфліктологічної компетенції може бути залучення до роботи на підприємстві консультанта з конфліктології [5]. Такий фахівець допоможе виявити проблеми, що виникають на підприємстві, а також знайти їх вирішення. Консультант з конфліктології може провести аудит конфліктів, визначити причини та фактори, які сприяють виникненню конфліктів, а також надати рекомендації щодо їх усунення. Крім того, такий фахівець може проводити тренінги та семінари для працівників з метою розвитку їх конфліктологічної компетенції.

Ще як спосіб розвитку конфліктологічної компетенції працівників може бути впровадження внутрішньої системи вирішення конфліктів, які допоможуть працівникам швидко та ефективно вирішувати проблеми [6]. Ця система дозволить працівникам вирішувати конфлікти на робочому місці та покращувати міжособистісні відносини. Крім того, вона дозволить підприємству знизити витрати на зовнішні ресурси та попередити виникнення конфліктів.

Також важливо створити на підприємстві сприятливу атмосферу для вирішення конфліктів. Це можна зробити шляхом створення прозорої системи комунікації та довіри між працівниками, встановлення ефективних механізмів зворотного зв'язку. Крім того, варто забезпечувати культуру відкритості та співпраці, де кожен працівник може вільно висловлювати свою думку та ініціювати діалог з іншими колегами.

Найважливішим кроком у розвитку конфліктологічної компетентності є визнання необхідності такого розвитку та забезпечення працівників підприємства необхідними знаннями та ресурсами. Це може включати фінансову підтримку для тренінгів та семінарів, а також залучення конфліктологів до роботи на підприємстві. Крім того, важливо створити відкрите та сприйнятливий середовище, де працівники можуть відкрито обговорювати конфліктні ситуації та знаходити їх рішення.

Розвиток конфліктологічної компетентності має бути постійним процесом, оскільки конфлікти можуть виникати у будь-який момент. Працівники повинні мати можливість зазначати, які аспекти вирішення конфліктів потребують покращення, і бути постійно залученими до розвитку цих навичок.

Нарешті, важливо пам'ятати, що розвиток конфліктологічної компетентності є взаємним процесом між працівниками та підприємством. Підприємство повинно створити умови для розвитку навичок працівників у вирішенні конфліктів, а працівники повинні бути готові використовувати свої навички в роботі.

Отже, конфліктологічна компетентність - це здатність ефективно вирішувати конфлікти та запобігати їх виникненню. Це включає в себе уміння

слухати, розуміти та поважати інші точки зору, знаходити компромісні рішення та використовувати взаємодію зі стороною, з якою виник конфлікт. Тому конфліктологічна компетентність є важливою складовою успішної роботи підприємства. Вона допомагає працівникам ефективно розв'язувати конфлікти та зберігати хороші взаємини зі співробітниками та партнерами. Для розвитку конфліктологічної компетентності працівників на підприємстві необхідно проводити тренінги та семінари, залучати експертів з конфліктології та створювати сприятливу атмосферу на робочому місці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лисовий М.Ф. Конфліктологія: Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2006. - 432 с.
2. Гасанова, Н. Р. (2017). Конфліктологічна компетентність у професійній діяльності: сутність та зміст. Науковий вісник Херсонського державного університету, 1(1), 173-178.
3. Ачкасова Л. М., Водолажська Т. О., Бекетов Ю. О. Управління конфліктами на підприємстві // Економіка транспортного комплексу. - 2022. - Вип. 40. - С. 22-34.
4. Конфліктологія для менеджерів: навчальний посібник / Л. В. Брезицька, Ю. Ю. Голуб, І. М. Рибалка. - Київ: КНЕУ, 2013.
5. Конфліктність в організації: поняття, причини, методи боротьби. URL: https://studopedia.su/20_41551_konfliktnist-v-organizatsii-ponyatie-prichini-metodi-borotbi.html (дата звернення: 08.05.2023).
6. Конфліктологія в управлінні підприємством: навчальний посібник / О. В. Дудка, І. І. Ковальов, О. І. Шеремет. - Київ: Центр учбової літератури, 2018.

Кичан О.О.
студентка ДНУ ім. О. Гончара

Смирнова Т. А.

ст. викладач

ВПЛИВ СТАНУ ПАКУВАЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ В УКРАЇНІ НА ПРОЦЕС РОЗРОБКИ УПАКОВКИ НОВИХ ТОВАРІВ

За останні роки ринок упаковки та матеріалів для неї активно розвивається, завдяки розширенню можливостей технологій та виробництва. Конкурентна боротьба на ринку вимагає якісної, ефективної та економічно оптимальної упаковки товарів.

Згідно зі звітом, опублікованим компанією Smithers Pira, вартість глобального ринку упаковки у 2020 році становила \$917 млрд і прогнозується зростання до \$1,05 трлн до 2025 року. [1]

Стан пакувальної індустрії в Україні є досить розвиненим, оскільки упаковка є потрібним елементом у транспортуванні, зберіганні та продажу товарів. Пакування використовується в різних галузях, таких як харчова промисловість, фармацевтика, легка промисловість, хімічна промисловість та інші.

Українська пакувальна індустрія працює в основному на внутрішньому ринку, але з'являється все більше компаній, які виготовляють пакувальні матеріали для експорту. В Україні виробляються різні типи пакувальних матеріалів, такі як папір, картон, пластик, скло, метал та дерево. Також у країні працюють компанії, які спеціалізуються на виготовленні упаковки з біополімерів та інших екологічних матеріалів.

Однак, важливо зазначити, що в Україні є проблеми, пов'язані з низьким рівнем технологій та старінням обладнання у деяких компаній, що обмежує їхню конкурентоспроможність на світовому ринку. Також відсутність ефективної системи переробки та утилізації відходів пакування призводить до проблем

забруднення навколишнього середовища. Проте, останнім часом спостерігається певний рух у напрямку розвитку екологічної пакувальної індустрії в Україні.

Упаковка стає все важливішою, особливо в контексті експорту. Українські компанії, що прагнуть займати позиції на світовому ринку, змушені використовувати імпортне пакувальне обладнання та матеріали високої якості. Останні десять років характеризувались інтенсивним розвитком української пакувальної галузі, з відзначенням високих кількісних показників зростання виробництва на рівні 10-12% щорічно, а також структурними змінами в галузі. Багато підприємств зробили інвестиції в технічне переоснащення та побудували нові потужності в усіх сегментах виробництва упаковки, вклавши сотні мільйонів доларів.

Україна має розвинену пакувальну індустрію, яка складається з багатьох виробничих підприємств. Деякі з найбільших підприємств, які займаються виробництвом упаковки:

- ТОВ «Укрпол» – виготовляє поліграфічну продукцію для харчових, фармацевтичних, побутових та косметичних засобів. Ключовими напрямками діяльності компанії є виробництво картонного пакування та гнучкої упаковки на основі алюмієвої фольги;

- ТОВ «Укрпластик» – компанія з виробництва плівкової упаковки для продуктів харчування та інших товарів;

- ТОВ «АЛАРА» – виробник упаковки з харчових пластмас та картону для різних галузей.

При розробці упаковки, яка повинна задовольняти різноманітні вимоги, важливо провести детальний аналіз, щоб забезпечити оптимальний вибір найважливіших складових: матеріалів (для упакуваного продукту та самої упаковки), конструкції, дизайну, методів виготовлення та упакування, мережі та умов розповсюдження, особливостей використання та вторинної переробки використаної упаковки.

Створення упаковки – це складний та багатоетапний процес, який включає декілька етапів. (табл. 1.1)

Таблиця 1.1 – Етапи створення упаковки

Назва етапу	Опис етапу
1. Аналіз ринку та аудиторії	На цьому етапі проводиться дослідження ринку, визначаються популярні тренди та уподобання споживачів. Також аналізується поведінка цільової аудиторії та її вимоги до упаковки.
2. Вибір матеріалів	На цьому етапі вибираються матеріали, які будуть використовуватися для створення упаковки. Матеріали повинні відповідати вимогам естетичності, функціональності та екологічної безпеки.
3. Розробка дизайну	Після вибору матеріалів розпочинається розробка дизайну упаковки. Дизайн повинен бути привабливим, відповідати бренду та сприйматися цільовою аудиторією.
4. Розробка прототипу	Після розробки дизайну створюється прототип упаковки. Це дозволяє перевірити функціональність та зручність у використанні упаковки.
5. Тестування	Після створення прототипу проводяться тестування на міцність, захист від світла та вологи, зручність використання та інші важливі параметри.
6. Виробництво	Після успішного проходження тестування та затвердження дизайну упаковки розпочинається її виробництво відповідно до встановлених стандартів та вимог.
7. Маркетинг та продаж	На цьому етапі упаковка готується до маркетингової кампанії та продажу.

Джерело: [складено автором на основі джерела 2]

Окрім того, з урахуванням тенденцій розвитку суспільства, в тому числі і екологічних, компанії повинні активно розвивати екологічно-орієнтовану

упаковку. Такий підхід дозволить не тільки зменшити негативний вплив на довкілля, а й забезпечити конкурентні переваги на ринку.

Отже, стан пакувальної індустрії в Україні безпосередньо впливає на процес розробки упаковки нових товарів. З одного боку, індустрія має значний потенціал для розвитку та вдосконалення технологій виробництва упаковки. З іншого боку, наявна інфраструктура та обмежені можливості інвестування можуть стати перешкодою для інноваційного розвитку. Оптимальна упаковка повинна не тільки привертати увагу споживача, а й забезпечувати безпеку товару та збереження якості, зручність використання та транспортування, а також екологічність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Global Packaging Industry Market Reports and Research | Smithers. *Smithers*. URL: <https://www.smithers.com/resources/2020/march/global-packaging-market-value-to-reach-1tn-by-2024> (дата звернення: 17.04.2023).
2. Основи конструювання і дизайн упаковки: конспект лекцій / уклад. О.Л.Даценко. Луцьк: ТФК ЛНТУ, 2022. 251с. URL: https://e-tk.lntu.edu.ua/pluginfile.php/19750/mod_resource/content/2/Конспект%20лекцій%20ОКІДУ.pdf (дата звернення: 03.04.2023).
3. Мельник Т.Ю. Товарознавство : підручник (для студентів економічних спеціальностей) [Електронне видання] / Т. Ю. Мельник. – Житомир : Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. – 364 с. URL: [http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7682/ТОВАРОЗНАВСТВО_О_МЕЛЬНИК%20Т.Ю_підручник%20\(1\).pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://eztuir.ztu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7682/ТОВАРОЗНАВСТВО_О_МЕЛЬНИК%20Т.Ю_підручник%20(1).pdf?sequence=1&isAllowed=y) (дата звернення: 03.04.2023).

Кладова О.О.,

студентка кафедри менеджменту та державної служби,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Зачосова Н.В.,

д.е.н., професор, професор кафедри менеджменту та державної служби,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ СЛУЖБИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

Організаційна структура в теорії HR-менеджменту вважається основним фактором, який характеризує форми поведінки як окремих працівників, так і всього колективу. Вона поєднує безліч понять щодо управління: баланс між відповідальністю та владою, делегування повноважень, контроль, підходи до прийняття управлінських рішень, централізацію\децентралізацію, політику роботи з кадрами, розробку колективних та особистих цілей.

Організаційна структура управління персоналом – це сукупність взаємозв'язків та відносин, що формуються у ході функціонування організації між наявними та новоствореними ланками, департаментами, рівнями управління відповідно до обраної стратегії розвитку [1]. Організаційна структура складається зі служб, різних груп та співробітників, які здійснюють конкретні функції. Між департаментами компанії існують встановлені зв'язки, такі як функціональні, лінійні, вертикальні та горизонтальні.

Головна мета організаційної структури – забезпечення здійснення визначених завдань підприємства. У зв'язку з цим, розробка структури повинна базуватись на стратегічних планах підприємства, тобто стратегія буде визначати структуру [2]. Це означає, що організаційна структура відділу управління трудовими ресурсами має бути спроектована таким чином, щоб вона

підтримувала реалізацію HR-стратегій. Зміна стратегії управління кадрами з плином часу може призвести до необхідності внесення відповідних змін у організаційні структури. У кінцевому підсумку, ефективність та результативність організаційної структури потрібно оцінюватися за її здатністю досягнення поставленої перед компанією мети.

Існує багато принципів проектування організаційних структур у галузі HR-менеджменту, які можна класифікувати на такі ключові типи: лінійна, функціональна, лінійно-функціональна, лінійно-штабна, матрична і дивізійна [3]. В багатьох вітчизняних компаніях найпоширенішою є організаційна структура, яка комбінує елементи лінійної та функціональної структур, тобто лінійно-функціональна структура. Головним принципом цієї структури є в чіткій розподілі відповідальності й повноважень між функціональними підрозділами, а також в прийнятті рішень по вертикалі. У межах цієї організаційної структури управління виконується за лінійною моделлю, при цьому функціональні департаменти сприяють керівникам лінійного рівня у виконанні відповідних управлінських завдань. Лінійно-функціональні структури мають в основі «шахтний» принцип, який передбачає розділення управлінського процесу на функціональні підсистеми підприємства. Практика використання такої структури управління вказує на її ефективність в ситуаціях, де менеджмент зосереджений на повсякденних, регулярних та незмінних завданнях.

Недоліками лінійно-функціональної структури є:

- надмірне навантаження управлінців під час процесу реорганізації;
- наявність бар'єрів під час взаємодії керівників лінійних і функціональних департаментів;
- ризик створення опору працівників компанії до нових змін на підприємстві [4].

Управління персоналом, як система, має два компоненти: організаційний та функціональний. Організаційний блок містить такі функції: формування резерву працівників – передбачення структури, ідентифікацію потреб суб'єкта

господарювання, рекрутинг персоналу, а також юридичні обов'язки (укладання контрактів, договорів); закріплення співробітників в HR-базах – створення бази даних, яка містить інформацію про рівень кваліфікації, особисті навички, бажання та результати оцінки діяльності кожного члена колективу, з метою визначення можливостей для подальшого навчання, удосконалення здібностей, закріплення або розірвання трудового договору з працівником. Функціональний блок має на меті ефективне використання трудових ресурсів, включаючи розширення професійних можливостей та переміщення на різні посади – управління кар'єрним розвитком, формування сталої команди співробітників та забезпечення стабільності робочих місць, створення сприятливого психосоціального клімату у команді [5, 21].

Мета побудови ефективної організаційної структури управління персоналом полягає в забезпеченні оптимальної взаємодії між всіма компонентами системи, що дозволяє швидко приймати управлінські рішення, оперативно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі, а також використовувати неформальний підхід до оцінки результатів праці співробітників та їх винагородження [5, 22].

Лінійні зв'язки відображають передачу інформації та управлінських рішень між керівниками різних лінійних відділів. Керівники встановлюють чіткі функції та завдання для працівників своїх підрозділів, які необхідно виконати з максимальною швидкістю та ефективністю, відповідно до стратегій та цілей компанії.

Потреба у вертикальному поділі (включаючи взаємодії, що формуються залежно від рівня підпорядкування) виникає внаслідок існування ієрархічної структури управління. Ці зв'язки виступають в ролі каналів передачі інформації, розпорядчого та звітного характеру, сприяючи стабільному функціонуванню підприємства [6].

Отже, організаційна структура системи HR-менеджменту забезпечує ефективну взаємодію відділів підприємства під час розв'язання актуальних функціональних завдань. Ефективна організаційна структура має такі переваги,

як зниження витрат часу, розширення каналів комунікації, стимулювання розвитку самостійності у менеджерів при прийнятті рішень, спонукання працівників до прояву ініціатив та зацікавленості у розвитку підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дорошенко М.П., Вороніна В.Л. Організаційна структура управління: сутність та класифікація. Економіка та управління підприємствами. 2019. №5. С.52-56.
2. Бабич Д.В., Проскуріна Т.В., Маковій Д.Д. Удосконалення організаційної структури управління. Економіка та управління підприємствами. 2018. №24. С.91-95.
3. Кудінова М.М., Рибалка А.С., Чубач О.Р. Підвищення ефективності управління підприємством шляхом удосконалення організаційної структури. Економіка та управління підприємствами. 2018. №3 (14). С.199-205.
4. Солоненко Ю.В., Куца Я.О. Оптимізація організаційної структури управління підприємством. Фінансовий простір. 2021. №4 (44). С.136-145.
5. Сочинська-Сибірцева І. М., Доренська А. О., Тушевська Т. В. HR-менеджмент : навч. посіб. Кропивницький : ЦНТУ, 2022. 278 с.
6. Плекан У. М. Організаційне навантаження механізму управління соціально відповідальною діяльністю підприємств. Галицький економічний вісник. 2019. №4 (59). С.55-64.

Корольчук Д.В.,
студентка 4-го курсу факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки
Науковий керівник: Милько І. П.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та адміністрування
ВНУ імені Лесі Українки

ЧИННИКИ ВПЛИВУ ТА ПРИНЦИПИ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Організаційна система управління безпосередньо пов'язана зі структурою управління організації, яка характеризується великою кількістю елементів та їх ієрархією, і являє собою деяку схему, що визначає склад і взаємодію підмножин технологічних суб'єктів і відповідного персоналу. Організаційна структура підприємства постійно розвивається, причому цей процес може здійснюватися як на рівні функцій і взаємодій при незмінній «архітектурі» підприємства або організації, так і зачіпати саму структуру.

Метою дослідження є аналіз та вивчення чинників впливу та принципів побудови ефективної організаційної структури підприємства.

Результати дослідження. Адамчук С. у своїй праці [1] визначає такі принципи, за якими повинна будуватись організаційна структура управління підприємством:

- структура має віддзеркалювати мету і завдання підприємства, тобто бути орієнтованою на надання послуг клієнтам та задоволення зростаючих потреб;
- повинна забезпечувати оптимальний поділ праці, що зумовлює нормальне навантаження і відповідну спеціалізацію між органами управління та працівниками;

- створення структури має бути пов'язане з визначенням прав та обов'язків кожного працівника та керівного органу з визначенням горизонтальних і вертикальних зв'язків між ними;
- повинен бути баланс між функціями і повноваженнями, порушення яких може призвести до дисфункції системи управління загалом;
- структура повинна бути узгодженою і адекватною соціокультурному середовищу організації, оскільки це дотримання має прямий вплив на рівень централізації чи децентралізації, розподіл обов'язків, компетенцій, відповідальності, ступеня належності та контролю керівників та менеджерів.

Найважливішою фундаментальною метою побудови організаційної структури управління є формування структури, яка дозволить підприємству ефективно взаємодіяти як усередині підприємства, так і із зовнішнім середовищем, продуктивно та доцільно розподіляти та спрямовувати зусилля своїх працівників, і, таким чином, досягати своїх цілей з високою ефективністю

Конкретний зміст, послідовність, трудомісткість окремих етапів проектування організаційної структури підприємства залежить від специфіки співпраці організації із партнерами; від наявності достовірної і повної інформації стосовно різних сторін її діяльності; від характеру досліджень, що здійснювалися в організації раніше; від ресурсів для розробки проекту нової або удосконалення існуючої структури, і, перш за все, від чисельності і кваліфікації групи спеціалістів, що зайняті вирішенням цієї проблеми [1, 3].

При побудові організаційної структури застосовуються певні принципи, подані у таблиці 1.

Формування ефективної організаційної структури має базуватись на процесному підході. Тобто бізнес-процеси є основою для побудови організаційних структур підприємств відповідно до класифікації бізнес-процесів.

Принципи побудови ефективної організаційної структури підприємства

	Принцип	Структура управління повинна відображати цілі та завдання підприємства
Основні принципи побудови організаційних структур	Принцип єдності прав та відповідальності	Виключення подвійного підпорядкування та можливості отримання суперечливих вказівок
	Принцип розмежування повноважень	Встановлення вертикальних та горизонтальних зв'язків у структурі управління з урахуванням повноважень та відповідальності кожного працівника та структурного підрозділу
	Принцип оптимальності	Вибудовування раціональних зв'язків між ланками на всіх рівнях за найменшої кількості ступенів управління
	Принцип економічності	Необхідний ефект управління повинен досягатися за найменших витрат на управління
	Принцип спеціалізації	Оптимальний поділ праці між структурними підрозділами та окремими працівниками, що забезпечує нормальне навантаження, а також спеціалізацію
	Принцип оперативності	Час від прийняття рішення до його виконання в керованій системі не повинен призвести до негативних наслідків виконання самого рішення
	Додаткові принципи побудови організаційних структур	Принцип надійності
Принцип гнучкості		Здатність до зміни відповідно до змін зовнішнього середовища
Принцип стійкості структури управління		Здатність зберігати основні властивості при різних зовнішніх впливах

Примітка. Узагальнено автором на основі [4]

Більшість успішно функціонуючих організацій безперервно здійснюють вдосконалення своїх управлінських структур. Тенденцією формування

структурної організації підприємств на сьогоднішній день є скорочення числа управлінських рівнів: від 8-12 до 4-5. Іншими словами, відбувається зменшення числа проміжних ланок між центральними керівниками, менеджерами і співробітниками.

На формування організаційної структури управління впливають різноманітні зовнішні та внутрішні чинники [4, с. 54].

До зовнішніх чинників відносять: розмір компанії; технологія; ресурси; власники; зовнішнє середовище підприємства; історія підприємства; зовнішні зв'язки підприємства; територіальне розміщення підприємства тощо.

До внутрішніх чинників відносяться:

- організаційні чинники (стратегія розвитку; система цілей; вид діяльності; тип виробництва, виробнича структура; характер спеціалізації та кооперації виробництва; ступінь централізації функцій управління; склад управлінських робіт; трудомісткість управлінських робіт; регламентовані строки виконання управлінських робіт; специфіка управлінських робіт; норми навантаження функціональних працівників управління; норми керованості лінійних керівників; інформаційні зв'язки між управлінськими роботами);

- технічні чинники (масштаб та складність виробництва; рівень автоматизації управління і т. д.);

- економічні чинники (система планування та оцінки діяльності; система матеріального стимулювання і т. д.);

- соціально-психологічні чинники (загальні соціальні характеристики колективу та його структури; соціальні відносини в колективі; міжособистісні зв'язки; неформальні відносини і т. д.) [4, с. 55].

Врахування даних груп чинників є обов'язковим при побудові раціональної структури управління. Під час вибору організаційної структури управління найбільш значущими вважають наступні чинники [2, 5]: розмір і ступінь різноманітності діяльності, властиві організації; географічне розміщення організації; технологію; ставлення до організації з боку керівників та

співробітників організації; динамізм зовнішнього середовища; стратегію, що реалізується організацією.

Висновки. Таким чином, проектування організаційної структури управління підприємством залежить від певного набору чинників, а також формується під впливом проблем і завдань, які потрібно вирішити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамчук С. Організаційна структура фірми. *Збірник тез X Всеукраїнської студентської науково-технічної конференції «Природничі та гуманітарні науки. Актуальні питання», 25-26 квітня 2017 року.* Тернопіль : ТНТУ, 2017. Том 2. С. 3–5.
2. Милько І.П. Особливості побудови організаційних структур управління ТНК в умовах змінного середовища. *Міжнародна науково-практична конференція «Виклики та перспективи розвитку міжнародного бізнесу та вищої освіти» (28-29 жовтня 2021 р.).* Львів. 2021.
3. Менеджмент бізнесу: конспект лекцій / Укладач Милько І.П. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2022. 76 с. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/21142>.
4. Організаційне проектування: конспект лекцій: навч. посіб. для студ. спеціальності 073 «Менеджмент», освітньо-професійної програми «Менеджмент і бізнес-адміністрування» першого бакалаврського рівня вищої освіти / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад.: М.В. Шкробот, С.В. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2020. 166 с.
5. Сватюк О.Р., Ярошевич Н.Б., Сватюк О.Р. Ситуаційні чинники та ознаки зміни організаційних структур менеджменту. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.* Серія економічна / головний редактор Р.І. Благута. Львів : ЛьвДУВС, 2018. Вип. 2. С. 120-136.

Кравчук Н.О.,
*к.е.н., завідувач кафедри фундаментальних
та спеціальних дисциплін
Нововолинський навчально-науковий інститут
економіки та менеджменту
Західноукраїнський національний університет*

АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Управління знаннями, як окрема технологія менеджменту, з'явилася через макро- та мікроекономічні вимоги, що реалізуються в межах економіки знань – однієї з сучасних парадигм економічного розвитку. Протягом останніх десятиліть дослідження економіки знань стало все більш поширеним.

Особливості управління знаннями можна визначити наступним чином:

– управління знаннями є циклічним процесом, що складається з стандартизованих процедур збору, зберігання, розповсюдження та використання знань, як нематеріального активу, головного ресурсу для економічного розвитку [1, с.43];

– управління знаннями націлено на зміну їх форми: перехід існуючих явних знань у нові латентні, формування на основі них нового явного знання, його обробка та створення організаційного знання [2];

– безперервність процесу управління знаннями обумовлена динамічним розвитком науки, науково-технічним прогресом. Це вимагає перманентного застосування методів навчання, співпраці, обміну знаннями, стимулювання та мотивування працівників організації [3, с.73];

– управління знаннями потребує всебічної підтримки вищого керівництва, як фінансової (інвестиційно-інноваційні процеси), як і

організаційної (формування корпоративної культури, стимулів для впровадження практик управління знаннями) [4, с.336].

Однією з найважливіших аспектів процесу перетворення знань на організаційні є:

- збір інформації (явного знання) про потенційну проблему;
- усвідомлення та перетворення явних знань в латентні знання через власний існуючий досвід особистості;
- ідентифікація, обґрунтування і оприлюднення нових власних знань;
- уявлення про рішення проблеми в явній формі, систематизованій та інтерпретованій до потреб організації [2].

Щодо перешкод для передачі найкращих практик (латентних знань) серед співробітників організації можливо вказати на наступні: нездатність сприйняття отримувачем знань; брак знань про фактори виробництва, задіяні в практиці; відсутність розуміння отримувачем знань організаційного контексту, в якому ця практика буде застосована; відсутність розуміння між давателем і одержувачем знань; відсутність мотивації для обміну знаннями; відсутність прозорості в інформаційних мережах знань та недосконалість «інформаційних архітектур» (таксономії, онтології); недостатня інтеграція завдань у бізнес-процеси тощо [3, с.74].

Створення знань полягає у переведенні існуючих явних знань у латентні кожною особистістю. Знання надходять з різних джерел, таких як дошкільне, шкільне, професійне та вузівське навчання. Тому факторами, які значно впливають на формування базових знань, визначимо: валовий коефіцієнт охоплення шкільною освітою (початковою та середньою); валовий коефіцієнт охоплення вищою освітою. Фінансування освіти є не менш важливим фактором, що визначає її якість: «фінансування формування та розвитку людського капіталу на рівні домогосподарств, суб'єктів господарювання, регіонів, країни є однією з ключових передумов сталого розвитку, оскільки в умовах формування економіки знань, відтворення людського капіталу потребує фінансування, співвимірного вимогам часу» [4, с.350].

В той же час, встановлено, що в умовах української економіки інформація і комунікаційні технології можуть підвищити ефективність шляхом полегшення та прискорення процесів управління знаннями.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Грабовська І. В. Сучасні аспекти управління знаннями в інноваційному менеджменті організації на засадах креативності. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 3. С. 42-47.

2. Нетреба І.О. Управління знаннями в системі організаційної культури підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/4_2021/84.pdf (дата звернення: 12.12.2022).

3. Олійник П. О. Теоретико-методологічні засоби формування системи управління знаннями промислових підприємств. Трансформаційні перетворення господарської системи в контексті глобалізаційних змін: еволюція та управління: монографія за заг.ред. Мироненка Є. В. Київ, Центр учбової літератури, 2017. С. 70-78.

4. Butt, M. A., Nawaz, F., Hussain, S., Sousa, M. J., Wang, M., Sumbal, M. S., et al. Individual knowledge management engagement, knowledge-worker productivity, and innovation performance in knowledge-based organizations: the implications for knowledge processes and knowledge-based systems. *Comput. Math. Organ. Theory*. 2019. № 25. P. 336–356.

Кріль І.З.
аспірант кафедри економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнський національний університет

МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНИХ ТРАНСПОРТНИХ МАРШРУТІВ

Незважаючи на активне використання інформаційних технологій, актуальність вирішення задач маршрутизації транспорту з часом не зменшується, оскільки практика ставить все більш складні задачі, як за кількістю параметрів оптимізації, так і за кількістю обмежень, які враховуються при їх вирішенні.

Автомобільні вантажні перевезення є однією з найважливіших підгалузей автомобільної промисловості. В умовах ринкової економіки кількість постачальників і одержувачів продукції постійно зростає. Відстань між одержувачем і відправником збільшується. Система оптимального планування маршруту є однією з найдосконаліших систем на даний момент. Проблема маршрутизації транспортних засобів з обмеженою вантажопідйомністю є загальною проблемою в галузі логістики, і транспортні засоби повинні щодня транспортувати вантажі зі складів до клієнтів.

Завданням в області формування оптимальних транспортних маршрутів присвячені численні дослідження в різних країнах світу. Особливої актуальності набувають роботи, що дозволяють точно обчислювати обсяги вантажоперевезень, розраховувати кількість одиниць транспорту, необхідних для забезпечення вантажопотоків, визначати раціональні маршрути руху, а також скоротити сумарні витрати на транспортування. В цілому, завдання оптимізації маршрутів транспорту можуть бути розділені на основі їх параметрів, обмежень і умов. Для системного уявлення широкої множини завдань оптимізації маршрутів транспорту була взята за основу ієрархічна класифікація їх характеристик, запропонована, і доповнена рядом інших базових ознак, що зустрічаються на практиці і часто згадуваних у вітчизняній і зарубіжній

літературі за останній час, серед яких: кількість пунктів виробництва, споживання, критеріїв, вантажу та їх види, транспортних підприємств, також це випадкові параметри, обмеження по відстані, обмеження по пунктам виробництва і споживання, умова збалансованості, періодичність планування, крос-докінг, топологічні особливості графа, вимога вивезення вантажу з пунктів споживання. Важливість факторів, відображених даними характеристиками, показана у відповідних джерелах.

Наведені властивості дозволяють сформулювати широку множину завдань транспортної логістики, в тому числі задач маршрутизації.

VRP є добре відомою задачею цілочисельного програмування, і це задача комбінаторної оптимізації з практичним значенням і складністю NP. Завдання VRP-рішення – доставити товар, що знаходиться на центральному складі, до клієнта, який зробив замовлення. Неявною метою є мінімізація витрат на збут продукту. Серед багатьох типів VRP вибрано задачу маршрутизації транспортних засобів (CVRP) з обмеженнями вантажопідйомності транспортних одиниць. Це завдання, де кожен транспортний засіб має обмежену вантажопідйомність. Завдання маршрутизації класу «CVRP» вимагають, щоб задовольнити запит кожного клієнта, необхідно спланувати маршрут, який зможе максимально завантажувати транспортні засоби та виконувати замовлення. У цьому типі завдання вводиться обмеження: обсяг вантажу на кожному маршруті не повинен перевищувати задане значення (однакове для всіх транспортних засобів).

На сьогоднішній день відомо досить багато алгоритмів розв'язання ТМТ. Здебільшого це евристичні методи, що використовуються при наявності матриці відстаней або інформації про розташування вершин на площині. Відомі підходи зазвичай орієнтуються на загальне формулювання ЗМТ, в якій передбачається симетрична або несиметрична матриця відстаней, не задана жорстка кількість транспортних засобів, і відстежується тільки обмеження по їх вантажопідйомності або максимальній довжині маршруту.

Підходи для вирішення ЗМТ зазвичай поділяються на:

- точні методи – дають дуже велику точність, але потребують багато часу та ресурсів;
- евристичні методи – потребують менше часу, але не дають такої точності, хоча вона є достатньо великою;
- мета-евристичні методи – акцент робиться на ретельному вивченні найбільш перспективних частин простору рішень. Вимагають дуже високої кваліфікації користувача програмних пакетів на їх основі. Це в деякій мірі є слабкою стороною даного підходу. Важливою перевагою і сильною стороною цього класу алгоритмів є здатність долати точки локального екстремуму для продовження пошуку. Така здатність алгоритмів дозволяє знаходити більш якісні рішення в порівнянні з класичними евристичними, хоча це призводить до зростання необхідного процесорного часу.

Розгалуження та межа є одним із найуспішніших точних методів вирішення проблем CVRP. Оскільки цей метод належить до класу точних методів, він не може бути застосований до задач великої розмірності. Алгоритм заощадження (метод Кларка-Райта) є однією з найвідоміших евристик для вирішення задач VRP. Його ідея полягала в тому, щоб об'єднати невеликі маршрути в більші, коли була можливість зменшити загальну вартість об'їздів. Цей алгоритм використовується, коли кількість членів екіпажу не визначена заздалегідь і може бути розрахована на ходу.

Метаевристики — це не готові до застосування готові евристики, а скоріше способи створення готових евристик для конкретних завдань. Більшість алгоритмів є біоінспірованими, тобто їх надихають як живі, так і неживі природні явища. Серед найбільш цікавих можна виділити наступні методи: пошук винятків, моделювання та детермінований відпал, генетичні алгоритми, алгоритми на основі мурашиних колоній.

Проведено порівняльний аналіз методів реалізації ТЗ. Встановлено, що використання еволюційних алгоритмів, до яких відноситься й генетичний алгоритм, дозволяють знайти адекватні за часом виконання рішення для задач з великою кількістю клієнтів (понад 50-ти клієнтів).

ЛІТЕРАТУРА

1. Никонов О.Я., Подоляка О.А., Подоляка А.Н., Скакалина Е.В. Математические методы решения многокритериальной задачи о назначениях // Вестник Харьковского национального автомобильно-дорожного университета, № 55, 2018. С. 103-111.
2. Shanmugam G., Ganesan P., Vanathi D.P.T. Meta heuristic algorithms for vehicle routing problem with stochastic demands // Journal of Computer Science, Vol. 7, No. 4, 2011. P. 533.
3. Lecluyse C., Van W.T., Peremans H. Vehicle routing with stochastic timedependent travel times // 4OR: A Quarterly Journal of Operations Research, Vol. 7, No. 4, 2009. pp. 363-377.
4. Kek A.G.H., Cheu R.L., Meng Q. Distance-constrained capacitated vehicle routing problems with flexible assignment of start and end depots // Mathematical and Computer Modelling, Vol. 47, No. 1, 2008. pp. 140-152.
5. Berbeglia G., Cordeau J.F., Gribkovskaia I., Laporte G. Static pickup and delivery problems: a classification scheme and survey // Top, Vol. 15, No. 1, 2007. pp. 1-31
6. Zhou W., Song T., He F., Liu X. Multiobjective vehicle routing problem with route balance based on genetic algorithm // Discrete Dynamics in Nature and Society, 2013.
7. Hemmelmayr V.C., Doerner K.F., Hartl R.F. A variable neighborhood search heuristic for periodic routing problems // European Journal of Operational Research, Vol.195, No. 3, 2009. pp. 791-802.
8. Morais V.W.C., Mateus G.R., Noronha T.F. Iterated local search heuristics for the vehicle routing problem with cross-docking // Expert Systems with Applications, Vol.41, No. 16, 2014. pp. 7495-7506.

УДК 338

Коцофляк Д.
Студентка 4 курсу

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА ФУНКЦІЇ

Сутність антикризового управління підприємством полягає в двох взаємопов'язаних аспектах: як сукупність заходів, спрямованих на виведення

підприємства із кризи, у тому числі, шляхом застосування фінансової санації; як сукупність профілактичних заходів, спрямованих на попередження фінансової кризи, у тому числі, шляхом систематичного моніторингу стану зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, оцінки його сильних та слабких сторін, прогнозування ймовірності банкрутства та інші.

Завдання антикризового управління підприємством наведено на рис. 1.

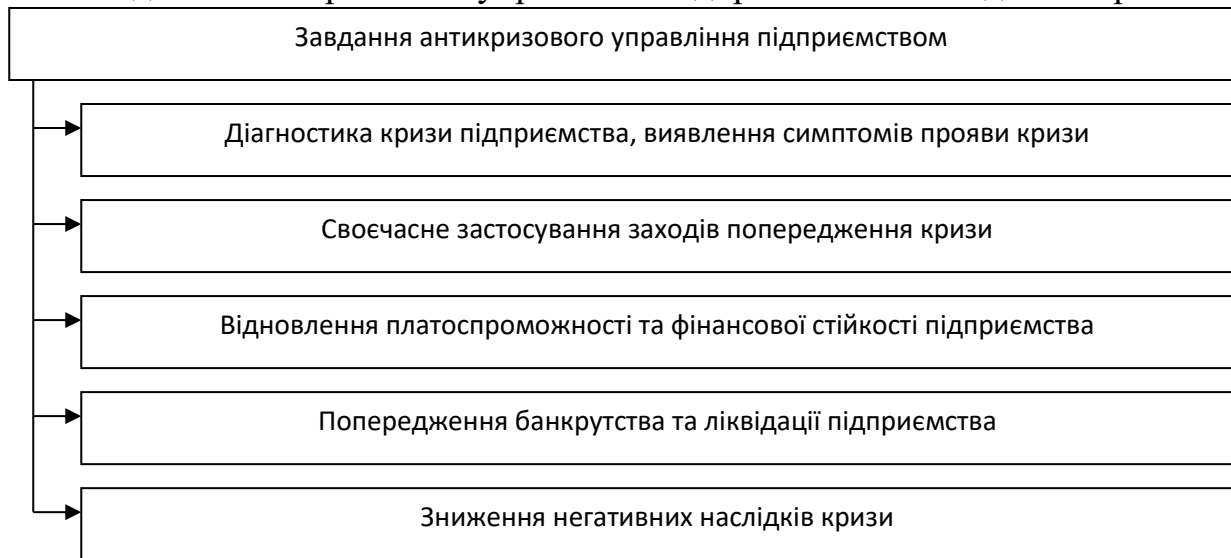

Рис. 1. Основні завдання антикризового управління підприємством

Розроблено автором за даними [1-5]

Таким чином, антикризового управління спрямоване, перш за все, на передбачення проявів кризи, застосування заходів із попередження виникнення та розвитку подій, що призводять до кризи, підтримка стабільного розвитку підприємства, належного рівня його фінансової стійкості та платоспроможності.

Головним завданням антикризового управління є не просто попередження загострення симптомів кризи, а застосування змін у внутрішньому середовищі для якісного зростання підприємства. Ефективність антикризового управління залежить від здатності підприємства до оперативного реагування на виклики зовнішнього середовища та зміни у внутрішньому. Велику роль у забезпеченні безкризового розвитку відіграє інноваційна діяльність підприємства, яка забезпечує якісний розвиток підприємства, підвищення його конкурентоспроможності. Натомість, нездатність підприємства до впровадження інновацій, а також оперативного реагування на ризики

зовнішнього середовища, спричиняє погіршення його конкурентоспроможності, стримування розвитку та досягненню якісно нових показників ефективності.

Функції антикризового управління підприємством поділяються на загальні та специфічні (рис. 2.)

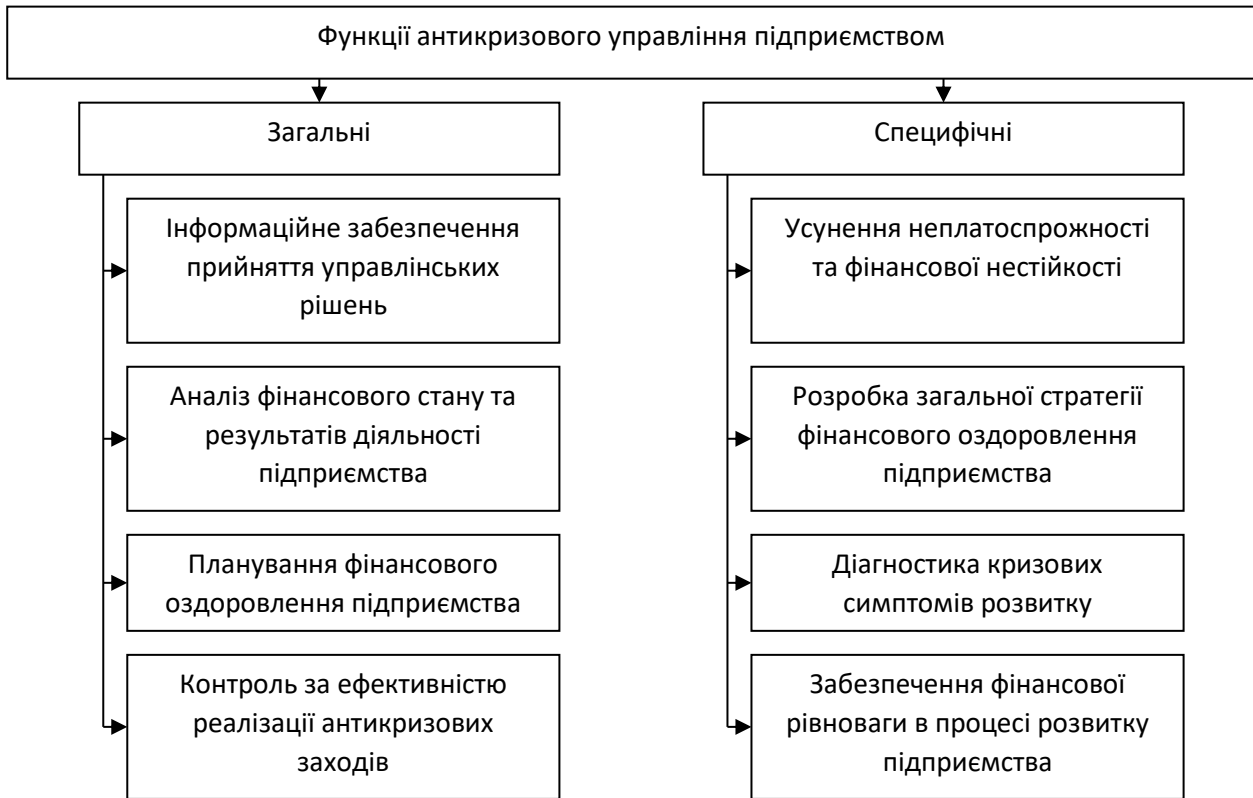

Рис. 2. Функції антикризового управління підприємством

Розроблено автором за даними [1-5]

Принципами ефективного антикризового управління підприємством є:

-управління першими симптомами, що передбачає здатність виявити перші ознаки кризи шляхом проведення аналізу внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства;

-превентивності, за яким найбільш ефективним є таке антикризове управління, за якого впроваджуються заходи попередження виникнення та розвитку подій, що призводять до кризи;

-терміновості, за яким ефективність антикризового розвитку пов'язана із швидкістю виявлення перших ознак кризи та розробки заходів з їх усунення;

-постійної готовності, відповідно до якого антикризове управління повинно забезпечити миттєве реагування на виклики зовнішнього та зміни у внутрішньому середовищі, що можуть спричинити кризу;

-альтернативності, який передбачає, що ефективне антикризове управління повинно урахувати та впроваджувати достатню кількість можливих заходів для запобігання або усунення певної кризи;

-адекватності, за яким заходи антикризового управління повинні відповідати реальній загрозі підприємству;

-адаптивності, яке передбачає забезпеченість достатньої гнучкості підприємства для своєчасного реагування на зміни у внутрішньому та зовнішньому середовищі;

-оптимальності зовнішньої санації, за яким, у випадку неможливості усунення кризи за рахунок внутрішніх резервів, доцільним є застосування заходів зовнішньої фінансової санації, адекватних проявам кризи;

-комплексності дій, передбачає, необхідність урахування комплексності кризи, що виявляється у її одночасному впливі на різні підсистеми підприємства;

-пріоритетності застосування внутрішніх резервів, передбачає пошук шляхів зменшення проявів кризи за рахунок внутрішніх резервів;

-інноваційності, який передбачає впровадження інновацій як попереджувальних заходів виникнення та розвитку симптомів кризи на підприємстві;

-ефективності, який визначає необхідність порівняння витрат на впровадження заходів антикризового управління із результатами від таких заходів.

Таким чином, ефективна система антикризового управління на підприємстві сприяє виживанню підприємству, підтримки його конкурентоспроможності та підвищенні гнучкості його реагування на збурення зовнішнього та внутрішнього середовища. Найбільш успішним є превентивне антикризове управління, яке передбачає постійний моніторинг змін в умовах

функціонування підприємства та застосування своєчасних заходів для запобігання виникнення кризи.

ЛІТЕРАТУРА:

1.Балаш Л. Я., Бінерт О. В., Лисюк О. В. Особливості антикризового розвитку підприємствами. *Економіка та управління підприємствами*. 2019. № 3 (14). С. 136-140.

2.Болотнов Д. Г. Особливості антикризового розвитку управління вітчизняними підприємствами. *Інновації та розвиток*. 2022. №2. с. 171-176.

3.Ладунка І.С., Андрюшина О.І. Антикризове управління підприємством. *Економіка і суспільство*. 2017. № 8. С. 278-281. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/8_ukr/49.pdf.2 (дата звернення 15.04.2023).

4.Докуніна К.І.Антикризове управління підприємством: сутність поняття та функції. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 36 (1). С. 113-116.

5.Онісіфорова В. Ю., Сідельнікова В. К. Актуальні аспекти антикризового управління підприємством. Проблеми і перспективи розвитку підприємства: зб. наук. пр. 2020. № 2 (25). С. 137-145

УДК 338

Лесик Г.В.

*аспірант першого року денної форми навчання
кафедри економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнський національний університет*

ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ФРАНЧАЙЗИНГОВИХ РОЗДРІБНИХ ТОРГОВЕЛЬНИХ МЕРЕЖ

Управління бізнес-процесами є важливим елементом успішної діяльності будь-якого підприємства, в тому числі і франчайзингових роздрібних

торговельних мереж. Франчайзингова модель бізнесу дозволяє власникам підприємств отримувати доступ до готового бізнес-формату, що включає у себе відомий бренд, стандарти якості та процедури управління. Проте, ефективність управління бізнес-процесами може впливати на успішність роботи підприємства та забезпечувати стабільність його фінансового розвитку. Тому важливо, щоб підхід до управління бізнес-процесами в франшизі був завжди на високому рівні ефективності. По можливості розроблялися нові покращені схеми автоматизації тих самих бізнес-процесів, щоб унеможливити втрати показників ефективності продажу продукції франшизи на франчайзенгових точках. Тобто покращувати якість маркетингово-рекламних заходів, продукції та персоналу.

Відповідно до стратегії Business Process Management, BPM, франчайзер передає свої знання та досвід управління бізнес-процесами франчайзі-партнерам. Однак, для забезпечення успішної роботи франчайзі-партнерів, франчайзер повинен забезпечити налагодження ефективних бізнес-процесів у своїй компанії та розробити методи навчання франчайзі-партнерів.

Наведемо деякі способи, які можуть бути використані франчайзером для ефективного управління бізнес-процесами у франчайзенгових роздрібних торговельних мережах:

Створення системи контролю якості. Франчайзер повинен розробити систему контролю якості, яка забезпечує однакову якість продукції та послуг у всіх магазинах мережі.

Надання методичних матеріалів та навчання франчайзі-партнерів. Франчайзер повинен розробити та надати франчайзі-партнерам методичні матеріали, що описують всі бізнес-процеси, які повинні бути виконані у магазинах мережі. Крім того, франчайзер повинен забезпечити налагодження системи навчання франчайзі-партнерів для ефективного виконання бізнес-процесів.

Використання інформаційних систем. Франчайзер повинен використовувати інформаційні системи для автоматизації та оптимізації бізнес-

процесів у мережі. Наприклад, для автоматизації процесів продажу продукції франшизи через глобальну мережу інтернет.

Встановлення стандартів та процедур для ефективного управління бізнес-процесами.

Налагодження ефективної комунікації між франчайзером та франчайзі-партнерами для координації роботи та вирішення проблем.

Підтримка та надання інформації про спеціальні пропозиції в франшизі.

Відповідне інформування всіх франчайзі-партнерів про спеціальні промо-акції для тої чи іншої продукції, яку реалізує франшиза.

Розробка і впровадження системи управління бізнес-процесами є важливим етапом для підвищення ефективності франчайзингових роздрібних торговельних мереж. Основні кроки в цьому процесі можуть бути наступні:

Аналіз інвентаризації процесів. Необхідно провести аналіз всіх бізнес-процесів, які застосовуються на підприємстві, і визначити, які з них потребують оптимізації, а також встановити, які процеси необхідні для успішного функціонування мережі.

Розробка стандартів та процедур. Після аналізу бізнес-процесів потрібно розробити стандарти та процедури, які будуть використовуватися на всіх рівнях франчайзингової мережі. Це допоможе забезпечити однаковий підхід до управління бізнес-процесами, зменшити ризик помилок та забезпечити якість роботи.

Навчання персоналу. Для успішної реалізації системи управління бізнес-процесами на підприємствах франчайзингових роздрібних торговельних мереж необхідно забезпечити належне навчання франчайзі-партнерів та їх персоналу щодо нових стандартів та процедур.

Впровадження інформаційних систем. Для оптимізації бізнес-процесів необхідно використовувати інформаційні системи, що дозволяють автоматизувати та контролювати різні процеси. Наприклад, система управління складом, система управління продажами, система управління взаєморозрахунками тощо.

Контроль та оцінка можливостей для професійного росту франчайзі-партнера та допомога йому в цьому. Інформування франчайзі-партнерів про можливість зміни деяких компонентів їхнього бізнесу для покращення продуктивності, що в свою чергу призведе до збільшення продаж.

Технології управління бізнес-процесами можуть відігравати важливу роль у розвитку франчайзингових роздрібних торговельних мереж. Завдяки цим технологіям франчайзингові компанії можуть забезпечити більш ефективне та оптимальне управління всіма бізнес-процесами, пов'язаними з франчайзингом.

Технології управління бізнес-процесами дозволяють забезпечити автоматизацію процесів замовлення товарів, управління запасами, розрахунків з франчайзі, виконанням маркетингових заходів тощо. Це допомагає уникнути помилок та зменшити витрати на управління.

Крім того, технології управління бізнес-процесами дозволяють підвищити ефективність взаємодії між франчайзи та франчайзерами, а також забезпечують високу якість обслуговування клієнтів в усіх точках продажу.

Отже, використання технологій управління бізнес-процесами може сприяти покращенню управління франчайзинговими роздрібними торговельними мережами та підвищенню ефективності їх функціонування.

Франчайзинг на сьогоднішній день є ефективним механізмом залучення фінансових та трудових ресурсів для доволі швидкого росту підприємства. Коли така модель бізнесу починає набирати обертів, то приносить додатково фінанси для поширення бізнесу та поступове захоплення ринку. Також, франчайзинг має великий плюс серед інших видів бізнесу – це швидкість. При купівлі франшизи франчайзі отримує не просто відомий бренд і вже визнаний авторитет, а й методи ведення бізнесу, структуру виробництва та функціонування.

Завдяки такій бізнес-моделі ринок України може поповнитися новими світовими брендами, у яких українські франчайзі отримають досвід для розвитку та відкриття власного франчайзингового бренду.

Франчайзинг в Україні досить швидко розвивається в галузі роздрібною та оптової торгівлі. На франчайзинговому ринку почали з'являтися нові тенденції

для оптимізації процесу. Так, наприклад, стрімкий розвиток доставок як продуктів харчування, готової їжі, так і медикаментів. Також, почали з'являтися спрощені франшизи (наприклад, у ресторані не має посадочних місць, а тільки все на виніс). Така тенденція буде продовжувати зростати з кожним роком. Можливе також зростання сектора ІТ-галузі та кількості соціальних франшиз. Варто зазначити, що український франчайзинг є досить перспективною сферою економічної діяльності, який у найближчі роки почне зростати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Міжнародної Асоціації з франчайзингу. URL: <http://www.franchise.org>
2. Григоренко Т. М. Сучасні тенденції та перспективи розвитку франчайзингових роздрібних торговельних мереж в Україні. (Вісник Чернівецького торгово-економічного інституту КНТЕУ). 2012. Вип. IV (48). С. 64-71
3. Зайцев О.В., Кордас А.Р. Поточний стан франчайзингу в Україні та світі. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2020. С. 53–62. DOI: 10.25140/2411-5215-2020-1(21)-53-6

УДК 330

Богдан ЛОЗІН
аспірант кафедри економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнський національний університет

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ТОРГОВИМ ПІДПРИЄМСТВОМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Підприємство є складною системою, доцільна діяльність якої має залежність, щоб обрати та впровадити ефективне управління (товариство,

погодження, контроль, нормування), а також вибір найкращого підходу до управління, що залежить від обставин в яких підприємство знаходиться, яке в результаті може забезпечити планові та позапланові показники у короткостроковому та довгостроковому перспективах досягнення.

Управління підприємством є одним із напрямів його нормальної діяльності, а також необхідною та обов'язковою умовою забезпечення цілісності, синергії та антиентропійності системи підприємства.

В умовах ринку обслуговування торгів потрібно розглядати як структуру системи, яка може забезпечити вищу культуру взаємодії зі споживачами, повноцінно розкрити професійні якості працівників, застосувати сучасні технології та інформаційний вплив на процес продажу, що сприятиме вдосконаленню конкурентоспроможності об'єктів торгівлі.

Українським бізнесом управляють по-різному, все залежить від виду діяльності, умов, в яких бізнес працює, місії бізнесу та бачення власника бізнесу. І керівництво не завжди правильно обирає систему управління, яка допоможе досягти найкращих результатів програми.

У практичній та теоретичній діяльності підприємства функціонують на різних підходах до управління, в більшості це є системний, контекстний, кількісний та процесний підходи.

Системний підхід (кінець 1950-х років) припускає, що будь-який бізнес є системою (закритою чи відкритою), що складається з таких елементів, як структура, місія, технологія, люди, цілі та ресурси, які є взаємопов'язані. Тому управління може дати позитивні результати лише тоді, коли всі частини системи працюють ефективно.

Контекстний підхід (кінець 1960-х років) базується на ситуації, яка розглядається як певний набір обставин (внутрішніх або зовнішніх), що впливають на бізнес протягом певного періоду часу. Цей підхід використовується для вирішення конкретних ситуацій, які виникають і можуть виходити за рамки заздалегідь запланованої діяльності [10].

Функціональний підхід до управління бізнесом базується на сукупності функцій, які необхідно реалізувати для задоволення його вимог. Застосування функціонального підходу в управлінні орієнтоване на потреби в кінці, щоб можна було створювати нові оригінальні об'єкти управління, удосконалюючи тим самим організаційні структури, принципи роботи тощо. Водночас впровадження управління з функціональним підходом не дозволяє підсистемам підприємства досягти кінцевого результату всієї діяльності.

Процесний підхід розглядає організацію як сукупність взаємопов'язаних процесів, які обмежені просторово-часовими рамками. Управління за процесного підходу спрямовано на оптимізацію взаємопов'язаних функцій (планування, організація, мотивація та контроль), які водночас складаються з декількох взаємопов'язаних функцій.

Процесний підхід розглядає організацію як набір взаємопов'язаних процесів, обмежених рамкою часу та. Управління з процесним підходом спрямоване на оптимізацію функцій, які взаємопов'язані (планування, організації, мотивації та контролю), які одночасно містять декілька взаємопов'язаних функцій.

Знаходження рішень управління за досягненням максимальної ефективності на виробництві та реалізації продукції харчування на основі відносин ринку мають обмеження такими факторами як: стабільний розвиток, безпека економіки, використання усіх ресурсів, що використовуються для кінцевого продукту виготовлення. Підприємницькі особливості можуть бути визначення процесами виробництва, тоді коли результат діяльності може залежити від факторів об'єктивності та суб'єктивності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Яркіна Н. М. Управління підприємством як економічна категорія (теоретичні аспекти) [Електронний ресурс] / Н. М. Яркіна // Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво». – 2014. – № 1. – С. 130–136.

2. Перерва І.М. Переваги впровадження процесного підходу до управління підприємством / І.М. Перерва // Економіка та суспільство. – 2021. – Вип. 29. – С. 1–8.

3. Ляшенко Р.В. Основні підходи до управління в бізнесі / Р.В. Ляшенко // Молодий вчений. – 2018. – № 12 (64).

УДК 334:330.342

Nahara M. B.

Candidate of Economic Sciences (Ph.D.), Associate Professor

Associate Professor of the Department of International

Tourism and Hospitality Business,

West Ukrainian National University

FROM CIRCULAR BUSINESS MODELS TO CIRCULAR BUSINESS ECOSYSTEMS

The circular economy concept is facing increasing attention due to the global ecosystem conditions, the need to reuse materials, and economic justifications. This concept is defined as an economic system focused on reusing products and materials to conserve natural resources as a starting point where the environmental and social values are crucial in every part of the system.

As a multidisciplinary area, the circular economy discusses the different components. Therefore, the circular economy implementation needs an ecosystem thinking approach that involves all stakeholders to make serious decisions regarding this challenge. Furthermore, this multi-actor aspect creates common values in each section of value chains by recapturing the value entity at its end-of-life and recirculating it in the first position by recycling or reusing it [1, p. 6].

On the other hand, the world's increasing population resulted in some business challenges and forced them to include new circular economy insights into their old business models. Some researchers elaborate on the circular economy environmental, financial, and business values during a transition from the traditional business models to the new circular business models. In this regard, a comprehensive transitional and fundamental insight towards circular business models is required at micro and macro levels to implement a circular ecosystem for both perspectives. Moreover, acquiring the circular economy acceptable values requires an ecosystem thinking method that includes all role-players, interactions, value, and supply chains totally in a living ecosystem.

This insight regulates and facilitates all ecosystem entities' interrelationships to have synchronized activities. In this context, however, the formation of a circular economy business from scratch is crucial, but facilitating the transition towards a circular ecosystem by transforming the traditional business models into circular business models could implement a circular ecosystem faster and easier.

While the ecosystem perspective is implicit in a range of related concepts like business ecosystem, industrial ecology, industrial symbiosis and sustainable business models, it is not made explicit in the current circular economy literature.

Combining the traditional business model perspective with the circular economy has so far been accomplished using the single-firm perspective. The firm perspective is particularly limiting for the characteristics of circular business models that encompass several value networks, cutting across different sectors and markets. In fact, some scholars, including Amit R. and Zott C., conceptualize the business model as transcending the focal firm and its boundaries, essentially placing the business model closer to the network in which the firm is involved [2, p. 499].

The business ecosystem concept highlights interdependencies between different organizations and provides a lens to analyze value co-creation. Thus, in its basic form, a business ecosystem is a nested commercial system with several different types of players contributing a specific component to an overarching solution or ecosystem-level goals.

Relatedly, economics has developed the notion of ecosystem services as the benefits that humans obtain from urban and biological ecosystems [3, p. 125]. Management scholars, aligned with their interest in economic communities, have considered the flow of knowledge and the flow of value. For instance, innovation ecosystems are considered multi-stakeholder venues for value co-production entrepreneurial ecosystems are considered the locations where ecosystem actors cultivate a shared knowledge base regarding “what works” in harnessing advances in digital technologies and infrastructures. Knowledge ecosystems feature the creation of research-based knowledge and associated applications, reflecting the increasingly open processes of research and development and innovation.

Given the broad range of ecosystem conceptualizations, we suggest that circular business ecosystems can be grouped into three distinct categories based on their system interactions and flows as well as their system-level goals, with five distinct types of ecosystems, namely: material flow-based industrial and urban ecosystems, knowledge flow-based entrepreneurial and knowledge ecosystems, and economic value flow-based innovation ecosystems that include platform and business ecosystems.

Given the analytic focus on resource flows, circular economy phenomena often occur within the physical environment, enabling local resource flow through industrial or public-private collaboration. One type of ecosystem that focuses on material and energy flows are industrial ecosystems which, in circular economy terms, are physically located industrial systems which resource flows occur and have sustainable industrial production through resource recycling and reuse as their ecosystem-level outcome. A second type of ecosystem that focuses on material and energy flows are urban ecosystems, which refer to the built environments that include administrative actors and the physical infrastructure.

Entrepreneurial ecosystems in circular economy settings are regional entrepreneurial clusters where ecosystem actors harness the resource recycle, reuse, and reduction opportunities created by digital technologies to support the creation and scale-up of new ventures.

Knowledge ecosystems refer to loosely coupled collectives where actors seek to develop new circular economy related knowledge in a pre-competitive, pre-commercialization setting [4, p. 1501].

Innovation ecosystems are multi-stakeholder venues for the co-production of sustainable value propositions focused on reuse and recycling, or completely new innovation ecosystems created to focus on reduction. Circular economy innovation ecosystems have a focal firm and a set of components (upstream) and complements (downstream) that support the focal firm to deliver the sustainable value proposition.

In conclusion, it should be mentioned that the circular business ecosystem is a multi-actor entity in which interdependent actors play complementary roles. Actors include for-profit companies, public services, governmental bodies such as ministries, municipalities and cities, universities, non-profit organizations, and citizen-consumers. The circular business ecosystem emerges or is created around a common, system-level goal related to resource circularity, and may involve the creation of circular economy knowledge, circular economy businesses, and economic value.

REFERENCES

1. Esposito M., Tse T., Soufani, K. Introducing a Circular Economy: New Thinking With New Managerial and Policy Implications. *California Management Review*. 2020. No. 60(3). P. 5-19.
2. Amit R., Zott C. Value Creation in E-Business. *Strategic Management Journal*. 2018. No. 22. P. 493-520.
3. Autio E., & Thomas L. D. W. Tilting the playing field: Towards an Endogenous Strategic Action Theory of Ecosystem Creation. *Open innovation, ecosystems and entrepreneurship: Issues and perspectives*. 2019. P. 111-140.
4. Bocken N., Boons F., Baldassarre B. Sustainable Business Model Experimentation by Understanding Ecologies of Business Models. *Journal of Cleaner Production*. 2019. No.208. P. 1498-1512.

Нгуєн Чонг Хунг,
*здобувач вищої освіти-бакалавр 3 року навчання,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЗА ДОПОМОГОЮ МОТИВАЦІЇ

Управління підприємствами - це складний процес, який потребує уваги до багатьох аспектів діяльності компанії. Одним з найважливіших аспектів управління є мотивація працівників. В цій статті ми розглянемо, як застосування ефективної моделі управління, зосередженої на мотивації, може допомогти підприємству досягти успіху.

Перш ніж ми перейти до обговорення моделі управління з фокусом на мотивації, розглянемо декілька загальноприйнятих моделей управління підприємствами.

Модель автократичного керівництва заснована на ідеї, що одна особа контролює всі аспекти компанії. Цей тип управління може працювати для невеликих підприємств, але не є ефективним для великих компаній.

Модель демократичного керівництва передбачає співпрацю керівництва із працівниками. Цей тип управління може підтримувати мотивацію працівників, але потребує більшого часу та ресурсів для прийняття рішень.

Модель трансформаційного керівництва передбачає стимулювання працівників до досягнення високих цілей через емоційну мотивацію та співпрацю. Цей тип управління може допомогти підприємству досягти успіху, але потребує великих зусиль від керівництва.

Модель управління з фокусом на мотивації є більш просунутою моделлю, яка передбачає стимулювання працівників через різні методи мотивації. Ця модель передбачає розуміння того, що кожен працівник має свої власні потреби

та мотиваційні фактори, і що ефективне управління повинно бути націлене на задоволення цих потреб.

Основні методи мотивації включають фінансову компенсацію, можливості для професійного зростання, визнання та нагороди, індивідуальний підхід до працівника та багато інших. Використовуючи ці методи, керівництво може створити ефективну модель управління, яка допоможе досягнути високих результатів та підтримувати мотивацію працівників на високому рівні.

Для формування ефективної моделі управління з фокусом на мотивації, необхідно враховувати наступні рекомендації:

- Дослідити потреби та мотиваційні фактори працівників підприємства
- Розробити індивідуальний підхід до кожного працівника та забезпечити його потреби та мотивацію
- Використовувати різноманітні методи мотивації, щоб створити максимальний ефект
- Підтримувати відкриту та прозору комунікацію між керівництвом та працівниками
- Створювати можливості для професійного зростання та навчання працівників
- Розробити систему визнання та нагород, щоб стимулювати працівників до досягнення високих результатів
- Підтримувати здорову та безпечну роботу, забезпечувати комфортні умови праці та сприяти розвитку навичок та компетенцій - це важливі аспекти успішного управління підприємством. Однак, ще одним важливим фактором є система визнання та нагород, яка може стимулювати працівників до досягнення високих результатів та підтримувати їхню мотивацію на високому рівні. У даній статті ми розглянемо ключові аспекти розробки системи визнання та нагород для підприємства.

Визначення критеріїв нагород та визнання. Першим кроком при розробці системи визнання та нагород є визначення критеріїв, за якими будуть нагороджуватися працівники. Критерії можуть бути різноманітними, від кількості продукції, що вироблена, до якості роботи, відповідальності, ефективності та результативності. Важливо визначити конкретні критерії та кількість нагород, що будуть вручатися працівникам, щоб система була прозорою та чесною.

Формування системи винагород. Система винагород повинна бути справедливою та прозорою. Винагороди можуть бути різноманітними - від грошових премій та бонусів до додаткових вихідних днів, подарунків та подорожей. Важливо враховувати бюджет підприємства та забезпечувати можливість отримання винагород для всіх працівників, які досягли поставлених критеріїв.

Залучення працівників до розробки системи визнання та нагород може допомогти забезпечити більшу мотивацію працівників до досягнення кращих результатів. Працівники, які беруть участь у процесі розробки системи, можуть внести важливі пропозиції та ідеї щодо того, які критерії та винагороди будуть більш ефективними для мотивації їхньої роботи.

Введення системи зворотного зв'язку. Важливо забезпечити можливість зворотного зв'язку від працівників щодо ефективності та результативності системи визнання та нагород. Це дозволить виправляти помилки та вдосконалювати систему для досягнення максимальної ефективності.

Регулярне проведення нагородження та визнання працівників допоможе забезпечити постійну мотивацію до досягнення кращих результатів. Важливо, щоб це проводилося систематично та за конкретними критеріями, що були визначені раніше.

Нарешті, важливо створити культуру визнання та нагород на підприємстві. Це можна зробити через поширення інформації про результати та досягнення працівників, організацію спільних заходів та інших ініціатив, які сприяють визнанню та підтримці працівників.

У підсумку, система визнання та нагород може бути ефективним інструментом управління підприємством, який сприяє підвищенню мотивації працівників та досягненню кращих результатів.

Для досягнення успіху в управлінні підприємством з фокусом на мотивації, необхідно також визначити ключові показники продуктивності та результативності працівників, а також систематично оцінювати їхню роботу. Така система допоможе керівництву підприємства управляти ефективніше та вчасно реагувати на проблеми в роботі працівників.

Формування ефективної моделі управління підприємствами з фокусом на мотивації є важливою складовою успішного функціонування підприємства. Використання різних методів мотивації, індивідуальний підхід до кожного працівника, систематичне оцінювання результатів роботи та створення корпоративної культури, що сприяє залученню талановитих працівників, можуть допомогти досягнути високих результатів та підтримувати мотивацію працівників на високому рівні. Однак, варто пам'ятати, що формування ефективної моделі управління - це постійний процес, який потребує внесення змін та адаптації до нових умов та потреб працівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. "Мотивація працівників: принципи та методи" І. Ю. Малюк. КНЕУ, 2005, С. 72-75 .
2. "Мотивація персоналу: практика застосування" М. О. Руденко, Т. Ю. Трофименко. КНЕУ, 2018, С. 247-228.
3. "Менеджмент мотивації персоналу" М. Є. Лисенко. КНЕУ, 2005, С. 109-110.

**IMPACT OF PERCEIVED ORGANIZATIONAL SUPPORT
AND ENTREPRENEURIAL ORIENTATION DIMENSIONS
ON CPORPORATE SUSTAINABILITY**

Introduction

The business environment has become turbulent and complex in recent years due to both the COVID-19 pandemic and violent geopolitical conflicts. Corporate sustainability (CS) is one of the organization's responses to the new challenges of the socio-economic environment [1, 1-2]. CS focuses on meeting the needs of the organization's current stakeholders while maintaining the ability to meet the needs of future stakeholders. To ensure long-term stability, companies must extend their economic responsibility to include environmental and social responsibilities [2, 2835–2857]. Particularly important here is the role of responsible managers who implement the principles of CS in practice [3, 857–880]. The need to apply entrepreneurial orientation and to provide organizational support to employees by managers in the process of implementing sustainable principles is often indicated.

Entrepreneurial orientation is an organizational attribute that combines entrepreneurial behavior with the styles, methods and practices of strategic decision making in organizations [4, 1369–1398]. Entrepreneurial orientation is crucial for building, integrating and reconfiguring the internal and external environment so that companies can survive crises and helps to develop entrepreneurial competence and company success [5, 550]. Entrepreneurial orientation can be considered as an intangible resource, embedded in organizational procedures and dispersed among the members of the organization [6, 741-755]. A construct is multidimensional when it consists of many interrelated attributes, treated as one coherent theoretical concept [7, 1319-1324]. Many researchers [8, 1132-1150] are inclined to the five-dimensional

structure of entrepreneurial orientation, which includes the following dimensions: risk-taking, innovation, proactivity, autonomy and competitive aggressiveness.

Perceived organizational support reflects a subjective assessment of the extent to which an organization values and cares for the well-being of its employees [9, 60-69]. It refers to the problem of whether employees feel that the organization cares about their interests and recognizes their values [10, 6]. The quality of organizational support that an organization provides its employees in stressful situations mitigates the negative effects of their experiences. It is indicated that a high level of organizational support makes organizational changes more real because employees are more supportive of the change, perceiving it as a source of benefits [11, 1-4].

Methods

Taking into account the multitude of determinants of CS, a research gap was diagnosed resulting from insufficient recognition of the relationship between entrepreneurial orientation in its individual dimensions and CS in relation to the small and medium-sized enterprise sector. In addition, it was also decided to examine organizational support as a determinant of corporate sustainability not included together with organizational entrepreneurship in previous studies.

The main objective of the study is to identify and evaluate the mechanisms linking perceived organizational support and selected areas of entrepreneurial orientation with corporate sustainability.

The next step in the research process was to formulate research hypotheses:

H1: Autonomy has a positive impact on CS

H2: Taking risks has a negative impact on CS

H3: Competitive aggressiveness has a positive impact on CS

H4: Organizational support has a positive impact on CS

H5: Innovation has a mediating effect on the relationship: perceived organizational support and CS

In order to measure the attitudes of entrepreneurs towards the implementation of CS in enterprises, a survey was prepared and carried out in 2022 in Poland. Random selection of companies was used in the sector of small and medium-sized

manufacturing enterprises. The survey is online and has been distributed by a professional market research agency to ensure that the survey is representative. The research was preceded by a preliminary study in order to verify and improve the research tool. The final research sample included 200 manufacturing companies. The study used a managerial approach. The respondents were entrepreneurs or senior managers. A 5-point Likert scale was used to assess the respondents.

Results and Conclusions

The number of scientific publications on CS in recent years has been steadily growing, thus emphasizing the importance of this topic, but also the existence of numerous research gaps. Although the concept of CS is already well established, its multi-faceted nature and connections with other areas of business management create the need to deepen existing research in various types of organizations.

The results of path analysis is presented in Table:

	β	St. Dev.	T Statistics	p
autonomy -> CS	0.295	0.121	2.438	0.015
risk taking -> CS	- 0.149	0.109	1.371	0.171
competitive aggressiveness -> CS	0.106	0.106	1.002	0.317
innovativeness -> CS	0.268	0.128	2.098	0.036
organizational support - > innovativeness	0.776	0.036	21.509	0.000
organizational support - > CS	0.029	0.131	0.219	0.827
organizational support - > innovativeness -> CS	0.208	0.101	2.061	0.040

Despite the considerable theoretical basis, not all hypotheses could be verified due to the statistical insignificance of the examined relationships. I consider the confirmation of the mediating impact of innovation on the relationship between organizational support and CS to be a valuable research achievement.

REFERENCES:

1. Ji Z., Zhou T., Zhang Q. The Impact of Digital Transformation on Corporate Sustainability: Evidence from Listed Companies in China, «Sustainability», Vol. 15, 2023.
2. Eccles R.G., Ioannou I., Serafeim G. The impact of corporate sustainability on organizational processes and performance. «Management Sciences», Vol. 60(11), 2014.
3. Montiel I., Gallo P.J., Antolin-Lopez R. What on Earth Should Managers Learn About Corporate Sustainability? A Threshold Concept Approach. «*Journal of Business Ethics*» Vol. 162, 2020.
4. Yi M., Hughes M., Hu Q. Entrepreneurial orientation and new venture resource acquisition: why context matters, «*Asia Pacific Journal of Management*», Vol 38, 2021.
5. Al-Omoush, K.S. Understanding the impact of intellectual capital on e-business entrepreneurial orientation and competitive agility: an empirical study, «*Information Systems Frontiers*», Vol. Jan. 2021.
6. Law K.S., Wong C.S., Mobley W.H. Toward a taxonomy of multidimensional constructs, «*Academy of Management Review*», Vol. 23(4), 1998.
7. Lisboa A., Skarmeas D., Saridakis C. Entrepreneurial orientation pathways to performance: A fuzzy-set analysis, «*Journal of Business Research*», Vol. 69(4), 2016.
8. Voss Z.G., Voss G.B., Moorman C. An empirical examination of the complex relationships between entrepreneurial orientation and stakeholder support, «*European Journal of Marketing*», Vol. 39(9/10), 2005.

9. Cho H.-T., Yang J.-S. How perceptions of organizational politics influence self-determined motivation: The mediating role of work mood. «Asia Pacific Management Review», Vol. 23(1), 2018.

10. Zhao D., Tian F., Sun X., Zhang D. The Effects of Entrepreneurship on the Enterprises' Sustainable Innovation Capability in the Digital Era: The Role of Organizational Commitment, Person–Organization Value Fit, and Perceived Organizational Support, «Sustainability», Vol. 13, 2021.

11. Stephen C.H.Ng. The role of perceived organizational supports and management nationality amid physical Workplace's planned quality change. «Asia Pacific Management Review», In Press, 2022.

УДК 339.1

Процишин Ю.Т.

*к.е.н., старший викладач кафедри маркетингу
Західноукраїнський національний університет*

ПРОСУВАННЯ БІЗНЕСУ В СУЧАСНОМУ МЕДІА-ПРОСТОРИ, АБО КРИТЕРІЇ УСПІШНОГО ВІДЕО

Просування бізнесу в сучасному медіа-просторі вимагає перегляду підходів і впровадження нових методів. Можна бути високо кваліфікованим менеджером, проводити глибокі дослідження, вигадувати ключові особливості своєї продукції, а товар буде користуватися попитом у конкурентів "без роду і племені", які тільки зайшли на ринок. Про що це говорить? Про сучасний ринок, інформаційну рівність, високу конкуренцію і неможливість вести бізнес по-старому. Сучасна сфера digital – це поле жорсткої конкуренції, YouTube не виняток. Мати свій канал на YouTube – це важлива потреба сьогодення для будь-якого бізнесу. Оскільки сьогодні більшість людей обирає цифровий формат

інформації та мультимедійний спосіб її подання, розглядаємо YouTube, як один із ефективних інструментів комунікації з потенційним споживачем [1, 69].

Відео контент є дієвим інструментом комунікації з цільовою аудиторією, це доводить і той факт, що за останні 5 років використання відео для просування послуг збільшилося на 41%. Найбільша частка маркетологів (96%) продовжує цінувати відео як «важливу частину» своєї маркетингової стратегії.

Проаналізувавши звіт «Статистика відео маркетингу 2023» (у дослідженні взяли участь 528 унікальних респондентів), **можна зробити підсумок, що:**

- 96% людей переглянули пояснювальне відео, щоб дізнатися більше про продукт або послугу;

- 89% людей кажуть, що перегляд відео переконав їх купити продукт або послугу;

- 91% людей кажуть, що хочуть бачити більше онлайн-відео від брендів у 2023 році;

- 51% людей частіше діляться відео зі своїми друзями, ніж будь-яким іншим типом вмісту, що робить відео найбільш «поширеним» типом онлайн-контенту;

- 90% маркетологів довіряють свій відео контент YouTube платформі [2].

Ідея яку просуває YouTube полягає у тому, що усі абсолютно всі люди можуть заявити про себе на цій платформі. Цьому підтвердження девіз YouTube платформи – «Транслюй себе». В даний час багато людей здобувають багатогранну професію блогера. Блогінг, як і будь-яка професія, вимагає наявності універсальних і спеціальних навичок. Перші мають на увазі вміння знімати, монтувати, просувати, тобто все, що стосується практичного відео виробництва. Другі, так звані софт-скіли (soft skills), дозволяють комунікувати з аудиторією, вибудовувати відносини з передплатниками, планувати свій час та інше. Топові ютубери знають, корисно заздалегідь готуватися до зйомки відео і мати поруч сценарій з прописаним текстом, локацією, те що буде в кадрі, які ефекти та музика буде присутня у відео. Як правило, початківці блогери ігнорують цей пункт. Їм здається, що все набагато простіше і саме у них вийде

зняти все відмінно з першого разу без сценарію. Важливо робити відео контент якісно, тому що, будь-яку тему можна показувати, таким чином, щоб вона охопила велику кількість глядачів.

До основних параметрів для зйомок відносяться: можливості камери, яскраве освітлення, якісний звук, вибір заднього фону/локація, а також оригінальні ідеї.

Найголовніше у зйомках – *це освітлення простору, об'єктів та особистості в кадрі*. Незалежно від потужності та сучасності смартфона, без правильного освітлення не вдасться створити якісний відео контент.

Денне світло - відповідне рішення, але скористатися ним не завжди можливо. Для таких випадків виробники вигадали кільцеві лампи та софтбокси, що дозволяють правильно налаштувати світло, направляючи його на потрібні об'єкти в кадрі.

Важливий пункт після освітлення – *це звук та рівень його якості*. Для роботи з відео можна використовувати звичайний смартфон із обов'язковою наявністю петличного мікрофона чи безпроводний мікрофон, студійний та інші. В залежності від виду зйомки, тематики, ніші може знадобитися штатив, *селфі*-монопод, стабілізатор. Можна обходитися без цих атрибутів, знімаючи відео, але така техніка забезпечить хорошу стабілізацію картинки та зробить роботу більш ефективною та простою.

Ще одним з параметрів успішного відео є фон/локація. *Фон* – це дуже важлива деталь, яка впливає на сприйняття зображень. Є різні типи фону: паперовий, білий, правильніший варіант – хромакей зеленого кольору, що дає можливість при монтажі обрати будь-який необхідний фон. Локацією може бути і дім, офіс, кафе, парки є масу красивих місць які можна додатково задекорувати, щоб по тематиці відео підходило. Не менш важливий момент для успішного відео це якісний монтаж та цікава, креативна ідея.

Як висновок можна сказати, що процес зйомки потребує ретельної підготовки (виставити світло, вибудувати композицію тощо), тому йому потрібно приділяти достатньо часу. Відео й надалі залишається широко

використовуваним маркетинговим інструментом – йому довіряють приблизно 9 із 10 компаній. Простіше кажучи, візуальний матеріал, а саме відео-контент ефективніший за текстовий, викликає емоції та спонукає аудиторію до активних дій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Процишин Ю.Т. YouTube-канал – необхідність сьогодення. Маркетинг і цифрові технології: Зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. 24–25 вересня 2020 р./ ОНПУ. Одеса: ТЕС, С.69-70. URL: <https://www.mdt-opu.com.ua/files/download/2020/sbornik-teziso2020.pdf> (дата звернення: 09.05.2023)
2. Статистика відеомаркетингу 2023. URL: <https://www.wyzowl.com/video-marketing-statistics/#> (дата звернення: 09.05.2023)
3. YouTube-канал кафедри маркетингу ЗУНУ. Критерії успішного відео. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Sam_FH_6Y28 (дата звернення: 09.05.2023)

УДК 657.1.012.:658

Портоварас Т.Р.

к.е.н., докторантка кафедри обліку і оподаткування

Західний національний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАПИТІВ І МОЖЛИВОСТІ ЇХ ЗАДОВОЛЕННЯ СИСТЕМОЮ АНАЛІЗУ

Діяльність сучасних суб'єктів господарювання вимагає активного використання інформації по показників, які лежать в площині економічного та інших видів аналізу. Такі показники зазвичай не продукуються системою бухгалтерського обліку. Остання, як дискретна система, формує звітні показники на певну дату. Окрім того вона надає оперативну інформацію про склад ресурсного забезпечення і процеси, які відбуваються на підприємстві, що для

прийняття управлінських рішень часто вимагає здійснення додаткових обчислень і аналітики. У зв'язку з цим, є потреба в здійсненні досліджень інструментів та методів аналізу, які б були максимально корисними та ефективними для застосування на конкретному підприємстві.

Слід відмітити, що якісно підібрані методи аналізу є основною умовою проведення ефективного управління господарською діяльністю суб'єкта господарювання. Залежно від рівня та напряму управлінського впливу й прийняття рішень доцільно виділити три групи методів: соціальні, економічні та стратегічні. Перші – вимагають інформації, що стосується не лише суб'єкта господарювання, а й даних пов'язаних з державними соціальними гарантіями, діяльністю відповідних організацій тощо. У зв'язку з цим вони передбачають проведення аналітичної роботи, яка спрямована на вплив та роль неформальних організацій, соціальні потреби суб'єкта господарювання, взаємовідносини працівників різних управлінських рівнів тощо. Економічні методи спрямовані на визначення рівня впливу внутрішнього та зовнішнього середовища (табл.1) на результатні показники й інтереси керівництва відповідно до поставлених цілей і завдань діяльності.

Таблиця 1

Вплив зовнішніх факторів на діяльність суб'єкта господарювання			
№	Назва зовнішнього фактора	Вплив	
		негативний	позитивний
прямого впливу			
1	постачальники	+/-	+
2	законодавча база	+/-	+/-
3	конкуренти	+	-
4	споживачі	-	+
5	податки	+	+/-
6	економічні відносини в державі	+/-	+/-

7	географічне розташування	+/-	+
непрямого впливу			
1	політичні зміни	+	+
2	соціальні зміни	+	+
3	події інших країн	+	+
4	групові інтереси	+	+
5	історична система	+	+
6	науково-технічний прогрес	-	+
7	демографія	-	+
8	міжнародне середовище	+/-	+/-

Джерело: сформовано автором самостійно

Основними економічними методами при цьому виступають методи комплексної цільової програми, економічні регулятори діяльності суб'єкта господарювання, комерційний розрахунок та виробничо-організаційне планування. В сучасних умовах господарювання вплив зовнішніх факторів на господарську діяльність суб'єкта господарювання суттєво зріс. Саме тому, застосування методів стратегічного аналізу для підготовки інформаційних даних прийняття рішень набуває великого значення. Стратегічні методи передбачають системний підхід щодо проведення аналітичної діяльності суб'єкта господарювання із застосуванням показників оцінки внутрішнього та зовнішнього середовища, що порівнюються із даними аналогічних підприємств [1; 2]. Основною перевагою даних методів є розроблення напрямків розвитку підприємства та обрання його найоптимальнішої стратегії на довгострокову перспективу. Найбільш поширені методи стратегічного аналізу щодо проведення аналітичної роботи представлені в таблиці 2.

Основні стратегічні методи проведення аналізу управління підприємством

Вид аналізу	Показники	Надання інформації
STEP-аналіз	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка соціальних показників; - оцінка технологічних показників; - оцінка політичних показників; - оцінка економічних показників 	Про економічну діяльність господарювання зовнішню ситуацію на суб'єкта
SWOT-аналіз	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка рівня впливу зовнішнього середовища підприємства з метою визначення загроз; - оцінка рівня впливу зовнішнього середовища підприємства з метою визначення можливостей; - оцінка сильних сторін потенціалу підприємства; - оцінка слабких сторін потенціалу підприємства. 	Про позицію суб'єкта господарювання у конкурентному середовищі
SPACE-аналіз	<ul style="list-style-type: none"> - оцінка фінансової сили підприємства; 	Про конкурентну позицію суб'єкта господарювання та визначає

	- оцінка його конкурентоспроможності підприємства;	його спрямованість стратегічну
	- оцінка привабливості галузі;	
	- оцінка стабільності галузі.	
GAP-аналіз	- оцінка логічних припущень;	Про рівень відхилення між бажаною та прогнозованою діяльністю суб'єкта господарювання
PIMS-аналіз	-оцінка капіталоємності підприємства;	Про величину впливу визначеної стратегії на рівень
	-оцінка відносної якості продукції;	прибутковості
	- оцінка продуктивності;	
	-оцінка конкурентної позиції підприємства;	
	-оцінка витрат на одиницю продукції;	
	-оцінка вертикальної інтеграції;	
Модель GE/McKinsey	-оцінка конкурентного статусу бізнесу підприємства;	Про конкурентоспроможність та
	-оцінка привабливості ринку у даному бізнесі	потенціал підприємства

Джерело: авторське узагальнення

Важливим елементом у процесі прийняття управлінських рішень в сучасних умовах також виступають методи розроблення та автоматизації управлінських рішень. Так, О. Рудінська та Н. Ленська у своїй праці виділяють

наступні [3]: методи організаційного характеру (балансові та мережеві методи); методи функціонально-структурного аналізу; методи реалізації технологій (системний аналіз, ситуаційний аналіз, відтворювальний аналіз); методи впливу на працівників (економічні, організаційно-правові, соціально-психологічні).

Погоджуючись з позицією вищеназваних авторів, варто зауважити, що не усі з перерахованих методів однаковою мірою підходять для конкретного суб'єкта господарювання. Для ідентифікації доцільності їх впровадження в практику підприємства слід на першому (організаційно-плановому) етапі встановити шляхом анкетування працівників керівної ланки показники, які їм потрібні для управління. Після цього можна встановити який із методів аналізу буде доцільним до впровадження. До прикладу, в сучасних умовах актуалізувалася потреба не лише щодо кількісних, а й щодо якісних параметрів діяльності, що, відповідно тягне за собою необхідність досліджувати нефінансові показники. Додатково до цього актуальною можна назвати оцінку таких сфер як інновації, конкуренція, гендерні, соціальні та екологічні питання. Отже, можемо стверджувати, що з метою досягнення цілей підприємства необхідно комплексно застосовувати методи та обирати їх відповідно до завдання керівництва. Методи аналізу управління виступають основним інструментом роботи працівників щодо прийняття ефективних управлінських рішень і розвитку суб'єкта господарювання. І такі інструменти є надзвичайно ефективними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дергачов Є. В., Фіщук К. О. Методичні підходи до аналізу та оптимізації бізнес-процесів. *Ефективна економіка*. 2020. №11. DOI: 10.32702/2307-2105-2020.11.99
2. Дикань О.В., Крихтіна Ю.О., Фролова Н.Л. Актуальні методи стратегічного аналізу бізнес-середовища підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Випуск 1(24). С. 78-81.

3. Рудінська О. В., Ленська Н. І. Сучасна структура та ефективність методів менеджменту. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2016. Том 15. Вип. 2 (33). С. 105-122.

УДК: 339:339.1

Птащенко О. В.
професор, доктор економічних наук

Корсунова К. Ю.
аспірант

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ РОЗШИРЕННЯ БІЗНЕСУ НА МІЖНАРОДНИЙ РІВЕНЬ: СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Міжнародне розширення бізнесу стало популярною стратегією для компаній, які прагнуть збільшити свою частку ринку та доходи. Однак розширення бізнесу на іноземний ринок може бути складним завданням і потребує ефективних стратегій для подолання бар'єрів, пов'язаних із культурними, економічними та політичними відмінностями. Цей систематичний огляд емпіричних досліджень спрямований на визначення ефективних стратегій розширення міжнародного бізнесу, які були визначені в літературі.

Компанії вирішують вийти на міжнародний ринок, щоб розширити свою присутність на різних ринках. Розширення ринку дозволяє компаніям отримувати більший дохід завдяки залученню нових клієнтів, створювати стабільні показники доходу за рахунок диверсифікації ринків та залучати нові таланти з інших країн [1]. Незважаючи на те, що вихід на міжнародний ринок має багато переваг, він також пов'язаний з певними ризиками.

Кожна іноземна країна має власний уряд, мову, правила ведення бізнесу, рівень інфляції та звичаї, які необхідно вивчити, перш ніж приймати рішення про розширення. Якщо не провести належний аналіз, то є ризик розширити свій бізнес на ринку, який може не сприяти зростанню компанії [2].

Не існує "правильного" способу розширення бізнесу на міжнародному рівні. Однак є чотири поширені бізнес-моделі, якими користуються компанії, щоб вивести свій бізнес на міжнародний рівень:

1. Міжнародна стратегія. Реалізація міжнародної стратегії є загальним підходом для фірм, які прагнуть вийти на іноземні ринки. Ця стратегія передбачає ведення основної діяльності в межах країни та експорт продуктів і послуг у глобальному масштабі. Міжнародна стратегія слугує низькоризиковим механізмом для бізнесу, який дозволяє оцінити доцільність міжнародної експансії, мінімізуючи при цьому фінансові ризики [3]. Хоча ця стратегія часто використовується фірмами, що тільки зароджуються, кілька успішних підприємств ефективно використовували міжнародну стратегію як основний механізм глобальної експансії. Серед відомих прикладів - Moet and Chandon, Red Bull і Porsche.

2. Мультинаціональна стратегія. У контексті міжнародного розширення бізнесу, мультидисциплінарна стратегія є широко застосовуваним підходом, який робить акцент на кастомізації продукту для задоволення потреб місцевого ринку [4]. На відміну від універсального продуктового підходу, компанії, що застосовують мультинаціональну стратегію, інвестують ресурси в розуміння культурних нюансів різних ринків, щоб адаптувати свої пропозиції до місцевих уподобань. Там, де цільові ринки мають спільні риси, можна застосовувати єдину мультинаціональну стратегію з невеликими модифікаціями для задоволення специфічних вимог. Наприклад, MTV адаптував свої музичні програми, створивши окремі канали, такі як MTV Japan або MTV Australia, щоб задовольнити потреби музичної сцени в кожній окремій країні. Декілька успішних компаній реалізували мультинаціональні стратегії, зокрема Procter and Gamble, Johnson and Johnson, Heinz та Nestlé. Пристосовуючи продукцію до

вподобань місцевого ринку, компанії можуть успішно розширювати свої бізнес-операції на глобальному рівні.

3. Глобальна стратегія. Глобальна стратегія - це популярний підхід, який використовують компанії, що прагнуть вийти на міжнародний ринок. На відміну від стратегії, що охоплює кілька ринків, глобальна стратегія ставить на перше місце створення послідовного досвіду використання бренду, пропонуючи однакові продукти або послуги на різних ринках з мінімальною адаптацією [5]. Компанії, які дотримуються глобальної стратегії, часто інвестують у стандартизацію своїх продуктів і процесів, щоб забезпечити їхнє універсальне визнання.

Наприклад, Microsoft пропонує свої флагманські продукти, такі як Word та Excel, по всьому світу з мінімальними змінами, наприклад, перекладами. Іншими прикладами компаній, які застосовують глобальну стратегію, є технологічні гіганти Amazon, Intel та Apple. Завдяки такому підходу ці компанії прагнуть використовувати ефект масштабу та економічну ефективність, водночас створюючи сильну глобальну ідентичність бренду.

4. Транснаціональна стратегія. Транснаціональна стратегія - це ефективна бізнес-стратегія, яка поєднує в собі ідеї як внутрішньої, так і глобальної стратегії. Метою транснаціональної стратегії є створення стандартизованого продукту або послуги, які можна запропонувати на будь-якому ринку, а також розробка продуктів, адаптованих до місцевих ринкових уподобань [6]. Наприклад, McDonald's використовує транснаціональну стратегію, пропонуючи свій продукт "Біг Мак" у всіх своїх франчайзингових мережах як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку. Однак McDonald's також пропонує локалізовані продукти, які приваблюють іноземні ринки, такі як індійський вегетаріанський Мак Махараджа або сінгапурська картопля фрі з морськими водоростями в шейкері.

Для реалізації успішної транснаціональної стратегії компаніям необхідно розуміти культурні, економічні та соціальні відмінності ринків, на які вони планують вийти. Адаптація продуктів і послуг до місцевого ринку має вирішальне значення для задоволення уподобань і потреб місцевих споживачів.

Цей підхід використовують різні успішні компанії, такі як Nike, KFC та McDonald's [7]. Транснаціональна стратегія вважається ефективним підходом до розширення бізнесу, оскільки вона дозволяє компаніям підтримувати послідовний імідж бренду, одночасно задовольняючи унікальні потреби окремих ринків.

Розширення бізнесу на міжнародному рівні шляхом прийняття відповідної бізнес-моделі може принести значні переваги з точки зору прибутковості, залучення талантів і розширення клієнтської бази. Тим не менш, вкрай важливо провести ретельне дослідження і розумно розподілити ресурси, щоб пом'якшити ризики, притаманні інтернаціоналізації. Вибір відповідної міжнародної бізнес-моделі, пристосованої до конкретних цілей може підвищити шанси на успіх на іноземному ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вербеке, А. Стратегія міжнародного бізнесу: переосмислення основ глобального корпоративного успіху. Cambridge University Press. 2009, 516с.
2. Hitt M. Strategic Management: Competitiveness and Globalization: Concepts and Cases / Michael A. Hitt, R. Duane Ireland, Robert E. Hoskisson; 12th ed. - Cengage Learning, 2017. - 480 p.
3. Strategic Management and Business Policy: Globalization, Innovation, and Sustainability / [Thomas.L. Wheelen, J.David Hunger, Alan N. Hoffman, Charles E. Bamford; 14th ed.] - Peason, 2014. - 848
4. Птащенко О.В. Використання інструментів інтернет-маркетингу у бізнес-діяльності / О.В. Птащенко// Соціально економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: науковий журнал ХНТУ (Херсон). - 2016. - №21 (10). - С. 76-79.
5. Турчак В.В. Формування стратегії міжнародної діяльності підприємства / В. В. Турчак. Молодий вчений 2017. № 3 (43). URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/3/197.pdf>
6. Пол Джеймс, Манфред Б. Штегер «Глобалізація має значення, залучаючи світ у неспокійні часи» – 2019. 310 с.
7. How to Expand Internationally and Take your Company Global - [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://globalizationpedia.com/how-to-expand-internationally/>

Розумний О.М.
аспірант

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: Птащенко О. В.
професор, доктор економічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ

Цифровізація глобального ринку є невід'ємною частиною міжнародних відносин, оскільки забезпечує легкий та швидкий доступ до інформації, товарів та послуг. Вона приводить до різних змін у підходах до бізнесу і торгівлі. Основні особливості цифровізації глобального ринку включають [1-3]:

електронна комерція: Цифрові технології дозволяють компаніям реалізовувати свої товари та послуги в Інтернеті. Електронна комерція розвивається швидко і стає все більш популярною;

розумний аналіз даних: Бізнес може отримати значну користь від аналізу даних про покупців та ринок. З цією метою використовуються інструменти машинного навчання та штучного інтелекту;

соціальні мережі: Соціальні мережі стають все більш важливими для бізнесу. Компанії можуть використовувати соціальні мережі для просування своїх товарів та послуг, а також для взаємодії з клієнтами;

мобільні технології: Смартфони та інші мобільні пристрої забезпечують швидкий доступ до Інтернету та дозволяють покупцям здійснювати покупки з будь-якого місця;

електронні платежі: Електронні платежі стають все більш популярними, що дозволяє зробити оплату в Інтернеті без необхідності відвідувати банк;

Інтернет речей: Інтернет речей охоплює різні пристрої, які можуть бути підключені до Інтернету та обмінюватися даними. Це дозволяє компаніям відслідковувати продажі та іншу інформацію про товари та послуги.

Цифровізація глобального ринку означає перехід до використання електронних інструментів та технологій для здійснення операцій на міжнародному рівні. Основні прояви цифровізації глобального ринку включають наступне:

поява нових цифрових платформ: з'явилися нові цифрові платформи, такі як Amazon, Alibaba, eBay та інші, які забезпечують зручний доступ до товарів та послуг з будь-якої точки світу;

збільшення швидкості та обсягу обміну інформацією: цифрові технології забезпечують миттєвий обмін інформацією між партнерами з різних куточків світу;

автоматизація бізнес-процесів: за допомогою цифрових технологій можливо автоматизувати багато бізнес-процесів, що дозволяє зменшити витрати та збільшити ефективність;

поява нових можливостей для малого та середнього бізнесу: цифрові технології дозволяють малому та середньому бізнесу легше займати позиції на міжнародному ринку;

збільшення конкуренції: з'явлення нових цифрових платформ та інструментів збільшує конкуренцію між компаніями, що може бути корисним для споживачів;

поява нових ризиків: збільшення кількості цифрових операцій може призвести до появи нових ризиків, таких як кібератаки та крадіжка персональних даних.

З цифровізацією глобальних ринків з'являється безліч нових можливостей для бізнесу, однак це також створює нові виклики та загрози. Перш за все, цифрова економіка набуває все більшого значення в глобальному бізнесі, тому підприємства повинні бути готові до адаптації до нових цифрових технологій та змінювати свої стратегії відповідно до нових реалій.

У зв'язку з цим, важливо пам'ятати про значення кібербезпеки та захисту конфіденційної інформації клієнтів. Крім того, важливо забезпечувати доступність цифрових технологій та інфраструктури для розвиваючихся ринків, щоб забезпечити інклюзивний доступ до цифрових можливостей для всіх.

Також важливо звертати увагу на використання аналітики даних та машинного навчання для підвищення ефективності діяльності та покращення взаємодії з клієнтами та партнерами. Необхідно розвивати електронну комерцію та платіжні системи, щоб забезпечити максимально зручний та швидкий доступ до товарів та послуг в будь-якій точці світу.

Нарешті, цифрова трансформація ринків не може бути повною без врахування впливу на середовище та забезпечення сталого розвитку. Підприємства повинні бути відповідальними за екологічну стійкість своєї діяльності та забезпечення екологічних стандартів при використанні нових технологій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Hitt M. Strategic Management: Competitiveness and Globalization: Concepts and Cases / Michael A. Hitt, R. Duane Ireland, Robert E. Hoskisson; 12th ed. - Cengage Learning, 2017. - 480 p.

2. Strategic Management and Business Policy: Globalization, Innovation, and Sustainability / [Thomas.L. Wheelen, J.David Hunger, Alan N. Hoffman, Charles E. Bamford; 14th ed.] - Pearson, 2014. - 848

3. Птащенко О.В. Використання інструментів інтернет-маркетингу у бізнес-діяльності / О.В. Птащенко// Соціально економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: науковий журнал ХНТУ (Херсон). - 2016. - №21 (10). - С. 76-79.

Саркісян Л.Г.

*к.е.н., доцент кафедри світової економіки
Державний торговельно-економічний університет*

Сидоренко О.В.

*студент 1 курсу факультету міжнародної торгівлі
та права
Державний торговельно-економічний університет*

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Витоки дослідження соціальної відповідальності бізнесу як явища сягають кінця ХХ століття та беруть свій початок із формування концепції сталого розвитку. Сутність даної концепції все частіше ставала предметом обговорення під час проведення міжнародних самітів та конференцій. Серед таких необхідно виділити «Саміт Землі», що проводився у 1992 році у Ріо-де-Жанейро, адже саме там офіційно визначили термін «сталий розвиток» як «Розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби»[1].

У 1996 році колишній економіст Світового банку Г.Дейлі видав монографію «Поза зростанням: економічна теорія сталого розвитку», в якій визначив основні проблеми економічної діяльності бізнесу, що ставили під загрозу подальше нормальне існування людства. Науковець зазначив, що концепція сталого розвитку здатна системно вирішувати проблеми екології, бідності та дискримінації[2]. Основним інструментом реалізації та розвитку вищезгаданої концепції є діяльність людини, що спрямована на збереження навколишнього середовища, ресурсів, та забезпечення таких суспільних відносин, наслідки яких не будуть шкодити майбутнім поколінням.

Стратегія сталого розвитку ґрунтується на трьох основних концепціях: екологічна ефективність, корпоративне громадянство, корпоративна соціальна

відповідальність[3]. На думку А.Керола, саме корпоративна соціальна відповідальність є «ядром» у формуванні стратегії сталого розвитку. Всесвітня ділова рада за сталий розвиток (WBSCD) тлумачить соціальну відповідальність як зобов'язання бізнесу сприяти усталеному економічному розвитку та одночасно покращувати якість життя працівників та їх родин та суспільства в цілому[4].

За стабільних соціально-економічних умов КСВ сприймається як система чітко визначених заходів, що допомагають налагодити відносини між бізнесом та суспільством, підвищити імідж підприємства тощо. Найпоширенішими у практиці стали наступні заходи:

- Корпоративний соціальний маркетинг (сприяння у захисті навколишнього середовища, підтримка громадських організацій благодійного спрямування через зміну поведінки людей);
- Благодійний маркетинг (фінансова підтримка визначених компанією благодійних фондів та/або популяризація їх підтримки у соціальних мережах);
- Корпоративна філантропія (безпосередні пожертви на благодійні цілі у вигляді подарунків, грошових грантів тощо).

У сучасних умовах, коли весь цивілізований світ стикається з глобальними проблемами, підходи до ведення бізнесу повинні бути гнучкими та відповідати потребам сьогодення. Якщо декілька десятиліть тому, соціальна відповідальність бізнесу мала рекомендаційний характер, то зараз наявність даного напрямку в діяльності компанії є необхідною умовою для того, щоб залишатись конкурентоздатними на ринку та мати позитивну репутацію у споживачів по всьому світу. Глобалізація бізнесу та стрімкий розвиток соціальних мереж став каталізатором формування так званого інституту репутації. Його суть полягає в тому, що бренд завойовує довіру споживачів, а останні, в свою чергу, можуть висловлювати свою підтримку або невдоволення рішеннями чи діями керівництва певної компанії. Це змусило змінити погляди світових брендів щодо діяльності у певних країнах. Так від початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, першими покинули ринок країни-

терориста такі великі компанії як: Apple, Amazon, IBM, The Coca-Cola company, Renault, MasterCard тощо. Проте, значна частка компаній продовжує заробляти «на крові». Асоціація ритейлерів України зазначає, що 78% українців негативно ставляться до брендів, що продовжують свою роботу в рф. З них 74% повністю або частково припинили купувати товари цих брендів[5]. Така тенденція зберігатиметься і надалі, оскільки відповідальність перед суспільством та ідея сталого розвитку посідають далеко не перші місця у пріоритетах діяльності цих корпорацій. До списку «Міжнародних спонсорів війни» внесені такі компанії, що продовжують співпрацювати із росією, попри санкційні обмеження та визнання міжнародною спільнотою рф країною агресором. Першочерговими кандидатами на санкції є ті компанії, що забезпечують державний і приватний сектор товарами та послугами, тим самим поповнюючи бюджет рф та, як наслідок, спонсуючи війну. Серед найвідоміших компаній-спонсорів війни слід виділити наступні: Leroy Merlin, Mondi Group, Bonduelle, Procter & Gamble, Auchan, Metro AG, Raiffeisen Bank International, Xiaomi Corporation тощо[6].

Станом на 2018 рік 80% українських компаній або суб'єктів міжнародного бізнесу на території України почали впроваджувати КСВ або орієнтувались на її принципи. Але лише чверть з них систематично виділяли кошти на проекти з КСВ, тоді як у країнах Європейського союзу даний показник сягав позначки у 90-95%[7]. Недостатній рівень розвитку КСВ в Україні пов'язаний з недосконалістю законодавства у сфері соціальної відповідальності бізнесу, відсутністю достатнього фінансування КСВ проектів та складністю із визначенням економічного ефекту від реалізації даних проектів. З початком повномасштабної війни в Україні, розвиток соціальної відповідальності прискорився; відбулось переорієнтування наявних програм на військові та гуманітарні потреби, а також зосередження уваги на психологічній та фінансовій підтримці працівників. Бізнес адаптує програми КСВ відповідно до воєнного часу, здійснюючи наступні кроки:

- Побудова бізнес-стратегії, спрямовуючи ресурси на повоєнне відновлення України на засадах сталого розвитку;

- Перевірка бізнес-партнерів, постачальників на роботу в росії та, у разі доведення цього, подальше припинення з ними будь-якої співпраці;
- Подальше дотримання заходів щодо захисту навколишнього середовища;
- Співпраця з громадами: забезпечення безперервності роботи та виділення коштів на потреби громад (Наприклад, передача альтернативних джерел енергії для об'єктів соціальної та критичної інфраструктури).

Окрім користі для суспільства та самого бренду, в умовах воєнного стану КСВ набула нового сенсу й для співробітників самої організації. Впевненість у своїй компанії та у високому рівні її соціальної відповідальності дає усвідомлення стабільності та мотивацію працювати безперебійно. Гнучкість у прийнятті стратегічно важливих рішень є дійсно важливим показником для ефективної діяльності компанії, адже на неї можуть покластись як і працівники, так і об'єкти КСВ проєктів. Наприклад, компанія McDonald`s в перші дні повномасштабного вторгнення віддала міськрадам понад 200 т продукції на загальну суму понад 70 млн грн[8]. Попри 8 місяців простою компанія продовжувала стабільно виплачувати заробітну плату усім працівникам та платити податки державі у повному обсязі.

Суб'єкти міжнародного бізнесу, що працюють на території України пліч-о-пліч стоять із постраждалими від російської окупації громадами. Окрім товарів першої необхідності, що стали гострою необхідністю для жителів прифронтових та деокупованих населених пунктів, компанія «Coca-Cola» братиме участь у відновленні об'єктів соціальної інфраструктури, що були зруйновані російськими окупантами. Таким чином, компанія інвестувала 1,1 млн доларів на відбудову зруйнованого закладу дошкільної освіти у селі Богданівка броварського району, що перебувало під окупацією 23 дні. «У такі безпрецедентно важкі часи ми робимо все, щоб служити українському суспільству, незважаючи на будь-які перешкоди. Ми відновлюємо бізнес-процеси та інвестуємо у відбудову місцевої громади», - зауважив генеральний директор Coca-Cola HBC в Україні, Вірменії та Молдові[9].

В час воєнного стану важливо мати швидкий доступ до інформації та зв'язку, для того, щоб зберегти якомога більше життів. Таким чином, починаючи з 28 лютого компанія Ілона Маска SpaceX почала забезпечувати Україну станціями високошвидкісного інтернету Starlink, що обійшлося підприємству у більш, ніж 80 млн доларів США. Vodafone Group Plc є другим за величиною мобільним оператором у світі та одним із перших, хто адаптував свій бізнес в Україні під воєнну реальність, дотримуючись основних принципів КСВ. Компанія долучилась до національного роумінгу, що дозволяє при зникненні зв'язку одного оператора підключатися до мережі іншого. Vodafone здійснює підтримку абонентів, що змушені були виїхати за кордон (безкоштовний інтернет та хвилини у роумінгу), а також військовим, медикам та енергетикам шляхом надання засобів зв'язку.

Висновки. Соціальна відповідальність суб'єктів міжнародного бізнесу в умовах війни в Україні включає в себе не лише дотримання законів та регуляторних вимог, але й активну підтримку місцевих спільнот та здійснення заходів, спрямованих на поліпшення соціально-економічного стану у відповідному регіоні. Головними завданнями будь-якого бізнесу, що функціонує в умовах війни залишаються: забезпечення безпечних умов для своїх співробітників, збереження максимально можливої кількості робочих місць та впровадження заходів для захисту свого бізнесу від потенційних ризиків. Соціально відповідальний бізнес стане каталізатором у відновленні економіки та інфраструктури країни шляхом забезпечення фінансової підтримки для громад, створення нових робочих місць та сприяння розвитку інформаційних кампаній, що мають на меті залучити іноземних інвесторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Програма дій «Порядок денний на XXI століття»: Ухвалена конференцією ООН з на-вколишнього середовища і розвитку в Ріо-де-Жанейро (Саміт «Планета Земля», 1992 р.): Пер. з англ. — 2-ге вид. — К.: Інтелсфера, 2000. — 360 с.

2. Daily H. Beyond Growth The Economics of Sustainable Development [Електронний ресурс] / Herman Daily. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <http://pinguet.free.fr/daly1996.pdf>.
3. Супрун Н. А. Корпоративна соціальна відповідальність як чинник соціального залучення (в контексті цілей стратегії "Europe-2020") / Н. А. Супрун // Український соціум. – 2013. – No 2. - С.163-176. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2013_2_14.
4. How we drive sustainable development [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.wbcsd.org/>.
5. Голосують гаманцем: як змінилися споживчі настрої українців за рік – дослідження Gradus Research [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://rau.ua/novyni/spozhivchi-nastroi-ukrainciv-2/>.
6. Міжнародні спонсори війни [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://sanctions.nazk.gov.ua/boycott/>.
7. Як змінилась корпоративна соціальна відповідальність компаній в умовах війни? [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://budni.rabota.ua/ua/corporate-culture/yak-zminilas-korporativna-sotsialna-vidpovidalnist-kompaniy-v-umovah-viyni>.
8. «McDonald's не буде працювати під час повітряних тривог». Як мережа готується до відкриття і що робила під час простою. Інтерв'ю з CEO українського представництва [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://forbes.ua/inside/mcdonalds-ne-bude-pratsyuvati-pid-chas-povitryanikh-trivog-yak-merezha-gotuetsya-do-vidkrittya-i-shcho-robila-pid-chas-prostoyu-intervyu-z-seo-ukrainskogo-predstavnitstva-23062022-6703>.
9. Coca-Cola відбудує зруйнований дитсадок на Київщині [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://ua.coca-colahellenic.com/ua/media/news/corporate/2022/kindergartenreconstruction>.

Сеник Ю.І.

кандидат біологічних наук, докторант за спеціальністю "Економіка"

старший викладач

Західноукраїнський національний університет

Начальник фізико-хімічної лабораторії ПрАТ "Тернопільський

молокозавод"

КОНТРОЛЬ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ, ЯК ЕЛЕМЕНТ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Будь-яка виробнича діяльність спрямована на досягнення фінансових результатів та розширення своєї діяльності для нарощування об'єму виготовленої продукції. Одним з найпростіших і часто застосовуваних підходів є спроба збільшення продажів власної продукції завдяки акційних товарів, що веде до інтенсифікації виробництва. Однак помилково вважати, що зі збільшенням кількості продукції на складі його реалізація зросте, адже розширення географії його реалізації зумовить зростання тиску конкурентів на ринку. Для експансії нових ринків товар повинен бути як мінімум не вищої ціни, але, безперечно, кращої якості. Якщо реалізація першого аспекту може бути вирішено готовими технічними рішеннями, то інший – «якість продукції» повинна спочатку бути визначена і описана виробником і лише потім розроблені кроки для її покращення.

Ряд міжнародних стандартів включають в себе поняття «якості», першим з них є ISO 9000:2000 [5, 39]. Згідно цього документу «якість – ступінь відповідності власних характеристик поставленим вимогам». Вказана дефініція не дозволяє розробити методи кількісної оцінки «якості» так як відсутній будь-який носій якості: продукт виробництва чи послуга. Згідно скасованого стандарту ISO 8402 [4, 39] визначення терміну «якість» містило загальне поняття - «об'єкт» (entity)

В останній редакції документу ISO 9000:2015 з'явилися розширенні поняття: «якість продукції та послуг організації визначається їхньою здатністю

задовольнити споживачів та їх очікуваним та неочікуваним впливом на відповідні зацікавлені сторони. Якість продукції та послуг включає не тільки наявність у них очікуваних функцій і показників функціонування, але також те, як сприймає їх споживач з точки зору їх цінності для нього та набутої вигоди». Таким чином, у цій редакції документу здійснено повноцінне пояснення поняття «якість» з точки зору як функціоналу продукту чи послуги, так і їх сприйняття споживачем, а також впроваджено поняття «цінності» для консьюмера. Таким чином, з наведених вище визначень можна зробити висновок, що поняття «якість» не є тотожним терміну «якість продукції», а є значно ширшим і включає ряд додаткових вимог до продукту чи послуги.

Першим кроком для побудови системи контролю якості є вибір якостей, які є визначальними та оцінка яких дозволить екстраполювати їх на весь продукт та зробити висновок щодо його відповідності. Для забезпечення цього розроблено методологію «критичне дерево якості» («Critical to Quality Trees (CTQ)»), яке являє собою ієрархію властивостей продукту. На найнижчому або так званому «нульовому» рівні знаходиться найбільш узагальнена якість, яка являє собою комплекс властивостей продукту. Відповідно, на найвищому щаблі розміщені селективні якості, які характеризують виключно цей продукт [2, 256].

Зрозуміло, що якість будь-якого об'єкту аналізу можна описати за допомогою нескінченно великої кількості його властивостей, саме тому у процесі побудови дерева якості необхідно дотримуватися двох емпіричних принципів, які забезпечать ефективність процесу. Першим принципом є необхідність опису якості об'єкту дослідження за допомогою максимально можливої кількості його властивостей. Дотримання цього принципу забезпечить максимальний опис властивостей продукту, що зумовить об'єктивну оцінку його якості. Іншим принципом є потреба у зменшенні кількості властивостей, що враховуються, щоб скоротити трудові та економічні витрати. У той же час цей принцип змушує працівників лабораторії до скурпульозного аналізу властивостей продукту, вказаних у ієрархічному дереві якості, для виділення

якостей, які максимально ефективно характеризуватимуть об'єкт дослідження. Таким чином, необхідно знайти оптимальну кількість властивостей, яка зможе задовольняти вимоги в оцінці якості продукту та бути достатньою для об'єктивності цього процесу [3, 26].

Для визначення необхідної кількості властивостей продукту для оцінки його якості необхідно встановити їх вплив на загальну величину якості продукції. Для реалізації цієї мети необхідно дотримуватися таких положень [1, 560]:

- властивості якості розглядаються як класифікаційна система згідно з ієрархічною багаторівневою структурою властивостей;
- основу класифікації становить ознака продукту, яка визначається метою оцінки, з якої починається оцінка якості;
- найменша кількість властивостей m рівня, які дозволяють максимально охарактеризувати якість продукту «0» рівня дозволить досягнути поставленої мети кваліметричного аналізу.

Таким чином, описаний вище підхід з виділенням кількісних характеристик продукту забезпечить ефективний підхід до контролю якості продукції та забезпечення її стабільних органолептичних характеристик, що є вкрай важливими для конкурентоздатності на ринку, тому відповідність вимогам покупця та стабільна якість є визначальними для підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кучер Ю.Е., Логвиненко Н.І. Основні заходи поліпшення якості та безпеки харчової продукції. *Економіка і Суспільство*. 2017. №13. С. 558-561.
2. Куць В.Р., Столярчук П.Г., Друзюк В.М. Кваліметрія: навч. посіб. Львів. 2012. 256 с.
3. De Koning H., De Mast J. The CTQ Flowdown as a Conceptual Model of Project Objectives. *Quality Management Journal*. 2007 Vol. 14, Issue 2. P. 19-28.
4. ISO 8402:1994. Quality management and quality assurance. Geneva: International Organisation for Standardisation, Switzerland. 1994. 39 p.
5. ISO 9000:2000. Quality management systems. Geneva: International Organisation for Standardisation, Switzerland. 2000. 39 p.

**СУТНІСТЬ АДМІНІСТРАТИВНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ТА
ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА ЇХ ЕФЕКТИВНІСТЬ**

Складність процесу прийняття виваженого адміністративного управлінського рішення в умовах динамічного ринкового середовища, активізація методів жорсткої конкурентної боротьби, підвищення соціальних стандартів вимагає від керівництва застосування науково обґрунтованого підходу до управління підприємством. Міжнародний досвід свідчить, що досягти успіху в управлінні можливо тільки завдяки раціональному та ефективному використанню наявних обмежених ресурсів та всіх потенційних можливостей підприємства, що виражається крізь призму ефективності прийнятих та реалізованих адміністративних управлінських рішень.

Зміст поняття адміністративного управлінського рішення широко досліджене у літературі. Зокрема, за Т. Т. Жовковскою прийняття управлінського рішення визначається, як вольовий акт керівника, пов'язаний із вибором альтернатив з метою вирішення проблем. Вибір альтернатив є процесом прийняття рішень, шлях рішення проблеми є результатом [1, с. 147]. Прийняття управлінських рішень також визначається видом управлінської діяльності обмеженої у часі з метою підвищення ефективності діяльності підприємства з використанням наявної інформації для забезпечення узгодженості та точності. Прийняття управлінських рішень здійснюється із певною послідовністю та плановістю, а також пов'язані із певним ризиком [2]. На думку О. М. Олійниченко, прийняття управлінських рішень є творчим підходом, що пов'язано із тим, що керівники приймаються рішення в умовах невизначеності та не мають чіткого алгоритму розв'язання кожного завдання [3, с. 80]. За В. М. Приймаком прийняття управлінського рішення є процесом, який складається із чотирьох взаємопов'язаних елементів: наявність альтернатив, свідомість вибору

альтернатив, спрямованість на результат та закінчення вибору альтернатив дією. Зокрема, на думку В. М. Приймака, не можна вважати прийняттям управлінського рішення імпульсивний, необдуманий вчинок [4, с.10]. М. П. Бутко вважає, що прийняття адміністративних управлінських рішень є процесом вибору альтернатив за двох полярних умов: невизначеності (обмеженість інформації не дає можливості керівнику мати чіткі прогнози результатів певних дій) та невизначеності (інформації достатньо, щоб мати прогнозну оцінку результатів управлінських дій) [5].

Таким чином, у трактуванні науковцями змісту поняття «прийняття адміністративних управлінських рішень», можна виокремити певні основні положення (рис. 1.)

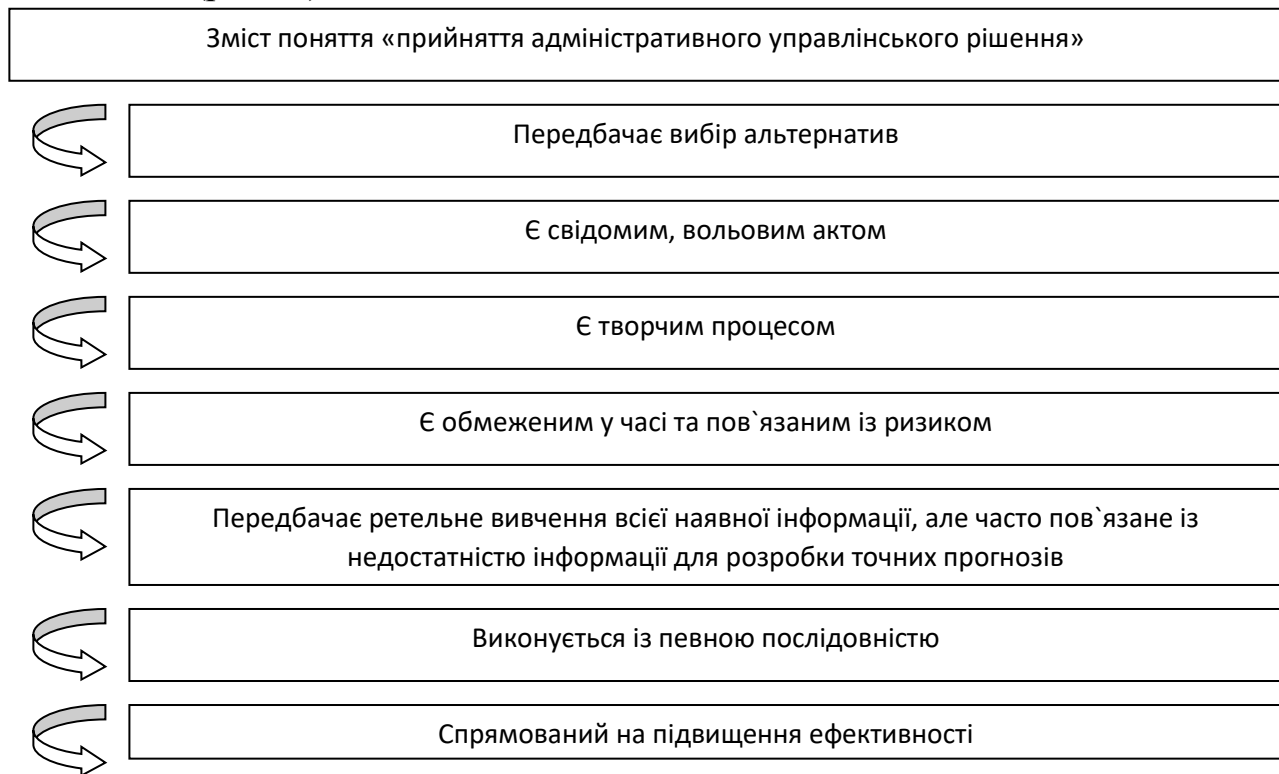

Рис. 1. Основні положення змісту поняття «прийняття адміністративних управлінських рішень»

Розроблено автором за даними [1-5]

Таким чином, можна сформулювати наступне визначення поняття «прийняття адміністративних управлінських рішень, як свідомий, вольовий, творчий, ризиковий, обмежений у часі акт з вибору альтернатив з метою

забезпечення ефективності розвитку підприємства, який виконується з певною послідовністю дій та передбачає ретельне вивчення всієї наявної інформації.

На прийняття адміністративного управлінського рішення впливає низка факторів (таблиця 1).

Таблиця 1

Фактори, що впливають на ефективність адміністративного управлінського рішення

Фактор	Зміст
1.Обмеженість інформації	Інформація є найважливішим ресурсом для здійснення управлінської діяльності. Разом з тим, більшість управлінських рішень приймаються в умовах нестачі інформації, що зумовлює непередбачуваність наслідків та підвищує їх ризиковість.
2.Середовище прийняття рішень	Адміністративне управлінське рішення може прийматися в умовах визначеності (якщо результати вибору кожної альтернативи можливо точно спрогнозувати), ризику (якщо результати не є визначеними, але відома ймовірність настання кожного результату) та невизначеності (якщо неможливо спрогнозувати ні наслідки на ймовірність кожного результату).
3.Особистість керівника	Ефективність адміністративного управлінського рішення залежать від рівня освіченості та досвіду управлінця, його системи цінностей тощо.
4.Мінливість середовища та часу	Більшість адміністративних управлінських рішень приймаються в умовах обмеженості часу. У

випадку прийняття рішення, яке потребує тривалого розгляду, необхідно відстежувати зміни у середовищі, які могли відбутися з моменту початку розгляду певної ситуації.

5.Взаємозв'язок рішень   Всі адміністративні управлінські рішення є взаємопов'язаними, оскільки для реалізації кожного з них відбувається залучення наявних у підприємства ресурсів, делегування повноважень працівникам тощо.

6.Урахування негативних наслідків   Приймаючи рішення щодо найбільш доцільної альтернативи, керівник повинен урахувати втрачені можливості.

Розроблено автором за даними [1-6]

Таким чином, прийняття адміністративного управлінського рішення є складним процесом, зміст якого включає такі основні положення, як вибір альтернатив, свідомість, творчість, ризиковість, часова та інформаційна обмеженість, послідовність, націленість на підвищення ефективності. Ефективність прийнятого управлінського рішення залежить від різних факторів, зокрема, середовище прийняття рішень, обмеженість інформації, можливість негативних наслідків, особистість керівника, мінливість середовища і часу, взаємозв'язок рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1.Жовковська Т.Т. Методологія прийняття управлінських рішень за рефлексивного підходу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. № 19. С. 146–150.

2.Decision-making process. Ed Burns Kate Brush. URL: <https://www.techtarget.com/searchbusinessanalytics/definition/decision-making-process> (дата звернення: 16.03.2023).

3.Олійниченко О.М. Аспектний підхід до визначення поняття «управлінське рішення». *Наукові праці НУХТ*. 2007. № 21. С. 79–83.

4.Приймак В. М. Прийняття управлінських рішень : навч. посібник. Київ : Атіка, 2008. С. 240.

5.Бутко М.П. Теорія прийняття рішень : підручник. / за ред. І.М. Бутко, В.П. Мащенко. Київ : Центр учбової літератури, 2015. С. 46–51.

6.Кравченко М. О., Голюк В. Я. Прийняття управлінських рішень: сутність та сучасні тенденції розвитку. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1473/1419> (дата звернення: 16.03.2023).

УДК 658.264:655.5

Федірко М.М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри бізнес-аналітики

та інноваційного інжинірингу

Західноукраїнський національний університет

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ЕНЕРГОАУДИТУ ЕЛЕКТРОПРИВОДІВ НАСОСНИХ СИСТЕМ В ТЕПЛОВИХ МЕРЕЖАХ ЦЕНТРАЛІЗОВАНОГО ТЕПЛОПОСТАЧАННЯ

Насосні системи є важливою складовою сучасних систем централізованого теплопостачання. Вони виконують важливу функцію із забезпечення переміщення теплоносія від виробників до споживачів тепла в необхідній кількості та відповідної якості. Таким чином в мережі теплопостачання підтримується тепловий та гідравлічний режими. До складу насосних систем входять насосні агрегати, які в свою чергу складаються з водяних насосів, переважно відцентрового типу та регульованих чи нерегульованих

електроприводів, переважно на базі трифазних асинхронних електродвигунів з короткозамкнутим ротором. В залежності від параметрів мережі, які необхідно забезпечити, а саме від напору та кількості подачі теплоносія, насосні агрегати можуть бути з'єднані в групи паралельним чи послідовним способом. Це ускладнює функціонування насосних систем і вимагає ретельного налагодження їх складових елементів. В цьому контексті висуваються певні вимоги до регулювання параметрів мережі. Тому електроприводи насосних агрегатів мають відповідати цим вимогам. В найпростішому випадку застосовуються нерегульовані електроприводи, електродвигуни яких живляться безпосередньо від мережі. Це пов'язано з тим, що вони не вимагають широкого діапазону регулювання, значного пускового моменту і швидкодії. Регулювання продуктивності насосів в цьому випадку здійснюється за допомогою засувки, тобто має місце дросельне регулювання. Таким чином відбувається керована зміна характеристик гідравлічної мережі. Такі насосні агрегати не відповідають сучасним вимогам щодо енергоефективності. Але зважаючи на значну частку, яку вони займають в мережах централізованого теплопостачання підвищення рівня їх енергоефективності є актуальним, зокрема, через удосконалення методичних підходів до їх енергетичного аудиту.

Метою дослідження є удосконалення методичних підходів до енергоаудиту насосних систем з нерегульованим електроприводом в мережах централізованого теплопостачання, для підвищення їх енергоефективності.

Відповідно до звіту Європейської комісії [1, 5], на насосні системи припадає майже 22 % енергії, що споживається електродвигунами у світі.. Тому вивчення можливостей підвищення енергетичної ефективності насосних агрегатів є актуальним завданням. Підвищення енергетичної ефективності насосного агрегату можливе за рахунок зміни параметрів теплового та гідравлічного режимів в мережі, на яку працює агрегат, застосування систем управління, включаючи частотно-регульовані приводи, оптимізації та розподілу навантажень (у разі паралельно, чи послідовно працюючих агрегатів), а також за рахунок належного вибору елементів агрегатів, зокрема, застосування

електродвигунів та водяних насосів високого класу енергоефективності. Останній згаданий спосіб вивчається в даній роботі як найбільш актуальний для насосів при дросельному регулюванні.

В даному дослідженні розраховується енергоспоживання електроприводів при навантаженнях, відмінних від номінального навантаження електродвигунів, та отримані дані порівнюються для оцінки потенціалу енергозбереження електродвигунів класів енергоефективності IE3 та IE4.

Зважаючи на те, що клас енергоефективності IE електродвигуна присвоюється за ККД у номінальному режимі відповідно до стандарту IEC 6003430-1 [2, 3], але у HVAC-додатках (англ. Heating, Ventilation, & Air Conditioning – Опалення, вентиляція та кондиціонування) електродвигун у такому режимі працює лише невелику частку часу, в цій роботі визначено критерії вибору електродвигунів, за умовою мінімального енергоспоживання з урахуванням реальних умов роботи відцентрових насосів.

Отримані результати, є наслідком того, що згідно з прийнятим стандартом [2, 3], електродвигуни класифікуються за енергоспоживанням відповідно до значення ККД у номінальному режимі роботи, при навантаженні, що дорівнює 100 %. Однак у насосних агрегатах електродвигуни значну частину часу працюють при навантаженні в 2...4 рази менше від номінального і як наслідок мають знижений ККД. При цьому в існуючих стандартах не встановлено мінімальних значень ККД електродвигунів, що живляться безпосередньо від мережі, при навантаженнях нижче номінальних.

Таким чином, вибір електродвигуна на підставі його класу енергоефективності IE, у ряді додатків, таких як насоси зі змінною витратою, не призведе до мінімального енергоспоживання. Тому при виборі електродвигуна для насосного агрегату, що працює зі змінною витратою, не можна керуватися лише класом енергоефективності IE та номінальним значенням ККД, а варто розраховувати на енергоспоживання залежно від режимів роботи або орієнтуватися на індекс енергоефективності насосного агрегату.

Розрахунок та оцінка індексу енергоефективності насосних агрегатів, що працюють переважно зі змінною витратою, оцінюється відповідно до регламенту Євросоюзу (EEI) [3, 2], який є добре обґрунтований для оцінки енергетичної ефективності циркуляційних насосів і зараз пропонується для інших застосувань у сфері насосів.

Тобто, EEI є найбільш відповідним показником для оцінки енергоефективності насосних систем зі змінною витратою різного призначення, на відміну від мінімального індексу ефективності (MEI), який визначений у [4, 5] і ґрунтується на значеннях ККД щодо обмеженого діапазону робочих точок (75...110 %).

У роботі проведено порівняльний аналіз енергоспоживання електродвигунів різного типу (та класу енергоефективності (IE3 та IE4) у складі насосного агрегату потужністю 200 кВт зі змінною витратою, з дросельним регулюванням. Описано підхід, що використовується для порівняння енергетичних характеристик електродвигунів, що включає розрахунок енергоспоживання насосного агрегату в робочому типовому циклі з різними величинами технологічного навантаження. Були розраховані електричні потужності, споживана енергія та економія засобів для 8-ми електродвигунів.

За результатами розрахунку відповідно до описаної методики, виконаного на основі паспортних даних електродвигунів та насосів, доведено, що застосування електродвигуна з високим ККД при номінальному навантаженні (високим класом енергоефективності згідно [2, 3]) не завжди забезпечує мінімальне енергоспоживання в насосному агрегаті зі змінною подачею протягом циклу роботи.

У роботі також доведено, що можливий вибір найкращого електродвигуна за методикою, що базується на визначенні індексу енергетичної ефективності EEI, оскільки при розрахунку також враховується режим роботи насосного агрегату. Однак, розрахункове значення EEI не дає інформації про економію електроенергії у натуральному та вартісному виразах, на відміну від описаного у роботі підходу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *European Commission. Study on improving the energy efficiency of pumps*, 2001. URL: <https://www.mdpi.com/1996-1073/15/3/799>
2. *Rotating electrical machines – Part 30-1: Efficiency classes of line operated AC motors (IE code)*. IEC 60034-30-1/ Ed. 1; IEC: 2014-03. URL: <https://webstore.iec.ch/publication/136>
3. *Commission Regulation (EC) No 641/2009 of July 22, 2009 implementing Directive 2005/32/EC of the European Parliament and of the Council with regard to ecodesign requirements for glandless standalone circulators and glandless circulators integrated in products, amended by Commission Regulation (EU) No 622/2012 of July 11, 2012.* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32009R0641>
4. *Commission regulation (EU) No 547/2012 of June 25, 2012 implementing Directive 2009/125/EC of the European Parliament and of the Council with regard to ecodesign requirements for water pumps.* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32012R0547>

УДК 339.9

Хвалибога Т.В.
студентка групи МІМ-21
Західноукраїнський Національний Університет

ПРИНЦИПИ УПРАВЛІННЯ ЛЮДЬМИ У БАГАТОНАЦІОНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Сутністю та особливостями системи управління людьми є її призначення, що формується як ефективність роботи всієї системи управління підприємством та її підсистеми «управління людьми» на основі оптимізації взаємодії її

елементів, координації - упорядкованість і впорядкованість виробничої діяльності всіх працівників. П. Друкер вважає, що в сфері управління людьми на підприємствах є використання диференційованих підходів і стилів управління для різних груп працівників і навіть окремих працівників у різних ситуаціях .

Управління людьми базується на принципах: науковості, демократичності централізму, впорядкованості, поєднанні індивідуального та колективного підходів, централізації та децентралізації, лінійного, функціонального та цільового управління, контролі за виконанням рішень [4].

Під принципами системи управління людьми розуміють важливі правила, положення та норми управління, що забезпечують його належне функціонування. При підборі, працевлаштуванні та заохоченні враховуються ділові та особисті якості працівників.

Загальноприйняті принципи управління персоналом підприємства враховують [3]:

1. Принцип максимального індивідуального розвитку. Принцип акцентує увагу на розвитку кожного працівника. Оскільки кожна людина різна за своєю природою і характером, керівник повинен визнати потенційні характеристики кожного співробітника і надати можливості для розвитку всіх характеристик з найкращим використанням їх на підприємстві. Гіпотезою кадрової політики має бути максимальне особисте задоволення.

2. Принцип наукового відбору. Оскільки менеджмент має виконувати роботу співробітників, необхідно також підбирати їх на науковій основі. Там повинна бути належна координація між працівником і функціями, які він виконує. Працівник буде ефективно працювати над виконанням своїх посадових обов'язків, для цього має бути розроблена наукова система відбору персоналу підприємства.

3. Принцип високої моралі. Для досягнення основних цілей управління персоналом дуже важливо підтримувати моральний дух працівників. Їх необхідно наполегливо і послідовно мотивувати на досягнення спільної мети. Необхідно врахувати декілька факторів, щоб мотивувати співробітників

працювати в правильному напрямку, щоб отримати бажані результати. Декілька грошових і немонетарних стимулів, таких як запровадження ідеальної системи оплати праці, надання премій, виплат, покращення умов праці, навчання, соціального забезпечення, які сприяють мотивації персоналу.

4. Принцип ефективного спілкування. Повинна бути ефективна система комунікації вгору і вниз, щоб повідомлення - факти, ідеї, позиції та думки - могли передаватися співробітникам від вищого керівництва вниз і навпаки. Якщо інша сторона, для якої це означає, ідея чи факт не зрозумілі, мета спілкування не може бути виконана і може створити непорозуміння та призвести до порушення трудової дисципліни серед працівників у середині підприємства.

5. Принцип гідності праці. Роботі на підприємстві слід приділяти належну увагу. Співробітники повинні розвинути відчуття, що «робота – це поклоніння». Тому роботу співробітників потрібно хвалити, щоб у працівника було відчуття задоволення.

6. Принцип відповідальності. Співпраця – запорука будь-якого успіху. Співробітники повинні розуміти, що їхня командна робота може досягти лише головних цілей компанії. Вони повинні відчувати свою спільну відповідальність.

7. Принцип справедливої оплати праці. Для підтримки компанії важливо, щоб співробітники отримували належну винагороду за свою працю. Інакше їхня співпраця в компанії буде фарсом. Таким чином, зобов'язання керівництва персоналом забезпечувати справедливу заробітну плату працівникам, щоб їх потреби були задоволені, вони могли ефективно працювати без усіх недоліків.

8. Принцип спільного партнерства. Відповідно до цього принципу працівники належним чином залучаються до управління підприємством, щоб вони розуміли, що вони є партнерами у процвітанні організації, їхні інтереси та інтереси керівництва збігаються. Управління персоналом має створити атмосферу для участі співробітників в управлінні.

9. Принцип ефективного використання людських ресурсів. Управління людьми було розроблено з метою найкращого використання наявних людських ресурсів для керівництва для ефективного досягнення цілей організації.

Управління людьми - це не що інше, як мистецтво ефективного управління працівником для отримання бажаного результату від його діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жуковська В. М. Цифрові технології в управлінні персоналом: сутність, тенденції, розвиток. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. № 2. С. 13–17.
2. Американське товариство навчання та розвитку. (2020). Трансформація HR за допомогою технологій
3. Річард Д. Джонсон і Хел Г. Геутал (2020). Використання E-HR та HRIS в міжнародних організаціях
4. Drucker, P.F. (1973), Management: Tasks, Responsibilities, Practices, Harper and Row, NY, USA

УДК 336

Юрчишена Л.В.,

*канд. екон. наук, доцент, доцент
кафедри фінансів і банківської справи*

ДонНУ імені Василя Стуса

Криворучко А.С.,

Здобувачка 3 курсу

ОП «Фінанси, банківська справа та страхування»

ДонНУ імені Василя Стуса

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕННОСТІ

Постановка проблеми. Забезпечення фінансової стійкості є невід’ємною частиною фінансової стратегії будь-якого підприємства. Дана характеристика фінансового стану юридичної особи є однією з ключових характеристик, яка

цікавить інвесторів, постачальників та інших ділових партнерів, оскільки дозволяє оцінити майбутню фінансову спроможність компанії та спрогнозувати її подальший розвиток. Пандемія Covid-19 та початок повномасштабної війни у 2022 році спричинили нестабільність у функціонуванні вітчизняних підприємств, що у висновку зумовило негайну потребу у формуванні та прийнятті нових, швидких та ефективних управлінських рішень з проблем фінансування учасників господарських відносин та відновлення їх фінансової стійкості.

Оцінка рівня фінансової стійкості, виявлення факторів, що впливають на неї, пошук шляхів підвищення стійкості фінансового стану вітчизняних суб'єктів господарювання є передумовами загальної стабілізації економіки країни та її виходу з важкої фінансово-економічної кризи.

Мета дослідження – розглянути особливості забезпечення фінансової стійкості підприємств в умовах невизначеності та виокремити рекомендації, спрямовані на зміцнення фінансового стану за умов високого рівня мінливості внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню факторів покращення фінансової стійкості підприємства були розкриті у працях таких науковців, як Партин Г. [1], Костенко Ю., Короленко О. [2] та інші.

Актуальність дослідження зумовлена умовами систематичних потрясінь та викликів, що виникли перед суб'єктами господарювання України за останні роки та спричинили фінансову кризу в економіці країни.

Основна частина. За сучасних умов підприємствам, що функціонують на теренах України, все дедалі важче продовжувати ефективно провадити свою діяльність, зберігаючи при цьому стійкість на фінансовому ринку. Сьогодні в ситуації зростання політичної та економічної нестабільності питання забезпечення фінансової стійкості набуває особливої актуальності.

Фінансова стійкість підприємства – це стан підприємства, при якому воно при своїх наявних фінансових ресурсів зберігає свою платоспроможність та кредитоспроможність в умовах допустимого ризику, забезпечує розвиток

підприємства та отримання прибутку як і в короткостроковому, так і в довгостроковому періодах.

Для ефективних управлінських рішень необхідно мати чітке уявлення про поточний стан підприємства та динаміку його фінансової стійкості. Аналіз фінансової стійкості при цьому повинен ґрунтуватись на можливості формуванні «фінансових подушок безпеки», які при настанні неочікуваних обставин дозволять компанії швидко реагувати.

Коронавірусна криза та рік повномасштабної війни між Україною та Росією показали, що за умов ефективного управління підприємством, гнучкості, адаптивності та швидкого реагування на ринкові зміни формується можливість продовжувати роботу бізнесу, створювати умови для збереження та покращення активів і ресурсів в умовах обмеженості і ризиковості. В мінливих умовах підприємства мають постійно ідентифікувати та оцінювати ризики, що обумовлені впливом зовнішнього і внутрішнього середовища, гнучко реагувати, швидко адаптувати операційну діяльність для забезпечення і підтримки фінансової стійкості.

Здатність приймати ефективні управлінські рішення можливо на підставі результатів аналізу попередньо сформованої системи показників, проте в умовах війни менеджмент підприємств має бути чутливим до змін. Окремі рекомендації щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства в умовах невизначеності наведені на рис. 1.

Рекомендації щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства	Формування резервів для збільшення обсягу власного капіталу
	Активізація інвестиційної та інноваційної політики
	Диверсифікація діяльності
	Розвиток електронної комерції
	Співпраця з органами державної, обласної чи місцевої ради, участь у державних й донорських програмах та приватних ініціатив підтримки підприємств
	Розробка фінансової стратегії, яка дала б можливість залучати короткострокові та довгострокові позикові кошти
	Оптимізація складу і структури запасів підприємства
	Поповнення джерел формування запасів
	Розгляд можливостей експорту власної продукції
	Реінвестування чистого прибутку
	Пошук партнерів на зовнішніх ринках
	Раціоналізація витрат
Досягнення раціонального співвідношення власних та позикових ресурсів	
Накопичення нерозподіленого прибутку	

Рис. 1 – Рекомендації щодо забезпечення фінансової стійкості підприємства [1; 2; 3]

Діяльність компаній за нестабільних умов повинна бути зваженою та враховувати значну кількість ризиків та непередбачуваних подій. Саме тому попередньо запропоновані заходи мають бути спрямованими на коригування структури капіталу, оптимізацію політики управління запасами й витратами, а також на розроблення ефективної стратегії розвитку підприємства і т. д. Варто зауважити, що з метою досягнення позитивного результату, а саме набуття підприємством фінансової стійкості, важливим є комплексне та системне застосування зазначених рекомендацій із врахуванням специфіки діяльності того чи іншого підприємства.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна стверджувати про актуальність подальшої розробки форм, методів та інструментів підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання задля забезпечення їх фінансової стійкості в умовах невизначеності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Костенко Ю., Короленко О., Гузь М. Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022, № 43. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>.
2. Партин Г., Папірник С. Забезпечення фінансової стійкості підприємства за умов нестабільності середовища функціонування. *Механізм регулювання економіки* URL: <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.21>.
3. Хлипавка П. Без паніки: як вижити локальному бізнесу в умовах війни//Бізнес район:2022. URL: <https://business.rayon.in.ua/news/501552-bez-paniki-yak-vizhiti-lokalnomu-biznesu-v-umovakh-viyni>.

СЕКЦІЯ 3

РОЛЬ ФІНАНСІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ: ФУНКЦІОНАЛЬНА ДЕТЕРМІНОВАНІСТЬ ТА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ.

Володимир Антонюк

студент гр. ФААзм-11,

Західноукраїнський національний університет

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ СФЕРИ ОПОДАТКУВАННЯ

Визнання вступу до Європейського Союзу як стратегічного пріоритету, неминуче ставить перед Україною низку питань стосовно подальшої стратегії реформування національної економіки, адекватної принципам регулювання суспільної самоорганізації європейської спільноти. Одним із провідних засобів здійснення такої стратегії має стати удосконалений механізм державної податкової політики.

Безперечно, прийняття Податкового кодексу стало важливим елементом розвитку системи податкового регулювання та частково підвищило дієвість функціонування податкової системи країни. В той же час, варто зауважити, що незважаючи на численні зміни, що перманентно відбуваються у сфері оподаткування і мають на меті удосконалення податкової системи України, вона не позбавлена серйозних суперечностей і недоліків. Визначені в Податковому кодексі України принципи та засади формування податкової системи не сприяли прозорості, функціонуванню дієвого механізму адміністрування, у результаті чого податки не виконують повноцінно стимулюючої функції.

Існуюча податкова система України характеризується негативними рисами організаційного та методичного характеру, серед яких головними є: у питаннях масово-роз'яснювальної та консультативної роботи – організаційне поєднання підрозділів, відповідальних за даний напрям, з функціонуванням інших

підрозділів податкової служби, у тому числі за напрямом контролю, що не слугує підвищенню рівня довіри платників та становленню атмосфери партнерства; у питаннях прогнозно-аналітичної роботи – недосконалість методики факторного аналізу надходжень та аналізу податкоспроможності суб'єктів господарювання; у питаннях контрольно-перевірочної роботи – надмірний адміністративний тиск на платників через відносно короткі міжперевіркові інтервали (порівняно із практикою розвинених країн) [2].

В Україні нині цілі податкової політики не є остаточно визначеними, до кінця не вирішені практичні проблеми реформування податкового механізму, немає достатньо обґрунтованої правової бази оподаткування. Тому, вітчизняна податкова політика орієнтована поки що переважно на фіскальну функцію податків, що не дає можливості вважати її значним економічним важелем державного регулювання економіки, здатним створити передумови для формування соціально-орієнтованої економіки. Неузгодженість податкового та галузевого законодавства, значна кількість і частота внесення змін та доповнень до нього, що значно ускладнює роботу контролюючих органів, стримує розвиток національної економіки, створює додаткові ризики і бар'єри для залучення іноземних інвестицій[1].

Недоліки податкової політики України проявляються також у: відсутності ранжування цілей за ступенем їх важливості та концентрації зусиль на досягненні найбільш важливих з них; нечітке визначення проблем, які стоять перед економікою країни; неефективна структура податкової системи; переважання непрямих податків; недосконалості механізму оподаткування суб'єктів малого бізнесу за спрощеною системою, що призвело до зниження рівня податкової культури та свідомості у суспільстві, застосуванні схем мінімізації податкових зобов'язань та ухиленні від оподаткування; нерівномірному податковому навантаженні, що зумовлює зростання тягаря оподаткування на сумлінних платників податків, позбавлених податкових пільг [3].

Необхідною умовою подолання наявної несприятливої для України ситуації є зниження рівня податкового навантаження на вітчизняних суб'єктів підприємництва. Це сприятиме позитивним зрушенням у всіх сферах державного управління, підвищенню платоспроможного попиту, покращанню інвестиційного клімату, збільшенню масштабів діяльності й доходів платників податків, що, у свою чергу, призведе до збільшення ВВП та розширення податкової бази.

Відсутність такої системи, яка б сприяла добровільній сплаті податків, прагнення органів державної податкової служби України до суцільного контролю за сплатою податків та демонстрування ними недовіри до платників податків, змушує багатьох представників бізнесу залишатися в тіні або переходити в тіньовий сектор економіки. Відтак, на наше переконання, легалізація доходів суб'єктів господарювання та громадян без збільшення рівня довіри та зростання соціальної відповідальності не призведе до очікуваного ефекту та поставить під загрозу реалізацію будь-якої комплексної реформи податкової системи, як це вже було продемонстровано під час запровадження механізму податкового компромісу.

Крім норм Податкового кодексу України, органи державної податкової служби України найчастіше керуються внутрішніми організаційно-розпорядчими документами обмеженого доступу, які значно розширюють права контролюючих органів та іноді прямо суперечать вимогам чинного законодавства. Кожен з цих наказів встановлює додаткові інструменти тиску на бізнес або додаткове обмеження прав платників податків [9].

Націленість податкової системи на виконання індикативних показників з надходження до бюджету, відсутність відповідальності за корупційні діяння, можливість для посадових осіб діяти поза межами Податкового кодексу України, користуючись лише внутрішніми наказами та розпорядженнями вищестоящего органу, свідчить про необхідність або дуже детально описувати всі процедури з встановлення прав та обов'язків платників податків та контролюючих органів з можливістю справедливого захисту таких прав в судах, або міняти філософію

взаємовідносин між платниками податків і контролюючими органами через зміну цілей, функцій, системи оцінки діяльності таких органів та інших складових реформи державної податкової служби України, а також встановлення відповідальності посадових осіб органів державної податкової служби за свої дії або бездіяльність [8].

Не менш важливою обставиною є те, що система захисту прав платників податків є складовою інституту захисту прав та свобод людини, який базується на виконанні норм Конституції України. Тому ефективність реформи державної податкової служби України залежить від проведення реформи всієї системи державного управління та забезпечення дотримання Конституції України всіма гілками влади по всьому ланцюгу взаємовідносин з платниками податків.

Кадрова політика державної податкової служби України до останнього часу демонструвала неякісні та одіозні кадрові призначення на керівні посади в територіальних органах та в центральному апараті, високий рівень плинності кадрів, низький рівень оплати праці та фаховий рівень кадрів, недосконалу систему навчання та підвищення кваліфікації кадрів, а також неефективну систему управління персоналом. Низькі заробітні плати, відсутність певних соціальних гарантій сприяють розвитку корупції та не дозволяють залучати до роботи в службі високофахових працівників з певним набором моральних та професійних якостей, які б відповідали певним етичним стандартам [7].

Відтак, порушення внутрішніх комунікацій державної податкової служби на горизонтальному та вертикальному рівнях, негативний імідж органів податкової служби, розбалансованість всієї системи управління потребують реформи у сфері кадрової політики державної податкової служби України, яка повинна стати пріоритетним напрямом в реформуванні всієї служби.

До того ж, статистичні показники діяльності податкової служби не завжди публікуються, є неповними, однобокими та демонструють лише видимий позитив в діяльності служби, ретельно скриваючи негативні моменти. Зокрема, відсутня інформація щодо: стану запровадження системи електронного адміністрування ПДВ (кількість звернень платників до органів податкової

служби щодо технічних проблем, кількість та оцінку невідповідностей, результати тестування системи, розрахунки впливу системи електронного адміністрування ПДВ на виконання бюджету та економіку країни в цілому); стану боротьби зі схемним кредитом та ризиковими операціями; стану відшкодування ПДВ, заборгованості з бюджетного відшкодування; динаміки зростання податкового боргу та списання безнадійної заборгованості; кількості збанкрутілих підприємств; стану та динаміки виконання індикативних показників надходження платежів до бюджету в розрізі всіх податків і зборів (а не тільки тих, які виконані); статистики розгляду державною податковою службою України скарг платників податків та ефективності супроводження юридичним департаментом справ у судах; кількості перевірок та суму донарахувань податків і зборів, а також відповідних штрафних санкцій [6].

На нашу думку, наявність відкритої інформації про діяльність державної податкової служби дала б можливість суспільству оцінити ефективність системи управління, здійснювати контроль за діяльністю податкової служби, не допустити маніпулювання даними та розповсюдження викривленої недостовірної інформації.

На сьогоднішній день також є відсутній дієвий контроль діяльності органів державної податкової служби з боку громадськості та бізнесу з причини небажання державних структур налагоджувати та будувати партнерські відносини з бізнесом, її закритості та реалізації політики, яка направлена виключно на поповнення бюджету.

Безперечно, відкритість служби – це запорука зростання довіри до влади та можливість надати громадську, альтернативну офіційній, оцінку діяльності служби, а також перевести розгляд проблемних питань у публічне поле з привертанням уваги до них міжнародної спільноти [5].

На жаль, одним із істотних недоліків вітчизняної податкової політики є її яскраво виражена фіскальна спрямованість. Разом з фіскальною функцією на перший план повинна вийти і соціальна функція, за допомогою якої відбувається

реалізація соціальних зобов'язань держави і перерозподіл доходів між різними категоріями громадян з метою підтримки соціальної рівноваги в суспільстві.

Застосування заходів податкового регулювання обмежено тим, що вони, в умовах широкого їх використання, можуть спотворювати дію ринкових механізмів, викривляти умови конкуренції, створювати штучні переваги для окремих платників. Саме тому вони мають бути нейтральними по відношенню до мотивів суб'єктів господарювання. Таким чином, податкове регулювання суперечить таким принципам оподаткування, як рівність та нейтральність оподаткування [4].

Ми переконані в тому, що покращення адміністрування процесів оподаткування сприятиме: підвищенню ефективності збору податків; спрощенню технологічних процедур; забезпеченню найбільш повного обліку платників податків; створенню умов для підвищення вірогідності прогнозування податкових надходжень; підвищенню податкової грамотності платників податків; зростанню рівня добровільної сплати; зменшенню витрат на утримання органів оподаткування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Желай О.В. Теоретичні положення реалізації механізмів державної податкової політики. *Вісник національного університету цивільного захисту України. Серія "Державне управління"*. Збірник наукових праць. 2020. Вип. 1 (12). С. 147-152.
2. Дубинецька П. Проблеми реформування спрощеної системи оподаткування в Україні. Матеріали I Міжнародної наукової інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених «Стратегічні орієнтири розвитку економіки України» 27 лютого 2013 р. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2012. С. 79-80.
3. Соколовська А. До питання про податкову реформу в Україні. *Фінанси України*. 2006. №4. С. 55-61.
4. Хомутенко В. Оцінка ефективності та результативності адміністрування податків і зборів. *Світ фінансів*. 2012. № 2. С. 115-122.

5. Стратегічні орієнтири формування і реалізації фіскальної політики України: монографія / під ред. А. І. Крисоватого. Тернопіль : Вектор, 2012. 356 с.
6. Крисоватий А. Гармонізація оподаткування у парадигмі загальнодержавних інтересів. *Фінанси України*. 2004. № 2. С. 109–117.
7. Каплунова О. Оцінка заходів податкових органів щодо погашення податкового боргу. *Управління розвитком*. 2010. №2 (78). С. 90-92.
8. Дубинецька П. Реформування податкової системи як передумова детінізації економіки України. *Формування ринкової економіки в Україні: Збірник наукових праць*. Вип. 28. 2012. С. 209-215.
9. Крючкова Н. Податкова політика в системі макроекономічного регулювання: монографія. О.: Астропринт, 2011. 174 с.

Биковець А. О.

аспірант

Західноукраїнський національний університет

БЕЗПЕКА ФІНАНСІВ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЗРОСТАННІ ДЕРЖАВИ

Економічне зростання є одним з важливих процесів динамічного розвитку держави та однією з головних макроекономічних цілей будь-якої країни, досягнення якої зумовлене необхідністю випереджаючого зростання національного доходу в порівнянні із зростанням чисельності населення для підвищення рівня життя в країні. Повномасштабна війна в Україні вимагає перегляду підходів до формування політики у сфері державного регулювання економіки та пошуку нових ефективних методів державного управління. Ключовими викликами для нинішньої економіки України є падіння виробництва, ріст числа безробітних, послаблення стійкості державних фінансів, загрози валютній стабільності.

Перш за все, слід зауважити, що економічне зростання – це кількісна характеристика змін параметрів економічної системи: збільшення ВВП, обсягів споживання, сукупного попиту, робочої сили, населення, капіталу, інвестицій тощо, які, як правило, сприяють соціально-економічному розвитку. Крім того не слід ототожнювати зростання із розвитком, оскільки розвиток передбачає якісну зміну елементів системи, а зростання саме кількісну [1].

Отже, економічне зростання пов'язане із кількісною зміною обсягів виробництва і споживання ВВП. Воно буває позитивним, якщо реальні (порівняні) обсяги ВВП в аналізованому періоді перевищують його рівень у базисному році, і негативним коли спостерігається падіння обсягів виробництва та споживання. Поняття "розвиток" і "зростання" знаходяться між собою у співвідношенні: зростання валового продукту супроводжується змінами в технології виробництва, появою нових видів продукції і цілих галузей. Іншими словами, зростання викликає якісні зміни в економіці, сприяє її загальному розвитку. Зі своєї сторони позитивні якісні зміни у відносинах власності, розподілу і перерозподілу доходів, фінансової стабілізації активно впливають на економічне зростання. При цьому детермінантами економічного зростання є людина з її людським капіталом, інновації, що забезпечують прорив, та інформатизація всіх соціальних та економічних процесів суспільства.

На сьогоднішній день, безпека національної економіки характеризується зміщенням центру уваги реалізації регіональної фінансової політики в бік вирішення проблем економічної самостійності території, що накладає додаткові зобов'язання на органи місцевої влади і відображається у підвищенні інтересу до проблем розвитку міжбюджетних відносин. Передача частини повноважень і ресурсів держави територіальним громадам дозволяє, по-перше, адаптувати свої рішення до місцевих умов і потреб, по-друге, більш повно враховувати потреби населення конкретної території.

Підвищення рівня безпеки фінансової самостійності місцевих органів влади призводить до формування нової сфери їх діяльності та посилення відповідальності за прийняті рішення. До найбільш вагомих індикаторів

відносяться: відповідність рівня і способу життя населення державним або іншим стандартам; наявність регіональних бюджетно-фінансових та інших матеріальних джерел; потенційні можливості для використання наявних ресурсів; наявність інфраструктури для розвитку внутрішньо- і міжрегіональних зв'язків; реалізація військового забезпечення, суспільно-політичного та екологічного потенціалу регіону.

Україна завершила 2022 рік 30% падінням реального ВВП. Під час II світової війни майже не зафіксовано таких обсягів падіння ВВП в рамках одного календарного року. Падіння ВВП України на третину не може бути пояснене виключно воєнними факторами. Це актуалізує дискусію щодо можливої модифікації параметрів поточної державної економічної політики для забезпечення більш оптимального її впливу на економіку.

Прогнози подальшого зростання української економіки теж варіюються у дуже скромних масштабах: від +0,3% у 2023 р. до +6,4% у 2025 р. [2]. Це дуже мало як для умов воєнного часу, так і для умов ймовірного повоєнного відновлення, а тому потребує більш глибокого дослідження із залученням спеціалістів різних галузей та максимально інклюзії. Тобто країні потрібна потужна державна політика підтримки зайнятості, яка має включати проекти створення робочих місць в державному секторі, стимулювання приватного бізнесу, розвитку та відновлення інфраструктури, при цьому пріоритет має віддаватися бізнесам, що працюють на обороноздатність країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васильчишин О.Б. Фінансова безпека банківської системи України: філософські детермінанти: монографія. – Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – 358 с.
2. Данилишин Б. Замкнені гроші. Богдан Данилишин про виклики для економіки на другому році війни. URL: <https://www.depo.ua/ukr/money/rik-viyni-202302241446364>

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ТА ПРІОРИТЕТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЦІЛЮВИХ ПРОГРАМ В УКРАЇНІ

Проблема дефіциту бюджетних ресурсів, яка постане перед Україною в період поствоєнної відбудови економіки, посилює актуальність питання щодо забезпечення високого рівня ефективності й раціоналізації видатків держави. У світовій практиці уже напрацьовано методологічний базис забезпечення зв'язку між використанням бюджетних ресурсів та отриманими від цього корисними результатами, який узагальнено визначають як бюджетування, орієнтоване на результат, або як його широкого вживають у вітчизняній економічній літературі – програмно-цільове бюджетування. Основним інструментом реалізації цього методу бюджетування є цільові програми, які володіють низкою безперечних переваг у використанні, а саме:

- забезпечення системності у вирішенні актуальних суспільних проблем у різних сферах суспільного життя;
- пошук консенсусу інтересів усіх сторін суспільного діалогу (влади, бізнесу та громадськості) у виробленні пріоритетів використання бюджетних коштів. Як слушно зазначає С. Савчук, важлива перевага програмно-цільового бюджетування полягає в активному залученні громадськості до управління бюджетними ресурсами [3, 113], що посилює довіру суспільства до владних рішень та до держави як суспільного інституту;
- індикативність державних цільових програм, які мають чітко визначені терміни виконання, а також пряму залежність між обсягами спрямованих на їхнє виконання бюджетних та інших ресурсів та визначеними результатами;
- мультиплікативний ефект, який досягається в результаті узгодження інтересів усіх зацікавлених у реалізації цільової програми сторін, оскільки дає

можливість масштабувати обсяги ресурсів, залучених для її виконання й тим самим зменшити потребу у бюджетному фінансуванні.

Проблеми напрацювання теоретичного базису й оцінки практики розробки та виконання цільових програм на загальнодержавному і місцевому рівні представлені у багатьох наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Вагомий внесок у їхню розробку внесли такі вчені, як Д. Волкер, М. Гараж, О. Макарова, Р. Рист, А. Премчанд, Г. Хатрі та інші економісти. Проте, дотепер не вирішеними залишаються питання не лише вдосконалення термінологічного апарату програмно-цільового бюджетування з урахуванням сучасних реалій, але й вироблення об'єктивних підходів та інструментарію оцінювання ефективності виконання державних цільових програм різного рівня.

Відповідно до положень профільного законодавства, «державна цільова програма – це комплекс взаємопов'язаних завдань і заходів, які спрямовані на розв'язання головних проблем розвитку держави, здійснюється з використанням коштів Державного бюджету України та узгоджені за строками виконання, складом виконавців, ресурсним забезпеченням» [2]. Залежно від сфери реалізації державні цільові програми прийнято розмежовувати на економічні, соціальні, екологічні, науково-дослідницькі, оборонні тощо. Зважаючи на історичні та соціально-економічні особливості розвитку України, провідну роль за обсягом спрямування бюджетних ресурсів в нашій країні традиційно посідають соціальні програми, які перебувають у віданні відразу кількох органів центральної влади – Міністерства соціальної політики, Міністерства у справах ветеранів та ін. Серед них найважливішими з точки зору охоплення населення та впливу на показники суспільного добробуту є цільові програми надання різного розу соціальних трансфертів (державної соціальної допомоги малозабезпеченим громадянам, при народженні дитини, сім'ям з дітьми, житлових субсидій). Примітно, що раніше ці соціальні виплати здійснювались з місцевих бюджетів за рахунок коштів, які надходили на місяця у формі відповідних цільових субвенцій. Проте, в рамках проведення реформ у сфері соціального захисту, підвищення його адресності й ефективності використання бюджетних коштів, було вирішено трансформувати

механізм фінансування цих соціальних трансфертів шляхом започаткування відповідних державних цільових програм, які отримують фінансування напряму з державного бюджету.

Однією із провідних проблем використання державних цільових програм у реалізації соціальної функції держави є високий ризик розпорошення коштів бюджету між великою кількістю таких програм, які при охопленні значного контингенту реципієнтів, мають доволі слабкий ефект реалізації. Причиною цієї ситуації є, з одного боку, виражена орієнтованість вітчизняного суспільства на ідеї державного патерналізму, коли держава в уявленні пересічного громадянина зобов'язана дбати про його добробут і всіляко його підтримувати у складних життєвих ситуаціях та, з іншого боку, популярність у політичних популізму як стратегії здобуття прихильності виборців. В українській практиці навіть партії, які позиціонують себе як право-ліберальні, тобто прихильні до ідей вільної ринкової економіки, нерідко виступають з популістськими ініціативами щодо лібералізації доступу до соціальних виплат або збільшення їхніх розмірів. Це веде до посилення фіскального навантаження на бюджет, збільшує розміри його дефіциту.

Вирішення цієї проблеми може полягати у більш прискіпливому підході до формулювання програмних завдань державних цільових програм, концентрації уваги не на розширенні їхньої кількості, а забезпеченні повного виконання їхніх програмних результатів. Також перешкоджає повноцінному використанню усіх позитивних рис програмно-цільового бюджетування слабкість середньо- та довгострокового макроекономічного прогнозування, неврегульованість питання щодо відповідальності (політичної, адміністративної) суб'єктів бюджетного планування за достовірність та досяжність закладених у програмі цілей, а також відсутність об'єктивної методики оцінювання їхньої ефективності.

Поняття ефективності є одним із найскладніших в економічній науці, адже містить певний філософський контекст. У методологічному плані вироблено два ключових підходи до оцінювання ефективності цільових програм: відповідно до першого, ефективність визначають як порівняння фактично досягнутих значень

цілових параметрів програми із визначеними орієнтирами, тобто оцінюють ступінь реалізації запланованого; другий підхід полягає у вимірюванні таких показників, які характеризують прогрес у вирішенні суспільної проблеми чи завдання, на які була спрямована цільова програма, з урахуванням відповідних витрат бюджетних коштів. У зарубіжній економічній літературі перший підхід означається поняттям «результативності» як спроможності принести визначений результат, а у другому підході вживають власне термін «ефективність», як параметр, що оцінює досягнутий прогрес з огляду на здійснені витрати. Проте, у вітчизняній практиці публічного управління утвердився саме перший підхід, який в бюджетній сфері означає відповідність фактичних видатків запланованим, без огляду на отримані результати діяльності. Тенденційне розуміння поняття ефективності стає причиною високого рівня марнотратства бюджетних коштів, які використовуються на цільові програми без чітко визначених вимірюваних результатів. Як зазначає Ю. Шкворець, незалежне експертне дослідження понад 100 державних цільових програм засвідчило серйозні проблеми методики оцінювання ефективності, адже «із 243 результативних показників ефективності і 214 – якості відповідно лише 7 та 20 показників були конкретно спрямовані на кінцевий соціально-економічний результат» [4].

Іншими важливими проблемами забезпечення ефективності державних цільових програм є нерозробленість методики прогнозування додаткового (позабюджетного) фінансування та надмірний оптимізм розробників програм у цьому питанні; порушення ритмічності фінансування цільових програм, що спричиняє зриви у виконанні передбачених заходів та формує хибне уявлення про неефективність самого програмного підходу до бюджетування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Показники виконання державного та місцевих бюджетів (програмна класифікація). *Openbudget.gov.ua*. URL: <https://openbudget.gov.ua/national-budget/expenses?class=program&view=table>

2. Про державні цільові програми: Закон України від 18.03.2004 р. № 1621-IV.
URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1621-15>
3. Савчук С. В. Особливості застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі. *Методологічні проблеми фінансової теорії та практики: зб. наук. праць / відп. за вип. О. П. Кириленко*. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. С. 111-114.
4. Шкворець Ю. Ф. Критерії та показники оцінки ефективності програмно-цільового фінансування центральних органів управління з питань науки, інноваційної діяльності й освіти. *ГО «Інститут еволюційної економіки»*. URL: http://iee.org.ua/files/alushta/06-shkvorec-kryteryu_ta_pokaznyky.pdf

УДК 658.7

Бук О.В.

*здобувачка вищої освіти рівня магістр 1-го курсу навчання
факультету «Управління та бізнесу»*

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Кудрявцева Д.Ю.

*здобувачка вищої освіти рівня бакалавр 3-го курсу навчання
факультету «Управління та бізнесу»*

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

З метою дотримання вимог фінансової безпеки діяльності підприємства потрібно розуміти правила: необхідно ознайомитися з останніми правилами ESG (набір принципів екологічного, соціального та корпоративного управління) у відповідній галузі та регіоні. Це може включати закони та вказівки щодо таких

питань, як викиди вуглецю, управління водними ресурсами, трудові права та практика управління. Важливо зазначити, що правила можуть відрізнятися залежно від країни, області чи галузі.

Підприємствам необхідно оцінювати свою поточну практику: проводити внутрішній аудит практики ESG своєї діяльності. Це допоможе керівництву визначити сфери, де підприємство наразі відповідає нормам, і сфери, де потрібні покращення. Існує потреба у залученні зацікавлених сторін: правила ESG часто безпосередньо впливають на зацікавлених сторін, таких як співробітники, клієнти та місцеві громади. Важливо залучити їх до процесу корпоративної відповідальності, щоб гарантувати, що їхні проблеми та перспективи враховано. Один із способів зробити це — проводити регулярні зустрічі чи семінари із зацікавленими сторонами, щоб обговорити практики компанії з ESG та отримати відгуки.

Необхідно розробити план дій: на основі результатів власного внутрішнього аудиту та взаємодії із зацікавленими сторонами потрібно розробити план дій для усунення будь-яких сфер невідповідності та покращення загальної ефективності ESG вашої компанії. Це має включати конкретні цілі та етапи, а також чіткий графік реалізації.

Потрібно постійно відстежувати та звітувати про прогрес: відстежувати власний прогрес і регулярно звітувати про стан його відповідності ESG. Це допоможе керівництву визначити сфери, де потрібні подальші вдосконалення, і продемонструє зацікавленим сторонам, що підприємство активно працює над вирішенням їхніх проблем.

Основні правила ESG можуть відрізнятися залежно від країни. У Сполучених Штатах SEC (Комісія з цінних паперів і бірж) запропонувала нові правила, які вимагають від підприємств розкривати більше інформації про свою практику ESG. У ЄС Директива про нефінансову звітність вимагає від підприємств розкривати інформацію про їхній екологічний і соціальний вплив, а також про їхню практику управління. У Сполученому Королівстві Управління з питань фінансової поведінки запровадило нові вказівки для підприємств щодо

розкриття інформації про ризики та можливості, пов'язані з кліматом. У Японії Японська асоціація дилерів цінних паперів запровадила нові правила для підприємств щодо розкриття інформації про свою практику ESG. У Китаї Національна комісія розвитку та реформ запровадила нові правила щодо енергоефективності та викидів вуглецю для підприємств.

Наведемо перелік деяких важливих законів і норм, пов'язаних із ESG, яких підприємства у фінансовому секторі доведеться дотримуватися у 2023 році. Положення SEC, пункт 101(c) (Сполучені Штати): це положення вимагає від підприємств розкривати інформацію про свої суттєві екологічні зобов'язання у своїх річних звітах. Директива ЄС про нефінансову звітність (Європейський Союз): ця директива вимагає від підприємств розкривати інформацію про їхній вплив на навколишнє середовище та соціальну сферу та практику управління у своїх щорічних звітах. TCFD (Цільова група з питань розкриття фінансової інформації, пов'язаної з кліматом) (Глобальна): ця структура містить вказівки для підприємств щодо розкриття інформації про ризики та можливості, пов'язані з кліматом. CRD IV (Директива про вимоги до капіталу IV) (Європейський Союз): Ця директива містить положення, які вимагають від банків розкривати інформацію про екологічні та соціальні ризики, пов'язані з їхньою кредитною та інвестиційною діяльністю. SFDR (Положення про розкриття інформації про сталий розвиток) (Європейський Союз): це положення вимагає від підприємств розкривати інформацію про свої ризики та можливості сталого розвитку, зокрема екологічні, соціальні та управлінські ризики. Положення про розкриття ESG (Японія): це положення вимагає від підприємств розкривати інформацію про їхні практики ESG, зокрема їхній вплив на навколишнє та соціальне середовище, у своїх щорічних звітах про цінні папери. Китайська директива щодо зеленого кредитування (Китай): Ця директива вимагає від банків та інших фінансових установ розкривати інформацію про їхні екологічні та соціальні показники як частину процесу оцінки кредитів. Директива про управління екологічними та соціальними ризиками (Японія): Ця Директива, прийнята Агентством

фінансових послуг (FSA) Японії, вимагає від фінансових установ впровадження системи управління екологічними та соціальними ризиками.

Важливо проконсультуватися з експертами та професіоналами та бути в курсі законів і правил, які застосовуються до певного регіону та галузі. Правила, яких підприємства повинні дотримуватися у 2023 році, вже могли змінитися.

Одним зі способів GCRI може допомогти зацікавленим сторонам дотримуватися правил ESG є розробка та впровадження програм LLL, які навчають та інформують зацікавлених сторін про конкретні вимоги цих правил. Надаючи зацікавленим сторонам чітку, актуальну інформацію про те, що їм потрібно робити, щоб відповідати нормам ESG, GCRI може допомогти зменшити плутанину та невизначеність, що, у свою чергу, може допомогти зацікавленим сторонам вжити необхідних заходів для дотримання цих норм.

Крім того, GCRI може допомогти зацікавленим сторонам покращити свій портфель ESG шляхом дослідження та розробки нових технологій і практик, які можуть позитивно вплинути на навколишнє середовище, суспільство та управління. Наприклад, GCRI міг би проводити дослідження екологічних методів сільського господарства, які можуть зменшити вплив сільського господарства на навколишнє середовище, або розробляти нові технології, які можуть допомогти зменшити викиди вуглецю. GCRI може допомогти покращити їхнє портфоліо ESG, поділившись цими дослідженнями та технологіями із зацікавленими сторонами.

Щоб підтвердити вплив вашої роботи, GCRI використовує CRS для відстеження та вимірювання результатів наших програм та ініціатив. Збір цих даних і представлення їх у формі прикладів та історій успіху може допомогти продемонструвати позитивний вплив вашої роботи на зацікавлених сторін і надихнути інших застосовувати подібні практики.

Підводячи підсумок, GCRI може допомогти зацікавленим сторонам дотримуватися правил ESG і покращити їхні оцінки ESG шляхом навчання своїх зацікавлених сторін щодо цих правил, розробки нових технологій і практик, які

позитивно впливають на їхні спільноти, а також відстеження та вимірювання впливу спонсорованих ними програм.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аксьонова Т.С. Актуальні загрози та ризики фінансовій безпеці України та роль держави у її забезпеченні. *Державне управління*. 2021. № 17. С. 130-138. DOI: 10.32702/23066814.2021.17.130
2. Краснокутська Н. С., Коптева Г. М. Дефініція поняття «фінансова безпека підприємства»: основні підходи та особливості. *БІЗНЕСІНФОРМ*. 2019. № 7. С. 14-19.
3. Марусяк Н. Л., Бак Н. А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 109–113. DOI: 10.32702/2306-6806.2022.2.109

Буковський М.М.

здобувач освітнього ступеня доктор філософії

Західноукраїнський національний університет

Труфанов О.В.

здобувач освітнього ступеня доктор філософії

Західноукраїнський національний університет

ПРОТИДІЯ МІНІМІЗАЦІЇ СПЛАТИ ПОДАТКІВ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРІОРИТЕТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Входження людства в ХХІ століття ідентифікувало глобальну проблему забезпечення сталого розвитку, відповідно до якого економічне зростання, що

забезпечується нинішніми поколіннями людей не завдаватиме значних соціальних, економічних та екологічних збитків майбутнім поколінням.

Безумовно, означені пріоритети економічного, екологічного і соціального розвитку актуалізуються і набувають різноманітних значень в розрізі як окремих країн світу, так і їх інтеграційних об'єднань. В результаті імплементації пріоритетів сталого розвитку країни окреслювали власні стратегії сталого розвитку, що корелювали з більш значимими цілями. Для прикладу, в ЄС було сформовано Стратегію сталого розвитку «Європа – 2020», у якій було виокремлено три фундаментальні стратегічні цілі (пріоритети) розвитку економік країн Європейського союзу, а саме:

- «розумне зростання» – надання переваги розвитку такого типу економіки, яка ґрунтується на знаннях та інноваціях, сформована на основі ґрунтовних наукових досліджень, які уможливають економічне зростання та сталий розвиток країн європейського простору;

- «стійке зростання» – забезпечення реалізації таких економічних процесів, в основі яких лежить раціональне та заощадливе використання природних ресурсів, забезпечення конкурентоспроможних позицій держави на зовнішніх ринках, що ґрунтується на стійких лідерських позиціях країн ЄС в запровадженні новітніх (інноваційних) технологій, які охоплюють оптимальне та ощадливе використання природних, економічних та соціальних ресурсів і технологій;

- «всеосяжне зростання» – обумовлює зростання рівня зайнятості населення, побудову нових робочих місць з використанням інноваційно-інвестиційних процесів, забезпечення соціальної та суспільної згоди в реалізації ключових соціально орієнтованих процесів, на кшталт протидії з бідністю, забезпечення високого рівня інноваційної бізнес процесів, забезпечення доступу до освіти усіх прошарків суспільства, розвитку системи соціального захисту та високого рівня державних послуг.

Реалізація означених цілей, як в Європейському союзі, так і в Україні вимагає відповідних фінансових ресурсів, ключовими і домінуючими в

забезпеченні яких є податкові надходження. Однак, економіки країн Європи впродовж останніх років зазнають впливу значної кількості викликів, які не лише перешкоджають здійсненню структурних реформ та модернізації економіки держави на засадах сталого розвитку, прискоренні євроінтеграційних і глобалізаційних процесів, але і посиленні кризових явищ в економіці.

Масштабні виклики і загрози з якими стикаються суб'єкти господарювання в Україні внаслідок впливу наслідків низки глобальних світових криз, відновлення після постпандемічного колапсу 2020 року вкотре в значній мірі посилились в результаті військової агресії росії у лютому 2022 року. В результаті частими стали випадки використання як законних так і протизаконних схем мінімізації податкового навантаження як способу мінімізації податкового тиску.

Загалом, мінімізацію обсягів сплати податків та податкових платежів доцільно розглядати як складне явище, зумовлене можливістю застосування сукупності інструментів та заходів, спрямованих на скорочення обсягу податкових платежів за допомогою: зменшення бази оподаткування по податках і податкових платежах, платником яких є суб'єкт бізнесу; та оптимізації податкового навантаження у майбутніх періодах завдяки вибору найбільш доцільних з позиції співвідношення «доходи-податкові платежі» засад діяльності суб'єкта господарювання.

За оцінками фахівців, на сьогоднішній день суб'єкти бізнесу використовують доволі широкий спектр схем мінімізації сплати податків як законними так і протизаконними способами реалізації. Найбільш поширеними схемами нелегального ухилення від оподаткування є наступні:

- неповідомлення контролюючим органам про свою присутність або діяльність у країні, в якій платник податків перебуває чи займається підприємницькою діяльністю;
- неповідомлення про джерело доходу, який підлягає оподаткуванню;

– приховування частини доходу, яка підлягає оподаткуванню, повідомлення про витрати, які не були понесені, або завищення реального обсягу понесених витрат;

– відрахування з доходу сум на амортизацію неіснуючих основних засобів;

– невивплата податковим органам сум податків на доходи фізичних осіб у частині оподаткування заробітної плати найманих працівників.

Однак, не дивлячись на особливу «майстерність» в побудові незаконних схем мінімізації податків та податкових платежів, держава зазнає значних збитків, що унеможлиблює фінансування пріоритетних соціальних, економічних та екологічних програм розвитку, які обумовлюють забезпечення сталого розвитку суспільства. Таким чином, протидія, попередження та мінімізація впливу незаконних схем мінімізації сплати податків є ключовим завдання діяльності фіскальних органів держави на нинішньому етапі розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. EUROPE 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, 2010. Electronic resource. Access mode: [COM\(2010\) 2020 final, Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth — European Environment Agency \(europa.eu\)](#)
2. TRANSFORMING OUR WORLD: THE 2030 AGENDA FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT Electronic resource. Access mode [sustainabledevelopment.un.org](#)
[A/RES/70/1 sustainabledevelopment.un.org](#)

Була П. В.

*аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ФІНАНСОВІ ІННОВАЦІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

В сучасних умовах глобалізації та розвитку технологій, фінансові інновації стали одним з ключових інструментів, що дозволяють підвищувати ефективність та конкурентоспроможність економіки. У зв'язку з цим, важливо окреслити роль фінансових інновацій у стимулюванні економічного зростання в Україні, а також тенденції та виклики, пов'язані з їх впровадженням.

Традиційні підходи до банківського бізнесу вже не задовольняють зростаючого попиту та очікувань клієнтів. Банківський сектор стикається з зростаючим впливом цифровізації економіки, технологій та демографічних факторів. Збільшується конкуренція та дезінтермедіація від небанківських провайдерів послуг, таких як «Fintech» компанії та стартапи. Це може бути загрозою для банків, але також відкриває нові можливості співпраці. Банкам необхідно обрати стратегію реагування на ці тенденції цифровізації, що визначить їх позиціонування на ринку та сприятиме швидшому розвитку фінансових інновацій.

Дослідженню інноваційних процесів у банківській сфері присвячені роботи зарубіжних учених, таких як Б. Бернанке, Е. Дж. Долана, Дж. Ф. Сінкі, Дж. Фіннерті, М. Фрідмена. Окремі аспекти теорії та практики фінансових інновацій розглянуто в працях вітчизняних науковців, а саме Г. Азаренкової, О. Барановського, І. Бурденко, С. Козьменко, М. Крупки, Л. Кузнецової, Т. Смовженко та інших. Актуальність дослідження обумовлена недостатнім відображенням сучасних тенденцій та практик розвитку фінансових інновацій у наявних наукових доробках, особливо щодо цифровізації економіки та цифрових технологій [1].

Акцентуючи увагу на актуальності проблеми імплементації цифрових технологій у сферу фінансових послуг, Н. Пантелєєва зазначає, що «традиційні підходи до надання банківських послуг і ведення банківського бізнесу вже не задовольняють зростаючий попит та очікування клієнтів, не відповідають вимогам підвищення ефективності та прибутковості» [1]. Ця проблема чітко дає зрозуміти, що потрібно розвиватися, а значить змінювати наявну систему. Дослідник проблематики впровадження цифрових технологій у фінансовий сектор П. Шуфель зазначає, що «фінтех – це нова фінансова галузь, яка застосовує технології для поліпшення фінансової діяльності» [4]. На сучасному етапі фінтех розглядають як екосистему, яка поєднує всіх учасників фінансового ринку, зокрема, фінтех-стартапи, регуляторів, банки, міжнародні платіжні системи, асоціації банкірів та фінансистів, інкубаторів, акселераторів, постачальників [2]. Виходячи з цього можна сказати, що фінансові інновації та фінансові технології тісно пов'язані.

Новий етап, на думку науковців, із впровадженням пластикової банківської картки – ця «новинка» неабияк вплинула на фінансову сферу та збільшила клієнтоорієнтованість, що є досі актуальним. Проте, в сучасний період на зміну пластиковим банківським карткам приходять безконтактні платіжні картки. Відома система «PayPass» є мало не у кожного користувача банківської карти, адже це спрощує життя і робить банківські операції ще більш зручними [1]. Варто зазначити, що в останні роки активно прогресують також інші інновації, до прикладу, системи керування коштами, електронні гроші, електронний банкінг та інші. Ці впровадження дійсно спрощують життя людей, адже тепер не потрібно стояти в довгих чергах у банку чи до банкомату, а все можна зробити лише в кілька кліків. Саме у спрощенні доступу до фінансових операцій, підвищенні комфорту життя полягає основна ідея діджиталізації, зокрема й у фінансовій галузі.

Відповідно до концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, головна мета цифровізації полягає у цифровій трансформації існуючих галузей, а також стимулювання розвитку нових галузей

економіки, які є більш ефективними. Цього зростання можна досягти лише шляхом включення ідей, дій, ініціатив та планів, пов'язаних з цифровізацією, у національні, регіональні, галузеві стратегії та плани розвитку. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання, оскільки технології можуть позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, соціальної та особистої діяльності [2]. В табл. 1 відображено найвагоміші інноваційні рішення у сфері фінансової та банківської сфер за останні роки.

Таблиця 1

Найбільш вагомі інноваційні рішення у сфері фінансової та банківської сфер останніх років

2014	SegurCaixa Auto – нове рішення автостраховання з додатковими функціональними можливостями для мобільних девайсів.
2015	Idea Cloud (Secure Banking Cloud) – безпечна банківська хмара, яка прогнозує збитки, управляє бюджетом і прогнозує фінансову ситуацію компанії.
2015	ReciBox – онлайнвий і багатофункціональний сервіс обслуговування, що дає змогу клієнтам повністю керувати та контролювати власні рахунки.
2016	Fidor Smart Current Account – розрахунковий онлайн-рахунок управління фінансами, пошуку найбільш вигідних банківських продуктів, формування додаткового доходу.
2017	Virtual Assistant in Foreign Trade WATSON – ефективний фінансовий термінал з більш швидким доступом до інформації для співробітників і клієнтів - надання спеціалізованих консультацій і рекомендацій.
2017	CEO Mobile biometrics – новий стандарт безпеки мобільних банківських послуг для надання швидкого та безпечного доступу до послуг.

Примітка. Складено на основі [1].

Ці інновації дали поштовх до нових розробок в сучасності, люди зрозуміли на скільки зручні фінансові інновації особливо в поєднанні із цифровізацією. Інноваційні розробки дають змогу зручно використовувати фінансові послуги не лише простим споживачам, а й багатьом підприємствам. Завдяки фінансовим

технологіям багато підприємств можуть обійти безліч не потрібних дій та зекономити власний час.

Сьогодні можна стверджувати, що вітчизняна банківська система не стоїть осторонь від світового інноваційного процесу в банківській сфері та має достатній інноваційний потенціал для впровадження фінансових інновацій, які позитивно показали себе на ринках інших країн, а також розробки власних новацій, де вже має певні успіхи. Проте загальні процеси цифровізації національної економіки потребують прискорення, інакше для України вони з можливостей можуть стати загрозами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пантелеєва Н. Фінансові інновації в умовах цифровізації економіки: тенденції, виклики та загрози. *Приазовський економічний вісник*. 2017. Вип. 3 (03). С. 68-73. URL: http://www.pev.kpu.zp.ua/journals/2017/3_03_uk/17.pdf (дата звернення: 09.05.2023).
2. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації: Закон України від 09.09.2020 р. № 826. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 09.05.2023).
3. Шевченко О. М., Рудич Л. В. Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8053> (дата звернення: 09.05.2023).
4. Schueffel P. «Taming the Beast: A Scientific Definition of FinTech». *Journal of Innovation Management*. 2016. Vol. 4. Iss. 4. pp. 32-54. URL: https://journalsojs3.fe.up.pt/index.php/jim/article/view/2183-0606_004.004_0004/262 (дата звернення: 09.05.2023).

Валігура Т.В.

*аспірантка кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ

Поряд із податковими інструментами важливий вплив на регулювання доходів юридичних осіб мають державні закупівлі. Їх вплив реалізується через механізм попиту та формування ціни. Так, збут продукції та прийнятна ринкова, або вище ринкової ціна є визначальними передумовами ефективного функціонування бізнесу. Ці передумови для суб'єктів господарювання можуть забезпечуватися за допомогою участі в тендерах державних закупівель.

Починаючи з 2016 р., державні закупівлі в Україні здійснюються за допомогою електронної системи Prozorro, впровадження якої знизило масштаби корупції у сфері державних закупівель, однак не вирішило усіх проблем функціонування цього фіскального інструменту.

Згідно з даними аналітичного модуля ВІ Prozorro з моменту введення цієї системи до травня 2023 р. було проведено 17,76 млн лотів, в процесах державних закупівель задіяно 56,55 тис. організаторів та 509,33 тис. учасників, а очікувана вартість закупівель становила 6,87 трлн. грн. Детальніше показники здійснення державних закупівель в Україні наведено у табл. 1

Як видно з представленої таблиці, більшість показників зростали з 2015 до 2021 р. Особливо це стосується кількості учасників, кількості організаторів, кількості тендерів, а також їх очікуваної вартості та поточної суми. У 2022 р. ці показники знизились внаслідок війни. Показовою також є спадна динаміка розрахованої середньої очікуваної вартості публічних закупівель: у 2021 році загальна очікувана вартість закупівель за одним тендером становила 0,30 млрд грн, у 2022 році – 0,55 млрд грн проти 0,62 у 2016 році [1].

**Показники здійснення державних закупівель в системі Prozorro в Україні у
2015 – 2022 рр.**

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	Всього
Кількість учасників (тис.)	7,9	64,5	125,0	144,8	156,2	242,1	262,2	184,6	1187,3
Кількість організаторів (тис.)	2,3	19,9	26,6	27,9	28,3	37,3	34,6	30,3	207,2
Кількість тендерів (тис.)	37,0	415,3	1027,3	1252,6	1378,6	3737,2	5384,5	2950,7	14804,6
Очікувана вартість (млрд грн)	3,5	257,0	740,0	967,3	968,9	1131,3	1632,3	1630,5	7330,8
Поточна сума (млрд грн)	1,4	528,5	847,4	1345,8	539,1	1867,9	1789,0	1764,7	8683,8
Середня очікувана вартість тендера (млрд грн в розрахунку на 1 тендер)	0,09	0,62	0,72	0,77	0,70	0,30	0,30	0,55	0,51
Економія, (середній % зниження ціни)	16	17	13	12	13	13	10	10	13
Середня кількість учасників	1,9	2,7	2,4	2,2	2,2	2,3	2,2	1,87	2,18
Завершені тендери, %	52,3	75,7	85,2	86,8	90,3	94,9	94,9	95,6	92,2

Джерело: складено автором за [1; 2].

Незважаючи на загальні позитивні тенденції, все ж таки спостерігається низький рівень конкуренції в системі Prozorro. Так, середня кількість учасників у тендері за весь період функціонування системи становить 2,18, що є доволі низьким показником. В табл. 2 наведено динаміку частки неконкурентних тендерів в Україні у 2016 – 2022 рр.

Дані таблиці свідчать про щорічне зростання частки неконкурентних тендерів за кількістю з 34,13% у 2016 р. до 90,07% у 2022 р. Аналіз неконкурентних тендерів за вартістю показує більш позитивну ситуацію. Так, у 2016 р. питома вага таких тендерів становила 23,04%, у 2021 р. – 14,91%, а у 2022 р. – 35,27%. Це свідчить про те, що тендери з великою вартістю більшою

мірою відбуваються на конкурентній основі.

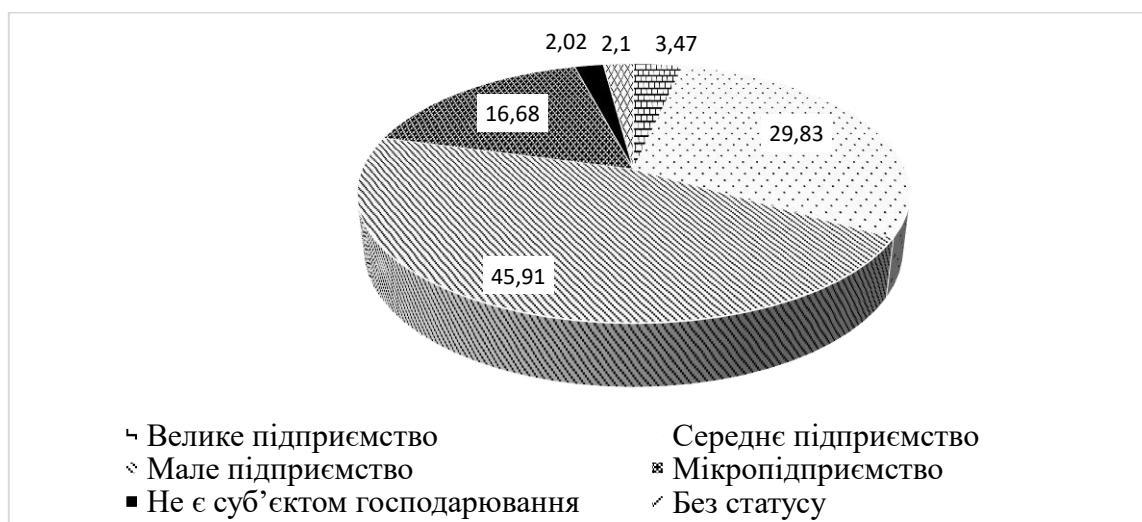
Таблиця 2

Динаміка частки неконкурентних тендерів, проведених в системі Prozorro за кількістю та вартістю в Україні у 2016 – 2022 рр.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
% неконкурентних тендерів за кількістю	34,13	60,52	66,98	73,88	87,36	87,61	90,07
% неконкурентних тендерів за вартістю	23,04	23,39	22,71	24,96	21,33	14,91	35,27

Джерело: складено автором за [2].

Аналізуючи структуру учасників тендерів за типом, проведених в системі Prozorro з початку її функціонування, необхідно відзначити, що найбільша кількість лотів (45,88%) припадає на малі підприємства. Середні підприємства стали переможцями у 29,85% лотів, мікропідприємства – 16,67%, а на великі підприємства припадає 3,47% (рис. 1).

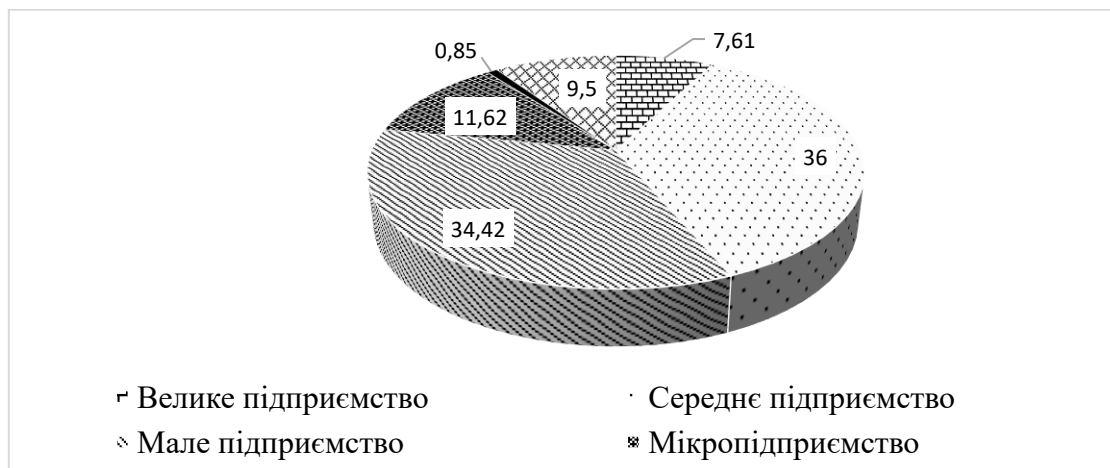
Рис. 1. Структура учасників завершених тендерів, проведених з початку функціонування системи Prozorro за кількістю лотів, станом на 12.05.2023 р., %.

Джерело: складено автором за [2].

Натомість, відносно вартості проведених лотів, середні та малі підприємства займають майже однакову частку – близько 35%, а питома вага великих підприємств збільшилась до 7,73% (рис. 2).

Це свідчить, про те, що великі підприємства приймають участь в тендерах із високою вартістю. Проте, аналіз показав, що зміщення конкуренції в тендерах

у напрямку великих підприємств не спостерігається.

Рис. 2. Структура учасників завершених тендерів, проведених з початку функціонування системи Prozorro за вартістю лотів, станом на 12.05.2023 р., %.

Джерело: складено автором за [2].

Разом із цим, подолати корупційну складову за допомогою впровадження системи Prozorro не вдалося. Адже, як показують результати моніторингового дослідження Трансперенсі Інтернешнл Україна серед бізнесу, що бере участь у публічних закупівлях через майданчики Prozorro, більшість нових учасників, які припинили брати участь після першого року роботи, йшли з Prozorro одразу після 1-2 спроб. Натомість, кількість та склад топ-переможців торгів зазнає незначних змін. Серед можливих пояснень можуть бути, зокрема, перехід на неконкурентні закупівлі, дискваліфікація, небажання готувати велику кількість документів, демпінг конкурентів, нерентабельність та інші. Лише половина опитаних (54%) є задоволені цією системою, майже 70% вказали на дискримінаційні вимоги в тендерній документації, і майже 56% – на безпідставне відхилення їх пропозиції [1].

Отже, моніторинг показників здійснення державних закупівель свідчить про позитивні кроки в напрямку організації цього процесу, однак низький рівень конкуренції в системі Prozorro дає підстави стверджувати про складність участі в тендерах та витіснення багатьох учасників з процедур закупівель.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федірко Н. В. Цифровізація публічних закупівель у протидії корупції в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2022. № 7. С. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/dy/article/view/139/137>
2. BI Prozorro. URL: <https://bi.prozorro.org/sense/app/2595af2b-985f-4771-aa36-2133e1f89df0> (дата звернення: 12.05.2023)

УДК 658.153.014

Васін А.І.

аспірант кафедри фінансових технологій

та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

НАПРЯМКИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ПРИБУТКОВОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Ринкові форми господарювання вирізняють прибуток як найбільш важливий індикатор ефективності діяльності підприємства. Основною метою економічної діяльності є забезпечення достатнього рівня прибутковості та досягнення оптимального рівня витрат.

Прибуток є внутрішнім джерелом фінансування підприємства, основним чинником розвитку. При цьому він є ознакою того, чи ефективним є певний тип діяльності підприємства. Дослідження процесів управління прибутком є основним напрямком розвитку наукових досліджень, формою прийняття ефективних рішень, фактором оптимальності функціонування економічних систем.[1, 99]

У економічній науці є значна кількість досліджень, які стосуються процесів управління прибутком, його формування та використанням. Власні

праці даному питанню присвятили І. Бланк, Л. Загнітко, В. Гуменюк, І. Бершадська, та інші. Вони сформувавши основні принципи управління прибутковістю. Проте, потребують розвитку процеси пошуку оптимальних методів стабілізації прибутковості та мінімізації витрат.

Загальним показником ефективності діяльності підприємства, результативності та якості системи його управління є прибуток. Для забезпечення стабільності функціонування компанії керівники та менеджери повинні формувати відповідні рішення, що спрямовані на зростання доходу та зниження витрат. Використовуючи монетарний підхід корегування розміру прибутку може здійснюватися за рахунок управління грошовими потоками, оскільки саме вони формують ресурси для виробничої діяльності. Менеджмент грошових потоків - це безперервний процес контролю за рухом грошей, набір оптимальних дій для отримання сталого рівня прибутковості.

Підсистема управління грошовими потоками є важливою складовою фінансової системи підприємства і повинна бути спрямована на стабілізацію доходу та оптимізацію прибутковості. Проте, наявність певної величини прибутку ще не означає, що обрані форми управління активами є ефективними. У цьому випадку доповнюючим показником ефективності управління капіталом є рентабельність.

Науковці акцентують увагу на тому, що даний показник характеризує загальні результати ефективності управління капіталом, темпи його зростання свідчать про перевищення темпів нарощення доходів над темпами приросту витрат. Саме такий стан є базисом успішного розвитку компанії.

При формуванні важливих стратегічних рішень увага приділяється максимізації прибутку. Оскільки прибуток є кількісним фактором діяльності підприємства, то для раціоналізації систем управління капіталом потрібно враховувати величину та динамку рентабельності підприємства загалом та певних напрямків його діяльності Підвищення рентабельності вказує на зростання прибутку. І збільшення величини прибутку формує передумови для

нарощення рентабельності.

Загалом рентабельність виражає оптимальність загальної системи управління та ефективність проведених операцій у процесі виробничої діяльності. На утворення та використання прибутку та стабілізацію рентабельності підприємства здійснюють вплив ряд чинників. Оскільки суб'єкт господарювання здійснює власну діяльність на ринку, то зовнішні фактори мають домінуючий вплив.

Зовнішні чинники включають:

- тип конкурентної боротьби;
- форми державного регулювання;
- інфляційні процеси;
- ціни на фактори виробництва;
- поведінку постачальників і споживачів.

Окремі показники рентабельності характеризують ефективність використання активів, які застосовуються у процесі формування прибутку підприємства.

Резервами збільшення прибутку є:

- диверсифікація виробництва;
- збільшення обсягів випуску продукції;
- зниження собівартості продукції шляхом раціонального використання матеріальних ресурсів та часу;
- поліпшення якості продукції;
- розширення асортименту товарів та послуг;
- збільшення впливу підприємства на ринок.

Загалом, стабілізація рівня прибутковості можлива у випадку підбору ефективних методів ресурсного управління та за рахунок їх раціонального використання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гайбура Ю. А., Загнітко Л. А. Прибутковість підприємства: поняття, фактори, резерви. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент. 2017. №24 (2). С. 99-104.
2. Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. Фактори зростання прибутку підприємства. Молодий вчений. 2016. №7 (34). С. 46-49.
3. Каминський П. Д. Прибуток та рентабельність як показники ефективності діяльності підприємства. Вісник Донецького університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського. 2016. №1.64. С.160-167.
4. Николишин С. Є. Прибуток підприємства та особливості управління ним. Молодий вчений. 2017. №2 (42). С.299-303
5. Бершадська І. І., Тульчинська С. О. Методи управління прибутком підприємства. Сучасні проблеми економіки і підприємництва. 2017. №20. С.181-188.
6. Шляга О. В., Шипуля Л. І. Прибуток та рентабельність як показники ефективності виробництва. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2014. №8. С. 75-81.

Вацлавський О. І.

*к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

Давидюк П. П.

*магістр кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ: ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ

Прибуток підприємства виконує ключову роль у системі управління фінансовими відносинами суб'єктів господарювання, саме тому акцентує значну

увагу зарубіжних та вітчизняних науковців та практиків фінансового менеджменту.

І. Бланк у своїй праці «Управління прибутком» відзначає, що в процесі підприємницької діяльності створений у сфері виробництва та послуг чистий дохід є відображенням прибутку як економічної категорії. Він вважає, що готова продукція є результатом поєднання факторів виробництва (капіталу, праці та природних ресурсів) і корисної продуктивної діяльності господарюючих суб'єктів, що за умови продажу споживачу стає товаром. Вартість живої праці і минулої упредметненої вартості включається в вартість товару на стадії продажу. Вартість живої праці поділяється на дві частини, відображаючи знову створену вартість. До першої відноситься заробітна плата, беручих участь у виробництві продукції працівників. Необхідність відтворення робочої сили обумовлюється рядом факторів, за допомогою яких визначається її величина. У цьому змісті для підприємця вона представляє частину витрат по виробництву продукції. До другої частини знову створеної вартості відноситься чистий дохід, що реалізується тільки в результаті продажу продукції, яке означає визнання суспільством її корисності [1, 62].

М. Молдованов вважає, що «прибуток підприємства» – одна із форм вартості додаткового продукту, що виступає як різниця між ціною реалізації товару і затратами на його виробництво [4, 135]. Тобто прибуток розглядається як частина вартості праці, яка не увійшла у склад витрат виробництва; вартісне вираження додаткової праці. У той час С. Мочерний тлумачить категорію «прибуток підприємства» більш ширше, а саме як частину загального доходу підприємства, фірми та компанії після відрахування економічних витрат [5, 226].

На думку Н. Власової, О. Круглова, Л. Безгінова, поняття прибутку підприємства неоднозначне, тому вони пропонують декілька варіантів його пояснення:

– перетворена форма додаткової вартості, виробленої і реалізованої, готової до розподілу, яка сформована в процесі суспільного відтворення для задоволення різних інтересів підприємства та його власника;

- фінансова категорія, яка відображає позитивний фінансовий результат господарської діяльності підприємства, характеризує ефективність виробництва, свідчить про обсяг і якість виробленої (реалізованої) продукції, стан продуктивності праці, рівень собівартості;
- мірило фінансового здоров'я підприємства, характеристика рентабельності вкладення коштів у активи конкретного підприємства;
- основне власне внутрішнє джерело, яке забезпечує розвиток підприємства на принципах самофінансування;
- основний критерій ефективності господарювання;
- різниця між ціною товару та витратами на його виробництво;
- сума, на яку доходи перевищують витрати [2, 58; 3, 118;].

Після опрацювання ряду зарубіжних та вітчизняних наукових праць у напрямку висвітлення теоретичних аспектів дефініції «прибуток підприємства» варто зауважити, що прибуток підприємства є одним із основних завдань діяльності будь-якого суб'єкта господарювання. А ключовою метою існування та здійснення підприємницької діяльності є забезпечення максимізації прибутку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бланк І. О. Управління прибутком: підручник. Київ : Ніка Центр, 2007. 602 с.
2. Василенко Л. П. Фінанси підприємства у схемах і таблицях: наоч. навч. пос.. Київ : Дакор, 2006. 344 с.
3. Круглова О.А. Якість прибутку як індикатор ефективності управління підприємством. Вісник ХДУ. Серія Економічні науки. 2018. № 28. С. 115–119.
4. Молдаванов М.І. Енциклопедичний словник бізнесмена: менеджмент, маркетинг, інформатика. Київ. 2013. 855 с.
5. Моченрий С. В. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Київ : Видавничий центр «Академія 2, 2002. 952 с.

Вацлавський О. І.

*к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

Кріпкий Н. М.

*магістр кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

У фінансово-розвинених країнах світу проблеми із безробіттям вже давно вирішені, а якщо і є, то його рівень є лише фрикційним і структурним, які є обов'язковими характерними рисами будь – якої держави, навіть з досить розвинутою економікою. Для вітчизняної економіки це питання є досить насущним, і, мабуть, становище зміниться лише за умови ефективної політики держави у сфері зайнятості.

З найбільшою кількістю проблем стикається Пенсійний фонд України, головне завдання якого полягає в підтримці життєдіяльності тієї категорії громадян, які досягли похилого віку чи втратили працездатність і визнані інвалідами, через що не можуть забезпечити собі мінімально необхідний рівень доходу [1, 55].

Відсутність системи заходів у проведенні пенсійної реформи, випереджаюче підвищення розмірів пенсій, порівняно із збільшенням фонду оплати праці, на фоні розтягнутого в часі до десяти років розширення джерел доходів Пенсійного фонду та поетапного звільнення його від невластивих витрат розбалансовують бюджет Пенсійного фонду України.

Варто виділити такі основні проблеми пенсійної системи України на сучасному етапі:

— складна демографічна ситуація та негативні перспективи її розвитку;

- макроекономічний стан держави (інфляція, безробіття, економічні кризи тощо);
- значна «тінізація» виплат заробітної плати працівникам;
- низький рівень пенсій більшості осіб, що досягли пенсійного віку: понад дві третини пенсіонерів отримують пенсії до 3 тис гривень. У той же час, середній розмір «спеціальних» пенсій щонайменше у 2,5 рази перевищує середній розмір пенсії призначеної на загальних умовах;
- незбалансований бюджет Пенсійного фонду;
- видатки на пенсійне забезпечення сягнули 17 % ВВП. При цьому не слід забувати, що розмір пенсійних внесків становить 35 %, що набагато вище, ніж в інших країнах Європи: Угорщина - 26,5 %, Франція - 24 %, Чехія - 28 %, Швеція - 18,9 % [2, 65]. Проте й цього недостатньо для покриття пенсійних видатків.

Передумовою детінізації фонду заробітної плати має стати контроль з боку державних органів (Державна податкова служба України, Державна інспекція України з питань праці) за належним розміром заробітної плати, попереджуючи випадки її свідомого заниження роботодавцями. Наступним етапом є виведення самої економіки із «тіні», шляхом зменшення податкового навантаження. Також, позитивно вплине на детінізацію заробітної плати і зменшення податкових відрахувань із зарплати підняття розміру мінімальної заробітної плати. Крім того, доцільно проводити роз'яснення серед населення, що легальна заробітна плата вигідна насамперед робітникам. Отже, боротьба із таким явищем, як «заробітна плата у конвертах» має відбуватися за сукупністю адміністративних, економічних та правових методів. При цьому мають бути враховані інтереси як працівників, роботодавців, так і держави [2, 33].

На сучасному етапі розвитку і в довгостроковій перспективі України слід стимулювати усі зусилля на запровадження накопичувальної системи. Оскільки її запровадження дозволить: збільшити загальний розмір пенсійних виплат завдяки отриманню інвестиційного доходу; посилити залежність розміру пенсії від трудового вкладу особи, а отже, посилити зацікавленість громадян та їх

роботодавців у сплаті пенсійних внесків; зменшити податковий тиск на фонд оплати праці роботодавців за рахунок перерахування частини обов'язкових пенсійних внесків до Накопичувального фонду, що здійснюватиметься із заробітку працівника; успадковувати кошти, накопичені на персональному пенсійному рахунку, застрахованим особам, родичам; створити потужне джерело інвестиційних ресурсів для підвищення національної економіки; розподілити ризики виплати низьких розмірів пенсій між першим та другим рівнем пенсійної системи і таким чином застрахувати майбутніх пенсіонерів від негативних демографічних тенденцій, а також підвищити ефективність управління системою пенсійного забезпечення за рахунок передачі недержавними компаніями функції управління пенсійними активами [3, 136].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бровенко М. О. Проблеми та перспективи розвитку системи соціального страхування в Україні. Фінанси, 2009. С. 56.
2. Кравченко С.С. Детінізація заробітної плати. URL: <http://obozrevatel.com/author-column/detinizatsiyazarobitnoi-plati.htm>
3. Чеберяко О.В., Капущак Т.С. Запровадження накопичувальної системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Економічний вісник Донбасу. 2010. №2 (20). С. 135-138.

ПРИНЦИПИ РОЗРОБКИ ФІНАНСОВОЇ СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Дослідження особливостей формування фінансової стратегії підприємства, що проявляються в умовах економічної нестабільності, доцільно розпочати із принципів, яких слід дотримуватися при здійсненні даного процесу.

Так, Волощук Л. О. та Науменко К. І. зазначають, що при формуванні фінансової стратегії слід дотримуватися загальних правил системного і ситуаційного підходів та принципів, що забезпечують найбільш раціональне і швидке досягнення поставлених стратегічних цілей, зокрема: науковості, функціональної спеціалізації, послідовності та безперервності, контролю та координації діяльності, забезпечення єдності прав та відповідальності, широке залучення виконавців у процесі підготовки рішень [1, С.25].

Данилюк М. О. та Савко О. Я. [2, С.325], а також Носач І. В. та Лебедева Д. О. [3, С.411] базовими організаційними принципами побудови фінансової стратегії розвитку вважають: поточне і перспективне фінансове планування, централізацію фінансових ресурсів, формування фінансових резервів, які забезпечують стійкість діяльності підприємства в умовах можливих коливань кон'юнктури ринку, обов'язкове виконання фінансових зобов'язань перед партнерами, розробку обліково-фінансової і амортизаційної політики підприємства, організацію і ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності відповідно з діючими нормами та правилами, фінансовий аналіз та контроль діяльності підприємства, що, на нашу думку, швидше є загальними правилами здійснення фінансового управління на підприємстві.

Шершньова З. Є. зазначає, що «розробка фінансової стратегії базується на таких принципах: балансування матеріальних і фінансових потоків, найефективніше фінансування розширення, підтримки та, в разі потреби, скорочення окремих підсистем та підприємства загалом, прогнозування альтернативних варіантів розвитку підприємства з точки зору фінансових характеристик його діяльності в різних умовах, фінансового контролю та аналізу діяльності підприємства» [4, С.385].

Загальновідомо, що поняття «принцип» (з латинської «*principium*» – начало, основа) означає: основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеології; засада; особливість, покладена в основу створення або здійснення чогось; переконання, норма, правило, яким керується хтось у житті і поведінці [5].

Тому найбільш обґрунтовано, на нашу думку, систему принципів формування фінансової стратегії висвітлив Бланк І. О. [6]. Їх перелік та стисла характеристика наведені на рисунку 1.

Не применшуючи значущості усіх принципів, вважаємо, що в умовах політичної та економічної нестабільності, яка мала місце останніми роками, і особливо загострилась з лютого 2022 року, коли менеджмент переважно змушений фокусуватися на забезпеченні виживання підприємства, збереженні персоналу та втриманні ринкових позицій, ключовими принципами формування фінансової стратегії слід вважати принцип гнучкості та принцип забезпечення альтернативності.

Фінансова гнучкість підприємства – це можливість своєчасного маневрування фінансовими ресурсами, що досягається при наявності їх достатнього розміру у вигляді страхових резервів й інтегрованого управління цими резервами. Крім того, важливу роль у забезпеченні гнучкості фінансової стратегії відіграє достатній рівень ліквідності активів та інвестицій підприємства [6].

Рисунок 1 – Принципи розробки фінансової стратегії підприємства [6]

Щодо іншого виділеного принципу, то слід зазначити, що в основі прийняття стратегічних фінансових рішень повинен базуватись активний пошук альтернативних варіантів напрямів, форм і методів здійснення фінансової діяльності, вибір найкращих з них, побудова на цій основі загальної фінансової стратегії і формування механізмів ефективної її реалізації [6].

Таким чином, проведені дослідження дали змогу виділити основні принципи, яких слід дотримуватися при формуванні фінансової стратегії підприємства в умовах економічної нестабільності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Волощук Л. О., Науменко К. І. Фінансова стратегія в управлінні розвитком та економічною безпекою підприємств. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2017. №1 (1). С.23-30.
2. Данилюк М. О., Савко О. Я. Етапи формування фінансової стратегії підприємств. *Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»*; [редкол.: О. О. Беляєв (відп. ред.) та ін.]. К.: КНЕУ, 2011. Спец. вип.: Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи : у 2 ч. / відп. ред. С. Фіялка. Ч. 1. С. 322–329. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/1684> (дата звернення: 12.02.2023).
3. Носач І. В., Лебедева Д. О. Сутність та роль фінансової стратегії вітчизняних підприємств. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 409-413.
4. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: Підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К.: КНЕУ, 2004. 699 с.
5. Принцип. Словник іншомовних слів. URL: <https://www.jnsm.com.ua/cgi-bin/u/book/sis.pl?Qry=%EF%F0%E8%ED%F6%E8%EF>. (дата звернення: 22.02.2023).
6. Бланк И. А. Финансовая стратегия предприятия: Учебный курс. К.: Ника-Центр, 2004. 720 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/>(дата звернення: 15.02.2023).

СУТНІСТЬ ТА ПРИЗНАЧЕННЯ ПОДАТКОВИХ ПРЕФЕРЕНЦІЙ

Збалансований розвиток економіки значною мірою залежить від наявного стимулюючого механізму податкового регулювання діяльності суб'єктів господарювання. Стабільна та ефективна податкова система, направлена на забезпечення оптимального податкового тиску, має значний потенціал для розвитку підприємництва, створює клімат довіри населення до влади в країні. Вплив вітчизняної податкової політики на економічний розвиток країни є одним із найактуальніших та найдискусійніших питань економічної науки і практики. Одним із найгостріших аспектів дискусії є необхідність існування та розвитку податкових преференцій.

Дискусії щодо позитивного чи негативного впливу на загальний економічний розвиток податкових преференцій належать до найгостріших як у економічному, так і соціальному контекстах. Адже, податкові преференції є високоефективним економічним інструментом втручання у розподільчі процеси за допомогою маневрування формами організації фінансових відносин з метою досягнення певних суспільних пріоритетів та соціально-економічних цілей, а з іншого боку, практика їх надання призводить до значних прямих фіскальних втрат у вигляді втрат бюджетних надходжень.

Проте відмовитися від податкових преференцій, враховуючи структуру суспільства з економічної та соціальної точок зору немає можливості, адже держава зобов'язана дбати про усіх своїх громадян [1].

Історія економічної думки засвідчує, що сутність преференційного оподаткування, його природа та наслідки застосування знаходили свою інтерпретацію у наукових підходах практично всіх економічних шкіл. Для того, щоб з'ясувати внесок економічної науки щодо доцільності державного втручання в економіку, зокрема за допомогою інструментів преференційного

оподаткування, слід розглянути теоретичні напрацювання світової фінансової науки.

У перекладі з англійської податкова преференція (англ. preference) – перевага. В економічній енциклопедії подається таке трактування терміну «преференція»: перевага, пільга, надана окремим державам, підприємствам, організаціям для підтримки окремих видів діяльності; представлена у формі зниження податків, знижок з мита, звільнення від платежів, надання вигідних (пільгових) кредитів [4].

Таким чином, враховуючи різноманітність поглядів думки авторів сходяться в одному: податкові преференції – це переваги, представлені окремим категоріям платників податків у вигляді зниження податкового навантаження з ціллю заохочення визначених видів діяльності та соціального захисту.

Сутність преференційного оподаткування – це не щось догматичне і чітко визначене. Цю тезу ілюструє і різноманітність наукових підходів щодо визначення самої сутності даної дефініції (табл. 1).

Таблиця 1

**Систематизація наукових поглядів щодо
сутності податкових преференцій**

Аронов А., Кашин В.	Податкові преференції – це засіб підсилення стимулюючої функції податків, вирахування різних сум із доходів, які підлягають оподаткуванню, пільгові ставки, а інколи і звільнення від податків на деякий час.
Баландина А.	Податкова преференція – представлена державою перевага окремим категоріям платників у виді зниження сум податкових зобов'язань, що носить обов'язковий характер, за умови зустрічних обов'язків зі сторони платника.
Крисоватий А., Василевська Г.	Податкові преференції – це переваги у сфері оподаткування, які надаються конкретним територіям, певним видам діяльності, юридичним або фізичним особам для стимулювання господарської активності, соціального захисту, а також з метою легалізації тіньових грошових потоків.
Соколовська А.	Податкові преференції - будь-які відхилення від стандартних умов оподаткування.

<p>Тютюрков Н., Тернопольская Г., Тютюрков В.</p>	<p>Податкова преференція – представлена державною перевага окремим категоріям платників у вигляді зниження суми податкових зобов'язань різними способами: зниженням податкових ставок, виключенням об'єктів оподаткування, зміною строків сплати податків, введенням знижених коефіцієнтів при розрахунку податків, які платник зобов'язаний виконувати.</p>
<p>Юткіна Т.</p>	<p>Податкові преференції – це економічно обґрунтована система пільг, через яку здійснюється процес податкового регулювання.</p>

Побудову та функціонування системи преференційного оподаткування, нашу думку, слід розглядати під кутом зору відповідності наступним принципам:

1. Принцип наукової обґрунтованості – передбачає врахування вимог об'єктивних економічних законів, реалій економічного, політичного і соціального життя суспільства, національних особливостей при формуванні системи преференційного оподаткування.

2. Принцип прогнозованості – запровадження податкових преференцій та їх використання має ґрунтуватися на прогнозних моделях розвитку.

3. Принцип рівності – застосування податкових преференцій не повинне носити вибіркового характеру.

4. Принцип пріоритетності – полягає у визначенні пріоритетів преференційного оподаткування – основних соціально-економічних проблем розвитку країни, на вирішенні яких податковими заходами слід зосередитися державі в конкретний момент часу[3].

Формуючи податкову політику, держава за допомогою інструментів преференційного оподаткування сприяє зростанню економічної активності суб'єктів господарювання, забезпечує сприятливі умови прискореного накопичення капіталу в перспективних та пріоритетних галузях, впливає на обсяг і структуру суспільного відтворення.

Таким чином, функціонування системи преференційного оподаткування пов'язано із втратою надходжень бюджету, внаслідок чого виникає необхідність враховувати фінансові можливості держави щодо надання преференцій. Тому в умовах бюджетного дефіциту при виборі інструментів преференційного

оподаткування потрібно виходити із найменших податкових втрат. А запровадження нових інструментів податкового регулювання повинно бути виваженим та обґрунтованим з позиції їх як фіскальної, так і економічної ефективності.

Доцільність преференційного оподаткування визначається якомога меншими фінансовими втратами держави в результаті його впровадження та реалізації. Вартісні пропорції розподілу фінансового ресурсу держави через механізми реалізації преференційного оподаткування потребують детального вивчення оцінки фіскальних наслідків від функціонування податкових преференцій. Без урахування певних економічних чинників та вартісних показників дослідження дієвості преференційного оподаткування було б не повним, а рекомендації щодо його удосконалення недостатньо аргументованими, оскільки вони не відображали б реальної економічної ситуації. Соціально-економічна доцільність преференційного оподаткування ґрунтується на розрахунку результатів, одержаних від запровадження податкових преференцій за допомогою системи запропонованих нами вимірників та показників оцінки фіскальних наслідків. Поряд з цим дієвість преференцій значною мірою обумовлюється діяльністю податкових органів, спрямованою на вивчення реального стану їх функціонування з урахуванням існуючих тенденцій та розроблення рекомендацій щодо подальшої оптимізації преференційного оподаткування [2].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Амбрик Л. П. Розбудова фіскального інструментарію забезпечення економічного зростання в Україні [Текст] : дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.08 - гроші, фінанси і кредит / Л. П. Амбрик. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – 232 с.

2. [Василевська Г. В. Стратегічні пріоритети розвитку преференційного оподаткування в Україні \[Текст\] / Г. В. Василевська // Світ фінансів. – 2011. – № 1. – С. 170-178.](#)
3. Іванов Ю. Б. Фактори соціально-економічної ефективності податкового регулювання рінаня життя населення [Текст] / Іванов Ю. Б., Назаренко Г. В. // Проблеми економіки. – 2010. – № 2. – С. 22-28.
4. Крисоватий А. І. Новітня парадигма преференційного оподаткування: монографія [Текст] / А. І. Крисоватий, Г. В. Василевська. – К.: Центр учбової літератури. – 2013. – 260 с.

УДК 336.1

Вітреску І.

магістр

Західноукраїнський національний університет

Шепетюк М.

магістр

Західноукраїнський національний університет

Хом'як В.

магістр

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник:

Лободіна З. М.

д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Західноукраїнський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ НА ОСВІТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Ключову роль у забезпеченні людського розвитку та формуванні інтелектуального потенціалу держави відіграє освіта. «Якісні освітні послуги сприяють здійсненню суспільних трансформацій, орієнтованих на розвиток

нових технологій і знань, підвищують здатність здобувачів професійної і вищої освіти працевлаштуватися в умовах перманентних трансформацій запитів сучасного суспільства та цифровізації економіки.

Необхідною умовою надання якісних і доступних публічних освітніх послуг є належний рівень їх фінансування за рахунок різних джерел. Однак, незважаючи на перманентне збільшення обсягу фінансового забезпечення надавачів освітніх послуг, зокрема і за рахунок збільшення видатків державного і місцевих бюджетів на освіту, фінансові ресурси, які надходять у розпорядження навчальних закладів, використовуються здебільшого на поточні потреби їх функціонування. У той час, як для забезпечення розвитку і впровадження сучасних освітніх технологій і продуктів, необхідно збільшувати саме капітальні видатки надавачів публічних освітніх послуг державної і комунальної власності. З огляду на це, не втрачають актуальності питання диверсифікації джерел фінансового забезпечення освіти та підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, які спрямовуються на надання освітніх послуг для здобуття різних рівнів освіти» [1, с. 20].

Рис. 1. Динаміка видатків місцевих бюджетів України на освіту у 2016–2023 рр.

Джерело: складено авторами на основі даних [2].

Важливу роль у фінансовому забезпеченні освіти відіграють бюджетні ресурси, зокрема видатки місцевих бюджетів. Їх розподіл між обласними

бюджетами та бюджетами сільських, селищних, міських територіальних громад визначається статтями 89 та 90 Бюджетного кодексу України.

Надання якісних і доступних освітніх послуг потребує належного рівня бюджетного фінансування освітніх закладів і заходів з місцевих бюджетів.

Аналіз даних рис. 1 свідчить, що впродовж 2016–2022 рр. видатки місцевих бюджетів України на освіту зросли майже у 2,5 разу з 94611,2 млн грн у 2016 р. до 232250,4 млн грн у 2022 р., а їхня частка у видатках зведеного бюджету України – відповідно з 73,1% до 79,9%.

З огляду на те, що у складі видатків місцевих бюджетів на освіту від 47,05% у 2016 р. до 41,6% у 2022 р. (із запланованою тенденцією до зменшення до 37,3% у 2023 р.) припадає на освітню субвенцію, яка надходить з державного бюджету, частка видатків місцевих бюджетів України на зазначену галузь у видатках зведеного бюджету була дещо меншою.

Однак, попри зростання номінальних обсягів видатків місцевих бюджетів на освіту, кошти, які надходять на фінансування зазначеної галузі, не забезпечують її потреби у фінансових ресурсах. Це є причиною погіршення якості освітніх послуг і зменшення їх доступності для незаможного населення.

У 2022 р. серед видатків місцевих бюджетів України на освіту переважають видатки на надання освітніх послуг у сфері загальної середньої освіти – 62,4%.

Освітні послуги у сфері дошкільної освіти з 2017 р. фінансуються виключно за рахунок коштів місцевих бюджетів. У 2022 р. ця частка складала біля 17,5%.

«Якщо у 2014–2015 рр. з місцевих бюджетів майже не здійснювалися видатки на надання освітніх послуг у сфері професійної освіти, то з 2016 р. професійна освіта повністю фінансується з місцевих бюджетів» [1]. У 2022 р. питома вага цього показника становила 6,5%.

Поряд із власними доходами місцевих бюджетів на надання освітніх послуг спрямовуються бюджетні ресурси, які надходять до місцевих бюджетів у вигляді міжбюджетних трансфертів, зокрема – освітньої субвенції. У 2023 р.

місцеві бюджети отримують на 6,2% менше освітньої субвенції порівняно із 2022 р., відтак змінилися особливості розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами.

Відповідно до статті 103² Бюджетного кодексу України освітня субвенція розподіляється між місцевими бюджетами на основі формули, яка розробляється МОН України, та затверджується Кабінетом Міністрів України і враховує такі параметри: 1) кількість учнів закладів загальної середньої освіти, учнів, які здобувають повну загальну середню освіту в закладах професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності, студентів, які здобувають повну загальну середню освіту в закладах фахової передвищої освіти і коледжах державної та комунальної власності, у міській та сільській місцевості, гірських населених пунктах; 2) розрахункову наповнюваність класів; 3) навчальні плани [3].

«Підготовка розподілу освітньої субвенції між місцевими бюджетами на 2023 р. проходила в складних умовах війни, масових внутрішніх міграцій вчителів та учнів, пріоритетності підтримки безпекового сектору. Кількість учнів закладів загальної середньої освіти зменшилася на 5% порівняно з вереснем 2021 р., а загальний обсяг коштів, виділених на освітню субвенцію з державного бюджету, зменшено на 20% порівняно з 2022 бюджетним роком. У 2022 р. збережено формулу розподілу освітньої субвенції, яка використовувалася з 2018 р. до 2022 р., з суттєвими змінами, які діятимуть лише у 2023 бюджетному році:

- додаткові години навчального плану на окремі предмети, факультативні курси, індивідуальні заняття тощо вилучено з державного фінансування. Це означає, що навчальні плани, які використовувались при розподілі освітньої субвенції, було скорочено;

- застосування коефіцієнту 0,9 для коригування обсягу субвенції, розрахованого за формулою розподілу освітньої субвенції, що діяла у минулому році.

Крім того, враховуючи нестабільний характер набору учнів до закладів загальної середньої освіти, який, імовірно, ще зміниться протягом 2022/2023

навчального року, оскільки Збройні Сили України звільняють більше окупованих територій, оцінка розрахункової наповнюваності класів на основі ситуації у вересні 2022 р. не є об'єктивною. З цієї причини розрахункову наповнюваність класів для кожного засновника закладів загальної середньої освіти було збережено саме на тому значенні, що використовувалося при обрахунку обсягу освітньої субвенції на 2022 р.» [4].

Зазначені зміни до бюджетного законодавства органам місцевого самоврядування необхідно врахувати під час планування видатків місцевих бюджетів. Разом з цим, вони призвели до незабезпеченості у повному обсязі фінансовими ресурсами делегованих повноважень органів місцевого самоврядування і потребують залучення власних доходів бюджетів місцевого самоврядування для фінансування освіти.

Таким чином, практика здійснення видатків місцевих бюджетів на освіту у 2023 р. характеризується високою ймовірністю недофінансування цієї галузі відповідно до потреби. Це потребує розроблення нових підходів до вирішення окреслених проблем, оптимізації мережі закладів освіти і підвищення ефективності використання фінансових ресурсів, які спрямовуються на надання освітніх послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лободіна З., Булавинець В., Данильців Х. Бюджетне фінансування освітніх послуг: сучасні тенденції та перспективи вдосконалення. Економіка. Фінанси. Право. 2021. № 12/2. С. 20–29. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-item/322>
2. Державний веб-портал бюджету для громадян Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/>
3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#n2431>
4. _ Лист МОН України №1/385-23 від 10.01.2023 р. «Про розрахунок обсягу освітньої субвенції на 2023 рік». URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/63b/d91/793/63bd917936dcb390290187.pdf>

Гордов О. Б.

*аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет*

Лясковський Т. Б.

*аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет*

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ФОРМУВАННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Як і на усіх попередніх етапах розвитку економіки України, а особливо в умовах кризових явищ, пов'язаних із певними обмеженнями та зменшенням економічної активності зокрема в умовах коронавірусної інфекції й повномасштабної російської агресії, проблеми формування дохідної частини місцевих бюджетів – фінансових планів функціонування та розвитку територій – завжди були і продовжують залишатися надзвичайно актуальними. Важливість місцевих бюджетів обумовлена тим фактом, що фінансові ресурси, котрі в них акумулюються, одразу ж використовуються для виконання місцевими органами влади відповідних завдань щодо розвитку власних територій. Ці завдання особливо актуалізувалися у зв'язку із активним поширенням процесів децентралізації в Україні.

Численні дослідження проблем формування дохідної частини місцевих бюджетів, зокрема із урахуванням процесів децентралізації в Україні та різноманітних кризових явищ, відображені у наукових працях вітчизняних учених: В. Андрущенко, В. Дем'янишина, О. Десятнюк, А. Крисоватого, І. Луніної, А. Луцика, В. Мельника, А. Соколовської, В. Суторміної, Л. Тарангул, В. Федосова та ін.

Проте слід акцентувати, що в умовах повномасштабної війни змінилися безпосередньо не лише обсяги та джерела надходжень до місцевих бюджетів

України, але й напрями використання доходів таких бюджетів, які нині спрямовані переважно на подолання наслідків воєнних дій та вирішення різноманітних проблем населення конкретних громад, внутрішньо переміщених осіб, на допомогу Збройним силам України тощо. Відтак можемо стверджувати, що сьогодні з'явилися нові механізми та інструменти формування видаткової і дохідної частин місцевих бюджетів, які відповідають воєнному періоду.

Однак, на наш погляд, центральне місце у формуванні дохідної частини місцевих бюджетів України продовжують посідає податкові надходження як найбільш стабільне і прогнозоване джерело надходжень таких бюджетів.

Передусім зазначимо, що в Україні нині налічується близько двох тисяч місцевих бюджетів (табл. 1).

Таблиця 1

Кількість місцевих бюджетів України станом на 01.01.2022 року [1]

<i>Типи місцевих бюджетів</i>	<i>Всього місцевих бюджетів</i>
обласні бюджети, бюджет АРК	25
бюджети міст республіканського / обласного значення	13
районні бюджети	136
бюджети об'єднаних територіальних громад	1469
бюджети районів у містах обласного значення	35
бюджети міст районного значення	5
бюджети селищ міського типу	38
бюджети сілрад (сіл)	229
<i>Разом</i>	<i>1950</i>

Загалом, за «розрахунками Міністерства фінансів України, ресурс місцевих бюджетів у 2023 році становитиме 605,1 млрд грн, із них 184,2 млрд грн - трансферти з державного бюджету» [2]. Тому, окрім трансфертів (роль яких суттєво зросла під час нинішньої війни, і на це є низка об'єктивних причин),

дохідні частини місцевих бюджетів у сучасних умовах продовжують формуватися за рахунок різного роду податкових і неподаткових надходжень; доходів від операцій з капіталом; коштів цільових фондів; а також донорських надходжень, отриманих від різноманітних міжнародних організацій.

Принагідно зазначимо, що якщо навіть роль та значення податкових надходжень у структурі дохідної частини місцевих бюджетів дещо зменшується у порівнянні з іншими джерелами її формування, скажімо у період війни, проте саме прогнозованість та стабільність таких надходжень робить це джерело надійним і постійним, принаймні в мінімально необхідному обсязі.

Згідно Бюджетного кодексу України (стаття 9), під податковими надходженнями маються на увазі «встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори та місцеві податки і збори» [3]. Причому після прийняття Бюджетного кодексу у 2011 році, у складі податкових надходжень відображаються лише податки, збори та обов'язкові платежі, які є у Податковому кодексі.

Своєю чергою, Податковий кодекс України [4] визначає, що податкові надходження є обов'язковими платежами, які надходять у дохідні частини бюджетів усіх рівнів, внаслідок виконання громадянами та суб'єктами підприємницької діяльності своїх зобов'язань щодо сплати відповідних податків.

З позиції платника податків, сам факт вилучення у нього частини отриманого доходу в багатьох випадках не надто позитивно сприймається ним внаслідок різних суб'єктивних причин, проте ми переконані, що серед платників має превалювати насамперед розуміння сплати податків як конституційного обов'язку. Податки на практиці мають виконувати свої основні функції, зокрема: фіскальну та регулюючу. Саме виконанням цих функцій і визначається специфіка взаємовідносини між державою і платником податків, зокрема між центральними органами управління і конкретними громадами, особливо в умовах децентралізації.

Безперечно, на обсяг податкових надходжень, окрім факторів війни та впливу свого часу коронавірусної інфекції, значний відбиток накладає і вплив

таких макроекономічних факторів як валовий внутрішній продукт, індекс інфляції, обмінний курс гривні, оптовий рівень цін у промисловості, сільському господарстві, експорт та імпорт товарів і послуг тощо. Також, безумовно, вагомий вплив має і рівень податкової дисципліни та податкової культури в українському суспільстві, стан адміністрування податків, структура податкового навантаження в країні, котра має відповідати як інтересам держави, так і платника податків, ефективна організація роботи таких основних контролюючих органів у сфері оподаткування як Державна податкова та Державна митна служби України.

Насамкінець зазначимо, що «модель розподілу ВВП і бюджетних фондів регіонів у кінцевому підсумку має оптимально задовольнити потреби всіх учасників розподільчих відносин, а саме: державу, регіони, територіальні громади, юридичних і фізичних осіб» [5, 91]. Переконані, що насамперед з урахуванням таких засадничих принципів і має формуватися сучасна податкова та бюджетна політики держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кількість місцевих бюджетів України станом на 01.01.2022 р. URL : <https://openbudget.gov.ua/local-budget?id=26000000000>
2. Місцеві бюджети 2023: пріоритети громад та механізми підтримки від держави - тези обговорення. URL : <https://decentralization.gov.ua/news/16106>
3. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. №2456-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>
4. Податковий кодекс України. К.: ДП «ІВЦ ДПА України», 2010. 336 с.
5. Дем'янишин В. Г., Кізима Т. О. Регіональна бюджетна політика: теоретична концептуалізація та перспективи розвитку. Регіональна економіка. 2016. № 4. С. 91-99. URL : http://re.gov.ua/re201604/re201604_091_DemyanyshynVH,KizymaTO.pdf

Горин В. П.

*д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

Ільгов А. О.

*аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

КОМУНАЛЬНИЙ КРЕДИТ ЯК МЕТОД ФІНАНСУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Формування фінансових ресурсів територіальних громад передбачає як отримання органами місцевого самоврядування власних доходів у формі доходів місцевих бюджетів від оподаткування, господарської діяльності, розпорядження комунальним майном, так і залучення додаткових фінансових ресурсів у формі місцевих запозичень. Можливості місцевого самоврядування використовувати позиковий метод формування фінансових ресурсів були розширені із початком реформи децентралізації в Україні, головна ідея якої полягала в посиленні ролі місцевих громад в управлінні соціально-економічним розвитком. Проте, у зв'язку з повномасштабною війною росії проти України умови використання кредитного механізму фінансування суспільних потреб зазнали значних змін, що ставить питання перед науковою спільнотою щодо вивчення впливу новітніх чинників зовнішнього середовища на ефективність функціонування державного/ комунального кредиту.

В Україні загалом розроблена правова база функціонування комунального кредиту. Насамперед, можливість його використання для покриття дефіциту бюджетних ресурсів передбачено нормами Бюджетного кодексу України, а процедури здійснення місцевих запозичень прописані у однойменному Порядку [2]. Законом України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [3] одним із різновидів боргових цінних паперів визначено облігації місцевих позик. Завдяки цьому, органи місцевого самоврядування мають можливість залучати не

тільки традиційні кредити (за кредитними угодами) чи користуватись позиками з Єдиного казначейського рахунку, але й виходити як емітент боргових цінних паперів на фінансовий ринок. Проте, з метою контролю за емісійною діяльністю місцевого самоврядування, у чинному законодавстві передбачено необхідність узгодження такого кроку з Міністерством фінансів України.

Особливості правового регулювання комунального кредиту визначають те, що впродовж останніх довоєнних років місцеве самоврядування доволі обережно використовувало можливості щодо емісії облігацій місцевої позики, працюючи у цьому питанні зазвичай з державними банками (АТ «Ощадбанк» та ПАТ АТ «Укргазбанк»). Натомість, більш поширеним було залучення кредитних ресурсів за кредитними угодами з Міністерством фінансів України (використання коштів Єдиного казначейського рахунку та в інших формах внутрішніх запозичень), а також із зарубіжними фінансовими організаціями та інституціями (зовнішній муніципальний кредит). Найбільш активною у співпраці з органами місцевого самоврядування в Україні щодо кредитування екологічних проєктів на сьогодні виступає Північна екологічна фінансова корпорація NEFCO. Станом на останній довоєнний рік, активну співпрацю з цією корпорацією розвивали 13 міських рад України, уклавши угод про залучення місцевих позик загальним обсягом 151,8 млн грн і 3,3 млн євро [4].

Окреме місце в фінансуванні територіального розвитку займає така форма комунального кредиту як місцеві гарантії. Її головне призначення – розширити можливості доступу до кредитних ресурсів суб'єктів господарювання, які мають нестійкий фінансовий стан. В Україні за рахунок надання місцевих гарантій практикується залучення кредитних ресурсів для потреб розвитку комунального сектору економіки. Ці підприємства, які зазвичай характеризуються низьким рівнем прибутковості (а часто й збитковістю), проте продукують важливі для громади суспільні блага, залучають кредити для власних потреб під гарантії органу місцевого самоврядування. В Україні позичальниками коштів під місцеві гарантії є переважно підприємства водо- і теплопостачання, муніципального громадського транспорту, дорожнього господарства. При цьому, при визначенні

джерел залучення позикових коштів під місцеві гарантії, позичальники віддають перевагу кредитам міжнародних та регіональних фінансових інституцій, таких як ЄБРР, МФК, корпорація NEFCO та ін.

Важливою перевагою місцевих гарантій як форми комунального кредиту є те, що вони не мають безумовного характеру (не обов'язково трансформуються у заборгованість органу місцевого самоврядування перед кредитором, адже у випадку належної платоспроможності позичальника він самостійно повертає залучену позику), а також те, що кредитні ресурси за їх допомогою можуть бути залучені на доволі тривалий період (навіть до 30 років), що дає можливість спрямувати ці кошти на реалізацію проєктів розвитку).

В період поствоєнного відновлення країни перед органами місцевого самоврядування постануть складні завдання, пов'язані з відбудовою зруйнованої інфраструктури, відновленням та реновацією житлового фонду тощо. Вирішення цих завдань потребуватиме безпрецедентних обсягів фінансових ресурсів, які неможливо взяти виключно з місцевих бюджетів. Це відкриває нові перспективи перед комунальним кредитом як формою фінансування проєктів розвитку на рівні територіальних громад. Проте, посилення ролі комунального кредиту у фінансуванні місцевого розвитку потребуватиме вирішення низки проблем, які стримують його використання, а саме:

– зміна підходів до надання права на використання комунального кредиту як форми залучення фінансових ресурсів для потреб місцевого самоврядування. На сьогодні право на залучення кредитних ресурсів в Україні мають крупні міські територіальні громади, які характеризуються значними відмінностями у економічному розвитку та фінансовій спроможності. Проте, в Україні є значна частина сільських територіальних громад, які за рівнем фінансової спроможності не поступаються, а то й перевершують багато крупних міст. Будучи, як правило, приміською зоною, вони потребують значних фінансових ресурсів на розвиток власної інфраструктури. Відповідно, відмова від демографічного принципу надання права на використання окремих форм кредиту (облігації місцевої позики) на користь принципу стійкості фінансового потенціалу (коли оцінюють

рівень бюджетної спроможності громади) дасть можливість більш раціонально підійти до визначення контингенту органів місцевого самоврядування, які мають можливість використовувати увесь спектр форм комунального кредиту;

– «демократизація» комунального кредиту за рахунок розширення кола потенційних кредиторів. Муніципальні боргові цінні папери на сьогодні мають слабкий попит у кредиторів, оскільки не можуть конкурувати з борговими зобов'язаннями центрального уряду (ОВДП). Відтак, головними покупцями цих боргових зобов'язань є всього лиш кілька банківських установ. Впровадження таких форм муніципальних облігацій, які будуть доступні широкому загалу громадськості (місцеві мешканці, дрібні фінансові інвестори та ін.) сприятиме не тільки зростанню попиту на боргові цінні папери громад, але й матиме додаткові неекономічні наслідки (зміцнення відчуття відповідальності за розвиток своєї громади, підвищення громадської активності у питанні контролю за цільовим використанням залучених кредитних ресурсів та ін.);

– радикальне підвищення ролі місцевих гарантій як форми комунального кредиту. Ми погоджуємось із думкою Н. Бак, що коло потенційних реципієнтів кредитних ресурсів із застосуванням механізму місцевих гарантій має бути розширене за рахунок включення до нього «суб'єктів малого і середнього бізнесу, які реалізують бізнес-ідеї на відповідній території, або мають намір інвестувати власний капітал для її економічного розвитку» [1]. Проте важливо, щоб послаблення умов для використання місцевих гарантій не стало способом перекладання відповідальності за обслуговування й погашення позик на органи місцевого самоврядування. Тому при розширенні кола суб'єктів, які можуть залучати кредити під гарантій місцевої громади, слід забезпечити жорсткий контроль за їхнім фінансовим станом (застосовуючи уже пропонований принцип мінімально прийняттого рівня фінансової спроможності), що мінімізує випадки перетворення позик, залучених суб'єктами господарювання під місцеві гарантій безпосередньо у заборгованість органу місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бак Н. А. Комунальний кредит як метод фінансування сталого розвитку територій України: відповіді на сучасні виклики. *Потенціал сталого розвитку в умовах регіональних та глобальних викликів*: Матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (11-13 трав. 2022 р., Чернівці (Україна) – Сучава (Румунія). Чернівці: Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2022. URL: https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/5029/Бак_тези-комунальний%20кредит.pdf?sequence=2&isAllowed=y (дата звернення: 09.05.2023)
2. Про затвердження Порядку здійснення місцевих запозичень: Постанова КМУ від 16.02.2011 р. № 110. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110-2011-%D0%BF#Text> (дата звернення: 09.05.2023)
3. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (дата звернення: 09.05.2023).
4. Financial options for the municipal sector of Eastern Europe. URL: <https://www.nefco.int/financing-options/green-recovery-ukraine/> (дата звернення: 09.05.2023)

УДК 338.4

Грегоращук А. Л.

аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

АНАЛІЗ ФАКТОРІВ ВПЛИВУ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова стійкість є однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства, його ефективного функціонування. Пояснюється це тим, що

розвиток ринкових відносин, глобалізація та нестабільність економіки сприяють прагненню керівництва забезпечити безпеку та стійкість розвитку свого підприємства. Фінансово стійке підприємство є більш інвестиційно привабливим, надійним для партнерів, клієнтів і постачальників, а також сприяє розвитку економіки країни.

На діяльність підприємства і, як наслідок, на його фінансову стійкість, впливають різні чинники зовнішнього та внутрішнього середовища. У науковій літературі можна знайти кілька класифікацій таких факторів: за місцем виникнення (внутрішні та зовнішні), за структурою (прості та складні), за часом дії (постійні та тимчасові).

До внутрішніх чинників, які впливають на фінансову стійкість підприємств, можна віднести галузеву приналежність; склад і структуру продукції чи послуг, що створюються підприємством; величину та структуру витрат, їх динаміку в порівнянні з грошовими доходами; стан фінансових ресурсів; дотримання господарської дисципліни, яке також здатне вплинути на плани суб'єкта господарювання та їх реалізацію [1].

До зовнішніх факторів, що впливають на фінансову стійкість суб'єктів господарювання, належать численні природно-кліматичні, географічні, економічні, політичні, соціальні, зовнішньоекономічні, інтеграційні (інтегрованість інфраструктури) та інші фактори. Безпосередньо їх перелік визначається залежно від місця знаходження суб'єкта господарювання та політичної волі національної та регіональної адміністрації, напрямів соціального та економічного розвитку регіону та його інтегрованих структур.

За своїм складом або за кількістю об'єднаних причин фактори можуть бути складними (комплексними) та простими (містять лише одну причину та не підлягають подальшому поділу). Складні, своєю чергою, складаються із певної ієрархії, особливо, коли вони формалізовані чи структуровані в модель, тобто об'єднують кілька причин і поділяються на чинники другого, третього порядку. Прикладом простого фактора є вага виробу чи кількість робочих днів у році, а комплексного фактора – продуктивність праці. Залежно від інформативності

аналітики кількісні змінні фактори поділяються на невизначені та визначені. До невизначених відносяться змінні, про значення яких фахівець обізнаний не повністю, а до визначених – ті, що відомі з достатньою точністю [2, с. 652].

За часом дії фактори можуть бути тимчасовими, які діють лише у визначені терміни (встановлений законодавством період протягом року і т.д.), та постійними.

Варто зазначити, що вплив факторів на фінансову стійкість підприємства може мати як негативний, так і позитивний характер. Тому перелічені вище фактори доцільно розглядати також і з погляду наслідків їх впливу на фінансовий стан. Таким чином, пропонуємо доповнити існуючу класифікацію ще однією групою факторів за ефектом впливу: стримуючі; стимулюючі; регулюючі; інноваційні:

1. Стримуючі – фактори, що перешкоджають розвитку підприємства. До таких чинників можна віднести різні нормативно-правові документи, які тією чи іншою мірою накладають обмеження на виробничу діяльність господарюючого суб'єкта. Серед економічних чинників, які перешкоджають ефективному функціонуванню діяльності підприємства, можна назвати інфляцію, зростання відсоткової ставки. Також в умовах економічної кризи та нестабільної економічної ситуації підприємство не може здійснювати свою діяльність у повній мірі, що негативно позначається на її прибутковості і, як наслідок, платоспроможності.

2. Стимулюючі – чинники, які, навпаки, сприятливо позначаються на діяльності підприємства, сприяють подальшому розвитку, зростанню фінансової стійкості та посиленню позицій на ринку. Наприклад, у період фази підйому та піку економіки спостерігається збільшення обсягу виробництва, споживчого попиту, збільшується приплив капіталу, зростають обсяги інвестицій у виробництво. Підприємства прагнуть отримати максимальний прибуток, використовуючи можливості ситуації, що склалася, тим самим стимулюючи зростання ефективності виробництва. Крім того, стимулюючими факторами є різні правові та законодавчі акти в галузі фінансів, оподаткування (податкові

канікули, зниження податкових ставок, застосування спеціальних податкових режимів тощо), інвестиційної політики.

3. Регулюючі – чинники, що є у віданні держави, оскільки саме держава здатна своїми діями мінімізувати негативні наслідки ринкових процесів, створити передумови для розвитку підприємництва, забезпечити захист певних груп, які мають у конкретній економічній ситуації певні труднощі. Для здійснення регулювання держава використовує прямі методи, до яких належать законотворчість, держзамовлення, цільове фінансування, кредитування тощо, і непрямі методи, що включають грошово-кредитну та бюджетну політику, планування, інструменти ціноутворення тощо. Такі регулюючі фактори сприяють розвитку певних сприятливих ринкових умов, у яких підприємство може ефективно функціонувати та розвиватися.

4. Інноваційні – фактори, що сприяють зростанню інноваційної активності підприємства. До таких факторів можна віднести зміну існуючих переваг у споживачів, що веде до певних нововведень, наприклад, до розширення асортименту продукції, до зміни зовнішнього вигляду, поліпшення якості виробленого товару. Зростання конкуренції на ринку також сприяє активності підприємства в галузі інновацій з метою зайняти лідируюче або більш стабільніше положення у своїй ніші. Технологічні фактори, що сприяють зростанню інноваційної активності, впливають на впровадження нових технологій, що використовуватимуться на виробництві.

Вищесказане дозволяє зробити висновок, що ефективність діяльності підприємства залежить від безлічі факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. При цьому основна увага має бути приділена докладному аналізу та всебічному вивченню внутрішніх основних факторів та їх взаємозв'язку, без чого не можна зробити достовірні та обґрунтовані висновки про рівень та перспективи фінансової стійкості діяльності суб'єкта господарювання. А оскільки лише фінансово стійке підприємство може успішно та тривало здійснювати свою діяльність в умовах конкурентного ринку та нестабільної економічної ситуації, то вкрай важливо для ухвалення вірних управлінських

рішень проводити постійний аналіз їхнього впливу на функціонування підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1 Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. Ефективна економіка. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776>
- 2 Чепка В. В., Матяш О. К. Фінансова стійкість підприємства: сутність та фактори впливу. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 12. С. 649-655.

УДК 338.4

Грегоращук І. Л.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ОПТИМІЗАЦІЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне підприємство – це складна організаційна структура, динамізм і злагодженість діяльності якого забезпечують ресурсний потенціал і механізм фінансових потоків на придбання, модернізацію та інноваційне оновлення, фінансування, поточні фінансові потреби для безперебійного функціонування та реалізації проектів інвестиційного розвитку відповідно до цілей і завдань, визначених власником.

Фінансовий результат від ведення бізнесу є не тільки показником ефективності організаційної, виробничої, збутової та інших систем, а й певним показником можливостей підприємства щодо привабливості для інвесторів та власника. Тому для успішного господарювання та досягнення позитивного фінансового результату необхідне чітке розуміння процесів формування власного капіталу, балансу доходів і витрат, розподілу ресурсів для забезпечення

поточної та інвестиційної діяльності, розробки фінансової політики, адекватної виклики зовнішнього середовища.

Фінансовий стан підприємства залежить від його фінансової стійкості та платоспроможності, здатності виявляти та протистояти фінансовим ризикам.

Фінансовий ризик є об'єктивним явищем у функціонуванні будь-якого суб'єкта господарювання. Він супроводжує практично всі види фінансових операцій і всі сфери його фінансової діяльності, хоча параметри фінансового ризику залежать від суб'єктивних управлінських рішень. Незважаючи на об'єктивний характер фінансового ризику як економічного явища, його основний оціночний показник – рівень ризику, є суб'єктивним. Такий суб'єктивізм, тобто розбіжність в оцінці цього об'єктивного явища, визначається різним рівнем повноти та достовірності інформаційної бази, кваліфікацією фінансових менеджерів, їх досвідом управління ризиками та іншими факторами.

У контексті мінливих ринкових умов, пов'язуючи очікувані результати з ризиком, необхідно пам'ятати, що постійні зміни відбуваються в становищі конкурентів на ринку, умовах і формах фінансування, економічному розвитку країни або ситуації на експортних ринках тощо та потребують гнучкої фінансової політики з боку керівництва компанії.

Термін «управління ризиками» означає зниження наслідків ризику до рівня, який не спричиняє значного негативного впливу на фінансовий стан суб'єкта господарювання.

Процес управління ризиками – це систематичні зусилля із аналізу ризику, розробки та вжиття відповідних заходів для його мінімізації. Цей процес можна розділити на п'ять етапів: визначення ризику; оцінка ризику; вибір техніки управління ризиками; виконання обраних прийомів; оцінка результатів [1].

1. Ідентифікація ризику – це визначення того, які види ризику є найбільш сприйнятливими для об'єкта аналізу. На першому етапі аналіз ризику зазвичай починається з якісного аналізу, метою якого є ідентифікація ризиків: виявлення повного спектру ризиків, притаманних діяльності підприємства; опис ризиків; класифікація та групування ризиків; аналіз початкових припущень. На жаль,

переважна більшість вітчизняних суб'єктів господарювання зупиняються на цьому початковому етапі, який, по суті, є лише підготовчим етапом повномасштабного та комплексного аналізу.

2. Оцінка ризику. Метою другого і найскладнішого етапу аналізу ризиків є кількісна оцінка ризиків, які були ідентифіковані під час першого етапу управління ризиками.

3. Вибір методів управління ризиками. На третьому етапі аналіз ризику плавно трансформується від теоретичних суджень до практичної діяльності з управління ризиками. Для зниження ризику існують чотири основні методи управління ризиком: уникнення ризику; запобігання впливу ризику; прийняття ризику; передача ризику.

Уникнення ризику полягає в розробці внутрішніх заходів, які повністю усувають певний вид фінансового ризику. Це відмова від проведення фінансових операцій, рівень ризику яких є надмірно високим; відмова від використання великих обсягів позикового капіталу; відмова від надмірного використання оборотних активів у низьколіквідних формах; відмова від використання тимчасово вільних грошових коштів у короткострокових фінансових вкладеннях. Ці форми уникнення фінансового ризику позбавляють суб'єкт господарювання додаткових джерел отримання прибутку, а отже, негативно впливають на темпи економічного розвитку та ефективність використання власного капіталу, а також породжують ризик упущеної вигоди. Тому уникати ризику слід дуже обережно.

Запобігання збитку визначається як дії, спрямовані на зменшення ймовірності збитку та мінімізацію його наслідків. Такі дії можуть бути вжиті до, під час і після нанесення шкоди. Одним із основних шляхів запобігання збитку є обмеження концентрації ризику. Система фінансових нормативів, що обмежують концентрацію ризиків, може включати: граничний розмір позикових коштів, що використовуються в господарській діяльності; мінімальний обсяг активів у високоліквідній формі; граничний розмір товарного (комерційного) або споживчого кредиту, що надається одному покупцю; максимальна сума вкладу,

розміщеного в одному банку; максимальний розмір інвестування в цінні папери одного емітента; максимальний термін відволікання коштів у дебіторську заборгованість.

Пошук інформації також допомагає зменшити ризик. Більшість помилкових рішень відбувається через брак інформації. Щоб визначити обсяг необхідної інформації, слід порівняти очікувані граничні вигоди від неї з очікуваними граничними витратами, пов'язаними з її отриманням. Якщо очікувана вигода від придбання інформації не перевищує очікуваних граничних витрат, то таку інформацію необхідно придбати. Якщо ж навпаки, то краще відмовитися від покупки такої дорогої інформації: дешевше буде помилитися.

4. Після прийняття рішення про те, як боротися з виявленим ризиком, слід переходити до впровадження вибраних методик. Основний принцип, яким слід керуватися на даному етапі управління ризиками, — це мінімізація витрат на реалізацію обраного курсу дій.

5. Оцінка результатів. Управління ризиками – це динамічний процес зворотного зв'язку, в якому прийняті рішення повинні періодично переглядатися. Побудувати універсальну класифікацію ризиків неможливо. Набагато важливіше визначити індивідуальний набір ризиків, потенційно небезпечних для конкретної компанії, і оцінити їх.

Фінансова стійкість підприємства являє собою «такий стан її фінансових ресурсів, при якому підприємство здатне своєчасно та в повному обсязі виконати взяті на себе зобов'язання перед усіма суб'єктами за рахунок власних та залучених коштів» [2]. Вона відображає те, наскільки добре компанія розпоряджається наявними коштами, оскільки це дає можливість вільно маневрувати фінансовими ресурсами та забезпечити безперебійність виробничого процесу. Тому ефективна робота у сфері управління активами та пасивами підприємства сприятиме підвищенню фінансової стійкості, що дозволить протистояти негативним зовнішнім впливам та примножувати активи.

Для зміцнення фінансового стану, оптимізації фінансової стійкості та платоспроможності ми пропонуємо такі заходи:

1. Регулярний моніторинг та діагностика платоспроможності;
2. Передача непрофільних функцій в аутсорсинг, таких як транспорт і зв'язок, з метою скорочення виробничих фондів, а також концентрації діяльності компанії на основних бізнес-процесах;
3. Розробка комплексної системи управління фінансами, яка полягає у прийнятті рішень щодо залучення та використання фінансових ресурсів і механізмів з метою досягнення найбільшого економічного ефекту;
4. З метою збереження стійкого фінансового стану підприємства у тривалий період слід розробити стратегічний механізм фінансової стабілізації, який базується на використанні моделі сталого зростання;
5. З метою оптимізації фінансового стану підприємства особливу увагу рекомендується приділяти розвитку інвестиційних процесів.

Виявлення факторів ризику в рамках побудови адекватної системи фінансової стійкості має велике значення в діяльності будь-якої організації. Незважаючи на те, що певні групи ризику однаково притаманні всім компаніям, кожна з них матиме свій набір специфічних факторів ризику, що знижують фінансову стійкість і стосуються тільки даного суб'єкта господарювання. Інтеграція оперативного та стратегічного управління в єдиний безперервний процес дозволить своєчасно виявляти відхилення та вирішувати завдання в рамках моніторингу та оцінки системи фінансової стійкості компанії.

Таким чином, ризик-орієнтована система управління фінансовою стійкістю в умовах нестабільної економіки передбачає дотримання наступних принципів: будь-які зміни у фінансовій стійкості підприємства повинні оцінюватися з точки зору пріоритетності кінцевої мети; необхідно охопити всі сфери діяльності організації, оскільки не тільки фінансова складова визначає вектор сталого розвитку; своєчасне реагування на динамічні зміни зовнішнього та внутрішнього середовища; при прийнятті фінансових рішень – необхідно враховувати як короткострокові, так і довгострокові фінансові орієнтири; впровадження інноваційних процесів для забезпечення фінансової стабільності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що моделювання ризик-орієнтованої системи управління фінансовою стійкістю має базуватися на гнучкій моделі управління ризиками. Для побудови даної моделі важливо врахувати динамічний характер цього процесу, щоб своєчасно реагувати та адаптуватися до постійно мінливих умов зовнішнього середовища, які впливають на діяльність суб'єкта господарювання.

ЛІТЕРАТУРА:

- 1 Волинець І. Організація ризик-менеджменту на підприємстві. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. № 2. С. 51-55.
- 2 Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. Ефективна економіка. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776>

УДК 338.24:336.71

Гузела М. П.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ЗАСТОСУВАННЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ

На сьогоднішній день впровадження системи ризик-менеджменту в діяльність банку є найбільш актуальним, оскільки комерційні банки щодня можуть відчувати ризики, пов'язані із нестабільністю фінансової сфери та володінням неповною інформацією про контрагентів.

Управління ризиками у банківській діяльності теоретично визначається як логічна розробка та виконання плану боротьби з потенційними загрозами та втратами, тобто ризик-менеджмент це процес, за допомогою якого банк виявляє ризики, проводить оцінку їх величини, здійснює їх моніторинг та контролює свої ризикові позиції, а також враховує взаємозв'язки між різними категоріями ризиків. Загальна мета процесу управління ризиками полягає в тому, щоб оцінити потенційні збитки банків у майбутньому та вжити запобіжних заходів для вирішення цих потенційних проблем, коли вони виникнуть.

Перш ніж розглянути особливості застосування ризик-менеджменту, слід зазначити, які ризики притаманні банку.

До основних найбільш поширених загроз, що трапляються у діяльності практично кожного банку, можна віднести:

1. Кредитний ризик. Одним із основних видів діяльності банку є кредитування, у свою чергу, виявлення джерел ризику та їхнє розуміння є основою в управлінні кредитним ризиком. Коли частина виплат за кредитом не переводиться банку або коли клієнт має фінансові проблеми, це здатне викликати кредитний ризик [1]. Такі фінансові втрати виникають у результаті нездатності кредитних клієнтів погасити заборгованість перед банками.

2. Ризик ліквідності – банки також значною мірою зосереджені на проблемах недостатності ліквідних активів для компенсації потреб у готівці або вилучення коштів у вкладників та вимог щодо кредитів. Зазвичай підтримка ліквідних позицій банків є одним із їх найважливіших завдань, оскільки наслідки низького рівня ліквідності створюють проблеми для банків в умовах банківської неспроможності.

3. Ринковий ризик пов'язаний з активами банку, вартість яких змінюється під впливом систематичних факторів, а саме у зв'язку із здійсненням кредитною організацією операцій з балансовими та позабалансовими інструментами внаслідок зміни ринкових цін, включаючи відсоткові ставки, валютні курси та ціни на фінансові інструменти.

4. Відсотковий ризик. Зміни відсоткової ставки впливають на доходи і витрати банків. Деякі активи банків генерують процентні доходи, такі як кредити та інвестиції в цінні папери, тоді як деякі зобов'язання несуть витрати, такі як депозити. Таким чином, зміна відсоткових ставок може вплинути на прибуток банків.

5. Ризик неотримання доходу. Посилення банківської конкуренції може звужити спред між прибутковістю банківських активів та вартістю фінансування банківських зобов'язань.

6. Ризик неплатоспроможності – ризик, що впливає на життєздатність кредитної організації у довгостроковій перспективі і характеризуються ймовірністю того, що капітал банку не зможе покрити збитки від його діяльності (імовірність неадекватності капіталу банківським ризикам).

Процес управління ризиками у банківській сфері викликає різноманітні питання, які наголошують на важливості наявності практики управління ризиками банків [2]:

– необхідно встановити, які обставини можуть завдати шкоди діяльності банку та яких збитків може бути завдано. Це питання наголошує на важливості вивчення діяльності банків, що створюють ризик або збитки, а також оцінки потенційної шкоди, яку ці ризики можуть завдати. Тому можна сказати, що процес управління ризиками починається з виявлення потенційних втрат чи ризиків і продовжується оцінкою чи виміром цих проблем.

– необхідно визначити, які дії мають бути вжиті установами для управління цими ризиками. Після виявлення та аналізу ризиків розробляються заходи, здатні усунути потенційні небезпеки. Інакше, якщо банки не усунуть ризики, це може спричинити значні збитки для установи.

– необхідно проаналізувати, чи ухвалила банківська установа правильне рішення, для цього зазвичай проводяться моніторинг та аналіз звітності.

Таким чином, процес управління ризиками можна узагальнити такими трьома етапами:

1. Виявлення та оцінка потенційного ризику.

2. Розробка та виконання плану дій щодо мінімізації впливу виявлених ризиків на діяльність установи, управління ними;

3. Постійний огляд та оцінка практичних заходів із управління ризиками, які були вжиті.

Безумовно, створення кредитною установою комплексної системи ризик-менеджменту здатне забезпечити ефективне виявлення, оцінку, контроль та моніторинг різних потенційних ризиків та загроз на всіх рівнях організації. До того ж дана комплексна система призведе до вирішення питання щодо максимізації прибутку та скорочення витрат та ризиків.

Комплекс системи ризик-менеджменту банку можна представити таким чином:

- впровадження організаційної структури та адекватних механізмів контролю;
- прийняття ризиків відповідно до очікувань акціонерів (власників) банку, стратегічного плану банку та нормативних вимог;
- поширення у банку єдиного розуміння його корпоративної культури з управління ризиками;
- виділення необхідних ресурсів на створення та підтримку ефективної, комплексної та збалансованої системи ризик-менеджменту;
- відображення у систематизованій документальній формі організаційної структури та механізмів контролю, відповідний доступ до цих документів учасників процесу управління ризиками у банку;
- здійснення аналізу ризиків з урахуванням можливості виникнення екстремальних обставин (стрес-сценарії), на основі яких банк повинен визначити відповідні надзвичайні заходи, наприклад, у формі плану дій на випадок кризових обставин (стрес-тестування);
- впровадження процедур та заходів попередження стресових ситуацій, котрі можуть виникнути внаслідок певних внутрішніх факторів;

- розробка процедур та заходів моніторингу адекватної капіталізації банку;
- чітке формулювання політики банку щодо контролю ризиків та ведення справ відповідно до критеріїв надійності банківських операцій;
- систематичне проведення аналізу ризиків з метою ідентифікації, оцінки, контролю та моніторингу;
- розробка та впровадження внутрішнього контролю, який би забезпечував належне дотримання вимог законодавства та нормативно-правових актів, виконання договірних та інших зобов'язань, дотримання положень та процедур, правил та норм, а також відповідної ділової поведінки.

Таким чином, оскільки прийняття ризику є невід'ємною частиною банківського сектора, не дивно, що банки практикують управління ризиками відтоді, як утворилися кредитні установи – без цього галузь не змогла б вижити. Єдина реальна зміна – це ступінь складності, яка вимагає сучасних рішень та заходів для забезпечення стійкості, до більш складного та швидко мінливого середовища. Управління ризиками в банку необхідне, оскільки дозволяє оцінити потенційні збитки в майбутньому і вжити запобіжних заходів для вирішення цих проблем, коли вони виникнуть.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Система ризик-менеджменту в банках: теоретичні та методологічні аспекти: монографія / За ред. В. В. Коваленко. Одеса: ОНЕУ, 2017. 304 с.
2. Тарасевич Н. В. Актуальні аспекти формування системи ризик-менеджменту в банках України. *Modern Economics*. 2020. № 21. С. 213-218.

Інна Гуцул

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім.С.І.Юрія,
Західноукраїнський національний університет*

Аліна Беценко

*студентка гр. ДСПУАзм-11,
Західноукраїнський національний університет*

НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ ДІЄВОСТІ МЕХАНІЗМІВ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДИ В МИТНІЙ СФЕРІ

Незважаючи на те, що початок нового сторіччя відзначається глобалізацією економіки, що відкриває величезні можливості для обміну товарами, технологіями та капіталом, Україна, як незалежна європейська держава, не стоїть осторонь цих процесів. Відбуваються глибокі ринкові перетворення її економічної та управлінської сфери і свідомості, формується готовність до виважених і продуманих кроків до інтеграції з дотриманням найголовнішого принципу – забезпечення національних інтересів, зокрема в сфері удосконалення діяльності митної служби України.

Дослідженнями митної політики та здійснення митної справи займалось багато науковців із самих різних наукових галузей. Це зумовлено тим, що загальні питання із цих аспектів тісно переплетені із різноманітними науковими проблемами, зокрема, в управлінській, юридичній та економічній сферах. На особливу увагу заслуговують праці таких вчених: І. Бережнюка, А. Войцещука, О. Гребельника, А. Крисоватого, С. Ківалова, Б. Кормича, А. Мазаракі, П. Пашка та інших.

Здійснення стратегічних перетворень, окреслення нових пріоритетів і активне впровадження їх в життя – все це наразі складає основу сучасного перспективного розвитку сучасної митної справи. І в цьому ракурсі виникає принципове питання: усвідомлення необхідності перетворень у митній службі існує, активна робота з розробки та реалізації стратегічних пріоритетів розвитку

розпочата, продовжується та набирає обертів, зокрема за сучасних євроінтеграційних прагнень України[4].

Нагальним питанням є необхідність визначення основних напрямів підвищення ефективності протидії контрабанді й порушенням митних правил. Зокрема, це можна зробити шляхом вироблення єдиного концептуального підходу до організації роботи підрозділів митних органів, діяльність яких пов'язана з виконанням правоохоронних функцій, принципово нових її форм і методів, визначення шляхів вирішення існуючих проблем з урахуванням певного досвіду діяльності зазначених підрозділів, забезпечення активної протидії митним правопорушенням і належного рівня виконання завдань, що поставлені перед ними.

Таким концептуальним підходом є визначення на основі аналізу сучасного стану діяльності з протидії митним правопорушеннями, стратегії розвитку відповідних підрозділів митних органів.

Актуальність затвердження такого концептуального підходу пов'язана з необхідністю забезпечення виконання завдань, визначених Митним кодексом України [1]; зростанням кількості митних правопорушень, що мають ознаки організованості й спеціалізації, при підготовці до яких використовується консультативна допомога кваліфікованих фахівців з питань митної, юридичної та фінансової справи, низка міжрегіональних та міжнародних злочинних зв'язків, детально розробляються майбутні контрабандні операції.

Сьогодні, маючи вагомі результати на напрямі протидії митним правопорушенням, в умовах, коли злочинна діяльність у сфері зовнішньоекономічної діяльності добре організована, митна служба стикається з низкою проблем, які знижують ефективність правоохоронної діяльності митних органів і потребують вирішення на державному рівні.

Зокрема, інформаційна взаємодія з митними органами інших країн на сьогодні є чи не єдиною можливістю для Держмитслужби формувати доказову базу в кримінальних справах про контрабанду.

Завдяки налагодженню обміну інформацією з митними органами суміжних з Україною держав за матеріалами Держмитслужби порушується 20 % від загальної кількості кримінальні провадження, вартість предметів правопорушень у яких складає 56-87 % від загальної вартості предметів правопорушень.

Сьогодні у правоохоронній діяльності митних органів існує певна правова колізія та фактично митні органи позбавлені права на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Отже, здійснювати дізнання в повному обсязі, як того вимагає закон, митні органи не можуть через відсутність необхідних повноважень на проведення оперативно-розшукової діяльності.

Різниця в компетенції митних і правоохоронних органів негативно впливає на кінцевий результат. Відповідно до законодавства, роль оперативних-розшукових підрозділів для митних органів повинні виконувати спеціальні підрозділи правоохоронних органів, надаючи попереджувальну інформацію про підготовку до скоєння правопорушення.

Однак орієнтування правоохоронних органів суттєво не впливають на загальні показники правоохоронної діяльності митних органів.

Практика показує, що саме реалізація попереджувальної інформації, отримання якої можливо за умови проведення оперативно-розшукової діяльності, дозволить підвищити ефективність боротьби з контрабандою:

- відійти від практики застосування методів поглибленого контролю, що дасть можливість створити сприятливі умови для зовнішньоекономічної діяльності законослухняних суб'єктів;

- скоротити час на проведення митного контролю та митного оформлення.

З огляду на викладене, з метою принципового вдосконалення організації діяльності Держмитслужби в напрямі боротьби з контрабандою, приведення її структури у відповідність до європейських структур, пропонується в контексті реформування правоохоронних органів законодавчо визначити роль і місце підрозділів митних органів, на які покладено здійснення правоохоронних

функцій, у загальнодержавній системі правоохоронних органів та надати їм право проводити оперативно-розшукову діяльність і досудове слідство.

Відзначимо, що Європейський Союз рекомендує Україні певне розширення правоохоронних повноважень митної служби України та здійснення оперативно-розшукових заходів щодо посилення боротьби з контрабандою.

Досвід ЄС засвідчує, що для безперешкодного та швидкого розвитку міжнародної торгівлі митним органам повинні бути надані адекватні та збалансовані повноваження, з тим, щоб при врахуванні інтересів законослухняних представників міжнародної торгівлі вони б мали змогу ефективно протидіяти порушенням митного законодавства. Необхідність законодавчого закріплення правоохоронних повноважень митних органів України підтверджується практикою роботи митних служб всіх країн-учасниць Євросоюзу, які мають такі повноваження.

Відзначимо, що з позиції вдосконалення системи публічного управління в митній сфері, зокрема його законодавчого забезпечення, існує необхідність прийняття оновленого Закону в цій сфері.

Така потреба обумовлена значним розривом у існуючій системі розслідування кримінальних справ про контрабанду, виявлених митними органами, від моменту порушення справи до направлення її до суду (проведення досудового слідства в кримінальних справах про контрабанду покладено на слідчих органів Служби безпеки України).

Міжвідомча розрізненість і втрата оперативності в розслідуванні є основними причинами незначної кількості кримінальних справ, які направлені на розгляд суду. Крім того, існуюча система розслідування кримінальних справ про контрабанду, виявлених митними органами, призводить до зниження економічного ефекту боротьби з цим видом злочину.

Досвід роботи митних органів Європи свідчить про те, що розслідування кримінальних справ про контрабанду в повному обсязі проводиться тим органом, яким виявлено злочин.

Незважаючи на вжиті правоохоронними та контрольними органами заходи, спрямовані на посилення боротьби з контрабандою, пов'язані з нею негативні процеси набувають більш витончених, організованих форм і мають тенденцію до подальшого загострення, що завдає значної шкоди економіці України.

Ураховуючи те, що безпосереднє здійснення митної справи покладається на митні органи, повноцінне виконання поставлених завдань і вимог є неможливим без додаткових повноважень, у тому числі й надання права на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Впровадження даного законопроекту стане одним з шляхів модернізації митної служби на основі загальновизнаних норм і стандартів, а саме посилення боротьби з контрабандою шляхом розширення правоохоронних повноважень митної служби, що очікує від України Європейський Союз.

На сьогодні в структурі митних органів створені підрозділи по боротьбі з контрабандою, які спроможні виконувати зазначені завдання у повному обсязі. Переважна більшість працівників цих підрозділів мають досвід оперативної роботи.

У цілому, надання Державній митній службі України таких прав дасть можливість задіяти низку правових і оперативних заходів, завдяки чому буде забезпечено надійний захист економічних і політичних інтересів держави.

Очікувані результати від реалізації засад реформування підрозділів митних органів, діяльність яких пов'язана з протидією митним правопорушенням:

- оптимізація структури й штатної чисельності підрозділів, що здійснюють правоохоронні функції, відповідно до вимог законодавства України, їх трансформація в типову, класичну структуру правоохоронного блоку державного органу;

- уникнення дублювання функцій підрозділів і паралельності звітності за результатами діяльності в напрямі протидії митним правопорушенням;

- ефективну діяльність підрозділів митних органів, функціональним призначенням яких є боротьба з митними правопорушеннями.

Тому, виходячи з норм та положень чинного законодавства, відомчих нормативних актів, що регулюють правоохоронну діяльність взагалі, суть поняття організації боротьби з контрабандою та митними правопорушеннями можна сформулювати як:

- вид державної діяльності, яка здійснюється підрозділами правоохоронних та інших державних органів, що наділені повноваженнями по боротьбі зі злочинністю, у відповідності до законів України та інших нормативно-правових актів;

- вид юридичної діяльності, тобто частина державно-владної діяльності компетентних державних органів, націленої на виконання певних функцій держави;

- це різновид діяльності вищих органів держави (законодавчої, виконавчої і судової влади), які в межах своєї компетенції надають право на здійснення такої діяльності, покладають на суб'єктів боротьби з контрабандою певні обов'язки і здійснюють контроль за реалізацією норм законодавства під час здійснення цих заходів.

Нагальним питанням є необхідність визначення основних напрямів підвищення ефективності протидії контрабанді й порушенням митних правил. Зокрема, це можна зробити шляхом вироблення єдиного концептуального підходу до організації роботи підрозділів митних органів, діяльність яких пов'язана з виконанням правоохоронних функцій, принципово нових її форм і методів, визначення шляхів вирішення існуючих проблем з урахуванням певного досвіду діяльності зазначених підрозділів, забезпечення активної протидії митним правопорушенням і належного рівня виконання завдань, що поставлені перед ними. Таким концептуальним підходом є визначення на основі аналізу сучасного стану діяльності з протидії митним правопорушеннями, стратегії розвитку відповідних підрозділів митних органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 р. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 44–45, № 46–47, № 48. Ст. 558.

2. Ківалов С.В., Кормич Б.А. Митна політика України: Підручник. – О.: Юридична л–ра, 2015. 256 с.
3. Кормич Б.А. Формування митної політики як умова ефективної боротьби з контрабандою // Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення / Керівник авторського колективу А.І. Комаров, О.О. Крикун. Київ, 2018. Т.10. Розділ IV. 647 с.
4. Бережнюк І.Г. Модернізація митних органів України в рамках економічної безпеки держави та рекомендацій Всесвітньої Митної Організації // Вісник Академії митної служби України. 2021. № 2. С. 43 – 50.
5. Уліцький А.Г. Шляхи удосконалення правоохоронного напрямку діяльності Державної фіскальної служби України для ефективної протидії контрабанді та порушенням митних правил. *Держава та регіони. Серія: Державне управління*. 2018. № 2 (62). С. 90-96.

УДК 336.1

Дем'янишин В. Г.

*д. е. н., професор, професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

Дем'янишин В. В.

*аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

**РОЗВИТОК ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ
ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ, ОРГАНІЗАЦІЙ, УСТАНОВ
В УМОВАХ РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПУБЛІЧНИМИ ФІНАНСАМИ**

Стратегічний курс України спрямований на інтеграцію її економіки до ЄС. Це вимагає значного посилення фінансової дисципліни у публічному секторі держави, а також підвищення ефективності, забезпечення дотримання законності, цільового, економного, раціонального використання фінансових

ресурсів. Досягнути позитивних результатів можливо за умови переходу органів державного фінансового контролю від контрольних функцій до аудиту, переорієнтування процесу інспектування безпосередньо на будь-які фінансові правопорушення, проведення контрольної-ревізійної роботи з урахуванням можливих ризиків.

Кінцевою метою модернізації державного фінансового контролю відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р є підвищення ефективності цього контролю [1]. Для досягнення мети попередньо Кабінет Міністрів України реорганізував Державну фінансову інспекцію України у Державну аудиторську службу України. Однак позитивне вирішення питань, пов'язаних з досягненням вказаної мети, зустрілося з рядом перешкод та викликів. Так, процес фінансового інспектування фінансових ресурсів неповністю враховував фінансові ризики, особливо пов'язані з шахрайством. В якості причин такого явища можна назвати відсутність доступу Державної аудиторської служби України до всієї потрібної інформації, відсутність методик інспекційної роботи від вимог часу.

Відповідно до вказаної стратегії показником рівня реформування державного фінансового контролю мало бути збільшення питомої ваги контрольованих об'єктів, обраних на базі ризикоорієнтованого підходу. Тому перед аудиторською службою були поставлені такі завдання:

1. Посилити інституційну спроможність цієї служби стосовно здійснення аудиту в підконтрольних об'єктах. Для цього потрібно реформувати методологічну та інформаційну базу системи державного фінансового аудиту, сформував програму розвитку різних напрямів та стандартизацію аудиту, підвищити якість державних аудиторів.

2. Покращити стан фінансового інспектування. Для цього потрібно розробити нову методику ризикоорієнтованого відбору, створити дієву інформаційно-аналітичну систему для застосування на практиці

автоматизованого ризикоорієнтованого визначення конкретних об'єктів контролю.

Однак станом на сьогоднішній день у зв'язку з обмеженістю кадрів Державної аудиторської служби України та відповідних засобів державного фінансового контролю аудиторська служба не змогла у повному обсязі охопити контрольними заходами всі ризикові об'єкти. Це стосується, передусім, місцевих бюджетів, моніторингу проведення публічних закупівель тощо. Тому Кабінет Міністрів України своїм розпорядженням від 29.12.2021 р. № 1805-р. схвалив Стратегію реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки [2]. Відповідно до цієї стратегії метою реформування державного фінансового контролю є «удосконалення системи державного фінансового контролю, яка сприятиме ефективному державному управлінню, виявлятиме і попереджатиме порушення вимог законодавства та неефективне використання фінансових і матеріальних ресурсів на державному та місцевому рівні» [2].

Досягнення такої мети потребує значного підвищення ефективності та результативності державного фінансового контролю у всіх ризикових сферах та об'єктах. Вимагають удосконалення організаційно-методологічні засади Державної аудиторської служби України стосовно контрольних заходів дотримання фінансового законодавства формування і використання фінансових ресурсів, гармонізація роботи аудиторської служби з іншими органами контролю.

Інституційну спроможність аудиторської служби доцільно забезпечити за рахунок запровадження у практику сучасних ІТ-технологій та рішень відповідно до Стратегії здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року, схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р [3]. Це сприятиме покращенню доступу аудиторів до джерел інформації стосовно фінансових ресурсів підприємств, організацій, установ та може сприяти здійсненню її ефективного і результативного аналізу.

Процес реформування державного фінансового контролю фінансових ресурсів підприємств, організацій, установ передбачається здійснювати у перспективі за такими напрямками: «посилення державного фінансового контролю у найбільш ризикових сферах; забезпечення ефективної міжвідомчої взаємодії в рамках здійснення фінансового контролю; посилення інституційної спроможності органів Держаудитслужби на центральному, регіональному та місцевому рівні» [2].

Реалізація кожного з цих напрямів потребує: модернізації методологічних підходів до ризикоорієнтованого відбору сфер та об'єктів державного фінансового контролю; внесення змін до чинного порядку проведення державного інспектування органами Державної аудиторської служби України з використанням позитивного міжнародного досвіду; гармонізації співпраці з Рахунковою палатою України для обміну інформацією щодо ризиків; розробки нових організаційно-методичних підходів до проведення державного фінансового контролю за фінансовими ресурсами місцевих бюджетів. Все це, на нашу думку, дасть можливість істотно реформувати державний фінансовий контроль фінансових ресурсів підприємств, організацій, установ в умовах реформування системи управління публічними фінансами, підвищити його результативність та ефективність відповідно до наукових принципів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2017-2020 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8.02.2017 р. № 142-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/142-2017-p> (дата звернення: 1.05.2023).
2. Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-p#Text> (дата звернення: 1.05.2023).

3. Стратегія здійснення цифрового розвитку, цифрових трансформацій і цифровізації системи управління державними фінансами на період до 2025 року: Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1467-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1467-2021-p#Text> (дата звернення: 1.05.2023).

УДК 336.7

Денисенко І. С.

провідний економіст

ДУ «Інститут економіки природокористування

та сталого розвитку НАН України

ФІНАНСОВІ РИНКИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТФОРМИ ВЗАЄМОДІЙ

Розвиток фінансового ринку відноситься до одних із головних пріоритетів України на шляху до рівноправної економічної інтеграції у світову спільноту. Разом з тим, сформовані тенденції ігнорування забезпечувальної функції фінансового ринку як інвестиційного каталізатора, функціонування фінансового посередництва переважно з метою накопичення надприбутків призводять до того, що ступінь позитивного впливу фінансового ринку на економіку є недостатньою та потребує накопичення якісних елементів в його еволюції. Підвищена відповідальність щодо параметрів розвитку фінансового ринку не віддільна від стану його інфраструктурного забезпечення. Саме цим визначаються не просто межі функціонування фінансового ринку, а і його перспективи розвитку, формування нових альтернатив, чого вимагає сучасний глобалізований світ. Разом із тим, питання забезпечення ефективності фінансового ринку за допомогою нарощування його інфраструктурного потенціалу залишаються недостатньо вирішеними.

Варто відзначити, що в Україні високорозвинений кредитний ринок, проте недостатньо розвинений фондовий ринок, хоча і досить активний. Тому банківська система є домінуючою серед інших сегментів фінансового сектору України. Так, наприклад, стабілізація валютного ринку можлива за умови зниження й утримання рівня інфляції на рівні прийнятному для розвитку економіки.

З позитивних моментів, фінансовий ринок України поступово переходить на сучасну технологічну платформу обліку цінних паперів. Так, запроваджена нова ІТ система для централізованого депозитарного обліку цінних паперів DEPEND Q. В DEPEND Q – це технологічна платформа, яка використовується на розвинених європейських ринках цінних паперів. Вона забезпечує повну технологічну інтеграцію українського ринку в європейську систему обліку цінних паперів.

На сьогодні в Україні виділяють такі найактуальніші проблеми, вирішення яких забезпечить нормальне функціонування фінансового ринку: політична й фінансова нестабільність у країні; недосконала нормативно-правова база; висока ступінь вразливості банківської системи до валютно-курсової політики; недовіра серед населення; низька якість банківських активів й подальше зниження їх ліквідності; недостатньо розвинений фондовий ринок; проблема мобілізації ресурсів.

Для вирішення цих проблем і формування досконалого вітчизняного фінансового ринку, який намагається стати повноцінним учасником світової фінансової системи потрібно: удосконалити правову базу для усунення асиметричного розвитку серед представників фінансового посередництва з посиленням конкуренції, поміж яких створюватимуться передумови для подальшого розвитку ринку фінансових послуг; сприяти регіональній збалансованості ринку фінансових послуг; затвердити чітку концепцію інтеграції України у світовий економічний простір; посилити чинники стабілізації фінансової системи через усунення наслідків фінансово-економічної кризи в Україні, яка спричинила роздробленість посередників на ринку

фінансових послуг і потребує, як наслідок, укрупнення капіталів фінансових інститутів; створити фінансово потужний та конкурентоспроможний банківський сектор; формувати державну підтримку для фінансових посередників та інститутів, оскільки з них й починається стабілізація фінансової системи країни.

Напрямок розвитку фондового ринку є упровадження елементів фінансової та стабілізаційної політик, зокрема: оптимізація ефективності фінансування сфери компетенції держави й місцевої влади, заохочення комерційного кредитування суб'єктів господарської діяльності, заохочення розвитку механізмів випуску корпоративних облігацій, розрахованих як на внутрішній, так і на зовнішній ринки, цілеспрямований розвиток інститутів та інструментів фондового ринку тощо.

Однією з важливих цілей нинішнього етапу розвитку економіки країни є втілення обґрунтованих та системних реформ у фінансовому секторі для забезпечення додаткових джерел фінансування економічного зростання. Це вимагає розроблення та послідовного впровадження довгострокової комплексної стратегії розвитку фінансового сектору України з огляду на наявні економічні реалії та стратегічні пріоритети України в умовах глобалізації світових фінансових ринків. Щоб вирішити основні проблеми фінансового ринку, слід здійснювати постійний моніторинг діяльності фінансових установ, ліквідувати неплатоспроможні фінансові установи, оздоровити фінансову систему, забезпечити функціонування системи ефективного нагляду, що дасть змогу ефективно працювати всій фінансовій системі загалом.

Дехтєвський О. В.

*студент 4 курсу першого (бакалаврського) рівня
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»*

освітньої програми «Банківська справа»

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Науковий керівник Колодізєв О. М.

доктор економічних наук, професор кафедри митної справи і фінансових послуг

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАНЯ ФОРМУВАННЯ КРЕДИТНОГО ПОРТФЕЛЯ БАНКУ

Стабільність банківського сектору країни є основною умовою для функціонування країни в цілому. Тому дуже важливо щоб банки були стабільними та стійкими. Основним видом їх діяльності є кредитні операції, до того ж вони є основним джерелом прибутків.

Поганий контроль над кредитним портфелем призводить лише до ризиків, а саме до кредитних ризиків, через які банк може понести збитки. Значущість банків та банківської системи в цілому у період війни стає ще більшою. А зважаючи увагу на важке становище України сьогодні, потреба у кредитних коштах для відновлення функціонування бізнесів та критично значимих секторів стоїть досить гостро.

Дослідженню теми формування кредитного портфеля, та підвищенню його якості присвячено достатня кількість наукових робіт, серед вітчизняних варто відзначити С. Арбузова, Ю. Бугель, В. Вовк та інші. Кожен із названих науковців розкриває кредитний портфель з різних точок зору. Наприклад С. Арбузов визначає, що кредитний портфель – сукупність усіх банківських позик, що структуровані за певними параметрами відповідно до завдань визначеної кредитної політики банку [1]. Ю. Бугель визначає кредитний портфель як набір кредитних інструментів для досягнення встановлених цілей [2]. В. Вовк –

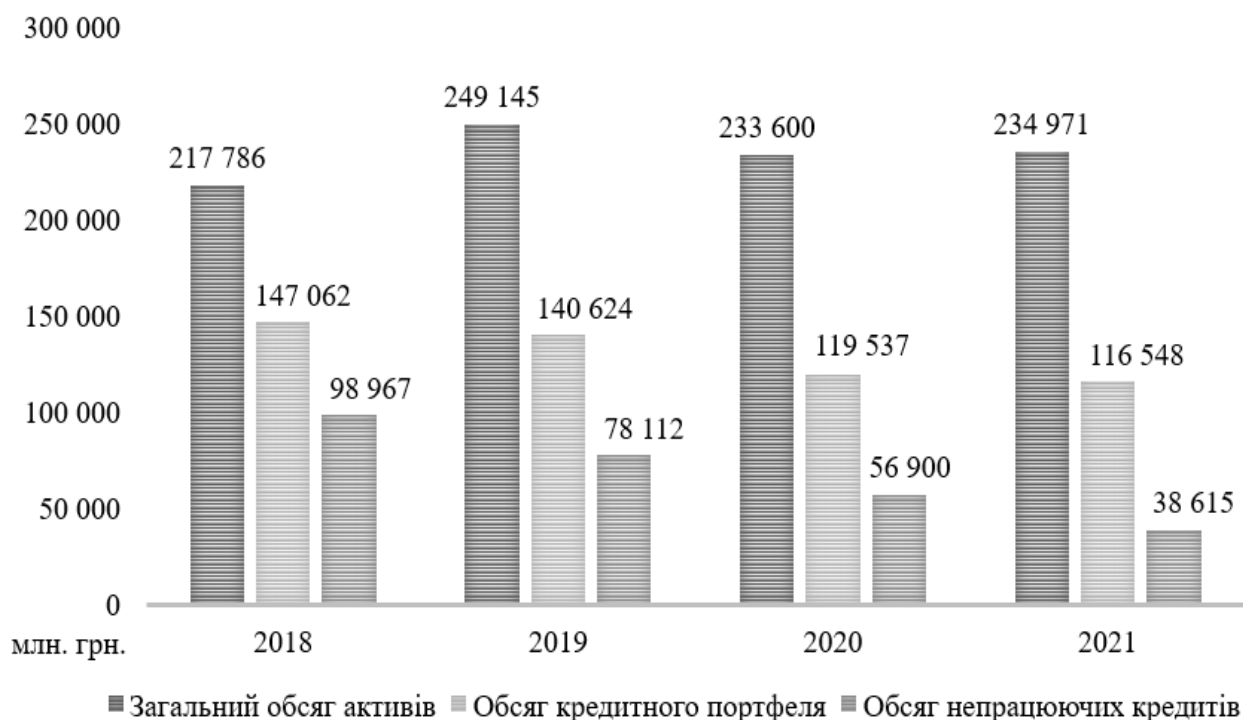
сукупність відповідних економічних відносин між кредитором і позичальником з приводу поворотного руху вартості [3].

Кредитний портфель – це специфічний об’єкт управління, що має певну структуру, відповідає вимогам банку та його цілям за прибутковістю, ступенем ліквідності, ризиком і напрямками кредитування. За балансовою вартістю всіх кредитів банку оцінюється розмір кредитного портфеля. У структурі балансу банку кредитний портфель розглядається як єдине ціле та складову частину активів банку, котра має свій рівень дохідності й відповідний рівень ризику. Тому ризик та дохідність – основні параметри управління кредитним портфелем банку [4].

Якість кредитного портфеля суттєво впливає на рівень ризикованості та надійності банку, тому саме кредитна діяльність підлягає регулюванню з боку органів нагляду. Вимірювання, мінімізація та контроль за рівнем кредитного ризику – одне з найскладніших завдань менеджменту банку в процесі формування кредитного портфеля [5, 92]. Банкам необхідно не уникати ризиків, а їх передбачення та зниження до мінімального рівня, тобто оптимізаційне управління. Під ризиком розуміють загрозу втрати банком частини своїх ресурсів, недоотримання доходів або спричинення додаткових витрат у результаті здійснення певних фінансових операцій [6].

Навіть при усьому тому контролі зі сторони банку та зі сторони НБУ, кредитна діяльність супроводжується дуже великими ризиками. Найбільшою причиною таких ризиків є непрацюючі кредити. Непрацюючий кредит – це актив, за яким прострочення погашення боргу перевищує 90 днів (30 днів для банків – боржників) або за яким боржник не спроможний забезпечити виконання зобов’язань без стягнення забезпечення [7]. Порівнюючи рівень NPL української банківської системи з іншими країнами, то можна побачити, що вітчизняна банківська система у цьому аспекті дуже відстає. Беручи до уваги той факт що кредитний портфель становить більшу частку активів і є головним джерелом прибутків банку, то негативний вплив NPL є дуже сильною загрозою для банку.

Далі розглянемо кредитний портфель банку АТ «Ощадбанк», його питому вагу у активах банку, та рівень непрацюючих кредитів (NPL). На рис. 1 зіставлені активи банку та обсяг кредитного портфеля [8]:

Рис.1 Обсяг кредитного портфеля, величини активів та обсягів непрацюючих кредитів банку АТ «Ощадбанк»

Протягом 2018 – 2021 р. простежується зменшення величини кредитного портфеля. Протягом аналізованого періоду кредитний портфель скоротився на 20,7%, а натомість величина активів збільшилась на 7,8%. Внаслідок цього питома вага кредитного портфеля у активах також зменшилась. У 2018 році кредитний портфель становив 67,53%, а вже у 2021 році 49,6%. Питома вага кредитного портфеля скоротилася на 17,93%. Однак на фоні цього маємо дуже позитивну динаміку скорочення NPL. Станом на 2018 рік він становив 67,3% а вже на кінець 2021 року 33,1%, він скоротився більш ніж у двічі. Скорочення кредитного портфеля лише зіграло на користь його якості та прибутковості.

Висновки: Кредитний портфель є дуже складним та компонентним. Його стан та якість дуже сильно залежить від економічно середовища, на яке впливає і політичне становище. Окрім економічного стану у країні, не меншу роль у

формування якісного портфеля відіграє кредитна політика, та рівень кваліфікованості персоналу. Важливість кредитного портфеля для банку важко переоцінити, він є головним джерелом прибутків, і натомість головною вразливістю для банку, через непрацюючі кредити. Тому дуже важливо сьогодні, в такий важкий для країни час, щоб банки були стійкими та функціонували у повній мірі. Саме це і відбувається однак погіршення стану банківської системи навіть з точки зору NPL видно не озброєним оком, цей показник по Україні збільшився на 8,1% і продовжує потрохи наростати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Арбузов С. Г., Колобов Ю. В., Міщенко В. І., Науменкова С. В. Банківська енциклопедія. Київ: Центр наукових досліджень Національного банку України «Знання». 2011. 504 с.
2. Бугель Ю. Напрями удосконалення сучасних методів управління банківським кредитним портфелем. Галицький економічний вісник. 2010. №2(27). С. 157-162.
3. Вовк В. Кредитування і контроль: [навч. посібник] / В. Вовк, О. Хмеленко. – К.: Знання, 2008. – 463 с.
4. Пашков А. Оцінка якості кредитного портфеля. Фінансовий простір. 2019. № 2(18). С. 14–21.
5. Гергель А. Напрями аналізу якості кредитного портфеля банку / А. Гергель // Управління розвитком. – Х. : ХНЕУ ім. Сємена Кузнеця, 2014. – С. 92–94.
6. Гавчук І. Формування кредитного портфеля комерційного банку / І. Гавчук, М. Марич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/gavchuk-is-marich-mg-formuvannyakreditnogo-portfelya-komertsijnogo-banku>.
7. Національний банк України: офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/>.
8. Офіційний сайт АТ «Ощадбанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua>.

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

В умовах перманентного зростання нових викликів і загроз ефективного функціонування усіх без винятку суб'єктів господарювання актуалізується питання управління їх фінансовою стійкістю в частині пошуку або розробки певного комплексу заходів і програм, які зосереджені на зміцненні їх фінансової надійності, посиленні платоспроможності й збереженні конкурентних позицій на ринку. Адже фінансова стійкість є однією із найважливіших характеристик в поведінці будь-якої підприємницької структури за мінливості внутрішнього і зовнішнього середовища.

Що стосується страхових компаній, то забезпечення фінансової стійкості вважається не лише запорукою їх виживання за сучасних реалій, а й гарантією успішної реалізації місії та стратегічних цілей. Як стверджують Н. Шушпанова та Т. Шкарлет: "...лише забезпечивши власну фінансову стійкість, страховик зможе генерувати чинники позитивних кількісних і якісних змін для нормального функціонування в теперішній час і зростання фінансового потенціалу в майбутньому" [1, с. 144]. Це впливає із дефінітивної характеристики фінансової стійкості, під якою О. Кнейслер, С. Король та Н. Спасів розуміють: "... такий стан страховика, за якого він здатний зберегти своє конкурентне становище, конкурентні переваги, погасити всі свої зобов'язання, забезпечити стабільний і сталий розвиток, при цьому не залежати від інших компаній як страхового сектору, так і інших секторів економіки" [2, с. 102]. Відтак, наголосимо, що фінансова стійкість наділена зовнішніми формами прояву, породжується в процесі господарської діяльності страхових компаній і перебуває під дією різних факторів і умов. Тому так важливо приділяти увагу управлінню нею в рамках:

1) визначення усіх чинників, що впливають на діяльність страхової компанії задля запобігання виникненню негативних наслідків їхнього прояву на фінансову установу в цілому;

2) аналізу фінансової стійкості за допомогою усієї системи показників для виявлення рівня незалежності страховика від зовнішніх джерел фінансування, генерування можливостей отримання позитивного економічного ефекту в умовах фінансової самостійності, а також оцінки вірогідності збереження такого стану страховика у перспективі;

3) використання системи методів, важелів та інструментів управління фінансовою стійкістю страховика, які сукупно із системою зовнішнього оцінювання та регулювання утворюють відповідний механізм управління фінансовою стійкістю страхової компанії.

Варто наголосити, що до основних умов забезпечення фінансової стійкості страхової компанії відносимо: належний розмір сформованого власного капіталу, оптимальну тарифну політику, збалансованість страхового портфеля, дієву систему перестраховування, достатній розмір страхових резервів для покриття майбутніх виплат, ефективну інвестиційну політику та високий рівень платоспроможності означеної фінансової установи, стратегію компанії щодо витрат, цифровізацію та інформатизацію технологічних процесів.

З метою оцінки фінансової стійкості страхової компанії розроблено та застосовуються різні критерії. Так, основними групами критеріїв і коефіцієнтів оцінки фінансової стійкості страхової компанії відповідно до вимог, які виносяться до неї як учасника фінансового ринку, є наступні [3, с. 148-150]:

- критерій наявного сплаченого статутного капіталу;
- критерій достатності та накопичення власного капіталу (коефіцієнт достатності капіталу чи коефіцієнт власної фінансової безпеки, коефіцієнт економії, коефіцієнт фінансового потенціалу страхової компанії);
- критерій наявності та достатності обсягу страхових резервів (коефіцієнт покриття страхових резервів власним капіталом, коефіцієнт достатності

страхових резервів, коефіцієнт ліквідності страхових резервів, дефіцит (профіцит) страхових резервів);

- критерій наявності чинної системи перестраховування (коефіцієнт утримання власних премій, коефіцієнт залежності від перестраховування, норматив утримання під час відшкодування збитків, коефіцієнт фінансової стійкості страхового фонду, коефіцієнт участі перестраховиків у страхових резервах);

- критерій наявності розумної, збалансованої тарифної політики;

- критерій платоспроможності та ліквідності страхової компанії (коефіцієнти абсолютної і поточної ліквідності, індекс поточної платоспроможності страховика, розрахункові показники маржі платоспроможності страхової компанії).

Що стосується важелів управління фінансовою стійкістю страхової компанії, то їх можна розділити на загальні (ціна, прибуток, власний капітал, грошовий потік, внутрішня стратегія компанії, інвестиційний портфель тощо) та специфічні (страхові резерви, страховий тариф, страхова сума, франшиза, страховий портфель, маржа платоспроможності тощо). Таким самим способом поділяють й інструменти управління фінансовою стійкістю страхової компанії:

1) загальні інструменти управління, до яких відносять платіжні, кредитні та депозитні інструменти, а також інструменти інвестування);

2) специфічні інструменти управління, до яких належать: страховий поліс, договір перестраховування, внутрішня фінансова звітність страховика, бордеро премій у перестраховуванні і т. п.

При управлінні фінансовою стійкістю страхової компанії можна застосовувати загальноживані методи, такі як: економіко-статистичні й економіко-математичні, експертні, методи дисконтування та нарощення вартості, диверсифікацію. Як доповнення до них розроблено й апробовано такі методи як: моделювання зміни фінансової стійкості, комунікації, перестраховування, превентивні методи, методи інвестування, розрахунку тарифів та величини страхових резервів.

Таким чином, функціонування страхових компаній та ведення ними страхової діяльності вимагає забезпечення такого сталого рівня фінансової стійкості, за якого фінансова установа володіє належним обсягом фінансових ресурсів, щоб покривати свої зобов'язання у будь-який момент часу, при гарантованому достатньому рівні доходу та збереженні конкурентних переваг на страховому ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Шишпанова Н. О., Шкарлет Т. В. Систематизація показників оцінки фінансової надійності страхових компаній. *Modern Economics*. 2017. № 5. С. 140-146.
2. Кнейслер О. В., Король С. В., Спасів Н. Я. Прагматизм управління фінансовою стійкістю страхових компаній в Україні. *Світ фінансів*. 2022. № 3 (72). С. 99-110.
3. Abernikhina I., Toporkova O., Sokyrynska I., Shylo L. Methodical approaches for assessing the financial stability of insurance companies. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2021. № 3 (38). С. 144-153.

УДК 336.13:316:4

Дідик В. А.

аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ БЮДЖЕТНОГО ФІНАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

Суспільний розвиток не можливий без належного й ефективного функціонування соціальної сфери. Саме через неї держава забезпечує реалізацію конституційного права громадян на різного роду соціальні виплати, допомогу, підтримку. Тим самим гарантується соціальна безпека соціуму та створюються

умови для реалізації кожною людиною своїх соціальних прав і підвищення добробуту нації в цілому.

В Україні реалізація ефективної соціальної політики та розбудова соціальної сфери належить до пріоритетів національного, суспільного, культурного і духовного відродження та обумовлює необхідність державної участі через механізми регулювання й фінансового забезпечення. Зокрема, бюджетне фінансування соціального захисту населення в Україні здійснюється відповідно до положень статей 87-91 Бюджетного кодексу України на основі використання коштів державного і місцевих бюджетів. Так, у 2018 році на соціальний захист та соціальне забезпечення було виділено з Державного бюджету України 346720,5 млн. грн, у 2019 р. – 218628,6 млн. грн, у 2020 р. – 322720,3 млн. грн, у 2021 р. – 339278,9 млн. грн, в у 2022 р. – 425987,0 млн. грн [1] (табл. 1).

За даними, наведеними у табл. 1, можна стверджувати, що в структурі видатків Державного бюджету України на соціальний захист та соціальне забезпечення припадало від 15,75% у 2022 р. до 25,06% у 2020 р. Варто підкреслити, що такий показник у 2022 р. обумовлений військовою агресією росії та необхідністю перерозподілу більше ресурсу саме на оборону країни (понад 40% видаткової частини Державного бюджету України).

Таблиця 1

Динаміка та структура видатків Державного бюджету України за 2018-2022 рр., млн. грн.*

Показники	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Усього видатків	985851,8	1070861,8	1288016,7	1490258,9	2705423,3
Загальнодержавні функції	162958,7	164358,1	163849,4	206643,1	201999,1
Оборона	97024,1	106624,1	120374,1	127527,3	1142872,4
Громадський порядок, безпека, судова влада	116875,9	142375,9	157672,5	174409,6	443323,2
Економічна діяльність	63600,9	72440,9	168889,0	180989,9	95368,4

Охорона навколишнього середовища	5241,2	5841,2	6636,8	8200,2	4714,1
Житлово-комунальне господарство	296,9	106,9	88,5	164,1	528,6
Охорона здоров'я	22618,0	38518,0	124925,3	170505,2	184267,8
Духовний та фізичний розвиток	10107,1	1017,1	9826,4	15970,3	11051,3
Освіта	44324,3	51624,3	52857,3	63837,1	58508,1
Соціальний захист та соціальне забезпечення	163865,6	218628,6	322720,3	339278,9	425987,0
Міжбюджетні трансферти	298939,7	260339,7	160177,1	202733,3	136803,3

* Складено автором на основі [1].

Що стосується видатків зведеного бюджету України, то у його структурі у 2018 р. на соціальний захист та соціальне забезпечення припадало 24,75%, у 2019 р. – 23,49%, у 2020 р. – 21,73%, у 2021 р. – 19,92%, а в 2022 р. – 14,96% [2]. Водночас як стверджують В. Мельник, І. Чуркіна та І. Ломачинська: “незважаючи на значну частку соціальних видатків у структурі видатків зведеного бюджету України, реалізація державних соціальних пріоритетів забезпечується неналежним чином. Це пов'язано із відсутністю цілісного та послідовного підходу до управління бюджетними коштами з урахуванням сучасних стратегічних викликів, що постають перед країною” [3].

Так, в умовах сьогодення основними проблемними аспектами бюджетного фінансування соціальної сфери залишаються: обмеженість фінансової спроможності держави щодо фінансування соціальної сфери за одночасного забезпечення оптимального податкового навантаження суб'єктів господарювання; різкого зубожіння населення країни на фоні війни та поглиблення соціальної нерівності; скорочення ділової активності та банкрутство суб'єктів підприємницької діяльності; зростання кількості безробітних; втрата виробничих потужностей; збільшення чисельності внутрішньо переміщених осіб і тих категорій громадян, які потребують соціальної підтримки та матеріального забезпечення; поглиблення демографічної кризи та старіння нації. Зокрема, згідно з даними ООН Україна

входить у топ-15 країн із найвищими темпами скорочення населення. За оцінками до 2050 року частка осіб віком від 60 років буде становити 32% [4]. Співвідношення між чисельністю населення пенсійного і працездатного віку зросте майже вдвічі.

За таких умов вимагають переосмислення вироблені стереотипи щодо бюджетного фінансування соціальної сфери та запровадження нових форм і методів фінансового забезпечення, які стануть запорукою належного рівня соціальної підтримки та соціальної допомоги, надання якісних соціальних послуг у відповідності до кращих зарубіжних практик, забезпечуючи тим самим гідні умови життєдіяльності й рівень матеріального забезпечення населення. Але заявлені покращення можливі у разі припинення війни, забезпечення макроекономічної стабільності та оптимального розподілу наявних ресурсів для підтримки соціальних ініціатив, а також формування умов для генерування цих ресурсів підприємницькими структурами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Видатки держбюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/expense/2022/>.
2. Видатки зведеного бюджету України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/cons/expense/2022/>.
3. Мельник В. М., Чуркіна І. Є, Ломачинська І. А. Особливості державного фінансування соціальної сфери в Україні. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління*. 2022. Том 21. Вип. 1 (50). URL: <http://rinek.onu.edu.ua/article/view/274720>.
4. Прищуліна О. Система пенсійного забезпечення громадян: чи можна врятувати пенсії для українців. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/systema-pensiinogo-zabezpechennia-gromadian-chy-mozhna-vriatuvaty-pensii-dlia-ukraintsiv>.

Дмитрів В.І.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ І РОЛЬ МАЙНОВИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ ТА ДЕЯКИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Податки є важливим знаряддям втілення державної політики щодо питань економіки та соціального розвитку. За їх допомогою здійснюється перерозподіл ВВП в територіальному та галузевому аспектах, а також між соціальними групами різного типу. Цей перерозподіл згладжує види ринкового саморегулювання, створює додаткові стимули для ділової та інвестиційної активності, мотивації праці, підтримання рівня праці.

Сутність податків полягає в обов'язковому перерозподілі національного доходу з метою формування державних фінансових фондів. Також податки являють собою обов'язкові та за юридичною формою індивідуальні безвідплатні платежі фізичних і юридичних осіб, впроваджені державою з визначенням їх розмірів, порядку та строків сплати до бюджетів різних ланок або до державних цільових фондів.

У класичному плані всі податки поділяються на державні й місцеві, прямі й опосередковані (непрямі), податки з юридичних і податки з фізичних осіб, натуральні й грошові, звичайні і надзвичайні. Податки, які надходять до державного бюджету, називаються державними. Вони встановлюються законами держави або декретами уряду. Місцеві податки та збори теж встановлюються законами держави, але місцеві органи влади мають повні права щодо обкладання цими податками. Вони можуть диференціювати ставки податків у межах ставки, визначеної законом, змінювати строки сплати.

Місцеві податки та збори є законодавчо встановленими обов'язковими платежами, які зараховуються до місцевих бюджетів відповідних територій. Органи місцевого самоврядування можуть диференціювати ставки податків у

межах ставки, визначеної законом, надавати додаткові пільги окремим платникам, змінювати строки сплати. На відміну від загальнодержавних аналогів, місцеві податки і збори надходять лише до місцевих бюджетів, незначні за обсягом надходжень, їх сплата може бути періодичною або одноразовою, вони можуть мати цільове призначення (бути впровадженими на відшкодування витрат територіальних громад), тобто можна назвати такі ознаки: за адресністю, за роллю у формуванні бюджетів, за цільовим спрямуванням, за періодичністю сплати. Місцеві податки та збори є специфічною формою суспільно-економічних відносин на місцевому рівні. В процесі формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів органи місцевого самоврядування повинні проводити таку бюджетну політику, яка би оптимально поєднувала інтереси політичних партій, платників податків та жителів територіальної громади. Причому прагнення органів місцевого самоврядування збільшити надходження місцевого бюджету не повинне знижувати зацікавленість в економічній діяльності з боку платників податків.

Демократичний розвиток країни передбачає ефективне функціонування територіальних громад, здатних вирішувати питання самоврядного розвитку. Така здатність потребує відповідного фінансового забезпечення, що реалізується через формування доходів місцевих бюджетів.

В умовах загострення економічної, політичної та соціальної ситуації в Україні, різкого скорочення ВВП, високого рівня тінізації економіки та ухилення від сплати податків, надмірної диференціації доходів населення, зниження його реального рівня, а отже і купівельної спроможності, збитковості переважної більшості підприємств в Україні, необхідність наповнення бюджету для виконання державою хоча б частково покладених на неї функцій, а також покриття фіскального розриву, призводить до нерівномірного розподілу податкового навантаження між суб'єктами господарювання та соціальної нерівності. Майнові податки в цьому контексті мають беззаперечні переваги перед іншими видами обов'язкових платежів.

У багатьох обласних центрах України неоподаткована площа нерухомості більша за ту, яка зазначена в Податковому кодексі України (60 кв. м – для квартир; 120 кв. м – для житлових будинків). Наприклад, у м. Черкаси вона становила 120 кв. м для квартир та 250 кв. м для житлових будинків; у Дніпропетровську – відповідно 85 та 200 кв. м. [1]. Однак недоліком оподаткування нерухомості є те, що розмір податку не залежить від вартості об'єкта, що суперечить практиці зарубіжних країн. Тому вважаємо, що необхідно внести поправки в систему оподаткування нерухомості в напрямі зміни бази оподаткування податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та визначення ставки податку залежно від рівня соціально-економічного розвитку території, статусу адміністративно-територіальної одиниці.

На відміну від України, податки на майно є основою фінансування суспільних благ, які надають органи місцевого самоврядування зарубіжних країн. Зокрема, частка майнових податків у загальних доходах місцевих бюджетів Канади в середньому складає 40%, в США – 60%, в Австралії, Ірландії, Великобританії – майже 100%, незначну частку цих податків мають доходи місцевих бюджетів Норвегії (до 5%), а також Швейцарії та Чехії (до 3%) [2].

Отже, зважаючи на значну роль податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, в наповненні місцевих бюджетів у країнах світу, та аналізі вітчизняної системи оподаткування нерухомості, можна стверджувати, що в Україні існують усі передумови підвищення значення такого податку для дохідної частини місцевих бюджетів. Але поруч з тим їм перешкоджає низка проблем: неповнота державного реєстру речових прав на нерухоме майно; відсутністю адекватної (основаної на ринковій чи оціненій вартості нерухомості) бази оподаткування; відсутністю політичної волі органів місцевого самоврядування щодо посилення заходів із збільшення податкових надходжень з нерухомого майна.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України (ВВР). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

2. Podatki i opłaty lokalne. *Ministerstwo Finansów* URL:
<http://www.finanse.mf.gov.pl/podatki-i-oplaty-lokalne>

Дудченко І. А., Ожаровська О. В.
студентки

*Національного технічного університету України «Київський
політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»*

ФІНАНСУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ ЯК ФАКТОР ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: АНАЛІЗ ДОСВІДУ КРАЇН З РОЗВИНЕНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

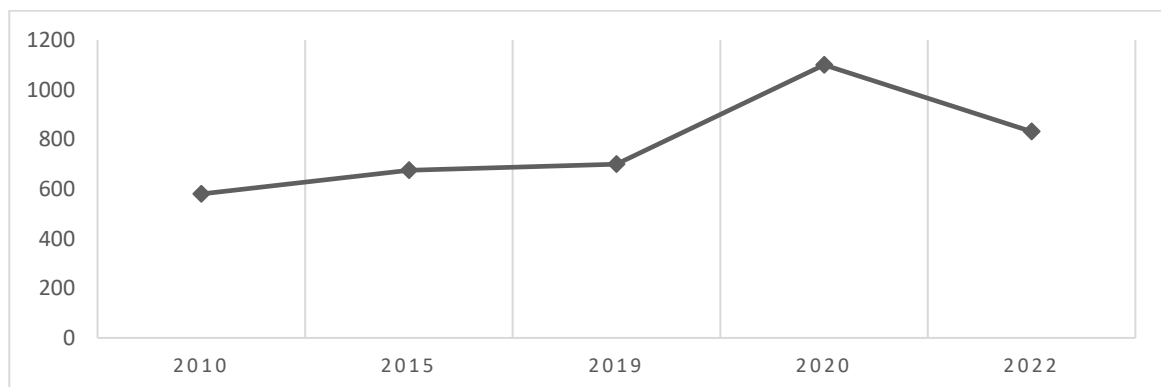
У сучасному світі малі та середні підприємства можна розглядати як один із важливих факторів економічного зростання країни у зв'язку з тим, що підприємства є джерелом створення робочих місць, інновацій та розвитку, підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Проте, також виникає проблема, така як їх фінансування, вона є однією з найпоширеніших проблем у більшості країн світу, навіть включаючи економічно розвинені країни.

У цій роботі ми аналізуємо досвід країн з розвиненою економікою, які успішно використовують фінансування малого та середнього бізнесу для забезпечення сталого економічного зростання. Ми також розглядаємо різні моделі, які використовуються в цих країнах для підтримки цього сектору економіки.

Співвідношення між розвиненістю економіки та підтримкою малого та середнього бізнесу визначається відповідною політикою та програмами, розробленими урядами країн. Наприклад, США, країни ЄС та Японія – це країни з високорозвиненими економіками, які знають важливість МСП в економічному зростанні. Кожна з цих країн має свої програми та інструменти фінансування, які спрямовані на підтримку МСП та їхнього розвитку [1].

Сполучені Штати є однією з найбільших економік світу, з високим рівнем розвитку малого та середнього бізнесу. У Сполучених Штатах існують різні програми фінансування МСП, включаючи програми грантів і позик. Крім того, МСП можуть користуватися податковими пільгами, такими як знижені ставки податку та відрахування на бізнес-витрати. У Сполучених Штатах також існує система мікрофінансування, яка надає невеликі короткострокові позики малим і середнім підприємствам.

Дані на Рис. 1 показують, що обсяг кредитів для МСП в США зростає протягом 2010-2020 рр. В 2010 році обсяг кредитів становив 580 млрд доларів, в той час як у 2020 році він досяг позначки в 1100 млрд доларів, що свідчить про значний ріст за 10 років. Проте, у 2022 році спостерігається зниження обсягу кредитів до 831 млрд доларів, можемо припустити, що ця зміна пов'язана зі зміною економічної ситуації в країні.

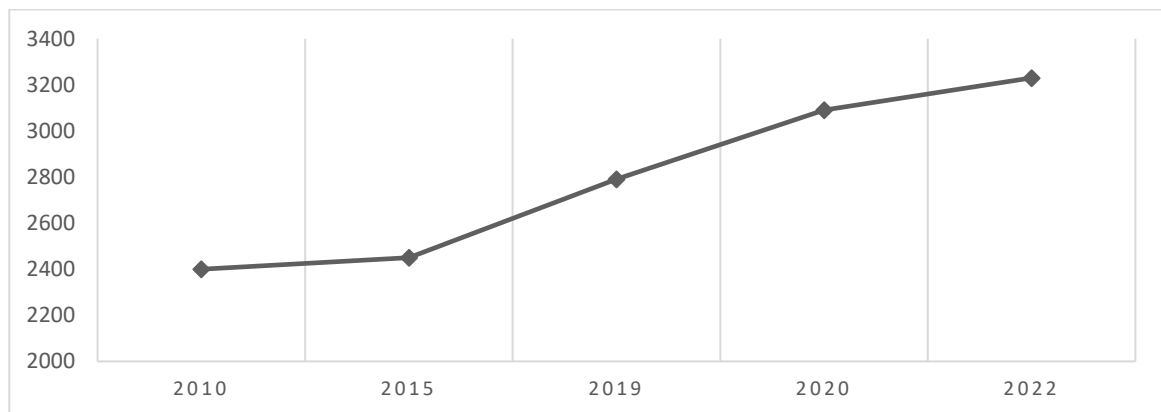
Рисунок 1 – Динаміка обсягу кредитів для МСП в США протягом 2010-2022 рр., млрд. дол.

Джерело: розроблено авторами на основі [2].

В ЄС на рівні Європейської Комісії діє програма COSME (Конкурентоспроможність малих і середніх підприємств), яка надає фінансову та технічну підтримку МСП в ЄС. Програма включає такі інструменти, як кредити, гранти, кредитне страхування та консультування. Крім того, у кількох країнах ЄС існують національні схеми підтримки МСП, які надають фінансову підтримку через гранти, позики та гарантії [3].

Японія є країною з багатим досвідом розвитку МСП, який базується на спеціальних програмах фінансування, створених для малих і середніх підприємств. Серед таких програм можна виділити державні фінансові установи та Агентство малих і середніх підприємств, які надають позики, гарантії, консультаційні та інші послуги для МСП. У Японії також діє система субсидій для малих і середніх підприємств, що займаються дослідженнями та розробкою нових технологій. Всі ці програми сприяють стійкому розвитку МСП в Японії та підтримці інноваційних проектів.

Відповідно до Рисунку 2, обсяг позик для МСП в Японії з 2010 по 2022 рік зріс з 2400 млрд. доларів до 3230 млрд. доларів, що становить зростання на 34,6%. У період з 2010 по 2015 рік, обсяг позик для МСП майже не змінився, збільшившись на 50 млрд. доларів або 2,1%. З 2015 по 2019 рік, спостерігалось невелике збільшення обсягу на 340 млрд. доларів або 13,9%. Однак, у 2020 році, обсяг позик збільшився значно більше, на 300 млрд. доларів або 10,8%, можливо через ефект пандемії COVID-19. У 2022 році, спостерігалось невелике зменшення обсягу позик для МСП на 160 млрд. доларів або 4,9%, що може бути пов'язано з економічними труднощами в країні.

Рисунок 2 – Динаміка обсягу позик для МСП у Японії протягом 2010-2022 рр., млрд. дол.

Джерело: розроблено авторами на основі [4].

Порівняно з країнами з розвиненою економікою, український досвід фінансування МСП є значно меншим. В Україні діє декілька програм підтримки малого та середнього підприємництва, таких як Державна програма підтримки

малого та середнього підприємництва та кредитні лінії для МСП від державних банків. Однак цього досвіду недостатньо для ефективного розвитку МСП в Україні.

Важливим елементом підтримки МСП є налагодження їхніх зв'язків з іншими учасниками ринку, такими як постачальники, дистриб'ютори та клієнти. Це стає можливим завдяки добре розвиненій інфраструктурі та мережі підтримки, яка дозволяє підприємцям знаходити нових клієнтів та партнерів, а також отримувати доступ до необхідних ресурсів, таких як технології та кваліфікована робоча сила.

Однак для розвитку МСП також важливо забезпечити належну нормативно-правову базу. Наприклад, це може полегшити започаткування та ведення бізнесу за рахунок скорочення бюрократичних процедур та часу, необхідного для отримання ліцензій та дозволів. Важливо також забезпечити належний захист прав власності та прав споживачів, що заохочує підприємців ризикувати та інвестувати у свій бізнес.

Таким чином, фінансування малого та середнього бізнесу може стати справжнім каталізатором економічного зростання, якщо воно супроводжується належною інфраструктурою та правовою базою. Тому розвинені країни вивчають та вдосконалюють програми та стратегії підтримки МСП для забезпечення сталого та стійкого економічного зростання. США, Європейський Союз та Японія надають значну підтримку МСП через різні програми та фінансові інструменти. Хоча Україна не має значного досвіду у фінансуванні МСП, український уряд в останні роки вжив заходів для розвитку підтримки МСП. Тим не менш, для забезпечення ефективного розвитку МСП в Україні ще багато чого потрібно зробити.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Безугла Л. С. Соціально-економічні функції держави щодо розвитку малого та середнього підприємництва в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 2. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=245> (дата звернення: 09.05.2023).

2. Small Business Administration. URL: <https://www.sba.gov/> (дата звернення: 09.05.2023).
3. Євроінтеграційний портал. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/cosme> (дата звернення: 09.05.2023).
4. METI Ministry of Economy, Trade and Industry. URL: <https://www.meti.go.jp/english/index.html> (дата звернення: 09.05.2023).

Жабак О.В.
*аспірант кафедри фінансів ім.С.І.Юрія,
Західноукраїнський національний університе*
Науковий керівник: Гуцул І. А.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім.С.І.Юрія,
Західноукраїнський національний університет*

РЕАЛІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Соціально-економічні перетворення, які останнім часом відбуваються в українському суспільстві, пов'язані, перш за все, з трансформацією перехідної системи управління, наближенням України до стандартів Європейського Союзу, що передбачає постановку принципово нових завдань щодо забезпечення оптимального функціонування та розвитку механізмів реалізації державної податкової політики в Україні. На сьогодні перед державою постає складне і багатоаспектне завдання пошуку механізмів забезпечення технологічної модернізації економіки, посилення інституційної спроможності фінансових інститутів, створення фундаментальних основ для відновлення стійкої позитивної динаміки економічного розвитку.

Питання ефективності податкової політики, її місця в системі державного управління та застосування відповідних механізмів реалізації державної податкової політики розглядали в своїх наукових роботах: З. Варналій, О. Василик, О. Десятнюк, Ю. Іванов, І. Коновалов, А. Крисоватий, С. Лекарь, В. Мельник, В. Опарін, В. Савчук, А. Соколовська, В. Федосов та інші.

Стратегічною метою реформування економіки України є створення соціально-орієнтованої ринкової економіки, яка б на основі розвитку національного конкурентоспроможного виробництва забезпечила гідний рівень життя населення, добробут нації в цілому. Отже, ключовим завданням економічної політики держави є підвищення її конкурентоспроможності та створення для цього відповідних умов. При цьому держава має важливий інструмент економічного впливу – податкову систему. Глобалізаційні та інтеграційні процеси висувають нові вимоги до податкової системи. Ринкове реформування економіки супроводжувалося неодноразовими спробами удосконалити податкову систему шляхом прийняття окремих законодавчих актів, які, на жаль, не враховують реальний стан економіки.

Незважаючи на те, що проблема податкового регулювання активно обговорюється вітчизняною науковою спільнотою практично впродовж усіх років незалежності, окремі її аспекти до кінця не з'ясовані. Відтак, для забезпечення розвитку економіки України, поживлення підприємницької діяльності необхідно створити податкову систему, яка поряд із забезпеченням державних доходів буде спроможною ефективно здійснювати регулюючу функцію.

Виходячи з сутності податків, вони виконують три основні функції: фіскальну функцію, котра полягає в тому, що за допомогою податків формуються фінансові ресурси держави і тим самим створюється матеріальна основа самого існування держави і його функціонування; економічну функцію, яка включає в себе регулюючу, розподільчу, стимулюючу і соціальну підфункції. Економічна функція податків реалізується через податкове регулювання, яке є складовою частиною державного регулювання економіки; контрольну функцію - полягає в тому, що податки виступають своєрідним «дзеркалом» економічних процесів [1]. Аналіз динаміки податкових надходжень дозволяє здійснити аналіз процесів, що відбуваються в економіці, про ефективність діючої податкової системи, про її вплив на національне господарство, про рівень коштів, які мобілізуються для фінансування бюджетних напрямів.

Оптимальне поєднання фіскальної та соціально-економічної функцій податків визначає ефективність обраної податкової політики. Історична динаміка ролі держави в економіці переконливо свідчить, що ефективність державного регулювання перебуває в прямій залежності від якості розуміння та застосування принципів формування державних витрат із метою підтримання макроекономічної і макросоціальної рівноваги та використання державою податків для проведення економічної політики. Важливість цих складових настільки вагома, що фіскальна політика, залишаючись сьогодні основною ланкою економічної політики, зумовила появу в своєму складі фактично самостійної політики – податкової політики. Її місце і роль у структурі інструментів державного регулювання детермінується станом економічної системи та формами державного устрою [2].

В сучасній практиці виділяють й наступні методи податкової політики: регулювання співвідношення прямих та непрямих податків; регулювання співвідношення державних, регіональних та місцевих податків; перекладання податкового навантаження з одних категорій платників податків на інших; регулювання співвідношення пропорційних та прогресивних ставок податків та ступеню їх прогресивності; регулювання податкових пільг та різних преференцій; регулювання складу податків, об'єктів оподаткування, засобів обчислення податкової бази, порядку обчислення та терміну сплати податків [3].

Сформулюємо основні цілі податкової політики: економічні (основну увагу під час реалізації економічних цілей податкової політики варто звернути на підтримку промислового сектора економіки завдяки податковому стимулюванню інноваційного розвитку та залучення інвестицій); фіскальні (вони повинні враховувати напрями економічної політики держави та стратегії розвитку країни); соціальні (однією з важливих сфер, яка фінансується за рахунок податкових надходжень є соціальна. На основі витрат на соціальне забезпечення можна зробити висновок про зацікавленість держави в соціальному захисті громадян країни); міжнародні (з урахуванням підписання асоціації з ЄС Україна має імплементувати норми податкового законодавства ЄС до

національного законодавства); екологічні цілі (стимулювання застосування екологічно безпечних технологій виробництва, застосування транспортних засобів на альтернативних джерелах енергії, забезпечення раціонального використання природних ресурсів); політичні цілі (за рахунок реалізації передвиборчих програмних обіцянок або реалізації тих чи інших податкових новацій політичні партії та об'єднання можуть підвищувати або знижувати свій політичний рейтинг, не враховуючи іноді економічні наслідки); воєнні цілі (рис.1).

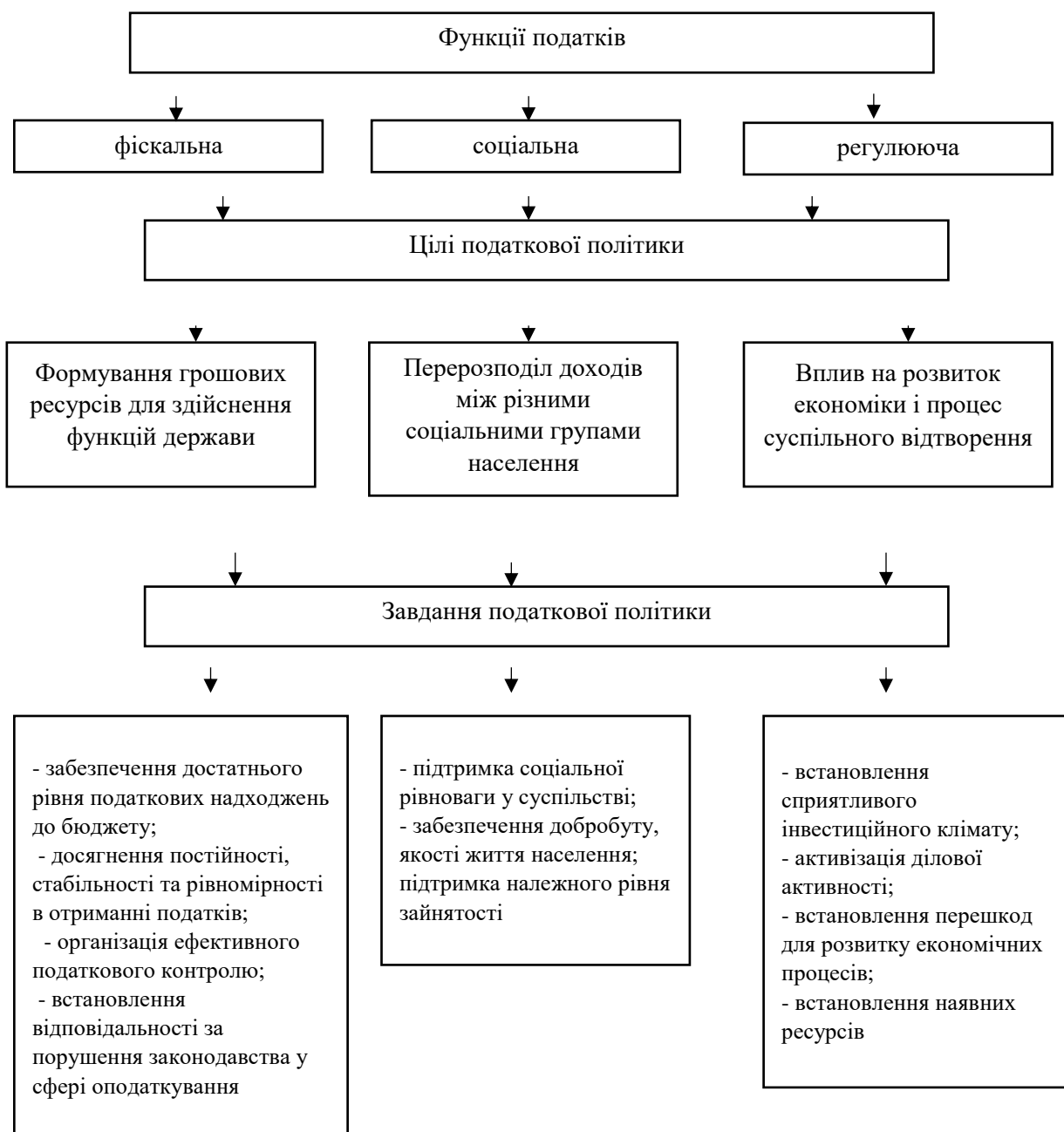

Рис. 1.Співвідношення цілей і завдань податкової політики [7]

Умовно виділяють три можливих типи податкової політики. Перший тип - високий рівень оподаткування, тобто політика, яка характеризується максимальним збільшенням податкового тягаря. При виборі цього шляху неминуче виникнення ситуації, коли підвищення рівня оподаткування не супроводжується приростом надходжень до бюджетів різних рівнів [4].

Другий тип податкової політики - найнижчий податковий тягар, коли держава максимально враховує не тільки власні фіскальні інтереси, а й інтереси платника податків. Така політика сприяє якнайшвидшому розвитку економіки, особливо її реального сектора, оскільки забезпечує найсприятливіший податковий і інвестиційний клімат (рівень оподаткування нижчий, ніж в інших країнах, йде широкий приплив іноземних інвестицій, в тому числі експортно-орієнтованих, і відповідно зростає рівень конкурентоспроможності національної економіки). Податковий тягар на суб'єкти підприємництва істотно пом'якшено, але державні соціальні програми значно урізані, тому що бюджетні доходи скорочуються.

Третій тип - податкова політика з досить істотним рівнем оподаткування як для підприємств, так і для фізичних осіб, що компенсується для громадян країни високим рівнем соціального захисту, існуванням безлічі державних соціальних гарантій і програм.

Розробляючи конкретні напрями податкової політики, держава забезпечує вирішення: економічних завдань, таких як стимулювання економічного росту, подолання інфляційних процесів, зниження дефіциту бюджету, збалансування розмірів бюджетів різних рівнів та ін.; соціальних завдань, у тому числі забезпечення зайнятості населення, стимулювання зростання доходів і рівня життя населення, перерозподіл національного доходу на користь найменш захищених верств населення; завдань оптимізації податкових вилучень, тобто досягнення паритету між громадськими, корпоративними та особистими інтересами у сфері оподаткування [5].

Безперечно, ефективна реалізація механізмів державної податкової політики повинна сприяти формуванню та розвитку податкового потенціалу

регіонів. Для того щоб надати оцінку якості та ефективності державній податковій політиці регіонального рівня, необхідно розглянути комплекс інструментів, які використовуються місцевими органами влади для реалізації податкової політики щодо формування податкового потенціалу. Реалізація механізмів державної податкової політики реалізується на підставі комбінування окремих концептуальних підходів.

Під механізмом державної податкової політики треба розуміти сукупність організаційно-правових норм і методів управління оподаткуванням, які забезпечують єдність стратегічного і тактичного планування оподаткування, податковий контроль, за допомогою якого держава здійснює правове регулювання в сфері податкового законодавства і створення умов для ефективного функціонування та результативності взаємодії всіх учасників податкових правовідносин [4].

Принципи формування механізмів державної податкової політики повинні бути конкретизовані у відповідності до соціально-економічної ситуації, яка склалася в країні на певному етапі її розвитку. До таких принципів треба віднести: задовільний рівень забезпечення органів державної влади надійними і стабільними податковими доходами; підтримуюча стабілізація економіки; гарантія стійких темпів зростання державних доходів не за рахунок збільшення податкового тягара, а на базі зростання економічних показників; створення сприятливих умов для розвитку приватної ініціативи та інвестування виробничої сфери, для впровадження нових технологій, техніки і виконання прикладних науково-дослідних робіт; захист вітчизняних виробників і національного ринку від несприятливих зовнішніх умов; активізація накопичення і переливу капіталу до конкурентоздатних галузей реального сектору економіки; єдність податкової стратегії і тактики; інтеграція у світовий економічний і податковий простір [6].

Таким чином, механізм реалізації податкової політики - це механізм податкового регулювання економічних і соціальних процесів, орієнтований на досягнення балансу між фіскальною та регуляторною функціями податків,

забезпечення збалансованості державних (регіональних), корпоративних і особистих економічних інтересів учасників податкових відносин [7].

Зауважимо, що специфіка механізмів податкової політики, що включає фіскальні, регулюючі стимулюючі та перерозподільні важелі, завжди буде зумовлювати високий інтерес суспільства до якості реалізації цієї політики державною владою. І наскільки реалізація цього інтересу набуватиме практичних форм впливу на владу з боку громадських організацій та інших об'єднань громадян, настільки зростатиме роль громадянського суспільства в житті країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мельник В. До питання формування теоретичних засад адміністрування податків. *Фінанси України*. 2008. №9. С. 3-9.
2. Іванов Ю. Функції податків та податкове регулювання. *Формування ринкової економіки в Україні*. 2009. №19. С. 36-43.
3. Коновалова І. Теоретичні аспекти ухилення від сплати податків та механізм їх уникнення. *Фінанси, облік і аудит: зб. наук. праць* / Відп. ред. А. М. Мороз. К.: КНЕУ, 2004. Вип. 4. С. 115-121.
4. Крисоватий А. Податкові аспекти соціального добробуту в Україні. *Світ фінансів*. 2016. Вип. 2 (47). С. 7-17.
5. Малкіна Я. Економічний зміст податків, їх роль та сучасний стан податкової системи України. *Вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського*. 2015. Вип. 6. С. 854–858.
6. Ревенко О. Податкова система як засіб реалізації податкової політики держави в сучасних умовах. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія : Державне управління. 2014. Вип. 2. С. 71–80.
7. Желай О.В. Зарубіжний досвід реалізації механізмів державного регулювання сфери оподаткування. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2020. № 1 (24). С. 41-44.

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В КОНТЕКСТІ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ

Цифровізація усіх сфер суспільного життя є однією з головних течій сьогодення, що впливає на формування економічного середовища в країні і визначає принципи його функціонування, зокрема сфери надання державних послуг і державного управління, в тому числі сфери оподаткування.

Принципи і методи справляння податків і зборів становлять основу формування бізнес-клімату всередині країни та є основним джерелом національного багатства. Тому, побудова ефективного механізму адміністрування податків є важливим елементом відбудови національної економічної системи в період «післявоєнної відбудови».

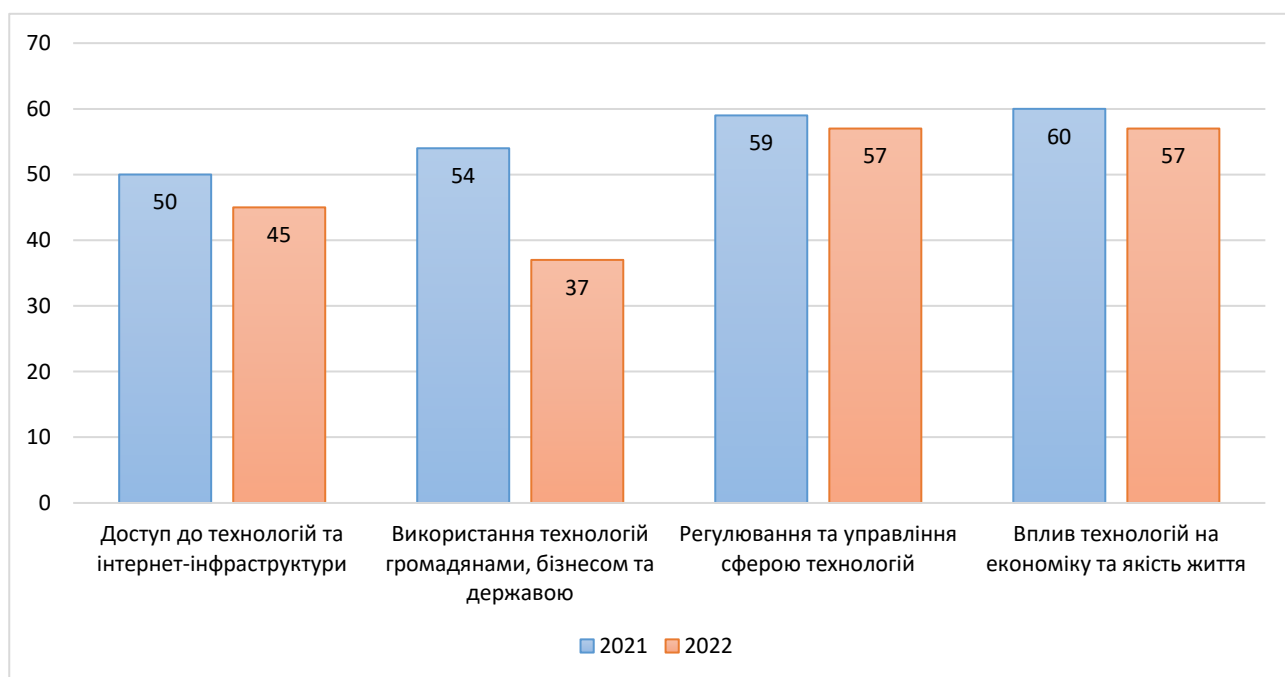
Сьогодні цифрові технології дозволяють швидше і безпечніше проводити бізнес-операції, в тому числі, операції пов'язанні із сферою оподаткування, зокрема декларування податкових зобов'язань, адміністрування податків та зборів, сплата податків тощо.

Так, за даними Державної податкової служби України, понад 3,2 млн платників податків активно користуються електронними сервісами ДПС, зокрема через систему Електронний кабінет, InfoTax, Е-Адмінпослуги, Дія, Дія.City тощо. Окрім того, понад 62% опитаних платників податків вважають, що краще спілкуватися з податковими органами через засоби електронного зв'язку, ще 17% - телефоном, і лише 20% опитаних віддають перевагу особистому відвідуванню податкових органів [1]. Це зумовлено пандемією COVID-19 та повномасштабною війною, що спричинили дистанціювання людей і перехід, у цілях безпеки, на роботу в режимі онлайн.

Саме тому, податкові органи активно працюють і вивчають можливості щодо розширення цифрових можливостей у сфері оподаткування, зокрема щодо [2, с. 105]:

- 1) автоматизації внутрішніх податкових функцій;
- 2) побудови електронної інформаційної взаємодії між платниками податків та податковими органами;
- 3) формування ефективної онлайн-комунікації та забезпечення швидкого і безпечного обміну даними між державними податковими органами;
- 4) забезпечення ефективного міжнародного співробітництва у електронному форматі тощо.

Цифровізація сфери оподаткування безпосередньо залежить від мережевої готовності комунікаційних систем. Так, за даними аналізу майбутнього мережевої економіки, який визначається на основі Індексу готовності мережі, Україна у 2022 р. посідає 50 місце із 131 країни (до прикладу у 2021 р. цей показник становив 53 місце із 130 країн), що свідчить про підвищення рівня готовності вітчизняної економіки до цифровізації [3]. На покращення Індексу готовності мережі вплинули ряд чинників (рис. 1).

Рис.1. Чинники впливу на Індекс готовності мережі у 2021-2022 рр.

Як видно з рис. 1, за рік повномасштабної війни в Україні відбулося суттєве поліпшення доступу до технологій та ширше їх використання у сфері бізнесу та держаних послуг, зокрема оподаткування.

Відтак, використання цифрових технологій у сфері оподаткування не лише полегшує ведення бізнесу, але й дозволяє створити безпечніші умови праці, саме тому у 2023 р. основним завданням у сфері оподаткування є повноцінна робота концепції «Податкова у смартфоні», що дозволить створити максимально прості і зручні умови як для платників податків, так і для контролюючих органів. В результаті очікується зниження рівня тіньового сектору економіки, через відкритість проведення операцій, як наслідок, збільшення податкових надходжень до бюджету, а також зниження рівня корупції в податкових органах, оскільки, фактично, передбачається мінімізація зустрічей платника податків із працівниками податкових органів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цифровізація органів ДПС, розвиток електронних сервісів, надання електронних довірчих послуг. URL: <https://mk.tax.gov.ua/data/files/253774.pdf>.
2. Мединська Т. В. Цифрова модернізація в системі податкового адміністрування: тренди та виклики для України. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (2 червня 2021 р) Львів, 2021. С. 103–106.
3. Network Readiness Index (2021). URL: <https://networkreadinessindex.org/>

РОЛЬ ЗЕЛЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Поняття сталого розвитку в науковому середовищі характеризується як такий тип розвитку, що дає можливість задовольнити потреби сьогодення, проте не ставить під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої власні потреби. Визначальну роль у досягненні цілей сталого розвитку займає зелена економіка, заснована на зменшенні шкідливого впливу на довкілля, зниження рівня викидів CO², а також утвердження соціально-інтегрованого суспільства із застосуванням екологічно безпечних методів ведення бізнесу. Зелена економіка полягає у переході до інноваційних технологій, впровадження яких потребує формування достатніх джерел та ефективних механізмів зеленого фінансування. Під зеленим фінансуванням в експертному середовищі прийнято розуміти використання особливого типу фінансових інструментів, які спрямовані на мобілізацію фінансових ресурсів для реалізації екологічних, енергоефективних та низьковуглецевих проєктів [3].

За визначенням робочої групи з фінансів сталого розвитку G20, під зеленими фінансами доцільно розуміти фінансові інвестиції, які забезпечують екологічні вигоди у ширшому контексті екологічно стійкого розвитку. Ці екологічні вигоди об'єднують: скорочення масштабів забруднення повітря, води та земель, зменшення викидів парникових газів, підвищення енергоефективності при використанні існуючих природних ресурсів, а також пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптацію до них [2].

Зелене фінансування об'єднує:

– забезпечення фінансовими ресурсами заходів державної політики, які пов'язані з реалізацією інвестиційних проєктів зменшення негативних наслідків антропогенного впливу на довкілля, адаптації до них;

– фінансування зелених інвестицій у публічному та приватному секторі економіки;

– запобігання, мінімізація та компенсація збитків довкіллю та клімату;

– інституційне забезпечення процесів формування і використання ресурсів на екологічні цілі, зокрема вироблення правових, економічних та організаційних умов використання фінансових інструментів для здійснення зелених інвестицій, а також інституції, які їх реалізують.

Кліматичні фінанси можливо характеризувати, з одного боку, як частину зелених фінансів, з іншого, як складову фінансів окремих суб'єктів фінансової системи. З ними пов'язане широке коло екологічних ініціатив, таких як боротьба із промисловим забрудненням, безпека водних ресурсів, захист біорізноманіття. Зелені ініціативи спрямовані на пом'якшення наслідків зміни клімату, а також на адаптацію до таких змін.

Зелені фінанси є соціально-відповідальними інвестиціями і можуть бути згруповані у розрізі екологічного, соціального, економічного та управлінського ракурсів сталого розвитку (табл. 1). Так, фінансові потоки, які супроводжують реалізацію інвестиційних проєктів щодо нейтралізації наслідків зміни клімату, сприяють зменшенню обсягів емісії парникових газів. Фінансові потоки, які супроводжують діяльність щодо адаптації економіки й суспільства до змін клімату, належать до інвестицій, спрямованих на зниження вразливості товарів та людей до наслідків зміни клімату. Вони пов'язані з проєктами збереження природних ресурсів, зменшення деструктивного впливу на довкілля, а також іншими екологічно відповідальними підходами.

Матриця декомпозиції зелених фінансів у розрізі ракурсів сталого розвитку

<p style="text-align: center;">Економічний ракурс</p> <ul style="list-style-type: none"> – розробка зелених фінансових продуктів; – фінансування високоефективних екологічних програм; – управління ризиками у сфері зеленого фінансування; – підтримка та стимулювання циркулярного виробництва та споживання 	<p style="text-align: center;">Екологічний ракурс</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток законодавчої бази у контексті імплементації принципів зеленої економіки; – розвиток екологічно чистих виробництв; – зменшення масштабів використання невідновлюваних природних ресурсів
<p style="text-align: center;">Соціальний ракурс</p> <ul style="list-style-type: none"> – покращення довкілля через впровадження принципів зеленої економіки; – розвиток фінансових інструментів, спрямованих на вирішення соціальних проблем; – впровадження стандартів та програм зеленої освіти; – перехід на нові інноваційні продукти <p style="text-align: center;"><i>Джерело:</i> розроблено автором</p>	<p style="text-align: center;">Управлінський ракурс</p> <ul style="list-style-type: none"> – розвиток законодавчої бази у контексті її адаптації до принципів циркулярної економіки; – формування екологічної спільноти відповідальних виробників та споживачів

Відповідно до підсумкового рішення Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), зелені фінанси запропоновано зараховувати до складових ринку стійких інвестицій, який неухильно розширюється [1]. Згідно з доповіддю про тенденції інвестування у світовій економіці, обсяг фінансових продуктів стійких інвестицій на світових ринках капіталу у 2020 році сягнула 3,2 трлн дол., що в 1,8 рази перевищило показники 2019 року. До числа стійких інвестицій належать такі фінансові інструменти як: зелені облігації, соціальні облігації, змішані соціально-екологічні облігації та фонди стійких інвестицій (пайові інвестиційні та біржові фонди). Задля вироблення майбутніх контурів ринку стійких інвестицій ЮНКТАД разом з партнерами розвиває ініціативу – Центр глобального сталого фінансування ООН, завданнями якого є:

- розроблення бази даних про стійкі інвестиційні фонди;
- оцінювання стійкості та ранжування стійких фінансових продуктів на світовому ринку капіталу;

- формування переліку передових практик політико-правових заходів для інтеграції стійкості на ринках капіталу та сприяння взаємному навчанню;
- заснування платформи для нарощування потенціалу надання допомоги країнам, що розвиваються, в царині реалізації політико-правових ініціатив, розробки фінансових продуктів, галузевих стандартів, звітності та інших питань забезпечення максимальних вигод від стійкої економіки.

Таким чином, досягнення цілей сталого розвитку можливе за умови формування системи зеленого фінансування. Створення такої системи потребує науково-методичної підтримки, включаючи підтвердження класифікації зелених проектів з урахуванням національних пріоритетів розвитку, розробки стандартів оцінювання екологічних ризиків інвестиційних проектів та екологічного моніторингу зелених фінансових інструментів для визначення ефективних заходів держави щодо підтримки зеленого фінансування, формування концепції ринку зелених інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доповідь ООН про тенденції інвестицій у світовій економіці у 2021 році. URL: <https://unctad.org/webflyer/world-investment-report-2021> (дата доступу до ресурсу 09.05.2023).
2. G20 Sustainable Finance Working Group. URL: <https://g20sfdwg.org/> (дата доступу до ресурсу 09.05.2023).
3. Green Finance. URL: <https://aifc.kz/en/green-finance> (дата доступу до ресурсу 09.05.2023).

Кекіш І. П.

*викладач кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

Аліна Пивовар

*студентка гр. ФМСзм-11,
Західноукраїнський національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КІНОЛОГІВ В МИТНІЙ СФЕРІ

Сучасний стан боротьби з основними загрозами національній безпеці нашої держави потребує комплексного та узгодженого використання наявних сил і засобів правоохоронних органів, в тому числі митних інституцій. В умовах активного розвитку суспільства та реформування системи правоохоронних органів актуальним залишається питання результативного використання інспекторів-кінологів зі службовими собаками для виконання завдань, пов'язаних з охороною державного кордону, під час здійснення оперативно-службових і профілактичних завдань, спрямованих на попередження та боротьбу зі злочинністю, забезпечення охорони громадського порядку, охорони об'єктів і територій державної, особистої та інших форм власності.

Для підвищення ефективності митного контролю, а також з метою протидії контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів та незаконного переміщення тютюнових виробів, грошових знаків у вигляді банкнот інспекторами-кінологами територіальних органів Державної митної служби при здійсненні державної митної справи використовуються службові собаки [3].

Методи виявлення предметів контрабанди та митних правопорушень за допомогою службових собак важко переоцінити, вони характеризуються максимальною мобільністю, можливістю використання у морських, повітряних, залізничних, автомобільних пунктах пропуску через державний кордон України, важкодоступних місцях, активно використовуються поруч із

сучасними технічними та спеціальними засобами митного контролю. Однак, ефективне використання службових собак, організація їх догляду та утримання потребують від інспекторів-кінологів наявності спеціальних знань.

Одним із основним завдань фіскальних органів є здійснення кінологічного забезпечення діяльності фіскальних органів. Кінологічне забезпечення, згідно нормативно-правових актів, що регламентують діяльність, пов'язану з організацією кінологічного забезпечення визначається як порядок добору інспекторів-кінологів, підбору та придбання службових собак, підготовки та використання кінологічних команд, облік, утримання, годівля, забезпечення спорядженням, ветеринарне обслуговування, перевезення службових собак [3].

Окрім цього, у своїй діяльності інспектори-кінологи керуються низкою законодавчих та нормативно-правових актів та виконують завдання, серед яких:

- створення сприятливих умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України, здійснення разом з митними органами інших держав заходів щодо удосконалення процедури пропуску товарів, транспортних засобів через митний кордон України, їх митного контролю та митного оформлення;

- здійснення митного контролю та виконання митних формальностей щодо товарів, транспортних засобів комерційного призначення, що переміщуються через митний кордон України, у тому числі на підставі електронних документів (електронне декларування), за допомогою технічних засобів контролю тощо;

- запобігання та протидія контрабанді, боротьба з митними правопорушеннями на всій митній території України[3].

Для забезпечення реалізації вищезазначених завдань інспектори-кінологи здійснюють низку спеціальних функцій, зокрема:

- організовують, проводять, приймають участь самостійно або у взаємодії зі структурними підрозділами митниці, правоохоронними органами, іншими органами державної влади України, відповідними органами іноземних держав у заходах з виявлення, розкриття та припинення порушень митного законодавства

під час проведення службових заходів або на основі здійснення аналітично-пошукової роботи, спрямованої на виявлення способів і механізмів незаконного переміщення предметів контрабанди через митний кордон України та митних правопорушень;

- вивчають структуру предметів контрабанди та митних правопорушень, товарів груп «ризик» та «прикриття», тенденції та закономірності процесу скоєння контрабанди та митних правопорушень, їх форми й методи, здійснюють аналіз ризиків, можливих напрямів і каналів незаконного переміщення через митний кордон України предметів контрабанди та митних правопорушень; здійснюють документальний супровід своєї діяльності;

- відповідають за закріплені за ними ділянки митного контролю з питань організації ефективної роботи кінологічних команд щодо порушення митного законодавства; забезпечують утримання службових собак, їх тренування, ветеринарне обслуговування; удосконалюють професійні знання та навички шляхом навчання на курсах спеціальної підготовки кінологічних команд (кінологічна команда - інспектор-кінолог із закріпленим службовим собакою, що пройшли спеціальну підготовку, приймають участь у здійсненні митного контролю та службових заходах з метою протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів, тютюнових виробів, грошових знаків у вигляді банкнот та шляхом самоосвіти.

Враховуючи специфіку професійної діяльності інспекторів-кінологів, слід виокремити її певні особливості, серед яких: висока відповідальність за наслідки реалізації прийнятих рішень, суворе регламентація професійної діяльності, наявність дезінформації, організація роботи в системі «людина+собака», робота з наркотичними засобами, їх аналогами, зброєю, боєприпасами, порушниками митного законодавства, часті зміни місця дислокації, порушення режиму харчування та сну, несення служби в нічний, надурочний час, а також у вихідні та святкові дні, температурні впливи за різних умов несення служби тощо. Для виконання безпосередніх посадових обов'язків, ефективної організації службової діяльності, усвідомленого виходу зі складних ситуацій, уникнення напружених

ситуацій, ефективного розподілу свого часу тощо, інспектор-кінолог повинен володіти спеціальними знаннями (рис.1).

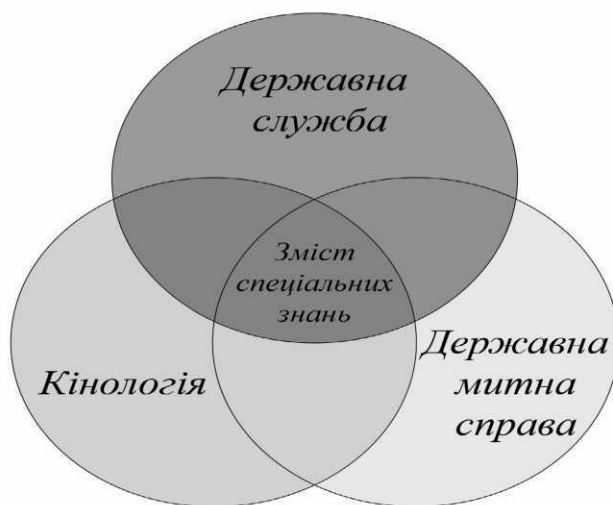

Рис.1. Спеціальні знання інспектора-кінолога при здійсненні державної митної справи

Виходячи з вищевказаного, можна стверджувати, що спеціальні знання інспекторів-кінологів - сукупність знань, отриманих в процесі спеціальної підготовки та відпрацьованих до автоматизму навиків, які дозволяють ефективно проводити митний контроль та протидіяти контрабанді наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів та митним правопорушенням.

Зазначимо, що в територіальних органах Державної митної служби чимала увага приділяється питанню добору інспекторів-кінологів. Відповідно до визначених вимог кандидати на посаду повинні мати вищу освіту, пройти навчання на початкових курсах спеціалізованої підготовки вперше прийнятих працівників на державну службу в органи Державної митної служби, знати основи ветеринарії та кінології. Основними морально-вольовими якостями повинні бути: витривалість, рішучість, наполегливість, ініціативність тощо.

Спеціальна підготовка інспекторів-кінологів здійснюється шляхом навчання у спеціалізованому органі з питань спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення (до 2014 року - Центр підвищення кваліфікації, перепідготовки працівників та кінології Держмитслужби, з 2014 року і до

сьогодні - Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення Міндоходів. Проте, Постановою Кабінету Міністрів України від 6 серпня 2014 року № 311 «Про утворення територіальних органів Державної фіскальної служби та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України» передбачається реорганізація територіальних органів Міндоходів шляхом їх приєднання до відповідних територіальних органів Державної фіскальної служби України) [1]. Спеціальна підготовка здійснюється за освітньо-професійною програмою, розробленою у відповідності до вимог нормативних документів та складається із загальної, функціональної та галузевої складової. Кожна складова, в свою чергу включає в себе визначену кількість модулів. За результатами навчання проводиться підсумковий контроль у тестовій формі та перевіряється рівень готовності кінологічних команд.

Спеціальна підготовка включає: первинну підготовку кінологічних команд; підвищення кваліфікації кінологічних команд; тренування кінологічних команд.

Тренування кінологічних команд впливає із службових завдань і собака тренується безпосередньо на місці служби. Систематичне планове тренування із поступовим введенням ускладнень, безпосередньо пов'язаних зі специфікою діяльності забезпечує готовність кінологічної команди до виконання службових завдань в будь-яких умовах діяльності та при наявності відволікаючих подразників.

Професійна діяльність інспекторів-кінологів характеризується виключною складністю, багатоаспектністю та динамізмом. Постійне вдосконалення законодавства, оптимізація митних процедур, розвиток міжвідомчої взаємодії, імплементація міжнародних стандартів потребують відповідного рівня спеціальної підготовки. Аналіз загальних та спеціальних функцій інспекторів-кінологів дозволяє виокремити особливості формування спеціальних знань.

Спеціальні знання інспекторів-кінологів, складаються із окремих складових, пов'язаних між собою. Зокрема, знання основ митної справи для

інспектора-кінолога, який безпосередньо приймає участь у проведенні митного контролю, боротьбі з контрабандою та митними правопорушеннями є ключовими. Зміст цих знань спрямований на розвиток базових компетенцій у сфері митної справи, тобто забезпечення знань митної термінології, митних режимів та процедур, правил переміщення товарів, транспортних засобів та громадян через митний кордон України, особливостей проведення митного контролю тощо, убезпечення від професійних помилок та не фахових дій.

Основою для комплексного вирішення питань юридичного характеру, чіткого та оперативного реагування на ті чи інші обставини, підвищення ефективності здійснення митного контролю, протидії контрабанді, яка характеризується значними обсягами, високим ступенем організованості, технічного забезпечення, регіональними й міжнародними зв'язками служать знання вітчизняного законодавства, зокрема митного, кримінального та адміністративного.

Потужним засобом відбору службових собак для навчання та використання у службовій діяльності, зокрема це перевірка фізичного стану, зору, слуху, нюху, рухової активності, здатності до орієнтування, апортування, екстраполяції, переважаючих реакцій, схильності до пошуку шуканого предмету, оцінка типологічних особливостей вищої нервової діяльності тощо є знання теоретичних основ ветеринарії, зоопсихології, етології. Ці знання надають можливість урахування фізіологічних, індивідуальних особливостей собаки, організації правильного харчування, моціону, відповідного догляду, утримання та розведення. Слід зауважити, що митний огляд з використанням кінологічних команд проводиться в морських портах, аеропортах, залізничних вокзалах, у вантажних і пасажирських транспортних засобах тощо, тому обмеженість знань про вплив зовнішнього середовища (кліматичних, метеорологічних, фізичних та хімічних факторів) на організм та поведінку собаки, особливостей адаптації собаки до місця та умов роботи, чергування праці та відпочинку, впливу стресових чинників та несприятливих подразників,

стимулювання роботи собаки позначиться на ефективному використанні кінологічної команди.

До спеціальних знань відносяться знання теорії спеціального дресирування службових собак щодо пошуку наркотичних засобів, психотропних речовин, зброї, боєприпасів, тютюнових виробів та грошових знаків у вигляді банкнот, які включають вивчення фізіологічних основ поведінки та дресирування собаки, дозволяють розуміти особливості психічної діяльності та поведінки, правильно планувати повсякденну та службову діяльність [2].

Ефективність реалізації спеціальних знань у щоденній службовій діяльності потребує забезпечення необхідних умов для розвитку та удосконалення шляхом систематичного підвищення кваліфікації та тренування кінологічних команд.

Отже, формування спеціальних знань інспекторів-кінологів при здійсненні державної митної справи відбувається як в процесі спеціальної підготовки так і під час виконання службових обов'язків. Ці знання включають знання основ митної справи, митного, адміністративного та кримінального законодавства, основ ветеринарії, зоопсихології, етології, спеціального дресирування, а також знання психології та етики спілкування. Крім того, забезпечення високого рівня спеціальних знань вимагає відповідних умов для їх формування, розвитку та вдосконалення, зокрема: удосконалення системи спеціальної підготовки кінологічних команд; забезпечення своєчасного та якісного навчання на курсах спеціальної підготовки кінологічних команд; активізації наукових досліджень щодо удосконалення кінологічного забезпечення; створення в територіальних органах **Державної митної служби** сучасної матеріально-технічної та навчальної бази для тренування та утримання службових собак, розвитку міжвідомчої та міжнародної співпраці з питань кінології.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Войцещук А.Д. Залучення кінологічних команд та скануючи систем до процедур митного контролю для попередження ризиків митного простору*

країни // Електронний науково-практичний журнал «Інфраструктура ринку». - Випуск 11. - 2017.

2. Виноград О. В. Основи службової кінології : навч. посіб. / О. В. Виноград. - Хмельницький : Меркьюріті-Поділля, 2011. - 192 с.

3. Митний кодекс [Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верхов. Радою 13 березня 2012 р. № 4495-VI]. - Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>

УДК 336.1

Ківелюк Я.

аспірант

Західноукраїнський національний університет

Паньків А.

аспірант

Західноукраїнський національний університет

Чернишенко Ю.

аспірант

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник:

Лободіна З. М.

д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Західноукраїнський національний університет

НЕОБХІДНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ФІСКАЛЬНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

З огляду на значну диференціацією рівнів соціально-економічного розвитку та фінансового потенціалу адміністративно-територіальних утворень, з метою забезпечення доступності та якості надання конституційно гарантованих публічних послуг населенню виникає потреба в усуненні фіскальних дисбалансів на субнаціональному рівні шляхом здійснення бюджетного регулювання як

одного з найважливіших фінансових методів. Вирішення зазначеної проблеми має відбуватися під час реалізації стратегічних і тактичних заходів бюджетної політики відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та сприятиме посиленню фінансової спроможності територіальних громад.

Стратегічною ціллю реформування системи управління державними фінансами є «підвищення ефективності розподілу ресурсів на рівні формування державної політики, а удосконалення міжбюджетних відносин з урахуванням нової моделі територіальної організації влади України та оновлених повноважень органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування» [3] визначено одним із векторів її досягнення.

Не зважаючи на те, що вирішенню проблем функціонування міжбюджетних відносин значна увага приділялася і під час реалізації Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2017–2020 роки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 лютого 2017 р. № 142), на сучасному етапі продовжують з'являтися нові виклики.

Зокрема, внаслідок впровадження заходів в контексті реформи фіскальної децентралізації так і не вдалося чітко розмежувати повноваження між органами державної влади та місцевого самоврядування; збільшилися дохідні та видаткові повноваження органів місцевого самоврядування; внаслідок скорочення повноважень районних рад і адміністрацій відбулася передача багатьох повноважень на рівень територіальних громад. Відтак особливої актуальності набула проблема забезпечення належним обсягом фінансових ресурсів власних і делегованих повноважень органів місцевого самоврядування на рівні громад, зокрема і тих, які у них з'явилися у результаті реформування.

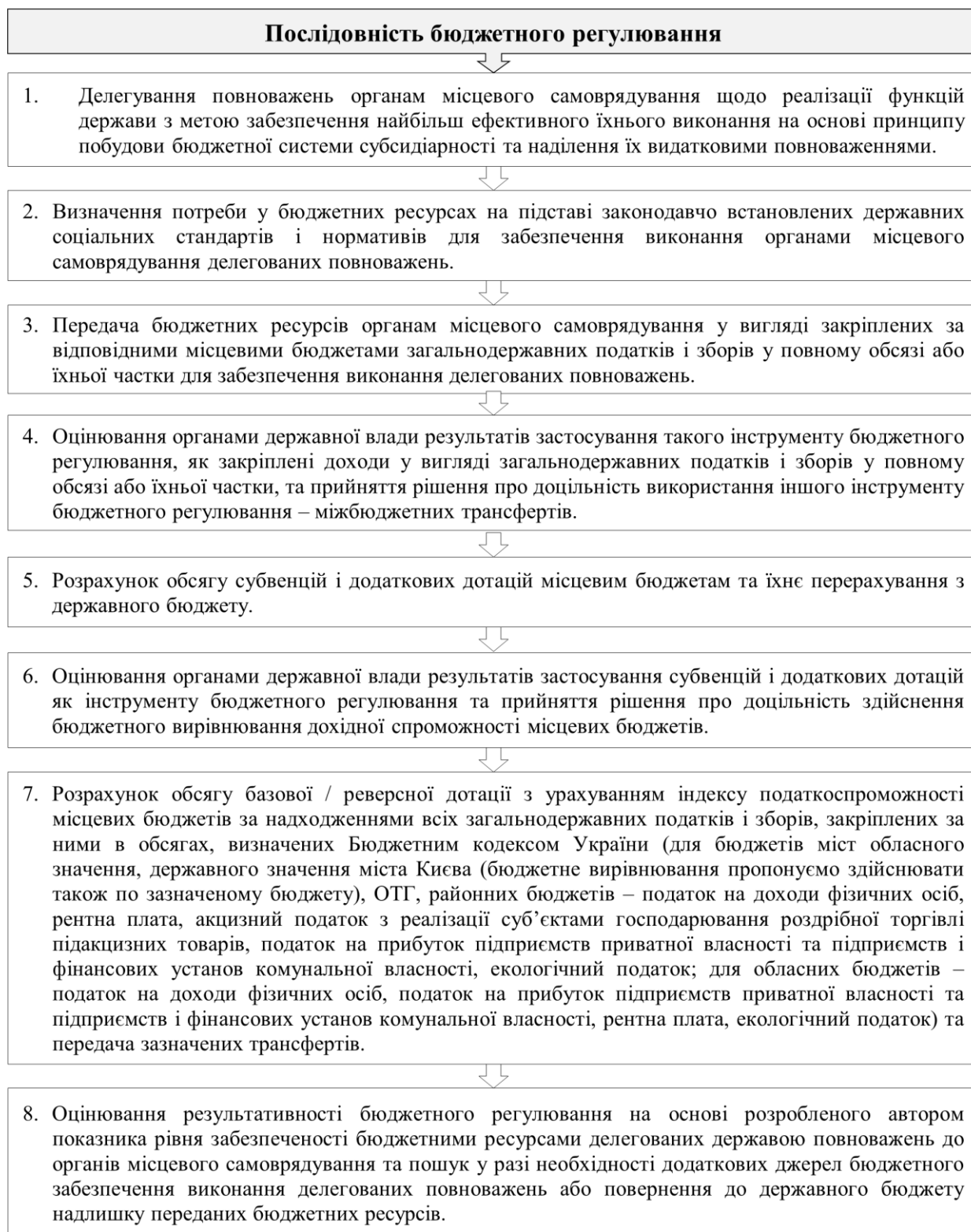
«Для досягнення визначеної мети необхідно врегулювати питання щодо розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування за принципом субсидіарності шляхом проведення відповідних консультацій із всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування. Також доцільно вдосконалити систему бюджетного вирівнювання з урахуванням

оновлених повноважень органів місцевого самоврядування.

У рамках трансформації міжбюджетних відносин та фіскальної децентралізації заходи доцільно здійснювати шляхом: чіткого розмежування повноважень між органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування; збільшення та диференціації джерел власних фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування; удосконалення механізму фінансового забезпечення видаткових повноважень, які передаються державою на виконання органам місцевого самоврядування та місцевим органам виконавчої влади; посилення фінансової прозорості та підзвітності органів місцевого самоврядування» [3].

У вітчизняній практиці використовують такі інструменти бюджетного регулювання: закріплення загальнодержавних податків і зборів за місцевими бюджетами та міжбюджетні трансферти. У 2022 р. до місцевих бюджетів надійшло 309,2 млрд грн (55,7% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів) загальнодержавних податків і зборів та 136,8 млрд грн (24,6% від загального обсягу доходів місцевих бюджетів) дотацій і субвенцій [4]. З огляду на важливу роль зазначених фінансових інструментів у забезпеченні дохідної спроможності місцевих бюджетів, доцільно шукати шляхи посилення їх ролі.

Заслуговує на увагу запропонований З. Лободіною науковий підхід щодо вдосконалення науково-методичних засад бюджетного регулювання, які «базуються на поетапному застосуванні інструментів такого регулювання, що дає змогу забезпечити відповідність між одержаними від органів державної влади бюджетними ресурсами на реалізацію делегованих повноважень і потребою у них та оцінити результативність бюджетного регулювання на основі визначення рівня забезпеченості бюджетними ресурсами делегованих державою повноважень до органів місцевого самоврядування» [2].

Рис. 1. Алгоритм бюджетного регулювання [1, с. 316]

З цією метою автором розроблено алгоритм здійснення бюджетного регулювання (рис. 1), «дотримання якого органами державної влади дасть змогу вдосконалити бюджетне забезпечення реалізації: делегованих повноважень

органів місцевого самоврядування за рахунок ресурсів державного бюджету шляхом забезпечення відповідності між одержаними від органів державної влади бюджетними ресурсами і потребою у них; власних самоврядних повноважень органів місцевого самоврядування за рахунок спрямування на їхню реалізацію власних доходів місцевих бюджетів у повному обсязі без відволікання частини бюджетних ресурсів на реалізацію делегованих повноважень» [1, с. 316].

Пріоритетними під час здійснення бюджетного регулювання мають бути не міжбюджетні трансферти, а використання такого фінансового інструменту як закріплені доходи бюджету територіальної громади у вигляді загальнодержавних податків та зборів у повному обсязі або їхньої частки і врахування під час розрахунку індексу податкоспроможності місцевих бюджетів надходжень усіх загальнодержавних податків та зборів, закріплених за ними в обсягах, визначених Бюджетним кодексом України.

Практичне застосування цієї рекомендації сприятиме вдосконаленню бюджетного забезпечення реалізації повноважень органів місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лободіна З. Бюджетний механізм: концептуальні засади та перспективи модернізації : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 412 с.
2. Лободіна З. М. Бюджетне регулювання та перспективи його вдосконалення в контексті бюджетної децентралізації. *Економічний простір* : зб. наук. праць. Дніпро : Придніпров. держ. акад. будівництва та архітектури, 2018. № 133. С. 130–143.
3. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки та плану заходів з її реалізації. Розпорядження Кабінету Міністрів України; Стратегія від 29.12.2021 р. № 1805-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text>
4. Державний веб-портал бюджету для громадян Open budget. URL: <https://openbudget.gov.ua/>

Кізима А. Я.*к. е. н., доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет***Охотницький М. В.***аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет*

ПРАГМАТИКА ІНВЕСТУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

У сучасних умовах «мобілізація тимчасово вільних коштів фізичних і юридичних осіб та їх ефективний розподіл між різними секторами економічної системи, що здійснюється за допомогою фінансового ринку» [1, 62] є доволі потужним фактором стимулювання української економіки, який дозволяє перетворювати накопичені заощадження громадян у такий необхідний і вкрай затребуваний інвестиційний ресурс. Тож зважаючи на те, що «одним із найскладніших і водночас найважливіших завдань, які домогосподарства вирішують, приймаючи рішення про здійснення заощаджень, є вибір найефективніших форм заощаджень» [2, 203], маємо усі підстави стверджувати, що проблема ефективного використання українцями накопичених раніше заощаджень є досить актуальною, особливо беручи до увагу надзвичайно складну фінансово-економічну ситуацію, в якій опинилася Україна внаслідок повномасштабного російського вторгнення у лютому 2022 року.

Передусім зазначимо, що способи та інструменти зберігання й інвестування заощаджень в умовах війни суттєво відрізняються від аналогічних процесів, здійснюваних у мирний час. І навіть поради вітчизняних експертів у царині інвестування з цього приводу теж доволі суттєво різняться. Тож проаналізуємо сучасні тренди у сфері інвестування заощаджень українських домогосподарств більш детально.

Слід акцентувати, що попри потенційну загрозу ймовірного дефолту України через повномасштабну військову агресію РФ, низка експертів все ж вважають зберігання готівкових заощаджень у гривні найкращим з-поміж інших варіантів, пояснюючи це тим, що саме в умовах можливих «аварійних відключень електроенергії, банки не зможуть приймати валюту. Тоді здати долари та євро можна буде через обмінники і вони почнуть встановлювати вигідний їм курс» [3]. До того ж, «продукти харчування ми купуємо саме за гривню. Користування транспортом ми оплачуємо гривнями. У лікарнях оплату приймають також у гривнях. Крім того, від долара у світі масово позбавляються, через те, що інфляція в країні зросла менше, ніж очікувалось. А євро, в перспективі 2023 р., все ще має шанси впасти нижче паритету» [3]. Водночас зазначимо, що у цієї форми заощаджень є і суттєвий недолік, адже в умовах війни готівкові заощадження можуть бути втрачені внаслідок бойових дій, пожежі чи банального грабежу.

Стосовно банківського депозиту, як уже традиційної для наших співвітчизників форми заощаджень, думки експертів суттєво різняться. І хоча урядовці намагаються максимально вберегти банківський сектор від потрясінь, проте ризик втрати накопичених заощаджень у такій формі під час війни все ж існує. Однак «протягом дії воєнного стану та три місяці після його закінчення держава гарантує 100% вкладів для фізичних осіб. Неважливо: це депозит на якийсь термін чи гроші на картковому рахунку. Гарантується вся сума – як у гривні, так і в іноземній валюті. Але виплачують завжди у гривні за офіційним курсом НБУ. Тож гроші українців в банках захищені» [3]. Тому оптимальним варіантом, на нашу думку, було б зберігання накопичених заощаджень у рівних частинах (скажімо, гривня, долар, євро), позаяк хоча заощадження у гривнях забезпечують вищий банківський відсоток, а в доларах і євро – нижчий, проте валютні вклади більше захищені від курсових коливань, ревальвації чи девальвації. Тобто, при симетричному виграші у гривнях, доларах чи євро, сукупні заощадження вкладника залишатимуться загалом захищеними.

Доволі цікавим трендом інвестування в період війни стало придбання українцями вітчизняних цінних паперів, зокрема такого різновиду облігацій внутрішньої державної позики як військові облігації. За період війни уже десятки тисяч громадян придбали зазначені облігації, причому лєвова частка з них – зробили це вперше, не маючи жодного попереднього досвіду такого інвестування. Принагідно відмітимо, що це доволі привабливий інструмент інвестування, «адже військові облігації, попри те, що дають можливість їхньому власнику отримувати додатковий дохід у розмірі від 11 до 18% річних (який, до того ж, звільнений від оподаткування ПДФО і військовим збором), мають у собі і великий соціальний посил, позаяк кожна інвестована у військові облігації гривня наближає перемогу України у цій війні» [4, 159].

Ще однією традиційно популярною формою інвестування заощаджень продовжує залишатися золото, оскільки серед українців побудує думка про його високу надійність і низьку ймовірність різкого падіння ціни (на відміну, скажімо, від акцій чи інших активів). Звісно ж, у нього можна інвестувати, при цьому пам'ятаючи, що у золота досить низька ліквідність (тобто, за необхідності його буде доволі важко продати, підшукуючи відповідного покупця чи хорошу знижку). До слова, «популярність золота особливо зростає у часи кризи та невпевненості ринків. Скупівля золота – це спроба стабілізувати ситуацію та не робити ризикованих інвестицій» [5].

Наостанок зазначимо, що при здійсненні інвестицій завжди існують певні ризики, до яких, окрім «неефективної державної грошово-кредитної політики, що призводить до втрати населенням своїх заощаджень» [6, 129], належать також низка індивідуальних чинників, зокрема: «соціальне середовище, в якому функціонує домашнє господарство; психологічні особливості осіб, що входять до складу домашнього господарства; спосіб життя, який веде домашнє господарство; рівень економічної активності учасників домашнього господарства тощо» [6, 129].

Тож переконані, що навіть у складних умовах воєнного стану українці все ж мають непогані перспективи для вкладення заощаджень. Водночас слід пам'ятати про те, що в умовах війни жодна інвестиція не може бути надійною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кізіма Т.О., Луцишин О.О. Аналітичний огляд інфраструктури фінансового ринку України: інституційний аспект. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2016. Вип. 2 (30). С. 62-69. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14566/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f%20%d0%9a%e2%94%82%d0%b7%d0%b8%d0%bc%d0%b0%20%d0%a2.%d0%9e.%2c%20%d0%9b%d1%83%d1%86%d0%b8%d1%88%d0%b8%d0%bd%20%d0%9e.%d0%9e..pdf>
2. Кізіма Т.О. [Заощадження домашніх господарств: сутнісно-теоретичні та класифікаційні аспекти](#). Формування ринкових відносин в Україні. 2010. Вип. 10 (113). С. 200-206.
3. Хаджирадева В. Як зберегти заощадження під час війни. <https://ua.korrespondent.net/articles/4539186-yak-zberehty-zaoschadzhennia-pid-chas-viiny>
4. Кізіма Т., Булавинець В., Кізіма А. Фінансова поведінка домогосподарств у контексті розвитку поведінкових фінансів. Економічний аналіз. 2022. Том 32. № 4. С. 152-164. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2022.04.152>
5. Сиваківський Я. Купують як ніколи: навіщо центральні банки скуповують золото – рекорд вже побитий. https://24tv.ua/business/dlya-chogo-tsentralnim-bankam-zoloto-poyasnennya_n2308647
6. Кізіма Т.О. Бюджет домогосподарства: теоретичні основи та прагматизм формування в сучасних умовах. Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ : збірник наукових праць / гол. ред. П.П. Мазурок. Кривий Ріг, 2008. №3 (15). С. 123–129.

Кізима Т. О.

д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,

Західноукраїнський національний університет

Газилишин О. А.

аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,

Західноукраїнський національний університет

ПРАГМАТИКА ФІНАНСУВАННЯ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

У 2015-2016 роках в Україні стартувала реформа політичного фінансування, що запровадила державне фінансування діяльності політичних партій з метою зменшення, як декларувалося, впливу вітчизняного (таї не лише) олігархату на політичну систему країни. В Україні за рахунок коштів державного бюджету «фінансують статутну діяльність політичних партій, не пов'язану з їхньою участю у виборах, а також відшкодовують витрати політичних партій, пов'язані з фінансуванням їхньої передвиборної агітації під час чергових та позачергових виборів народних депутатів України» [1, 334].

Принагідно зазначимо, що, окрім державного фінансування, реформа передбачала також більш чітке регулювання приватного фінансування політичних партій, запровадження для них щоквартальної фінансової звітності і системного державного контролю за фінансуванням таких партій.

Проте у березні 2020 року парламент прийняв низку змін до законодавства, якими дозволив усім партіям не подавати фінансову звітність до завершення терміну дії карантину. Нині ситуація ускладнилася новими обставинами, пов'язаними із запровадженням воєнного стану, які дозволили не подавати звітності і ввели «мораторій» на перевірку тих звітів, котрі подаються політичними партіями із власної ініціативи. Однак навіть якщо якась партія

гіпотетично і захоче подати свій звіт, то зробити цього вона не зможе передусім технічно, позаяк із зрозумілих міркувань безпеки в умовах війни Національне агентство з питань запобігання корупції обмежило доступ до реєстру звітності.

Зважаючи на те, що передусім будь-яка «фінансова діяльність, управління фінансовими ресурсами розглядаються через призму оптимізації, раціонального маневрування грошовими потоками» [2, 37], є необхідність проаналізувати сучасні тренди, що мають місце у державному фінансуванні політичних партій в умовах повномасштабної війни в Україні.

Так, згідно чинного законодавства, у 2023 році на фінансування діяльності політичних партій з державного бюджету мали б виділити 960 млн грн. Однак поданий Кабінетом міністрів України проект державного бюджету передбачав на ці цілі лише 366 млн грн. Тож в остаточній редакції, з урахуванням спільної поправки народних депутатів від «Слуги народу», «Батьківщини» і «Європейської солідарності» було зафіксовано обсяг державного фінансування політичних партій на суму 885 млн грн. (рис. 1).

Рис. 1. Динаміка обсягів державного фінансування політичних партій в Україні у 2016-2023 роках [1]

За звичних обставин обсяг фінансування кожної політичної партії розраховується доволі просто: 90% усіх коштів розподіляють між партіями пропорційно до їхнього результату на виборах, а 10% – рівними частками між політичними партіями, котрі забезпечили належний рівень представництва жінок з-поміж обраних за списком депутатів Верховної Ради (не менше 1/3).

Однак звичним 2023 рік, звісно ж, не буде, позаяк:

державного фінансування не отримає заборонена в Україні ОПЗЖ;

фінансування, найімовірніше, не отримає «Голос» через підозру в укладанні фіктивних договорів для виведення державних коштів;

зважаючи на складну соціально-економічну та військово-політичну ситуацію, Кабінет міністрів України може прийняти рішення про скорочення окремих видатків, як це мало місце у 2022 році (рис. 2);

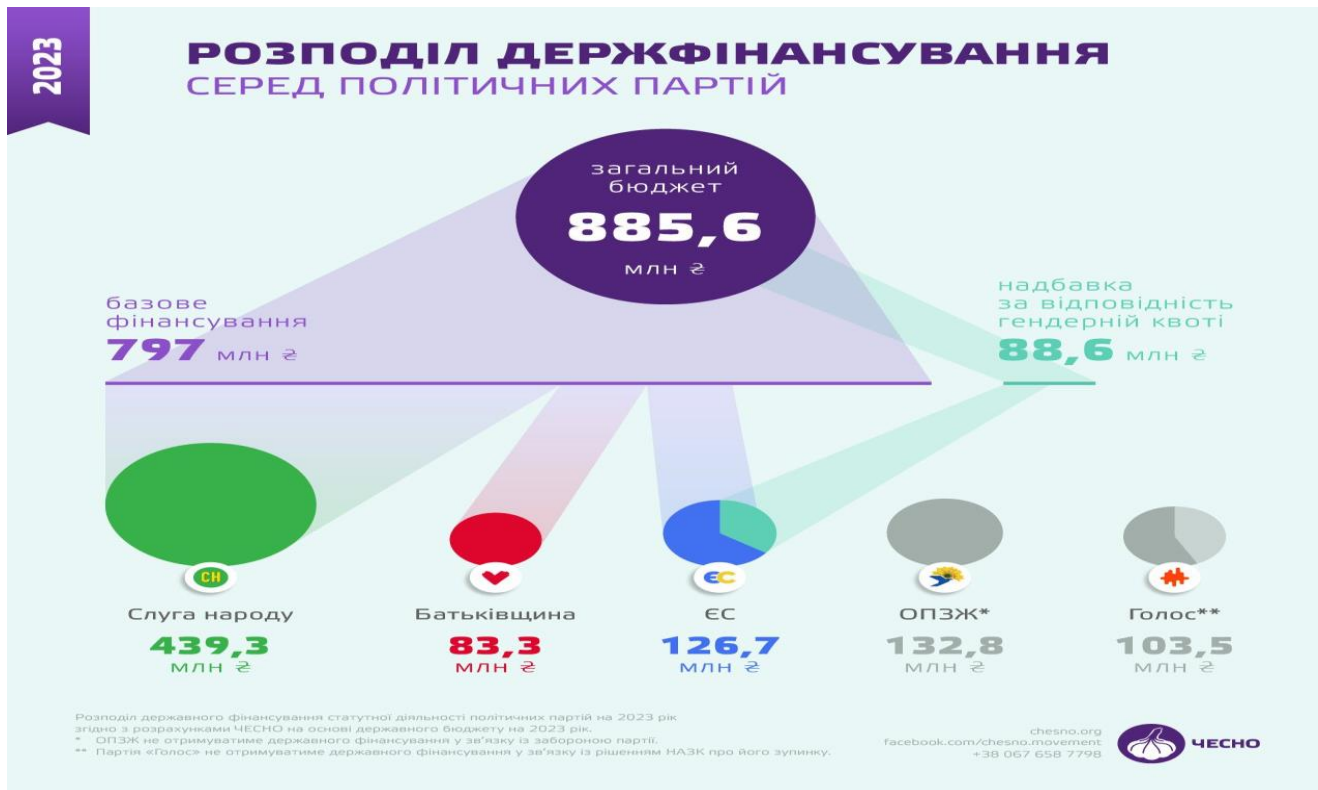
Рис. 2. Структура обсягів державного фінансування політичних партій в Україні у 2022 році [1]

будь-яка партія, яка отримує державне фінансування, з метою політичного піару може частково або повністю відмовитися від фінансування;

у випадку різкого погіршення економічної ситуації Державне казначейство України має право не перерахувати кошти політичним партіям.

Відтак, якщо жодна із вищенаведених ситуацій, котрі фактично можуть вплинути на обсяг розподілених політичним партіям коштів, не спрацює, то у 2023 році три парламентські партії отримають сукупно 649,2 млн грн. (рис. 3).

Рис. 3. Структура розподілу державного фінансування політичних партій в Україні у 2023 році [1]

Однак зробити висновок про те, як насправді політичні партії використають виділені їм державні кошти у 2023 році, можна буде лише на основі їхньої фінансової звітності, якої, до слова, у попередні роки ніхто не подавав. Відтак можливість довідатися про розпорядження коштами, отриманими від державного фінансування, з'явиться лише після поновлення зобов'язання для політичних партій подавати таку фінансову звітність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фінанси : підручник / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова. Київ : Знання, 2008. 611 с.

2. Кізіма Т.О. Аналіз «Витрати – Обсяг – Прибуток» у діяльності спільних підприємств. Фінанси України. 2000. №4. С. 37-41.

3. Фещенко І. Партії продовжують отримувати сотні мільйонів з бюджету і не звітують. Як це змінити? URL :

https://lb.ua/news/2023/01/07/541681_partii_prodovzhuyut_otrimuvati_sotni.html

УДК 330.14

Кісіль В. І.

аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

ОСНОВНИЙ КАПІТАЛ: СУТНІСНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Основний капітал у джерелах наукової літератури трактують, виходячи із власних наукових поглядів та переконань, тому набуває неабиякої актуальності доцільність їхньої систематизації. Критичне опрацювання низки праць вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів дозволяє виокремити економічний та фінансові підходи.

Так, відповідно до економічного підходу – це тільки реальний матеріалізований капітал – засоби праці. А. Фукс визнає основним капіталом ті елементи продуктивного капіталу, які повною мірою беруть участь у виробничому процесі, але переносять свою вартість на виготовлені товари частинами, в міру зносу. Матеріальними носіями основного капіталу є засоби праці – виробничі будівлі, споруди, машини, устаткування, прилади тощо. Їх вартість поступово, частинами відокремлюється від матеріального тіла, включається у вартість товарів і після реалізації останніх на ринку повертається на підприємство [1, с. 8].

В. Панченко також подає трактування основного капіталу, акцентуючи на економічній складові. За його інтерпретацією, основним капіталом є ті елементи капіталу, які повною мірою беруть участь у виробничому процесі, але свою вартість переносять на товар частинами, в міру зносу, який залежить від нормативного терміну служби [2, с. 9].

У зарубіжній літературі, зокрема в сучасному тлумачному словнику, знаходимо таке трактування. Основний капітал – це капітальні товари тривалого користування, які вживають протягом тривалого періоду, наприклад, будівлі, обладнання, інструменти [3, с. 156].

Отож, при характеристиці основного капіталу з економічної точки зору акцентується увага на без сумніву важливих аспектах, таких як тривалий цикл використання, особлива форма вираження, проте водночас упускається вартісне вираження основного капіталу.

Щодо фінансового визначення, то зазначимо, що Н. Спасів дає визначення основного капіталу «що основним капіталом є грошові кошти, які мобілізує підприємство з власних і запозичених джерел фінансування для формування необхідних йому довготермінових необоротних активів з метою ефективного господарювання. Кошти, які витрачаються на придбання цих активів, авансуються повністю, але вилучаються лише частинами у розмірі амортизації» [4], акцентуючи при цьому на вкладенні коштів в основні засоби. І. Зятковський характеризує основний капітал як суму вкладень у необігові активи у вигляді вартості матеріальних активів – основних засобів у робочому стані, основних засобів у вигляді незавершених капітальних вкладів, нематеріальних активів – об'єктів права і довгострокових фінансових інвестицій [5, с. 54]. А. Загородній, Г. Вознюк та Т. Смовженко вважають, що основний капітал – «це капітал, інвестований у позаоборотні (довготермінові) активи підприємства [6, с. 204].

Відповідно, із позицій фінансової теорії основний капітал визначають за вартісним вираженням та особливими формами прояву і руху. Саме ці

характеристики, на наше переконання, найбільш точно відбивають сутність основного капіталу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фукс А. Д. Амортизація та оновлення основного капіталу: теорія і практика. К.: Вид-во КНЕУ. 1996. 160 с.
2. Панченко В. Н. Механізм відтворення та підвищення капіталовіддачі основного капіталу авіапідприємств. К.: „Фенікс”. 2002. 364 с.
3. Smith V.L. Investment and production. Cambridge. 1961. p. 114.
4. Спасів Н.Я. Пріоритети фінансового забезпечення формування основного капіталу в умовах глобалізації . Ефективна економіка. 2017. №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>
5. Зятковський І. В. Фінанси підприємств: навчальний посібник. Вид. 2-ге, доповн. і переробл. Тернопіль: Економічна думка. 2002. 400 с.
6. Фінансовий словник. 4-те видання, виправлене та доповнене. За ред. А. Г. Загороднього, Г. Л. Вознюк та Т. С. Смовженко.: Львів. Вид-во „Центр Європи”. 2002. 625 с.
7. Данилюк М.І. Мирончук О.Р. Теоретичні аспекти політики управління основним капіталом на підприємстві в сучасних умовах. Молодий вчений. 2018. № 11(63). С. 1107-1110.
8. Горшкова Н.І. Основний капітал як важливіший фактор економічного розвитку. Формування ринкових відносин в Україні. 2013. № 9. С. 47-52.
9. Алексін Г.О. Управління основним капіталом як оперативна складова фінансової стратегії підприємств. Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту: зб. наук, праць. 2016. № 3. С. 85-90.

Клименко К.В.

*к.е.н., завідувачка відділу бюджетної системи
та фінансів інституційних секторів економіки*

Ухналь Н.М.

*доктор філософії з економіки,
завідувачка науково-організаційного відділу
ДННУ «Академія фінансового управління»*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

У сучасних реаліях економічні процеси постійно трансформуються під впливом глобалізації та цифровізації, що створюють нові можливості та виклики для валютного ринку. В цих умовах ефективність та результативність функціонування валютного ринку, котрий є однією з основних ланок національної економіки, залежать від низки факторів. Цифровізація валютного ринку може включати в себе використання сучасних інформаційних технологій, таких як електронні торгові платформи, віртуальні валюти, блокчейн, електронні гаманці та інші інноваційні інструменти для підвищення швидкості транзакцій та безпеки операцій з валютою, а також для зменшення торгових витрат і ризиків.

Наприклад, використання технології блокчейн може допомогти унеможливити подвійні витрати та забезпечити безпеку операцій з криптовалютами. Електронні гаманці можуть зберігати криптовалюти та допомагати здійснювати швидкі та зручні операції з валютами. Однак, важливо мати на увазі, що цифровізація може мати свої ризики та виклики, такі як збільшення кібератак та нестабільність ринку. Тому, важливо ретельно розробити та впроваджувати такі інноваційні рішення з урахуванням їх можливих наслідків. Розглянемо останні новели щодо трансформаційних процесів у контексті цифровізації валютного ринку України.

Так, наприкінці 2022 р. НБУ презентував учасникам платіжного ринку та ринку віртуальних активів проєкт концепції цифрових грошей НБУ – е-гривні.

CBC (Central Bank Digital Currency) – це цифрова валюта, яка емітується центральним банком країни та може використовуватися як альтернатива традиційній готівці та електронним платіжним системам. CBC може бути збережена на електронних гаманцях та використовуватися для здійснення різних операцій в Інтернеті, таких як покупки, перекази коштів та інші.

CBC має кілька можливих переваг. Ось деякі з них:

1. Забезпечення безпеки: CBC може бути більш безпечною, ніж традиційна готівка, яка може бути викрадена або підроблена. CBC може бути створена з використанням технології блокчейн, що забезпечує високий рівень безпеки й надійності.

2. Зменшення витрат: CBC може зменшити витрати на обробку та обіг готівки, так як вона буде електронною. Вона також може зменшити витрати на транзакції та перекази коштів, які зазвичай пов'язані із використанням електронних платіжних систем.

3. Збільшення доступності: CBC може збільшити доступність фінансових послуг та зробити їх доступними для людей, які не мають банківських рахунків або доступу до традиційних фінансових послуг.

4. Забезпечення контролю: CBC може допомогти центральному банку забезпечити контроль над грошовою масою та використанням грошей. Вона також може забезпечити більш ефективний контроль над фінансовими операціями та боротьбу зі злочинністю.

Проте, важливо мати на увазі, що введення CBC потребує ретельного вивчення та вирішення різних питань, таких як безпека, технічні аспекти та взаємодія з іншими фінансовими інструментами.

Тому у цьому контексті важливою актуальністю набуває імплементація на вітчизняних валютний ринок електронної гривні. Е-гривня – цифрова форма гривні, котра може бути збережена і використана в електронному вигляді. На відміну від традиційної готівки, е-гривня може бути збережена на електронних гаманцях й використана для здійснення різних операцій в Інтернеті. Наразі НБУ проводить дослідження можливості випуску е-гривні й визначення її

нормативно-правових й технічних аспектів. Проте, потрібно мати на увазі, що введення електронної е-гривні потребує вивчення й вирішення різних проблемних питань, а саме: безпека, технічні аспекти, взаємодія з іншими фінансовими інструментами.

Використання е-гривні має бути зручним і доступним для усіх громадян, суб'єктів господарювання, органів державної влади, банківських та небанківських фінансових установ.

Розробка та впровадження е-гривні в Україні сприятиме: еволюції платіжної інфраструктури України; подальшому поширенню безготівкових розрахунків, зменшенню їх вартості; цифровізації економіки; росту рівня прозорості розрахунків; підвищенню довіри громадян до національної валюти. Водночас е-гривня може позитивно вплинути на забезпечення економічної безпеки держави, посилення монетарного суверенітету держави та спроможності НБУ підтримувати фінансову й цінову стабільність як запоруку стійкого економічного зростання держави. Наразі НБУ розглядає та опрацьовує такі можливі варіанти використання е-гривні, від котрих залежатимуть її дизайн й характеристики: для роздрібних безготівкових платежів із можливим функціоналом «програмованих» грошей; для використання у сфері, пов'язаній з обігом віртуальних активів; для забезпечення можливості здійснення транскордонних платежів [1].

У квітні 2023 р. запущено систему електронних платежів (СЕР) НБУ нового покоління, котра базується на міжнародному стандарті ISO 20022 і може використовуватися для проведення міжбанківських платежів у режимі 24/7. Стандарт ISO 20022 дозволяє уніфікувати платіжні повідомлення, встановити єдині правила їх заповнення та обробки, розширити конфігурації за рахунок додаткових полів та структурованої інформації.

Очікується, що це сприятиме подальшій автоматизації та прискоренню обробки платежів, а також підвищенню рівня обслуговування учасників та клієнтів СЕР. Перехід до наступного покоління СЕР є вагомим технічним передумовою для подальшого якісного розвитку платіжної української

інфраструктури. Так, враховуючи отримання Україною статусу держави кандидата на членство в ЄС, регулятор продовжив працювати активно над можливістю приєднання нашої держави до Єдиної зони платежів у євро (SEPA) та реалізацією функціоналу миттєвих платежів у наступній версії СЕП-4.1, тестування котрої заплановане у 2023 р. [2].

НБУ також пом'якшив низку адміністративних норм з квітня 2023 р. з метою створення необхідних умов для запуску проєкту е-резидентства та посилення позитивної тенденції в готівковому секторі вітчизняного валютного ринку, яка сприяла суттєвому спреду між готівковим та офіційним курсом. Тобто при розрахунку обсягу готівкової іноземної валюти, котру банківська установа може продати на валютному ринку, враховуватиметься не 100%, а 120% обсягу купівлі безготівкової валюти в населення, починаючи з 13.04.2022 р. [3]. Мова йде про те, що НБУ надав можливість е-резидентам (після сплати податків в Україні) переказувати на їхні рахунки за кордоном грошові кошти в іноземній валюті, отримані на рахунки у вітчизняних банківських установах від нерезидентів за надані ними послуги. Оскільки такі операції не передбачають купівлі іноземної валюти і переказуються електронним резидентом за рахунок іноземної валюти, отриманої за кордоном, зміна не чинитиме тиску на валютний ринок та міжнародні резерви України. Очікується, що реалізація проєкту е-резиденцій принесе додаткові надходження до державного бюджету, сприятиме просуванню України як світового ІТ-бренду та покращенню позицій України в міжнародних рейтингах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про е-гривню – цифрові гроші Національного банку.
URL:<https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>
2. Запрацювало нове покоління СЕП – на базі стандарту ISO 20022 в цілодобовому режимі. URL:<https://bank.gov.ua/ua/news/all/zapratsyuvало-nove-pokolinnya-sep--na-bazi-standartu-iso-20022-v-tsilodobovomu-rejimi>

3. НБУ пом'якшує обмеження для зміцнення позитивних тенденцій на готівковому валютному ринку та запуску проєкту е-резидентства. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-pomyakshuye-obmejennya-dlya-zmitsnennya-pozitivnih-tendentsiy-na-gotivkovomu-valyutnomu-rinku-ta-zapusku-proyektu-e-rezidentstva>

УДК 005.591.6:368.013

Ковальчук В. Р.

аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

ТЕХНОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Сучасний розвиток фінансового сектору в цілому та страхового, зокрема, обумовлений перманентним і всезростаючим впливом інновативності у діяльності фінансових установ, апробуванням новітніх підходів до управління господарськими процесами, розробкою і впровадженням якісно нових продуктів та удосконаленням технологій їх просування. Саме впровадження інноваційних підходів і новітніх технологій до ведення страхової справи забезпечує страховим компаніям конкурентні переваги на страховому ринку, оптимізацію загальних витрат на надання страхових послуг, підвищення прибутковості, що актуалізує питання аналізу сучасних технологічних інновацій, які знайшли своє застосування на страховому ринку.

Варто відзначити, що технологічні інновації “стосуються змін в організації діяльності страховика (дослідження ринку, нові методи аналізу)” [1, с. 24]. Це, зокрема, забезпечення можливості замовлення страхового полісу через Інтернет, розрахунок страхових внесків на сайті компанії тощо.

На сьогодні основними трендами у частині технологічного переозброєння страхових компаній стали:

- по-перше, використання комбінації технологій автоматизації (RPA, ML, програмування без коду), аналітичних технологій (ШІ, прогнозна аналітика) і підключеного страхування (Інтернет речей, страхування на основі використання) [2]. Як результат, створюються більш цілеспрямовані страхові продукти і підвищується лояльність клієнтів страхової компанії. Так, у звіті Deloitte зазначено, що 65% керівників страхових компаній збільшили свої інвестиції в роботизовану автоматизацію процесів у 2022 році, а 74% збільшили свої інвестиції в штучний інтелект у 2022 році [3];

- по-друге, оптимізація практики управління неузгодженими претензіями, що дозволило швидше обробляти та скорочувати час очікування претензій (середній час виплати складає до 5,5 днів). Нині більше половини претензійної діяльності вже замінено автоматизацією. Водночас виникає потреба підтримання постійного контакту з клієнтами в частині готовності відповісти на будь-які запитання;

- по-третє, активна імплементація розмовних чат-ботів (Chatbots) на основі штучного інтелекту для страхування, а також обробка природної мови (NLP). Варто відмітити, що в середньому розробка чат-бота коштує від 10 до 150 тис. дол. США, тоді як управління центром підтримки клієнтів – близько 350 тис. дол. США на рік. З чат-ботами це одноразова вартість, тому їх переваги очевидні;

- по-четверте, апробування машинного навчання для виявлення шахрайства та управління претензіями. За даними ФБР, страхове шахрайство коштує страховикам 40 млрд. дол. США на рік, і кожні п'ять хвилин виявляється шахрайська страхова вимога [4]. Саме за допомогою машинного навчання можна запобігти шахрайству за рахунок: швидкої обробки даних; виявлення взаємозв'язків, які поза людською увагою; застосування програм аналізу даних, які виявляють нові потенційні шахрайські стратегії;

- по-п'яте, активніше використання дронів та робототехніки, особливо в рамках майнового страхування задля підвищення ефективності управління ризиками та позовів.

- по-шосте, більш інтенсивне застосування хмарних технологій, адже штучний інтелект, машинне навчання, інтелектуальна аналітика даних, телематика, Інтернет речей тощо вимагають величезної обчислювальної потужності, яку може забезпечити лише хмара;

- по-сьоме, імплементація сучасної методології з низьким кодом/без коду, яка дозволяє страховикам збільшити кількість нетехнічних працівників, здатних виконувати важливі технічні завдання. Так, Gartner прогнозує, що до кінця 2024 року 75% великих підприємств використовуватимуть принаймні чотири інструменти розробки з низьким кодом як для розробки ІТ-додатків, так і для громадських ініціатив [5];

- по-восьме, застосування страхових порталів самообслуговування, що можуть допомогти користувачеві керувати страховими внесками, обробкою претензій, обліком і платежами.

Таким чином, в нинішніх умовах цифровізації та інтенсивного використання новітніх технологій страхові компанії можуть успішно розвиватись, лише застосовуючи інноваційні підходи в усіх аспектах своєї діяльності. У цьому контексті особливої значущості набуває технологічна модернізація таких фінансових установ, що дозволяє мінімізувати витрати та втрати від шахрайських дій, підвищити ефективність андерайтингу, управління ризиками, позовами, конкурентоспроможність на ринку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сосновська О. О., Сіренька І. І. Тенденції інноваційного розвитку страхових компаній в Україні. *European scientific journal of Economic and Financial innovation*. 2021. № 2 (8). С. 20-30.
2. 10 трендів, на які страховики повинні звернути увагу у 2023 році. URL: <https://forinsurer.com/news/23/02/01/42297>.

3. Bevz R. Top 10 insurance industry tech trends for 2023. URL: <https://www.avenga.com/magazine/insurance-industry-tech-trends/?region=ua>.
4. Insurance Technology: 25 Trends for 2023. URL: https://www.linkedin.com/pulse/insurance-technology-25-trends-2023-mike-de-waal?trk=pulse-article_more-articles_related-content-card.
5. Insuring the future: top insurance technology trends transforming the industry in 2023. URL: <https://blog.adacta-fintech.com/insurance-technology-trends>.

УДК 005.591.6:334.72

Ковальчук П. Р.

аспірант кафедри фінансових технологій

та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні в Україні формується новий тип економічної системи, який ґрунтується на знаннях й спрямований на використання інновацій. Компанії, які змогли сформувати ефективну систему розвитку перемагають, той, хто спромігся адаптувати власну стратегію розвитку до потреб ринку досягає позитивних економічних результатів. Звідси процеси формування інноваційної стратегії розвитку є надзвичайно важливим фактором, який забезпечує оптимальне функціонування усіх суб'єктів в економічній системі.

Проблемам інноваційної діяльності підприємств присвятили роботи вітчизняні та іноземні вчені а саме: Л. Антонюк, К. Вергала, Б. Ілляшенко, В. Ландик, І. Павленко та інші. Ними сформовані основні теоретичні аспекти інноваційного розвитку суб'єктів господарювання Проте потребують удосконалення теоретичні підходи до формування практичного інструментарію

стабілізації розвитку суб'єктів економічної діяльності.

Загальним напрямком діяльності підприємств є максимізація ефективності їх функціонування, зростання рівня їх фінансової стійкості та конкурентоспроможності. Варто зазначити, що будь-які зміни у системі управління факторами виробництва, які мають інноваційний характер, загалом, позитивно впливають на економічну, фінансову та інвестиційну діяльність [1, 88].

Стратегічний розвиток підприємства повинен враховувати наявні форми управління факторами виробництва, можливості використання інформаційного та інноваційного потенціалу компанії, напрямки оптимізації політики інноваційного розвитку, у якій повинні бути закладені певні рішення, що спрямовані на раціоналізацію структури активів компанії, форм їх використання та нагромадження інформаційного потенціалу.

Будь-яка діяльність суб'єкта господарювання повинна бути направлена на отримання новітніх продуктів, використання сучасних технологій з метою надання якісних послуг та виробництва нових товарів за рахунок удосконалення систем маркетингу, фінансів та менеджменту [2, 27].

За невизначених умов повинні змінюватися підходи до організації систем управління факторами виробництва з метою нормалізації системи управління капіталом.

Загалом інноваційна діяльність повинна бути спрямована на:

- прискорення розвитку;
- забезпечення переваг у конкурентній боротьбі;
- підвищення якості продукції робіт та послуг;
- формування лідерських позицій компанії на ринку;
- більш повного задоволення потреб суспільства у нових продуктах та послугах.

Важливим аспектом розвитку інноваційної складової суб'єкта господарювання є:

- ресурсна та інформаційна база;

- кваліфікація працівників;
- наявність відповідної інфраструктури.

Без цих елементів ефективний розвиток є неможливим. Загалом, основне місце у системі розвитку суб'єкта господарювання відводиться ресурсному забезпеченню, вдало сформованій фінансовій політиці, інформаційному потенціалу.

Інноваційний розвиток суб'єкта господарювання можливий і за рахунок формування різнорідних стратегічних проектів та наукових програм і реалізується у формі певних видів інновацій, які можуть бути отримані у чітко визначені терміни часу за рахунок використання певного обсягу ресурсів.

Кожен суб'єкт господарювання, як правило, має можливість поетапно впроваджувати власну стратегію розвитку, використовуючи інновації, послідовно формуючи необхідну структуру факторів виробництва.

У цілому інноваційна політика підприємства – це неформалізована система управління, яка забезпечує умови для ефективного здійснення інноваційної діяльності, використовуючи наявний науковий та економічний потенціал і спрямована на забезпечення фінансової стійкості, ефективності розвитку та конкурентоспроможності.

При формуванні планів із інноваційної діяльності потрібно приймати до уваги доступність ресурсів, використовувати комплексний підхід, забезпечити координацію усіх підрозділів підприємства.

План інноваційного розвитку повинен бути функціонально пов'язаний із основними фінансовими цілями суб'єкта господарювання та формами ресурсного забезпечення.

При здійсненні діяльності суб'єкт господарювання повинен використовувати принцип єдності цілей, забезпечувати безперервність інноваційних процесів, використовуючи чітко сформовані процедури і оперативно реагувати на будь-які зміни у зовнішньому середовищі.

Система інноваційного планування повинна включати в себе:

- формування основних цілей;

- підбір ресурсів;
- розрахунок планового рівня рентабельності проектів;
- формування відповідних бюджетів;
- інформаційне забезпечення.

Варто зазначити, що від ефективності інноваційної діяльності суб'єктів господарювання залежить його спроможність швидко змінюватися, підлаштовуватися під потреби ринку, задовольняти потреби споживачів у нових видах продукції та послугах. У цілому економічний ефект від реалізації інновацій проявляється в інтенсифікації розвитку, зміцненні фінансової стійкості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Білосор Л.В. Методологічні підходи щодо формування інноваційної продукції. Економіка АПК. 2012. № 9. С. 88-93.
2. Вергал К.Ю. Теоретико-методологічні основи розробки стратегії інноваційного розвитку підприємств. Управління розвитком. 2008. № 19. С. 27-28.
3. Ілляшенко С.Ю. Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу: монографія. Суми. ВТД «Університетська книга». 2008. 615 с.
4. Павленко І.А. Інноваційне підприємництво у трансформаційній економіці України: монографія. Київ. КНЕУ. 2007. 248 с.
5. Рогоза М.Є. Теоретичні аспекти формування моделі стратегічного інноваційного розвитку підприємства. Економічний вісник Національного гірничого університету. 2008. № 3. С. 91-96.
6. Шипуліна Ю.С. Розвиток теоретико-методологічних засад переходу підприємств на інноваційний шлях розвитку. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2011. Т. I, № 4. С. 103-112.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ТА УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Фундаментальним базисом вдосконалення системи державного регулювання митної брокерської діяльності повинна стати її ефективність, а також дієве використання міжнародного досвіду регулювання митної брокерської діяльності. З огляду на такий контекст, доцільно провести моніторинг державного регулювання функціонування митних посередників у деяких зарубіжних країнах, а також систематизувати на цій основі певні вектори удосконалення для української практики.

Зокрема, слід зазначити, що французьке законодавство визначає митного брокера як особу, що займає відповідну посаду, пов'язану з виконанням митних формальностей від імені третіх осіб, тобто суб'єктів ЗЕД. Міністерська акредитація надається на основі платоспроможності та досвіду роботи, тобто необхідна демонстрація своєї спроможності у виконанні митних операцій. До уваги береться також респектабельність, тобто відсутність порушень податкового та кримінального права.

Для провадження діяльності митного брокера у Франції надається дозвіл. Взаємовідносини із митним органом закріплюються угодою, яка також подається для формального підтвердження до Міністерства фінансів. На сьогоднішній день у Франції 825 осіб беруть активну участь в наданні митних послуг. Щорічно в середньому надається 20 нових дозволів.

Україні від Франції варто запозичити практику перевірки претендентів на здійснення митної брокерської діяльності на відсутність податкових порушень. Проте політична культура французів є набагато вищою за українську, і тому таке

нововведення може спричинити певне незадоволення зі сторони українських митних брокерів [1, с. 178].

Митний брокер в Німеччині – це особа, уповноважена імпортером або експортером (частіше підприємством) для здійснення операцій на митниці. Митним брокером може стати будь-яка особа, що пройшла навчання в «ausbildung», яке триває протягом трьох років. Далі фахівець отримує сертифікат Authorised Economic Operator (AEO), який визначає особу в якості уповноваженого економічного оператора або сертифікат митного брокера [2, с. 192]. Слід зазначити, що оскільки власники зазначених сертифікатів були перевірені митними органами, то їм надана можливість спрощення певних процедур аудиту і реєстрації, що, в свою чергу, дозволяє швидше проводити митне оформлення.

В процесі моніторингу зарубіжного досвіду регулювання митної брокерської діяльності було систематизовано основні моделі державного регулювання такої діяльності (табл. 1) [3, с. 84].

Таблиця 1

Сценарії державного регулювання митної брокерської діяльності

Сценарій	Рівень регулювання	Сутність регулювання	Приклади застосування
1 сценарій	Відсутність державного адміністрування	Вирішення усіх питань, пов'язаних з митним представництвом за засадах і принципах саморегулювання	Німеччині Велика Британія і Північної Ірландія
2 сценарій	Контроль з боку відповідного відомства (митної адміністрації, митниці)	Контроль на рівні Центрального органу виконавчої влади в галузі митної справи.	США, Канада, Франція
3 сценарій	Сильний авторитетний контроль з боку міністерства	Посилення адміністрування, жорсткі вимоги щодо діяльності митних посередників	Греція, Білорусь, Польща, Італія, Іспанія

Джерело: побудовано на основі [3]

Вплив посередників на митну діяльність та процес переміщення товарів, предметів, транспортних засобів має важливе значення, яке полягає у виконанні функцій та завдань, які тісно пов'язані із завданнями митних органів та спрямованих на забезпечення процесу реалізації митних формальностей шляхом надання послуг декларування, перевезення, зберігання та супутніх послуг, необхідних для ефективної реалізації суб'єктами господарювання свого права на переміщення предметів через митний кордон України.

Розглянувши діяльність митних брокерів окремих країн, варто винести позитивні аспекти провадження їх діяльності в українську практику (табл. 2).

Таблиця 2

Рекомендації щодо удосконалення діяльності митних брокерів

Країна	Позитивний довід	Результат для України
Бельгія	Митний брокер, який був засуджений за порушення податкового законодавства, за корупцію, крадіжки, не має права займатися митно-брокерською діяльністю.	Такий аспект призведе до більш серйозного дотримання податкового законодавства.
Франція	Для отримання дозволу на провадження митної брокерської діяльності особа демонструє свої знання і до уваги береться досвід роботи.	Надавати пільги для отримання кваліфікаційного посвідчення особам із значним досвідом роботи; підвищення рівня і якості роботи інституту митних брокерів.
Греція	Встановлені вікові обмеження для агентів із митного оформлення – від 21 до 70 років; Митні брокери займаються консультаційними питаннями по митному і податковому законодавству.	Для української системи доцільно ініціювати внесення змін до функцій митних брокерів щодо володіння нормами податкового законодавства. Це дасть змогу розширити функції митних брокерів, відповідати новим вимогам.
Італія	Під час здачі екзамену на звання митного брокера представник володіє питаннями по митному, податковому, товарному, валютному законодавству.	Декларування товарів потребує не тільки знань по митній справі, а ще й по іншому законодавству. Тому введення питань по податковому, валютному законодавству під час здачі екзамену піднесе рівень знань агентів із митного оформлення і збільшить якість наданих ними послуг.

Джерело: побудовано на основі [1-3]

Поряд з цим, із зарубіжного досвіду регулювання діяльності митних брокерів варто почерпнути наступні аспекти. По-перше, якщо митний брокер був засуджений за порушення податкового законодавства, за корупцію, за крадіжки, то він втрачає право займатися митно-брокерською діяльністю. Для Українських митних брокерів таке нововведення стимулювало б більш серйозніше дотримання законодавства. По-друге, актуальним є функція грецьких митних брокерів, які займаються консультуванням не тільки митного законодавства, а і податкового. Для України, у зв'язку із об'єднанням Держмитслужби з Державною податковою службою, таке нововведення було б корисним, призвело б до розширення функцій митних брокерів та спричинило поштовх для розвитку податкових консультантів [4].

В умовах членства у СОТ, ВМО та інтеграції України до ЄС виникає гостра необхідність в імплементації міжнародних стандартів у національні системи митного регулювання. Здійснення митних формальностей необхідне при переміщенні товарів через митний кордон України й охоплює зобов'язання декларанта, яким може виступати митний брокер, щодо забезпечення та подання документів у відділ митного оформлення та сплати митних платежів, та зобов'язання митних інституцій щодо організації ефективного митного оформлення та митного контролю й адміністрування митних платежів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tkachyk F.P., Bondarenko E.P. Customs Mediation in Foreign Trade: Scientific and Practical Aspects. *Journal of Tax Reform*. 2017. vol. 3. № 3. P. 170-181.
2. Петрушко С. В., Павлюченко Ю. М. Умови здійснення діяльності митним брокером: порівняльно-правовий аспект. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету ім. В. Стуса*. 2020. № 12. С. 190-195.
3. Коробкова О. М. Формування ефективного механізму регулювання митної брокерської діяльності. *Економіка та держава*. 2016. № 2. С. 82-86.

4. Бондаренко Є.П. Ефективність митного посередництва в умовах активізації зовнішньої торгівлі. Восьмі Всеукраїнські наукові читання пам'яті С.І. Юрія: збірник наукових праць м. Тернопіль, 15 листопада 2022 року. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/46207/1/%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%84.pdf>

Дар'я Костецька

студентка гр. ФМСзмпк-11,

Західноукраїнський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ БРОКЕРІВ В УКРАЇНІ

Інтеграція України у світове товариство зумовила, в свою чергу, збільшення обсягів товаропотоків через митний кордон України. В більшості випадків учасники зовнішньоекономічної діяльності користуються послугами митних посередників і зокрема митних брокерів. Їхня роль у процесі переміщення товарів, транспортних засобів полягає у сприянні більш ефективному, швидшому та зручнішому здійсненню всіх митних процедур при такому переміщенні.

Митні брокери беруть участь при переміщенні товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон України. Вони дозволяють економити грошові ресурси, власний час при такому переміщенні, здійснюють декларування товарів, консультування учасників зовнішньоекономічних відносин, забезпечують заповнення усіх потрібних документів, проводять необхідні експертизи, види контролю, що, в свою чергу, прискорює, та навіть збільшує товаро- та вантажопотік через митний кордон України.

Діяльність митних брокерів взагалі і на території України зокрема, має дуже важливе і суттєве значення при здійсненні процедури декларування і митного оформлення товарів. В умовах частих змін митного і податкового

законодавства, нормативно-правових актів і положень нормативних документів Державної митної служби України суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюють експортно-імпорتنі операції, не встигають орієнтуватися на ці зміни. Достатньо зазначити, що тільки ставки ввізного мита, наприклад, змінювалися в окремі роки щомісяця, а інколи і частіше. Незважаючи на подальшу лібералізацію зовнішньоекономічної політики держави, зусилля Державної митної служби України щодо гармонізації і спрощення митних процедур, цей процес залишається все ще занадто складним[1].

Необхідно зазначити, що прискорити процедуру митного оформлення товарів, а отже і зовнішньоторговельний обіг, уникнути простоїв транспортних засобів, труднощів, пов'язаних з нетарифним регулюванням (сертифікацією продукції, проходженням екологічного, ветеринарного, радіологічного та інших видів контролю), скоротити витрати, пов'язані з цією процедурою, професійно здатні фахівці, якими є митні брокери.

Митні брокери відіграють велику роль для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, адже надають послуги з декларування товарів та з кожним роком збільшується використання електронної форми декларування. Таким чином, діяльність даних посередників є необхідною для ведення зовнішньоекономічної діяльності. Але для того, аби функціонувати, необхідним є дотримання умов провадження такої діяльності та митних правил.

Отже, звертаючись до послуг митного брокера, клієнти мають певні переваги, зокрема:

- з'являється можливість отримувати послуги висококваліфікованих фахівців у такій специфічній сфері, як митне декларування та митне перевезення (оскільки для митних посередників пред'являються певні фінансові, професійні та кваліфікаційні, організаційно-технічні, спеціальні вимоги, а це в свою чергу зменшує ризик клієнтів через таких посередників);

- витрати на послуги, пов'язані з проведенням декларування товарів та транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон, а також перевезенням товарів, що перебувають під митним контролем за участю митних

посередників, у галузі митної справи значно менші, оскільки розраховуються в розмірі визначеного процента до обсягу товарів, що переміщуються (перевозяться);

- значне збільшення обсягів експортно-імпортних операцій та їх оперативне оформлення за допомогою суб'єктів підприємницької діяльності в галузі митної справи, знижує зростання власних витрат на такі цілі та сприяє значній економії часу[2].

Усі митні брокери є підприємствами-резидентами. Також на провадження даної діяльності потрібно отримати дозвіл. Брокери надають свої послуги на основі цивільно-правових договорів. Підприємства, які забезпечують надання посередницьких послуг у галузі державної митної справи, можуть функціонувати як юридичні особи, а також як фізичні особи – які створені відповідно до чинного законодавства України.

Контроль за їхньою діяльністю покладається на митні органи. Контрольні повноваження останніх наявні не тільки на етапі допущення даних підприємств до провадження своєї діяльності, але і протягом усього періоду їх функціонування. Проте форми та методи такого контролю МКУ не встановлює, а встановлює лише можливі наслідки такого контролю – підстави для зупинення дії та анулювання дозволів. Проте низка нормативно-правових актів визначає, що формами контролю за їх діяльністю є проведення перевірок митного брокера (планових, позапланових) [3].

Таким чином, для того, аби функціонувати як митний брокер, слід отримати дозвіл на дану діяльність. Для отримання дозволу власнику посередницької структури слід подати заяву до митних органів та необхідні документи. В свою чергу органи, уповноважені на видачу дозволу, здійснюють перевірку поданих документів, наслідком якої є винесення рішення про надання або ненадання дозволу на діяльність митного посередника.

Тому, для вдосконалення вітчизняного механізму здійснення контролю за їх діяльністю, доцільним є аналіз зарубіжного досвіду здійснення відповідної діяльності та застосування позитивного зарубіжного досвіду у вітчизняну

практику. Позитивним зарубіжним досвідом регулювання діяльності митних брокерів є те, що наявність у заявника кримінальної справи за шахрайство, інші злочини, які пов'язані із порушенням податкового законодавства, наявність факту корупційних діянь чи крадіжок позбавляє можливості займатись митно-брокерською діяльністю. Також у ряді країн ЄС велика увага приділяється перевірці професійних знань посередників та встановлюються вимоги до їх діяльності, які передбачають знання не лише митної справи, але й податкового, валютного, товарного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко Є.П. Вдосконалення регулювання діяльності митних посередників в Україні / Є.П. Бондаренко // Регіональна бізнес-економіка та управління. – 2014. – № 4 (44). – с. 10-17.
2. Крисоватий А.І. Диверсифікація векторів підготовки фахівців для митно-податкової сфери. / Крисоватий А.І., Гуцул І.А. Войцещук А.Д. // Економіст. – 2015. – № 7 (345). – С. 19-22.
3. Митна справа: підруч. / [А.І. Крисоватий, С.Д. Герчаківський, О.Б. Дем'янюк та ін.]; за ред. А.І. Крисоватого. – Тернопіль: ВПЦ «Екон. Думка ТНЕУ», 2014. – 540с.

Кришталь Г.О.

д.е.н, професор

завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової справи

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Люткевич Я.М.

здобувач вищої освіти

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Панін Є.В.

Голова фонду Благодійна організація «БО «БЛАГО ЛАЙФ»

ФОРМУВАННЯ ЗБАЛАНСОВАНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Бізнес будь-якого підприємства, не може обходитися без фінансування ззовні. Часто для розвитку бізнесу потрібна суттєва сума і обійтися без послуг кредитних організацій просто неможливо. У таких випадках для підприємства, з погляду управління її фінансовою стійкістю, стає актуальним питання про те, де краще взяти кредит на розвиток бізнесу, щоб і внести у справу необхідну суму та не зробити борг непосильним.

У концепції управління фінансовою стійкістю підприємства, обираючи кредитну організацію, необхідно обирати не лише найнижчий відсоток, а й розглянути необхідність наявності застави та вимоги банку [1].

Оскільки йдеться про значні суми, однією з обов'язкових вимог більшості банків є успішна діяльність підприємства протягом трьох місяців. У деяких випадках цей термін може бути значно більшим. Важливо також, щоб доходи підприємства перевищували 60% суми щомісячного платежу. Інакше борг виявиться просто непосильним і банк, швидше за все, ухвалить рішення не на користь підприємства.

Наявність застави також полегшує процес отримання кредиту. Як правило, позику видається під заставу наявного у підприємства обладнання чи нерухомості. Підприємству вигідніше отримувати кредити із використанням застави. Аналіз пропозиції кредитів на ринку корпоративного кредитування показує, що за пропонованими кредитами без застави процентна ставка набагато вища, а термін погашення – менший [2].

Крім того, зниження ставки за кредитом сприяє одержанню кредиту в тих банках, в яких обслуговується.

По-перше, цьому банку відомі рухи за рахунками підприємства, їхня можлива сезонна залежність. Тому банк, з яким співпрацює підприємство на постійній основі, допоможе підібрати оптимальну схему платежів, що спростить завдання повернення боргу [3].

По-друге, більшості своїх постійних клієнтів фінансові установи надають низку пільг, особливо якщо йдеться про великі суми. Якщо кредитна історія підприємства як позичальника у банку чиста, то відсоткову ставку на кредит для розвитку бізнесу буде знижено до мінімуму. Це зумовлено високим ступенем довіри банків до постійних клієнтів.

Загалом для банку, як і для будь-якого інвестора важлива прозорість використання його капіталу. Тому найкраще налагодити механізм створення економічної звітності (не бухгалтерської), яка відобразатиме рух коштів, витрати, прибуток тощо. Чим наочніше це все буде (графіки, таблиці, діаграми), тим більша ймовірність того, що банк схвалить заявку на кредит. Банк, як і інвестор повинен бути впевнений у збереженні своїх коштів та гарантованому отриманні обумовленої норми прибутку на вкладений капітал [4; 5].

А загалом, підприємство для підвищення рентабельності власних коштів має використовувати як власні так і позикові кошти. Правильне та грамотне використання позикових коштів дозволять підприємствам раціоналізувати свою діяльність та максимізувати прибуток як у короткостроковому, так і довгостроковому часовому інтервалі, що призведе і до зростання рівня фінансової стійкості підприємства.

Діяльність підприємства у перспективі націлена на високі фінансові результати, зокрема високий прибуток (під фінансовим результатом у бухгалтерському та податковому обліку мають на увазі прибутки та збитки від господарську діяльність підприємства). Прибуток – один із найважливіших показників фінансового планування, а також важливий фактор фінансової стійкості підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рубаха М. В. Моніторинг чинників впливу на фінансову стійкість / М. В. Рубаха, О. Б. Нетак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.4. – С. 278-285.
2. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємств / Г. В. Савицька. – Київ : Знання, 2007. – 668 с.
3. Сидоренко-Мельник Г. М. Методичний аспект прогнозування фінансової стійкості підприємства / Г. М. Сидоренко-Мельник, О. В. Яріш // Економіка, фінанси, право. – 2014. – № 11/1. – С. 68-71.
4. Ткачук М. И. Основы финансового менеджмента: учеб. пособие / М. И. Ткачук, Е. Ф. Киреева. – К: 2002. – 416с.
5. Фінанси підприємств : підручник / А. М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 7-ме вид., без змін. – Київ : Вид-во КНЕУ, 2008. – 552 с.

Кузь Р. Г.

аспірант кафедри фінансових технологій

та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ

Процеси розвитку ринкових відносин вимагають від суб'єктів господарювання нових підходів до управління ресурсами. Зокрема удосконалення потребує система управління оборотними активами. Саме її якісні риси прямо впливають на безперервність процесу виготовлення продукції, на фінансову стійкість, на платоспроможність, ліквідність активів підприємства.

Питання ефективності управління оборотними активами постійно перебувають під пильною увагою вітчизняних вчених, оскільки від загальної системи управління капіталом загалом залежить швидкість розвитку окремих підприємств та економіки країни загалом[1, 32].

Значна кількість вітчизняних та зарубіжних вчених присвятили свої праці проблемам управління капіталом, зокрема: О.С. Бондаренко, Г.В. Брушко, Д.Л. Ящук, В.І. Чобіток, К.С. Пятилокотова та ін. Вони розробили загальні принципи системи управління суб'єкта господарювання, проте проблематика ефективності процесів оборотності активів потребує подальших досліджень.

Для того щоб досягнути максимального рівня ефективності функціонування суб'єктам господарювання потрібно раціонально управляти наявними ресурсами, складовими яких є оборотні активи. Саме вони відіграють значну роль у процесах ресурсного забезпечення суб'єктів господарювання; за їх рахунок формується готова продукція, забезпечуються процеси відтворення, виконуються заплановані завдання та стимулюється розвиток. Використовуючи

грошові ресурси суб'єктів господарювання мають змогу підвищити власний економічний потенціал та сформувати стійкий рівень прибутковості[2, 43].

Загалом під системою управління активами розуміють наявність окремих елементів виробничої та фінансової складових суб'єкта господарювання, які формують прямий вплив на виробничі процеси і забезпечують рух капіталу. Вона включає в себе підсистему економічних процесів, що контролюються за рахунок використання спеціально сформованих методів, засобів та механізмів і нормалізують загальновиробничу ефективність.

Об'єктом управління тут є виробничі запаси, які формуються у процесі початку нового виробничого циклу, увесь процес виробництва, реалізації та зберігання готової продукції, дебіторська та кредиторська заборгованість, увесь спектр кредитних відносин суб'єкта господарювання, а також усі ресурси, які використовуються у процесі економічної діяльності. Основним напрямком оптимізації управління оборотними активами є раціоналізація їх використання за рахунок нарощення їх оборотності у процесі здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, що дозволяє забезпечити постійний процес оновлення активів і можливість стабілізації рівня прибутковості.

Ефективне управління оборотними активами включає розробку відповідної фінансової політики, стратегії і тактики. Тут закладаються методи та форми оптимізації руху капіталу. Управляючи оборотними активами підприємства дотримуються певних правил та обмежень, що надає змогу максимально сконцентрувати ресурси на отриманні результатів, які потрібно досягнути у певний період часу та які функціонально поєднані із загальними цілями суб'єкта господарювання.

Вдало використовуючи обрані методи та прийоми суб'єкт господарювання максимізує ефективність управління активами, знаходить найбільш раціональні шляхи їх використання, максимізує прибутковість та мінімізує ризики.

Загальна систем управління оборотними активами включає:

- 1) оцінку ефективності їх використання у попередніх періодах часу;
- 2) розробку принципів їх формування та використання;

- 3) розробку механізмів оптимізації процесів їх обороту;
- 4) раціоналізацію співвідношення виробничих фондів та фондів обігу;
- 5) максимізацію рівня їх ліквідності;
- 6) стабілізацію оптимального рівня рентабельності капіталу;
- 7) оптимізацію джерел їх формування.

Планування процесів управління оборотними активами відіграє значну роль у підвищенні загальної ефективності діяльності кожного суб'єкта господарювання, бо від формування та прийняття ефективних управлінських рішень у цій сфері залежить загальна ефективність функціонування, прибутковість, конкурентоспроможність, платоспроможність.

Оптимальні форми управління активами надають можливість мінімізувати вартість використовуваних ресурсів при одночасному отриманні прийнятного рівня прибутковості та підвищувати ефективність загальної системи менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранова В.Г. Теоретичні засади управління оборотним капіталом. Вісник соціально-економічних досліджень. Одеса. ОДЕУ. 2008. № 30. С. 32-36.
2. Бодаренко О.С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств. Інвестиції практика та досвід. 2008. № 4. С. 40-44.
3. Коваленко О.В., Отечко Ю.С. Підвищення ефективності формування і використання оборотного капіталу підприємства. Інфраструктура ринку. Вип. 1. 2016. С. 133-139.
4. Кодацький В.П. Шляхи ефективного управління оборотними активами промислових підприємств. Актуальні проблеми економіки. 2010. № 4. С. 271-274.
5. Морозюк Д.І. Сучасні методи управління оборотним капіталом підприємств та оцінка їх ефективності. Інвестиції: практика та досвід. № 1. 2015. С. 114-119.
6. Польова О.Л., Жмурко Л.Ю. Система управління оборотним капіталом підприємства. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія:

Кучер Р. О.

*аспірант кафедри Фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Валютний ринок України зазнав негативних змін, які були спричинені війною. Ситуація у готівковому сегменті валютного ринку дійсно покращилася. Спред між готівковим та офіційним курсом відчутно знизився. Зараз різниця між готівковим та офіційним курсом перебуває в діапазоні 1-4%. На початку квітня долар на готівковому ринку опустився нижче 37 гривень. Також НБУ зменшив обсяги продажу валюти на міжбанку. Також відбулося повернення на ринок традиційного сезонного чинника – пропозиція валюти в готівковому сегменті валютного ринку збільшилась завдяки продажу валюти з боку аграрного сектору [1].

Це відбулось, перш за все, завдяки пристосуванню економіки до умов війни, ритмічному надходженню міжнародної допомоги від наших партнерів та продовженню "зернової угоди". Безумовно суттєво вплинули й заходи з врегулювання грального бізнесу. Це сприяло запобіганню непродуктивного відтоку капіталу з України. Плюс почали покращуватись курсові очікування, у тому числі завдяки відмові від емісійного фінансування дефіциту бюджету.

Вагому роль відіграють також заходи НБУ – збереження облікової ставки на рівні 25%, підвищення обов'язкових резервів, оновлення операційного дизайну монетарної політики – щоб стимулювати банки підвищувати ставки за депозитами. Спостерігається покращення ситуації на

безготівковому ринку. Чистий попит за безготівковими операціями клієнтів та обсяги купівлі банками іноземної валюти в позицію зменшилися. Пропозиція іноземної валюти на готівковому сегменті зростає значною мірою завдяки аграріям, а в безготівковому її формують аграрний комплекс та гірничо - металургійний.

За період плаваючого курсоутворення ми звикли орієнтуватися на інтервенції НБУ, як на критерій для вимірювання температури на валютному ринку. В нашому випадку, частка валюти, яка надходить в країну – це міжнародна допомога. Уряд продає цю валюту НБУ й вона зараховується до міжнародних резервів, а гривня – йде до бюджету. Потім НБУ продає цю валюту для покриття різниці між попитом та пропозицією на валютному ринку. На сьогоднішній момент підстав для зміни курсового режиму наразі немає. Фіксований курс відіграє важливу роль для стабілізації економіки [2].

Одним із важливих елементів валютної політики є співпраця із МВФ, де ключовою вимогою є розробка стратегії, яка визначатиме послідовність кроків з лібералізації валютних обмежень, повернення до більш гнучкого курсового режиму та з рештою до інфляційного таргетування в діапазоні $5\% \pm 1$ в. п. Якщо деталізувати, то пом'якшення, скасування валютних обмежень чи зміна режимів відбуватиметься поступово, без прив'язки до певних дат. Прив'язка буде до макроекономічних і фінансових передумов. Кожен крок в межах валютної лібералізації здійснюватиметься за умови наявності належних макроекономічних передумов і на підставі аналізу потенційних наслідків [1].

Отже, валютний ринок України за рахунок зваженої політики НБУ перебуває у важкому, але не критичному стані. Такий висновок можна зробити за рахунок рівня фіксованого курсу гривні, величини інфляції, регулярних надходжень валюти від міжнародних партнерів, відновлення економічної активності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.

2. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL:
<https://index.minfin.com.ua/economy/index/devaluation/>.

УДК 336.1

Левченко О.Ю.

студентка 5 курсу

Новосьолова О.С.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування

Херсонський національний технічний університет

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОХІДНОЇ ЧАСТИНИ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Початок повномасштабного вторгнення РФ та запровадження воєнного стану на території України 24 лютого 2022 року зумовили необхідність вдосконалення системи формування бюджетних ресурсів, їх перерозподілу та використання, а також перегляду системи управління державними фінансами. В існуючих умовах господарювання Уряд вимушений адаптувати податкову політику для максимального сприяння діяльності економічних суб'єктів. З цією метою у перші дні війни на законодавчому рівні було запроваджено низку заходів для підтримки економіки та споживання. Серед них: знижено ставку податку на додану вартість до 7% для пального (бензину, скрапленого газу, інших нафтопродуктів), скасовано сплату акцизу з пального, надано право не сплачувати податок на землю в районах, де ведуться бойові дії, обмежено право контролюючих органів здійснювати перевірки тощо.

Розглянемо динаміку доходів Державного бюджету України (табл. 1).

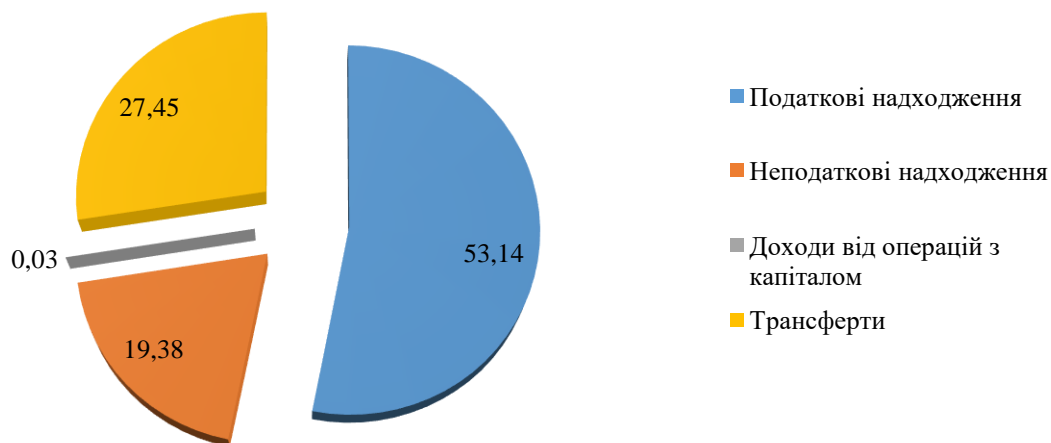
Динаміка доходів Державного бюджету України у 2019-2022 роках, млн. грн.*

Показник	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	Абсолютне відхилення	
					2021/2020	2022/2021
Податкові надходження	799776,00	851115,60	1107090,90	949764,40	+255975,30	-157326,50
Неподаткові надходження	186684,20	212946,90	175358,00	346327,70	-37588,90	+170969,70
Доходи від операцій з капіталом	183,00	79,40	328,70	611,00	+249,30	+282,30
Трансферти	11635,70	11874,80	14075,30	490692,50	+2200,50	+476617,20
Всього доходів	998278,90	1076016,70	1296852,90	1787395,60	+220836,20	+490542,70

*Примітка. Складено автором на основі джерела [37-39].

Як свідчать дані таблиці 1 доходи Державного бюджету України формують саме податкові надходження. Протягом аналізованого періоду відбувалося їх зростання до 2021 року. У 2022 році вони становили лише 949764,40 млн. грн. проти 1107090,90 млн. грн. у 2021 році, загальне зменшення склало -157326,50 млн. грн. Компенсувати таке різке падіння податкових надходжень відбувалося за рахунок зростання трансфертів на 476617,20 млн. грн.

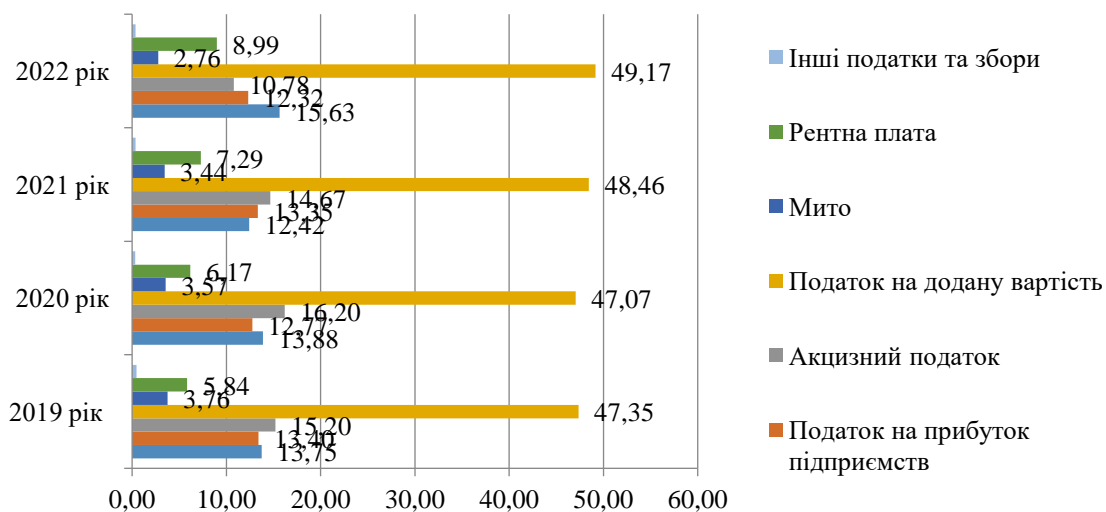
Із початку повномасштабної війни Україна отримала майже 19,4 млрд. дол. США грантів та кредитів від іноземних країн. Іноземна допомога дозволила покрити 56% потреби у додатковому фінансуванні бюджету. В цілому, від початку повномасштабної війни за рахунок коштів коштами іноземних партнерів профінансовано 36% витрат бюджету, за рахунок податків та мита трохи більше - 38%, решту потреби покрито грошовою емісією НБУ (18%) та коштами від розміщення військових облігацій (8%).

Рис. 1. Структура доходів Державного бюджету України у 2022 роках, %*

*Примітка. Складено автором на основі джерела [37-39].

Розглянемо структуру податкових надходжень в Державного бюджету України (рис. 2).

Рис. 2. Структура податкових надходжень у 2019-2022 роках, % *

*Примітка. Складено автором на основі джерела [37-39].

Як видно з рис. 2 найбільшу питому вагу в доходах має податок на додану вартість. Його частка складає майже 50%. Не менш важливу роль відіграють акцизний податок та податок на доходи фізичних осіб. У цілому ж структура

податкових надходжень практично не змінювалася впродовж досліджуваного періоду.

За період від березня і до кінця 2022 року, Україна отримала 480,6 млрд. грн. у вигляді грантової допомоги (табл. 2), які дозволили профінансувати основні видаткові статті бюджету.

Таблиця 2

Отримані кредити та гранти у 2022 році, млрд. грн.*

Показники	Грантові кошти	Кредитні кошти
Березень	3,6	95,4
Квітень	6,6	26,5
Травень	30,9	27,9
Червень	38,0	60,5
Липень	81,9	0,1
Серпень	109,9	61,8
Вересень	73,1	0,0
Жовтень	0,0	135,9
Листопад	0,0	94,7
Грудень	136,0	60,1

*Примітка. Складено автором на основі джерела [37-39].

Це безпрецедентна сума, яка склала 46% від усіх залучених Україною зовнішніх ресурсів протягом повномасштабної війни, переважну цих коштів було надано США. Саме гранти є найефективнішим інструментом фінансової

підтримки в умовах військових дій. У 2023 році через відсутність достатнього обсягу власних надходжень і величезні потреби у забезпеченні оборони та безпеки країни Уряду необхідно буде залучити близько 38 млрд. дол. США (1389,3 млрд. грн.).

Бюджетна політика України на сучасному етапі має бути спрямована на створення умов для соціально-економічного розвитку країни та підтримку розширеного відтворення шляхом зниження ставок окремих податків та надання тимчасових цільових податкових преференцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Річні звіти Державної казначейської служби України. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage> (дата звернення: 15.04.2023).

Іван Лилик

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,

Західноукраїнський національний університет

ІНСТРУМЕНТИ МИТНОГО ОПОДАТКУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Фіскальне регулювання зовнішньоекономічної діяльності на практиці реалізується шляхом використання спеціальних інструментів: засобів фіскальної політики. Саме через податкову політику держава не лише формує джерела фінансування суспільно потрібних витрат, реалізуючи фіскальну функцію податків, а й забезпечує створення потрібних передумов для структурної перебудови економіки, її зростання та ефективної реалізації завдань соціального розвитку.

Фінансові методи регулювання базуються на використанні таких інструментів, як податки на експортно-імпортні операції, зокрема мита, податку

на додану вартість, на операції з продажу та акцизний збір з імпортованих товарів. Використовуючи ці інструменти, держава, через зміну економічних інтересів, впливає на поведінку суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності і водночас зберігає за ними повну оперативну самостійність. Більшість таких методів повною мірою відповідають природі ринкових відносин і тому відіграють особливо важливу роль у регулюванні зовнішньоекономічної діяльності.

Узагальнивши теоретичні підходи українських і зарубіжних науковців щодо систематизації методів державного регулювання ЗЕД, їх можна класифікувати за такими критеріями: формою впливу, засобами впливу та очікуваним результатом, засобами регулювання (табл. 1).

Таблиця 1.

**Класифікація методів державного регулювання
зовнішньоекономічної діяльності**

Критерії	Методи	Характеристика методів
Форма впливу на суб'єкти ЗЕД	Економічні	Непрямий вплив, альтернативна поведінка для суб'єктів доступна, результати впливу не очікуються
	Адміністративні	Прямого впливу немає, альтернативної поведінки суб'єктів немає, результати впливу передбачувані
Засіб впливу на суб'єкти ЗЕД	Правові	Встановлення обов'язкових правових норм (правил) поведінки суб'єктів.
	Адміністративні	Прямий вплив держави на діяльність суб'єктів
	Економічні, у тому числі: - фінансово-бюджетні; - кредитно-грошові	Вплив на економічні інтереси суб'єктів: - вплив на фінанси суб'єктів, - вплив на пропозицію грошей.
Очікуваний результат впливу	Стимулюючі	Пожвавляють економічну активність суб'єктів
	Обмежуючі	Стримують економічну активність суб'єктів
Використання тарифу як засобу регулювання	Тарифні (митні)	Передбачають використання митного тарифу
	Нетарифні (немитні)	Не передбачають використання митного тарифу

Вплив держави на розвиток зовнішньоекономічних процесів здійснюється через сукупність застосовуваних державними органами й службами форм, методів та інструментів впливу на економічні відносини між суб'єктами господарювання всередині країни і за її межами з дотриманням національних інтересів та відповідно до стратегічних цілей і тактичних завдань. Ці інструменти є податками, які застосовуються до експортно-імпортних операцій і покликані створити умови для максимальної ефективності конкурентного середовища в національній економіці, а саме: митні збори, спеціальні податки та податок на додану вартість.

Інструменти, які застосовуються в практиці податкового регулювання, не є однорідними – вони суттєво відрізняються за напрямками здійснення регулюючого впливу, сферою застосування цілями та механізмом дії.

Під інструментом податкового регулювання розуміють сукупність норм податкового законодавства, які забезпечують вплив держави на економічну поведінку платника податків через його економічні інтереси для досягнення певного економічного та суспільно корисного результату.

Інструменти державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності кожного з попередніх методів державного регулювання представлені в таблиці 2.

На сьогодні винятково важливою є поступальна орієнтація на вироблення та використання таких заходів та інструментів управлінського впливу, в тому числі в оподаткуванні, який би відбувався на основі відповідної оцінки їх ефективності та наслідків впливу.

До головних ознак, що характеризують незадовільний характер взаємовідносин між державою і платниками податків у сфері оподаткування зовнішньоекономічної діяльності, можна зарахувати такі:

- недостатня відпрацьованість механізму захисту законних інтересів і прав платника податків у чинному законодавстві;
- відсутність дослідження комплексного впливу на економічні інтереси суб'єктів господарювання, встановлення нових податків, зміни їх елементів та

посилення регуляторного впливу податкових інструментів.;

Таблиця 2

Основні інструменти державного регулювання ЗЕД

Правові	Адміністративні	Економічні	
		Фіскальні	Грошово-кредитні
- Конституція, закони та кодекси України; - укази і розпорядження Президента; - постанови та інші акти Верховної Ради України; - постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України; - нормативно-правові акти центральних та місцевих органів державного регулювання.	- реєстрація суб'єктів ЗЕД; - ліцензування; - контингентування; - квотування; - регламентація митних процедур; - державні стандарти якості; - специфічні вимоги до товарів (маркування, упакування); - санкції; - ембарго; - індикатори планування ЗЕД.	- податки на експорт та імпорт; - податкові пільги; - субсидування експорту; - державні дотації; - експортні премії.	- експортне кредитування; - пільгові кредити; - регулювання валютних курсів; - валютні обмеження; - експортне страхування і гарантії.

Джерело: автор склав на основі [3]

– нерозвиненість механізму взаємної відповідальності всіх учасників податкових відносин;

– ігнорування принципу «гласності» при реалізації податкової політики, відсутність форм і методів участі громадян у прийнятті рішень, безпосередньо пов'язаних з їх інтересами; Відсутність ефективної системи взаємодії державних органів, які діють в інтересах платників податків із законодавчою та виконавчою владою.;

– відсутність загальнодержавної комплексної системи використання заходів податково-регулюючого впливу;

– реалізація фіскально-регулюючого впливу, ознаменованого інтересами максимізації дохідної частини бюджету.

В Україні система оподаткування експортно-імпортних операцій базується на одному з інструментів торговельної політики – угодах про допомогу, до яких належать: боргові інструменти, спеціальні збори за імпортні операції, ПДВ за операції.

Основні платежі, які нараховуються митними органами, можна класифікувати на декілька груп:

- платежі, пов'язані з нарахуванням митного тарифу;
- різні види плат;
- непрямі податки, що нараховуються при здійсненні експортно-імпортних операцій (акцизний податок, ПДВ);
- платежі на видачу ліцензій діяльності, пов'язану з відносинами та пов'язаними кредитами;
- платежі, пов'язані з проблемами порушення митного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гуцул, І. А. Теоретичні засади зовнішньоекономічної діяльності [Текст] / І. А. Гуцул // Інноваційна економіка. – 2012. – № 9 (35). – С. 67-71.
2. Митна політика та митна безпека України [Текст] : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. – Хмельницький : ПП Мельник А.А., 2013. – 338 с.
3. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України : [сайт]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/page2>

Лободіна З. М.

*д. е. н., професор кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

Лободін Р. М.

*аспірант
Західноукраїнський національний університет*

Лушней Ю. І.

*аспірант
Західноукраїнський національний університет*

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСОВІ РЕСУРСИ: ЕКОНОМІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ТА СКЛАД

Стратегічною ціллю реформування системи управління публічними фінансами, яка відіграє ключову роль у забезпеченні стабільності та безпеки фінансової системи країни, є підвищення рівня транспарентності формування і використання публічних фінансових ресурсів. З огляду на це, особливої актуальності набувають дослідження проблем функціонування публічних фінансів та вироблення нових наукових підходів до управління публічними фінансовими ресурсами.

У зарубіжній і вітчизняній фінансовій науці існують різні підходи до трактування економічної категорії «публічні фінанси», що унеможлиблює чіткість і однозначність трактування терміну «публічні фінансові ресурси» та ідентифікацію його складових.

Погляди більшості науковців єдині у баченні публічних фінансів за економічною сутністю як системи фінансових відносин, пов'язаних з розподілом і перерозподілом ВВП з приводу формування і використання публічних фінансових ресурсів, призначених для забезпечення організації діяльності держави (в особі органів державної влади і місцевого самоврядування) та

реалізації її функцій. Такий підхід до трактування публічних фінансів характерний для розподільної концепції теорії фінансів та акцентує увагу на розподільній функції публічних фінансів, їх впливі на суспільне відтворення з метою забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства.

Так, українські науковці В. Опарін, В. Федосов і П. Юхименко за структурною побудовою розглядають публічні фінанси у широкому розумінні – як «фінансову діяльність усіх різновидів публічних союзів – держави, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, а на глобальному рівні також міжнародних організацій і фінансових інституцій» [1, с. 125] та вузькому розумінні – з огляду на складові національної фінансової системи із зарахуванням до публічних фінансів «державних і місцевих фінансів, в організації котрих, незважаючи на їх взаємопов'язаність, мають домінувати принципи автономності та незалежності» [1, с. 125]. Разом з цим, В. Опарін та В. Федосов визначають державні фінанси як «сукупність розподільно-перерозподільних відносин, що виникають у процесі формування і використання централізованих фондів грошових коштів, призначених для фінансового забезпечення виконання державою покладених на неї функцій». Розглядаючи державні фінанси у звуженому контексті, зазначені науковці ототожнюють їх із фінансами центральної влади, або загальнодержавними фінансами, а у розширеному контексті із включенням місцевих фінансів – як публічні фінанси [2, с. 587–588].

С. Бардаш та Ю. Баранюк також вважають, що «публічні фінанси – це суспільно-економічні відносини, які виникають у процесі утворення, розподілу (перерозподілу) і використання публічних фондів грошових коштів, пов'язаних із задоволенням усіх видів публічного інтересу та регулюється шляхом установлення імперативних приписів держави або органів місцевого самоврядування, які поширюються на учасників відносин у сфері господарювання усіх форм власності» [3, с. 36].

Поряд із розглядом категорії публічні фінанси «як системи фінансових відносин», поширеним є науковий підхід до їх трактування як сукупності різних

видів грошових потоків, котрі забезпечують формування і використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються органами державної влади та місцевого самоврядування. Зазначений підхід акцентує увагу на русі грошових потоків, який опосередковує розподіл і перерозподіл ВВП, та відповідає потоковій концепції теорії фінансів.

Представники фондової концепції теорії фінансів, більш поширеної у західній фінансовій науці, розглядають публічні фінанси як публічні централізовані грошові фонди. Концепція засновується на тому, що ключовою ознакою фінансових відносин є формування і використання грошових фондів, у той час як впливу зазначених процесів на соціально-економічний розвиток не приділяється достатньо уваги.

Зокрема, В. Опарін та В. Федосов вважають, що «за матеріальним змістом державні фінанси (у розширеному контексті – публічні фінанси) відображають суму фінансових ресурсів, що сконцентрована в державному секторі (державні підприємства, банки, страхові компанії тощо), а також частку держави у майні акціонерних товариств та доходи, що отримані державою: від належного їй майна та майнових прав; підприємницької діяльності держави та державних послуг; на основі перерозподілу доходів юридичних і фізичних осіб за допомогою податків; мобілізовані через систему державного запозичення та емісійний дохід держави. У цілому це сума грошових коштів, яка може бути спрямована державою на її участь у виробництві ВВП та фінансування видатків, що забезпечують реалізацію функцій держави» [2, с. 588].

На нашу думку, найбільш чітким і логічно витриманим є визначення І. Луїної, яка вважає, що «публічні фінанси – це сукупність економічних відносин щодо формування доходів і здійснення витрат, спрямованих на виконання функцій органів загального державного управління на центральному, регіональному та місцевому рівнях» [4, с. 32].

Таким чином, можемо стверджувати, що вітчизняні науковці при визначенні поняття «публічні фінанси» враховують насамперед такі його найвагомші критерії як: рівні владних повноважень (державний, місцевий),

складові елементи (державний бюджет (державні фінанси), місцеві бюджети (місцеві фінанси), бюджети фондів загальнообов'язкового державного пенсійного та соціального страхування), а також публічність («публічні фонди», «публічний інтерес», «публічні союзи»), тобто прозорість і відкритість функціонування.

З огляду на те, що «головним критерієм виокремлення публічних фінансів є їх призначення для фінансування діяльності органів влади різних рівнів, яку спрямовано на виконання функцій держави, розподілених між органами влади різних рівнів» [4, с. 381], публічні фінанси – це «сукупність економічних відносин імперативного характеру, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням публічних фінансових ресурсів з метою забезпечення реалізації функцій органів державної влади і місцевого самоврядування та максимального задоволення публічного інтересу» [5, с. 13]. А під публічними фінансовими ресурсами пропонуємо розуміти грошові фонди органів державної влади та місцевого самоврядування, мобілізовані із внутрішніх і зовнішніх джерел з метою фінансового забезпечення реалізації їхніх функцій. З огляду на те, що складовими публічних фінансів є державний бюджет, місцеві бюджети та бюджети фондів загальнообов'язкового державного пенсійного і соціального страхування, публічні фінансові ресурси включають:

- кошти державного бюджету;
- кошти місцевих бюджетів;
- кошти фондів загальнообов'язкового державного пенсійного та соціального страхування (Пенсійного фонду України і Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Опарін В. М., Федосов В. М., Юхименко П. І. Публічні фінанси: генеза, теоретичні колізії та практична концептуалізація. Фінанси України. 2017. №2. С. 110–128. URL: http://finukr.org.ua/docs/FU_17_02_110_uk.pdf

2. Фінанси. Бюджет. Податки : національна міжнародна термінологія: у 3-х т. / за ред. Т. І. Єфименко. Київ, 2010. Т. 2. 648 с. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=454&num=4
3. Бардаш С. В., Баранюк Ю. Р. Поняття і склад публічних фінансів як об'єкта державного фінансового аудита. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 6. Ч. 1. С. 34–36.
4. Луніна І. О. Публічні фінанси в макроекономічній політиці зростання : монографія / Інна Олександрівна Луніна ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». К., 2020. 440 с.
5. Кізіма Т. О., Лободіна З. М., Горин В. П., Кізіма А. Я. Поведінкові фінанси як методологічний концепт дослідження сфери публічних фінансів в Україні. Світ фінансів. 2022. № 4 (73). С. 8–21. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1555/1563>

УДК 369.06

Лукияник Д. В.

аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

МЕДИЧНЕ СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ, ВИКЛИКИ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

У сфері охорони здоров'я в Україні існує багато проблем, які виникають внаслідок неузгодженості політики між різними суб'єктами. Ці проблеми охоплюють правові, інформаційні, фінансові, економічні, організаційні та структурні аспекти. На сьогоднішній день важливо, щоб держава забезпечувала загальний доступ до медичної допомоги, яка є необхідною і повинна надаватися безкоштовно в державних та комунальних медичних закладах. Проте, спостерігається, що громадяни з низьким рівнем доходів не мають достатнього

захисту від фінансових труднощів, пов'язаних зі зростанням витрат на охорону здоров'я у разі хвороби.

На сьогодні, в Україні діє система медичного забезпечення, яка базується на перерозподілі податків для фінансування медичних послуг. Однак, така система не сприяє накопиченню достатньої суми коштів для забезпечення якісного лікування. Тому в 2019 році урядом був розроблений Проект Закону «Про фінансове забезпечення охорони здоров'я та загальнообов'язкове медичне страхування в Україні». Цей проект передбачає впровадження загальнообов'язкового медичного страхування як другого значного джерела фінансування охорони здоров'я. Збирання страхових внесків на спеціальних рахунках в Уповноваженому органі обов'язкового медичного страхування, який є єдиним страховиком у формі некомерційної самоврядної організації, здійснюватиметься на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб та роботодавців [1].

В Україні останнім часом спостерігається зростання питомої ваги медичного страхування в структурі страхового ринку, що пояснюється збільшенням попиту на медичні послуги. Це вказує на зростання зацікавленості страхувальників у придбанні таких видів страхових послуг та стимулює їх до отримання страхового медичного захисту. Такий розвиток може позитивно вплинути на фінансове забезпечення медичної системи. Крім того, спостерігається збільшення кількості укладених договорів страхування, що свідчить про свідомість громадян та бізнесу щодо переваг придбання таких полісів медичного страхування.

Одним з ключових напрямків розвитку медичного страхування є добровільне медичне страхування, яке надає можливість клієнтам отримувати розширений пакет медичних послуг та забезпечувати себе фінансово у випадку непередбачених медичних витрат. Добровільне медичне страхування дозволяє отримувати доступ до якісної медичної допомоги, швидкі терміни обслуговування та більшу гнучкість у виборі лікарів та медичних закладів. Тому другим за обсягом сегментом на страховому ринку є саме добровільне медичне

страхування. Проте 2022 рік був складним для страховиків, які активно працюють у цьому секторі. Згідно з попередніми оцінками, показники ринку добровільного медичного страхування знизились приблизно на 15% порівняно з минулим роком, що відображає загальний негативний тренд.

На сучасному етапі розвитку медичного страхування в Україні відбуваються також позитивні зміни в регулюючій сфері. Уряд удосконалює законодавство та створює сприятливі умови для розвитку медичного страхування, зокрема, запроваджуються стандарти якості медичних послуг, контроль за страховими компаніями. Однак, все ще існують виклики та проблеми, з якими стикається медичне страхування в Україні. До них належать [2, с. 326]:

- нестабільне фінансування охорони здоров'я, що призводить до недостатнього фінансування медичних установ та обмеженого доступу до якісних медичних послуг;

- низький рівень обізнаності населення про переваги медичного страхування та його ролі в забезпеченні фінансового захисту під час медичних витрат;

- обмежений вибір та доступність страхових продуктів на ринку, що обмежує можливості клієнтів у виборі оптимального покриття та страхових компаній;

- недостатня якість медичних послуг та недостатній контроль за їх якістю, що може впливати на задоволення потреб пацієнтів;

- недостатня фінансова надійність деяких страхових компаній, що ставить під сумнів їх здатність виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками.

Ці проблеми потребують уваги та вдосконалення системи медичного страхування в Україні для забезпечення доступності, якості та фінансової стійкості. Окрім цього, система медичного страхування потребує подальшого розвитку та удосконалення. Важливо забезпечити прозорість та ефективність механізмів страхування, запровадити стандартизацію послуг та контроль за їх

якістю. Також важливим є забезпечення доступності медичної допомоги для всього населення, зокрема для груп з низьким рівнем доходів.

Уряд та страхові компанії продовжують працювати над розвитком медичного страхування в Україні. Запроваджуються інноваційні підходи, такі як використання технологій та електронних систем для поліпшення обслуговування клієнтів та контролю за страховими послугами [3, с. 73].

На наш погляд, розвиток медичного страхування в Україні має відбуватися з урахуванням наступних напрямків:

1) розширення доступу до медичного страхування - забезпечення інформаційної освіти населення щодо переваг медичного страхування та створення доступних страхових продуктів для різних соціальних груп;

2) покращення якості медичних послуг - встановлення високих стандартів надання медичної допомоги та забезпечення контролю за їх дотриманням;

3) професійний розвиток медичних працівників та впровадження сучасних медичних технологій;

4) забезпечення фінансової стійкості страхових компаній - встановлення ефективних механізмів контролю за фінансовою надійністю страхових компаній та їх здатністю виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками;

5) розвиток державного регулювання - удосконалення законодавства щодо медичного страхування, створення ефективних механізмів контролю та нагляду за ринком страхування;

6) співпраця зі страховими компаніями - розвиток партнерських відносин між державними органами та страховими компаніями для впровадження нових страхових продуктів та покращення якості обслуговування;

7) інноваційні рішення - використання сучасних технологій, таких як електронна медична документація та телемедицина, для поліпшення якості та доступності медичних послуг.

Наведені напрями розвитку спрямовані на покращення доступності, якості та ефективності медичного страхування в Україні, що дозволить громадянам отримувати якісну медичну допомогу та фінансовий захист у разі потреби.

В цілому, медичне страхування в Україні на сучасному етапі розвитку є важливим інструментом забезпечення фінансової стабільності та доступу до якісної медичної допомоги. Проте, необхідно продовжувати працювати над подальшим вдосконаленням системи, вирішувати проблеми та забезпечувати широкий доступ до страхових послуг для всіх громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проект Закону: «Про фінансове забезпечення охорони здоров'я та загальнообов'язкове медичне страхування в Україні». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH72J00A>.
2. Сосновська О. О. Розвиток медичного страхування в умовах COVID-19. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2020. № 1-2. С. 325-337.
3. Федорович І. М. Медичне страхування: досвід зарубіжних країн та можливості для України. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 6. С. 72-76.

УДК 336.1

Луцик А.І.

*к.е.н., доцент, докторант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ПРОБЛЕМАТИКА ФІСКАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Здійснення фіскальної політики в умовах війни вимагає виваженого, раціонального та антикризового підходу. За таких обставин неможливо вдатись

до досвіду якоїсь високорозвинутої країни, оскільки за останні кілька десятиліть жодна з розвинутих країн немала практики функціонування економіки під час військових дій на своїй території. В наших умовах ми можемо бути прикладом для інших економік світу. Та добре, якщо це буде позитивний приклад щодо відновлення економіки в такий складний період. У цьому контексті доцільно розробити ряд конструктивних пропозицій щодо фіскального управління та розвитку економіки України.

Крім безпосередньо загибелі великої кількості людей, руйнувань житлової та виробничої інфраструктури, негативний вплив на економіку України здійснюють і інші похідні чинники війни. До них можна відносити – міграція населення, мобілізація населення, збільшення частки невиробничого сектору.

З перших днів повномасштабного вторгнення значна частина чоловічого та жіночого населення залишила межі України, втікаючи від війни. Для біженців з України у країнах Європи запровадили фінансові допомоги, що сприяло життєзабезпеченню українців за межами України. За інформацією уповноваженого з прав людини ВРУ Дмитра Лубінця на кінець 2022 року понад 14,5 млн. осіб виїхало за межі України, у тому числі 7,7 млн. осіб були зареєстровані в Європі як одержувачі тимчасового захисту[1]. А за даними ООН станом на травень 2023 року у Європі було зареєстровано 5,1 осіб одержувачів тимчасового захисту[2]. Зважаючи на те, що у лютому 2022 року чисельність населення становила 40,1 млн. осіб[3], то з України за час війни виїхало більше третини населення країни. Переважну більшість мігрантів склали працездатне населення та діти, що впливає як на поточний так і майбутній розвиток країни. Така тенденція зменшує національний кадровий потенціал, та сприяє розвитку економік європейських країн – сусідів України.

Мобілізація чоловічої половини населення країни для відсічі збройної агресії є безумовним та безкомпромісним заходом, що сприяє підвищенню національної безпеки. Та логічно, що такі дії будуть знижувати чисельність працюючого чоловічого населення в виробничій сфері, що зменшуватиме ВВП та впливатиме на соціально-економічне становище в Україні. Через це, в Україні

збільшується частка залучених працюючих до невиробничої сфери (за рахунок збільшення частки військовослужбовців), яка фінансується за рахунок державних коштів. З цього ж випливає тенденція до росту частки податку на доходи фізичних осіб у частині податкових надходжень бюджетів України.

Розширення долі невиробничої та звуження виробничої сфери, що доповнюється фінансуванням за рахунок фінансових допомог з боку Міжнародного Валютного Фонду, Європейського Союзу, іноземних держав що деструктивно впливає на державні фінанси та економічну активність. Рішення щодо скасування оподаткування імпорту під час воєнного стану та запровадження 2% єдиного податку призвели до значних бюджетних втрат, які можна було спрямувати на посилення обороноздатності країни. У період коли працюючий бізнес готовий сплачувати податки в повному розмірі, розуміючи необхідність стабілізації державних фінансів під час війни запровадження такого оподаткування лише ускладнює адміністрування податків як для платників податків, так і для контролюючих органів.

Конструктивними, на нашу думку, мають бути пропозиції, що сприятимуть росту державних доходів при мінімізації негативного впливу на бізнес. До них можна відносити: підвищення податкового навантаження на імпорт вживаних автомобілів; запровадження транспортного оподаткування відповідно до екологічних стандартів та розмірів забруднення навколишнього природного середовища; посилення податкового контролю за виведенням капіталу; перехід до прогресивного оподаткування доходів громадян; подальше спрощення умов для реєстрації і ведення бізнесу для дрібних та малих підприємств. У післявоєнний період об'єктивним та необхідним буде реформування системи розрахунків у контексті мінімізації готівкових платежів, що є, між іншим, однією з вимог інтеграції України до Європейського Союзу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Омбудсмен розповів, скільки українців виїхало за кордон із 24 лютого. Слово і Діло. Аналітичний портал. URL:

<https://www.slovoidilo.ua/2022/12/01/novyna/polityka/ombudsmen-rozpoviv-skilky-ukrayincziv-vyyixalo-kordon-24-lyutohon> (дата звернення: 9.05.2022)

2. Ukraine refugee situation. Operation data portal of UNHCR. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.228732760.514168680.1646989952-176134281.1646551413 (access date: 09.05.2023)

3. Чисельність населення по регіонах (за оцінкою) на 1 лютого 2022 р. Державна служба статистики України. URL: http://db.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/news/op_popul.asp (дата звернення: 9.05.2022)

УДК 336.14

Маринов Д.М.

аспірант кафедри фінансів

Одеській національний економічний університет

ФОРМУВАННЯ БЮДЖЕТНОЇ БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

У сучасному світі, зі зростанням загроз та викликів, забезпечення національної безпеки стає одним з найважливіших завдань для будь-якої країни. У цьому контексті, бюджетна безпека виявляється ключовим фактором, що визначає можливості держави у вирішенні своїх безпекових завдань. Бюджетна безпека охоплює широкий спектр аспектів, включаючи ефективне фінансування оборони, правоохоронних органів, кібербезпеки та інших складових національної безпеки.

Визначення бюджетної безпеки можна розглядати як забезпечення фінансової стійкості та стабільності держави з метою ефективного виконання її функцій у сфері безпеки. Це означає, що держава повинна мати достатні ресурси

для вирішення своїх безпекових потреб, забезпечуючи фінансування належних заходів та ініціатив.

Бюджетна безпека є нерозривною частиною загальної національної безпеки. Фінансові ресурси, виділені на потреби безпеки, відіграють критичну роль у забезпеченні ефективної системи безпеки держави. Недостатнє фінансування може призвести до незадовільного рівня обладнання та підготовки військових сил та недостатньої підтримки правоохоронних органів. Все це може вразити безпеку країни і створити прогалини, якими можуть скористатися загрози ззовні.

Однак, бюджетна безпека не обмежується лише витратами на оборону та правоохоронні органи. Вона також охоплює сфери економіки, інфраструктури, енергетики та соціального забезпечення. Наприклад, забезпечення ефективної і стабільної економічної системи сприяє національній безпеці, оскільки економічна стабільність зменшує ризики соціальних та політичних конфліктів.

У світі швидких змін та розвитку технологій, національна безпека стає все більш залежною від ефективного фінансування та розумного використання ресурсів. Бюджетна безпека має бути постійним предметом уваги держави та забезпечуватися належною рівновагою між ресурсами, виділеними на безпеку, та іншими соціально-економічними потребами.

Бюджетна безпека є нерозривною складовою національної безпеки держави. Вона визначає можливості держави у вирішенні своїх безпекових завдань та забезпеченні стійкості у всіх сферах життя. Ефективне фінансування та раціональне використання бюджетних ресурсів допомагають забезпечувати фінансування соціальних потреб населення, високого рівня обороноздатності країни, що стало дуже важливим в останні роки для України, а також для забезпечення фінансової спроможності та ефективного розвитку національної економіки країни. Особливу увагу при формуванні методів бюджетної безпеки слід приділяти розробці сучасних інформаційних технологій, інноваційно-інвестиційному розвитку країни та прискоренню науково-технічного прогресу,

що має призвести до покращення та підвищення рівня конкурентоспроможності України [1, с. 96].

Для забезпечення бюджетної безпеки необхідно ретельне планування та аналіз потреб держави в безпеці. Визначення пріоритетів і раціональне розподілення фінансових ресурсів дозволяє ефективно використовувати бюджетні кошти. При цьому важливо забезпечити прозорість та ефективний контроль за витратами, а також боротьбу з корупцією, що допомагає зберегти фінансові ресурси та забезпечити їх ефективне використання.

Бюджетна безпека також пов'язана з економічною стійкістю та соціальним забезпеченням. Стабільна економіка та адекватні соціальні програми сприяють зміцненню національної безпеки, запобігаючи соціальним та політичним напруженням. Важливо забезпечити баланс між розподілом фінансових ресурсів на безпеку та інші сфери, щоб забезпечити загальний добробут та стабільність держави.

Усвідомлення важливості бюджетної безпеки та розуміння її взаємозв'язку з національною безпекою держави дозволяє розробляти ефективні стратегії та політики для забезпечення бюджетної безпеки. Держава повинна активно працювати над покращенням системи бюджетного планування та контролю, враховуючи поточні безпекові загрози та виклики.

Одним з ефективних інструментів забезпечення бюджетної безпеки є раціоналізація бюджетних витрат. Це означає приведення витрат у відповідність до актуальних потреб та пріоритетів безпеки. Застосування ефективних методів управління витратами, оцінка їх ефективності та оптимізація бюджетних процесів дозволяють забезпечити максимальний результат з обмежених фінансових ресурсів.

Крім того, податкова політика та боротьба з корупцією також є важливими аспектами бюджетної безпеки. Ефективна система оподаткування, що забезпечує збільшення доходів держави, сприяє стабільності бюджету та забезпеченню безпеки. Важливо також забезпечити прозорість та ефективний

контроль за витратами, уникнути корупційних схем та втрати фінансових ресурсів.

Бюджетна політика є пріоритетною в системі економічної та фінансової безпеки країни, що пояснюється об'єктивною необхідністю наявності бюджету. Ця ситуація впливає з того факту, що бюджет, як комплексне поняття, є інструментом, який забезпечує розвиток та життєдіяльність країни [2, с. 53].

При формуванні національної безпеки, держава повинна приділяти особливу увагу у сфері стратегічного планування та прогнозування фінансової спроможності державних фінансів, в першу чергу шляхом удосконалення інституційного інструментарію. Серед найважливіших напрямів покращення рівня бюджетної безпеки України можна виділити запровадження ефективної моделі зовнішнього аудиту фінансових ресурсів державних та місцевих бюджетів [3, с. 180-181].

Крім того, належна увага має бути приділена співпраці та партнерству з іншими державами та міжнародними організаціями. Обмін досвідом, спільне планування та координація ресурсів допомагають підвищити ефективність бюджетної безпеки та забезпечити колективну безпеку. Це особливо важливо в контексті глобальних загроз, таких як повномасштабне військове вторгнення в Україну з 24 лютого 2022 року.

Нарешті, важливо враховувати принципи сталого розвитку та економічної ефективності при формуванні бюджетної безпеки. Інвестиції в інновації, науку та освіту, зелені технології та сталість допомагають забезпечити ефективне використання ресурсів та створити стійку основу для національної безпеки у майбутньому.

Отже, бюджетна безпека є невід'ємною складовою формування національної безпеки держави. Це комплексний процес, що вимагає системного підходу та врахування різноманітних аспектів безпеки. Раціональне використання бюджетних ресурсів, планування відповідно до потреб та пріоритетів, ефективний контроль за витратами та боротьба з корупцією є важливими складовими частинами забезпечення бюджетної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гнидюк І.В., Юренко А.Ю. Бюджетна безпека як невід'ємний складник національної безпеки держави. Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. 2021. №1 (118). С.94-99
2. Койчева О.С. Роль бюджетної безпеки в забезпеченні національної безпеки держави. 2022. С. 51-53 URL <http://dspace.opua.edu.ua> (дата звернення 12.05.2023)
3. Наконечна Н.В. Бюджетна безпека як фактор забезпечення соціально-економічного розвитку держави. VIII Міжнародна науково-практична конференція: Економіко-правові аспекти господарювання: сучасний стан, ефективність та перспективи. 2022. С. 180-183

УДК 336.531.2

Мартинюк В.В.

докторант кафедри фінансових технологій

та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

Процеси реформування системи вищої освіти мають стійкий характер, відбуваються планомірно, що визначається необхідністю розвитку наукоємної економіки та забезпечення сталого суспільного та економічного розвитку. Сьогодні важливого значення набувають фінансові аспекти функціонування вищої освіти – існує необхідність поєднання діючих форм державного управління та розвитку економічної самостійності вищої школи.

А звідси, важливою інформаційною потребою є теоретичне та методологічне обґрунтування форм та методів фінансового забезпечення вищої школи як основної наукотворчої системи, напрямків стабілізації освітньої діяльності, формування дієвих механізмів впливу на суспільні процеси [2, 5].

Дослідження процесів фінансування вищої освіти відображені у роботах вчених В. Андрущенко, Т. Боголіб, Б. Данилишина, С. Єрохіна, І. Каленюк, М. Козоріз, О. Кратта та інших. Увага вчених зосереджена на фінансових аспектах відносин у вищій освіті, у тому числі формах державного регулювання, особливостях діяльності, кредитуванні ВНЗ, структурі джерел фінансування. Проте ще потребують вирішення питання, пов'язані з стійкістю фінансового забезпеченням закладів вищої освіти. Потрібні комплексні дослідження систем фінансового забезпечення вищої освіти, розробка основних напрямів її розвитку, формування більш ефективних методик використання ресурсів, розробка механізмів фінансової стабілізації ВНЗ .

Комплексне реформування вищої освіти, покликане створити динамічне інформаційне середовище, яке б мало змогу генерувати нові ідеї, сприяло б формуванню та ефективному використанню інвестицій.

Варто відмітити, що сьогодні у світі спостерігається зростання кількості студентів, спрощується доступ до ресурсів до вищої освіти, диверсифікуються форми участі у освітньому процесі, надається реальна можливість навчатися та отримувати теоретичні та практичні знання у ВНЗ. Постійним фактором, який обмежує можливості людей скористатися послугами установ вищої освіти є нестача фінансових ресурсів.

Політика розвитку системи освіти в Україні повинна передбачати формування стійких умов для розвитку усіх напрямів наукової, інформаційної та освітньої діяльності з метою забезпечення громадян України новітніми знаннями. Щоб досягнути цього необхідно:

- забезпечити пріоритетність фінансування освіти;
- створити багаторівневу систему фінансового забезпечення;
- стимулювати використання коштів приватних компаній у сфері освіти;

- окреслити основні напрямки фінансування науки, освіти;
- розробити дієві механізми концентрації ресурсів для фінансування освітніх програм;

- забезпечити наявність механізму ефективного управління ресурсами.

Ефективність системи фінансування освіти проявляється у стабілізації та нормалізації суспільних відносин, зростанні доходів людей, покращанні комунікативних та розвитку підприємницьких їх здібностей. Для економіки позитивними результатами тут є збільшення ВВП, зростанням продуктивності та якості, покращанням умов праці.

З метою нормалізації системи фінансування вищої освіти варто сформуванати механізм, який використовуючи принципи комплексності, за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів, ресурсів приватних осіб надавав змогу реалізувати основні завдання суспільного розвитку. Додатковим джерелом фінансування тут можуть бути пільгові форми кредитування. Саме такий підхід надасть змогу стабілізувати фінансові потоки ВНЗ. Основними напрямками фінансування мають стати процеси формування новітніх видів освітніх послуг та розвиток наукових досліджень, удосконалення матеріально-технічної бази ВНЗ, наукова кооперація.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні. Київ. Видавничий дім „Ін Юре”. 2003. 416 с.
2. Кінах А. Стан та перспективи професійного розвитку трудового потенціалу України. Вища школа. 2005. № 2. С.5–13.
3. Волинчук Ю.В. Інвестування в системі вищої. Інвестиційні пріоритети епохи глобалізації: вплив на національну економіку та окремий бізнес: зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук. практ. конфер. 14-15 лютого 2008 р.: тези доп: в 3 т. Т.3. Дніпропетровськ. ПДАБА, 2008. С. 91–94
4. Антошкіна Л.І. Еволюція освітньої парадигми: генерація соціального капіталу і фінансові проблеми. Формування ринкових відносин в Україні. 2004.

№ 7–8. С. 52–56.

5. Волинчук Ю.В. Національна система вищої освіти у Європейському освітньому просторі. Економічна теорія та економічна історія: зб. наук. праць ЛДТУ. 2007. № 4 (15). С. 83–97.

6. Огаренко В.М. Розвиток недержавної вищої школи в Україні (кінець 80-х – 2001 рр.): дис. канд. історичних наук: 07.00.01. Запоріжжя, 2001. 196 с

УДК 330.131

Марценюк І.В.

аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу

Західноукраїнський національний університет

МЕТОДИ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ РИЗИКІВ

Ефективне управління фінансовими ризиками суб'єкта господарювання базоване на механізмах уникнення або нейтралізації фінансових ризиків.

Механізми нейтралізації фінансових ризиків – це система методів мінімізації їх негативних наслідків, зменшення можливих фінансових втрат.

На рис. 1 подано систему методів нейтралізації фінансових ризиків. До основних із них належать уникнення ризику, утримання ризику, його передача та зменшення. Приділимо увагу кожному із них.

1. Уникнення ризику. Якщо ж повністю відмовитися від здійснення фінансових операцій з високим рівнем ризику, то можна знизити потенційні втрати, пов'язані з фінансовими ризиками. Проте, з другого боку, відмова від одного ризику породжує інший ризик – ризик упущеної вигоди. Тобто, безризикової діяльності в ринкових умовах господарювання практично не буває, тому можна стверджувати про відносну безризиковість [1].

2. Утримання ризику. Основним завданням підприємства є пошук джерел необхідних ресурсів для покриття можливих втрат. Відповідно, у рамках утримання ризику як методу його нейтралізації виокремлюється самострахування, яке полягає у формуванні підприємством таких видів капіталу, як резервний капітал, забезпечення наступних витрат і платежів, резерв сумнівних боргів, залишки нерозподіленого прибутку та інший капітал, передбачений чинним законодавством чи статутними документами підприємства [1].

3. Передача ризику. Якщо сформованого власного резервного капіталу не достатньо для покриття можливих фінансових втрат, ризик не доцільно зберігати на власному утриманні. Його необхідно передати страховій компанії за певну плату у вигляді страхової премії і таким чином забезпечити собі гарантію відшкодування збитків в разі настання ризикових подій (страхових випадків) [39]. Варто зазначити, що це один із найбільш розповсюджених, «класичних» методів зниження фінансового ризику. В системі страхування ризиків переважного розповсюдження набуло майнове страхування та страхування відповідальності.

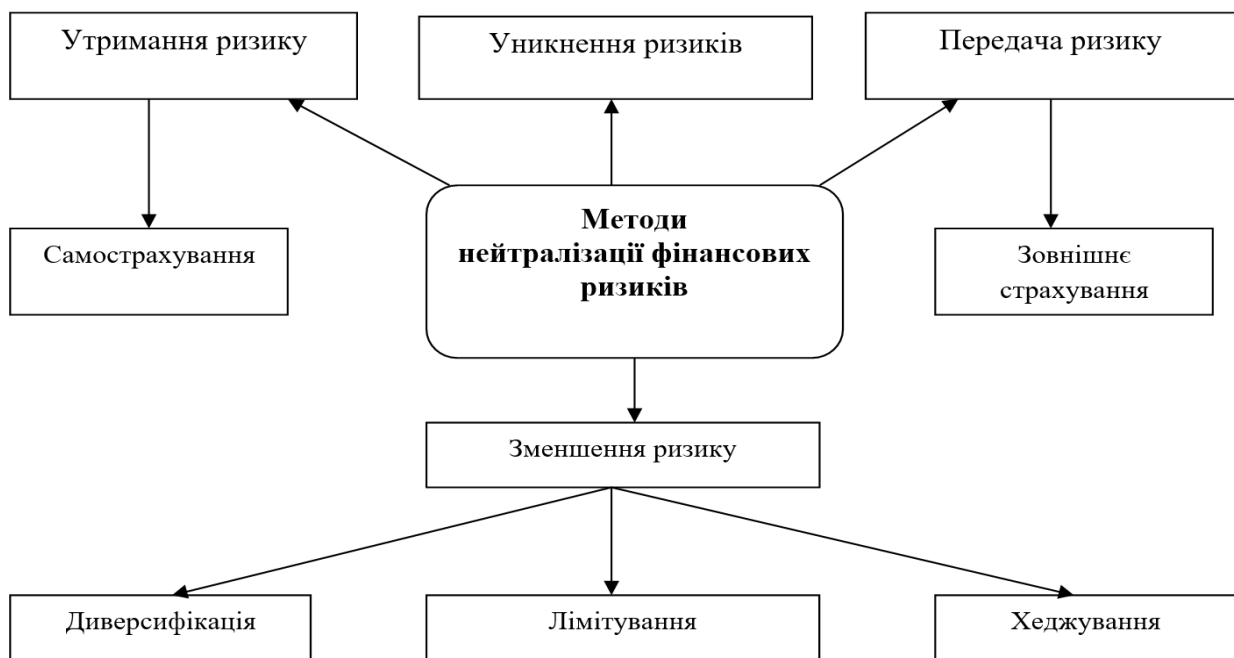

Рис. 1. Методи нейтралізації фінансових ризиків [1]

4. Зменшення ризику. Застосовувати такий метод в контексті нейтралізації фінансових ризиків можна шляхом їх диверсифікації, лімітування та хеджування [1].

Механізм диверсифікації використовується, насамперед, для нейтралізації негативних наслідків несистематичних (специфічних) видів ризиків. Диверсифікація забезпечує мінімізацію фінансових ризиків, що базується на їх розподілі та зменшенні рівня концентрації. Наочним прикладом диверсифікації є зберігання вільних грошових засобів в кількох банківських установах, переважно з іноземним капіталом, формування валютних резервів, розширення кола інвесторів з відповідним обмеженням строків інвестицій тощо [2].

Лімітування ризику використовується, як правило, за тими їх видами, рівень яких перевищує допустимі межі. Тобто, встановлюються відповідні фінансові нормативи за окремими фінансовими операціями з метою фіксації можливих фінансових втрат на допустимому для підприємства рівні. Лімітуванню підлягають такі види ризиків, як кредитний ризик, інвестиційний ризик, ризик неплатоспроможності тощо. Проте у практиці найчастіше даний метод застосовується для мінімізації фінансових ризиків (втрати грошових засобів) при товарному кредитуванні, наданні позик або вкладанні капіталу шляхом встановлення граничних сум витрат (кредиту, інвестицій тощо).

Хеджування у фінансовому менеджменті полягає у зменшенні імовірності виникнення фінансових ризиків за допомогою певних видів фінансових інструментів. Залежно від виду застосовуваних деривативів або похідних цінних паперів виокремлюють такі види хеджування фінансових ризиків: хеджування з використанням опціонів, хеджування з використанням ф'ючерсних контрактів, хеджування з використанням операцій «своп». Хеджування за своїм змістом – «це дія зі страхування цінних паперів (активів) від знецінення в результаті можливого падіння їхньої курсової ціни» [3].

Використання хоча б одного із досліджених нами методів нейтралізації фінансових ризиків забезпечує суб'єкту господарювання гарантію одержання прибутку та мінімізацію можливих фінансових втрат. Проте, на наш погляд, необхідно наголосити, що фінансовий ризик-менеджмент необхідно доповнити безперервним моніторингом для оперативного та комплексного розуміння причин та наслідків фінансових ризиків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: навч. посіб. О.В. Кнейслер, І.С. Гуцал, О.Р. Квасовський, Н.Я. Спасів. Тернопіль: Вектор, 2017. 388 с.
2. Подольчак Н. Ю. Управління фінансовими ризиками на підприємствах. Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. Серія: економічні науки. 2018. № 3. с. 275-279.
3. Піскунов Р. О., Москаленко О. В. Фінансовий ризик: генезис поняття та пошук дефініції. Економічна теорія та право. 2021. №1 (44). С. 85-102.
4. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками : навчальний посібник. Київ : Знання, 2010. 598 с.

Мельничук Ю. Д.

здобувач освітнього ступеня доктор філософії

Західноукраїнський національний університет

ДО ПИТАННЯ ПРО СУТНІСТЬ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Податки як економічна і фінансова категорія виконують низку функцій. Безумовно, різні теоретики виділяють різні підходи до ідентифікації функцій податків, але більшість сходяться в спільній позиції щодо виконання податками регулюючої функції, що жодним чином не обмежує їх фіскальну роль.

Регулююча сутність податків засвідчує здійснення ними безперервного впливу на фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання та економіки країни загалом. Це зумовлюється тим, що зміни в структурі податків, розмірах їх ставок, пільгах та стимулах зумовлюють зміни темпів економічного розвитку як в окремих сферах державотворення. Крім цього, вони володіють широким спектром інструментарію впливу, зокрема : здатні згортати або розширювати нагромадження капіталу за допомогою впливу на інвестиційну діяльність; скорочувати або збільшувати платоспроможний попит населення країни; активізувати показники зовнішньоекономічної активності завдяки лібералізації чи, використовуючи протекціоністські механізми регулювання руху зовнішньоекономічних потоків, формуючи вибір між експортрозширюючим або імпортозамінюючим типами економічного зростання.

Регулювання в податковій сфері ґрунтується на усвідомленому, активному й цілеспрямованому використанні регулюючої функції податків, яка здійснює свій вплив незалежно від волі суб'єктів господарювання для отримання відповідних економічних, соціальних чи фіскальних результатів. Таким чином, є підстави стверджувати, що регулююча функція лежить в основі механізмів і процесів податкового регулювання.

Податкове регулювання загалом, це одночасно напрям податкової політики, система заходів та механізмів непрямого впливу на економіку, соціальні та економічні процеси за допомогою корегування системи оподаткування, елементів податків, їх ставок, податкових пільг, завдяки впливу на які забезпечується посилення або послаблення податкового навантаження, зростання обсягу податкових надходжень до бюджетів різних рівнів.

Представники різних фінансових шкіл здійснюють класифікацію механізмів, алгоритмів та принципів податкового регулювання, зокрема:

за формою впливу податкове регулювання належить до непрямих методів державного регулювання економіки, що ґрунтується не на прямому примусі господарюючих суб'єктів до сплати податків, а на основі свідомого впливу на їх

економічні інтереси. Таким чином, на основі засобів податкової політики держави свідомо формує умови, відповідно до яких платнику фінансово вигідно враховувати економічні інтереси держави, оскільки неврахування інтересів чи ігнорування є фінансово затратними в такому випадку;

за рівнем впливу, процеси податкового регулювання можуть реалізовуватися як на загальнодержавному (загальнодержавні податки та збори), так і на місцевому рівні. Крім того, заходи податкового регулювання за цією ознакою можуть бути як стимулювальними, так і стримувальними, або володіти комплексним характером впливу. А також, заходи податкового регулювання, відповідно до встановлених цілей, визначеного інструментарію та алгоритму застосування можуть носити як довгостроковий (стратегічний) так і оперативний (тактичний) характер.

На завершення зазначимо, що держава реалізовує податкове регулювання за допомогою використання правових (прийняття нормативно-правових актів та вироблення механізму їх реалізації і контролю шляхом створення єдиних для всіх економічних суб'єктів умов та правил нарахування і сплати податків, надання обґрунтованих податкових пільг тощо), адміністративних (базуються на принципах державного контролю за дотриманням принципів податкової поведінки, охоплюють санкції за порушення податкового законодавства та нецільове використання бюджетних коштів) та економічних методів (шляхом опосередкованого втручання з боку суб'єктів регулювання через створення певного економічного середовища).

Використання економічних, правових та адміністративних методів податкового регулювання та податкових стимулів, таких як пільги, відстрочки, розстрочки податкових платежів, надання податкового кредиту та податкових канікул створюють можливість для зниження податкового тиску та зміцнення фінансового стану суб'єктів господарювання, і загалом підвищують ефективність реалізації податкової політики держави.

Мискін Ю.І.,

*доктор економічних наук, доцент, професор
кафедри облікових технологій та бізнес-аналітики,*

Державний податковий університет

Вільчинський О.М.

здобувач, Державний податковий університет,

головний спеціаліст відділу економічного

розвитку, інвестицій та цифрової трансформації

Бучанська міська рада

ПРІОРИТЕТИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Пріоритети формування та реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності повинні по-перше, спиратися на концепцію модернізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності, а по-друге, враховувати реальний фактичний стан державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні.

На сьогоднішній день нами виокремлюється п'ять пріоритетів формування та реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні:

1) розробка (оновлення) та формалізація концепції модернізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності;

2) розробка (оновлення) та формалізація стратегії формування та реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності;

3) унормування у правовому середовищі концепції модернізації та стратегії формування і реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності;

4) оптимізація практичного впровадження цілеспрямованого впливу інструментарію державної фінансової політики на активізацію інвестиційної діяльності;

5) розробка (оновлення), формалізація, унормування та практична реалізація технології оцінки ефективності державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності.

Варто зазначити, що окреслені пріоритети підпорядковані розв'язанню конкретних фактично існуючих проблем формування та реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні.

Відтак у сфері формування державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні зв'язок між проблемами і пріоритетами відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Зв'язок між проблемами і пріоритетами формування та реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні

Проблеми	Пріоритет
Відсутність концепції державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні	Розробка (оновлення) та формалізація концепції модернізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності
Відсутність стратегії державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні	Розробка (оновлення) та формалізація стратегії формування та реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності
Відсутність у вітчизняному нормативно-правовому середовищі належного концептуального та стратегічного обґрунтування державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні	Унормування у правовому середовищі концепції модернізації та стратегії формування і реалізації державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності
Недостатня цільова зорієнтованість впливу інструментарію державної фінансової політики на активізацію інвестиційної діяльності	Оптимізація практичного впровадження цілеспрямованого впливу інструментарію державної фінансової політики на активізацію інвестиційної діяльності

Відсутність технології оцінки ефективності державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності

Розробка (оновлення), формалізація, унормування та практична реалізація технології оцінки ефективності державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності

Варто відзначити, що удосконалення державної фінансової політики активізації інвестиційної діяльності в Україні у розрізі пріоритетів на практиці може бути реалізована трьома відмінними між собою сценаріями, які, у свою чергу, залежать не лише від внутрішньої економічної ситуації в державі, а й від стану міжнародної фінансової підтримки післявоєнної відбудови України.

Павло Міщук

студент гр. ФААзм-11,

Західноукраїнський національний університет

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОДАТКОВИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Право на податкове консультування має важливе значення для забезпечення послідовного функціонування як податкової системи загалом, так і діяльності конкретного платника податків. Податкові консультації забезпечують визначеність податкового правозастосування, а це щонайменше запорука стабільного розвитку податкових відносин. Однак на сьогоднішній день механізм податкового консультування є далеким від ідеалу. Правове регулювання податкового консультування містить як низку формальних, так і ряд змістовних суперечностей, які не сприяють належній реалізації покладених на податкові консультації функцій. Платник позбавлений правових гарантій, тоді як владна сторона перебуває у становищі перманентного конфлікту з

платником податків – це все наслідки непослідовного конструювання окремих положень правового механізму податкового консультування.

Отже, існує об'єктивна необхідність трансформувати підходи до податкового консультування. Під консультацією потрібно розуміти у першу чергу допомогу, фахову пораду обізнаної особи, яка надається за запитом іншої (зацікавленої) особи. Таким чином, у консультаційних відносинах завжди наявні принаймні два суб'єкта:

- 1) перший суб'єкт – той, що запитує;
- 2) другий суб'єкт – той, що консультиє.

Ціль вступу у такі відносини – одержання допомоги, поради від суб'єкта, який надає консультацію.

Зважаючи на виокремлені загальні риси податкових консультацій, податкова консультація – це роз'яснення владного суб'єкта податкових відносин з приводу практичного застосування норм податкового законодавства та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючий орган, що повинно слугувати допомогою платнику податків у конструюванні останнім власного алгоритму поведінки при виконанні належних йому податкових обов'язків та реалізації його суб'єктивних прав у сфері оподаткування [2].

Принципи, які регламентують надання податкових консультацій, поділяються на:

- 1) загальні прямо закріплені принципи податкового законодавства;
- 2) спеціальні непрямо закріплені принципи надання податкових консультацій.

Принципи податкового консультування забезпечують належний порядок провадження відповідної діяльності та формують систему гарантій платника податків. При цьому слід відмітити тенденції непослідовного нормативного реформування вихідних положень податкового законодавства, що визначають основи надання податкових консультацій [1].

Податкова консультація не повинна стосуватися надуманих та штучно змодульованих питань, які не мають ніякого стосунку до об'єктивної дійсності та потреб податкового правозастосування. Такого роду підхід обумовлюється у першу чергу тим, що податкова консультація є саме допомогою платнику податків, а відповідно, така допомога повинна мати практично-прикладний характер. Відсутність практичної необхідності у податковому консультуванні призводила б до наступних негативних факторів:

а) запити про надання індивідуальних податкових консультацій, які не обумовлені жодною практичною необхідністю, тільки призводили б до зайвого «перевантаження» контролюючих органів в аспекті необхідності виконання завдань, які не мають ніякого корисного значення;

б) відсутність практичної необхідності у наданні податкових консультацій виступала б додатковим чинником формалізму у наданні таких консультацій.

Фактично призначення практичної необхідності полягає у нівелюванні потенційно можливого «штучного» характеру податкового консультування. Податкове консультування є комплексною аналітичною діяльністю, яка не повинна реалізовуватися безцільно. У зв'язку з цим практична необхідність є одним з основоположних критеріїв, на відповідність якому повинен перевірятися сам запит про надання індивідуальної податкової консультації. Тільки після підтвердження практичної необхідності податкового консультування контролюючий орган повинен приступати до формування правової позиції з приводу поставлених на розгляд питань.

Індивідуалізований характер податкових консультацій обумовлюється наступними факторами:

1) ініціатива конкретного суб'єкта, який «запускає» процедуру податкового консультування;

2) індивідуально-орієнтований гарантійний механізм.

З приводу ініціативи конкретного суб'єкта слід зазначити, що вона отримує свій вияв у тому, що саме платник податків (платник-фізична особа або ж платник-юридична особа) повинен звернутися з відповідним запитом про

надання йому індивідуальної податкової консультації. Самостійно, без запиту платника податків, контролюючий орган не може видати індивідуальну податкову консультацію.

Що ж стосується індивідуалізованості гарантійного механізму, то вона обумовлюється тим, що індивідуальна податкова консультація забезпечує гарантіями тільки платника податків, якому і була надана така консультація.

Превалювання положень узагальнюючої податкової консультації над висновками, викладеними в індивідуальній податковій консультації, обумовлюється низкою факторів:

а) по-перше, узагальнююча податкова консультація ґрунтується на цілій низці опрацьованих індивідуальних консультацій або є результатом опрацювання особливо актуальної теми щодо неоднозначного застосування окремих нормативних приписів;

б) по-друге, узагальнююча податкова консультація надається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику (Міністерство фінансів України), якому підпорядковуються контролюючі органи, що уповноважені надавати виключно індивідуальні податкові консультації.

На практиці такий примат виявляється у тому, що у випадку суперечності між положеннями узагальнюючої та індивідуальної податкової консультації платник податків повинен орієнтуватися на узагальнюючу податкову консультацію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Брояков С. В. Система принципів податкового консультування. Knowledge, Education, Law, Management. 2020. № 4(32) Vol. 2. С. 14–18. URL: <http://kelmczasopisma.com/ua/jornal/18>
2. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI в редакції від 01.07.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

Ольга Мороз

студентка гр. ФМСзмпк-11,

Західноукраїнський національний університет, м.Тернопіль

Науковий керівник: Гуцул І. А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів ім. С. І. Юрія

Західноукраїнський національний університет

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ МИТНИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ

В умовах жорсткої світової економічної конкуренції важливим завданням публічної адміністрації є створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі, заохочення суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до збільшення обсягів імпорту, експорту та транзиту товарів. Ключову роль в процесі переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон України відіграє інститут митних режимів. Сучасний стан правового регулювання митних режимів є задовільним через ряд системних недоліків національного законодавства та юридичної практики у даній сфері суспільних відносин. Основною проблемою є високий ступень корупційних ризиків, які закладені в чинному Митному кодексі України щодо порядку та процедури митного оформлення, визначення митної вартості товарів та здійснення митного контролю. Судова практика свідчить про недосконалість Митного кодексу України в частині визначення митної вартості товарів[3].

Основною проблемою у сфері адміністративно-правового забезпечення та адміністрування митних режимів є корупція. Запобігання корупції є одним із основних завдань органів публічної адміністрації на шляху формування України як соціальної правової держави з перспективною набуття повноправного членства в Європейському Союзі. Корупція за своєю сутністю є антиподом права, адже порушує його фундаментальний, системоутворюючий принцип – принцип рівності всіх перед законом та судом. Особливе значення запобігання

корупції має у сфері здійснення митної справи, а саме, в діяльності суб'єктів владних повноважень Державної митної служби України. Корупція в митних органах завдає нищівного удару по національній економіці, призводить до ненадходження до бюджету митних платежів та інших податків, порушує інтереси національних виробників та несе загрозу життю і здоров'ю громадян у випадку переміщення через митний кордон недоброякісної продукції, предметів контрабанди тощо.

Корупція в Україні має свої глибокі історичні корені та обумовлена цілим рядом політичних, економічних та соціальних факторів. У спадок від радянського минулого та часів так званої «перебудови» громадянам України залишився високий рівень толерантності до проявів корупції. Надання або отримання неправомірної вигоди часто-густо сприймається як природня та логічна «подяка» за надані адміністративні послуги або вирішення юридично-значимого питання. Але на практиці таке ставлення до корупції призводить до руйнації засад державності та фундаментальних правових принципів справедливості і рівності всіх перед законом і судом.

Причиною високого рівня корупції в Україні, зокрема, і в сфері митних відносин, є ключова роль суб'єктивного фактору, коли від волі суб'єкта владних повноважень залежить вирішення більшості питань. Дискреційні повноваження представників публічної адміністрації в особі посадових осіб Державної митної служби України дозволяють на власний розсуд тлумачити норми митного законодавства та вирішувати питання щодо пропуску товарів та транспортних засобів через митний кордон України. Відсутність інших об'єктивних засобів контролю кількості та якості товарів, які переміщуються через митний кордон, а також перевірки супровідної документації, розкриває можливості щодо приховування суб'єктами владних повноважень порушень митного законодавства за певну неправомірну винагороду[2].

Фактично кожне наступне керівництво Державної митної служби України визнає свою неспроможність подолати тотальну корупцію в митних органах, яка процвітає на місцях та зумовлена високими ставками неправомірної вигоди,

протистояти яким людська психіка, як виявляється, не взмозі.

Отже, враховуючи об'єктивні недоліки адміністрування митних режимів в Україні, доцільною вбачається правова регламентація автоматизації та інформатизації митних процедур (процедури декларування, процедури визначення митної вартості тощо) за допомогою технології штучного інтелекту, що виключить людський (часто-густо корупційний) фактор з процесу митного оформлення та контролю. Сучасні технології дозволяють організувати роботизоване обладнання для перевірки товарів, сканування всієї супровідної документації та проведення неупередженого аналізу відповідності кількості та якості товарів заявленим у декларації характеристикам, а також визначення митної вартості товарів штучним інтелектом з аналізом всіх інформаційних ресурсів.

Роль суб'єктів владних повноважень органів Державної митної служби України в процесі прийняття рішення щодо пропуску товарів через митний кордон повинна бути зведена до мінімуму. Використання технологій штучного інтелекту дозволить мінімізувати корупційні ризики в роботі органів публічної адміністрації та неупереджено виявляти факти порушення митного законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності.

До актуальних проблем правового регулювання митних режимів в Україні віднесено:

- надмірний обсяг дискреційних повноважень у посадових осіб митниці, що обумовлює високий ступень корупційних ризиків в їх діяльності в процесі адміністрування митних режимів;

- непрозорість підходів щодо визначення митної вартості товарів та підстав для призначення повних перевірок вантажу з його розпаковуванням, зважуванням, відбором зразків для експертного дослідження тощо;

- недосконалу процедуру адміністративного оскарження дій посадових осіб митних органів;

- втручання правоохоронних органів у роботу митних органів та зловживання під час передачі орієнтувань про здійснення переогляду товарів;

- відсутність належних засобів фіксації порушення норм митного права суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності та суб'єктами владних повноважень Державної митної служби України (непрозорість їх діяльності) в процесі функціонування митних режимів;

- низький рівень правосвідомості та правової культури суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності та посадових осіб Державної митної служби України, що проявляється в девіантній поведінці учасників митних відносин, намаганні уникнути належного митного огляду товарів та сплати передбачених чинним законодавством митних платежів, недбалому ставленні до виконання службових обов'язків суб'єктами владних повноважень в процесі адміністрування митних режимів;

- низький рівень оплати праці та соціального та матеріально-технічного забезпечення інспекторів Державної митної служби України, що обумовлює плинність кадрів (як наслідок – перманентно низький рівень їх професійної підготовки) та низький рівень мотивації до сумлінної праці, а також є чинником поширення корупційних зв'язків між учасниками митних відносин;

- загальна низька ефективність функціонування митних режимів в Україні, обумовлена низьким рівнем їх автоматизації та інформатизації (цифровізації), відсутністю технічних можливостей для застосування роботизованого обладнання та інших інноваційних технологій з метою мінімізації людського фактору;

- відсутність довгострокової концепції розвитку митної справи в Україні та стратегії удосконалення організації та діяльності Державної митної служби України з урахуванням останніх досягнень юридичної науки та позитивного зарубіжного досвіду[1].

Наведений перелік актуальних проблем правового забезпечення та адміністрування митних режимів в Україні вимагає чіткої та однозначної реакції з боку публічної адміністрації у формі системи узгоджених правових засобів, спрямованих на оптимізацію системи митного оформлення товарів і транспортних засобів, забезпечення об'єктивного контролю дотримання норм

митного та податкового законодавства суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, а також удосконалення системи управління в Державній митній службі України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Лемеха Р.І. Актуальні питання правового регулювання митних режимів в Україні. *Новітні тенденції сучасної юридичної науки: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*, м. Дніпро, 4–5 грудня 2020 року. Дніпро : ГО «Правовий світ», 2020. С. 115–118.
2. Гуцул І.А. Митні режими як засіб регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. *Наука молода*. 2014. № 21. С. 117-119.
3. Кекіш І.П. Економічний зміст митних режимів. *Наука молода*. 2014. № 21. С. 140-147.

Владислав Мотрук

студент гр. ФМСм-11,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ФІСКАЛЬНІ ЕФЕКТИ МИТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Інтеграція української економіки в світову, а також європейський курс розвитку передбачає лібералізацію митної політики України та спрощення переміщення товарів через її митний кордон. В даних умовах виникає необхідність застосування такого типу митної політики, що забезпечить як виконання міжнародних зобов'язань в частині лібералізації, так і захист національного товаровиробника від зростаючої конкуренції іноземних товарів. Система оцінювання наслідків реалізації митної політики, що використовується в державному управлінні, не забезпечує комплексного відображення її

взаємозв'язку з розвитком внутрішнього виробництва товарів. Тому, важливого значення набуває пошук оптимальної системи оцінювання та моніторингу стану реалізації митної політики України для забезпечення позитивних та нівелювання негативних митних ефектів.

В загальному випадку фіскальні ефекти митної політики стосуються стану наповнення державного бюджету країни. Зауважуємо, що фіскальна функція є другорядною для митних органів держави в порівнянні з регулювальною. [1]

В той же час, аналіз загальних обсягів надходжень митних платежів, що буде наведений нижче, в загальному випадку не може демонструвати власне ефекти митної політики, а тому має проводитися точково стосовно конкретного інструменту або заходу в рамках реалізації митної політики.

Дослідження динаміки та структури надходжень митних платежів у свою чергу може продемонструвати проблематику залежності бюджету України від стану зовнішньоекономічної діяльності та виокремити власне складові митних платежів, що мають яскраве фіскальне призначення.

З іншої сторони, зважаючи на той факт, що митна політика реалізується шляхом здійснення митної справи, власне митні ефекти можна розглядати та аналізувати також як можливі наслідки здійснення конкретних заходів та процедур митного контролю.

Також варто в дослідженні ефектів митної політики здійснювати прив'язку таких ефектів, по-перше, до економічних передумов запровадження певних заходів в рамках митної політики, а, по-друге, до конкретних процедур митного контролю та митних ризиків, що передували проведенню таких процедур.

Аналіз від абстрактного до конкретного дозволить як виділити основні види митних платежів, що мають найбільший фіскальний ефект, так і продемонструвати як досягти максимальної фіскальної ефективності в умовах лібералізації та вибіркової митного контролю, побудованої на системі управління ризиками.

Аналіз загальних надходжень митних платежів до Державного бюджету України як загального фіскального митного ефекту надає змогу виключно

констатувати їх роль у наповненні бюджету, а саме повну залежність від таких надходжень, та аналізувати загальну активність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також динаміку обсягів міжнародної торгівлі.

Динаміка надходжень митних платежів не дозволяє деталізовано аналізувати стан розвитку окремих галузей промисловості та виокремити часткові зовнішні та внутрішні фіскальні ефекти, що слугуватимуть індикаторами для прийняття ефективних управлінських рішень.

В той же час, враховуючи ключову роль аналізу митних ефектів в системі «зовнішні – внутрішні», варто зауважити, що поділ таких ефектів в частині саме надходження митних платежів не матиме жодного сенсу, адже без комплексного аналізу внутрішній фіскальний митний ефект виключно свідчитиме про обсяг експорту незначної частини товарів, що обкладено вивізним митом. Однак, збільшення внутрішнього митного ефекту в розрізі товарів може надати сигнал підвищення рівня захисту національного виробника.

Враховуючи напрацьовані вище рекомендації щодо аналізу митних ефектів саме як індикаторів стану реалізації митної політики, державних галузевих програм тощо, такі митні ефекти повинні бути виокремлені як показники в реалізації конкретних заходів в рамках митної політики.

Тобто, здійснення аналізу зовнішніх і внутрішніх ефектів митної політики доцільно здійснювати у кореляції до певної галузі економіки або певного заходу в рамках такої політики. Запровадження захисних або стимулюючих механізмів митної політики як правило розробляється відповідно до потреб конкретної галузі економіки. Враховуючи даний факт, загальний аналіз динаміки та структури митних платежів не дозволяє дослідити ефективність задоволення потреб такої галузі.

Розглянемо фіскальні ефекти митної політики в рамках конкретної галузі промисловості на прикладі металургії. Варто відзначити, що важко виокремити суто фіскальні митні ефекти в рамках певного заходу митної політики, адже як зазначалось в попередніх розділах даного дослідження митний ефект є поняттям

комплексним та має розглядатися всебічно. Тим не менш нижче здійснимо аналіз з акцентом саме на фіскальних ефектах.

Аналіз фахової літератури свідчить про дослідження науковцями саме порядку переміщення через митний кордон України металобрухту в частині застосування інструментів митно-тарифного регулювання, простого аналізу впливу таких заходів на обсяги експорту та імпорту даного товару, необхідності лібералізації ринку металобрухту в Україні тощо. [2]

Зовнішні фіскальні митні ефекти:

- чисті надходження митних платежів від імпорту
- надходження митних платежів внаслідок ввезення обладнання для

галузі

Внутрішні фіскальні митні ефекти:

- чисті надходження митних платежів від експорту
- надходження податків на доходи за рахунок збільшення робочих місць
- надходження податку на прибуток за рахунок розширення бази

оподаткування

- відшкодування ПДВ при експорті. [3]

Результати здійснення митного контролю та застосування інструментів митної політики не мають однозначного трактування, застосовуючи поняття митного ефекту, про що зазначено вище. Враховуючи результати дослідження, отримані в даному та попередньому розділі, зазначаємо, що вони є по суті точковими, а тому виключно можуть застосовуватися як певні сигнали для здійснення конкретних заходів. Тут варто розуміти, що необхідним в митній політиці є оперативність прийняття рішень, що на основі таких сигналів будуть забезпечувати прогнозовані митні ефекти, закладені в митну політику, з фактичними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бережнюк І.Г. Управління ризиками в митній справі: зарубіжний досвід та вітчизняна практика : монографія; за заг. ред. І.Г. Бережнюка. - Хмельницький. : ПП. Мельник А.А., 2014. - 288 с.

2. Кривіцький, В. Концептуальний базис парадигми митної безпеки України / В. Кривіцький // Світ фінансів. - 2018. - Вип. 4. - С. 99-109.

3. Герасимюк П.В. Митні ефекти як індикатори стану реалізації митної політики помірною протекціонізму в Україні. Економіка та держава. 2019. № 7. С. 100-108.

УДК 334.78

Пасічник Ю. В.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ ЩОДО ВІДТВОРЕННЯ ОСНОВНОГО КАПІТАЛУ

У сучасній економічній літературі під основним капіталом розуміється частина продуктивного капіталу, який залучається до процесу виробництва і переносить свої витрати частинами на вироблену продукцію. Отже, капітал – «це грошовий вираз основних засобів» [1]. Аналіз джерел економічної літератури та чинної нормативної бази дозволяє нам розмежувати категорії «основні засоби», «основний капітал» і «основні фонди».

Основний капітал підприємства складають основні засоби, нематеріальні активи, капітальні вкладення і довгострокові фінансові вкладення. Капітальні вкладення – це витрати на будівництво і придбання дорогих об'єктів. Фінансові вкладення – вкладення підприємства в капітал інших підприємств з метою отримання доходу і в інші фінансові інструменти. Основні засоби – сукупність матеріально-речових цінностей, що використовуються в незмінній натуральній формі протягом тривалого періоду часу та переносять свою вартість поступово. Нематеріальні активи – це сукупність об'єктів, які не мають речової

форми, тривалий час використовуються в господарській діяльності та приносять дохід підприємству.

Основний капітал може мати суттєві відмінності за своїм складом і структурою в різних підприємствах та галузях. Адже кожне підприємство відрізняється від іншого. Його умови діяльності, потреби в ресурсному забезпеченні, одним з найголовніших елементів якого виступає основний капітал, залежать від багатьох чинників. Це і особливості сфери економічної діяльності, де працює підприємство, галузі, спеціалізації, ринкової позиції.

В реальному секторі економіки найбільшою за вагою складовою основного капіталу поки що є основні засоби. Окрім цього, до нього входять портфельні інвестиції, резервний капітал та ін. Таким чином, у сучасних умовах основні засоби за своєю питомою вагою та значущістю формують переважну частину основного капіталу підприємств.

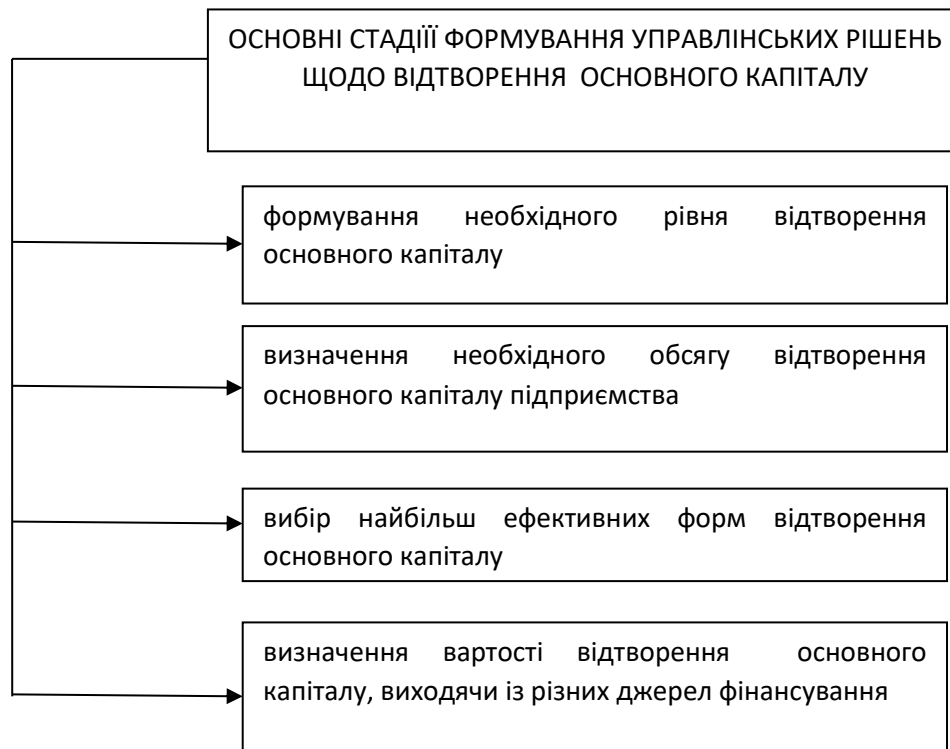
У контексті функціонування основного капіталу він проходить стадії формування, використання та відтворення. І саме остання є найбільш вагомою, адже від інтенсивності відтворення залежить стадія формування. А саме формування необхідного рівня відтворення основного капіталу базується на визначенні величини фізичного та морального зношування, внаслідок яких основний капітал втрачає свої властивості і подальше його використання у виробничому процесі стає або технічно неможливим, або економічно не вигідним. Саме під дією даних видів зношування, основний капітал втрачає свою вартість, переносячи її поступово на виготовлену продукцію шляхом нарахування амортизаційних відрахувань.

Амортизаційна політика підприємства є складовою частиною загальної політики управління основним капіталом, базована на встановлених державою принципах із можливістю вибору кожним окремим підприємством власних методів та норм нарахування амортизаційних відрахувань.

В свою чергу, друга стадія формування управлінських рішень щодо відтворення основного капіталу передбачає доцільність вибору простого чи розширеного відтворення із використанням не тільки амортизаційних

відрахувань, а й інших джерел фінансування – прибутку, кредитних ресурсів тощо.

Рис. 1.1. Основні стадії формування управлінських рішень щодо відтворення основного капіталу підприємства (складено автором)

Варто наголосити, що вибір найбільш ефективних форм відтворення основного капіталу здійснюється кожним підприємством індивідуально, в залежності від особливостей операційного циклу та стану основного капіталу.

Четверта стадія, яка передбачає визначення вартості відтворення основного капіталу, виходячи із різних джерел фінансування, дозволяє встановити економічну доцільність використання власного капіталу чи залучених ресурсів для ефективного оновлення виробничого потенціалу. Залежно від наявності джерел фінансування підприємство вибирає придбання активів у власність або на орендній основі. Розв'язуючи проблему оренди або придбання основного капіталу у власність, необхідно виходити із переваг і недоліків оренди.

Основні переваги – це прискорення відтворювального процесу без додаткового залучення фінансових ресурсів, зростання суми прибутку без придбання у власність, зниження ризику втрати фінансової стійкості тощо. Водночас до основних недоліків належить зростання собівартості продукції, зниження рентабельності, наявність додаткових витрат і т.д.

Проте варто наголосити, що прийняття управлінських рішень у контексті реалізації політики управління основним капіталом залежить від обраної стратегії, особливостей виробничого процесу, результатів фінансово-господарської діяльності конкретного підприємства, співвідношення власних і залучених ресурсів, амортизаційної політики. Саме дані чинники безпосередньо впливають на процес фінансового забезпечення основного капіталу, дозволяючи приймати остаточні управлінські рішення у цій площині.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Спасів Н.Я. Пріоритети фінансового забезпечення формування основного капіталу в умовах глобалізації . Ефективна економіка. 2017. №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua>
2. Попова В. Д. Особливості нарахування амортизації та її вплив на відтворення основних засобів. Молодий вчений. 2018. № 10 (1). С. 374-380.
3. Костюнік О. В. Економічний зміст та класифікація основних засобів. Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки. 2016. Вип. 21(1). С. 177- 180.
4. Косяк А. П. Основні засоби: поняття, класифікація, вартість, первинний облік і документальне оформлення комунальними підприємствами. Комунальне господарство міст. 2019. Вип. 2. С. 104-110.

Іван Патокін

Марія Патокіна

студенти гр. ФМСзм-11,

Західноукраїнський національний університет

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ МИТНИХ РЕЖИМІВ В УКРАЇНІ

Україна розвивається як цивілізована європейська правова держава з ринковою економікою. В умовах жорсткої світової конкуренції важливим є створення сприятливих умов для розвитку міжнародної торгівлі, збільшення обсягів транзиту, експорту та імпорту товарів через митний кордон України, що забезпечить збільшення надходжень до Державного бюджету України, створення нових робочих місць на митній території України та в цілому сприятиме зростанню економіки України. Ключову роль у забезпеченні сприятливого інвестиційного клімату та привабливості національної економіки для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності відіграє якісний рівень правового забезпечення митних відносин, спрощення порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Українське суспільство розвивається під впливом світових процесів глобалізації та інформатизації. В умовах глобалізованої економіки важливою є раціональна на науково-обґрунтована політика держави у сфері митних відносин з метою захисту національного виробника та наповнення національного бюджету. Органи публічної адміністрації повинні чітко та послідовно захищати вказані публічні інтереси української держави, яким часто протистоять приватні інтереси транснаціональних корпорацій і окремих приватних фірм та інвесторів, які зацікавлені у зменшенні податкових (митних) зобов'язань та просуванні власної продукції на український ринок.

В умовах продовження процесів євроінтеграції та враховуючи необхідність сприяння розвитку міжнародної торгівлі очевидною є тенденція щодо посилення ролі диспозитивного методу у правовому регулюванні митних

відносин. Досвід реалізації митної політики Європейського Союзу та прагнення України набути повноправного членства в ЄС вимагають поступового спрощення митних процедур, їх автоматизації та забезпечення абсолютної прозорості. Сутність Європейського Союзу полягає у фактичній відсутності митних кордонів, свободі переміщення товарів через внутрішні кордони, проте така свобода поєднується із ретельним контролем кількості, класифікації та якості товарів, які переміщуються через зовнішній кордон ЄС. Тому наближення національних митних правил та процедур до стандартів ЄС є ключовим завданням публічної адміністрації в Україні.

Роль міжнародних норм та принципів в регулюванні митних відносин є визначальною, враховуючи фундаментальний принцип примату міжнародного права над національним, що є складовою принципу верховенства права. Не менш важливою є роль норм міжнародного приватного права, які встановлюють правила міжнародної торгівлі, визначають Інкотермс, які виступають єдиним набором міжнародних правил для однозначного тлумачення найбільш уживаних торговельних термінів у зовнішній торгівлі. Таким чином, норми міжнародних договорів, принципи міжнародного права є основою теоретико-методологічних засад митних режимів в Україні.

В ст. 4 Митного кодексу України сформульовано законодавче визначення митного режиму як комплексу взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування і обумовлюють їх використання після митного оформлення [1].

Так, у ст. 4 Митного кодексу України сформульовано законодавче визначення митного режиму як комплексу взаємопов'язаних правових норм, що відповідно до заявленої мети переміщення товарів через митний кордон України визначають митну процедуру щодо цих товарів, їх правовий статус, умови оподаткування і обумовлюють їх використання після митного оформлення [1]. Отже, основною функцією митних режимів є визначення митних процедур та умов оподаткування щодо товарів, які переміщуються через митний кордон

України. З точки зору теорії держави і права це регулятивна (впорядковувальна) функція митних режимів, в рамках якої органи публічної адміністрації визначають лінії поведінки учасників митних правовідносин, наділяючи їх правами (право обрати митний режим, право скористатися механізмом «єдиного вікна») та обов'язками (обов'язок задекларувати товари, визначити їх митну вартість, сплатити митні платежі тощо).

До основних функцій митних режимів слід віднести:

- регулятивну функцію, в рамках якої органи публічної адміністрації визначають лінії поведінки учасників митних правовідносин, наділяючи їх правами (право обрати митний режим, право скористатися автоматизованою системою митного оформлення, механізмом «єдиного вікна») та обов'язками (обов'язок задекларувати товари, визначити їх митну вартість, сплатити митні платежі тощо);

- охоронну функцію, яка полягає у захисті національної безпеки та економіки від незаконного переміщення товарів через митний кордон України (виявлення контрабанди, незадекларованих товарів тощо);

- контрольно-наглядову функцію, яка полягає у здійсненні державного контролю дотримання норм митного законодавства в процесі митного оформлення товарів і транспортних засобів;

- фіскальну функцію, яка полягає в адмініструванні посадовими особами Державної митної служби України всіх передбачених чинним законодавством митних платежів;

- стимулюючу функцію, яка полягає у заохоченні суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до активізації міжнародної торгівлі завдяки спрощеним процедурам в рамках функціонування певних митних режимів (стимулювання експорту або імпорту, транзиту тощо);

- координуючу функцію, яка полягає в координації діяльності посадових осіб Державної митної служби України з іншими контролюючими органами публічної адміністрації (Державною прикордонною службою України, Державною службою України з питань безпечності харчових продуктів та

захисту споживачів тощо) в процесі функціонування митних режимів;

- інформаційну функцію, яка полягає в інформуванні громадян та нерезидентів про новели національного законодавства у сфері правового регулювання митних режимів, доступні інформаційні ресурси та сервіси митної служби;

- виховну функцію, яка полягає у виховному впливі інституту митних режимів, а також посадових осіб митниць на суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з метою формування в останніх поваги до норм і принципів митного права, органів публічної адміністрації в цілому[3].

Важливою функцією митних режимів є охоронна функція, яка полягає у захисті національної безпеки та економіки України від незаконного переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України, що може спричинити порушення прав та свобод громадян України, призвести до втрат Державного бюджету України, завдати шкоду інтересам національного виробника та економіці держави в цілому. Дана функція митних режимів прямо впливає із визначення поняття державної митної політики України [2].

Крім того, охоронна функція включає в себе діяльність Державної митної служби України щодо запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил, тобто реалізацію правоохоронної функції вказаним органом публічної адміністрації.

Безпосередньо пов'язаною із охоронною функцією є контрольна-наглядова функція митних режимів, яка полягає у здійсненні державного контролю дотримання норм митного законодавства в процесі митного оформлення товарів і транспортних засобів. Так, у відповідності до ст. 4 МК України, митний контроль – це сукупність заходів, що здійснюються з метою забезпечення додержання норм цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів з питань митної справи, міжнародних договорів України, укладених у встановленому законом порядку [1].

Ключовою функцією митних режимів є фіскальна функція, яка полягає у визначенні умов оподаткування товарів і транспортних засобів, які

переміщуються через митний кордон України, а також адмініструванні відповідних митних платежів, які включають мито (ввізне, вивізне, сезонне, спеціальне, антидемпінгове, компенсаційне, додатковий імпорتنний збір), акцизний податок із ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції), податок на додану вартість із ввезених на митну територію України товарів (продукції). Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, митом, крім особливих видів мита, встановлюються МК України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Правила оподаткування особливими видами мита встановлюються законами України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту», «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту», «Про застосування спеціальних заходів щодо імпорту в Україну», окремим законом щодо встановлення додаткового імпортного збору. Правила оподаткування товарів, що переміщуються через митний кордон України, іншими (крім мита) митними платежами встановлюються Податковим кодексом України. Порядок оподаткування митом товарів при переміщенні через митний кордон України залежно від обраного митного режиму, регламентовано ст. 286 МК України.

В умовах жорсткої світової конкуренції важливу роль відіграє стимулююча функція митних режимів, яка полягає у заохоченні суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності до активізації міжнародної торгівлі. У відповідності до ст. 71 МК України декларант має право обрати митний режим, у який він бажає помістити товари, з дотриманням умов такого режиму та у порядку, що визначені цим Кодексом; поміщення товарів у митний режим здійснюється шляхом їх декларування та виконання відповідних митних формальностей [1]. Таким чином, органи публічної адміністрації мають можливість стимулювати окремі види зовнішньоекономічної діяльності (імпорт, експорт, транзит тощо) змінюючи умови певних митних режимів. Наприклад, з метою вирівнювання торговельного балансу стимулювати експорт, знижуючи вивізне мито та гарантуючи повернення сплаченого на митній території України

податку на додану вартість.

Окремо слід відзначити координуючу функцію митних режимів, яка полягає у взаємодії суб'єктів владних повноважень Державної митної служби України з посадовими особами інших контролюючих та правоохоронних органів України. До заходів офіційного контролю МК України відносить фітосанітарний контроль, ветеринарно-санітарний контроль, державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин, що проводяться згідно із законодавством України (ст. 4 МК України) [1]. Крім того, в процесі митного оформлення здійснюються екологічний та радіологічний види контролю. Таким чином, в процесі функціонування митних режимів Державна митна служба України взаємодіє з Державною прикордонною службою України, Державною службою України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів тощо.

Проведене дослідження дозволяє сформулювати висновок про те, що складна природа митних режимів обумовлює їх багатofункціональність, тобто широкий спектр напрямів впливу на суспільні відносини в процесі здійснення митної справи. Основною функцією митних режимів є визначення митних процедур та умов оподаткування щодо товарів, які переміщуються через митний кордон України (регулятивна функція). До інших функцій митних режимів віднесено: охоронну, контрольню-наглядову, фіскальну, стимулюючу, координуючу, інформаційну та виховну функції.

З метою вирівнювання торговельного балансу України удосконалення потребує механізм реалізації стимулюючої функції митних режимів, зокрема, в частині системи правових засобів заохочення експорту високотехнологічної продукції з високою доданою вартістю.

Враховуючи результати соціологічних досліджень, корегування потребує координуюча функція митних режимів щодо організації взаємодії між контролюючими органами, забезпечення оперативного обміну інформацією завдяки взаємній інтеграції автоматизованих інформаційних систем з

використанням технології «штучного інтелекту».

Актуальним напрямом удосконалення механізму реалізації інформаційної функції митних режимів є розвиток сервісних служб та можливостей офіційного веб-порталу Державної митної служби України (створення інтерактивного сервісу щодо вибору митного режиму та поміщення в нього товарів з можливістю заповнення декларації он-лайн та виконання інших митних формальностей, спостереження в режимі он-лайн за переміщенням товарів через митний кордон тощо).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. Відомості Верховної Ради України, 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552. Дата оновлення: 19.10.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
2. Мостовий А.С. Функції митних режимів: порівняльна характеристика з митним правом Європейського Союзу. *Вісник Львівського національного університету. Серія юридична*. 2008. Вип. 47. С. 90-95.
3. Лемеха Р.І. Методологія дослідження інституту митних режимів в Україні. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 135–143.

Поляк-Свергун М. М.

к. е. н.

*Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Західноукраїнського національного університету*

ДІЯЛЬНІСТЬ МІНІСТЕРСТВА ФІНАНСІВ УКРАЇНИ ТА НБУ В СФЕРІ ПІДТРИМАННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Під час війни держава залишається рушійною силою економічного зростання. Мета діяльності - підтримати макрофінансову стабільність,

забезпечити можливість фінансування критично важливих бюджетних видатків та закласти фундамент для відновлення економіки. Ключові завдання:

- Фінансування бюджетного дефіциту (залучення допомоги від партнерів та ефективна реалізація програми військових облігацій)
- Глибока дерегуляція для бізнесу (перегляд 85% державних регуляторних актів)
- Програми підтримки МСП (5-7-9, eRobota, портфельні гарантії).
- Збільшення експорту (відкриття щонайменше 15 нових ринків).
- Продовження зернової ініціативи. Підтримка фермерів (посівна, зберігання врожаю, дешеві кредити).
- Реалізація програми eHouse. Доступна іпотека та кредити для бізнесу на придбання комерційної нерухомості (фінансовий лізинг).

За даними Міністерства фінансів, у березні цього року було укладено 728 кредитних договорів на суму 3,82 млрд. грн. для підтримки мікро-, малих та середніх підприємств в Україні під державні гарантії на портфельній основі.

Крім того, в Офісі президента очікують перезапуску програми іпотечного кредитування в цьому році, що дозволить видати «від 20 до 30 тисяч іпотечних кредитів» [1].

Навіть якщо ці плани є нижньою межею оцінки (близько 20000 кредитів), ця цифра майже вдвічі перевищить довоєнні показники 2021 року (було видано 10800 іпотечних кредитів загальною вартістю 8,9 млрд. грн.). Це має сприяти значному прискоренню економічного зростання, оскільки кошти, інвестовані в будівництво, мають високу локалізацію та значний мультиплікативний ефект на суміжні сектори економіки [3].

Загальна сума прямої бюджетної підтримки ЄС у 2023 році становить 6 мільярдів євро. Загальна сума пільгового фінансування ЄС за цією програмою становить 18 млрд. євро. Наступні транші за масштабною програмою MFF будуть перераховані до державного бюджету у 2023 році за умови виконання Україною погоджених сторонами умов.

У 2022 році НБУ перерахував до державного бюджету значну частину свого прибутку в розмірі 71,9 млрд. грн. Загалом фінансовий результат Національного банку у 2022 році становив 232,3 млрд. грн., більша частина якого - 175,6 млрд. грн. (понад 75%) - зумовлена переоцінкою фінансових активів в іноземній валюті внаслідок разової девальвації гривні на 25% у липні 2022 року.

Таким чином, минулорічний прибуток до розподілу становив 91,1 млрд. грн., з яких 19,2 млрд. грн. було спрямовано до загальних резервів НБУ, а 71,9 млрд. грн. - до державного бюджету. Збільшення попиту на іноземну валюту на міжбанківському ринку в поєднанні зі скороченням пропозиції призвело до збільшення обсягів продажу валюти НБУ для збалансування ринку.

Банківське кредитування продовжує підтримуватися урядовою програмою «Доступні кредити 5-7-9%». Загальна кількість кредитів, виданих за програмою з початку широкомасштабних військових дій в Україні, перевищила 25000 і становить майже 101 мільярд гривень. Зважаючи на пріоритетність військових цілей, лєвова частка кредитів була видана банками на підтримку сільськогосподарського виробництва та на антивоєнні цілі.

У березні НБУ залучив на 116.1 млрд грн більше, ніж витратив на погашення та обслуговування державного боргу України. У лютому профіцит становив 19,8 мільярда гривень. Зростання пов'язане з тим, що в березні було залучено велику суму макрофінансової допомоги - 123,1 млрд. грн. або 183,5% від плану (1,5 млрд. євро від ЄС та 1,8 млрд. доларів США від Канади), тоді як у лютому було залучено лише 24,1 млрд. грн (498 млн. доларів США від Великої Британії та 161 млн. доларів США від Світового банку). 498 млн. доларів США від Великої Британії та 161 млн. доларів США від Світового банку) [4].

ЛІТЕРАТУРА:

1. З жовтня в Україні запускають програму «Доступна іпотека» під 3% для чотирьох категорій населення URL: https://lb.ua/economics/2022/08/02/525079_z_zhovtnya_ukraini_zapuskayut.html (дата звернення 05.05.2023)

2. Проект Закону про внесення змін до Закону України "Про Державний бюджет України на 2023 рік" щодо забезпечення видатками сектору безпеки і оборони. 2992-IX від 21.03.2023 URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41542?fbclid=IwAR1cNK66FOUpXj8bbX X5hQE1xidE8Uf3YgZwIDQKGo1I LPVq9gSKNanwxQ> (дата звернення 05.05.2023)
3. Україна отримала 1,5 млрд євро у рамках масштабної макрофінансової допомоги від ЄС URL: https://www.mof.gov.ua/uk/news/ukraine_received_eur_15_billion_in_large-scale_macro-financial_assistance_from_the_eu_-3973 (дата звернення 05.05.2023)
4. Україна розраховує на 5 млрд доларів МВФ для закриття дефіциту фінансування держбюджету-2023, - Шмигаль URL: https://lb.ua/economics/2023/02/24/547026_ukraina_rozrahovuie_5_mlrld_dolariv.html (дата звернення 05.05.2023)

Ярослав ПРИШЛЯК

аспірант кафедри фінансових

технологій та банківського бізнесу

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник

к.е.н., доцент Богдан СЕНІВ

ШЛЯХИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Сучасні тенденції розвитку світової економіки відображаються на національному рівні багатьох країн і ставлять перед ними вимоги відповідності та конкурентоспроможності. Не є винятком країни пострадянського простору, в

тому числі й Україна, для яких спостерігається схожість стартових умов і проблем розбудови національних економік і банківських систем, спільність підходів до провадження нових механізмів та інструментів, що ґрунтуються на вивченні теоретико-методологічного та правового підґрунтя, практичного досвіду країн із розвинутою економікою. Актуальність дослідження сучасних тенденцій вітчизняного банківського бізнесу обумовлена прийняттям інноваційної моделі розвитку національної економіки та необхідністю переходу від інноваційної риторики до практичних дій. Це залежить від активізації впровадження в практику вітчизняного бізнесу виробничих інновацій, що поки що гальмується відсутністю необхідних значних фінансових інвестицій. Відповідно до цього банківська система як провідник фінансових ресурсів у реальний сектор економіки, а банки як суб'єкти ринкових відносин повинні відповідати сучасним тенденціям розвитку економіки, упроваджувати нові стратегії, пропонувати нові інструменти, продукти та послуги.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Сучасними тенденціями, що характеризують розвиток банківського бізнесу, є інтернаціоналізація, інтеграція та конвергенція фінансових ринків, фінансова глобалізація, дерегулювання банківського ринку, зростання глобальної конкуренції на ринку фінансових послуг, зростання ризиків, комп'ютеризація та інформатизація, фінансові інновації. На думку відомого експерта з прогнозування фінансових послуг Кріса Скіннера, світовими тенденціями і новими технологіями майбутнього розвитку банківського бізнесу є: глобалізація, зокрема питання регулювання та впливу на світовий банкінг Індії та Китаю, підйом ісламського банкігу; роздрібний банкінг; безготівкові платежі; інвестиційний банкінг.[1,178] У свою чергу, В. Є. Волохата вважає важливими причинами виникнення фінансових інновацій – прагнення отримати перемогу в конкурентній боротьбі, фінансові кризи, інновації, що виникли і знайшли поширення на зарубіжних фінансових ринках. [2,207]

Банки у своєму розвитку віддають перевагу проривним технологіям, а системну інноваційну діяльність проводить тільки незначна їх частина. Високий

рівень інноваційної активності може забезпечити модель підприємницького банку, де має місце органічна модель управління, підприємницька автономія підрозділів, високий рівень компетенції й інноваційна культура персоналу. Така модель підходить для роздрібних банків, що реалізують новаторські завдання на основі нової ідеї, активно розвиваються, постійно розробляють нові продукти і технології, маючи для цього значний фінансовий потенціал. Дохідність вітчизняних банків визначається доходами від кредитування, але в кризовий період воно було багатьма банками призупинено, а поступова його активізація в посткризовий період проводиться в більш жорстких умовах. Це спонукає банки шукати інші шляхи підвищення дохідності, серед яких можуть бути:

- перехід до моделі комплексного обслуговування роздрібних клієнтів, що заснована на
  - крос-продажах;
  - підвищення комісійних доходів завдяки розширенню операцій факторингу, акредитиви
    - та гарантії, довірчого управління коштами
    - клієнтів (за умови прийняття спеціального закону), VIP-банкінгу, супровіду та здійсненню
      - клієнтських операцій із цінними паперами,
      - залученню фінансування та підтримки проектів у малому і середньому бізнесі;
      - розвиток існуючих і розробка нових продуктів, послуг.

Внутрішніми чинниками, що визначають операційне середовище банків та активізують / стимулюють інноваційну діяльність, є невирішені на даний час проблеми банківської галузі:

- уточнення цілей, стратегічних завдань і плану дій щодо розвитку банківської системи з урахуванням світових тенденцій та кризових явищ;
- роль держави в регулюванні банківської діяльності та незалежність НБУ;

- подальший розвиток правового забезпечення банківської діяльності у сфері кредитування та грошових операцій, валютних операцій, страхуванні вкладів громадян, захисту прав споживачів, санації банків;
- капіталізація банків;
- розробка критеріїв і показників оцінювання ефективності банків і банківської системи в цілому;
- питання про власність на банківський капітал;
- концентрація і централізація капіталу;
- оптимізація діяльності банків з іноземним капіталом у банківській системі та національній
  - економіці;
  - формування банківської інфраструктури,
  - пов'язаної з диверсифікацією банківської діяльності;
  - формування інфраструктури ринка проблемних активів тощо.

Вітчизняний банківський бізнес стрімко розвивається, постійно ускладнюється та збагачується численними новими видами операцій, послуг, технологій, інноваціями обслуговування клієнтів, новими методами управління кредитною організацією тощо. [3,105] Проведений аналіз вказує на фактори активізації інновацій у банківському бізнесі, які відображають глобальні світові тенденції та специфіку розвитку національної банківської системи. Цими головними факторами, безумовно, є глобалізація, лібералізація і дерегулювання. Поза увагою банків не повинні бути інновації в технологічній і технічній сферах, способах комунікацій, а також адаптація зарубіжного досвіду впровадження фінансових інновацій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Баранова В. Г. Банківські інноваційні технології: проблеми та перспективи впровадження. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 40. С. 177-181. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2019_40_34

2. Волохата В. Є. Сучасний стан і перспективи розвитку банківських інновацій у контексті підвищення якості обслуговування клієнтів. Бізнес Інформ. 2021. №4. С. 204–209.
3. Зайонц А. В. Банківські інновації в системі забезпечення конкурентоспроможності банків. Облік і фінанси. 2020. № 1. С. 100-106.

УДК 368.021

Прокопчук Б. О.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: ІННОВАЦІЇ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Світовий ринок страхування - це велика та складна система, що включає безліч компаній, продуктів, послуг та регуляторів. Світовий ринок страхування регулюється різними законами та правилами в кожній країні, а також міжнародними угодами. Організації, такі як Міжнародна асоціація страхових наглядачів, допомагають координувати та стандартизувати ці правила та норми на міжнародному рівні. На протязі останніх років, вплив технологій, особливо цифрових, на світовий ринок страхування стає все більш відчутним. InsurTech - компанії пропонують новітні рішення, які роблять процес страхування більш ефективним та доступним для споживачів.

Загалом, сучасний стан світового ринку страхування характеризується зростанням обсягів страхових премій і збільшенням конкуренції між страховими компаніями. Клієнти стають більш освіченими та вимогливими, шукаючи інноваційні страхові продукти та зручні онлайн-платформи для оформлення

полісів. Технологічна трансформація також відіграє важливу роль, прискорюючи процеси, поліпшуючи аналітику даних і сприяючи розробці персоналізованих страхових рішень [1, с. 101].

На загальносвітовому ринку страхування існують декілька великих гравців, які мають значний вплив на ринок загалом, зокрема США, ЄС, Японія, Китай.

Страховий ринок США є найбільшим у світі за обсягами премій. На ринку працюють великі страхові компанії, які надають широкий спектр страхових послуг. Страховий ринок США має значний вплив на світову страхову індустрію, встановлюючи тенденції і впливаючи на стандарти та регуляцію. Водночас страховий ринок США характеризується високою конкуренцією між страховими компаніями, що призводить до широкого спектру страхових продуктів та різноманітних пропозицій для клієнтів. Конкурентна боротьба також спонукає страхові компанії до постійного покращення своїх послуг та привабливих цінових пропозицій [2, с. 37].

Європейський страховий ринок також має вагомий вплив у світовій страховій індустрії. Країни Європейського Союзу, зокрема Німеччина, Франція та Велика Британія, вважаються ключовими гравцями на цьому ринку. В європейському страховому секторі спостерігається зростання використання інновацій та цифрових технологій. Багато страхових компаній впроваджують штучний інтелект, машинне навчання, аналітику даних, роботизацію процесів та інші технології для автоматизації та оптимізації своїх операцій. Це дозволяє покращити швидкість та точність укладення полісів, розрахунку ризиків, обробки заявок та взаємодії з клієнтами [3, с. 8].

Разом, з цим, Японія має один з найбільших страхових ринків в Азії. Японія, відома своїми технологічними розробками, зокрема, страхові компанії використовують Інтернет речей, щоб створювати інноваційні страхові продукти. Вони можуть використовувати дані з датчиків, розташованих у пристроях та обладнанні, щоб оцінити ризики, забезпечити моніторинг стану та пропонувати індивідуальні рішення страхування. Разом з цим, деякі японські страхові

компанії досліджують використання блокчейн-технологій для забезпечення безпеки, прозорості та ефективності в сфері страхування. Блокчейн може використовуватися для управління страховими полісами, встановлення прав доступу до даних.

Відтак, можна виділити такі загальні тенденції, які спостерігаються на світовому ринку:

1) технологічний прогрес - зростаюча кількість страхових компаній використовують передові технології, такі як штучний інтелект, машинне навчання, аналітика даних, блокчейн та Інтернет речей для поліпшення своїх процесів, підвищення точності оцінки ризиків, зниження адміністративних витрат і покращення взаємодії з клієнтами;

2) збільшення кількості страхових продуктів - розвиток нових технологій і зміна потреб споживачів призводить до появи нових видів страхових продуктів;

3) зростання кількості онлайн-страхових платформ, що дозволяє клієнтам швидше та зручніше оформляти страхові поліси онлайн, а також дає можливість порівнювати різні пропозиції страхових компаній та здійснювати свідомий вибір;

4) збільшення обсягів страхування в країнах з розвинутою економікою - зростання доходів і свідомості про страхування, що призводить до зростання обсягів страхування в країнах з розвинутою економікою;

5) зміни в регуляторному середовищі - регуляторні органи постійно оновлюють правила та норми, що стосуються страхування, що може включати зміни вимог до капіталу страхових компаній, впровадження нових правил щодо страхових продуктів та захисту прав споживачів.

Відтак, одним із напрямків вдосконалення страхового ринку в Україні на основі аналізу світового ринку є впровадження цифрових технологій, що включає створення та вдосконалення онлайн-платформ, використання штучного інтелекту для аналізу даних, розробку мобільних додатків та застосування аналітики даних для поліпшення процесів оформлення полісів, оцінки ризиків, автоматизації обслуговування клієнтів та взаємодії з ними. Впровадження

цифрових технологій допоможе забезпечити зручний доступ до страхових послуг та покращити ефективність операцій [4, с. 166].

Другий напрямок полягає в розширенні страхових продуктів та адаптації їх до мінливих потреб ринку. Розробка інноваційних страхових продуктів, які враховують нові ризики, такі як кібербезпека, та інші, є важливою для забезпечення високого рівня захисту та відповідності потребам споживачів. Водночас, молоді споживачі мають свої специфічні потреби та вимоги, тому важливо створювати адаптовані до їхніх потреб страхові продукти та використовувати цифрові канали комунікації для привернення їх уваги та задоволення їхніх очікувань.

Важливим напрямом вдосконалення страхового ринку України є також залучення зарубіжних страхових компаній та розширення міжнародних зв'язків, що дозволить обмінюватися досвідом та впроваджувати передові практики з інших країн.

Отже, аналіз світового ринку страхування вказує на необхідність вдосконалення страхового ринку в Україні. Цифрові технології, розширення страхових продуктів, співпраця з міжнародними партнерами стають стратегічними напрямками для покращення доступності, ефективності та конкурентоспроможності українського страхового ринку. Впровадження цих напрямків дозволить забезпечити інноваційні рішення, покращити клієнтський досвід та зробити український страховий ринок сильним гравцем як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Желізняк Р. Й., Бонецький О. О., Жулевич М. І. Розвиток світового ринку страхування в умовах діджиталізації. *Modern economics*. 2019. № 17. С. 100-104.
2. Дрималовська Х. В., Кирилук Р. О. Основні риси сучасного світового ринку страхових послуг. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 36-41.
3. Ігнатюк А. І., Шолойко А. С. Тенденції розвитку страхових ринків після світової фінансової кризи. *Фінанси України*. 2018. № 8. С. 7-19.

4. Федорович І. М. Цифровізація страхового ринку України. Страховий ринок України у світлі євроінтеграції: новітні виклики та тренди: збірник матеріалів VI Міжн. науково-практичної конференції, м. Київ, 23 березня 2023 р. К.: КНЕУ, 2023. С. 165-167.

УДК 331.4

Радиш М. В.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Савчук Т. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

АНАЛІЗ ЗМІН В ПОРЯДКУ НАРАХУВАННЯ ВІДПУСКНИХ В ЗВ'ЯЗКУ З ВОЄННИМ СТАНОМ В УКРАЇНІ

Відпустка - це **час відпочинку**, який обчислюється в календарних днях, надається працівникам із збереженням місця роботи і заробітної плати.

Право на відпустки мають громадяни України, які перебувають у офіційних трудових відносинах з підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності, виду діяльності та галузевої належності, а також працюють за трудовим договором у фізичної особи (далі - підприємство).

Іноземці та особи без громадянства, які офіційно працюють в Україні, мають право на відпустки нарівні з громадянами України.

Державні гарантії та відносини, пов'язані з відпусткою, регулюються [Конституцією України](#), Законом України про відпустки, [Кодексом законів про працю України](#), іншими законами та нормативно-правовими актами України.

Аналізуючи вітчизняний та європейський підхід до відпусток, було виявлено багато відмінностей.

В деяких державах цілком відсутнє законодавче регулювання права на

відпустку (Великобританія), хоч і діють там законодавчі звичаї, й дане питання для переважної більшості працівників врегульовується виключно колективним договором. У інших країнах (Італія) існують законодавчі акти про відпустки, які стосуються певних категорій працівників (залізничників, молоді, службовців, приватних підприємств, домашніх працівників), для переважної ж частини робітників відпустки регламентуються колективним договором. У Франції, відповідно до Ордонансу (указ короля або інше рішення у Франції, що має силу закону) від 16.01.1982 р., за 1 місяць безперервної роботи працівнику надають 2,5 дні відпустки, разом з цим загальна тривалість відпусток не може бути більше 30-ти робочих днів на рік. Відсутність на роботі без поважних причин призводить до пропорційного скорочення тривалості відпустки. Тому, лише безперервна робота впродовж календарного року дає право на одержання оплачуваної відпустки, на противагу українській практиці, де не передбачена обов'язковість умови безперервної роботи, позаяк працівники можуть мати у цей час лікарняний чи брати відпустку за власний рахунок.

На основі проведеного вивчення європейського досвіду можна стверджувати, що не в усіх країнах Європи запроваджено такий же високий рівень захисту прав працівників як в нашій державі. Хоча є практики, які вартувало б запровадити і в Україні. Але жодна країна не має практики регламентування відпусток в період війни, як це зараз є в Україні.

За сьогоденних обставин в Україні (введення воєнного стану) роль відпусток як засобу мотивації продуктивності праці значно послабилась .

З початку війни в Україні було прийнято низку законодавчих актів, якими було внесено зміни до трудового законодавства, зокрема, Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [1].

У період дії воєнного стану не застосовуються частина норм законодавства про працю в частині відносин, що врегульовані Законом України «Про відпустки», зокрема введено обмеження щодо тривалості надання відпусток, надано роботодавцю в окремих випадках відмовити в наданні відпустки, знято обмеження максимальної тривалості надання відпустки без збереження

заробітної плати, а також обов'язковість надання відпустки без збереження заробітної плати в зв'язку з виїздом за межі території України або набуття статусу внутрішньо переміщеної особи працівником.

Зокрема, тривалість основної щорічної відпустки обмежено 24 календарними днями. Якщо тривалість щорічної основної відпустки працівника більше 24 календарних днів, то різниця днів відпустки не втрачається, ці дні переносяться на період після припинення або скасування воєнного стану. Зауважимо, що це обмеження тривалості відпустки стосуються виключно щорічної основної відпустки. Працівникові також може надаватись щорічна додаткова відпустка, соціальна та інші передбачені відпустки повної тривалості.

У період дії воєнного стану роботодавець має право відмовити працівнику в наданні будь-якого виду відпусток (крім відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами та відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку), якщо такий працівник залучений до виконання робіт на об'єктах критичної інфраструктури.

Правило надання відпусток відповідно до графіка відпусток не зазнало змін і про це не потрібно забувати.

З 19 липня 2022 року з'явився окремий вид відпустки без збереження зарплати на час війни. За цією новою підставою відпустка без збереження заробітної плати надається: 1. тривалістю - не більше 90 календарних днів у період дії воєнного стану. Закон не обмежив можливості працівника реалізувати своє право на цю відпустку кілька разів, однак загальна тривалість відпусток (частин) яку працівник може вимагати надати відповідно до цієї норми не може перевищувати 90 днів впродовж дії воєнного стану.

2. виключно працівникам, які виїхали за межі території України або набули статус внутрішньо переміщеної особи, що підтверджується довідкою;

3. обов'язково за заявою працівника;

4. роботодавець не може відмовити працівнику в наданні цієї відпустки.

З огляду на умови її надання, працівник має підтвердити той факт, що він «виїхав за межі території України» або «набув статусу внутрішньо переміщеної

особи». Спосіб підтвердження факту виїзду за межі України не визначений законом, відтак рішення щодо надання відпустки в цьому випадку прийматиметься роботодавцем на підставі наданих працівником доказів, які в достатній мірі підтверджують цей факт. У разі повернення працівника, який перебуває в зазначеній відпустці на територію України, з огляду на умови її надання, особа втрачає право вимагати продовження такої відпустки.

Слід зазначити, що будь-яка відпустка не може надаватися примусово. В тому числі, це стосується і відпусток без збереження заробітної плати.

Важливо зазначити, що ці новації і обмеження діють винятково на період воєнного стану та втрачуть чинність з дня його припинення або скасування.

Важливою новацією є передбачена компенсація втрат працівникам та роботодавцям пов'язаних із трудовими відносинами грошових сум, втрачених внаслідок збройної агресії проти України за рахунок країни агресора і це право не припиниться після закінчення воєнного стану.

Як бачимо, відпустки залишаються актуальною темою навіть під час дії воєнного стану. Звісно ж, хотілося б, щоб кожен роботодавець дотримувався всіх норм чинного законодавства щодо відпусток незалежно від того, державної чи приватної форми власності підприємство. На жаль, приватні підприємці неохоче надають своїм працівникам оплачувану відпустку. Для виправлення відношення таких роботодавців пропонуємо запровадити новий вид відпусток - відпустка для здобуття освіти (підвищення кваліфікації) для покращення навиків у тій чи іншій сфері діяльності. Зацікавлення до такої відпустки має бути як у працівника, так і у роботодавця. Такий крок утворить умови щодо розвитку працівників, наданню працівникам можливості здобувати професійну освіту та підвищувати свій кваліфікаційний рівень. А роботодавці, одержать додаткову перевагу на ринку праці. За рахунок вдосконалення права на відпустку відбудеться досягнення нового якісного рівня у системі прав працівників на працю, що сприяє скорішій розбудові соціальної та правової держави, та відбудови економіки України в післявоєнний час.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 року № 2136-IX. URL: <http://surl.li/fhfe> (дата звернення : 05.04.2023р.)
2. Місюк М-З. М. Окремі аспекти правового регулювання щорічних відпуск в країнах Європейського Союзу. Закарпатські правові читання : матеріали VII Міжнар. наук. -практ. конфер. Ужгород : Вид-во УжНУ "Говерла", 2015. Т.2. С. 262–266. URL: <http://surl.li/gxhoi> (дата звернення 08.04.2023р.)

УДК 336:658.1:005.934

Романюк Я. І.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОРГАНІЗАЦІЮ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

Однією із визначальних компонентів ефективного стратегічного управління підприємствами є фінансова безпека, яка перебуває під пильною увагою як власників, так і топ-менеджменту. Особливої актуальності вона набуває в умовах перманентних змін, спричинених цифровою трансформацією економіки, перманентними викликами і реальними загрозами стабільного функціонування усіх без винятку суб'єктів підприємницької діяльності. За таких умов актуалізується питання забезпечення високого рівня захищеності фінансового потенціалу підприємств від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників у реаліях цифрової економіки.

Варто наголосити, що цифровізація економіки генерує певні переваги для підприємств, при цьому створюючи системні загрози, які не були суттєвими за умов традиційної економіки. Так, вона змушує підприємства застосовувати

кардинальні зміни у їх діяльності, зважаючи на нові аспекти цифрової реальності і враховувати їх у частині формування та реалізації системи власної фінансової безпеки. З. Варналій та А. Мехед виокремлюють наступні позитивні аспекти впливу цифровізації на діяльність підприємства: значні можливості транскордонного бізнесу; розширення каналів реалізації продукції; створення і розвиток принципово нових ринків товарів і послуг; спрощення процесу моніторингу та аналізу показників діяльності підприємств на основі впровадження інформаційних технологій; спрощення процесу взаємодії із зовнішніми партнерами; переведення інформаційних (управлінських, адміністративних, контрольних, конструкторських) процесів у цифровий формат [1, с. 58].

Натомість цифровізація висуває певні ризикові прояви щодо фінансової безпеки суб'єктів господарювання, до яких відносять: вразливість до проявів негативних впливів і кібератак за рахунок інформаційної відкритості; збій програмного забезпечення і, як наслідок, повну або часткову втрату даних; навмисні дії сторонніх осіб; необхідність підвищення кваліфікації персоналу через технологічне ускладнення процесу виробництва.

З метою удосконалення системи фінансової безпеки суб'єктів господарювання ЄС запровадив такі інструменти для підвищення цифрової безпеки підприємств:

- 1) Галузева ініціатива ЄС «Цифровізація європейської промисловості» (Digitalization of European Industry – DEI) в рамках пакету «Єдиного цифрового ринку» з 2016 року та його впровадження на наднаціональному та національному рівнях;

- 2) фінансування цифрової трансформації для малих та середніх підприємств (SMEs). На рівні ЄС COSME (2014–2020). Програма ЄС з підвищення конкурентоспроможності малого та середнього бізнесу забезпечує Механізм гарантування кредитів COSME (LGF), який підтримує фінансування проєктів цифрової трансформації малого та середнього бізнесу в усіх секторах економіки;

- 3) наявність центрального органу з розробки політики цифрової трансформації підприємств у країнах-членах ЄС;
- 4) створення Фонду відновлення та стійкості (Recovery and Resilience Fund);
- 5) розвиток мережі центрів цифрових інновацій (DIC – Європейські центри цифрових інновацій (EDIHs));
- 6) фінансовий пакет для програми «Цифрова Європа» на період 2021–2027 рр.;
- 7) функціонування Європейського інституту інновацій та технологій (EIT), у тому числі EIT Digital, провідної європейської організації з цифрових інновацій та підприємницької освіти, яка є рушійною силою європейської цифрової трансформації;
- 8) розробка цифрових індустріальних платформ, що сприяють цифровій трансформації підприємств (наприклад, мережа Європейських цифрових інноваційних хабів);
- 9) план «Цифровий компас-2030»;
- 10) розробка окремого сайту «Цифрова економіка та Society – Overview»;
- 11) програма «Шлях до цифрового десятиліття» (The Path to the Digital Decade) [2, с. 624].

Таким чином, підкреслимо, що цифровізація суспільства й економічних процесів зумовлює удосконалення усіх сфер виробництва, адже переінакшується формат виробленої продукції, підходи до її розробки та реалізації, удосконалюються бізнес-процеси, цифрові продукти, взаємовідносини між суб'єктами підприємницької діяльності. За таких обставин виникає необхідність переосмислення підходів до забезпечення фінансової безпеки підприємств та її адаптацію до нових реалій цифрового середовища. В рангу першочергових заходів в означеному контексті є виявлення можливих ризиків і загроз фінансової безпеки суб'єктів господарювання, застосування комплексного

підходу до їх аналізу й оцінки, ухвалення рішень щодо формування і використання фінансових ресурсів у реальному часі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Мехед А., Варналій З. Фінансова безпека підприємств в умовах цифрової економіки. *Вісник Університету банківської справи*. 2021. № 3-42. С. 55-61.
2. Samoilenko Y., Britchenko I., Levchenko I., Lošonczi P., Bilichenko O. and Bodnar O. (2022). Economic Security of the Enterprise Within the Conditions of Digital Transformation. *Economic Affairs*, Vol. 67, No. 04, pp. 619-629.

УДК 657:474.51:631

Рошко Я.Ю.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Савчук Т.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування

Івано-Франківський національний технічний університет нафти й газу

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

Система бухгалтерського обліку витрат виробництва в сучасних умовах не може повноцінно існувати без належного їхнього нормативно-правового забезпечення. Існує чимало нормативно-правових актів, які регламентують порядок обліку і розподілу витрат виробництва. Впродовж двох останніх десятиріч внаслідок соціальних, інтеграційних, економічних та інших чинників склад і особливості відображення в обліку цих витрат постійно змінюється, що зумовлюється постійними змінами нормативно-правового забезпечення.

На сьогодні вітчизняне законодавство в частині регулювання обліку витрат виробництва представляє собою багаторівневу систему, яка постійно

оновлюється та вдосконалюється у зв'язку з актуалізацією та інтеграційними процесами. В залежності від статусу та призначення нормативні документи можна представити у вигляді наступної системи:

- перший рівень - законодавчий, визначає сутність бухгалтерського обліку, у тому числі обліку витрат виробництва, його завдання, напрямки регулювання;

- другий рівень - нормативний, зазначає базові правила формування повної та достовірної інформації щодо витрат виробництва;

- третій рівень - методичний, на цьому рівні документи носять рекомендаційний характер, у яких викладені методичні вказівки, щодо питань обліку окремих складових витрат виробництва;

- четвертий рівень - організаційний, це розроблені підприємством документи щодо відображення в обліку витрат виробництва, що відображають специфіку діяльності підприємства.

Детальніше перелік і склад основних нормативно-правових актів, які використовуються для обліку витрат виробництва наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 - Нормативно-правове забезпечення з обліку витрат виробництва

Рівень	Нормативно-правовий акт	Характеристика нормативно-правового акту в частині регулювання обліку витрат виробництва
1	2	3
законодавчий	Податковий Кодекс України	- висвітлює поняття витрат, у тому числі витрат виробництва; - наводить загальний порядок врахування виробничих витрат з метою оподаткування
	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні»	- встановлює основні принципи бухгалтерського обліку, зокрема принцип відповідності внарахування доходів і витрат

нормативний	НП(С)БО 16 «Витрати»	- визначає класифікацію витрат, у тому числі витрат виробництва; - встановлює загальний порядок визнання і розподілу витрат; - наводить порядок розподілу
	НП(С)БО 26 «Виплати працівникам»	- визнання витрат на оплату праці, відпусток працівникам та віднесення їх на витрати
	НП(С)БО 9 «Запаси»	- порядок оцінювання вартості запасів при їх використанні у виробництві - визнання і списання транспортно-заготівельних витрати (ТЗВ) з виробничих
	НП(С)БО 7 «Основні засоби», НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи»	- порядок визначення первісної вартості довгострокових активів і їх подальшу амортизацію - визначення витрат, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані; - постійне визначення витрат пов'язаних із
	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	- визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її покриття в фінансовій
	НП(С)БО 11 «Зобов'язання»	- визнання зобов'язань і забезпечень в частині операцій, що стосуються виробничих витрат
	НП(С)БО 14 «Оренда»	- визнання витрат, пов'язаних з нарахуванням орендної плати за орендовані виробничі
методичний	План рахунків бухгалтерського обліку підприємств бухгалтерського обліку активів	- затверджено систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку для відображення господарських операцій, в тому числі, що стосуються витрат виробництва
	Інструкція про застосування плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу,	- встановлюється призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації
	Методичні рекомендації планування, обліку і калькулювання	- встановлюється формування собівартості в різних сферах, а саме перевезень, продукції і сільськогосподарських підприємств, проектно-вишукувальних робіт з урахуванням вимог та
	Наказ (Положення) про облікову політику підприємства, внутрішні документи підприємства	- встановлює перелік змінних та постійних витрат; - затверджує базу розподілу загально-виробничих витрат; - наводить методи калькулювання виробничої

організаційний	Порядок калькулювання собівартості витрат	-може розроблятися на підприємстві для уніфікації калькулювання собівартості виробництва
	Графік документообігу	створюється для впорядкування руху та забезпечення своєчасного відображення показників первинних документів у
	Затверджені форми первинних документів з обліку витрат	-обробка та оформлення первинних документів має велике значення для ведення безпомилкового та прозорого обліку

Джерело: розроблено автором

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» є основним нормативно-правовим документом, що регулює систему бухгалтерського обліку та фінансову звітність. Цей Закон встановлює основний принцип відображення облікової інформації щодо виробничих витрат - нарахування та відповідність доходів з витратами.

Вітчизняний НП(С)БО 16 «Витрати» [1] керується тільки категорією «витрати» і не розглядає затрати, хоча категорії «витрати» і «затрати» мають різне значення. Витрати - це вартісна оцінка ресурсів, які використовуються підприємством у процесі провадження своєї господарської діяльності. Відповідно до НПСБО 1 витрати - це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу між власниками).

Затратами на продукт є частина витрат, що безпосередньо пов'язана з придбанням і (або) створенням активів, що визначає їх вартість та бере участь у формуванні прибутку організації в процесі реалізації цих активів.

У відповідності до НП(С)БО 16 у звітності витрати визнаються у момент вибуття активу або збільшення зобов'язання, що призводять до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) на основі систематичного та раціонального їх розподілу впродовж тих звітних періодів, коли надходять відповідні економічні вигоди.

З викладеного вище матеріалу, можна стверджувати, що існує досить широкий перелік нормативно-правових актів, які регулюють визнання і відображення в обліку виробничих витрат на різних етапах виробничого процесу. Чітке дотримання всіх вимог законодавчих актів дозволить правильно розрахувати виробничі собівартість і відобразити витрати в обліку. Належно оформлене нормативно правове-забезпечення обліку витрат виробництва є важливим аспектом організації обліку на підприємствах, що є важливою передумовою ефективної організації обліку на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. НПСБО 16 «Витрати»: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.
2. Давидюк Т. В. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції у вітчизняних нормативних актах: напрями удосконалення. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 1 (23). С. 6-13. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n1.html>.

УДК 336.763

Рудич В. С.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ІНСТИТУЦІЙНІ УЧАСНИКИ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА НАПРЯМИ РОЗВИТКУ

Фондовий ринок є важливою складовою сучасної ринкової економіки та фінансової системи. Інституційні учасники фондового ринку відіграють ключову роль у поліпшенні інвестиційного клімату, підвищенні валютно-

фінансової безпеки та розвитку національної та міжнародної економіки. Процес розвитку інституційних учасників фондового ринку супроводжується змінами у їхній структурі, починаючи від банківських установ до інтегрованих фінансових посередників.

Сучасний розвиток інституційних учасників фондового ринку в Україні характеризується їх розмаїттям, але при цьому спостерігається низька результативність в системі економічного відтворення, що зумовлено недосконалістю законодавства та обмеженою спостережною та регулятивною функцією держави. На фондовому ринку трапляються випадки банкрутств та конфліктів, пов'язаних з обманом клієнтів, що призводить до втрати довіри до цих учасників. Фондовий ринок також характеризується недостатньою стабільністю, та ліквідністю. Водночас, вузька спеціалізація небанківських фінансових інститутів майже не призводить до конкуренції в цій галузі. Проте, небанківські фінансові установи, надаючи окремі фінансові послуги, що є характерними і для банків, можуть стати потенційними конкурентами останніх. Для активізації інвестиційних процесів в Україні необхідна концентрація ресурсів та капіталу з одного боку, а з другого боку - створення інфраструктури для розвитку різноманітного інвестиційного ринку [1, с. 394].

Фондовий ринок на сучасному етапі розвитку є не достатньо привабливим для його учасників, тому необхідним є його поступове розширення. Зменшення частки цінних паперів у портфелях інституційних інвесторів негативно впливає на економіку в цілому і може призвести до затримки розвитку фондового ринку, зростання тінізації інвестиційного бізнесу, використання непрозорих схем інвестування. Однією з вагомих причин зниження показників та ефективності фондового ринку є його невідповідність інтересам потенційних учасників, через що багато суб'єктів не беруть участі у процесах інвестування. Для приваблення інвестиційної діяльності на фондовому ринку необхідно мати розвинену інфраструктуру учасників, різноманітність інструментів та ефективний механізм взаємодії між ними.

Відтак, розглядаючи сучасний фондовий ринок України, можна відзначити численні причини, які гальмують розвиток його інституційних учасників. Серед них можна виділити як внутрішньосистемні фактори, так і чинники, зумовлені особливостями економічного розвитку [2, с. 68].

Серед внутрішньосистемних факторів, які негативно впливають на функціонування інституційних учасників на фондовому ринку України пропонуємо виділити такі: недостатня кваліфікація кадрів у фінансовій сфері, що обмежує можливості інституційних учасників ринку і утруднює їхню діяльність; недостатній рівень фінансового потенціалу учасників ринку; проблеми з якістю збуту страхових продуктів, які позначаються на репутації інституційних учасників та спричиняють недовіру з боку клієнтів; невідповідність світовим стандартам вимог до платоспроможності.

Щодо чинників, зумовлених особливостями розвитку економіки, можна відзначити такі: рівень платоспроможності підприємств, який впливає на здатність інституційних учасників ринку до залучення кредитних ресурсів та розширення своєї діяльності; нормативно-правова і регулююча база, яка є недостатньо прозорою та мало адаптованою до міжнародних стандартів; монополізація страхових компаній, яка обмежує конкуренцію та інноваційність на ринку, а також позначається на ціновій динаміці та якості обслуговування; наявність корупційних практик та нечесної поведінки, що підриває довіру до інституційних учасників та загрожує стабільності ринку.

Тому, урахувавши ці фактори, важливо здійснювати реформи та впроваджувати заходи, спрямовані на поліпшення регуляторного середовища, підвищення кваліфікації фахівців, забезпечення прозорості та стабільності фондового ринку, що дозволить створити умови для зростання інституційних учасників, підвищити їх ефективність та сприятиме розвитку фондового ринку в Україні [3, с. 268].

Відтак, з метою максимізації ефективності функціонування інституційних учасників фондового ринку України, на наш погляд, доцільно реалізувати ряд таких заходів:

- створення умов для рівномірного розподілу фінансових потоків всередині країни для стимулювання розвитку регіональних фондових ринків та їхньої інфраструктури;
- зниження податкового навантаження на стандартні операції з цінними паперами з метою активізації фондового ринку;
- визначення єдиного порядку та ставки оподаткування різних фінансових інструментів;
- перегляд пріоритетів у бюджетній політиці, спрямованих на зростання інвестиційних потоків з боку держави;
- удосконалення заходів щодо заохочення довгострокових вкладень зарубіжних інвесторів;
- підвищення привабливості фондового ринку шляхом зниження політичних ризиків.

Виконання цих заходів може сприяти стабільному розвитку інституційних учасників фондового ринку, підвищенню його привабливості та залученню більшого обсягу інвестицій. Крім того, перегляд пріоритетів у бюджетній політиці відповідно до інтересів розвитку ринку та заходи щодо захисту інтересів учасників сприятимуть створенню сприятливих умов для довгострокового залучення інвестицій та підвищенню конкурентоспроможності фондового ринку України. Ці кроки спільно допоможуть підвищити привабливість фондового ринку та створити потужну фінансову платформу для розвитку економіки країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Красносова О. М. Проблеми прогнозування розвитку інститутів фондового ринку України. Український журнал прикладної економіки. 2019. Т. 4, № 3. С. 393-399.
2. Німкович А. І. Стратегічні інструменти розвитку інститутів інфраструктури фондового ринку. Український журнал прикладної економіки. 2019. Т. 4, № 3. С. 67-76.

3. Федорович І. М. Інституційні учасники фондового ринку: оцінка діяльності та орієнтири розвитку. Теорія і практика стратегічного управління розвитком галузевих і регіональних суспільних систем: збірник тез VI Міжнародної науково-практичної конференції (м. Івано-Франківськ, 11-13 жовтня 2017 р.). С. 267-269.

УДК 336.14:353

Сарана Л.А.

*к.е.н., доцент кафедри маркетингу,
фінансів, банківської справи та страхування,
Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ В УКРАЇНІ

Наразі, в Україні фінансове забезпечення органів місцевого самоврядування характеризується низьким рівнем самостійності. Така ситуація виникла у зв'язку з існуванням ряду проблем, пов'язаних зі значною централізацією бюджетних ресурсів, обмеженням фінансових повноважень місцевих органів самоврядування, нестачею фінансових ресурсів та нестабільністю доходних джерел на місцевому рівні, високим показником дотаційності місцевих бюджетів.

Низький рівень фінансових ресурсів на місцевому рівні призводить до того, що органи місцевого самоврядування намагаються покращити своє фінансове становище за рахунок невиконання або хоча б несвоєчасного виконання зобов'язань перед державою за податками, які надходять до Державного бюджету України, зборами до Пенсійного фонду України та інших цільових фондів [1]. Як результат, часто місцеві органи самоврядування

спрямовують зусилля місцевих фіскальних органів на справляння насамперед тих загальнодержавних податків, які повністю надходять до місцевих бюджетів, а не тих, які надходять до державного, що в свою чергу впливає на формування державного бюджету [3, С. 117].

Сучасний стан місцевих бюджетів свідчить про те, що власних доходів місцевих бюджетів недостатньо для ефективної реалізації функцій покладених на місцеве самоврядування. У зв'язку з цим, органи державної влади надають фінансову підтримку у вигляді офіційних трансфертів, тобто коштів, які передаються на безповоротній основі з одного бюджету в інший.

Для розвитку фінансового потенціалу місцевих бюджетів вважаємо за необхідне запровадити такі методи:

- розширити повноваження місцевих громад стосовно запровадження нових місцевих податків і зборів та їх адміністрування;
- запровадити нові місцевих збори, наприклад, за збирання та утилізацію сміття (дане нововведення надасть змогу збільшити суму власних надходжень);
- запровадити обов'язкові внески на охорону здоров'я в екологічно неблагополучних районах;
- прив'язка диференційованого граничного обсягу виручки від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг, що дає право переходу на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності, до розміру мінімальної заробітної плати, або до індексу інфляції з метою її постійної актуалізації;
- провести органами місцевого самоврядування інвентаризацію земельних ділянок землекористувачів та організувати роботу щодо оформлення права землекористування відповідно до повноважень;
- розширити бази земельного кадастрів, а також доступність їхніх даних для суб'єктів оціночної діяльності;
- провести нормативні грошові оцінки усіх земель;
- щодо податку на нерухоме майно, відмінного від земельної ділянки: у механізм розрахунку податку закласти ринкову вартість нерухомості. Розмежувати оподаткування нежитлової нерухомості фізичних осіб, які частіше

за все мають неприбуткові цілі від неї, та суб'єктів господарювання, які отримують прибуток з цієї нерухомості [2, С. 41-42].

Важливим кроком для підвищення рівня фінансового потенціалу місцевих бюджетів є:

– реформування податкової системи, яка повинна включати помірковані та науково-обґрунтовані ставки податків та обов'язкових зборів, які мають призвести до поживлення діяльності господарюючих суб'єктів й легалізації «тіньового» сектора економіки;

– спрощення й скорочення загальної кількості звітності суб'єктів господарювання та установ, котрі надають дозволи на право виконання інших видів діяльності;

– перегляд ставок нарахування заробітної плати в соціальні фонди;

– впровадження дієвої процедури виявлення фактів тінізації заробітку найманих працівників;

– розгляд показника приросту доходів на душу населення у певному регіоні як критерій оцінки результатів діяльності органів регіональної влади;

– підтримка малого та середнього бізнесу, скорочення рівня безробіття та зниження рівня соціально-політичної напруженості в суспільстві.

Місцеві бюджети посідають винятково важливе місце в економічному та соціальному житті суспільства. Тому, сподіваємося, що наведені методи щодо покращення рівня фінансового потенціалу є перспективними, а їх реалізація дасть змогу покращити стан фінансового потенціалу місцевих бюджетів в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Замкова Н., Гнидюк І. Фінансова політика субнаціонального рівня. Вісник КНТЕУ. 2020. №3. С. 66-78. URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2020/03/06.pdf>.

2. Мартиненко В.Ф., Архипенко С.В., Шепелюк В.А. Джерела забезпечення фінансової незалежності місцевого самоврядування. Вчені записки Університету «КРОК». 2020. Вип. 4 (60). С. 39-46.
3. Ніколаєва А.М., Іщук Л.І. Ефективне використання бюджетних коштів у системі соціально-економічного розвитку регіонів. Економічний форум. Наук. ж-л. 2019. №4. С. 116-121.
4. Покась В.І. Формування основ фінансової автономії місцевого самоврядування. Фінанси України. 2018. № 8. С. 67-73.
5. Тулай О.І., Марчук А.П. Підвищення фіскальної ролі податкових надходжень у формуванні місцевих бюджетів. Світ фінансів. 2019. Вип. 3. С. 107–117.

УДК 336:71

Сивак В. В.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ВПЛИВ РИЗИКІВ НА ФІНАНСОВУ СТІЙКІСТЬ БАНКУ

4 травня 2023 року Рада з фінансової стабільності погодила концепцію нової Стратегії розвитку фінансового сектору, розроблення якої передбачено Меморандумом про економічну та фінансову політику між Україною та Міжнародним валютним фондом [1]. Одним із ключових елементів означеної стратегії є оцінка стійкості банків, що обумовлено потребою окреслення шляхів безпечного згортання надзвичайних заходів за наслідками російської агресії та пріоритетів врегулювання непрацюючих кредитів. У цілому відмітимо, що соціально-економічне становище нашої країни та перманентні виклики і реальні загрози зумовлюють втрату вітчизняними банками фінансової стійкості та платоспроможності, а також призводять до їх банкрутства, що обумовлює необхідність їх дослідження, оцінки та управління ними.

Варто наголосити, що в процесі функціонування банку на нього чинять вплив різні види ризиків. Це, зокрема: кредитний, ринковий, ризик концентрації портфеля, ризик ліквідності, операційний ризик, ризик бізнес-подій та ін. З перелічених чільне місце займають саме фінансові ризики (кредитний ризик, ризик ліквідності, валютний ризик, ризик зміни процентної ставки та ринковий ризик). Тому у умовах війни переважна більшість банківських установ змушені переорієнтувати власні бізнес-моделі на отримання доходів з урахуванням виваженого підходу до управління означеними ризиками. На думку О. Рац, найсуттєвішим для банків “залишатиметься кредитний ризик” і, як наслідок, збільшення непрацюючих кредитів [2]. На сьогодні банки України вже зазнали значних кредитних втрат. Так, частка непрацюючих кредитів (NPL) у банківському секторі станом на 1 квітня 2023 року становила 38,8% та зросла на 0,7 в. п. порівняно з 38,1% на початок року [3]. Обсяг непрацюючих кредитів у першому кварталі поточного року виріс на 2 млрд грн до 434 млрд грн. Банківські установи продовжують визнавати кредитні втрати, а відрахування в резерви під кредити перевищили 107 млрд грн і на сьогодні становлять понад 13% кредитного портфеля, що банки мали наприкінці лютого 2022 року [3]. У зоні найвищого ризику перебувають роздрібні кредити, за якими зафіксовано прострочення, та кредити компаніям, які зазнали значних втрат виробничих активів та ринків збуту. Сукупно фактичні та потенційні втрати кредитного портфеля знаходяться на рівні близько 20%. У найближчій перспективі ситуація буде лише ускладнюватись, адже фінансові результати діяльності тих суб’єктів господарювання, які вчасно обслуговували кредитні зобов’язання, також погіршуються. Тому в банківській системі триває процес регулярного аудиту якості кредитного портфеля та визнання додаткових кредитних ризиків. За даними НБУ вплив проблем з постачанням електроенергії на втрати кредитів від поточної кризи становить 30% [4].

Погоджуємось із О. Рац, що вітчизняна банківська система буде залишатись під впливом ризиків і загроз, які можуть суттєво вплинути на

ефективність банківської діяльності та фінансову стійкість банків, до яких науковець відносить [2]:

1) збільшення кредитного ризику. Умови воєнного стану, незважаючи на зусилля самих банків, можуть призвести до ще більшого скорочення кредитного портфелю, зокрема за рахунок коштів юридичних осіб внаслідок падіння ділової активності. Не виключено й подальше скорочення портфелю кредитування фізичних осіб як в національній, так і іноземній валюті.

В результаті нове кредитування не компенсуватиме погашення старих позик, тому банки будуть вимушені піднімати процентні ставки, щоб компенсувати збитки. Руйнування активів та заставного майна позичальників, скорочення доходів та погіршення платоспроможності знижуватимуть й надалі їх спроможність обслуговувати кредити. В результаті зростання резервів під кредитні збитки, падіння якості кредитного портфелю, збільшення обсягу непрацюючих кредитів збільшують потенційні втрати кредитного портфеля навіть до ризику втрати частини капіталу;

2) підвищення вимог до ліквідності. Військові дії можуть призвести до підвищення вимог до ліквідності, зокрема для невеликих банків. НБУ вже підвищив резервні вимоги для коштів на поточних рахунках та на вимогу, що потенційно впливатиме на обсяги депозитного портфелю. Крім того, значні відрахування в резерви за кредитним и ризиками також знижують ліквідність. Банківським установам варто формувати зважені підходи щодо управління ліквідністю, адаптувати власну процентну політику для стимулювання вкладів клієнтів банку;

3) зростання валютного ризику. Умови воєнного стану можуть призвести до значного збільшення ризику операцій, пов'язаних з іноземною валютою. Банки та їх клієнти можуть знаходитись умовах суттєвого коливання курсу національної валюти. Для збереження міжнародних резервів України, які є важливими для забезпечення оборонних потреб, стабільної роботи економіки та фінансової системи країни, НБУ запровадив ряд норм та валютних обмежень, що також впливає на попит на іноземну валюту. Банківським установам в таких

умовах слід здійснювати моніторинг операцій в іноземній валюті, безперервно проводити валютний нагляд;

4) збільшення витрат на забезпечення безпеки та функціонування банку в умовах воєнного стану. Військові дії можуть призвести до збільшення витрат на безпеку банківських установ. Банки можуть додатково вкладати кошти в забезпечення безпеки своїх приміщень, співробітників, інформаційних систем. Також можуть збільшитись витрати на забезпечення безперебійної діяльності відділень внаслідок атак на енергетичну інфраструктуру. Окрім цього, до потенційних втрат потрібно враховувати й подальше скорочення втрати часу роботи персоналу та неспроможність обслуговувати клієнтів під час чисельних повітряних тривог.

Задля часткової нейтралізації негативної дії означених ризиків необхідним є розробка комплексу дій з управління ризиками, що матиме за мету забезпечення досягнення наступних цілей:

1) ризики повинні бути зрозумілі та усвідомлені банком та його керівництвом;

2) ризики мають бути в межах допустимих рівнів, встановлених наглядовою радою;

3) рішення щодо ризику повинні бути конкретними, чіткими та відповідати стратегічним цілям банку;

4) очікуваний прибуток повинен компенсувати прийнятий ризик;

5) розподіл капіталу має відповідати розміру ризиків, яким піддається банк;

6) стимули для досягнення високої результативності повинні відповідати рівню толерантності до ризику.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рада з фінансової стабільності погодила концепцію нової стратегії фінансового сектору і обговорила системні ризики. URL:

<https://bank.gov.ua/ua/news/all/rada-z-finansovoyi-stabilnosti-pogodila-kontseptsiyu-novoyi-strategiyi-finansovogo-sektoru-i-obgovorila-sistemni-riziki>.

2. Рац О. Дослідження ефективності функціонування банківських установ України в умовах воєнного стану. *Економіка і суспільство*. 2023. Вип. 47. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2153/2082>.

3. Частка непрацюючих кредитів у банках у I кварталі зросла до 38,8%. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/chastka-nepratsyuyuchih-kreditiv-u-bankah-u-i-kvartali-zrosla-do-388>.

4. Огляд банківського сектору. Лютий 2023 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4.

УДК 336.1

Сидор Т. І.

*аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

СУЧАСНИЙ СТАН ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ БЮДЖЕТІВ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ

Функціонування бюджетів територіальних громад передбачає проходження процедур бюджетного планування та виконання бюджетів різних рівнів. При цьому державою застосовується комплекс певних методів, важелів та інструментів для бажаного впливу на соціально-економічний розвиток територій. Серед цих методів активно застосовується саме бюджетне планування. Бюджетний процес на місцевому рівні передбачає наступні процедури бюджетного планування: складання проектів місцевих бюджетів, їх розгляд, а також затвердження. Іншими словами бюджетне планування можна розглядати як формування місцевих бюджетів різних рівнів.

Бюджетне планування на місцевому рівні або формування місцевих бюджетів визначається як науково обґрунтований процес визначення джерел формування і напрямів використання бюджетних коштів окремих територіальних утворень в частині забезпечення соціально-економічного розвитку територій. Недооцінка впливу бюджетного планування на місцевому рівні на функціонування місцевих бюджетів може супроводжуватися негативними наслідками щодо виконання цих бюджетів як за доходами, так і за видатками.

Виконання місцевих бюджетів передбачає проведення процедур з мобілізації дохідних джерел та виділення коштів відповідно до бюджетних призначень на фінансування видатків протягом календарного року. Динаміка показників виконання місцевих бюджетів відображає загальний соціально-економічний стан відповідного територіального утворення та потенціал його сталого розвитку.

За останні 5 років бюджети територіальних громад показують найвищі показники приросту доходів, що підтверджує ефективність бюджетних реформ та їх результативність на місцевому рівні. Так, за період 2018-2022 років доходи бюджетів територіальних громад в Україні зросли на 263,8 млрд. грн. (з 21,3 млрд. грн. до 285,1 млрд. грн.) [1]. У відсотковому значенні приріст доходів бюджетів територіальних громад становив 56,1 % (з 14,7 % у 2018 році до 70,8 % – у 2022 році). Тобто, якщо у 2018 році серед усіх доходів місцевих бюджетів доходи бюджетів територіальних громад займали менше 15 %, то вже у 2022 році їх частка зросла до 70,8 % або майже у 5 разів.

Бюджети територіальних громад з 2021 року перебрали на себе практично усі повноваження районного рівня та показали, що спроможні ефективно використовувати і нарощувати необхідні обсяги фінансових ресурсів.

Динаміка доходів бюджету Тернопільської міської територіальної громади за період 2020-2022 років вказує на їх зростання з 2441,9 млн. грн. до 3139,3 млн. грн., або на 697,4 млн. грн. [2]. Проте, у 2022 році цей показник скоротився на 531,1 млн. грн. у порівнянні з 2021 роком, в основному, за рахунок скорочення

обсягу офіційних трансфертів, адже з початком повномасштабної війни з росією відбулося переформатування структури видатків. Наведені дані складу доходів міського бюджету свідчать, що основним джерелом доходів є податкові надходження, які в 2022 р. склали 2435,4 млн. грн. або 77,6%, у 2021 році їх обсяг становив 1993,6 млн. грн. або 54,3%, що на 441,8 млн. грн. менше, ніж у 2022 році, а у 2020 році податкові надходження бюджету міста склали 1589,2 млн. грн. або 65,1%, що менше на 846,2 млн. грн., ніж у 2022 році.

Видатки міських бюджетів здійснюються за допомогою бюджетного фінансування та кредитування. Організація фінансування та кредитування базується на принципах цільового, раціонального й економного витрачання бюджетних коштів, отриманні максимального ефекту при мінімальних витратах безоплатного та безповоротного характеру.

Динаміка видатків бюджетів територіальних громад за період 2018-2022 років вказує на їх зростання на 305,8 млрд. грн. (з 45 млрд. грн. до 350,8 млрд. грн.), що обумовлено змінами бюджетного законодавства та перенесення повноважень районних бюджетів та окремих видатків обласних бюджетів на рівень бюджетів територіальних громад. Так, за аналізований період обсяг видатків районних бюджетів скоротився на 190,6 млрд. грн. (з 191,5 млрд. грн. у 2018 році до 0,9 млрд. грн. у 2022 році), а обсяг видатків обласних бюджетів зменшився на 152,7 млрд. грн. (з 237,0 млрд. грн. до 84,3 млрд. грн.) [1].

Структура видатків бюджету Тернопільської міської територіальної громади має, здебільшого, соціальну спрямованість. Значну частку в структурі цих видатків займає фінансування освіти, житлово-комунального господарства та економічної діяльності. Найбільшу питому вагу у видатках бюджету займають видатки на освіту, які у 2022 році становили 48,3% та зросли у порівнянні з 2021 роком на 8,3%, а з 2020 роком – на 3,2%.

Першочерговими завданнями перед процесом складання проекту бюджетів територіальних громад на наступний рік, мають бути розробка механізму визначення та обґрунтування стратегічних показників щодо соціально-економічного розвитку території, виходячи із стратегічної мети і

фінансової спроможності територіальної громади. Тобто необхідно розробити єдину стратегію соціально-економічного розвитку, відповідно до якої мають бути сформульовані суспільні пріоритети, мета, основні завдання, а також очікувані результати реалізації Стратегії відповідно до бюджетної політики регіону та країни в цілому.

Наступним кроком щодо формування бюджетів територіальних громад має бути визначення та впорядкування єдиних методологічних засад планування і прогнозування соціально-економічного розвитку території та регіону з метою усунення певних диспропорцій при визначенні основних макроекономічних показників як основи при складанні бюджетів територіальних громад.

В Україні сьогодні постала гостра проблема у необхідності критичного перегляду якісного складу бюджетних програм, відповідність їх пріоритетам соціально-економічного розвитку регіонів, структурування за підпрограмами та впорядкування стосовно функцій розпорядників коштів, що дозволить здійснювати ефективний контроль за використанням бюджетних коштів.

До напрямів удосконалення процесу виконання бюджетів територіальних громад слід віднести активне використання інтенсивних методів щодо бюджетного регулювання, зокрема:

- активне використання стимулюючих заходів при досягненні високого рівня виконання планових показників та сприяння приросту доходів бюджетів за кожним видом податків і зборів через використання дієвих інструментів впливу на забезпечення інтересів окремих регіонів, територіальних громад та платників податків;

- посилення громадського контролю за прийняттям управлінських рішень щодо формування і використання коштів бюджету, уникнення неформальної зайнятості населення;

- запровадження чіткого та дієвого нормативно-правового регламентування положень щодо стимулювання, ефективного, раціонального та економного використання бюджетних ресурсів, уникнення подвійних стандартів та практики «ручного» управління бюджетними ресурсами;

– удосконалення процедур проведення державних закупівель, зокрема щодо прозорості тендерів з одночасним контролем за даними процесами відповідних контролюючих органів на місцях, а також представників громадськості;

– зростання відповідальності головних розпорядників бюджетних коштів за цільовим, раціональним та ефективним їх використанням;

– встановлення чіткого розмежування повноважень та відповідальності за виконання бюджетів територіальних громад між головними розпорядниками бюджетних ресурсів та органами місцевого самоврядування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Звіти про виконання місцевих бюджетів України у період 2018-2022 рр. URL: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information> (дата звернення: 01.05.2023)
2. Інформація про виконання бюджету Тернопільської міської територіальної громади за 2020-2022 роки. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/byudget-ternopolya/byudget-gromadi/informatsiya-pro-vikonannya-byudgetu/> (дата звернення: 01.05.2023)

УДК 658.15

Сисак В. В.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

АНАЛІТИЧНЕ ОЦІНЮВАННЯ Й ОПТИМІЗАЦІЯ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ

Аналітичне оцінювання виробничих витрат можна здійснювати, використовуючи різні інструменти фінансового аналізу. Одним із популярних є кореляційно-регресійний аналіз, який допомагає встановити сутність зв'язків

між явищами. Виходячи із галузевої приналежності підприємства, дані якого взято нами для дослідження визначимо вплив на рентабельність виробництва таких факторів, як: енергомісткість (газ, електроенергія); фондомісткість; трудомісткість; матеріаломісткість.

Аналіз проводиться на основі числових значень елементів собівартості на одиницю продукції, розрахованих за вихідними даними з калькуляцій собівартості продукції ТОВ «Газ-Пласт-Буд» за період 2020-2021 рр., а також прибутку на одиницю продукції (табл. 1). З використанням даних значень буде досліджено вплив факторів на результуючий показник – прибуток.

За допомогою кореляційно-регресійного аналізу встановлено наступні взаємозв'язки між елементами собівартості виробництва цегли та прибутком на одиницю продукції (формула 1) [22, с. 184]:

$$y = 1560,861 - 0,746 x_1 - 2,308 x_2 - 0,664 x_3 - 0,912 x_4, \quad (1)$$

де: y – валовий прибуток на одиницю продукції, x_1 – матеріаломісткість одиниці продукції, x_2 – фондомісткість одиниці продукції, x_3 – трудомісткість одиниці продукції, x_4 – енергомісткість одиниці продукції.

Отримані коефіцієнти показують наскільки зміниться результуюча ознака при зміні факторної на одиницю. Отже, найбільший негативний вплив на прибуток має фондомісткість одиниці продукції. Оцінка достовірності результатів моделювання $R^2 = 0,9243$ та адекватності моделі за допомогою критерію Фішера $F = 27,49$, підтверджує придатність моделі для аналізу.

Динаміка прибутку та собівартості виробництва цегли у ТОВ «Газ-Пласт-Буд» за 2020-2021 роки

Період	Валовий прибуток на одиницю продукції, грн.	Матеріаломісткість в одиниці, грн.	Фондомісткість в одиниці, грн.	Трудомісткість в одиниці, грн.	Енергомісткість в одиниці, грн.	Собівартість одиниці продукції, грн.
08.20.	290,801	192,3215	12,10168	133,9803	1131,686	1496,099
09.20.	189,3241	190,2637	12,44192	134,7445	1197,008	1597,576
10.20.	94,55477	204,1695	11,02958	121,4851	1337,963	1692,346
11.20.	223,0705	194,4494	12,14085	134,6004	1185,908	1563,83
12.20.	229,1201	193,6971	12,09388	134,0797	1181,32	1557,78
01.21.	172,8623	135,3755	17,78831	158,2828	1254,793	1614,038
02.21.	158,3032	193,9582	12,68351	137,3609	1220,251	1803,715
03.21.	144,9686	103,4079	46,26652	334,6323	1109,001	1641,932
04.21.	232,9353	196,444	40,8234	295,2638	978,5303	1553,965
05.21.	166,4163	195,6855	17,06959	155,949	1207,358	1620,484
06.21.	305,6382	202,5395	16,11316	116,4652	1076,829	1481,262
07.21.	285,9794	217,4818	14,75354	107,6827	1135,575	1500,921
08.21.	207,0223	219,4742	15,17663	116,6221	1190,26	1579,878
09.21.	209,3475	213,4279	15,62534	117,485	1147,414	1577,553

Джерело: розраховано за даними фінансової звітності ТОВ «Газ-Пласт-Буд»

Отже, в результаті проведеного аналізу виробничих витрат, з метою виявлення напрямків оптимізації, можна зробити такі висновки:

– збільшення на 1% фондомісткості одиниці продукції, за незмінних інших факторів вплине на зменшення валового прибутку з одиниці виготовленої продукції більш ніж у 2 рази;

– різниця між валовою та операційною рентабельністю свідчить про значне навантаження на підприємство з боку витрат на збут та адміністративних витрат;

– найбільший вплив на зміну рентабельності власного капіталу має коефіцієнт фінансової залежності, що свідчить про доцільність перегляду стратегії фінансування підприємства;

– витрати на газ мають найбільшу частку в структурі собівартості продукції тощо.

В табл. 2 зведено результати аналізу виробничих витрат та виявлено напрями їх оптимізації.

Таблиця 2

**Результати аналізу виробничих витрат та напрями оптимізації для
ТОВ «Газ-Пласт-Буд»**

Результат аналізу	Напрямок оптимізації
1. Збільшення на 1% фондомісткості одиниці продукції, за незмінних інших факторів вплине на зменшення валового прибутку з одиниці виготовленої продукції більш ніж у 2 рази	Зменшення фондомісткості одиниці продукції шляхом використання ефекту масштабу, оскільки амортизацію відносять до відносно сталих витрат, які розподіляються на весь обсяг випуску.
2. Різниця між валовою та операційною рентабельністю свідчить про значне навантаження на підприємство з боку витрат на збут та адміністративних витрат	Оптимізувати адміністративні та збутові витрати, пошук способів їх зменшення.
3. Найбільший вплив на зміну рентабельності власного капіталу має коефіцієнт фінансової залежності, що свідчить про доцільність перегляду стратегії фінансування підприємства	Переглянути стратегію фінансування підприємства з метою забезпечення вищого рівня стабільності.
4. Витрати на газ мають найбільшу частку в структурі собівартості продукції	Пошук способу зниження обсягу споживання газу. Використання енергоощадних технологій.

Джерело: складено за даними фінансової звітності ТОВ «Газ-Пласт-Буд»

В результаті аналізу витрат було виявлено напрями, за якими доцільно провести оптимізацію витрат. Також з'ясовано основні причини, які впливають на собівартість, а, відповідно, і на рентабельність діяльності. Нераціональна структура витрат значною мірою впливає на рівень прибутку, оскільки збільшує частку витрат в ціні продукції, а тим самим знижує маржу. Оптимізація витрат підприємства за виявленими напрямками допоможе покращити фінансові результати підприємства та ефективніше використовувати наявні виробничі ресурси.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Маргіта Н.О. Аналітичне забезпечення управління витратами виробництва в умовах сучасної концепції менеджменту. Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка. 2017. Випуск 1(7). С. 181-187.
2. Вовк О. М., Ковальчук А. М., Комісаренко Я. І., Джулай А. В. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. *Modern Economics*. 2020. № 21(2020). С. 37-44.
3. Лищенко М. О. Аналітичний інструментарій визначення основних показників рентабельності. Економічна аналітика: сучасні тенденції та прогностичні можливості. *Збірник матеріалів МНПК*, Київ: КНЕУ, 2019. С. 181-183.
4. Курочкіна О.В. Рентабельність підприємства як основний показник ефективності його діяльності. № 16. 2020. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.43.html>

Слєпова Д. О.

студентка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» освітньої програми «Банківська справа»

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Науковий керівник Ачкасова С. А. кандидат економічних наук, доцент кафедри митної справи і фінансових послуг

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

АКТУАЛІЗАЦІЯ ПИТАНЬ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ БАНКІВ

Фінансовий результат є своєрідним показником і критерієм успішності управління банком. Його аналіз дозволяє визначити фінансовий стан будь-якого

підприємства, адже він виступає одним із джерел фінансування подальшого розвитку та поточної діяльності підприємства. Простими словами можна сказати, що фінансовий результат банку – це різниця між його доходами та витратами [1].

Банківська система виступає важливим елементом фінансової системи будь-якої країни. Вона є важливою і незамінною частиною економічної системи держави. Банківська система є дуже гнучкою, розвивається і швидко адаптується до такої фінансової ситуації, що склалася в державі, саме тому її фінансові результати мають безпосередній вплив на економічну сферу країни.

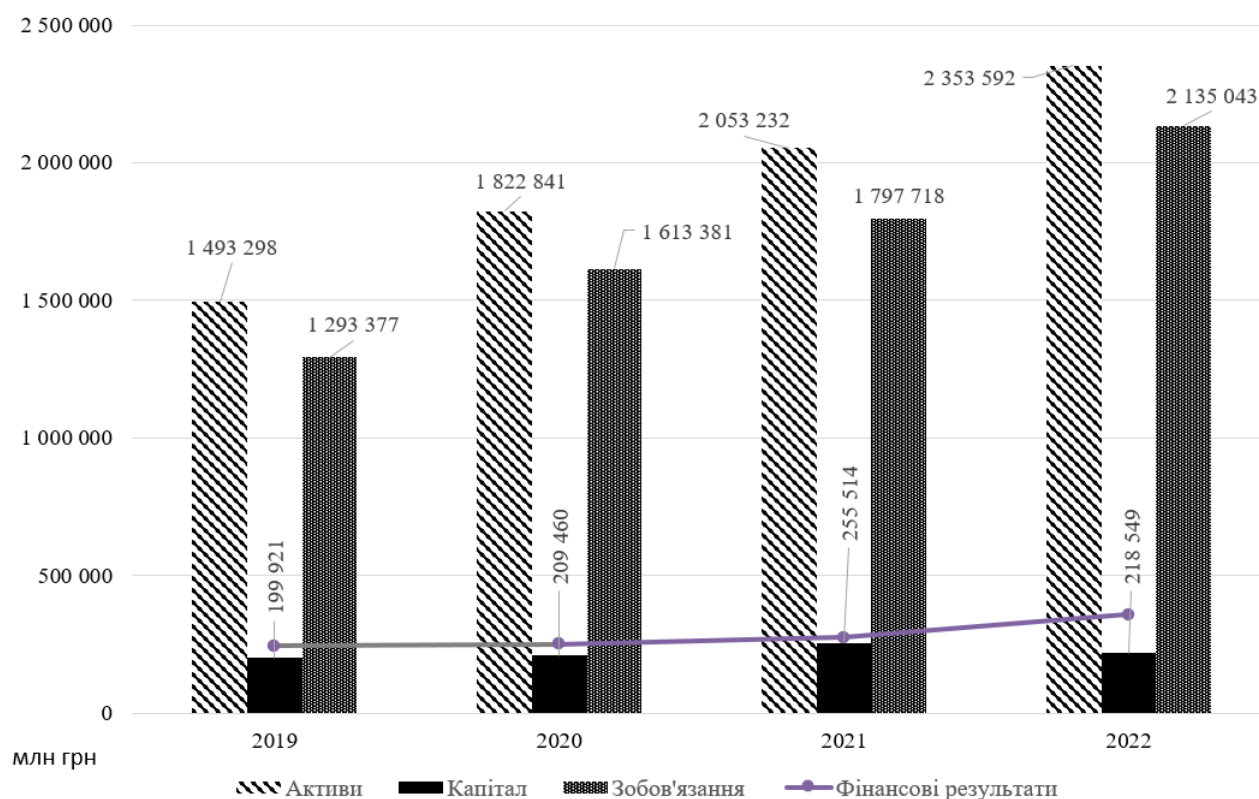
Наразі багато чинників (серед яких: політична та військова нестабільність, зростання інфляція і тд) досить негативно вплинули на банківський сектор, а саме на показники фінансових результатів банків України [2]. Незважаючи на це, фінансовий сектор працює безперебійно: платежі здійснюються своєчасно, а клієнти мають безперешкодний доступ до власних коштів, можуть дистанційно керувати акаунтом та робити фінансові операції. Проте наслідки масштабних обстрілів знижують темпи зростання попиту на банківські послуги та спричиняють додаткові кредитні й операційні втрати банків. У той же час, стійкість та стабільність банківського сектору України залишається однією із найголовніших передумов досягнення сталого розвитку економіки держави.

Саме тому, на рис. 1 розглянемо більш детально основні показники діяльності банків України [3] за останні чотири роки для аналізу їх фінансових результатів:

У 2019-2022 р. в порівнянні із попередніми роками, ефективність діяльності банківської системи України значно підвищилась. Слід зазначити позитивну тенденцію щодо збільшення чистих активів банків України. Ця тенденція спостерігається з 2015 року. Також, з даної статистики видно, що частка активів з кожним роком тільки зростає, і абсолютний приріс у 2022 році порівняно з 2019 виріс на 158%.

Також, за даними рис 1 видно, що не зважаючи на сьогоденну ситуацію, фінансові результати банків є позитивними, і, більше того, помірно зростають. Упродовж 2022 року банки продовжували отримувати доходи, але на процентні

доходи негативно вплинули пригніченість попиту на позики, кредитні канікули, низькі ставки за роздрібним кредитом.

Рис.1 Основні показники діяльності банків України

Необхідно зазначити, що успішне оцінювання фінансовими результатами це робота не над одним напрямком, а комплексна оцінка по усім галузям. Комплексною бізнес-моделлю банку можна називати сукупність взаємопов'язаних моделей та процедур, які описують та реалізують усі системи управління установи. Крім того, важливо розуміти комплексність бізнес-моделі банку, яка повинна охоплювати усі без виключення процеси, що у ньому відбуваються.

У сучасних умовах, враховуючи вплив зовнішніх факторів, для удосконалення системи оцінки фінансових результатів банку необхідно розробити стратегію та виконати комплекс завдань, а саме:

- підвищення доходів в результаті надання нетипових для банку фінансових послуг;

- нарощення власних коштів банку; це сприяє в першу чергу зростанню ресурсної бази банку і відповідно їх інвестиційного потенціалу, що є однією з передумов залучення іноземних інвестицій [5];

- розширення бази клієнтів та налагодження з ними ділових зв'язків з метою розширення сфери їхнього обслуговування; аналіз партнерів та контрагентів клієнтів для залучення їх на обслуговування;

- формування ресурсної бази банку для забезпечення здійснення кредитних та інвестиційних операцій в необхідних обсягах; системне і розширене вивчення кредитних ризиків, вживання заходів з їх пониження.

- забезпечення клієнт орієнтованого підходу організації банку;

- досягнення оптимального співвідношення між обсягом і структурою вкладень та їх ресурсним забезпеченням враховуючи прагнення максимальної дохідності та мінімального ризику.

Висновки: Загалом, шляхами удосконалення фінансових результатів та підвищення прибутковості, які можуть використовувати українські банки є наступні: зміну загального рівня процентної ставки по активних операціях банку; забезпечення зростання непроцентних доходів; зростання групи активів, що приносять процентний дохід; зменшення кредитного ризику; зміна структури портфелю доходних активів; нарощення власних коштів банку; узгодження діяльності підрозділів банку як єдиної системи. Також велику роль відіграють впровадження досягнень НТП [4], адже науково-технічний розвиток - це велика можливість для банків. Але слід також відмітити, що не зважаючи на військовий стан і ситуацію у країні, результати роботи українських банків за минулий свідчать про їхню ефективність, стресостійкість, гнучкість та адаптивність до нових умов.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зінченко О. А. Удосконалення підходів до визначення складу фінансових результатів комерційного банку та методики їх аналізу / О.А. Зінченко, Ю. Б.

Кашубіна, Ю. О. Некряч // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2013. – Вип. 1(1). – С. 280-283.

2. Чайковський Я. І. Проблеми та напрямки підвищення ефективності функціонування банківської системи України. Економічний аналіз: зб. наук. праць. Тернопіль: ВЦ Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2016. Т. 23, № 1. С. 153-160

3. Офіційний сайт Національного Банку України Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>

4. Бондарчук М. К., Ющик Ю. В. Стратегічні напрями управління активами і пасивами банку. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія : Економічні науки. 2022. № 7. С. 198-203.

5. Борисова С.Є. Швецова І.В. Шляхи підвищення прибутковості комерційного банку. Науковий вісник ДГМА. 2016. № 2. С.144-148.

УДК: 336.221.4

Сорока М.В.

*аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

Шептак А.Б.

*аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

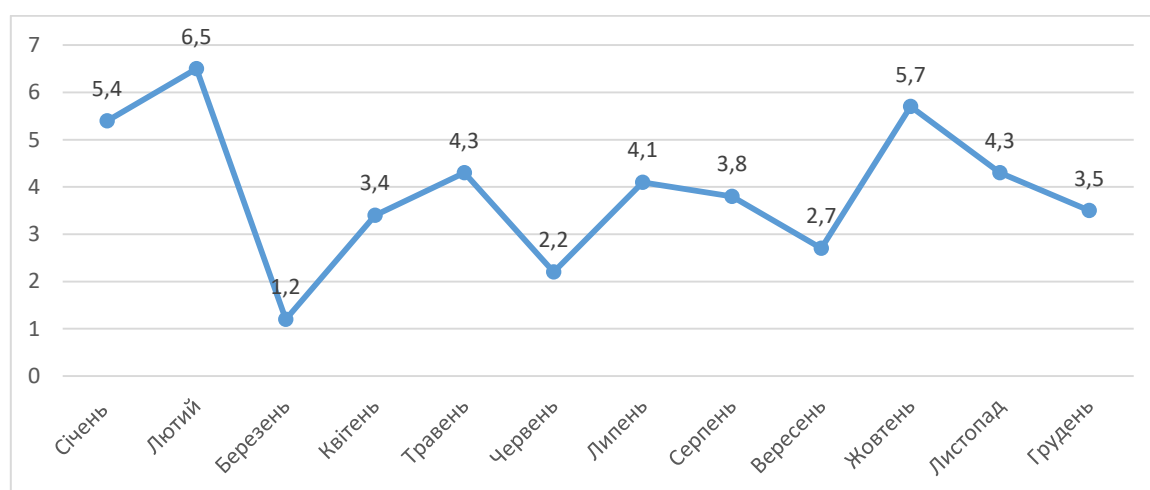
ТРАНСФОРМАЦІЯ СПРОЩЕНОЇ СИСТЕМИ ОПОДАТКУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З моменту введення воєнного стану в Україні спрощена система оподаткування зазнала кардинальних змін. Вони були зумовлені необхідністю підтримки малого бізнесу, який сильно постраждав в умовах ведення воєнних дій. Зазначені зміни були внесені декількома нормативними документами, серед

яких найважливішими є закони, характеристика яких наведена на рис. 1.

Так, Законом № 2120-IX встановлено, що тимчасово, з 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України фізичні особи - підприємці - платники єдиного податку першої та другої групи мають право не сплачувати єдиний податок. Ця норма побудована на засадах патріотизму, що є нетиповим для податкового законодавства, яке має характер чіткої формалізації. В даному випадку мова йде про надання прав платникам єдиного податку першої та другої груп не сплачувати протягом визначеного періоду податку. Разом із цим, формулювання аналізованої норми передбачає право платити такий податок за бажанням платника [1, с. 38].

Така лібералізація справляння єдиного податку стала передумовою очікування зниження його надходжень. Однак, статистичні дані дають змогу стверджувати про незначний спад надходжень (рис. 2). Цілком логічним є різкий спад надходжень у березні 2022 р., адже це був перший повний місяць війни, в якому бізнес практично не працював. У наступних місяцях надходження почали поступово зростати й досягли 5,7 млрд. грн. в жовтні, що навіть більше за довоєнний показник у січні 2022 р.

Рис. 2. Щомісячні надходження єдиного податку в Україні у 2022 р., млрд. грн.

Джерело: складено авторами за: [2].

Окрема норма на період воєнного стану пов'язана із розширенням критеріїв функціонування платників на єдиному податку. Так, законодавством передбачено, що з 1 квітня 2022 року до припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану на території України платниками єдиного податку третьої групи можуть бути фізичні особи - підприємці та юридичні особи - суб'єкти господарювання будь-якої організаційно-правової форми, за ставкою 2% від доходу. Такі платники звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на додану вартість з операцій з постачання товарів, робіт та послуг, місце постачання яких розташоване на митній території України.

На нашу думку, саме перехід багатьох підприємств на сплату єдиного податку за ставкою 2% від доходу забезпечив збереження стабільного рівня надходжень цього податку. Однак, це негативно позначилося на надходженнях інших податків, таких як ПДВ та податок на прибуток підприємств. Разом із цим, саме ця норма зазнала великої критики з боку науковців та фахівців у сфері фіскальної політики, адже надмірна лібералізація податкової системи України стала загрозою фіскальної безпеки держави.

У відповідь на таку критику в Верховній Раді України зареєстровано законопроект 8401 [3], яким передбачено скасування багатьох пільг в частині функціонування спрощеної системи оподаткування. Зокрема законопроектом передбачено до припинення або до скасування воєнного стану в Україні, але не пізніше 1 липня 2023 року:

1. Скасування застосування єдиного податку у розмірі 2%;
2. Скасування можливості ФОП I та II груп не сплачувати єдиний податок;
3. Повернення штрафів за порушення вимог податкового законодавства;
4. Відновлення документальних перевірок;
5. Відновлення строків, визначених податковим законодавством.

Тобто у випадку прийняття цього законопроекту спеціальна ставка у розмірі 2% від доходу не буде діяти довше, ніж 1 липня 2023 р. й усі платники, які застосовували цю ставку автоматично повернуться на режим оподаткування,

який діяв до моменту застосування ставки 2%. Разом із цим варто зазначити, що можливість не сплачувати ЄСВ «за себе» (стосується всіх ФОП) аналізованим законопроектом не скасовується.

Ми підтримуємо ініціативи щодо повернення спрощеної системи оподаткування до умов довоєнного періоду, адже надані податкові пільги виконали стабілізуючу функцію для бізнесу й нині починають використовуватись як механізм податкової оптимізації. Натомість доцільно розглянути пропозицію щодо збереження діючих пільг на спрощеній системі для платників податків, які функціонують на територіях, які найбільше постраждали від війни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крисоватий А.І., Валігура В.А. Новації та напрями вдосконалення податкового законодавства України в умовах воєнного стану. *Фінанси України*. 2022. №6. С. 33-53.
2. Показники виконання Зведеного бюджету України за січень-грудень 2022 року. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 12.05.2023).
3. Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей оподаткування у період дії воєнного стану. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/41268> (дата звернення: 12.05.2023).

УДК 338.5:336.2

Сороківський А. Р.

*аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ПОДАТКОВА КОНКУРЕНЦІЯ В РАМКАХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ДРУГОЇ СКЛАДОВОЇ ПЛАНУ ПРОТИДІЇ BEPS (BEPS PILLAR 2)

Офіційно стверджується, що метою відносно нещодавно опублікованої Другої Складової (з англ. – «*Pillar Two*») та модельних положень плану протидії

розмиття бази оподаткування та виведення прибутку з-під оподаткування (з англ. – «*Base Erosion and Profit Shifting*», або «*BEPS*») є встановлення мінімального рівня податку на прибуток мультинаціональних підприємств (МНП), на які поширюється їх дія [1, 7]. Згідно з положеннями Другої Складової, мінімальний рівень нарахованого до сплати податку повинен відповідати мінімальній ефективній податковій ставці (ЕПС) у розмірі 15%, яка повинна застосовуватися юрисдикцією, в якій знаходиться те чи інше підприємство (а точніше, афілійована компанія-учасник МНП), що аналізується [2, 4]. У разі, якщо юрисдикція такого підприємства із певних причин не передбачає можливості забезпечити утримання податку на рівні мінімальної ЕПС, вводиться в дію механізм «перемикання» права, а вірніше кажучи, обов'язку щодо стягнення мінімального розміру податку іншою юрисдикцією (для прикладу, на рівні дочірньої компанії чи материнської компанії).

Описаний вище механізм передбачає забезпечення застосування мінімальної ЕПС на рівні 15% відповідними юрисдикціями завдяки таким інструментам як 1) правило включення доходу (з англ. – «*income inclusion rule*», або «*IIR*»), що застосовується до кінцевої материнської компанії щодо афілійованих із нею компаній з низьким рівнем оподаткування; 2) правило сплати недонарахованих податків (з англ. – «*undertaxed profits rule*», або «*UTPR*»), що виступає як резервний механізм на випадок незастосування першого правила, та застосовується до дочірньої компанії, постійного представництва або іншого утворення в межах МНП [3]. Окрім цього, важливими компонентами в даній моделі також виступають додаткові правила щодо об'єкту до оподаткування (з англ. – «*subject-to-tax rule*», або «*STTR*») та внутрішнього доповнюючого податку (з англ. – «*domestic-top-up tax*», або «*DMTT*»). В результаті взаємодії цих механізмів виникають деякі колізії та конфронтації, зокрема, підвищення податкової конкуренції серед юрисдикцій.

Цікаво те, що ще однією метою Другої Складової плану BEPS є скорочення податкової конкуренції між юрисдикціями. Проте, якщо аналізувати заходи, передбачені положеннями даної Складової, виникають певні сумніви щодо

можливості досягнення такого завдання. Для початку, сам вибір МНП, які потрапляють під дію Другої Складової є доволі суб'єктивним та обмежується певними категоріями МНП відповідно до Статті 1.1 модельних положень. Окрім цього, є правила, згідно з якими певні категорії доходу виключаються із розрахунків загального доходу для цілей Другої Складової (Стаття 5.3 модельних положень), що також розширює можливості для податкової конкуренції.

Доволі суттєвим стимулятором податкової конкуренції між юрисдикціями є ДМТТ, дозволяючи державам-джерелам доходу застосовувати загальні або спеціальні податкові ставки, які нижче мінімальної ЕПС в 15%. Оскільки ДМТТ стягується найбільш «некоректною» юрисдикцією (тією, яка вирішила не встановлювати мінімальну ЕПС у 15%), він знижує загальну ефективність IIR і UTPR, які за замовчуванням мали б мати вищий пріоритет застосування. Застосовуючи компенсаційний механізм ДМТТ, юрисдикція-джерело доходу отримує право на збір податкових надходжень замість держави материнської компанії, які недоотримає належну їй частку податку. Якщо комбінація правил IIR і UTPR (та превалювання першого) могла б сприяти збільшенню встановлених податкових ставок в юрисдикціях-джерелах доходу, то ДМТТ нівелює увесь ефект попереднього. ДМТТ буде продовжувати сприяти податковій конкуренції [4] і подальшому зниженню ставок з податку на прибуток в згаданих юрисдикціях, оскільки розмір ДМТТ є більш вигідним (нижчим) для МНП, ніж застосування мінімальної ЕПС [5].

Більше того, юрисдикціям-джерелам не заборонено застосовувати ДМТТ щодо конкретних бізнесів або МНП і застосовувати IIR і UTPR щодо інших, де очікується що інша юрисдикція не застосує ДМТТ зі своєї сторони, таким чином, стимулюючи виникнення певних пільгових податкових зон в межах юрисдикції-джерела доходу. Іншими словами, юрисдикція може не відповідати вимогам щодо встановленої мінімальної ЕПС, як наслідок застосовувати ДМТТ, і в той же час унеможливити претензії інших юрисдикцій на свою частку податкових платежів, які не застосовують ДМТТ. Таким чином, якщо для

юрисдикцій-джерел доходу буде вигідніше застосовувати ДМТТ, то вони не будуть підвищувати встановлену ЕПС до мінімального рівня у 15%. У цьому випадку, ДМТТ виступатиме в ролі ціни, яку необхідно заплатити таким юрисдикціям в межах Другої Складової за те, щоб уникнути перенесення податкових надходжень у відповідні юрисдикції материнських компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. OECD, Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy – Global Anti-Base Erosion Model Rules (Pillar Two): Inclusive Framework on BEPS, OECD, Paris, 2021, Executive Summary. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-global-anti-baseerosion-model-rules-pillar-two.htm> (дата звернення: 11.05.2023).
2. OECD, Statement on a Two-Pillar Solution to Address the Tax Challenges Arising from the Digitalisation of the Economy. URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/statementon-a-two-pillar-solution-to-address-the-tax-challenges-arising-from-the-digitalisation-of-the-economy-october-2021.pdf> (дата звернення: 11.05.2023)
3. OECD, Action Plan on Base Erosion and Profit Shifting, OECD Publishing, 2013. URL: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264202719-en> (дата звернення: 11.05.2023)
4. Michael Devereux, John Vella & Heydon Wardell-Burrus, Pillar 2: Rule Order, Incentives, and Tax Competition. 2022. Oxford University Centre for Business Taxation Policy Brief. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4009002 (дата звернення: 11.05.2023)
5. Explanatory Memorandum of the European Commission, Proposal for a Council Directive on Ensuring a Global Minimum Level of Taxation for Multinational Groups in the Union, Brussels. 2021. COM(2021) 823. URL: https://ec.europa.eu/taxation_customs/system/files/2021-12/COM_2021_823_1_EN_ACT_part1_v11.pdf (дата звернення: 11.05.2023).

УПРАВЛІННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні в економічній системі України існує значна кількість дестабілізаційних процесів, які стримують розвиток, що заважає суб'єктам господарювання швидко та ефективно реалізовувати власні цілі, формуючи достатні обсяги грошових ресурсів, вчасно проводячи розрахунки із кредиторами за товари та послуги, із державою по податках та зборах.

Для усіх виробників актуальним залишається питання утримання достатнього рівня платоспроможності, можливість ефективного управління факторами, що впливають на неї, здатність сформувати необхідне інформаційне забезпечення із ціллю удосконалення загальної системи управління, адже раціонально управляючи ресурсами, ефективно реагуючи на зовнішні та внутрішні фактори суб'єкт створює ефективну систему фінансового менеджменту[1, 79].

Значна кількість вітчизняних та закордонних вчених, а саме Іванникова О.В., Мних Є.В., Носова Є. А., Блакита Г.В. присвятили власні праці даній проблематиці, а також інформаційному забезпеченню діяльності підприємства. Проте постійні зміни в економіці вимагають пошуку нових форм управління факторами виробництва.

Загалом платоспроможність підприємства – це показник, що свідчить про наявність достатніх ресурсів для проведення розрахунків за боргами, які потребують вчасного погашення. З іншої сторони, наявність у підприємства фінансових ресурсів, які є достатніми для проведення термінових платежів у поточному періоді часу ще не гарантує платоспроможності у майбутньому[2,

794].

Основними рисами платоспроможності є наявність ліквідних ресурсів в достатньому обсязі та відсутність простроченої заборгованості.

Сьогодні значна частка підприємств має низький рівень платоспроможності і основними чинниками цього є:

- неефективні форми планування;
- нераціональне управління трудовими і матеріальними ресурсами;
- низький рівень оборотності активів;
- інфляційні процеси.

Для підвищення ефективності системи управління платоспроможністю на підприємстві потрібно:

- проводити системний аналіз діяльності;
- здійснювати оптимізацію витрат;
- удосконалювати процеси формування доходів;
- раціонально розподіляти прибуток;
- формувати ефективну та адаптивну фінансову політику.

Для отримання об'єктивної оцінки ефективності функціонування підприємства необхідно оперативно управляти значними масивами інформації. Цю функцією на підприємствах повинна виконувати фінансова служба. Варто зазначити, що загальною інформаційною базою для оцінки платоспроможності є фінансова звітність.

Оскільки суб'єкти господарювання функціонують за постійно змінних умов, оперативного коригування потребує система інформаційного забезпечення і управління платоспроможністю, яка повинна враховувати динаміку економічних процесів і ефективність методів оцінки якості господарської діяльності.

З ціллю зростання рівня платоспроможності і формування оптимальної моделі господарювання підприємству необхідно:

- ✓ удосконалювати систему управління активами;

- ✓ здійснювати оптимізацію заборгованості;
- ✓ знижувати витрати;
- ✓ ефективно управляти ризиками.

Політика управління платоспроможністю повинна включати:

- моніторинг дебіторської і кредиторської заборгованості;
- систему управління ризиками;
- методику підвищення якісних параметрів факторів виробництва.

Важливою рисою діяльності підприємств є їх спроможність обслуговувати борги та здійснювати поточні платежі. Зважаючи на те, що розвиток суб'єктів господарювання стримується наявною кризою неплатежів, накопиченням дебіторської та кредиторської заборгованості, зниженням обсягів виробництва та реалізації, нестачею ресурсів для процесів відтворення дані проблеми потрібно швидко вирішувати, оптимізуючи рівень ліквідності та платоспроможності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Коцербуба Н.В. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2019. № 27. С. 78-21.
2. Майборода О.Є., Косарева І.П., Каранда О.М. Концептуальні засади управління платоспроможністю підприємства. Молодий вчений. № 3. 2017. С. 793-797
3. Носова Є.А. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства. Економіка. Проблеми економічного становлення. 2012. № 2. С. 58-64.
4. Сніткіна І.А. Підходи визначення сутності платоспроможності та класифікація факторів впливу. Науковий вісник Ужгородського Університету. 2019. С. 179-183.
5. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Теоретичні аспекти оцінки платоспроможності підприємства в сучасних умовах. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. №5. С. 372-376.

6. Теницька Н.Б., Гришко Ю.С. Підвищення платоспроможності підприємства шляхом оптимізації дебіторської заборгованості. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. № 8. С. 366-369.

УДК 330.35(477)

Сукач О. М.

к.е.н., доцент, декан

факультету економіки та менеджменту

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова

ФІНАНСОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Економічний розвиток та зростання завжди перебувають у центрі уваги науковців та політиків. Особливої актуальності питання забезпечення сталого розвитку та перманентного зростання набувають сьогодні. Адже світ намагається подолати наслідки економічного спаду викликаного пандемією COVID-19. Для України розробка прогнозів економічного зростання ґрунтується не лише на ковідних втратах економіки, а й на подоланні наслідків військової агресії з боку РФ. За 2019-2022 рр. економіка України зазнала значних втрат, та змінила пріоритети державних видатків.

Наразі, між дослідниками існують значні розбіжності щодо того, яка політика уряду є найкращою для довгострокового економічного розвитку та зростання. Так, Де Лонг і Саммерс стверджували, що для довгострокового економічного зростання необхідна макроекономічна політика [1], на думку Андерсона та Джордона саме грошово-кредитна політика має вагомий вплив на економічне зростання [2]. Науковці зазначали, що саме грошово-кредитна детермінанта є пріоритетною. Адже грошово-кредитні індикатори є більш потужними, ніж фіскальні детермінанти, для здійснення економічних змін. Разом з тим, окремі науковці зазначають, що стале економічне зростання може бути

забезпечено лише розвитком людського капіталу, а саме інвестиціями в освіту та науку.

Також варто виокремити, що такі фінансові детермінанти, як інфляція, державні витрати, реальні обмінні курси, реальні процентні ставки та зростання населення – негативно впливають на потенційні темпи економічного зростання.

Отже, багаторічні дослідження визначили, що саме людський капітал, інвестиції та надлишок бюджету позитивно та суттєво пов'язані з економічним зростанням. Зазначені інструменти, мають позитивний вплив не лише на загальні темпи економічного зростання, а й тісно пов'язані один з одним.

Саме накопичення фізичного капіталу (інвестицій) є однією з найбільш фундаментальних детермінант економічного зростання. Адже, накопичення капіталу впливає на економічне зростання шляхом прямого збільшення запасів фізичного капіталу в національній економіці та опосередковано сприяє розвитку технологій.

Таблиця 1

Прямі іноземні інвестиції в Україні з 2014 по 2022 рр., млн дол. США

	ППІ в Україну		ППІ з України		Сальдо	
2014	410	-4089	111	-309	+299	-92.7%
2015	-458	-868	-51	-162	-407	-236.1%
2016	3810	4268	16	67	+3794	-1032.2%
2017	3692	-118	8	-8	+3684	-2.9%
2018	4455	763	-5	-13	+4460	21.1%
2019	5860	1405	648	653	+5212	16.9%
2020	-868	-6728	82	-566	-950	-118.2%
2021	6687	7555	-198	-280	+6885	-824.7%
2022	838	-5849	344	542	+494	-92.8%

джерело: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/>

Військові дії в Україні значно вплинули на інвестиційний клімат та рівень прямих інвестицій (табл. 1). Проте, навіть в мирний час іноземний капітал не мав помітної ролі в інвестиційних процесах: середньорічні надходження інвестицій

у акціонерний капітал у 2020-2021 рр. становили близько 1% ВВП або лише 25 дол. на 1 жителя [3]. Іноземні інвестори до останнього часу воліли більшою мірою експлуатувати свої активи в українській економіці, ніж розширювати інвестиційну діяльність.

Проблема з прямими іноземними інвестиціями набагато складніша, але її розв'язання є першочерговим завданням уряду для реалізації торговельного потенціалу та зміцнення економіки. А пошкоджена інфраструктура вимагатиме значних капіталовкладень. Показники України із залучення прямих іноземних інвестицій є доволі низькими (табл. 1). Разом з тим, війна обмежила спрямування дефіцитних бюджетних коштів на інвестиційні потреби. Відтак постає питання посилення інституції та правоохоронної системи з метою захисту інвестиції. Низька інвестиційна активність держави також пов'язана з високою вартістю позичкових коштів на внутрішньому ринку. Підвищення облікової ставки НБУ призвело до зростання ставок ОВДП з 10% до 20% річних. Процентні витрати бюджету вдвічі перевищують інвестиційні витрати, що обмежує фіскальний простір державних фінансів та дохідність від прямих інвестицій (табл. 2) [4].

Таблиця 2

Доходи від прямих інвестицій, млн дол. США

Доходи від прямих	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022*
		-1662	2666	-2073	-3786	-6007	-6922	-3910	-15844
1. Доходи від інструментів участі в капіталі компаній і частки в інвестиційних фондах	-1285	3415	-1188	-3095	-5203	-6076	-3036	-14616	-1048
1.1 Дивіденди та відрахування з доходів квазікорпорацій	-1285	-4	-662	-1605	-2606	-2826	-3524	-9667	-430
1.2 Реінвестовані доходи	-	3419	-526	-1490	-2597	-3250	488	-4949	-618
2. Проценти	-377	-749	-885	-691	-804	-846	-874	-1228	-867
2.1 Інвестиції прямого інвестора в підприємства прямого інвестування	-377	-425	-437	-407	-458	-497	-546	-871	-501
2.2 Інвестиції підприємств прямого інвестування в прямого інвестора	-	-8	-12	-	-	-11	-2	-1	-

2.3	Інвестиції між сестринськими підприємствами		-	-316	-436	-284	-346	-338	-326	-356	-366
-----	---	--	---	------	------	------	------	------	------	------	------

джерело: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>

Відновлення України та забезпечення економічного зростання, звісно потребує значних інвестиційних ресурсів. Наразі уряд розробив всеохоплюючий план відновлення країни, який розраховано на 10 років. Ураховуючи практику та рекомендації ЄС, сьогодні в Україні створено унікальну електронну платформу Advantage Ukraine [4], на якій зібрано понад 500 інвестпроектів та можливостей у 10-ти галузях економіки. Кожен потенційний інвестор, зареєструвавшись на платформі, отримає вичерпну інформацію про можливості інвестування, конкретні проекти та вигоди, які матиме від вкладання в економіку України.

Разом тим, ураховуючи значні втрати та побоювання інвесторів щодо подальшого інвестування в економіку України, актуальним постає питання мінімізації ризиків інвесторів. У даному випадку, за прикладом ЄС, доцільним є створення мультидонорського фонду для покриття неекономічних ризиків для іноземних інвесторів. Але в реаліях України, забезпечити життєздатність подібного фонду можливо лише за підтримки експертно-кредитних агентств. Саме капіталізація Експортно-кредитного агентства міжнародними донорами допоможе поліпшити фінансування торгівлі та збільшити експорт.

Отже, інвестиції, як визначальна детермінанта економічного зростання, потребують від уряду розробки сучасних механізмів залучення інвесторів, надання гарантій та правового регулювання відповідальності отримувачів допомоги.

ЛІТЕРАТУРА:

1. De Long and Summers (1992), "Equipment investment and economic growth: how strong is the nexus?", Brookings Papers on Economic Activity, Vol. 23 No. 2, pp. 157-212.
2. Anderson, L.C. and Jordan, J.L. (1968), "Monetary and fiscal action: a test of their relative importance in economic stabilization", Monthly Review, Federal Reserve Bank of St. Louis, Vol. 50 Novembrrt, pp. 11-23.

3. Підсумки 2022 року та завдання на 2023 рік: Як війна позначилася на фінансовому секторі України: основні здобутки та невдачі цього року і завдання на наступний. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/12/28/695523/>
4. Статистика зовнішнього сектору. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external>
5. Advantage Ukraine. URL: <https://advantageukraine.com/ua/>

УДК 658.14.

Сурма Я. В.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Прибутковість та дохідність підприємства є детермінантами рентабельної діяльності підприємств реального сектора економіки.

Домінантним завданням теперішнього розвитку економіки є оволодіння підприємцями та керівниками ефективними методами управління підприємством, організації виробництва та реалізації продукції, за допомогою яких можна отримати найвищі результативні показники прибутковості.

Прибуток як кінцевий фінансовий результат діяльності господарюючих суб'єктів формується як із позитивним - чистий прибуток, так і з негативним значенням – збиток. Таким чином, функціонування підприємства в умовах ринку визначається його здатністю приносити достатній рівень прибутку. Тобто підвищення рентабельності напряму залежить від управління прибутком. Ця залежність є взаємообумовленою.

З метою підвищення прибутковості нами розроблено й систематизовано заходи, які дадуть змогу при ефективному управлінні прибутком наростити рентабельність (рис. 1).

Рис. 1. Структурно-логічна схема управління прибутком з позиції підвищення рівня рентабельності підприємства

Отже, для підвищення рівня прибутковості підприємства необхідно упроваджувати заходи в такому порядку:

– організаційні (вдосконалення виробничої структури й організаційної структури управління, диверсифікація виробництва, реструктуризація виробництва тощо);

– техніко-технологічні (оновлення техніко-технологічної бази, переозброєння виробництва, вдосконалення виробів, що виробляються);

– економічні важелі та стимули (вдосконалення тарифної системи, форми і системи оплати праці, прискорення оборотності оборотних коштів тощо).

У сучасних умовах ринкового середовища, якому притаманні значний рівень невизначеності та часті зміни зовнішнього середовища, впровадження перелічених заходів стане каталізатором нарощування рентабельності підприємств реального сектора економіки й дасть змогу підвищити ефективність їхньої діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семенова О.М. Резерви підвищення рентабельності підприємства на основі факторного моделювання. Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. 2014. № 1(63). С. 162-167.
2. Курочкіна О.В. Рентабельність підприємства як основний показник ефективності його діяльності. № 16. 2020. URL: <https://www.ukrlogos.in.ua/10.11232-2663-4139.16.43.html>
3. Палійчук Є.С. Ефективні методи підвищення прибутковості на ват «мукачівський верстатозавод» на сучасному етапі. Електронний журнал «Ефективна економіка». № 12. 2017. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5964>
4. Беляк К.В. Шляхи підвищення рентабельності господарської діяльності підприємства. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/06/69-1.pdf>
5. Вовк О. М., Ковальчук А. М., Комісаренко Я. І., Джулай А. В. Прибуток та рентабельність як детермінанти розвитку підприємства. *Modern Economics*. 2020. № 21(2020). С. 37-44.
6. Лищенко М. О. Аналітичний інструментарій визначення основних показників рентабельності. Економічна аналітика: сучасні тенденції та

прогностичні можливості. *Збірник матеріалів МНПК*, Київ: КНЕУ, 2019. С. 181-183.

УДК 35.076: 352

Теслюк С.А.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Волинський національний університет імені Лесі Українки

Масечко А.С.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГАЛУЗІ ФІНАНСІВ В УКРАЇНІ

Штучний інтелект (ШІ) - це сфера, яка в останні роки набирає все більш стрімкого розвитку. Нейромережі, машинне навчання та інші алгоритми ШІ дозволяють ефективно аналізувати величезні обсяги даних, робити прогнози та навіть приймати важливі рішення. У зв'язку з цим, використання ШІ в фінансовій сфері стало невід'ємною частиною стратегії управління капіталом та ризиками різноманітних фінансових інституцій. Ці технології допомагають фінансовим установам і компаніям збільшувати прибуток, знижувати витрати та забезпечувати більш точний прогноз майбутніх трендів ринку.

Вивченню питань застосування ШІ в фінансовому секторі в своїх роботах приділяли увагу С. А. Циганов, В. В. Апалькова [1], К.В. Єфремова [2], проте ця сфера в Україні залишається недостатньо дослідженою.

Штучний інтелект можна визначити як галузь комп'ютерної науки, котра займається автоматизацією розумної поведінки [2]. Штучний інтелект включає в себе різноманітні алгоритми та методи, які дозволяють комп'ютерам навчатися, розуміти, розпізнавати та аналізувати складну інформацію. Застосування

можливостей ШІ охоплює різноманітні сфери діяльності і галузь фінансів не є винятком. До найбільш відомих технологій штучного інтелекту, що застосовуються в сфері фінансів відносять зокрема [3]:

- машинне навчання та нейронні мережі. Використовуються для прогнозування цін акцій, курсів валют, а також для виявлення аномальної поведінки на фінансових ринках.
- аналіз даних за допомогою природно-мовних обробників. Дозволяє автоматизувати процеси обробки інформації про компанії та ринки, що дозволяє аналізувати новини, звіти та інші джерела інформації для прийняття рішень.
- розпізнавання образів та аналіз зображень. Використовуються для автоматизованої верифікації підписів, документів та ідентифікації клієнтів.
- голосові технології та чат-боти. Використовуються для взаємодії з клієнтами, надання консультацій та вирішення проблем.
- еволюційне програмування. Використовується для розробки стратегій торгівлі та інвестування.
- блокчейн. Технологія, що дозволяє зберігати та обробляти транзакції безпечно та без посередників, забезпечуючи анонімність та надійність операцій.

Всі ці технології дозволяють фінансовим установам та інвесторам приймати рішення на основі аналізу великої кількості даних та складних алгоритмів, що робить їх більш точними та швидкими. Систематизовано можна виокремити такі основні напрями використання штучного інтелекту в сфері фінансів: взаємодія з клієнтами; трейдинг; автоматизація процесів; оцінка ризиків; безпека. Можливості ШІ в тому числі знайшли своє відображення в діяльності українських фінансових установ (табл. 1).

Приклади застосування ІІІ в сфері фінансів в Україні

Напрямок використання	Технологія	Компанії, що використовують
Взаємодія з клієнтами	Чат-боти, особисті віртуальні помічники	Чат-бот «Алла» Альфа-банку, Приватбанку, Ощадбанку, спільний чат-бот Райфайзен банку та Visa, LeoBot (грошові перекази), GreenzBot (ведення бюджету), чат-бот PZU Life
Трейдинг	Робоадвайзинг Управління інвестиціями	Wotan Monoinvest, ICU trade

Продовження таблиці 1

Напрямок використання	Технологія	Компанії, що використовують
Безпека	Біометрична ідентифікація Розпізнавання клієнтів за голосом	Приватбанк, Монобанк, Ощадбанк Приватбанк

Сформовано автором на основі [1]

Як було частково зазначено вище, технологія ІІІ має ряд переваг, до яких можемо віднести:

- підвищення ефективності та швидкості процесів та покращення процесу прийняття рішень. За допомогою ІІІ фінансові установи можуть значно прискорити та автоматизувати процеси, що зменшить час на обробку даних та прийняття рішень;

- покращення точності та достовірності даних. ІІІ здатен аналізувати великі обсяги даних та виявляти закономірності, що може підвищити точність та достовірність отриманих результатів;

- економія коштів. Застосування ІІІ може зменшити витрати на оплату праці та скоротити кількість помилок, що може призвести до зниження витрат.

Але разом з тим слід зазначити, що дана технологія не позбавлена недоліків, до яких можемо віднести:

- ризик безробіття. Впровадження ІІІ може призвести до скорочення кількості робочих місць у фінансовій сфері.

- потреба у висококваліфікованому персоналі. Для використання ІІІ необхідний висококваліфікований персонал, що не лише володіє знаннями у

галузі фінансів, але й має розуміння процесів машинного навчання та розробки алгоритмів. Це може створювати труднощі при залученні таких фахівців, адже їхні навички досить рідкісні, а попит на них зростає.

- недостатня регуляторна база. Україна ще не має достатньої регуляторної бази для використання ШІ в фінансовій сфері, що може створити певні правові та етичні проблеми.

- можливість зловживання або помилкового рішення системи. Наприклад, якщо нейронна мережа навчалася на основі помилкових даних, вона може робити некоректні висновки.

- виникнення проблем з конфіденційністю даних. Збір та аналіз великої кількості даних може створювати загрозу приватності, тому важливо забезпечувати високий рівень захисту даних та дотримуватися відповідних правил та регулювань.

Усі ці недоліки підкреслюють необхідність ретельного підходу до використання ШІ в фінансах та врахування ризиків. Однак, при правильному використанні технологій ШІ можна забезпечити значні переваги для фінансової галузі, що допоможе вирішувати проблеми швидко та ефективно, зменшувати ризики та збільшувати прибуток. Додатково, застосування ШІ може допомогти відстежувати та прогнозувати зміни на фінансовому ринку, що дозволяє фінансовим установам бути більш конкурентоздатними та адаптивними. Також, ШІ може допомогти в розробці персоналізованих фінансових послуг та збільшити задоволеність клієнтів.

У цілому, ШІ має великий потенціал для зміни фінансової галузі в Україні, але потребує уважного підходу та контролю для зменшення ризиків та досягнення максимальної користі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. С. А. Циганов, В. В. Апалькова, Розвиток штучного інтелекту: еволюційні процеси на міжнародному фінансовому ринку?: веб-сайт. URL: http://finukr.org.ua/docs/FU_18_08_020_uk.pdf (дата звернення 28.04.2023)

2. К.В.Єфремова, До питання застосування штучного інтелекту у сфері фінансових послуг: веб-сайт. URL: https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2020/09/Tezy_25_06_20/Tezy_25_06_20_300-305.pdf (дата звернення 30.04.2023)

3. Штучний інтелект (ШІ) – що це таке, як працює і навіщо потрібен: веб-сайт. URL: <https://termin.in.ua/shtuchnyu-intelekt/> (дата звернення 01.05.2023)

Володимир Титор

*викладач кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет*

Вікторія Бойчук

*студентка гр. ФМСзм-11,
Західноукраїнський національний університет*

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ МИТНИХ ПРАВИЛ

Адміністративна відповідальність є найчастіше застосовуваним видом юридичної відповідальності й серйозним заходом адміністративно-правового примусу. У теперішній час, у зв'язку з переходом на ринкові відносини, скороченням об'єктів державної власності, створенням великої кількості недержавних підприємств, установ і організацій, суттєво поширилася сфера застосування адміністративної відповідальності шляхом збільшення законодавцем кількості адміністративних правопорушень і розширення переліку суб'єктів її застосування. Увагу вітчизняного законодавця і широкого кола науковців привертає проблематика адміністративної відповідальності тому, що

проступки є найпоширенішим видом деліктів, а отже, становлять комплексне негативне соціальне явище. [1, с. 69-70].

Адміністративна відповідальність за порушення митних правил вважається галузевим різновидом адміністративної відповідальності, особливою формою негативної реакції з боку держави в особі її уповноважених органів (митних і судових) на певну категорію неправомірних дій (порушень митних правил), відповідно до якої особи, які є винними у скоєнні правопорушень, мають відповідати за свої протиправні дії і брати на себе адміністративні стягнення [4, с. 18].

Аналіз наукових підходів, присвячених питанню адміністративної відповідальності, дає змогу зрозуміти, що адміністративну відповідальність слід розглядати:

по-перше, як вид юридичної відповідальності;

по-друге, як інститут адміністративного права;

по-третє, як реакцію держави, що знаходить свій прояв в діяльності уповноважених органів щодо накладення стягнення за вчинений суб'єктом адміністративний проступок.

Адміністративна відповідальність в сфері митних відносин має ряд специфічних характеристик, що відрізняють її від інших видів юридичної відповідальності. Зокрема, вона виникає, зазвичай, щодо особливого виду правопорушень – порушення митних правил. Іноді її заходи можуть бути застосовані в разі звільнення від кримінальної відповідальності, іншими словами, за дії, що мають ознаки злочинів, які не утворюють велику суспільну небезпеку[7] .

Адміністративна відповідальність за порушення митних правил відображається в настанні для правопорушників конкретних видів адміністративних стягнень, виняткових змістовно та тих, що мають відмінності від заходів кримінального покарання і дисциплінарного впливу. Адміністративні стягнення накладаються багатьма державними органами і посадовими особами, включаючи митні органи України, яким надається це право законом. Хоча в

деяких випадках місцеві суди застосовують адміністративні стягнення, адміністративна відповідальність є позасудовим видом юридичної відповідальності. Службових відносин немає між органами (посадовими особами), які накладають адміністративні стягнення, та правопорушниками.

Механізм настання адміністративної відповідальності є специфічним, він має суттєву різницю з кримінальним та цивільним процесами, а також з дисциплінарним провадженням. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил і контрабанду регулюється адміністративним, кримінальним й митним законодавством України, до яких входять вичерпні переліки адміністративних правопорушень, адміністративних санкцій і компетентних органів, що їх застосовують, детально регламентують даний вид провадження й разом складають його нормативну основу [5, с. 104].

Слід підкреслити, що адміністративна відповідальність за порушення митних правил здійснює наступні функції:

- превентивну (попереджувальну), здійснення якої направлена на заохочення суб'єктів митних правовідносин додержуватись митного законодавства, профілактику скоєння правопорушень наступному особою, котра раніше вже скоїла порушення митних норм і ліквідація причин та умов, які сприяють скоєнню правопорушень й попередження скоєння митних правопорушень іншими особами;

- охоронну, що означає витіснення і усунення суспільних відносин, що не відповідають митним правовим нормам;

- репресивну (каральну), що проявляється у тих невігідних наслідках, що передбачені санкцією норм митного права й які має зазнати особа у результаті вчиненого нею проступку митних правил та ін. [4, с. 30].

Для адміністративних стягнень характерною є наявність наступних ознак:

- 1) це засіб практичного здійснення адміністративної відповідальності, що має місце при вчиненні особою недотримання митних правил;

- 2) це різновид заходів адміністративного примусу, які мають різницю від останніх своїм функціональним та цільовим підходом;

3) вони мають чітко каральний характер, оскільки їх застосування тягне за собою настання несприятливих наслідків для правопорушника за скоєне діяння і його результати;

4) перелік адміністративних стягнень за порушення митних правил має вичерпний характер;

5) кожне стягнення накладається на основі спеціального індивідуального правового акта, що іменується постановою про накладення адміністративного стягнення;

6) вид й обсяг обмежень, що є змістом адміністративних стягнень, передбачаються уповноваженими на те посадовими особами митних органів чи суддею, враховуючи характер скоєного правопорушення, особи правопорушника, ступеня його вини, майнового положення, обставин, які пом'якшують чи обтяжують відповідальність;

7) виховна дія від їх використання є найефективнішою, так як досягається просто, швидко й наочно [1, с. 79-80].

Згідно з діючими законами до адміністративних стягнень, що встановлюються за порушення митних правил відносять:

1) попередження – застосовується в якості основного виду покарання за незначні порушення в сфері митної справи до винних осіб у перший раз;

2) штраф є адміністративним стягненням, що має майновий аспект, та складається із стягнення з винної особи певної суми грошей у дохід держави з порушення митно-правової норми;

3) конфіскація – це примусове вилучення майна, транспортних засобів, і безоплатна передача їх у державну власність. Таке стягнення застосовується тільки відповідно до судового рішення у випадках, обсязі і порядку, передбачених МК й іншими законами України. Конфіскація товарів та транспортних засобів вживається у незалежності від того, чи належать ці товари, транспортні засоби особі, яка скоїла правопорушення [3].

Адміністративно-правовий механізм забезпечення охорони митного правопорядку, що втілюється за допомогою інституту адміністративної

відповідальності, проявляється самостійно, індивідуально, поряд з іншими засобами правового захисту. Крім того, слід вказати, що адміністративна відповідальність за порушення митних правил є юридичним обов'язком громадянина чи конкретної посадової особи, що визначається митним законодавством, та полягає в усвідомленні своїх винних, протиправних діянь у сфері захисту митного правового порядку й на підставі достатніх умов нести покарання у формі адміністративного стягнення, що накладається органом митного контролю чи судовим органом. Це визначення породжує, що об'єктом адміністративно-правового захисту у цьому разі є індивідуалізований, специфічний та замкнутий у властиві межі соціально-економічних відносин [2, с. 112].

Отже, у системі адміністративно-правових заходів протидії порушенням митних правил адміністративній відповідальності належить особливе місце. На відміну від заходів адміністративного запобігання та припинення порушень митних правил, її застосування може мати місце тільки по завершенню відповідної протиправної поведінки, після проведення всебічного і повного розслідування обставин вчинення конкретного митного правопорушення, а також виключно до винних у ньому дієздатних осіб. Вона є реакцією держави на факт адміністративно-правового делікту в галузі митної справи, негативного відношення правопорушника до митних правових регуляторів [1, с. 73].

Дослідження ознак адміністративної відповідальності за порушення митних правил дозволяє нам виявити три підстави, наявність яких може спричинити такий вид відповідальності: нормативна підстава, що є системою правових норм, які регламентують адміністративну відповідальність; фактична підстава, тобто протиправне, винне діяння особи, яка порушує правові норми в галузі митної справи, інакше говорячи, це порушення митних правил; процесуальна підстава – правозастосовний акт компетентного органу про накладення стягнення на конкретну особу за порушення митних правил [1, с. 76-77].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Хомулянський В. В. Адміністративна відповідальність за порушення митних правил. *Правове забезпечення захисту економічних інтересів держави. Теоретико-прикладне дослідження*: колективна монографія. за заг. ред. О.П. Рябченко. Суми: «Мрія», 2020. 352с., с.69-92.
2. Митне право України: навч. посіб. / Ю.В. Іщенко, В.П. Чабан, В.М. Дорогих та ін.; керів. авт. кол. Ю.В. Іщенко, В.П. Чабан К.: Юрінком Інтер, 2010. 296 с.
3. Митне право України: навч. посібник / Ченцов В. В., С. В. Кувакін та ін. / за ред. В. В. Ченцова, Д. В. Приймаченка. Дніпропетровськ, Академія митної служби України. 2014. 328 с.
4. Корнева Т. Відповідальність за порушення митних правил. *Юридичний вісник*. 2007. № 2. С. 27-35.
5. Грянка Г. В. Правові засади адміністративної відповідальності за порушення митних правил. *Право і суспільство*. 2012. № 6. С. 102–108.
6. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності: підручник / за наук. ред. А.А. Мазаракі. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2014. 560 с.
7. Митний кодекс України від 26.07.2017 р. № 4495-17. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2012, № 44-45, № 46-47, № 48. Ст. 552 (зі змінами).

Ткачик Ф.П.

к.е.н., доцент,

*доцент кафедри фінансів імені С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

Карпінець В.В.

*аспірант кафедри фінансів імені С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА У СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Під впливом безпрецедентних змін у функціонуванні глобальної економіки відбуваються процеси кардинальної трансформації фінансових та організаційно-економічних взаємозв'язків, усталених підходів і розуміння ролі публічних фінансів у сучасному суспільстві, актуалізується взаємодія між державними установами, органами місцевого самоврядування та підприємницьким сектором. Сьогодні існує потреба у трансформації концептуальних підходів щодо управління фіскальними ресурсами у структурі публічних фінансів. Водночас, необхідність стабілізації та модернізації економіки України і зниження її матеріаломісткості та енергоємності зумовлює потребу у поглибленому вивченні закономірностей фінансових трансформацій, використанні дієвих інструментів та механізмів фіскальної політики у системі публічних фінансів.

Публічні фінанси важливо розглядати як галузь економіки через біполярне значення цієї категорії: публічний (суспільний) або суб'єктивна складова (уряд, місцеві органи, підприємництво, населення) та фінанси – управління грошовими ресурсами задля досягнення цілей суспільного розвитку. В даному аспекті доречно звернути увагу на позицію І. Тапи, яка полягає в тому, що «публічні фінанси у широкому розумінні зводяться до вивчення ролі уряду в економіці, натомість, у вузькому розумінні – це галузь економіки, яка за допомогою заходів

моніторингу та оцінювання ефективності політики державних доходів та державних витрат дає змогу зробити відповідні корективи щоб досягнути бажаних ефектів та усунути небажані ризики» [1]. На нашу думку, автор звертає увагу на коригуючий вплив публічних фінансів за допомогою інструментів оподаткування, державних витрат, державних запозичень і дефіцитного фінансування на соціально-економічний розвиток держави.

Досить слушною є позиція А. Крисоватого, що новий прагматизм вивчення дефініції «публічні фінанси» доцільно розглядати «у контексті зміни технологічних укладів та еволюції, пов'язаної зі стиранням кордонів між національними суспільними відносинами та зовнішнім світом, що призводить, з одного боку, до поглиблення взаємодії приватного бізнесу та публічного сектору країни (державно-приватне партнерство), взаємодії публічного сектору однієї країни з публічним сектором іншої країни (міжнародні державні консорціуми та об'єднання), а з іншого – активізує діяльність державних і місцевих органів, державних фінансових корпорацій і фінансових корпорацій, створених місцевими органами влади на внутрішніх і зовнішніх фінансових ринках (муніципальні, внутрішні та зовнішні запозичення)» [2, с. 13].

Таким чином, розвиток публічних фінансів зводиться до їх дослідження не просто як сукупності державних і місцевих фінансів, він виступає результатом трансформаційних процесів у фінансовій діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування внаслідок зміни і становлення суспільного сектору для забезпечення надання суспільних послуг високої якості. Таке забезпечення відбуватиметься, пріоритетно, за рахунок бюджетних ресурсів відповідного рівня.

Отже, у системі публічних фінансів ключовими елементами вважаємо державні, місцеві, міжнародні фінанси та фінанси підприємницького сектору, однак ефективність їхнього функціонування залежить від певних факторів та умов, серед яких безпосередня роль відводиться фіскальній політиці та міжбюджетним відносинам.

Варто наголосити, що провідну роль у архітектоніці публічних фінансів відіграє майстерність реалізації фіскальної політики за допомогою синтезу її ефективних інструментів, аналізу зовнішніх і внутрішніх чинників впливу, імплементації дієвих принципів федералізму та децентралізму задля розширення фінансових можливостей бюджетів щодо забезпечення пріоритетних соціальних, економічних, безпекових, екологічних, енергетичних, інфраструктурних та інших програм.

На думку М. Соф'їна, фіскальна політика в сучасному тлумаченні розглядається як: «сукупність фінансових заходів держави у сфері управління бюджетом, податками й витратами з метою регулювання ділової активності, стримування коливань сукупного попиту, впливу на рівень зайнятості, інфляції та інших макроекономічних показників економіки» [3, с. 9].

Фіскальна політика виступає одним з пріоритетних інструментів ефективного соціально-економічного розвитку регіонів та держави. Останнім часом актуалізується необхідність гармонізації фіскальної політики України з світовими нормами та стандартами. На нашу думку, організаційно-правове та інституційне забезпечення фіскальної політики в Україні потребує модернізаційних рішень, стабільності, інноваційності, соціальної орієнтованості, прозорості, діджитал-трансформації та імплементації ефективного світового досвіду, особливо в період економічної відбудови України. Отже, сучасна парадигма фіскальної політики націлює інституції державної влади, органи місцевого самоврядування та суб'єктів підприємницької діяльності на активізацію партнерських відносин задля посилення фінансової спроможності держави і територіальних громад в контексті стабілізації та підвищення ефективності соціально-економічного розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Thapa Ishwor. Public Finance: Concept, Definition and Importance for Country's Development. Public Administration Campus. 2020. URL:

2. Крисоватий А.І. Новий прагматизм фіскалізації публічних фінансів. *Світ фінансів*. 2021. Вип. 1 (66). С. 10-23.

3. Соф'їн М.І. Реалізація фіскальної політики в Україні в умовах євроінтеграції: організаційно-правові засади: моногр. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 436 с.

Ткачук В. В.

*аспірант кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Розвиток ринку банківських послуг в Україні є невід'ємною частиною її економічного зростання та фінансової стабільності. У такий нелегкий для країни час банківська система зазнає суттєвих втрат, адже довіра до неї з боку населення з кожним роком зникає. З метою утримання довіри з боку клієнтів та задоволення їхніх потреб банки постійно повинні поліпшувати якість надання послуг, що можливо завдяки активному впровадженню інновацій.

Деякі аспекти цієї проблематики висвітлено в наукових роботах вітчизняних економістів, але єдиного комплексного підходу до розвитку ринку банківських послуг до сьогодні немає. Відсутність такого підходу зменшує можливості для збільшення прибутку банків, знижує їхню платоспроможність, негативно впливає на стійкість їхнього фінансового становища. Тому для підвищення ефективності діяльності банків на внутрішньому ринку і збільшення можливостей виходу капіталів за кордон необхідно розробити і використати

активний, цілеспрямований підхід до організації продажів банківських продуктів й управління ними.

На шляху до розвитку банківського ринку існують численні проблеми, які обмежують його потенціал та впливають на функціонування банківського сектору.

Однією з ключових проблем є недостатня фінансова грамотність серед населення. Багато громадян України не мають достатніх знань та розуміння банківських послуг, фінансових інструментів та ризиків. Це створює перешкоди для ефективного використання банківських послуг та зменшує інтерес до них. Недатня фінансова грамотність також сприяє зростанню шахрайства та недобросовісних практик у банківській сфері, що негативно впливає на довіру населення до банків та загальну стабільність ринку. Для подолання цієї проблеми необхідно проводити систематичну роботу з підвищення фінансової грамотності населення. Державні і недержавні організації повинні спільно працювати над розробленням та впровадженням програм, що спрямовані на підвищення фінансової грамотності, надання освіти та інформації про банківські послуги. Запровадження таких програм може сприяти збільшенню свідомого використання банківських послуг та підвищенню рівня довіри населення до банківської системи.

Ще однією серйозною проблемою є високі відсоткові ставки на кредити та депозити в Україні. Це обмежує доступ до фінансових послуг для багатьох громадян та підприємств. Високі відсоткові ставки роблять кредити недосяжними для більшості населення, що обмежує їхні можливості з отримання фінансування для особистих потреб чи розвитку бізнесу. Наведені фактори будуть сприяти зростанню «тіньової» економіки та недобросовісних методів отримання кредиту, що руйнує фінансову стабільність та розвиток банківської сфери. Для розв'язання цієї проблеми важливо сприяти зниженню відсоткових ставок на кредити та депозити. Держава повинна працювати над створенням сприятливих умов для банків щодо зниження кредитних ставок, зокрема шляхом поліпшення фінансової стабільності, реформування банківської системи та

забезпечення прозорості та ефективного регулювання. Також важливо стимулювати конкуренцію на ринку банківських послуг, що може призвести до зниження відсоткових ставок та поліпшення якості обслуговування.

Корупція є серйозною загрозою для розвитку банківського сектору в Україні. Недобросовісні практики, підкуп чиновників та високий рівень недовіри до банків негативно впливають на розвиток ринку банківських послуг. Недостатня ефективність регулювання та контролю також створюють невизначеність та ризики для банківської сфери. Необхідно впроваджувати жорсткі контрольні механізми та забезпечувати прозорість у фінансових операціях для забезпечення довіри до банківської системи.

Для боротьби з корупцією та поліпшення регуляторної політики важливо зробити системні зміни. Необхідно зміцнити роль незалежних органів контролю, підвищити їхню компетентність та незалежність від впливу політичних структур. Крім того, важливо проводити антикорупційні реформи, спрямовані на запобігання та протидію корупції у банківській сфері. Варто створити ефективну систему контролю та покарання за корупційні дії та забезпечити прозорість у фінансових операціях.

Отже, проблеми розвитку ринку банківських послуг в Україні є складними та мають багатоаспектний характер. Недостатня фінансова грамотність, високі відсоткові ставки, корупція, відсутність конкуренції та фінансової інклюзії – це лише кілька проблем, які необхідно вирішити для стимулювання розвитку банківського сектору та забезпечення доступу до якісних та доступних фінансових послуг для всього населення. Розв'язання цих проблем потребує спільних зусиль з боку уряду, органів контролю та банківських установ, щоб створити стійкий та конкурентоспроможний ринок банківських послуг в Україні. Запровадження ефективних заходів, спрямованих на підвищення фінансової грамотності населення, зниження відсоткових ставок та боротьбу з корупцією, може поліпшити ситуацію та стимулювати розвиток банківського сектору в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2022 рік. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-08.pdf?v=4 (дата звернення 27.04.2023).
2. Банківська система 2022: виклики та перспективи. Інформаційно-аналітичні матеріали. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf?v=4 (дата звернення 01.05.2023)
3. Гура О.Л., Крижанівський О.О. Проблеми та перспективи функціонування банківської системи України. 2020. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/54.pdf
4. Офіційний сайт Національного Банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення 29.04.2023).
5. Про Національний банк України: Закон України від 07.12.2000 р. № 2121 – III. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/about> (дата звернення: 1.05.2023).

Федак Ю. С.

аспірант кафедри фінансів імені С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Фінансова система України з перших днів вторгнення перейшла на один із найскладніший періодів свого існування, де фахівці в сфері фінансів кожного дня шукають нові можливості для її існування в екстремальних умовах.

Дослідження актуальності даної теми займалися ряд учених-економістів, а саме Ю.М. Галіцейська, О. В. Герасименка, В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрика, Л. Л. Осіпчука, В. М. Горшеньова, Є. Д. Доронцева, О.П. Киреленко.

Фінансова система є основою функціонування кожної країни. Від якості її формування та напрямів функціонування залежить добробут країни, рівень її конкурентних позицій на міжнародному рівні та економічне зростання в цілому. Створення досконалої фінансової системи держави – одна з основних умов функціонування економіки за будь-яких умов. Фінансова система України має

багатий досвід, є історично сформованою, складною та цікавою економічною категорією.

Функціонування фінансової системи відбувається відповідно до реалій розвитку суспільного середовища та соціально-економічних процесів у країні. Глобалізаційні трансформації, інтеграційні процеси, циклічність економічного розвитку формують екзогенні та ендогенні виклики та ризики, що в більшості випадків негативно впливає на фінансово-економічні процеси в країні. Це потребує застосування своєчасних та виважених кроків щодо корегування фінансової політики держави й, відповідно, фінансового механізму.

На даний момент наша економіка зазнає величезних збитків через війну РФ проти України. У звіті Світового банку їх загальна сума оцінюється у 349 мільярдів доларів США. Через те, що повномасштабне вторгнення Росії завдало потужного удару економіці країни, унеможливило діяльність економіки на великій території України, порушило сільськогосподарські посіви та збір врожаю. Сьогодні негативного впливу зазнали галузі, в яких неможлива онлайн робота. Зокрема, авіаційні, морські перевезення, сфера послуг, де бізнес працює безпосередньо зі споживачами. В результаті блокування росією українських морських портів відбулося скорочення експорту майже вдвічі, а експорту зерна, який визначав лідерські позиції України на світових ринках, – на 90 % [2].

Якщо ми розглянемо стійкість фінансової системи країни як стан, що свідчить про її здатність до відновлення рівноваги, платоспроможності, діяльності підприємств та галузей після настання фінансових шоків або ризиків, то функціонування фінансової системи України в умовах економіки війни свідчить про пріоритетність забезпечення фінансової стійкості сфери державних фінансів.

На сьогодні яскравим прикладом якісного проходження кризи стало функціонування банківської системи України. На час війни НБУ зафіксував курс долара, стримуючи інфляцію. Разом із суворим контролем операцій за поточним рахунком, рахунком капіталу та своєчасними валютними інтервенціями це дало змогу обмежити паніку на готівковому ринку. Із початку березня НБУ навіть

вдалося збільшити золотовалютні резерви України на 2%. Реакція НБУ на підвищені ризики відтоку валюти та капіталу була швидкою і навіть у розпал війни українська банківська система продовжує працювати [1].

Так, незважаючи на війну в Україні банки продовжують працювати, ліквідність банківської системи висока, безготівкові розрахунки працюють, готівковий обіг забезпечений по всіх регіонах, де не йдуть активні бойові дії, виплачуються соціальні виплати найбільш вразливим верствам населення, потреби Збройних Сил України фінансуються у 100% обсязі. Ведеться активна та постійна робота по отриманню екстреної допомоги від МВФ та інших міжнародних фінансових інстанцій. Усе це свідчить про вдалу, наскільки це можна було зробити, та швидку адаптацію фінансової системи України до умов воєнного стану.

Можемо виділити декілька ключових рішень НБУ та Мінфіну, який дозволив стабілізувати фінансову систему України :

- обмеження зняття готівки до 100 тис. грн на добу для всіх, крім підприємств, які виконували мобілізаційні плани, а також мешканців, яким загрожувала окупація;

- зафіксував курс гривні до іноземних валют станом на 24 лютого 2022 року, а пізніше його скоригував на 25%;

- заборонив вільний продаж валюти, банки могли продавати валюту лише у тому обсязі, в якому придбали;

- мораторій на транскордонні перекази, окрім тих, що здійснюють від імені держави;

- заборона на нарахування пені через несплату в термін кредитів; – збільшення облікової ставки з 10% до 25%;

- інтенсифікація зусиль по залученню грошової допомоги від міжнародних фінансових організацій; – залучення коштів громадян через продаж військових облігацій, що дозволило фінансувати потреби ЗСУ тощо [3].

Також вагомим кроком держави для підтримки бізнесу була запущена масова програма переміщення підприємств у безпечні місця. Це дозволило

продовжити діяльність окремих підприємств, відповідно це дозволило створити робочі місця та продовжити сплачувати податки. Завдяки цьому продовжило своє функціонування близько 500 підприємств.

Також Україна впровадила ряд програм спрямованих для фінансової підтримки бізнесу, зокрема через отримання міжнародних грантів, «дешевих» кредитів, спів-фінансування на умовах державно-приватного партнерства тощо. Підприємства є головним локомотивом розвитку національної економіки через створення робочих місць, сплати податкових платежів [4].

Безсумнівно помітні й негативні зміни, зокрема через падіння курсу валюти, але її зниження склало не критичні 10%, жодна фінансова система не могли вийти без втрат в умовах війни. Важливо, що в Україні вдалося втримати економіку й вона повністю не знищена, а продовжує свої функціонування, виконує зобов'язання.

Отже, важливо розуміти, що фінансова система України зіткнулася з найбільшими труднощами, які призвели до суттєвих втрат в умовах війни, але водночас вдалося адаптуватися до даної ситуації.

Фінансова система показала себе дієвою і міцною, та продовжила розвиток економіки країни. Важливу роль для стабілізації ситуації в фінансовій системі України відіграли оперативні, узгоджені заходи Уряду, Міністерства фінансів України, Національного банку України, а також політична та фінансова підтримка міжнародних партнерів. Міжнародні резерви мають використовуватися раціонально, бюджетні ресурси потрібно спрямовувати на фінансування воєнних дій, забезпечувати лише критичний імпорт, контролювати рух капіталу, збільшувати внутрішні запозичення. Така політика не тільки наближує перемогу, а й прокладає шлях для майбутньої відбудови економіки країни

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/> (дата звернення: 10.05.2023)].

2. Галіцейська Ю. М. Співробітництво України зі Світовим банком. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 8. С. 24–29. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/06.pdf> (дата звернення: 10.05.2023)].
3. Гетманцев Д. О. В умовах війни робота держави з економікою має базуватися на військових законах. URL: <https://interfax.com.ua/news/interview/812130.html> (дата звернення: 10.05.2023).
4. Доронцева Є. Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. URL: <https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pidchas-vijny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novyh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voennogostanu/> (дата звернення: 10.05.2023)

УДК 364 (477)

Федорович І. М.

*к.е.н., доцент кафедри фінансових технологій та банківського бізнесу
Західноукраїнський національний університет*

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ

На сучасному етапі розвитку України соціальний захист населення є однією з найбільш актуальних та складних проблем. Україна є країною із значним рівнем бідності та соціальної вразливості, тому вагома частина населення потребує соціальної підтримки. Незважаючи на це, соціальний захист в Україні залишається недостатнім та недоступним для багатьох людей.

Однією з основних проблем соціального захисту в Україні є недостатнє фінансування. Державний бюджет не забезпечує відповідного обсягу коштів для

фінансування всіх необхідних соціальних програм та послуг, що зумовлює низький рівень пенсій, недостатню допомогу в разі безробіття та інші види соціальної підтримки [1, с. 66]. На сьогоднішній день, розмір державних соціальних стандартів в країні недостатній, а рівень соціального захисту населення нижчий за рівень прожиткового мінімуму. Ще однією проблемою є неефективність системи соціального захисту, оскільки в Україні часто відбувається надання соціальної допомоги без достатнього контролю та моніторингу, що може призвести до зловживань та корупції в системі соціального захисту [2, с. 235].

Населення України також стикається з проблемою несистемності та фрагментарності системи соціального захисту. Соціальні програми та послуги нерідко розробляються окремо одна від одної, без урахування загальної стратегії та співпраці між різними органами державної влади та громадськими організаціями. Разом з цим, ще однією з вагомих проблем соціального захисту в Україні є недостатнє законодавче забезпечення цієї сфери. Наприклад, деякі соціальні програми та послуги не мають відповідного законодавчого регулювання, що створює проблеми з їх реалізацією. Крім того, існують недоліки у законодавстві, які не враховують певні категорії населення або не відповідають потребам суспільства. Водночас, законодавство про соціальний захист в Україні потребує суттєвого удосконалення та гармонізації з міжнародними стандартами. Україна стикається з проблемою недостатньої соціальної інфраструктури та кваліфікації працівників у сфері соціальної підтримки, що перешкоджає наданню якісних та ефективних соціальних послуг населенню.

Тому, на сьогодні, стан соціального захисту в Україні можна охарактеризувати як складний і неоднозначний. На жаль, багато людей в Україні все ще не мають достатнього доступу до соціальних послуг і підтримки. Відтак, соціальний захист в Україні потребує серйозних зусиль щодо його модернізації. Для досягнення цієї мети доцільно проводити реформи та вдосконалювати систему соціального захисту, забезпечувати стабільне та достатнє фінансування

цієї галузі, а також здійснювати дієву боротьбу з корупцією та неефективністю державного управління [3, с. 19].

В Україні на сучасному етапі розвитку існує декілька ключових напрямів вдосконалення соціального захисту населення:

- збільшення фінансування соціальної сфери, зокрема видатків з державного бюджету на соціальний захист, підвищення рівня пенсій, допомогу безробітним та інші види соціальної підтримки;

- удосконалення системи соціального захисту шляхом розробки нових соціальних програм та послуг, які будуть більш ефективними та доступними для всіх груп населення;

- проведення реформ в системі соціального захисту, зокрема, реорганізація органів державної влади, які займаються соціальною підтримкою, та забезпечення їх співпраці з громадськими організаціями;

- розвиток системи соціального страхування, що передбачає розробку нових страхових продуктів, які будуть спрямовані на забезпечення соціальної підтримки населення;

- підвищення ефективності системи соціального захисту шляхом забезпечення контролю та моніторингу соціальних програм та послуг з метою уникнення зловживань та корупції;

- проведення широкої інформаційної кампанії щодо доступності соціальних послуг та правил їх отримання;

- залучення громадських організацій та активних громадян до розробки та впровадження соціальних програм та послуг, а також до контролю за їх виконанням, що дозволить забезпечити більшу відкритість та прозорість управління соціальним захистом;

- забезпечення інтегрованого підходу до соціального захисту, що передбачає не тільки розвиток окремих соціальних програм та послуг, але й їхнє інтегрування та координацію між собою, щоб забезпечити більшу ефективність та доступність для населення;

- розширення соціального партнерства через співпрацю між державними органами та приватним сектором, громадськими організаціями та активними громадянами з метою покращення соціального захисту населення.

Загалом, вдосконалення соціального захисту в Україні потребує комплексного підходу, який включає реформування системи соціального захисту, збільшення фінансування, залучення громадськості до управління соціальним захистом та співпрацю з приватним сектором та громадськими організаціями. Тільки такий підхід допоможе забезпечити доступну та ефективну соціальну підтримку для всіх груп населення в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Головка В. В. Особливості державної політики соціального захисту населення в умовах воєнного стану в Україні. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління. 2022. Вип. 2. С. 65-73.
2. Дмитренко Е. С., Дмитренко Ю. П. Особливості фінансового, правового та організаційного забезпечення соціального захисту громадян в умовах євроінтеграції України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022. № 3. С. 234-242.
3. Прокопчук О. Т., Мальований М.І., Улянич Ю. В. Інновації в системі соціального захисту. Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва. 2022. Вип. 100(2). С. 18-28.

Фільварочний Ігор

аспірант кафедри банківського бізнесу

факультет фінансів та обліку

Західноукраїнського національного університету

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕПОЗИТНОЇ ПОЛІТИКИ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВ

Довіра до банків формується на трьох рівнях: на рівні організації – до окремої банківської установи, на рівні ринку – до банківських груп, холдингів, державних банків, банків з іноземним капіталом тощо, на рівні суспільства – до банківської системи в цілому. На цих рівнях довіра базується на надійності, передбачуваності, точності, професійності, компетентності, ефективності виконання зобов'язань агентами взаємовідносин. Важливо, щоб довіра була взаємною, коли обидва суб'єкти економічних відносин несуть спільну відповідальність за надійність і чесність у взаємодіях.

На наш погляд, першочерговим заходом з підвищення рівня фінансової стійкості банківської системи є зниження обсягу резервів за активними операціями за прикладом розвинутих країн шляхом прямого викупу проблемних активів центральним банком або шляхом створення державного банку проблемних активів (bad bank), якому комерційні банки продаватимуть проблемні активи. Таким чином можна збільшити прибутковість банківської системи за рахунок зменшення витрат на формування резервів за активними операціями.

Серед макроекономічних заходів підвищення довіри до банківської системи варто відмітити покращення інвестиційного клімату, адже вкладник – це по суті також інвестор і від легкості ведення бізнесу залежить його розвиток, а отже й можливість заощаджень. Окрім цього, покращення інвестиційного клімату також сприятиме збільшенню кількості підприємств, рівня зайнятості та

заробітної плати, яка з високою імовірністю зможе осідати на банківських вкладах.

Найважливішим інструментом реалізації соціально-маркетингових заходів мають стати засоби масової інформації, які сьогодні є провідними у форматі ментальної ідеологічної сфери, у тому числі й у фінансовій царині.

Використовуючи спектр впливу мас-медіа на життя громадян, вважаємо, що першочерговими заходами держави для поліпшення функціонування банківської системи України мають стати:

- розроблення і впровадження соціальної піар-компанії для відновлення довіри населення до банківських установ;
- посилення інформаційної безпеки в державі шляхом запровадження адміністративної та кримінальної відповідальності політиків, посадових осіб і засобів масової інформації за створення негативного інформаційного середовища;
- пропагування через ЗМІ заощаджувальної моделі поведінки населення;
- впровадження програм з фінансової грамотності в навчальних закладах та через ЗМІ для широкого загалу громадськості.

В цьому контексті важлива роль належить Національному банку України, якому необхідно проводити регулярні брифінги на загальнонаціональних телеканалах з метою детального роз'яснення громадськості рішень в сфері грошово-кредитної політики, а також з метою недопущення панічних настроїв в суспільстві.

Щодо підвищення строковості банківських вкладів, то доцільно використовувати кредитно-банківські послуги, суть яких полягає в тому, що банки пропонують клієнтам ощадні депозити для отримання кредиту на житло, автомобілі чи велику побутову техніку. Тобто, наприклад для того щоб отримати кредит на житло клієнту потрібно заощадити на депозиті суму для першого внеску в розмірі 30%, аналогічно для автомобіля чи побутової техніки.

Таким чином, запропоновані вище заходи можуть стати одним із варіантів підвищення суспільної довіри до банківської системи та збільшення обсягу депозитів комерційних банків.

Оптимізація депозитної політики та збільшення обсягів і строковості депозитів не можливе без підвищення рівня суспільної довіри до банківської системи, що вимагає застосування комплексу заходів макроекономічного і мікроекономічного характеру, а також заходів соціального маркетингу. В ситуації економічної і політичної нестабільності особливу роль необхідно відвести макроекономічним заходам, які в першу чергу повинні бути спрямовані на забезпечення стабільності національної грошової одиниці. Окрім цього важливим є забезпечення високого рівня фінансової стійкості вітчизняних банків, збільшення гарантованої суми вкладів, а також покращення інвестиційного клімату, що є однією із основних умов збільшення ділової активності, підвищення заробітних плат і як наслідок збільшення обсягів банківських депозитів.

В контексті підвищення суспільної довіри до банківських установ важливими є заходи соціального маркетингу, які спрямовані на популяризацію фінансової грамотності в суспільстві та розвиток культури ощадливості, формування народних і національних рейтингових системи комерційних банків.

На мікроекономічному рівні важливим є управління ризиком втрати ділової репутації. Для ефективного управління ризиком ділової репутації не зважаючи на необхідність збільшення витрат банки повинні створювати окремі відділи, які б моніторили і аналізували засоби масової інформації та інтернет-простір на предмет негативних відгуків про банк чи поширення недостовірної інформації. Такі відділи повинні миттєво реагувати на ситуації з поширення недостовірної інформації про банк шляхом проведення термінових нарад, брифінгів та випуску прес-релізів із детальним роз'ясненням ситуації та окресленням шляхів виходу з неї. Окрім цього на мікроекономічному рівні важливим є розвиток кредитно-депозитних послуг, які передбачають відкриття

спеціальних депозитних рахунків для заощадження відповідних грошей на мрію клієнта: житло, автомобіль, побутова техніка.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Жаворонок А. В. Тенденції розвитку ринку банківських депозитів в Україні. *Проблеми економіки*. 2021. № 3. С. 184-190.
2. Костогриз В. Г. Депозитна політика банків України: проблематика сьогодення. *Вісник Університету банківської справи*. 2022. № 1. С. 54-59.
3. Кундеревич О. Проблема довіри в сучасному світі / Криза банківської системи : причини і шлях виходу : матеріали науково-практичної конференції. К.: УБС НБУ, 2015. С.106-108.

УДК 336

Хамига Ю. Я.

*докторант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ІНСТРУМЕНТИ ІНВЕСТУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

У сучасних економічних реаліях важливою складовою успішного розвитку будь-якої держави є процес формування і використання заощаджень домогосподарств, які слугують важливим джерелом внутрішніх інвестиційних ресурсів. Проте «для того, щоб заощадження населення були ефективно використані іншими економічними одиницями, вони повинні спочатку бути належним чином організовані, а потім – трансформовані в інвестиції» [1, 22].

Принагідно зазначимо, що така трансформація передбачає передусім потенційне зростання майбутнього доходу на вкладені кошти при обов'язковому врахуванні ймовірних інвестиційних ризиків.

Однак в Україні, особливо у нинішніх складних військово-політичних та соціально-економічних умовах, саме високі інвестиційні ризики зумовлюють «значні обсяги заощаджень населення в готівковій національній та іноземній валюті поза фінансово-кредитною системою як найбільш безпечні в умовах економічних та політичних потрясінь» [1, 23] (до слова, «за оцінками Нацбанку, в Україні станом на кінець III кварталу 2022 року обсяг готівкової іноземної валюти поза банківською системою становить \$107 млрд в еквіваленті» [2]).

Тож зважаючи на те, що «одним із найскладніших і водночас найважливіших завдань, які домогосподарства вирішують, приймаючи рішення про здійснення заощаджень, є вибір найефективніших форм заощаджень» [3, 203], проаналізуємо прагматику формування і використання основних форм заощаджень вітчизняних домогосподарств в сучасних умовах повномасштабної війни в Україні.

Насамперед слід акцентувати, що нині фінансовий ринок України пропонує чимало способів та інструментів, за допомогою яких можна зберегти і примножити власні заощадження. Причому деякі з них є цілком зрозумілими, а відтак і доволі поширеними (як, скажімо, класичний банківський депозит), інші ж доволі інноваційні (наприклад, військові облігації або ж валютний депозит «онлайн»).

Традиційно українці упродовж тривалих років надають перевагу такому інвестиційному інструменту як банківський депозит. Парадоксально, але факт: навіть попри повномасштабну війну та стрімке падіння доходів населення, обсяги коштів фізичних осіб у вітчизняних банках значно зросли. Так, за даними Національного банку України, «портфель коштів фізосіб у березні збільшився на 9,2%, або 64,2 млрд грн у еквіваленті. Зростання забезпечили рахунки в гривні: «плюс» 15,2%, або 66,7 млрд грн, тоді як кошти у валюті за той же період

зменшились на 1% («мінус» \$85 млн)» [4]. Банки-лідери по залученню коштів громадян України наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Десятка українських банків з максимальним обсягом коштів фізичних осіб станом на 1 листопада 2022 року, млрд. грн. [5]

№з/п	Банк	Сума депозитів	З них в іноземній валюті
1	ПриватБанк	357,0	98,4
2	Ощадбанк	154,3	42,8
3	Райффайзен Банк	59,7	24,6
4	Універсал Банк	54,4	26,1
5	Укрсиббанк	47,2	26,9
6	Сенс Банк (кол. Альфа-Банк)	42,6	22,4
7	ПУМБ	38,9	14,3
8	Укргазбанк	32,2	15,9
9	Укрексімбанк	32,2	22,0
10	ОТП Банк	28,3	17,2

Водночас зауважимо, що формувати власні заощадження лише на одному ощадному рахунку (а особливо в умовах війни) не є доцільним, зважаючи на певну потенційну вразливість вітчизняного банківського сектору. Тож найбільш оптимальним, на нашу думку, може бути розподіл накопичених заощаджень між картковим і депозитним рахунками та готівкою. При цьому важливо врахувати, що при розміщенні коштів на депозитному рахунку з доходу вкладника стягується податок на доходи фізичних осіб у розмірі 18% та військовий збір – 1,5%. Такі заощадження також дещо нівелюватиме інфляція.

А от з інфляцією, на наш погляд, найкраще боротися інвестиціями, скажімо, у власне майбутнє (освіту або ж підвищення кваліфікації) чи започатковувати власний бізнес. Тим паче, що навіть у період війни окремі види бізнесу залишаються доволі прибутковими (це, за твердженням фахівців, сфера

краси, стоматологія, частково ресторанний бізнес тощо [6]), а про процеси повоєнного відновлення України годі й говорити.

Доволі привабливим інструментом інвестування заощаджень в умовах війни є військові облігації – цільові державні цінні папери, призначені для фінансування потреб Збройних сил України, із середньою дохідністю 18-19% річних за гривневими облігаціями і 4-5% річних – за доларовими. Вони мають низку переваг, позаяк: з доходу за ними не стягується ПДФО та військовий збір, виплати за такими цінними паперами на 100% гарантуються державою в особі Міністерства фінансів України, середньо ринкова дохідність за ними є доволі високою порівняно з іншими інструментами, придбати їх можна досить швидко і просто (зокрема, і через застосунок «Дія») за номіналом 1000 грн без сплати додаткових комісій продавцю. До того ж, це є хороша інвестиція у нашу перемогу. Проте найбільшим мінусом інвестування у військові облігації (та й не лише у них) залишається низький рівень фінансової грамотності українців.

Підводячи підсумки, зазначимо, що навіть в умовах воєнного часу проблема трансформації заощаджень українців у потужний інвестиційний ресурс залишається надзвичайно важливою, адже «мобілізація тимчасово вільних коштів фізичних і юридичних осіб та їх ефективний розподіл між різними секторами економічної системи, що здійснюється за допомогою фінансового ринку» [7, 62] є потужним фактором підтримання економіки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кізіма Т.О. [Прагматика та перспективи трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиційні ресурси](#). *Економіка. Фінанси. Право*. 2010. Вип. 10. С. 22-26.
2. Нацбанк порахував заощадження українців «під матрацом». URL : <http://businessua.com/finance/82536nacbank-porahuvav-zaoszhennya-ukrainciv-pid-matracom.html>

3. Кізима Т.О. [Заощадження домашніх господарств: сутнісно-теоретичні та класифікаційні аспекти](#). *Формування ринкових відносин в Україні*. 2010. Вип. 10 (113). С. 200-206.
4. Заражевська С. Українці рятують свої заощадження від війни в банках. Чому населення відходить від традиції зберігати готівку. URL : <https://forbes.ua/inside/ukrainsi-ryatuyut-svoi-zaoshchadzhennya-vid-viyni-u-bankakh-chomu-naselennya-vidkhodit-vid-traditsii-zberigati-gotivku-21042022-5570>
5. Яким банкам українці найчастіше довіряли свої гроші у 2022 році. URL : <https://finance.ua/ua/saving/jakim-bankam-ukrainci-dovirialy-groszi>
6. Шаповал В. Бізнес в умовах війни: які сфери є та будуть прибутковими. URL : <https://progroshi.news/news/biznes/biznes-v-umovah-viyni-yaki-sferi-mozhut-statiklyuchovimi-dlya-ekonomiki-5797.html>
7. Кізима Т.О., Луцишин О.О. Аналітичний огляд інфраструктури фінансового ринку України: інституційний аспект. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка». 2016. Вип. 2 (30). С. 62-69. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14566/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%82%d1%8f%20%d0%9a%e2%94%82%d0%b7%d0%b8%d0%bc%d0%b0%20%d0%a2.%d0%9e.%2c%20%d0%9b%d1%83%d1%86%d0%b8%d1%88%d0%b8%d0%bd%20%d0%9e.%d0%9e..pdf>

Хархут А. І.

*аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

Харченко Д. А.

*аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ МИТНИМИ РИЗИКАМИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Ризик, як об'єктивно існуюче суспільне явище, присутній у всіх сферах сучасного життя. Нині неможливо здійснювати будь-який вид економічної діяльності, не враховуючи потенційних наслідків від існування певного виду ризику. Відтак сьогодні надзвичайно важливо вміти моделювати різні варіанти розвитку ситуацій, які можуть виникати на практиці, з метою зменшення їхніх негативних наслідків. Ці положення є тим більш актуальними для такої вагової сфери національної економіки, як митна, внаслідок превалювання специфічних видів діяльності, зокрема: зовнішньоекономічної, великої кількості суб'єктів такого бізнесу, його оптимального та ефективного співіснування з державою в особі відповідних уповноважених органів. Адже не секрет, що в сучасних умовах активізації зовнішньоекономічної діяльності загалом й інвестиційних процесів зокрема зростає роль приватного сектору та, відповідно, звужується роль держави [1].

Загалом ризик трактують як «економічну категорію, котра відображає характерні особливості сприйняття зацікавленими суб'єктами економічних відносин об'єктивно наявних невизначеності й конфліктності, іманентно притаманних процесам цілепокладання, управління, прийняття рішень та оцінювання, обтяжених можливими загрозами й невикористаними» можливостями [2, 181].

Що ж стосується такого різновиду ризиків як митні, то слід зазначити, що тут існує велике розмаїття його визначень. На думку А. Войцещука, митний ризик – це «ймовірність недодержання законодавства України з питань митної справи, а керування ризиком – це систематична робота з розроблення та практичної реалізації заходів запобігання і мінімізації ризиків, методики оцінки ефективності їх застосування а також контролю за застосуванням митних процедур, яка передбачає безперервне оновлення, аналіз і перегляд наявної у митних органах інформації» [3, 260].

Митний кодекс України, зокрема стаття 361, трактує ризик як «ймовірність недотримання вимог законодавства України з питань митної справи» [4]. На наш погляд, це визначення є дещо звуженим і характеризує лише одну із причин його виникнення. Тобто, до основних умов виникнення митного ризику у Митному кодексі України віднесено недотримання митного законодавства країни, що на практиці проявляється у виникненні різноманітних митних правопорушень, які виступають об'єктами митного контролю.

Слід акцентувати, що на практиці існують різні рівні управління митними ризиками (табл. 1) залежно від поставлених завдань, їхніх обсягів, змісту та напрямів виникнення: стратегічний, тактичний чи оперативний. Саме ці рівні загалом і формують систему управління ризиками і сферами ризику.

Таблиця 1

Рівні системи управління митними ризиками [5, 43]

Рівні системи управління митними ризиками		
Стратегічний рівень	Тактичний рівень	Оперативний рівень
Визначення пріоритетних напрямів реалізації заходів	Індикатори ризику; профілі ризику; Методичні рекомендації щодо роботи посадових осіб митниць з аналізу та оцінки ризиків	Застосування визначених інструментів у конкретних випадках переміщення товарів

У контексті тематики дослідження необхідно зазначити, що з метою ефективного управління ризиками в Україні застосовується автоматизована система аналізу та управління ризиками (скорочено АСАУР). Безумовно, що саме управління ризиками дозволяє зменшити їхній масштаб, розробити певні попереджувальні заходи стосовно недопущення негативного впливу на митні процеси в країні. Здійснюється таке управління безпосередньо під егідою Державної митної служби як основного суб'єкта митної діяльності в Україні.

АСАУР є невід'ємною складовою більш широкого і системного процесу – митного контролю, який насамперед спрямований на боротьбу із митними правопорушеннями, що виникають під впливом різних ризиків, а саме: недоотриманням митних платежів, які формують дохідну частину бюджету, боротьбу з контрабандою, різноманітними порушеннями при перетині митного кордону тощо. Причому застосування системи АСАУР в Україні базується на використанні найкращого іноземного досвіду у цій сфері.

Про ефективність цієї системи управління ризиками в Україні свідчить те, що «щомісяця модулі АСАУР забезпечують автоматизовану оцінку ризиків за близько 200 тис митних декларацій, 290 тис комерційних переміщень та 1,26 млн переміщень пасажирських транспортних засобів у наземних пунктах пропуску» [6, 113].

Таким чином, ризики як загальне поняття і митний ризик зокрема виникають внаслідок дії певних факторів впливу (суб'єктивних і об'єктивних) на будь-яке явище, зокрема і на митну сферу. Відтак митні ризики як в інтересах держави, так і суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності доцільно по можливості максимально нівелювати, зменшуючи їхній негативний вплив за допомогою використання відповідного набору інструментів, прийомів та методів, який використовує основний суб'єкт управління ризиками у митній сфері – Державна митна служба України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кізіма Т. О. Іноземне інвестування в умовах інтеграції України в світову економіку. *Фінанси України*. 2001. № 10. С. 118–125.

2. Калінеску Т. В., Недобега О. О., Альошкін В. С. Митна безпека : підручник. Сєвєродонецьк : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. 336 с.
3. Регулювання митної справи : підручник / За заг. ред. Войцєщука А. Д. Хмельницький : Видавництво ІНТРАДА, 2007. 312 с.
4. Митний кодекс України : від 13.03.2012 р. №4495-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>
5. Ковальова М. Л. Особливості системи управління митними ризиками: світовий та український досвід. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Вип. 35. С. 42–46.
6. Бугель Ю. В. Чекаловська Г. З. Управління ризиками в митній справі: сутність та теоретичні засади. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. Т. 31 (70). № 4. С. 109–118.

Чайковський Євген Ярославович

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

ВПЛИВ КОНЦЕНТРАЦІЇ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Стабільне функціонування банківської системи є необхідною умовою для стійкого економічного розвитку в довгостроковій перспективі. У сучасних умовах для стабілізації фінансово-економічної ситуації в країні необхідна ефективно функціонуюча, надійна та розвинена банківська система.

Протягом останніх років банківська система України перебуває в умовах нестабільності та постійних структурних перетворень. Зменшення кількості банківських установ призводить до підвищення концентрації в банківській системі, яка сприяє зростанню ефективності банківського ринку [1, с. 130-131].

Концентрація капіталу (concentration of capital) – збільшення розмірів капіталу банку в процесі його нагромадження – може здійснюватися шляхом збільшення капіталу банку за рахунок власних коштів (капіталізація частини прибутку), залучення додаткових коштів акціонерів, власників і кредиторів, а також на основі консолідації капіталу шляхом приєднання, злиття банків або створення банківських об'єднань [2].

Необхідність концентрації капіталу обумовлена потребою в:

- розширенні масштабів і підвищенні ефективності банківської діяльності;
- забезпеченні стійкості банківської системи;
- дотриманні вимог законодавства та нормативів Національного банку України;
- забезпеченні платоспроможності, ліквідності та безпеки діяльності банків;
- підвищенні рівня їх конкурентоспроможності та гнучкості у реагуванні на циклічні зміни розвитку економіки;
- необхідністю покриття капіталом банківських ризиків та ін.

Основними показниками концентрації капіталу на рівні банківської системи України, які використовуються в дослідженні, є [1, с. 131]:

- відношення активів банків до ВВП;
- частка найбільшого банку у чистих активах (CR1);
- частка п'яти найбільших банків у чистих активах (CR5);
- частка десять найбільших двадцяти банків у чистих активах (CR10);
- частка найбільших двадцяти банків у чистих активах (CR20).

Основними показниками концентрації капіталу на рівні окремого банку є:

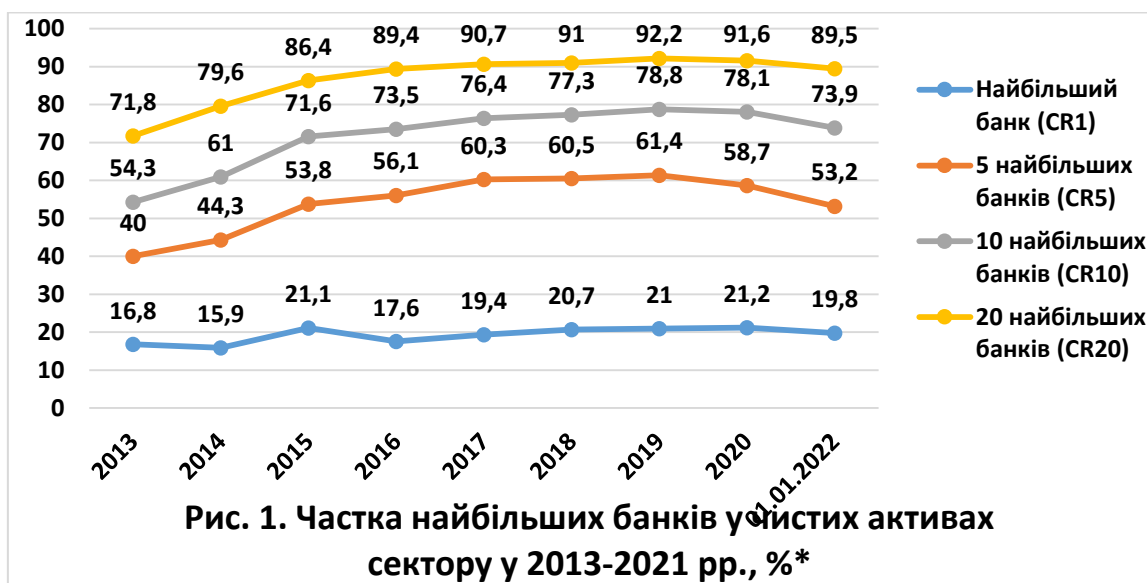
- загальна сума його капіталу, активів і зобов'язань;
- питома вага цих показників у відповідних показниках банківської системи країни,
- індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ).

На практиці для оцінки рівня концентрації використовують такі коефіцієнти концентрації: ринкові частки трьох (CR3), п'яти (CR5) і десяти (CR10) провідних банків, а також індекс Херфіндаля – Хіршмана (ННІ) [3, с. 101].

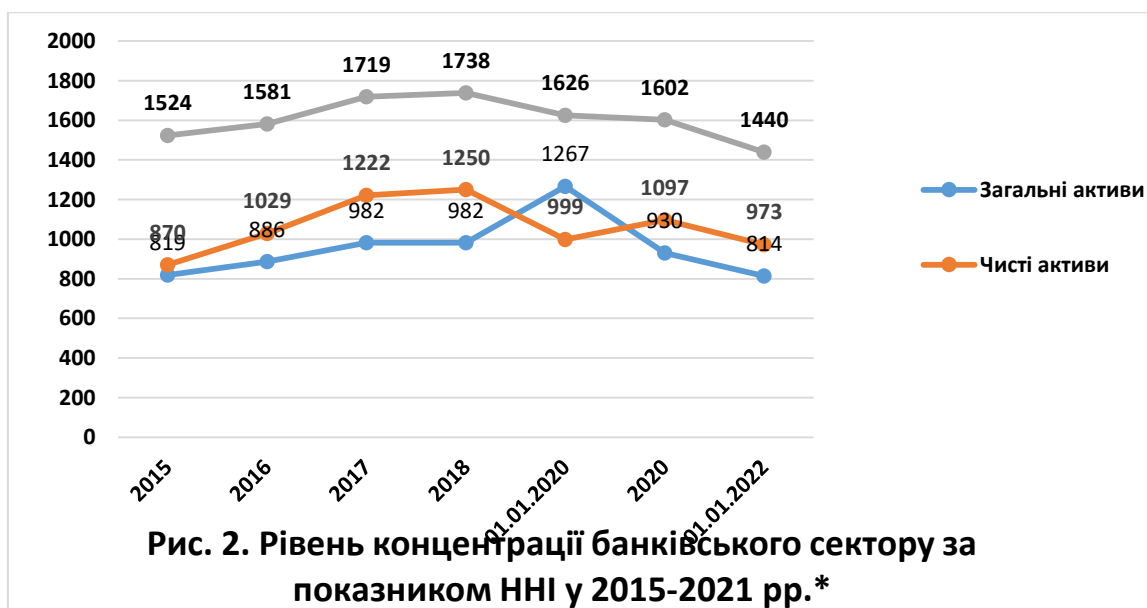
Індекс концентрації трьох (CR3), п'яти (CR5) і десяти (CR10) провідних банківських установ розраховуємо відповідно за формулами [3, с. 101]:

$$CR3 = \sum_{i=1}^3 Y_i, CR5 = \sum_{i=1}^5 Y_i, CR10 = \sum_{i=1}^{10} Y_i$$

Банківський ринок України сконцентрований, про що свідчать значення показників CR1, CR5, CR10, CR20 (рис. 1) і ННІ (рис. 2).

* Побудовано на основі [2; 4, с. 3].

* Побудовано на основі [2; 4, с. 3].

Частка найбільших двадцяти банків у чистих активах за 2021 рік скоротилася на 2,1 %, з 91,6% до 89,5 % (рис. 1). У 2021 році двадцять найбільших банків мали 89,5 % активів банківської системи (CR20), десять найбільших банків – 73,9 % (CR10), п'ять найбільших банків – 53,2 % (CR5), один найбільший банк – 19,8 % (CR1).

Індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) – індикатор концентрації на банківському ринку. Розраховується як сума квадратів часток окремих банків у загальному обсязі. Може набувати значень від 0 до 10 000 (до 1 000 – ринок є слабо концентрованим) [2].

Як видно з рис. 2, у 2021 році індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) за депозитами фізичних осіб перевищує 1000, а індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) за чистими активами і за загальними активами є менше 1000. Таким чином, у 2021 році за індексом Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) рівень концентрації на банківському ринку України за депозитами фізичних осіб є концентрованим, а за чистими активами і за загальними активами – слабо концентрованим. Загалом за 2021 рік рівень концентрації загальних активів, чистих активів і депозитів фізичних осіб знижувалися. Рівень концентрації загальних активів знизився (рис. 2) через значні обсяги списання непрацюючих кредитів великими банками.

Діяльність банків України протягом 2018-2021 років характеризувалася ефективністю діяльності. Так, прибуток по системі банків за 2018 рік становив 22339 млн. грн., за 2019 рік – 58356 млн. грн., за 2020 рік – 39727 млн. грн. і за 2021 рік – 77376 млн. грн., що є найвищим показником за досліджуваний період.

Показники рентабельності активів (ROA) та капіталу (ROE) протягом 2018-2021 років були позитивними (табл. 3), що пояснюється прибутковістю банківської діяльності за цей період. Так, у 2021 році спостерігалось найвище значення показника рентабельності капіталу (ROE) 35,08 %.

Таким чином, банківський ринок України сконцентрований, про що свідчать значення показників CR1, CR5, CR10, CR20 і ННІ. У 2021 році двадцять найбільших банків мали 89,5 % активів банківської системи (CR20), десять

найбільших банків – 73,9 % (CR10), п'ять найбільших банків – 53,2 % (CR5), один найбільший банк – 19,8 % (CR1). У 2021 році індекс Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) за депозитами фізичних осіб перевищував 1000, а індекси Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) за загальними активами і чистими активами є менше 1000. Таким чином, у 2021 році за індексом Херфіндаля-Хіршмана (ННІ) рівень концентрації на банківському ринку України за депозитами фізичних осіб є концентрованим, а за загальними активами і чистими активами – слабо концентрованим. Рівень концентрації загальних активів знизився через значні обсяги списання непрацюючих кредитів великими банками.

Сьогодні банківський сектор успішно адаптувався до роботи в умовах пандемії і воєнного стану та належним чином виконує свої функції, підтримуючи економіку. За результатами останніх років, банківський сектор отримує прибутки. Рентабельність активів і капіталу банківського сектору зростає.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Чайковський Я.І., Чайковська І. Я., Чайковський Є. Я. Ефективність діяльності банківських установ в Україні. *Світ фінансів*. 2022. Випуск 3 (72). С. 127-140. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1539/1547>
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>
3. Гасюк М. О. Оцінка індексів концентрації банківської системи України. *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. 2016. Вип. 2. С. 99-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sepspu_2016_2_22
4. Огляд банківського сектору. Лютий. 2022 року, 12 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-02.pdf?v=4

РЕАЛІЇ ФОРМУВАННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО ФІСКАЛЬНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Проблема розширення фіскального простору виникає насамперед тоді, коли надходжень до бюджету вистачає лише для покриття поточних видатків на рівні потреб «виживання», а уряд стикається зі значними труднощами щодо фінансування бюджетного дефіциту й не має ресурсів для інвестування в проекти розвитку. Обмеженість обсягів внутрішнього попиту, нерозвиненість фінансових ринків спонукають до розширення фіскального простору за рахунок зовнішніх запозичень, які використовуються переважно для фінансування дефіциту бюджету, зумовленого видатками споживання, а не видатками розвитку.

На сьогодні надзвичайно актуальним у вітчизняній та світовій фінансовій науці є глибоке дослідження факторів формування та реалізації впливу фіскальної політики на глобалізаційні процеси, що потребує розгляду поняття «фіскального простору», яке є суміжним із поняттям фінансової гнучкості та безпосередньо з поняттям гнучкості фіскальної політики. Невирішеність проблематики формування фіскального простору в Україні в умовах глобалізаційних дисбалансів потребує його комплексного теоретичного та прикладного дослідження.

Стрімке розгортання глобалізаційних процесів в значній мірі видозмінили баланс багатомірностей вимірів полів геопростору зблизивши економіки різних країн світу, протікаючи в складному діалектичному сплетінні глобальних, національних та цивілізаційних протиріч. Процеси поглиблення економічної співпраці між країнами, регіонами, суб'єктами господарювання, що проявлялись в посиленні міжнародних потоків товарів, послуг, капіталів, робочої сили,

сприяли усвідомленню трансформації просторової організації соціальних відносин та взаємодій в усіх сферах життя соціуму.

Контролюючим органом у сфері оподаткування та митної справи є Державна податкова служба України, основним завданням якої є реалізація державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового та митного законодавства, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів тощо. Отже, завданням служби є саме контроль. Тому при наявності проблем у сфері законодавчого закріплення тактики і стратегії фіскальної політики навіть ефективна робота контролюючих органів не зможе принести бажаного результату у сфері фіскальної політики. У процесі проведення фіскальної політики задіяні й інші державні органи. До них можна віднести Державну казначейську службу України, яка забезпечує касове обслуговування бюджетів; Національний банк України та систему комерційних банків, через які проводяться платежі; державні фонди соціального страхування, що здійснюють видатки у сфері своєї компетенції; Державну службу зайнятості, яка здійснює виплати по безробіттю та багато інших державних органів, які тією чи іншою мірою дотичні до процесу втілення фіскальної політики. З іншого боку, будь-який державний орган є розпорядником бюджетних коштів відповідного рівня, тому в частині освоєння державних коштів виступає суб'єктом фіскальної політики [1].

Отже, неабиякий вплив на фінансові відносини у фіскальному просторі чинять політичні фактори. Фіскальна політика формується на політичній арені, а це в значній мірі ускладнює її використання для цілей стабілізації економіки. Фіскальний простір як своєрідна оболонка функціонування суб'єктів фіскальної політики визначає їх поведінку. Під впливом описаних умов формування фінансових відносин кожен суб'єкт фіскальної політики приймає рішення як діяти в окремих ситуаціях і як реагувати на поведінку інших суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Фіскальний простір сталого соціально-економічного розвитку держави : моногр. / за ред. д. е. н., проф. А. І. Крисоватого. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 332 с.

УДК 336.025

Шевчук А.М.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет*

ПРАГМАТИКА ПОДАТКОВОГО РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

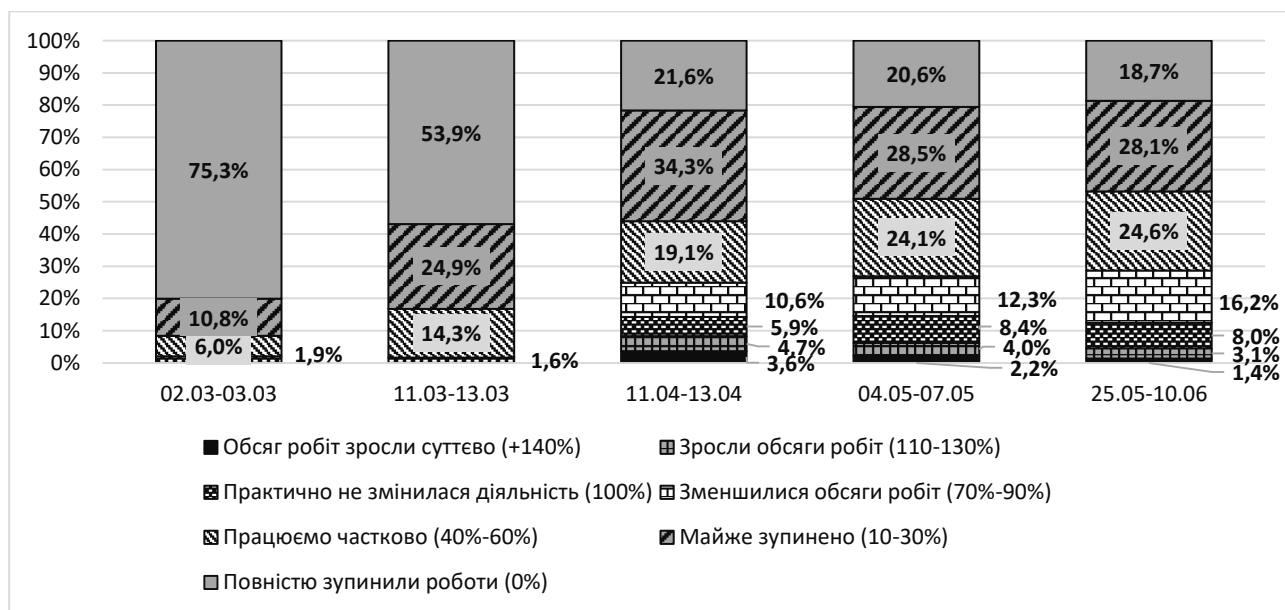
Повномасштабне вторгнення Російської Федерації на територію України 24 лютого 2022 року негативно позначилося на функціонування національної економіки активізувавши прояви податкових ризиків держави, які були зумовлені як макроекономічними факторами, так і факторами, що пов'язані із тимчасовою окупацією значної території нашої держави.

Так, наприкінці лютого російська армія фактично окупувала частини Київської, Чернігівської, Сумської, Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Херсонської та Миколаївської областей, на території яких діяло сотні підприємств. Так, сумарно станом на березень 2022 року у перелічених областях здійснювали свою діяльність 524231 фізичних осіб-підприємців і 105661 підприємство. В силу відсутності формування адекватної статистики про діяльність бізнесу в Україні в умовах воєнного стану, різними експертно-аналітичними центрами та державними органами, зокрема через сервіс «Дія» було проведено ряд опитувань про діяльність бізнесу в умовах воєнного стану.

Такі опитування свідчать про вкрай негативні тенденції на початку війни, що, на наш погляд, стали визначальними для макросередовища та були основними факторами виникнення податкових ризиків, проявом яких стало недонадходження до державного бюджету податкових зобов'язань.

Так, за результатами опитування сервісу «Дія» в період з березня по червень 2022 року близько половини бізнесу України припинило або обмежило свою діяльність (рис. 1).

Дані рисунку свідчать, що в перший тиждень війни 75,3% бізнесу припинило своє функціонування, а 10,8% підприємств були майже зупиненими. В наступні тижні війни статистика діяльності бізнесу в Україні покращувалася, однак станом на червень 2022 року діяльність підприємств суттєво залежала від перебігу воєнного стану.

Рис. 1 Результати опитування сервісу «Дія» щодо діяльності бізнесу в умовах воєнного стану в Україні у березні-червні 2022 року [1]

Так, зокрема, у червні 18,7% українського бізнесу повністю не працювала, а 28,1% підприємств були майже зупиненими, тобто з високою імовірністю можна стверджувати, що 46,8% бізнесу фактично не працювало перші три місяці війни, а отже не сплачували податки до державного бюджету України. Окрім цього, 24,6% респондентів зазначили, що вони працюють частково, що може

означити роботу із збитком, який мінімізує сплату податку на прибуток. Загалом потрібно зазначити, що у 71,4% українського бізнесу у перші три місяці війни спостерігалися суттєві проблеми, пов'язані із попитом на його продукцію, наявністю замовлень, логістикою тощо.

Призупинення роботи бізнесу внаслідок бойових дій та негативних ділових очікувань вкрай негативно позначилися на динаміці сплати основних видів податків до державного бюджету України, що відображає суттєві податкові ризики, які виражаються у суттєвому невиконанню плану щодо податкових надходжень.

Окрім цього, блокада морських портів, введення безпольотної зони, перевантаженість наземних логістичних маршрутів та невідповідність залізничних колій України та Європи призвели до зміни динаміки зовнішньої торгівлі, що посилили фактори проявів податкових ризиків.

Негативні тенденції в економіці, згорання бізнесу та зменшення зовнішньої торгівлі вимагали від Уряду адекватної та своєчасної реакції на існуючі загрози для національної економіки, що, в підсумку, призвело до запровадження податкових пільг.

Аналізуючи податкові та митні пільги, які були введені Кабінетом Міністрів України в березні-квітні 2022 року можна відмітити їх оперативність, своєчасність та ефективність в контексті підтримки українського бізнесу в умовах форс-мажорних обставин. Разом з тим, податкові та митні пільги були одними із факторів зменшення обсягів надходжень до державного бюджету податкових та митних платежів.

Так, скасування акцизу на пальне та зменшення ставки ПДВ на пальне з 20% до 7%, а також падіння споживання підакцизних товарів, таких як алкоголь, в тому числі у зв'язку із обмеженням часу продажу продукції, призупиненням роботи розважальних закладів призвело до суттєвого зниження обсягів надходження акцизного податку до державного бюджету України.

Темпи зниження акцизного у березні 2022 року по відношенню до березня 2021 року склали -86,7%, в квітні -53,6%, в травні вересні 2022 року темпи

зниження приросту акцизного податку складало 37-45% по відношенню до аналогічного періоду 2021 року.

Ще гіршою ситуація є у сфері надходження до державного бюджету України склалася у сфері надходження митних платежів.

Як свідчать дані темпи зниження надходжень до державного бюджету України від митних платежів у березні-червні 2022 року коливалися в межах 80,7%-87,5%, що на наш погляд було зумовлено впровадженням так званого «нульового розмитнення» транспортних засобів і пального.

Окрім цього, зниження ПДВ на пальне, звільнення від оподаткування фізичних осіб-підприємців I-III груп спрощеної системи оподаткування, скасування ПДВ на імпортовані ліки і критично необхідні товари для сектору оборони і продовольчої безпеки разом із зменшенням кількості підприємств, зменшенням обсягів внутрішньої і зовнішньої торгівлі призвело до зниження надходжень до державного бюджету від ПДВ на ввезені товари.

Так, у березні 2022 року обсяг надходжень від ПДВ на ввезені товари по відношенню до березня 2021 року склали -77,9%, в наступних місяцях до липня темпи приросту надходжень від ПДВ на ввезені товари коливалися в межах 58-77%. З липня темпи надходження збільшилися, що було пов'язано із скасуванням деяких податкових пільг, а особливо пільги про «нульове розмитнення» автомобілів [2].

Як свідчать дані надходження від ПДВ на вироблені товари в Україні мали позитивну динаміку приросту, що пов'язано із певним імпортозаміщенням внаслідок порушення логістичних маршрутів, що обслуговували зовнішньоекономічну діяльність.

Таким чином, недонадходження податкових і митних платежів до державного бюджету України, що власне характеризують результати проявів податкових ризиків зумовлені не лише наслідками військових дій, але й ліберальною політикою держави в контексті регулювання податкового навантаження. Потрібно відмітити, що така політика держави була виправданою на початку війни, тобто в перші три місяці, однак в наступні місяці війни

податкова політика держави повинна бути спрямована на захист національного виробника та виявлення фактів порушення податкового законодавства в сфері переміщення товарів через митний кордон України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стан та потреби бізнесу в умовах війни: результати опитування. URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/novini/stan-ta-potrebi-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvanna>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Євген Шевчук

*аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ МИТНО-ТАРИФНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Процеси інтеграції України до світового економічного простору характеризуються зростанням обсягів міжнародних торгівельних взаємовідносин. Посилюються вимоги міжнародних суб'єктів торгівельної діяльності до забезпечення вільного доступу іноземних товарів і послуг на внутрішні ринки та зниження тарифних бар'єрів. Вимоги щодо відкритості економіки держави зумовлюють необхідність реформування митної політики та модернізацію системи адміністрування митних платежів.

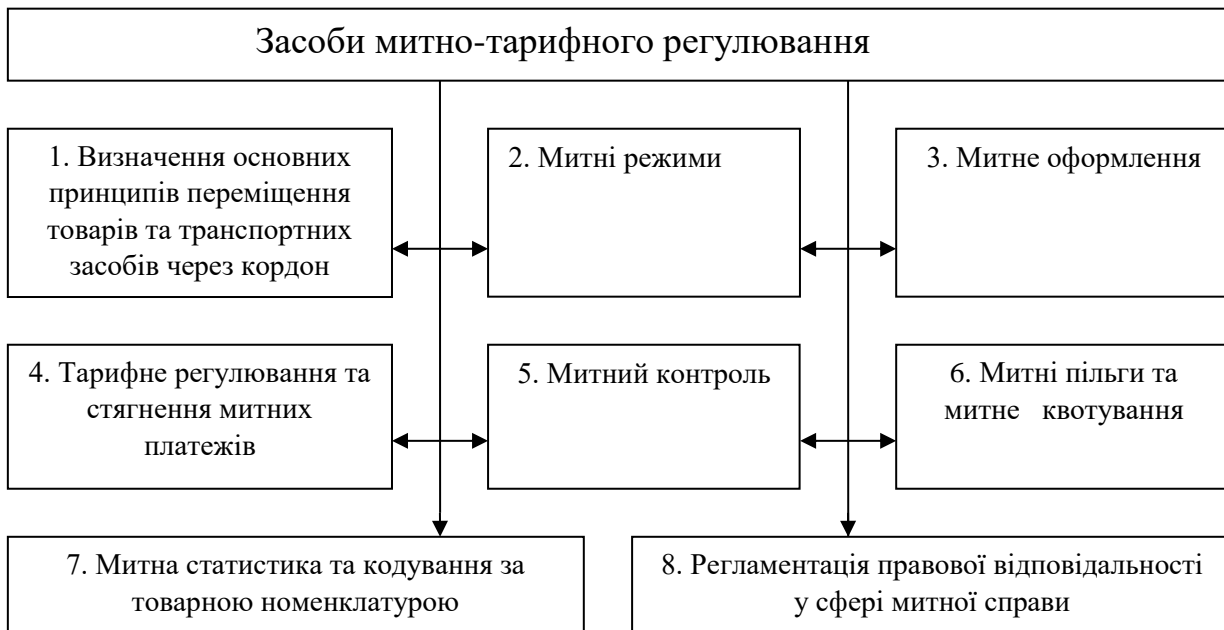
Запровадження дієвих заходів стосовно модернізації системи адміністрування митних платежів пов'язане з великою часткою їх надходжень до Державного бюджету України. У сучасних умовах основним завданням удосконалення системи адміністрування митних платежів є насамперед

гармонізація митного законодавства України до норм і правил фіскальної системи країн-членів Європейського Союзу.

Аналізуючи міжнародну торгівельну політику, необхідно звернути увагу на дослідження природи та економічної ефективності регуляторних важелів, які застосовують уряди для впливу на товарні потоки у світовій економіці. Традиційним інструментом торговельної політики виступає митний тариф. Тарифи можуть використовуватись з метою забезпечення доходів державного бюджету або захисту промисловості країни від зовнішньої конкуренції, і це є основними функціями митного тарифу. Проте фіскальна функція мита - поняття досить відносне, оскільки мито завжди несе захисну функцію, незважаючи навіть на свій незначний розмір. Винятком може бути хіба що чисто фіскальне застосування тарифу до імпортованого товару, аналогів якого в даній країні не виробляється.

Одним із найбільш поширених регуляторів ЗЕД є митний тариф. Практично всі країни світу за його допомогою вирішують найрізноманітніші завдання: від захисту вітчизняного виробника до поповнення державного бюджету за рахунок коштів, вилучених на кордоні.

Усі процедури переміщення товарів є сферами митного регулювання та забезпечення інтересів держави та її громадян, визначених національним законодавством (рис. 1.).

Рис. 1. Структура засобів митно-тарифного регулювання

Основною метою митного регулювання в державі є економічні інтереси, які в свою чергу забезпечують: [1]

- захист національного ринку та стимулювання розвитку національної економіки;
- сприяння структурній перебудові національної економіки та реалізації економічної політики держави;
- використання інструментів митного контролю як засобу регулювання торговельної та інших завдань економічної політики в країні;
- участь у реалізації комерційно-політичних завдань щодо захисту національного ринку.

Митне регулювання здійснюється відповідно до Митного кодексу, законів України та міжнародних договорів. Україна може створювати митні альянси з іншими країнами[2].

Суб'єктами митно-тарифних відносин країни є:

- групи країн (асоціації країн інтеграції), міжнародні організації, транснаціональні компанії;
- юридичні особи (підприємства та організації, зареєстровані як комерційні особи);

- фізичні особи (громадяни іншої країни, іноземні громадяни, особи без громадянства).

Митні відносини є різновидом служби міжнародних економічних відносин. Вони являють собою сукупність суспільних відносин, що виникають у процесі взаємного обміну результатами національних економік під час їх переміщення через митний кордон. У свою чергу тарифні відносини виступають як економічні відносини, а також мають соціальний характер, що забезпечує рух товарів у сфері економічних відносин.

Використовуючи тарифне регулювання, держава:

- стимулює імпорт чи експорт відповідних товарів або обмежує їх;
- створює рівні економічні умови для вітчизняних та іноземних виробників;
- проводить специфічну економічну, науково-технічну, екологічну, грошово-кредитну та фінансову політику у сфері зовнішньоекономічних зв'язків;
- спрямовує діяльність суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності у напрямку національних інтересів залежно від призначення та функціональних можливостей.

Економічні завдання досягаються за рахунок поповнення державного бюджету на переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон.

Регулюючі цілі реалізуються:

- 1) встановлення ставок вивізного та ввізного мита на товари, що перетинають державний митний кордон;
- 2) встановлення заборон та обмежень на ввезення та вивезення товарів;
- 3) ліцензування та видача дозволів на імпорт та експорт окремих товарів та інші види діяльності.

Митно-тарифні регулятори є інструментами зовнішньоекономічної політики. Вони мають кілька характеристик.

По-перше, вони є універсальними інструментами регулювання міжнародних економічних відносин незалежно від конкретної форми відносин.

Вони працюють у різних галузях економіки, таких як міжнародна торгівля товарами чи послугами, спільні підприємства, міжнародне співробітництво в галузі досліджень і виробництва тощо.

Більшість із них використовуються в моделі управління ринком. Митно-тарифні органи захищають економічний суверенітет держави у разі посилення іноземної конкуренції на внутрішньому ринку.

Важливу роль у зовнішньоекономічній діяльності відіграє митно-тарифне регулювання. Чітка митна політика може ефективно підтримувати стабільність відносин у світовій економіці.

Найважливішим інструментом митно-тарифного регулювання експортно-імпортних операцій є митний тариф. Митний тариф є єдиним економічним інструментом державного регулювання зовнішньої торгівлі, що охоплює весь асортимент її товарів.

Економічна роль митного тарифу пов'язана головним чином з тим, що, впливаючи на ціну товарів і відокремлюючи національний ринок від світового, підвищуючи ціну суспільства, зобов'язує активну дію на конкурентоспроможні товари, що, в свою чергу, впливає на рівень розвитку нагромадження капіталу, норми прибутку в окремих галузях економіки, нівелюючи різницю, що існувала. Тому роль мита в економічному контексті розкривається в: [3]

- створити ціновий бар'єр, який підвищує ціну товарів незалежно від застосовуваного експортного, імпортного чи транзитного мита;

- збільшення внутрішньої зайнятості. Сукупні витрати у відкритій економіці складаються із споживчих витрат, капітальних інвестицій, державних витрат та чистого експорту (чистий експорт означає різницю між експортом та імпортом). Збільшення сукупних витрат через скорочення імпорту стимулює внутрішній економічний розвиток у міру зростання доходів і зайнятості;

- заохочувати державу до розвитку окремих галузей економіки чи компаній. Перш за все, мова йде про захист молодих виробництв. Тимчасовий захист молодих вітчизняних компаній від жорсткої конкуренції з боку іноземних

корпорацій дозволяє галузям, що розвиваються, зміцнюватися та ставати ефективними виробниками;

- надходження коштів до державного бюджету країни.

Сучасні митні тарифи поширюються на тисячі найменувань товарів. Загальна кількість товарних позицій у тарифах розвинених держав сягає двох-трьох тисяч. Крім того, кожна товарна позиція містить або може містити дрібніші підпозиції, оскільки спостерігається тенденція до збільшення кількості товарів, оподатковуваних митними зборами.

Що дрібнішою є структура тарифу, то ефективніше він може бути використаний у протекціоністських цілях. З торгово-політичної практики відомо багато випадків, коли зі зміною структури тарифів різко підвищувався рівень митного захисту певних галузей. Це свідчить про те, що створення товарної номенклатури митного тарифу є завданням швидше торгово-політичним, аніж технічним.

Таким чином, можна підкреслити, що митні правила і процедури в Україні поступово наближаються до європейських норм та міжнародних стандартів. Аналіз діючих ставок ввізного мита Єдиного митного тарифу України, дозволяє говорити про неможливість здійснення широкомасштабних заходів щодо їх підвищення на значні групи товарів. Практично ставки ввізного мита на готову продукцію, аналоги якої виробляються в Україні, встановлені на максимальному рівні, затверджені Концепцією трансформації митного тарифу. В той же час залишається можливість корегування ставок мита на окремі види товарів. Це в першу чергу стосується окремих товарів широкого вжитку.

Необхідним є проведення широкомасштабного аналізу стану відповідності національного законодавства у сфері зовнішньоекономічної діяльності правилам і нормам ЄС та імплементація правил і норм ЄС в законодавче поле України та національну торговельну практику.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бережнюк І. Г. Митне регулювання України: національні та міжнародні аспекти : [монографія] / Бережнюк І. Г. – Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2009. – 543 с.
2. Гуцул І. А. Митна політика у фіскальному просторі України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2015. Вип. 10. С. 232-234.
3. Митний кодекс України : закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.

УДК 336:658.14

Шулюк Б. С.

*к.е.н., доцент, докторант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ КРЕДИТНИХ ДЕРИВАТИВІВ В СТРУКТУРІ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЄКТІВ ДЕРЖАВНО- ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА

Враховуючи довгостроковий характер інвестування проєктів державно-приватного партнерства (далі – ДПП), кредитори та інвестори піддаються значному ризику, що зменшує інвестиційну привабливість проєктів. З огляду на це необхідним є використання нових фінансових інструментів, які сприятимуть захисту їх інтересів. На думку Я. Овсянникової, найефективнішими є кредитні деривативи – кредитні дефолтні свопи та кредитні ноти [1, с. 40]. Під першим з них розуміють контракт, який укладається задля зниження кредитного ризику інвестора чи кредитора шляхом перекладання ризику неплатоспроможності

позичальника на продавця свопу (банки, страхові товариства, інвестиційні фонди та інші інституціональні інвестори). Ці фінансові інструменти запропоновані банком GP Morgan у 1994 році як альтернативу страхуванню банківських кредитів, яке є дорогим та характеризується обмежувальною сферою застосування страхових послуг. Перевагами кредитних дефолтних свопів є: звільнення банку від необхідності створювати резервні фонди для нівелювання наслідків неплатоспроможності боржників; менша вартість порівняно з страхуванням, оскільки емітентом не стягується плата за створення фонду для відшкодування збитків; перепродаж іншим інституціональним інвесторам задля розподілення кредитного ризику у відповідному співвідношенні.

Упродовж дев'яти років кредитні дефолтні свопи набули популярності у всьому світі. Так, за дослідженнями Я. Підвисоцького, в Сполучених Штатах Америки сума обігу цих фінансових інструментів у 2000 р. становила 100 млрд дол США, відтак помітно почала зростати та уже у 2004 р. склала 6 трлн дол США, у 2005 р. – 10 трлн дол США, а в 2008 р. – 15,5 трлн дол США [2, с. 94]. Динамічність розвитку ринку цих інструментів стимулювала банки нарощувати обсяги кредитування, адже вони отримували гарантійну підтримку стосовно виконання боргових зобов'язань. Однак підвищений інтерес до випуску кредитних дефолтних свопів призвів і до негативних наслідків, таких як: збільшення відсоткової ставки за кредитом, що вплинуло на платоспроможність позичальників і зумовило їх банкрутство; непрозорість здійснення операцій стосовно перепродажу цих фінансових інструментів іншим інституціональним інвесторам; відсутність достатніх фінансових резервів для покриття збитків кредиторам. Таким чином, за твердженням згаданого науковця, в кінцевому випадку, в разі настання дефолту третьої сторони, не емітент, а саме банк є носієм ризику [2, с. 95]. Зрештою це призвело до дефолту гігантів у кредитному секторі, зокрема Lehman Brothers Holdings, AIG, Deutsche Bank, IBM, Ford, припинення діяльності багатьох банківських установ, страхових та інвестиційних компаній тощо.

Задля недопущення негативних проявів використання кредитних дефолтних свопів при фінансуванні проєктів ДПП у вітчизняній практиці кредиторіві необхідно здійснити правильний вибір емітента цих фінансових інструментів. Вважаємо, що найефективнішими продавцями цих свопів є суб'єкти підприємницької діяльності, які працюють у реальному секторі економіки. Адже, отримуючи періодичні банківські платежі, емітент має фінансову можливість створити матеріальний продукт, який може слугувати заставою для покриття збитків кредиторіві у випадку неплатоспроможності позичальника коштів. Крім того, такі платежі дали б змогу вирішити актуальні проблеми економіки стосовно створення нових робочих місць, розвитку об'єктів інфраструктури, нових технологій виробництва.

Враховуючи те, що кредитні дефолтні свопи мають необмежувальний характер застосування, їх можуть використовувати також державний і приватний партнери. Перший – при гарантуванні мінімального доходу приватного партнера, тобто це можливість держави застрахуватися від непередбачуваних виплат, які пов'язані з компенсацією недоотриманих доходів партнеру, передбачених у договорі ДПП. А другий – з метою гарантування виконання взятих зобов'язань (щодо здійснення інвестицій, виробництва певної кількості товарів чи визначеної якості надання послуг) у випадку непрогнозованого збільшення витрат на фінансування проєкту ДПП або ж недосягнення запланованих результатів. Таким чином, використання кредитних дефолтних свопів при фінансуванні та реалізації проєктів ДПП дасть змогу нівелювати кредитні ризики, виконати взяті зобов'язання державним і приватним партнерами відповідно до договору ДПП та досягти соціально-економічних результатів учасниками партнерства.

Вирішити проблему залучення коштів на реалізацію проєктів ДПП можна шляхом використання кредитних нот, що є борговими цінними паперами, які банк-емітент випускає паралельно з видачею кредиту своєму позичальникові [3, с. 4]. Відповідно до цього цінного паперу власник має право на отримання виплат від емітента, котрий сплачує відсотки та номінальну вартість по кредитних нотах

залежно від того, як відбувається погашення кредитних зобов'язань позичальником. Порівняно з іншими фінансовими інструментами ноти мають

низку переваг, зокрема, на відміну від синдикованого кредитування вони передбачають ймовірність залучення більшої кількості інвесторів, яких приваблює прибутковість, можливість випуску додаткових траншів позичкового капіталу, зниження вартості залучених коштів внаслідок створення вторинного ринку; відносно євробондів – менші витрати і термін на підготовку, сприяють розширенню інвестиційних ресурсів при невеликому обсязі їх граничного випуску (якщо мінімальний обсяг випуску єврооблігацій становить 150 млн дол США, то кредитних нот – 50 млн дол США [4]).

Отже, застосування кредитних деривативів у процесі фінансування довгострокових проєктів має низку переваг над традиційним кредитуванням і страхуванням, а саме: менші трансакційні витрати на управління кредитним портфелем; захист кредитора від ризику дефолту; можливість перерозподілу кредитного ризику банківською установою без погодження з позичальником; передача частини ризиків третій стороні без надання права власності на актив, що зазнає ризику; здійснення негайного платежу продавцем цих цінних паперів покупцеві у випадку припинення виплати платежів позичальником. Втім, незважаючи на переваги використання як кредитних нот, так і кредитних дефолтних свопів, вони не здобули поширення в практиці державно-приватного партнерства. Це зумовлено відсутністю комплексної законодавчої бази щодо здійснення операцій з похідними фінансовими інструментами включно з кредитними деривативами, що призводить до недовіри суб'єктів економічних відносин стосовно отримання вигід від їх використання, надання переваги приватними інвесторами в умовах економічної нестабільності більш ліквідним активам. Тому першочерговим завданням формування й розвитку ринку похідних цінних паперів, зокрема кредитних деривативів є:

– розроблення законодавчої бази щодо порядку проведення операцій з такими фінансовими інструментами, визначення прав, обов'язків і відповідальності учасників за взяті зобов'язання;

- створення умов для розвитку ринку деривативів шляхом досягнення сталого соціально-економічного розвитку держави;
- стимулювання залучення заощаджень інституційних інвесторів і населення, що сприятиме збільшенню інвестиційного потенціалу економіки;
- розширення спектру кредитних деривативів та створення правових умов для їх використання з врахуванням як національних, так і глобальних особливостей розвитку фінансового ринку;
- забезпечення прозорості та відкритості функціонування ринку похідних фінансових інструментів, що дасть змогу відродити довіру потенційних інвесторів.

Таким чином, реалізація зазначених заходів сприятиме можливості використання кредитних деривативів у сфері державно-приватного партнерства разом із використанням інструментів страхової діяльності, зниженню кредитних ризиків, підвищенню фінансової стійкості банківських установ та розширенню джерел для рефінансування кредитної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Овсянникова Я. О. Особливості інструментів управління ризиками проектів публічно-приватного партнерства. *Наукові праці НДФІ*. 2015 № 1 (70). С. 36–48.
2. Підвисоцький Я. В. Кредитні дефолтні свопи: можливості та загрози. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2011. Вип. 95. Ч. II. С. 93–96.
3. Глущенко С. В. Інструменти управління ризиками кредитної діяльності. *Економічні студії*. 2009. Вип. 35. С. 4–7.
4. Васильєв Г. Особливості залучення капіталу за допомогою кредитних нот. *Україна фінансова: інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового ринку*. URL: https://ufin.com.ua/analit_mat/rzp/147.htm.

Юдіна С.В.

*д.е.н., професор кафедри фінансів та обліку,
Дніпровський державний технічний університет, Кам'янське, Україна*

Мондрієвський С. А.

*бакалавр
Дніпровський державний технічний університет, Кам'янське, Україна*

АУДИТ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринку прийняття рішень, а також оцінка ризику інвестицій у бізнес неможлива без надання достовірної фінансової (бухгалтерської) звітності, підтвердженої незалежними аудиторами.

Специфіка формування фінансових результатів проявляється, насамперед, у складі одержуваних доходів, методиці калькулювання собівартості продукції, особливостях здійснюваних витрат та інших операціях, що зачіпають фінансові результати діяльності підприємства.

Аналіз чинного законодавства дозволяє стверджувати, що нормативне регулювання організації та методики загального аудиту не передбачає спеціального порядку проведення аудиту підприємств певної галузевої приналежності, а також окремих розділів господарського обліку. Аудиторські організації самостійно розробляють методики аудиту, які враховують наявність специфічних операцій, що зумовлені галузевими особливостями діяльності економічних суб'єктів.

Недостатня теоретична та методична розробленість галузевих методичних підходів проведення аудиторської перевірки фінансових результатів зумовлює актуальність дослідження та необхідність розробки методики аудиту, що враховує специфіку формування прибутків та збитків у підприємства різних видів економічної діяльності.

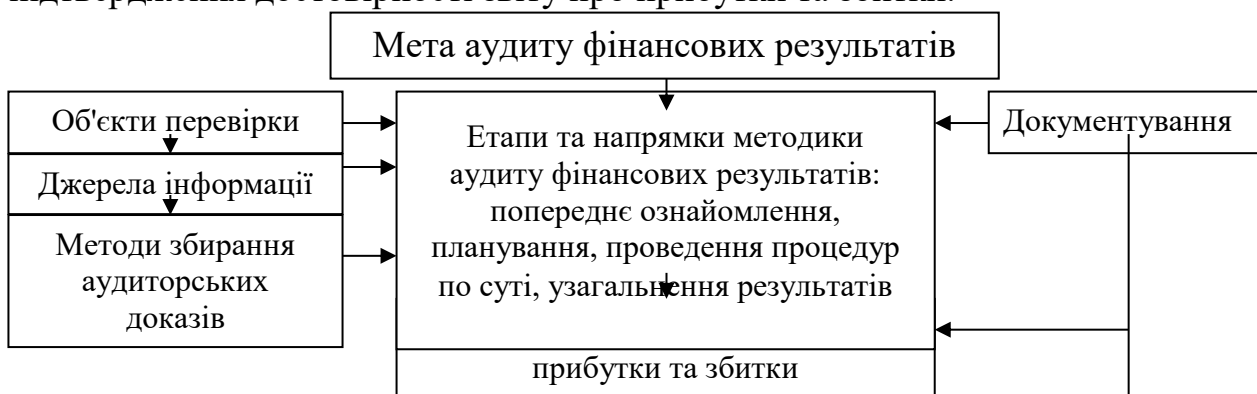

Розробка методики аудиту фінансових результатів стосовно конкретної галузі передбачає виділення специфічних операцій, характерних для цієї галузі, та вивчення їх впливу на організацію як обліку так і аудиту фінансових результатів.

Як відомо, фінансовий результат являє собою кінцевий прибуток (збиток), поданий у звіті про прибутки та збитки, на підставі бухгалтерського обліку всіх доходних та видаткових операцій. Види специфічних для конкретного підприємства доходів та витрат мають бути виявлені на підставі аналізу змісту статей звіту про прибутки та збитки.

Разом з тим, для формування обґрунтованої думки про достовірність звіту про прибутки та збитки та проведення ефективних аудиторських процедур виділені операції мають бути проаналізовано щодо виявлення особливостей, обумовлених галузевим впливом діяльності на порядок відображення у регістрах бухгалтерського обліку. Дослідження змісту даних операцій дозволяє виявити характер їхнього впливу на організацію бухгалтерського обліку та аудиту.

Таким чином, наявність значної кількості особливостей у діяльності підприємства потребує розробки окремого методичного підходу аудиту для підтвердження достовірності звіту про прибутки та збитки.

Рисунок 1 – Елементи методики аудиту фінансових результатів діяльності підприємства

Що стосується визначення напрямів удосконалення методики аудиту фінансових результатів діяльності підприємства, то у ході дослідження виділено та розвинене організаційні елементи загальної методики аудиторської перевірки фінансових результатів підприємства (рис. 1).

Метою аудиту є скасування або підтвердження достовірності інформації у звіті про прибутки та збитки. Проведене дослідження регулювання, на основі нормативно-правового забезпечення, аудиторської діяльності показало відсутність закріпленої стандартами мети підтвердження податкової бази для визначення податку на прибуток.

У свою чергу, діюча практика аудиторських перевірок показує необхідність підтвердження поряд з фінансовими результатами для цілей бухгалтерського обліку також і величину бази оподаткування з податку на прибуток.

У ході дослідження запропоновано включити в ціль аудиту встановлення достовірності даних про доходи та витрати, що приймаються для розрахунку податку на прибуток, постійних та відстрочених податкових зобов'язань, відстрочених податкових активів. У ході дослідження етапів та напрямів загального аудиту виділено елементи, що потребують удосконалення з метою врахування специфіки діяльності підприємства.

Таким чином, у зв'язку з зростаючою потребою суб'єктів господарювання у достовірній фінансовій інформації, а також відсутності спеціалізованих методик аудиту результатів діяльності підприємств, які мають специфічні особливості, актуальним завданням є розробка спеціалізованої методики аудиту, що дозволяє врахувати особливості складу витрат та випуск продукції, одержуваних доходів та здійснюваних витрат.

Підходи до організації збору аудиторських доказів та запропонований алгоритм мають передбачати отримання аудиторських доказів у певній послідовності для того, щоб отримані дані на початкових етапах збору доказів могли конкретизувати або виключити процедури наступних етапах.

Проведене дослідження організаційних та методичних елементів етапів та напрямків загального аудиту, з метою врахування специфіки діяльності підприємства та вдосконалення методики аудиту фінансових результатів. У ході дослідження обґрунтовано необхідність уточнення та розкриття етапів загальної

методики аудиту: попереднього ознайомлення, планування, проведення аудиторських процедур по суті, завершення аудиту.

Застосування розробленої методики зовнішнього фінансового аудиту результатів, що враховує специфіку проведення аудиту на підприємстві дозволить забезпечити аудиторів ефективним механізмом проведення таконтролю за результатами аудиторської перевірки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Йовдій О. В., Даньків Й. Я. Підходи до методики аудиту формування фінансових результатів / Облік, аналіз, аудит і оподаткування в умовах глобалізації економіки: Збірник наукових статей випускників з фаху «Облік і оподаткування», випуск 8 (2018). - Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2018. С. 83-89.

Радіонова, Н. Й., Гайдей, І. С. (2019). Організаційні засади проведення аудиту фінансових результатів діяльності підприємства. Економічний простір, (142), С. 136-148. URL: <http://prostir.pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/57> (дата звернення: 03.05.2023)..pdaba.dp.ua/index.php/journal/article/view/57 (дата звернення: 03.05.2023).

УДК 336

Юзвін Н. І.

аспірант кафедри фінансів ім. С.І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет

КРИПТОВАЛЮТА ЯК ІНСТРУМЕНТ ІНВЕСТУВАННЯ ЗАОЩАДЖЕНЬ ДОМОГОСПОДАРСТВ: СПЕЦИФІКА ТА ПОТЕНЦІЙНІ МОЖЛИВОСТІ

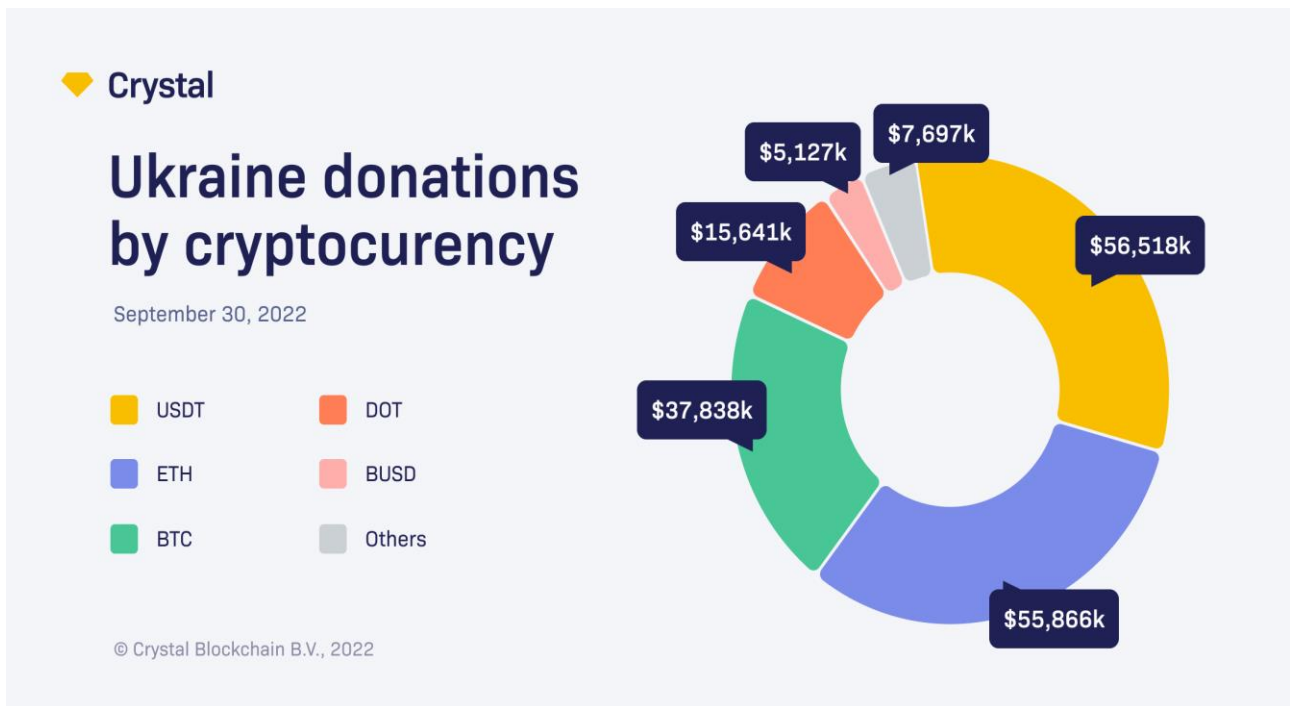
Позаяк у нинішніх умовах важливою сферою «фінансової системи України є фінанси домашніх господарств, які відображають сукупність економічних

відносин, виражених у грошовій формі, у які вступають домашні господарства з приводу утворення, розподілу та використання фондів грошових коштів з метою якнайповнішого задоволення матеріальних та духовних потреб своїх членів» [1, 123] та беручи до уваги те, що «одним із найскладніших і водночас найважливіших завдань, які домогосподарства вирішують, приймаючи рішення про здійснення заощаджень, є вибір найефективніших форм заощаджень» [2, 203] обов'язково з урахуванням їхньої надійності, прибутковості і ліквідності, можемо стверджувати, що проблема використання українцями новітніх інструментів інвестування є надзвичайно актуальною, особливо зважаючи на складну фінансово-економічну ситуацію в умовах війни.

Упродовж останніх років одним із таких новітніх і доволі популярних інвестиційних інструментів все активніше стає криптовалюта (насамперед біткоїн) як децентралізована і закодована певним шифром цифрова валюта. Це і не дивно, адже криптовалюти загалом та біткоїну зокрема властива низка переваг, що вигідно вирізняє її з-поміж інших активів, зокрема: її анонімність, захищеність, простота і швидкість трансакцій, можливість великого заробітку. Проте інвестору слід пам'ятати також і про суттєві недоліки цього інструменту, а саме: відсутність повноцінного регулювання, висока волатильність, технічна складність використання, ймовірність проведення спекулятивних і шахрайських операцій із нею.

За твердженням фахівців, Україна нині є однією з провідних держав світу за рівнем прийняття блокчейн-технологій і крипто валют: наші співвітчизники посідають третє місце у світі за їх використанням.

У зазначеному контексті слід акцентувати, що Верховна рада України, уже навіть після повномасштабного вторгнення РФ, спромоглася фінально прийняти закон про легалізацію криптовалют (проте цей закон поки що не працює, позаяк він набере чинності лише після внесення податкових змін).

Рис. 1. Структура внесків до благодійних фондів України у розрізі основних криптовалют станом на 30 вересня 2022 року [3]

Тож така законодавча підтримка криптовалютного ринку українськими можновладцями дозволила вітчизняним благодійним фондам забезпечити збір коштів для потреб Збройних сил України у криптовалюті на десятки мільйонів доларів (станом «на 22 вересня ця цифра досягла вже \$179 млн» [3]).

Найбільшими отримувачами донатів стали: «Криптофонд Aid For Ukraine – понад \$60 млн; «Повернись живим» – понад \$28 млн; Фонд Сергія Притули – \$3,2 млн» [3].

При цьому слід зазначити, що благодійники переважно донатять у бітконах, ефірі і тізері (рис. 1).

Експерти стверджують, що лєвова частка отриманих криптовалютних донатів спрямовується передусім на потреби Збройних сил України, інша частина іде на гуманітарну допомогу українцям, котрі постраждали від війни (рис. 2).

Рис. 2. Структура спрямування криптовалютних внесків благодійними фондами України станом на 30 вересня 2022 року [3]

Скажімо, кошти найбільшого в Україні криптофонду Aid For Ukraine спрямовують передусім «на кіберзахист, інформаційну протидію пропаганді та технічну допомогу Збройним Силам України» [3], а фонд «Повернись живим» закуповує переважно бойові та розвідувальні дрони» [3]. Фонд Сергія Притули частково оплачує «напрямую криптою за рації, дрони, тепловізори у Європі. Наприклад, платили за дрони в Естонії або за машини у Британії та Словаччині. Деякі постачальники в Європі беруть лише крипту за машини. Фонд Притули має гаманці у трьох криптовалютах: USDT, ERC та біткоїн» [3].

Підводячи підсумки, зазначимо, що російська агресія, на жаль, роз'єднала Україну географічно, проте водночас вона об'єднала не лише українців, але й увесь світ в одному прагненні – перемогти ворога і відбудувати державу. У цьому прагненні нам активно допомагають також і сучасні технології, такі як блокчейн та криптовалюти. Інноваційний характер таких технологій і їхні потужні функціональні можливості стали джерелом бурхливого розвитку цього інструменту інвестування заощаджень українців. Проте потенційні ризики, пов'язані із відсутністю чіткого контролю, спекулятивним характером торгівлі, певною юридичною незахищеністю криптовалютних інвесторів від різного роду

зловживань і шахрайства, стали серйозними викликами як для регуляторів вітчизняного фінансового сектору, так і безпосередньо самих домогосподарств.

Тож маємо усі підстави вважати появу криптовалют доконаним і беззаперечним фактом, наявність якого уже неможливо заперечувати. А токенизована економіка, переконані, у найближчому майбутньому стане невід'ємною складовою сучасного світового господарства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кізима Т.О. Бюджет домогосподарства: теоретичні основи та прагматизм формування в сучасних умовах. Вісник Криворізького економічного інституту КНЕУ : збірник наукових праць / гол. ред. П.П. Мазурок. Кривий Ріг, 2008. №3 (15). С. 123–129.
2. Кізима Т.О. [Заощадження домашніх господарств: сутнісно-теоретичні та класифікаційні аспекти](#). Формування ринкових відносин в Україні. 2010. Вип. 10 (113). С. 200-206.
3. Ярова М. Криптовалюта для волонтерів. Як українці зібрали \$179 млн в крипті й хто задонатив найбільше. URL : <https://ain.ua/2022/10/26/kryptovalyuta-dlya-volonteriv/>

Юзюк І. В.

*аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет*

КРАУДФАНДИНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРОЄКТІВ

У сучасній практиці інвестування все більшої ваги набувають нетрадиційні інструменти фінансування, зокрема краудфандинг. Як похідне від англійських слів crowd – «натовп» і funding – «фінансування», поняття краудфандингу

буквально перекладається як «народне фінансування». Це колективна співпраця людей (донорів), які добровільно об'єднують власні кошти чи інші ресурси разом, як правило, через Інтернет, щоб підтримати зусилля інших людей чи організацій (реципієнтів). Збір коштів може слугувати для різних цілей: допомоги постраждалим від стихійних лих, підтримки політичних кампаній, фінансування стартап-компаній та малого підприємництва, отримання прибутку від спільних інвестицій, підтримки вболівальників футбольних клубів та багато іншого. Краудфандинг розмежовують за кількома ознаками [1]: відповідно до мети проекту (бізнес-проект, креативний, політичний, соціальний); за формою винагороди для спонсорів (без винагороди (пожертвування), нефінансова винагорода, фінансова винагорода – краудінвестинг).

Під пожертвуванням розуміють добровільну безоплатну передачу коштів населення нужденним особам. Ця модель отримала найбільше поширення при фінансуванні соціальних, політичних та медичних проектів (збір коштів на допомогу у лікуванні захворювання або на діяльність благодійної організації). Формою віддяки за пожертвування дія може виступати просте людське «дякую», згадування донора на веб-ресурсі чи в соціальній мережі тощо.

Модель нефінансової винагороди («модель Кікстартера») на сьогоднішній день є найбільш поширеною моделлю краудфандингу за кількістю платформ. Вона зарекомендувала себе як ефективний інструмент мобілізації коштів на різні проекти, зокрема креативні проекти зі сфери культури. Особливість цієї моделі краудфандингу в тому, що донор (спонсор) у відповідь на фінансову підтримку отримує нефінансову винагороду. Така винагорода може виражатися у формі записаного альбому автора проекту, запрошення на концерт, згадки у титрах, автографі та ін.

Для сфери культури значні перспективи має різновид цієї моделі краудфандингу – модель попереднього замовлення, коли винагородою є сам фінансований продукт (книга або фільм, музичний альбом або програмне забезпечення, новий гаджет). Автори таких проектів зобов'язуються надати спонсорам культурний продукт відразу після його продукування. Таким чином,

спонсори у цій моделі краудфандингу стають першими власниками продукту колективного фінансування. Такий підхід до фінансування культурних проєктів можна визначити як замовлення інтелектуального продукту, проте він загалом відповідає принципам краудфандингу. Краудфандингові платформи, які допомагають фінансувати технологічні продукти, виступають для спонсорів як інтернет-магазин, але з відтермінуванням доставки продукту. Найуспішнішою платформою, яка працює за принципом нефінансової винагороди (моделі попереднього замовлення), вважається майданчик Kickstarter (Кікстартер).

У наукових джерелах ринок краудфінансів поділяють на краудфандинг, краудінвестинг та краудлендинг. Краудфандинг (crowdfunding – колективне фінансування) – акумуляція коштів для реалізації проєктів без подальшої участі в акціонерному капіталі. Краудінвестинг (crowdinvesting – колективне пайове інвестування) – збирання коштів для реалізації бізнес-проєктів, з подальшою участю в акціонерному капіталі. Краудлендинг (crowdlending) – кредитування фізичними особами інших фізичних чи юридичних через спеціальні інтернет-майданчики.

Особливість системи фінансування краудфандингу полягає у тому, що інвестори зазвичай не готові до фінансувати проєкт повністю. Соціологічні опитування засвідчують, що найчастіше інвестори готові інвестувати в проєкт до 50 (33%) або до 100 (24%) тис. дол. США, а майже чверть опитаних не допускають можливості інвестувати понад 3 тис. дол. [3]. Однак, краудфандинг стає повноцінною альтернативою традиційним формам фінансування проєктів, як соціальних та музичних, так фінансових та технологічних. Про це свідчить загальне зростання світового ринку краудфандингу.

Основні переваги краудфандингу у сфері культури наступні:

- інвестор чітко усвідомлює об'єкт та мету інвестування власних коштів;
- об'єкт інвестицій, як правило, викликає емоційну реакцію;
- інвестор вважає, що він може оцінити реалізованість поставленої мети і споживчу цінність товару (послуги), на продукування якого збирають кошти;

– інвестора приваблює відсутність посередника, що дає можливість отримати більш високу рентабельність вкладень, позичальник, зі свого боку, з тієї ж причини розраховує на зниження вартості залучених ресурсів;

– нерідко інвестора мотивує не стільки дохід, скільки прагнення взяти участь у проекті, який здається йому цікавим та соціально важливим;

– мотивація до участі у краудфандингових проектах може полягати в бажанні допомогти людям, зокрема щодо проектів виробництва медикаментів та товарів для інвалідів;

– дуже часто інвестиції за допомогою краудфандингу розглядаються як спосіб придбати нових друзів, як свого роду рольову гру, «вікно» для участі в активному соціальному житті;

– краудфандинг може виявитися привабливим через те, що він заміщує суто фінансову мотивацію, притаманну для класичного банківського бізнесу, емоційними людськими відносинами кредитора та позичальника;

– краудфандингову компанію можна розглядати як промоцію нового проекту або маркетингове дослідження, націлене на оцінку потенційного попиту на потенційний продукт.

Краудфандинг як інструмент залучення фінансування поєднує ряд переваг, привабливих для громадськості, зокрема поєднання інвестування з елементами гри та міжособистісної мережевої взаємодії. Крім безпосередньої мети залучення інвестицій, краудфандинг може активно використовуватись як інструмент реклами продуктів чи проведення маркетингових досліджень. Сьогодні краудфандинг – перспективний інструмент отримання інвестиційних ресурсів, що забезпечує залучення фінансування до проектів у сфері культури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Петрушенко Ю., Дудкін О. Краудфандинг як інноваційний інструмент фінансування проектів соціально-економічного розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2014. № 1. С. 172-182.

2. Теслюк С., Матвійчук Н., Демчук Н. Краудфандинг як сучасний спосіб фінансування: проблеми та перспективи його розвитку в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 37. URL:

<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1183/1140>

3. WeShare Crowdfunding Review (2023 Update): Everything You Wanted To Know! URL: https://www.scamrisk.com/weshare-crowdfunding/?utm_source=organic (дата доступу до ресурсу 09.05.2023)

СЕКЦІЯ 4
ЦИФРОВА ЕКОНОМІКА ЯК СУЧАСНИЙ ВИКЛИК ЗМІНИ
ЦІННОСТЕЙ ТА ОРІЄНТИРІВ

УДК: 004

Барба Д. І.

студент 4 курсу, комп'ютерна інженерія
Західноукраїнський національний університет

**ПРОЕКТУВАННЯ ТА РОЗРОБКА СУЧАСНОГО ВЕБ-ДОДАТКУ,
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ**

Вступ. У сучасну епоху веб-додатки стали невід'ємною частиною нашого життя. Вони замінили традиційні десктопні додатки, оскільки є більш зручними, легкодоступними та економічно ефективними. Однак, проектування та розробка сучасного веб-додатку пов'язані з певними проблемами. У цій доповіді будуть розглянуті актуальні проблеми проектування та розробки сучасних веб-додатків та шляхи їх вирішення.

Мета: Розгляд актуальних проблем проектування та розробки сучасних веб-додатків та пошук шляхів їх вирішення.

1. Аналіз засобів налаштування користувацького досвіду

Користувацький досвід (UX) є одним з найважливіших факторів при проектуванні та розробці сучасних веб-додатків. Користувачі очікують безперебійного та інтуїтивно зрозумілого досвіду використання програми, а щось менше може призвести до розчарування та втрати інтересу до неї. Зручність користування охоплює цілий ряд факторів, включаючи візуальний дизайн, навігацію, зручність використання і загальну задоволеність користувачів.

Одним із викликів у створенні чудового користувацького досвіду є розуміння потреб та вподобань користувачів. Для цього необхідно провести

дослідження користувачів, щоб отримати уявлення про їхню поведінку та вподобання. Дослідження користувачів може приймати різні форми, такі як опитування, фокус-групи та користувацьке-тестування.[1] Збираючи дані про поведінку користувачів, розробники можуть виявити проблемні точки та сфери для покращення користувацького досвіду.

Ще одним викликом є розробка інтуїтивно зрозумілого та простого у використанні додатку. Це вимагає ретельного продумування навігації та макета додатку. Розробники повинні забезпечити, щоб користувачі могли швидко і легко знаходити потрібну їм інформацію, а інтерфейс був інтуїтивно зрозумілим і простим[2]. Цього можна досягти за допомогою таких методів, як дизайн, орієнтований на користувача, і юзабіліті-тестування, які передбачають тестування додатку реальними користувачами, щоб виявити області для поліпшення.

Окрім візуального дизайну та навігації, ще одним важливим фактором користувацького досвіду є продуктивність. Користувачі очікують, що веб-додатки будуть швидко завантажуватися і миттєво реагувати на їхні дії. Повільне завантаження і несприйнятливий інтерфейс можуть призвести до розчарування і втрати інтересу до програми. Розробники повинні оптимізувати додаток для підвищення продуктивності, використовуючи такі методи, як мінімізація і стиснення для зменшення розміру файлів, кешування для зменшення запитів до сервера і ліниве завантаження для пріоритизації критично важливого контенту.

2. Методи досягнення кращої продуктивності веб-додатку

Продуктивність є критично важливим фактором при проектуванні та розробці сучасних веб-додатків [3]. Користувачі очікують, що веб-додатки будуть швидкими, а повільне завантаження або повільний інтерфейс можуть призвести до розчарування та втрати зацікавленості. Крім того, повільна робота додатку може негативно вплинути на рейтинг у пошукових системах, що призведе до зниження видимості та трафіку.

Одним із завдань при розробці ефективного веб-додатку є зменшення розміру файлів та оптимізація коду. Великі файли можуть сповільнити час

завантаження програми, тому розробники повинні використовувати такі методи, як мінімізація та стиснення, щоб зменшити розмір файлів. Мінімізація передбачає видалення непотрібних символів з коду, тоді як стиснення зменшує розмір зображень та інших медіафайлів. Зменшуючи розмір файлів, розробники можуть покращити час завантаження програми.[4]

Ще одним важливим фактором продуктивності є кешування. Кешування передбачає зберігання даних, до яких часто звертаються, в пам'яті, зменшуючи кількість запитів до сервера, необхідних для завантаження програми. Використовуючи кешування, розробники можуть покращити час завантаження програми та зменшити навантаження на сервер.

Ліниве завантаження - ще одна техніка, яка може підвищити продуктивність. Ліниве завантаження передбачає завантаження тільки того вмісту, який відразу видно на екрані, а потім завантаження додаткового вмісту в міру того, як користувач прокручує сторінку вниз. Це зменшує початковий час завантаження програми і покращує загальний користувацький досвід[5].

Висновок. Проектування та розробка сучасного веб-додатку вимагає ретельного врахування різних факторів, таких як користувацький досвід, продуктивність, безпека, масштабованість та сумісність. Розробники повинні бути в курсі новітніх технологій і передових практик, щоб створювати додатки, які відповідають потребам користувачів і забезпечують безперебійну роботу. Вирішуючи ці завдання, розробники можуть створювати функціональні, безпечні та масштабовані веб-додатки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Наумов М., Петрова О., Шевченко О. Основи веб-розробки: навчальний посібник. Видавництво "Логос", 2020. URL: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:EDERA_BBF+WEB+2019/about (дата звернення: 09.10.2022).
2. Білозір О., Соколенко М., Кравченко В. Веб-розробка: технології та інструменти. Науково-технічний журнал "Інформаційні технології в освіті

- та науці", 2021. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:LITS+114+2022_T2 (дата звернення: 09.10.2022).
3. Лихоманенко А., Кондратюк І., Горова Н. Веб-розробка на основі HTML, CSS та JavaScript. Науковий журнал "Комп'ютерні науки та інформаційні технології", 2020. URL: <https://frontend.lviv.ua/osnovy-programuvannya> (дата звернення: 09.10.2022).
  4. Гончаров Д., Денисенко О., Кравець О. Веб-розробка на мові PHP: навчальний посібник. Видавництво "Нова книга", 2021. URL: <https://www.udemy.com/course/html-css-s/> (дата звернення: 09.10.2022).
  5. Ковальов М., Іванова О., Дороніна Н. Веб-розробка на основі фреймворку Laravel. Науковий журнал "Інформаційні технології в освіті та науці", 2021. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/en/infocentre/55856> (дата звернення: 09.10.2022).

УДК 330

Башуцький Р.Б., Буяк Л.А.

*аспіранти кафедри економічної
кібернетики та інформатики*

Західноукраїнський національний університет

ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Поширення цифрових технологій спричиняє радикальні зміни в соціально-економічних відносинах, центральним суб'єктом яких є людина. У сучасних умовах штучний інтелект, блокчейн, великі дані, робототехніка, цифрові платформи та соціальні мережі стають невід'ємною частиною суспільного життя. Новітні цифрові технології охоплюють не тільки складні економічні процеси, а і наше повсякденне життя. Як свідчить відповідна статистика, все

більше людей інтегруються в глобальний цифровий світ. Так, станом на початок 2022 року частка користувачів мобільного зв'язку у світі становила 67,1%, активних користувачів соціальних мереж – 57,6%, а користувачів Інтернету загалом – 61,8% [1]. Щодо європейських країн, то за останні 2–3 роки частка мобільних користувачів зростає до 97–98%; більше 80% населення має доступ до Інтернету, і така ж частина користувачів здійснює покупки онлайн.[2, с. 15]. Щодо сфери бізнесу, то найбільш «оцифрованими» є середні та великі підприємства. Частка цифрових користувачів серед малого бізнесу становить 40–45%.

Уряди провідних країн прийняли спеціальні стратегії та ініціативи для прискорення цифрових процесів. З початку XXI століття вони вже реалізували різні стратегії цифровізації, розглядаючи її як фактор сталого економічного зростання та соціальної інтеграції. Наприклад, Європейський Союз має стратегію створення єдиного цифрового ринку ЄС і сприяння цифровізації для економічного зростання. Уряд Сполучених Штатів запусив стратегію цифрового уряду, щоб покращити обслуговування громадян і сприяння інноваціям в уряді.

Серед європейських країн лідерами цифрової трансформації є Швейцарія, Швеція, Данія, Нідерланди та Фінляндія. Наприклад, згідно індексу цифрової конкурентоспроможності у 2021 році високі позиції в першій десятці країн посіли Швеція (3 місце), Данія (4), Швейцарія (6), Нідерланди (7), Норвегія (9).

Європейські національні цифрові стратегії передбачають подальше проникнення цифрових процесів у всі аспекти суспільного життя. Серед них такі процеси, як побудова «розумних міст», удосконалення електронного урядування, електронної медицини та соціальних послуг, підвищення цифрової грамотності європейців, тощо [3, с. 39].

Водночас глибоке проникнення цифровізації в соціально-економічну сферу як на європейському, так і на світовому рівнях викликає зростаюче занепокоєння щодо впливу цього процесу на зайнятість і доходи населення, соціальну диференціацію, ефективність людських ресурсів, індивідуальну

безпеку, здоров'я. В економістів немає єдиної думки на рахунок того, що передбачає для суспільства це глобальне явище – позитивні зміни чи нову «глобальну» загрозу. Б. Бреннер і Б. Харт зазначають, що важко оцінити потенційний ефект цифровізації. Це займе не одне покоління, як потрібні були століття, щоб усвідомити повномасштабний ефект попередніх науково-технічних революцій [4].

Цифровізація створює багато позитивних ефектів (так звані «цифрові дивіденди») для економіки та суспільства. Це такі як:

- загальне зростання ВВП, а також інтенсифікація та ефективність національного виробництва;
- розвиток інтелектуального капіталу та національного багатства;
- поживлення інтеграційних і зовнішньоекономічних зв'язків;
- галузева реструктуризація економіки в напрямку високих технологій;
- науково-технічна модернізація ринку і виробництва та інфраструктури;
- посилення гнучкості, активності та диверсифікації бізнесу, спрощення ділового спілкування;
- покращення інвестиційного клімату та ефективності інвестиційних процесів;
- підвищення продуктивності праці;
- полегшення доступу до ринків товарів і послуг;
- підвищення рівня та якості життя людини.

За оцінками Європейської комісії, розвиток єдиного цифрового ринку ЄС щорічно приносить економіці 415 млрд євро.

Водночас вплив цифрової трансформації на соціальну сферу є досить суперечливим. З одного боку, цифрові процеси створюють сприятливі умови для людського розвитку та соціального прогресу. З іншого боку, деякі позитивні ефекти можуть бути мінімізовані загрозами для суспільства та соціальних відносин, які приховує цифровізація.

Наприклад у сфері зайнятості та трудових відносин позитивними факторами цифрової трансформації є: створення нових робочих місць; еволюція

інноваційних форм зайнятості (самозайнятість, фріланс, аутстафінг, інсорсинг); віртуальні трудові відносини; покращення умов праці (дистанційна форма роботи); розширення доступу до ринку праці різним категоріям населення (у тому числі громадянам з обмеженими можливостями); розширення можливостей для самореалізації та професіоналізму, у тому числі людей з інклюзією. Але також слід звернути увагу і на такі деструктивні фактори: структурне безробіття; автоматизацію, роботизацію та комп'ютеризацію професій і робочих процесів що призведе до вилучення ряду професій; погіршення юридичного регулювання трудових відносин; відсутність трудової дисципліни. Найбільше безробіття може торкнутися працівників із низьким і середнім рівнем технологій.

У сфері соціального забезпечення та захисту позитивними факторами цифрової трансформації є: спрощення та прозорість державних соціальних комунікацій; доступність державних послуг. Поряд стим відмітимо і негативні фактори впливу: зміцнення державного контролю над громадянами («цифрова диктатура»); втручання в приватне життя; порушення прав людини державою; зростання гендерної нерівності на робочому місці.

Як уже зазначалося, цифровізація створює сприятливі умови для нових форм зайнятості. Зокрема, цифрова трансформація європейської економіки перетворила регіон на провідний центр фрілансу. Середній вік європейського фрілансера становить 35–45 років, і в цьому виді зайнятості спостерігається значний гендерний дисбаланс. В основному фріланс поширений у сферах великих даних, дизайну, комунікацій, маркетингу та бізнес-консалтингу (таб. 1).

Таблиця 1

Частка фрілансерів в ЄС за видами діяльності

Країна	IT та Big Data	Фото, звук, графічний дизайн	Комунікації та маркетинг	Project management	Business consulting
Франція	29	29	23	7	5
Німеччина	24	19	14	8	18
Іспанія	27	37	21	4	6

Як одна з основних тенденцій розвитку світової економіки, цифровізація має значний вплив на суспільство та окремих людей. Подальші дослідження

позитивних та негативних аспектів цифрової трансформації економіки передбачають оцінку, аналіз та прогнозування наслідків її впливу на різні сторони людської діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Kemp, S. (2021). Digital 2021 October: Global Statshot Report. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2021-october-global-statshot>
2. United Nations conference on trade and development (UNCTAD). Digital Economy Report. 2022. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/dtlecdc2022d4_en.pdf
3. Hrytsenko, A., & Burlai, T. (2020). The impact of digitalization on social development. *Economic theory*, 3, 24–51. <https://doi.org/10.15407/etet2020.03.024>.
4. Brenner, B., & Hart, B. (2021). The perceived relationship between digitalization and ecological, economic, and social sustainability. *Journal of Cleaner Production*, 315. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2021.128128>

УДК: 004.032.26

Березький М. О.¹, Рутецький Ю. О.²

^{1, 2}аспірант 1-го курсу кафедри комп'ютерної інженерії

Західноукраїнський національний університет

ВИКОРИСТАННЯ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ У ЗАДАЧАХ РЕАЛЬНОГО ЧАСУ

Штучний інтелект (ШІ) відіграє все більш важливу роль у світовій економіці. Його застосування охоплює широкий спектр галузей і секторів, включаючи виробництво, фінанси, медицину, транспорт, роздрібну торгівлю, маркетинг, енергетику та багато інших.

Однією з основних переваг ШІ є здатність обробляти та аналізувати великі обсяги даних швидко і ефективно. Це дозволяє компаніям здійснювати більш точну прогнозування, оптимізувати процеси виробництва, виявляти нові ринкові можливості, знижувати витрати та покращувати прийняття рішень.

ШІ також використовується для автоматизації повторюваних рутинних завдань, що дозволяє звільнити людей від монотонної роботи і зосередитися на

більш творчих та стратегічних справах. В результаті цього підвищується продуктивність праці та рівень інновацій. Застосування ШІ також сприяє покращенню обслуговування клієнтів. Він може бути використаний для побудови персоналізованих систем рекомендацій, чат-ботів для підтримки клієнтів, аналізу настроїв і побажань споживачів. Це допомагає підприємствам покращувати задоволення клієнтів та збільшувати лояльність.

Згорткові нейронні мережі (Convolutional Neural Networks, CNN) є популярним типом штучних нейронних мереж, які використовуються для обробки зображень та розпізнавання образів. Вони складаються зі спеціальних шарів, які називаються згортковими шарами, пулінг-шарами і повнозв'язаними шарами. Згорткові шари використовують фільтри для виявлення різних особливостей зображень, таких як краї, текстури і форми. Пулінг-шари зменшують розмір виходу згорткових шарів, зберігаючи при цьому найважливіші ознаки. Повнозв'язані шари використовуються для класифікації зображень на конкретні категорії.

Для ефективної реалізації згорткових нейронних мереж використовуються спеціалізовані апаратні платформи і архітектури. Наприклад, графічні процесори (Graphics Processing Units, GPU) мають велику потужність обчислення паралельних операцій і широко використовуються для навчання та виконання згорткових нейронних мереж. Також існують спеціалізовані пристрої, такі як тензорні процесори (Tensor Processing Units, TPU), які призначені саме для розрахунків у штучних нейронних мережах. Комп'ютерні системи, орієнтовані на реалізацію згорткових нейронних мереж, відіграють важливу роль у багатьох сферах, таких як комп'ютерне зорове сприйняття, обробка зображень, розпізнавання образів і аналіз даних.

Оскільки згорткові нейронні мережі вимагають великої кількості обчислень і мають велику кількість параметрів, важливо мати ефективні комп'ютерні системи, які можуть забезпечувати високу швидкодію обчислень і широку паралелізацію. Такі системи дозволяють розглядати більш складні

завдання, такі як розпізнавання облич, виявлення об'єктів у реальному часі та інші задачі комп'ютерного зору, які вимагають обробки великих обсягів даних.

У результаті, розробка комп'ютерних систем, спрямованих на реалізацію згорткових нейронних мереж, сприяє просуванню у галузях штучного інтелекту, комп'ютерного зору, автономних систем, медичної діагностики, робототехніки та багатьох інших областях, де використовуються зображення та аналіз даних.

Аналіз підходів до побудови комп'ютерних систем орієнтованих на реалізацію ЗНМ [1-4] показав, що із множини існуючих підходів можна виділити такі:

1) програмна реалізація на базі нейросигнального процесора, процесора цифрової обробки сигналів, системи на кристалі SoC або процесора загального призначення;

2) апаратна реалізація у вигляді спеціалізованої систем, архітектура та організація обчислювального процесу в якій відображає структуру алгоритмів реалізації ЗНМ;

3) проблемно-орієнтована реалізація з використанням процесорного ядра доповненого апаратними прискорювачами, які реалізують базові операції ЗНМ.

Для реалізації ЗНМ було вибрано проблемно-орієнтований підхід. Доцільно розробляти комп'ютерні системи для впровадження ЗНМ на основі комплексного підходу. Цей підхід включає сучасну елементу базу, наявні апаратні та програмні засоби для реалізації ЗНМ; методи та алгоритми реалізації ЗНМ; методи, алгоритми та структури НВІС для реалізації основних операцій ЗНМ; методи та засоби автоматизованого проектування апаратних та програмних засобів, орієнтованих на реалізацію обчислювальних систем. Для розробки комп'ютерних систем реалізації ЗНМ обраний підхід, що включає: змінний склад обладнання; використання бази елементарних арифметичних операцій; організацію процесу обчислення скалярного добутку; конвеєри та просторовий паралелізм; обмеження та спрощення з'єднань між етапами конвеєра; узгодження часу формування вхідних даних та вагових коефіцієнтів з часом циклу конвеєра. Показано, що для скорочення часу обробки зображень

великого обсягу доцільніше використовувати паралельно-потоківу НВІС-реалізацію основних операцій. Було обрано модифікований алгоритм Бута формування часткових добутоків у паралельно-потоківому пристрої для розрахунку скалярного добутку, який забезпечив удвічі зменшення кількості етапів конвеєра. Удосконалено метод групового підсумовування, який, завдяки використанню багатовходових однорозрядних суматорів, об'єднаних за принципом дерева Уоллеса, забезпечує скорочення часу підсумовування. Розроблено паралельно-потоківий метод розрахунку скалярного добутку в ковзному вікні, який за рахунок узгодження часу надходження стовпців вхідних даних та вагових коефіцієнтів з часом циклу конвеєра забезпечує високу продуктивність обладнання та використання в режимі реального часу. Визначено основні способи узгодження часу надходження стовпців вхідних даних та вагових коефіцієнтів з часом конвеєрного циклу апаратних пристроїв, що реалізують двовимірну згортку. Розроблено апаратну структуру реалізації двовимірної згортки в ковзному вікні, орієнтовану на НВІС-реалізацію з високою ефективністю використання обладнання. Для реалізації апаратних прискорювачів обрано програмовані логічні інтегральні схеми. Були розроблені та змодельовані однорозрядні 7-, 15- та 31-входові суматори на базі FPGA EP3C16F484 сімейства Cyclone III фірми Altera, на їх основі синтезовано 8-вхідний 7-розрядний суматор.

ЛІТЕРАТУРА

1. Tsmots I. G., Berezsky O. M., Berezkyu M. O. Methods and hardware to accelerate the work of a convolutional neural network. *Applied Aspects of Information Technology*. 2023; Vol.6, No.1: 13–27. <https://doi.org/10.15276/aait.06.2023.1>.
2. Chen, Y-H., Krishna, T., Emer, J.S. & Sze, V. “Eyeriss, an energy-efficient reconfigurable accelerator for deep convolutional neural networks”. *IEEE J Solid-State Circuits*. 2017; 52(1): 127–138. DOI: <https://doi.org/0.1109/JSSC.2016.2616357>.
3. Chen, Y-H., Krishna, T., Emer, J. S. & Sze, V. “Eyeriss v2: A flexible accelerator for emerging deep neural networks on mobile devices”. *IEEE J Emerg Sel Top Circuits Syst*. 2019; 9(2): 292–308. <https://arxiv.org/pdf/1807.07928.pdf>.

4. Wu, R., Guo, X., Du, J. & Li, J. “Accelerating neural network inference on FPGA-based platforms – A survey”. *Electronics*. 2021; 10: 1025. DOI: <https://doi.org/10.3390/electronics10091025>.

УДК 339.138

Борисова Т.М.

д.е.н., проф., завідувач кафедру маркетингу,

Василишин В.М., аспірант гр. МАРКа-21

Західноукраїнський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ НЕЙРОМАРКЕТИНГУ ПРОДУКЦІЇ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Нейромаркетинг - це наука, яка вивчає поведінку споживачів та їх реакції на рекламу, товари та послуги за допомогою методів та технологій нейронаук. Основною метою нейромаркетингу є розуміння того, як мозок споживачів обробляє рекламні повідомлення та які емоції вони викликають, а також збір даних про реакції на різні маркетингові стратегії та рекламні кампанії. Дослідження проводяться за допомогою різних методів, таких як електроенцефалографія, магнітно-резонансна томографія та інші.

Наукові дослідження в галузі нейромаркетингу в стані війни проводилися досить обмежено, оскільки це є складною та чутливою темою для досліджень. Однак, деякі компанії, які спеціалізуються на маркетингу та продажах під час кризових ситуацій, проводили дослідження про поведінку споживачів під час війни. Наприклад, компанія Nielsen провела дослідження про споживчу поведінку в Україні під час конфлікту на Сході, а компанія Ipsos провела дослідження про вплив війни на споживчі очікування в Сирії. Також, існують

деякі наукові статті та публікації, які досліджують вплив війни на споживачів та можливості застосування нейромаркетингу в таких умовах.

Одним з найважливіших принципів нейромаркетингу є те, що рішення споживачів зазвичай зумовлені їхніми емоціями, а не розумом. Тому дослідження нейромаркетингу допомагає маркетологам зрозуміти, які емоції викликають їхні рекламні повідомлення та як вони можуть бути змінені, щоб досягти кращих результатів. Нейромаркетинг є підходом до маркетингу, який базується на використанні досліджень інформаційних процесів в мозку споживачів для залучення їх до купівлі продукту. Особливості нейромаркетингу продукції під час війни можуть бути наступними [1-5]:

1. Підвищений рівень емоційної напруги. У воєнний час, люди переживають підвищений рівень стресу та тривоги. Це може впливати на їх прийняття рішень та сприйняття реклами. Тому необхідно бути обережним із використанням рекламних прийомів, що можуть викликати додаткову напругу, та зосередитися на позитивних емоціях, які можуть заспокоїти споживачів;

2. Зміна пріоритетів. У воєнний час люди можуть змінювати свої пріоритети та переорієнтовуватись на покупки, які відповідають їхнім потребам у безпеці та захисті. Це може впливати на стратегію маркетингу продуктів і послуг;

3. Зміна цінової чутливості. Воєнний час може призвести до зміни цінової чутливості споживачів. Вони можуть бути готові платити більше за продукти та послуги, які вони сприймають як необхідні для їхньої безпеки та комфорту;

4. Важливість етичних принципів. У воєнний час етичні принципи можуть стати ще важливішими для споживачів. Вони можуть бути більш свідомими щодо того, як компанії поведуться у складних часах, та звертати увагу на їхній соціальний вплив.

Серед особливостей поведінки споживачів під час війни вчені [2-4] виділяють такі:

1. Зміна пріоритетів. Умови війни можуть змінити пріоритети споживачів щодо того, що вони вважають важливим, тому люди можуть більше звертати увагу на те, що потрібно для їх виживання, а не на розкішні речі;

2. Зменшення попиту на деякі продукти. Під час війни споживачі можуть звернути увагу на певні типи продуктів, які їм потрібні для виживання, такі як їжа, вода, ліки, а не на інші типи продуктів, які не є настільки необхідними для їх життя;

3. Збільшення попиту на деякі продукти. З іншого боку, може збільшитися попит на деякі продукти, такі як засоби зв'язку, електронна техніка, що можуть допомогти людям зберігати зв'язок з близькими в умовах війни;

4. Зміна споживчої поведінки. Під час війни споживачі можуть змінювати свою поведінку. Наприклад, вони можуть бути більш обережними при здійсненні покупок, більш уважними до якості продуктів, які вони купують, а також звертати увагу на те, де ці продукти були вироблені;

5. Емоційна реакція. Війна може викликати емоційну реакцію у споживачів, що може впливати на їх поведінку. Наприклад, люди можуть бути більш обережними при здійсненні покупок, більш уважними до якості продуктів, які вони купують.

Отже, нейромаркетинг знаходить застосування в різних сферах, таких як реклама, брендинг, продажі та управління взаєминами з клієнтами. Дані, отримані з досліджень, дозволяють маркетологам більш точно визначити, які стратегії та рекламні кампанії будуть найефективнішими.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Babiloni, F., Bonanno, G., & Venturella, S. (2020). Neuromarketing and Crisis Communication: A Cross-Cultural Perspective. *Journal of International Management Studies*, 20(2), 8-16.

2. Durán-Sánchez, A., & Martínez-López, F. J. (2018). Neuromarketing in Times of Crisis. In *Handbook of Research on Strategic Retailing of Private Label Products in a Recovering Economy* (pp. 118-138). IGI Global.

3. Kilburn, D., & Eriksen, S. (2016). Neuromarketing and the Perception of Economic Crisis. In *New Advances in the Basic and Applied Sciences* (pp. 153-165). Springer.
4. Koelemeijer, K., & van der Lei, B. (2017). The Impact of Crisis on Consumers' Neural Processing of Brand Information. *Journal of Consumer Behaviour*, 16(6), 518-526.
5. Krystallis, A., & Chrysohoidis, G. (2014). Market Response to Food Scandals: A Neuroeconomic Analysis. *Food Policy*, 49(Part 1), 46-61.

УДК 336.741

Борисюк О. В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Волинський національний університет імені Лесі Українки

ЦИФРОВА ВАЛЮТА ЦЕНТАЛЬНИХ БАНКІВ: РОЛЬ НА СВІТОВОМУ ФІНАНСОВОМУ РИНКУ

Цифровізація залишається однією з найважливіших тенденцій розвитку сучасного фінансового ринку. Вона знаходить своє відображення в появі нових форм платежів і розрахунків, розвитку ринку цифрових активів, виході високотехнологічних компаній на ринок фінансових послуг, а також у появі нових продуктів і послуг на світовому фінансовому ринку. Використання кредитними організаціями цифрових технологій призвело до значних змін на ринку банківських послуг і створило основу для розвитку таких продуктів і послуг, як мобільний банкінг, миттєві платежі, дистанційне банківське обслуговування, інтернет-банкінг, тощо.

Водночас процеси цифровізації не тільки призвели до появи нових фінансових продуктів і істотної зміни моделей ведення бізнесу кредитних організацій, але також зажадали переосмислення багатьох проблем, пов'язаних з розвитком грошової системи, регулюванням діяльності кредитних організацій, а

також ролі центральних банків в сучасній економіці [1, 11]. Не менш важливим є питання про те, як центральні банки розвинених країн і країн, що розвиваються, повинні реагувати на процеси цифровізації світових фінансів та технологічні інновації останніх років. Зокрема, швидкий розвиток ринку цифрових активів і зростання популярності технології блокчейн призвели до того, що питання про випуск цифрової валюти центральних банків (ЦВЦБ) стає все більш актуальним.

Незважаючи на те, що питанням вивчення та дослідження цього явища займається вже більше 180 країн світу, цифрові валюти центральних банків - маловивчена категорія. Ряд країн перебувають лише на початкових етапах впровадження цифрової готівки. Питання щодо введення цифрової валюти центрального банку (ЦВЦБ) розглядають Китай, США, Швеція, Великобританія та низка інших держав. Водночас Нігерія стала першою великою країною у світі, яка аносувала введення цифрової валюти - електронної найри (eNaira) у 2021 року. При цьому варто зауважити, що в науковому і експертному середовищі не існує сталого визначення цифрової валюти центрального банку [2, 78].

Швидкий розвиток процесів цифровізації світового фінансового ринку ставить перед центральними банками розвинутих країн завдання гарантувати стабільність і ефективність фінансової системи в нових умовах, а також створити додаткові конкурентні переваги для національної валюти в умовах зростання валютної конкуренції на світовому фінансовому ринку [3, 139]. Випуск роздрібних ЦВЦБ розвинених країн може сприяти вирішенню цих завдань. Однією з найважливіших причин для розгляду питання про випуск ЦВЦБ є зниження ролі готівки при проведенні розрахунків та платежів у розвинених країнах.

Роздрібні ЦВЦБ можуть поєднувати в собі такі переваги готівки, як загальна доступність і простота використання, з можливостями цифрових технологій, пов'язаними з проведенням дистанційних розрахунків. Таким чином, скорочення використання готівки в розвинених країнах ставить перед центральними банками завдання випуску цифрової валюти, що забезпечує стабільність і

ефективність роботи платіжної системи в умовах цифровізації фінансової системи та зниження популярності готівки серед економічних суб'єктів. Водночас ЦВЦБ так само, як і готівка, є прямим зобов'язанням центрального банку перед власником, що дозволяє розглядати їх як безризиковий актив [4, 44].

Випуск роздрібних ЦВЦБ здатний не лише підтримати процеси цифровізації фінансового ринку, але також забезпечити доступ економічних суб'єктів до додаткової системи розрахунків, заснованої на використанні цифрових грошей.

Проведення платежів на основі використання ЦВЦБ дозволяє створити передумови для оптимізації взаємодії між продавцями та покупцями на основі використання цифрових технологій, що сприятиме збільшенню обсягів продажів, а також створювати передумови для розвитку фінансової системи та зростання економіки. Розвиток роздрібних платіжних систем на основі використання цифрових грошей може розглядатися як фактор, що сприяє розвитку каналів продажу товарів та послуг, що особливо важливо для економік розвинених країн, де витрати на кінцеве споживання становлять основу ВВП.

Підтримка процесів цифровізації має бути націлена на посилення конкурентоспроможності національної економіки та підвищення привабливості національної валюти для інвесторів. При проведенні політики, спрямованої на стимулювання процесів цифровізації, також важливо враховувати ризики, пов'язані з цим явищем. Проведення політики, спрямованої на посилення конкурентних переваг для економік розвинених країн, передбачає стимулювання процесів цифровізації за допомогою випуску цифрової валюти і вжиття заходів регулятивного характеру щодо ринку цифрових активів, спрямованих на забезпечення прав інвесторів і забезпечення фінансової стабільності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карлін М.І., Борисюк О.В. Управління державними фінансами: навч. посіб. Луцьк: ПП Іванюк, 2013. 273 с.
2. Шаповал Ю. Цифрові валюти центральних банків: досвід пілотних проєктів та висновки для НБУ. *Економіка і прогнозування*. 2020. №4. С.78-82.

3. Грицай С.О. Цифрова гривня – становлення. *Актуальні проблеми політики*. 2022. Вип. 69. С. 138-143.

4. Борисюк О. В., Шматковська Т.О. Дацюк-Томчук М.Б. Драйвери розвитку Фінтех на фінансовому ринку. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Том 3. №27. 2021. С.44-53.

УДК 004

Брик Н.В.

*аспірант кафедри економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнський національний університет*

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ

Створивши та впровадивши відповідну систему управління інвестиційною діяльністю підприємства, можна забезпечити досягнення інвестиційною діяльністю бажаних результатів, які повинні стати інструментом раціонального використання інвестицій, головним чином доцільним заходом щодо визначення обсягу та структури інвестицій, вибору інвестиційні пріоритети, підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів. Повна система управління інвестиційною діяльністю через елементи процесу управління використовує сукупність засобів управління інвестиційною діяльністю для визначення принципів, послідовності, порядку та норм поведінки впливу суб'єкта управління інвестиційною діяльністю на об'єкт, а також методи, спрямовані на досягнення основних цілей підприємства — рентабельність з урахуванням постійних змін зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства.

Інформаційно-технологічне забезпечення управління інвестиційною діяльністю включає комплекс технічних засобів і необхідної інформації для збору, обробки, оптимізації інформаційного потоку підприємства, дослідження

та аналізу, планування, інформаційних показників, необхідних для прийняття управлінських рішень тощо. та підготовка різноманітних сценаріїв управління інвестиційною діяльністю.

Відзначаючи наукову та практичну значущість робіт названого вченого, слід звернути увагу на розвиток розвитку інвестиційного потенціалу, розробку теоретичних положень управління інвестиційними проектами, з'ясування ролі когнітивних та інформаційних технологій. в модернізації організаційно-економічного забезпечення інвестиційної діяльності на підприємствах залізничного транспорту є дуже актуальним, формування пропозицій щодо будівництва інвестиційної стратегії, раціоналізації організаційних структур управління інвестиційною діяльністю, у тому числі у сфері розвитку державно-приватного партнерства на залізничному транспорті. удосконалення методичного підходу до визначення пріоритетності інвестицій в оновлення рухомого складу.

Ключова роль когнітивних та інформаційних технологій в модернізації організаційно-економічного забезпечення управління інвестиційною діяльністю транспортних підприємств, що базується на їх здатності забезпечити адекватну відповідність управлінських дій вимогам цифрової трансформації бізнес-середовища. Створюючи методології, бази даних, програмно-апаратні продукти, функції та канали зв'язку, когнітивні та інформаційні технології сприяють підвищенню якості управлінських процедур у стратегічній, фінансовій, антикризовій, ризик-орієнтованій, проектній та кадровій підсистемах управління інвестиціями та через реконструювання його організаційної структури.

Здобути поставлені цілі, як вказують вчені [ ] можна за рахунок впровадження таких технологій:

- когнітивних – які дають змогу отримати нові знання та поповнити інтелектуальні депозитори із використанням методів дослідження креативності та когнітивності;
- інформаційних - програмні засоби та їх інфраструктура, призначена для одночасного прийняття і виконання комплектного рішення.

Можна сказати про комплекс когнітивно-інформаційних технологій, основою якого є:

- по-перше, когнітивні методи аналізу даних, статистики, моделювання, машинного навчання і штучного інтелекту для аналізу поточних даних;
- по-друге: інформаційні моделі ситуації, об'єкта управління, комунікацій, позиції об'єкта управління, моделі конкурентної переваги, моделі візуального управління та інші.

У цілому когнітивно-інформаційні технології спрямовані на утворення методів, баз даних, програмно-апаратних продуктів, функцій і комунікаційних каналів.

Досить важливим є особливість когнітивно-інформаційного інструменту, де створюються умови для поєднання різних технологій та методів в одне середовище. Саме за допомогою цієї особливості утворюється інтегроване середовище управління. Інтегрована властиві із емерджентною властивістю є одним із елементів складних систем управління та створює перевагу якості в управлінні та аналізу системи та технологій управління.

Важливим є те, що до перспектив когнітивного методу аналізу, який використовується на широкому рівні в системах інтелектуальності підтримки прийняття рішень віднесемо [4]: когнітивні карти; графи знаків; модель мережі; причинні та наслідкові графи; мережі каузальні, байєсівські та довіри; мережі аналітики Сааті. Саме використання цих методів є важливим напрямком вдосконалення інструменту методичності управління діяльністю інвестиціями на підприємстві залізничних транспортів.

Когнітивний аналіз дає змогу: зробити дослідження проблеми із нечіткими умовами та взаємними зв'язками; врахувати зміни зовнішнє та внутрішнє оточення; використати сформовану тенденцію розвитку ситуації у власних інтересах та зарекомендувати оптимальні рішення управління; скоротити час для того, щоб прийняти управлінське рішення.

Технологічна основа аналізу когнітивності містить в собі етапи: 1) початковий збір інформації про проблему, яка виникла; 2) дослідження системи

ситуації проблематики, яка містить характер постійності або змінності; 3) структурні знання про область предмету, де виникає проблема; 4) утворення моделі когнітивності проблеми, яка досліджується; 5) структурний аналіз когнітивності проблеми; 6) структурні властивості когнітивної моделі проблеми; 7) вирішення проблеми за допомогою моделювання, яке засноване на цілісному підході; 8) результати на рівні моделі, які застосовані у відсіві моделей; 9) інтерпретація результатів моделювання; 10) аналіз результатів, які отримані та знаходження нових знань про ситуаційну динаміку.

В частині програмних продуктів існує велика потреба у розробці нових програм для забезпечення успішної реалізації процесів управління в інвестиційній сфері підприємств залізничного транспорту. Однак слід враховувати й наявний потенціал у цій сфері, наприклад, для розрахунку та порівняльного аналізу інвестиційних проектів сьогодні використовують [4]: «Проектні експерти»; COMFAR (Комп'ютерна модель для аналізу техніко-економічного обґрунтування та Звітність) і PROPSPI (Інформаційна система перевірки профілю проекту та попередньої оцінки), створена ЮНІДО. Крім того, доступні програми прогнозу аналітики — системи з відкритим кодом (Orange, Python, R, RapidMiner тощо) і комерційні системи прогнозу аналітики (TIBCO, Mathematica, MATLAB, STATISTICA тощо). В окрему групу входять аналітичні додатки, що входять до складу промислових корпоративних систем (Oracle Data Mining (ODM), SAS Enterprise Miner, IBM SPSS Statistics, IBM SPSS Modeler та ін.). Також одним із важливих моментів є те, що аналітика продекативності, як система когнітивності має пропонуватися на ринку не лише у ліцензійному програмному забезпеченні, а також і у хмарному сервісі на основі SaaS.

В загальному потрібно вважати, що застосування інформаційно-когнітивні технологій в систему економіко-організаційного забезпечення управління діяльністю інвестиціями організації транспорту залізниці має сприяти тому, щоб вдосконалити його підсистеми як: управління стратегії, управління фінансів та антикризису, управління ризиками, управління проектами та управління персоналом – спеціалістами у сфері діяльності інвестицій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arefieva O. V., Miagkyh I. M., Solovei N. V. The impact of investment climate and financial analysis implications in making investment decisions. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*. 2018. № 6 (129). С. 143-152.
2. Войнаренко М.П., Єпіфанова І.Ю. Управління інвестиційною діяльністю промислових підприємств: монографія. Вінниця : ВНТУ, 2011. 188 с.
3. Дараган О. О. Механізм управління інвестиційною діяльністю на підприємствах залізничного транспорту. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2015. № 49. С. 174–177.
4. Крамаренко К.М. Управління інвестиційною діяльністю підприємств в умовах сталого розвитку економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. Випуск 4 (21). С. 246-250. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/21_2019/40.pdf (дата звернення 10.12.2020)

УДК 330.354

Бриль Ю.І.

студент IV курсу

*ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Літвінов Д.О.

студент IV курсу

*ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

науковий керівник:

Наумова О.О.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки економічного факультету*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПЕРСПЕКТИВИ ДІДЖИТАЛІЗАЦІ ДІЯЛЬНОСТІ НАЗК

З огляду на швидкий розвиток технологій та зростання важливості цифрової трансформації, Національне агентство з питань запобігання корупції

(надалі по тексту – НАЗК) активно здійснює впровадження інноваційних технологій у свою роботу.

Серед ключових напрямів діджиталізації діяльності НАЗК ми виокремлюємо розвиток електронної звітності. Зокрема, агентство створило онлайн-систему, що дозволяє ефективно взаємодіяти з суб'єктами декларування та контролювати їх діяльність. Ця система дозволяє зменшити кількість неправильних заповнень декларацій та забезпечити оперативний доступ до інформації про майновий стан посадовців та їх родин.

Також до ключових напрямів діджиталізації НАЗК ми відносимо створення цифрових інструментів для моніторингу фінансової діяльності посадовців та підприємств, які мають державний контракт з установами влади. Наприклад, система ProZorro дозволяє відстежувати усі етапи процесу закупівлі, а також контролювати виконання договорів. НАЗК активно співпрацює з цією системою, що дозволяє підвищити ефективність моніторингу фінансової діяльності.

НАЗК планує впроваджувати електронну звітність для моніторингу діяльності посадовців та їхніх доходів. Про це повідомили на НАЗК. Відтепер звіти будуть подавати електронно і безпосередньо в систему НАЗК, а відтак, буде можливо відслідковувати зміни у звітах з попередніх років та порівнювати їх. Працівники НАЗК наголошують на тому, що це дозволить виявляти та уникати випадків подачі недостовірної інформації [1].

Варто відзначити активний розвиток НАЗК інструментів для аналізу фінансової звітності та виявлення потенційних порушень. Зокрема, використання інструментів машинного навчання та штучного інтелекту дозволяє автоматизувати процеси аналізу та виявлення порушень у фінансовій звітності. Наприклад, створення автоматизованої системи аналізу декларацій дозволяє швидко виявляти неправильність у деклараціях та попереджати можливі порушення.

Не менш важливим є і напрям вдосконалення діджиталізації НАЗК зі створення онлайн-інструментів для підвищення свідомості громадян щодо

проблеми корупції та відкритості влади. Наприклад, онлайн-платформа «Прозорість в дії» дозволяє громадянам отримувати інформацію про діяльність влади, а також відстежувати виконання рішень та програм.

Усі ці напрями діджиталізації діяльності НАЗК дозволяють підвищити ефективність контролю за корупцією та підвищити відкритість влади. Однак, для успішного впровадження технологій необхідно забезпечити належний рівень кібербезпеки та забезпечити достатню кількість кваліфікованих фахівців у галузі інформаційних технологій. Тому, важливо продовжувати розвивати інфраструктуру та підтримувати кадровий потенціал для успішного впровадження технологій в боротьбі з корупцією.

Діджиталізація діяльності НАЗК має великий потенціал у забезпеченні прозорості та відкритості влади, а також в боротьбі з корупцією. Проте, щоб досягти максимальної ефективності використання цифрових технологій, НАЗК повинна враховувати кілька важливих факторів.

Голова НАЗК Олександр Новіков [2] вважає вкрай важливим цифровізацію НАЗК, адже вона є одним із напрямів ухваленої парламентом Антикорупційної стратегії та затвердженої урядом Програми (ДАП) з її виконання, що включає в себе впровадження і модернізацію 63 цифрових продуктів для підвищення прозорості та відкриття даних як основи для мінімізації корупційних ризиків у діяльності органів влади .

Одним з перспективних напрямів діджиталізації діяльності НАЗК є і використання блокчейн-технологій для забезпечення цілісності та надійності зберігання даних про декларації посадових осіб.

Аналіз літератури [3, 4, 5] дозволяє дійти висновку, що діджиталізація діяльності НАЗК може допомогти в забезпеченні відкритості влади, зменшенні ризику корупції та підвищенні довіри до державних інституцій. Проте, для досягнення максимальної ефективності використання цифрових технологій, НАЗК повинна враховувати вищезгадані фактори та ретельно планувати та реалізовувати свої проекти в цій сфері.

Крім того, НАЗК може використовувати штучний інтелект для автоматизації аналізу декларацій та виявлення можливих порушень. Наприклад, алгоритми машинного навчання можуть допомогти автоматично визначати відхилення в деклараціях посадових осіб та сповіщати про це відповідні органи влади. Це може сприяти швидкому виявленню корупційних схем та забезпечити ефективнішу боротьбу з корупцією.

Отже, діджиталізація діяльності НАЗК може допомогти в розвитку ефективної та прозорої системи боротьби з корупцією. Проте, для досягнення максимальної ефективності, необхідно ретельно планувати та реалізовувати проекти в цій сфері, враховуючи специфіку діяльності НАЗК та потреби громадськості.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний веб-сайт Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК). 2020. URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/pro-nazk/nazk-planuye-udoskonalyty-reyestr-zvityv-politychnyh-partij-politdata-ta-pidvyshhyty-riven-tsyfrovizatsiyi-v-krayini/> (дата звернення: 09.05.2023)
2. Вдосконалення роботи НАЗК. 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3706417-nazk-planue-udoskonaliti-reestr-zvitnosti-partij.html> (дата звернення: 09.05.2023)
3. Діджиталізація і дерегуляція: НАЗК розробило шляхи подолання «земельної» корупції. 2022 URL: <https://rubryka.com/2021/02/28/dydzhytalizatsiya-i-deregulyatsiya-nazk-rozrobulo-shlyahy-podolannya-zemelnoyi-koruptsiyi/> (дата звернення: 09.05.2023)
4. Стаття “Стратегія розвитку національного агентства з питань запобігання корупції на 2017 – 2020 роки та плани з її реалізації”. 2016. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/04/2-Strategiya-rozvytku.pdf> (дата звернення: 09.05.2023)

5. Доповідь “Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016 році” 2016. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Natsdopovid-2016.pdf> (дата звернення: 09.05.2023)

УДК 336.7

Ганзюк С.М.

*к.е. н., доцент кафедри фінансів та обліку
Дніпровський державний технічний університет*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ В БАНКІВСЬКОМУ БІЗНЕСІ

Традиційна банківська діяльність на сьогодні втрачає свою популярність, оскільки використання мережі Інтернет для залучення та взаємодії з клієнтами дозволяє покращити ринкову позицію та перейти у менш насичену ринкову нішу. Мобільність та орієнтація на зручність клієнта стає пріоритетним завданням у будь-якій сфері. Все більшого поширення набувають мобільні додатки, спеціалізовані програми, електронні та особисті кабінети. Головною метою банківського бізнесу зараз є доступність для широкого користування фінансовими послугами та операціями цілодобово з будь-якої точки світу за умови лише підключення до Інтернету [1].

Головною метою банківських установ зараз є доступність для широкого користування фінансовими послугами та операціями цілодобово з будь-якої точки світу за умови лише підключення до Інтернету. Клієнт отримує можливість самостійно вибрати територіальні та часові рамки отримання обраної послуги в у формі, яка його найбільше задовольнить. Використання новітніх технологій і підходів до активізації ринку фінансових послуг має глобальний характер [1].

Варто відмітити, що цифровізація створює нові можливості для впровадження інновацій у банківському бізнесі. Реальне використання новітніх технологій дозволяє сформувати банківські інституції нового покоління, які відрізняються від традиційних набором повноважень, правами власності, діяльністю, мобільністю та орієнтацією на потреби клієнтів. На сьогодні суттєвою перешкодою для діджиталізації банківських послуг на думку багатьох вчених сьогодні залишається:

- 1) недостатня поінформованість широких верств населення про нові можливості ведення банківського бізнесу;
- 2) ризик хакерських атак і втрати персональних даних клієнта;
- 3) обмеженість ресурсів для впровадження цифрових технологій;
- 4) відсутність досвіду роботи банківських працівників з інноваційними бізнес-технологіями [2].

Діджиталізація банківського бізнесу – довготривалий процес, який носить ознаки глобального тренду та впливає на розвиток банків країн. Український банківський бізнес бере активну участь у цьому процесі, намагаючись таким чином утримати клієнтів та підвищити рівень своєї конкурентоспроможності на ринку фінансових послуг. Поява нових гравців на зазначеному ринку, вихід на нього потужних іноземних банків, трансформація фінансової поведінки домогосподарств змушує вітчизняні банки впроваджувати інноваційні технології, освоювати нові форми взаємодії зі стейкхолдерами, а також регулярно відстежувати тренди розвитку банківського сектору, в тому числі тренди його цифровізації [3, С. 217].

Сучасний процес діджиталізації банківського сектору пішов набагато далі від простого оцифрування документів і використання банківських карток. Діджиталізація сьогодні провокує трансформацію технологій і схем надання послуг, принципів створення і виведення на ринок нових фінансових послуг, а також впливає на корпоративну культуру банків [4]. Про перетворення цифровізації на глобальний тренд розвитку банківського сектору свідчить підвищений інтерес до цього процесу міжнародних організацій та фондів. Так,

Європейський Союз прийняв Стратегію єдиного цифрового ринку, яка передбачала виділення 300 млрд євро на реалізацію запланованих заходів протягом семирічного періоду імплементації цього документу в роботу фінансових установ.

Вагомими позитивними наслідками застосування інноваційних технологій безпосередньо для банківського бізнесу є: оптимізація ресурсів банків; зниження операційних витрат; зменшення кількості фізичних відділень, що необхідні для повного задоволення потреб клієнтів; зменшення безпосереднього контакту з клієнтами; швидке задоволення потреб клієнтів дистанційно; розширення спектру послуг, що може надати банк; надання фінансових, інформаційних та консультаційних послуг в реальному часі [1].

Активний розвиток банківського сектору сьогодні можливий за умови використання всіх можливих інноваційних цифрових технологій. Повинна бути створена синергія банківського та інформаційного простору. Саме таке співіснування уможливить еволюцію банківського бізнесу, його адаптацію до потреб «нового» сучасного клієнта та збільшення прибутків банківських інституцій. Сучасний банк у будь-якій країні світу вже не може функціонувати без діджиталізованих технологій. Найвні методи втілення та інструменти, які є в Україні, дають можливість успішно впроваджувати закордонний досвід Інтернет-банківництва, банкінгу в смартфоні та банкінгу в месенджерах.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрушків І.П., Надієвець Л.М. Діджиталізація в банківському секторі: світовий та вітчизняний досвід. *Проблеми економіки*. 2018. № 4. С. 195–200.
2. Дроботя Я., Бражник Л., Дорошенко О. Діджиталізовані інновації банківського бізнесу. *Економіка та суспільство*. № 23. [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-23-15> (Дата звернення 05.05.2023 р.)
3. Холявко Н. І., Козлянченко О. М. Світові тенденції діджиталізації банківського сектора. *Проблеми економіки*. № 2 (48). 2021. С. 217-224

4. Халевський О. І. цифрова трансформація в м ній банківській сфері. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2019. т. 1. № 11. С. 226–230.

УДК 330.3:338.4

Гулей С.А.

*аспірант кафедри економічної експертизи та землевпорядкування,
Західноукраїнський національний університет*

ЦИФРОВІЗАЦІЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В умовах інтеграції України у світовий економічний простір аграрний сектор є пріоритетним з огляду на потенціал розвитку та стратегічно важливим для національної економіки. Цифровізація економіки є базовою складовою інформаційної системи та визначальним чинником стійкого зростання економіки загалом.

В умовах сьогодення загальноцивілізаційна інформаційна база спричиняє глобальну інтеграцію людських ресурсів для розв'язання важливих проблем економічного, політичного, соціального і духовного розвитку, допомагає пом'якшити та ліквідувати соціальні проблеми людства, характерні для минулих епох і сучасності. Водночас, зростаюче значення прояву діалектичної єдності розвитку загальносуспільних інформаційних ресурсів і інформаційних баз окремих держав у перехідний період формування інформаційного суспільства є однією із найважливіших умов життєздатності останнього [3, С. 176].

Характерною особливістю нової епохи, в яку входить людство, стає формування та розвиток якісно нових форм відносин між людьми, державами – відносин, в яких поступово зникатиме фактор відстаней, географічних бар'єрів,

кордонів, крім права власності, і, насамперед, права на інтелектуальну власність, зокрема, власності на інформаційні бази.

Найважливішою ланкою в період переходу до інформаційної епохи є необхідність організації практичної роботи з наповнення і ефективного вжиття відповідної системи заходів в інтересах прискореного розвитку інформаційних технологій.

Запорукою розвитку української нації є уміле використання наявного науково-інформаційного потенціалу, використання можливостей технічного прогресу у збереженні існуючих у розпорядженні нації, кожної держави інформаційних ресурсів, систем інформаційних баз – основи розвитку будь-якої людської спільноти. Із входженням у нову, інформаційну епоху перспективи розвитку будь-якої держави зумовлюються дуже значною мірою саме участю її у виробництві інформації. Проблема дієвого використання інформресурсів є важливою – період входження в нове суспільство у зв'язку з технологічними особливостями поєднання сучасної інноваційної інформації з виробництвом і перетворенням самої інформації на виробничу силу. Це питання є особливо важливим для України і країн СНД, для яких існує лише інноваційний шлях успішного входження в міжнародну спільноту.

В умовах глобалізаційних змін більшість розвинутих країн світу акцентують увагу на розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, що зумовлюють зміну потреб бізнесу та суспільства, виникненню нових форм економічної взаємодії і дифузії знань, які є невід'ємними компонентами сучасної реальності, пов'язаної з процесами переходу господарських систем до умов цифрової економіки. Одним з інструментів інтеграції України до Європейського Союзу та її виходу на світовий ринок ІКТ є впровадження інформаційно-цифрових технологій в економіку, перебудова та оновлення її елементів відповідно до умов, які диктує феномен глобалізаційних трансформацій. Дослідження свідчать, що процес запровадження цифрової економіки в Україні відбувається повільними темпами, порівняно з іншими країнами світу, що призводить до втрат конкурентних переваг та позицій на міжнародній арені. Це пов'язано з

кризовими явищами в економіко-політичній сфері, мінливістю зовнішнього середовища, військовою агресією проти незалежності України з боку росії.

В сучасних умовах розвитку цифрової економіки активно вивчається електронне сільське господарство в напрямку підвищення економічної ефективності сільськогосподарських підприємств.

Науковці розрізняють такі основні переваги впровадження електронного сільського господарства:

- обмін інформацією та доступ до неї широкого кола сільськогосподарських товаровиробників;

- формування ефективних та збалансованих ринків продовольчих товарів, на основі зниження операційних витрат, інформаційної доступності, прозорості ринків, зниження витрат від поля до прилавка;

- удосконалення вертикальної та горизонтальної інтеграції в частині скорочення ланок посередницького ланцюга та більшої поінформованості;

- скорочення індивідуальних та інституційних ризиків на основі зниження невизначеності у прийнятті рішень, підвищення готовності до кліматичних змін, стихійних лих. Зрештою, електронне сільське господарство покликане підвищити продовольчу безпеку та якість продуктів харчування [4, С. 28].

Основний напрямок цифрової економіки – це забезпечення швидкого та легкого доступу до послуг через Інтернет. Перевагою цифрових технологій є низькі витрати, що впливає на зниження собівартості товару та ціни кінцевого споживача. Завдяки розробці та впровадженню сучасних інформаційних технологій у сільське господарство підвищується не лише його продуктивність, але також скорочуються витрати як фінансові, так і трудові. В результаті якість продукції підвищується, а прибуток – зростає. Для того, щоб перемогти існуючі та перспективні загрози біологічної та продовольчої безпеці суспільству необхідна аграрна економіка нового типу, заснована на використанні сучасних інформаційних технологій, що відповідає принципам сталого розвитку та моделі безвідходної (циркулярної) економіки. В основі модернізації аграрного сектора лежить перехід до «інтелектуального» сільського господарства.

«Інтелектуальне» сільське господарство засноване на комплексній автоматизації та роботизації виробництва, використанні автоматизованих систем прийняття рішень, сучасних технологій моделювання та проектування екосистем. Інтелектуалізація аграрного сектора дозволяє з одного боку скоротити обсяги зайвого використання зовнішніх ресурсів (агрохімікати, неорганічні добрива, паливо), з другого – максимізувати залучення виробничих чинників локального характеру (органічні добрива, біопаливо, відновлювані джерела енергії) [2, С. 155].

Використання сучасних технологій «інтелектуалізації» сільського господарства сприяє збереженню та відновленню корисних властивостей ґрунтових вод та ґрунтів; забезпечує екологічно безпечну та ефективну боротьбу зі шкідниками; дистанційно здійснює контроль над дотриманням сертифікаційних вимог органічного сільського господарства. В результаті можливості аграрного сектора, зокрема виробничі, розширюються, а ефективність використання ресурсів галузей сільського господарства – підвищується.

Таким чином, впровадження цифровізації в аграрний сектор сприятиме зниженню ризиків, пов'язаних з функціонуванням сільськогосподарських підприємств, підвищить продуктивність сільськогосподарських культур.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Болтянська Н.І. Тенденції розвитку технологій і технічних засобів на тваринницьких фермах. Праці ТДАТУ, 2020. Вип. 20, т. 4. С. 147-155.

2. Болтянський О.В., Ковальов О.О., Колодій О.С. Використання інформаційно-цифрових технологій в сільському господарстві http://www.tsatu.edu.ua/tsst/wp-content/uploads/sites/6/boltjanskyj_o2021_2.pdf

3. Подашевська О. І. Проблеми і перспективи розвитку інформаційних технологій в сільському господарстві. Праці ТДАТУ, 2020. Вип. 20, т. 4. С. 175-185.

4. Boltianskyi B.V. Reducing energy expenses in the production of pork. WayScience. Dnipro, Ukraine, 2021. P.1. С. 27-29.

УДК 004

Дериш Б. Б.

аспірант

Західноукраїнський національний університет

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ СКАНУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ СКЕЛЕЦЬ ДЛЯ ДІАГНОСТИКИ РАКУ МОЛОЧНОЇ ЗАЛОЗИ

Вступ

Рак молочної залози залишається серйозною глобальною проблемою охорони здоров'я, яка вражає мільйони жінок у всьому світі. Раннє виявлення та точна діагностика мають вирішальне значення для покращення результатів пацієнтів. За останні роки прогрес у технології слайд-сканування зробив революцію в галузі діагностики раку молочної залози. У цій статті розглядаються останні розробки в апаратному та програмному забезпеченні сканування слайдів, підкреслюючи їх потенціал для підвищення точності, ефективності та догляду за пацієнтами.

Сканери високої роздільної здатності

Одним із ключових досягнень у технології сканування слайдів є розробка сканерів із високою роздільною здатністю. Ці сканери пропонують виняткову якість і деталізацію зображення, що дозволяє патологоанатомам ідентифікувати тонкі клітинні зміни, які можуть вказувати на ранню стадію раку молочної

залози. Сканери високої роздільної здатності фіксують мікроскопічні зображення з надзвичайною чіткістю, забезпечуючи всебічний огляд зразків тканин. Цей рівень точності допомагає поставити точний діагноз і допомагає патологам приймати обґрунтовані рішення щодо лікування.

Автоматизовані скануючі системи

Автоматизація змінила процеси сканування слайдів, зробивши їх швидшими та ефективнішими. Автоматизовані системи сканування можуть обробляти великі обсяги слайдів, скорочуючи час, необхідний для аналізу та діагностики. Ці системи інтегрують роботизовані механізми, які дозволяють їм автоматично завантажувати, позиціонувати та сканувати слайди. Крім того, удосконалені програмні алгоритми полегшують безперебійне зшивання кількох від сканованих зображень в єдине комплексне зображення. Ця автоматизація не тільки економить час, але й мінімізує ризик людської помилки, забезпечуючи послідовні та надійні результати.

Інструменти аналізу штучного інтелекту (AI)

Застосування штучного інтелекту (AI) у технології сканування слайдів відкрило нові можливості для діагностики раку молочної залози. Алгоритми штучного інтелекту можуть швидко й точно аналізувати величезні обсяги даних зображень, допомагаючи патологам виявляти аномалії та потенційно ракові ділянки. Ці інструменти можуть класифікувати зразки тканин, ідентифікувати межі пухлини та прогнозувати ймовірність злоякісності. Використовуючи аналіз штучного інтелекту, патологоанатоми можуть приймати більш обґрунтовані рішення та надавати персоналізовані плани лікування на основі індивідуальних профілів пацієнтів.

Інтеграція з Digital Pathology

Інтеграція технології слайд-сканування з цифровими системами патології ще більше покращила діагностику раку молочної залози. Цифрова патологія дозволяє патологоанатомам дистанційно отримувати доступ до сканованих зображень слайдів і переглядати їх, сприяючи спільним консультаціям і повторній думці. Крім того, цифрові патологічні платформи дозволяють

інтегрувати дані пацієнтів, такі як історія хвороби та генетична інформація, покращуючи комплексний аналіз випадків раку молочної залози. Ця інтеграція слайд-сканування з цифровою патологією підвищує ефективність, скорочує час виконання та сприяє міждисциплінарній співпраці між медичними працівниками.

Контроль якості та стандартизація

Прогрес у технології сканування слайдів також вирішив питання контролю якості та стандартизації. Розробка стандартизованих протоколів, алгоритмів аналізу зображень і засобів забезпечення якості забезпечує узгоджені та надійні результати в різних системах сканування. Ці заходи мають вирішальне значення для зменшення мінливості між спостерігачами та забезпечення відтворюваності діагностики раку молочної залози. Зусилля з контролю якості та стандартизації сприяють підвищенню точності діагностики та покращенню догляду за пацієнтами.

Висновок

Прогрес у технології сканування слайдів зробив революцію в галузі діагностики раку молочної залози. Сканери з високою роздільною здатністю, автоматизовані системи сканування, інструменти аналізу штучного інтелекту та інтеграція з цифровою патологією спільно підвищили точність, ефективність і співпрацю між медичними працівниками. Ці досягнення мають потенціал для покращення результатів пацієнтів, забезпечуючи раннє виявлення, точну діагностику та персоналізовані плани лікування. Оскільки технологія слайд-сканування продовжує розвиватися, вона обіцяє відігравати все більш вирішальну роль у боротьбі з раком молочної залози, відкриваючи шлях до майбутнього, де виявлення на ранніх стадіях стає доступнішим і ефективнішим, ніж будь-коли раніше.

ЛІТЕРАТУРА

1. Veta, M., Pluim, J. P., van Diest, P. J., et al. (2019). Breast Cancer Histopathology Image Analysis: A Review. *IEEE Transactions on Biomedical Engineering*, 66(7), 1992-2006.

2. Cruz-Roa, A., Gilmore, H., Basavanhally, A., et al. (2018). Accurate and reproducible invasive breast cancer detection in whole-slide images: A Deep Learning approach for quantifying tumor extent. *Scientific Reports*, 7(1), 46450.
3. Wang, C. W., Yang, Y. P., Chen, H. H., et al. (2019). Digital Slide Scanners in Cytology: An Update on Application and Future Perspectives. *Journal of Pathology and Translational Medicine*, 53(2), 75-83.
4. Pantanowitz, L., Sinard, J. H., Henricks, W. H., et al. (2018). Validating whole slide imaging for diagnostic purposes in pathology: Guideline from the College of American Pathologists Pathology and Laboratory Quality Center. *Archives of Pathology & Laboratory Medicine*, 142(5), 42-50.
5. Coudray, N., Ocampo, P. S., Sakellaropoulos, T., et al. (2018). Classification and mutation prediction from non-small cell lung cancer histopathology images using deep learning. *Nature Medicine*, 24(10), 1559-1567.
6. Ehteshami Bejnordi, B., Veta, M., Johannes van Diest, P., et al. (2017). Diagnostic assessment of deep learning algorithms for detection of lymph node metastases in women with breast cancer. *JAMA*, 318(22), 2199-2210.
7. Sirinukunwattana, K., Raza, S. E. A., Tsang, Y. W., et al. (2018). Locality Sensitive Deep Learning for Detection and Classification of Nuclei in Routine Colon Cancer Histology Images. *IEEE Transactions on Medical Imaging*, 37(2), 1-12.
8. Wan, T., Blok, N., Solomon, I., et al. (2020). Standardizing the Quantification of Tumor-Infiltrating Lymphocytes in Breast Cancer: TBS- and NGS-Based Harmonization Approaches. *The American Journal of Surgical Pathology*, 44(12), 1655-1667.
9. Racoceanu, D., Capron, F., & Loménie, N. (2019). From Whole Slide Imaging to Computational Pathology: The Evolution of Digital Pathology. *Analytical Cellular Pathology*, 2019, 1-11.
10. Acs, B., Madabhushi, A., & Feldman, M. (2019). Artificial intelligence-assisted digital pathology: A primer on image analysis and machine learning. *Modern Pathology*, 32(1), 45-54.

11. Pantanowitz, L., Sinard, J. H., Henricks, W. H., et al. (2018). Validating whole slide imaging for diagnostic purposes in pathology: Guideline from the College of American Pathologists Pathology and Laboratory Quality Center. Archives of Pathology & Laboratory Medicine, 142(5), 42-50.

УДК 351:004

Дубель М.В.

доктор філософії,

асистент кафедри політології та державного управління

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Крамаренко Д.А.

студент

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДЕРЖАВНИХ ПОСЛУГАХ ТА УПРАВЛІННІ

Галузь дослідження і розвитку штучного інтелекту наразі переживає стрімке піднесення. Щомісяця з'являється усе більше новин, які присвячені новим вмінням штучного інтелекту(ШІ). У все більшій кількості сфер якість його праці обганяє людську: перемоги у логічних іграх, створення контенту, додатків, аналіз даних. Звісно, подібний успіх не може не тривожити, однак набагато цікавішим є можливе використання ШІ для оптимізації багатьох забюрократизованих державних процесів, підвищення якості прийняття рішень, при зменшенні витрат часу на їх прийняття.

Наразі тренд по впровадженню штучного інтелекту у приватних компаніях продовжує активно зростати. Усе більше великих корпорацій ефективно застосовують його у власній діяльності.

Переконуючись у ефективності даного інструменту все більше прогресивних людей закликають до більш активного його застосування у наданні державних послуг та управлінні.[1] Головними перевагами цього є:

- Підвищення зручності та якості надання послуг населенню. Конкретно в Україні отримання значної кількості послуг вимагає високих витрат часу та приносить негативні емоції.
- Відносно дешевий спосіб для політичної верхівки продемонструвати власну виключність та вміння йти у ногу з часом. Серед населення є досить великий запит на покращення державних послуг та управління. Також це підвищить рівень національної гордості.
- Завдяки застосуванню сучасної технології можливо суттєво скоротити зайві видатки, спрямувавши ці гроші на більш пріоритетні завдання.
- Державний сектор зможе за той же період виконувати набагато більше роботи, що допоможе звернути увагу на ті питання, які раніше не вирішувалися через брак часу
- Забезпечення більш правильної інтерпретації великих масивів даних. Часто високопосадовці через різноманітні когнітивні порушення приймають помилкові рішення.

Таким чином, завдяки ІІІ буде можливо створити ефективнішу систему, виявлення аномалій і закономірностей, а також відкриття нових рішень за допомогою динамічних моделей і симуляції в реальному часі, яка буде заснована на працях найкращих світових вчених та бізнесменів[2].

Варто врахувати, що в умовах перманентного «відтоку мізків» через війну та низьку якість життя, порівняно з сусідніми країнами-членами ЄС, це є одним з найдешевших та відносно найпростіших способів отримати високу якість державного управління з наявних ресурсів.

Провівши аналіз можна зробити висновок, що найбільш сприятливими галузями для використання ІІІ є:

1. Охорона здоров'я. Дана галузь постійно недофінансується та стрімко деградує останні 35 років. Багато високо компетентних спеціалістів

виїхало після початку війни та ще більше виїде після зняття обмежень на виїзд чоловікам. Застосування цифрового асистента, який зможе аналізувати дані аналізів та скарги пацієнтів в режимі онлайн, навченого консультувати за найкращими світовими практиками, зможе скоротити тиск на громадські лікарні та припинити фінансувати пусті лікарняні приміщення, зосередившись на високоспеціалізованій та екстреній допомозі.

2. Освіта. Нічим не кращою є ситуація в українській освіті, яка є надзвичайно застарілою. У даній сфері досить перспективним є розвиток домашньої заочної освіти. Цифрова модель вчителя навчена найбільш повним знанням та найефективнішим методам викладання суттєво підвищить якість викладання, буде легко, швидко та ґрунтовно перевіряти домашні завдання, скоротити роздуті штати шкіл та заощадити гроші, зосередивши живих людей лише на групових очних соціальних заняттях та контролі успішності.
3. Оборона. Як показала війна з росією, наявність великої кількості професійних військових керівників в сучасних умовах є не лише запорукою ефективного управління ресурсами, а й запорукою існування Української держави. Контроль закупівель та ресурсів, аналіз поступаючих даних під час використання різноманітних видів зброї та різних умов, скорочення часу на мобілізацію через призов на певний список постів найбільш відповідних для цього людей, порада прийняття оперативних та стратегічних рішень при моделюванні військових дій за передовими стандартами та багато інших можливих галузей.
4. Податкові служби та боротьба з корупцією. Завдяки впровадженню ІІІ є великий простір дій для запобігання ухилення від податків фізичних та юридичних осіб, сплаті ввізних мит. Введення цифрової гривні, як єдиного легального засобу платежу у поєднанні з жорстким контролем платежів дозволить мати повний контроль над корупцією в Україні.

5. Судочинство. Україна десятиліттями безуспішно займається реформуванням судової системи, а саме ШІ є тим вікном для швидкого реформування галузі. ШІ навчений на десятках тисяч, а то й мільйонах еталонних справ зможе забезпечити громадянам справедливе та неупереджене правосуддя. Наразі прецедент із застосування Chat-GPT у судочинстві трапився у Колумбії.[3] Використання більш потужних моделей ШІ дозволить ще більше покращити правосуддя.

Насправді галузей для застосування ШІ в державних послугах та управлінні надзвичайно багато. Дане питання потребує набагато глибшого та більш компетентного аналізу. Держави, які першими почнуть застосовувати передові технології зможуть суттєво вирватись уперед.

Висновки. Галузь дослідження і розвитку штучного інтелекту наразі переживає стрімке піднесення. Висока ефективність ШІ у розв'язанні безлічі завдань та велика кількість переваг приводить до активних дискусій щодо його активного впровадження у державні послуги та управління. Через проблему «відтоку мізків», це є одним з найдешевших та відносно найпростіших способів отримати високу якість державних послуг та управління з наявних наразі ресурсів. Провівши аналіз можна зробити висновок, що найбільш сприятливими галузями для використання ШІ є: охорона здоров'я, освіта, національна оборона, боротьба з корупцією, ухиленням від податків, судочинство, неправомірне отримання соціальної допомоги та багато інших галузей.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Valle-Cruz, D., Alejandro Ruvalcaba-Gomez, E., Sandoval-Almazan, R., & Ignacio Criado, J. (2019, June). A review of artificial intelligence in government and its potential from a public policy perspective. In Proceedings of the 20th Annual International Conference on Digital Government Research (pp. 91-99).
2. Mehr, H., Ash, H., & Fellow, D. (2017). Artificial intelligence for citizen services and government. Ash Cent. Democr. Gov. Innov. Harvard Kennedy Sch., no. August, 1-12.

3. Colombian judge says he used ChatGPT in ruling, URL: <https://www.theguardian.com/technology/2023/feb/03/colombia-judge-chatgpt-ruling> (дата звернення: 06.05.2023).

УДК 334.027

Дубенчук С.А.
студентка IV курсу
ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Економова Ю.О.
студентка IV курсу
ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
науковий керівник:
Наумова О.О.
к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННИХ ТОРГІВ ДП «СЕТАМ»: ПРОБЛЕМИ ТА НЕДОЛІКИ

Державне підприємство «Система електронних торгів арештованим майном» (надалі по тексту - ДП «СЕТАМ») спеціалізується на організації електронних торгів, на яких реалізує арештоване та конфісковане майно, активи банків та інших кредиторів/прав вимоги, непрофільних/неліквідних активів, продаж NPL, добровільну реалізацію майна фізичних і юридичних осіб. Метою створення підприємства є поліпшення ефективності процесу торгів арештованим та конфіскованим майном в Україні та зменшення витрат держави. За весь період існування ДП «СЕТАМ» вдалося реалізувати активів на суму близько 20,23 млрд. грн. та здійснити 79 413 успішних торгів [1].

Серед чисельних переваг проведення електронних торгів ДП «СЕТАМ» існують і досі нерозв'язанні проблеми, серед яких виокремлюють конфлікти інтересів та непрозорість роботи, а також відсутність публічно доступної інформації у достатньому обсязі [2].

Конфлікт інтересів в ДП «СЕТАМ» реалізується в тому, що одна юридична особа поєднує в собі функції продавця - організатора торгів, та адміністратора електронної системи. Це може призводити до того, що послаблюється контроль за дотриманням реалізації майна під час торгів.

Другою вагомою проблемою є непрозорість роботи, зокрема, відсутність достатнього обсягу публічно доступної інформації, необхідної для покупця. Трапляються випадки, коли допущений до електронних торгів покупець може отримати повідомлення про відхилення його заявки. Відсутність регламентованої документації процедури дискваліфікації учасника торгів призводить до непрозорості роботи системи електронних торгів.

Аналіз роботи системи електронних торгів дозволив виявити проблему недостатньої інформації про учасників торгів. Це може позначитися на тому, що до торгів можуть бути допущені афілійовані особи, але система не буде фіксувати, а відповідно і відображати таку інформацію.

Не менш значною проблемою роботи системи електронних торгів є відсутність вичерпної інформації про торги, зокрема, повної інформації про лоти. Мова йде про неповну інформацію про якість майна, яке виставлено на торги. Часто трапляються випадки, коли у переможців торгів виникають проблеми зі зняттям наявних обтяжень, оформлення права власності на придбане майно, через судові оскарження результатів торгів попередніми власниками.

Враховуючи те, що СЕТАМ отримує винагороду за свої послуги та частку з продажу майна, а також отримує гарантійні внески учасників, то за таких умов підприємство зобов'язане надавати покупцям релевантну інформацію про лоти в повному обсязі, своєчасно вживати усі необхідні заходи для усунення проблем з оформлення права покупцями на придбане майно, а також покращувати

функціонування електронних торгів для збільшення довіри населення до роботи ДП «СЕТАМ».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Офіційний сайт СЕТАМ URL: <https://setam.gov.ua/>
2. Риженко К. Електронні торги: чому потрібно змінювати СЕТАМ. New Voice, 2019 <https://biz.nv.ua/ukr/experts/ministerstvo-yusticiji-areshtovane-mayno-torgi-novini-ukrajini-50036313.html>

УДК 004.8, 004.9, 004.62

Ізонін І. В.,

*к.т.н., доцент, доцент кафедри систем штучного інтелекту
Національний університет «Львівська політехніка», Львів*

Бейда Я.Р., Федорчук М.А., Машталір Д.Б., Підкостельний Р.Р.

*студенти кафедри систем штучного інтелекту, Національний
університет «Львівська політехніка», Львів*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОРОТКИХ ВИБІРОК ДАНИХ: МЕТОДИ АУГМЕНТАЦІЇ ДАНИХ

Останні досягнення в розвитку апаратного забезпечення і обчислювальних потужностей, технологій інтернету речей та інструментарію штучного інтелекту створюють ряд передумов для ефективного застосування методології машинного навчання для розв'язання низки складних задач в різних галузях промисловості, сфери послуг, маркетингу, електронної комерції, медицини, матеріалознавства тощо. Розвиток цього напрямку ґрунтується на опрацюванні зібраних структурованих та слабоструктурованих даних різних обсягів. Проте, дедалі частіше виникають задачі з обмеженим обсягом доступних даних для реалізації процедур навчання методами штучного інтелекту. Це спричинено різними факторами: значними часовими витратами на отримання наборів даних

необхідного обсягу (ряд медичних задач), значними ресурсними, в тому числі фінансовими витратами (ряд задач матеріалознавства), або просто відсутністю достатньої кількості даних, які на визначений момент часу відібрати проблематично (ряд задач маркетингу) [1].

У випадках складних, нелінійних взаємозв'язків між великою кількістю вхідних атрибутів короткого набору даних, прості, лінійні моделі не забезпечують достатньої точності. Саме тому вони обмежуються дуже вузьким класом задач при опрацюванні коротких наборів даних. Цю ситуацію можна виправити шляхом застосування більш складних регресійних моделей із використанням, наприклад, методів машинного навчання. Проте вони також стикаються із рядом проблем під час аналізу коротких наборів даних. Перш за все це дуже низька точність методів машинного навчання чи штучних нейронних мереж, а також проблеми перенавчання, які характерні для подібних задач. Окрім цього - дуже низька здатність моделей до генералізації, а також дуже мала розмірність валідаційної вибірки для підбору оптимальних параметрів методів (у випадку використання ітеративних ШНМ). Все це накладає ряд обмежень, подекуди і унеможливорює застосування існуючого інструментарію машинного навчання для аналізу коротких вибірок даних. Оскільки мова йде про нестачу даних для навчання моделей, то одним із інтуїтивних підходів до її розв'язання є методи аугментації даних [2].

Аугментація даних - це процес генерації нових зразків/векторів даних шляхом зміни чи доповнення оригінального набору даних [2]. Цей підхід може допомогти збільшити кількість даних для навчання моделей чим покращити її ефективність. Серед основних класів методів аугментації табличних наборів даних слід виділити такі:

- визначення закону розподілу в наявному наборі даних та аугментація на його основі, що у випадку коротких наборів даних є нетривіальною задачею;
- використання випадкових зміщень/відхилень чи додавання випадкового шуму, що може спричинити синтез нових зразків, які суттєво деформують ознаки порушуючи при цьому природний стан речей у заданому наборі

даних;

- використання засобів штучного інтелекту (генеративно-змагальні мережі, автоенкодера, тощо) для генерації нових даних, що вимагає підбору великого числа параметрів роботи подібних методів, а також визначення моделі оптимальної складності регресора чи класифікатора під час навчання на штучних даних;
- використання математичних операцій (наприклад, додавання, віднімання, множення, ділення) для синтезу нових зразків/векторів на основі існуючих.

У цій роботі ми досліджуємо ефективність двох останні класів методів аугментації даних для підвищення точності прогнозу існуючими алгоритмами методами машинного навчання.

Національний фонд досліджень України фінансує це дослідження з державного бюджету України в рамках проекту № 2021.01/0103.

ЛІТЕРАТУРА

1. E. V. Nekler, et. al, 'Why we need a small data paradigm', BMC Med, vol. 17, 2019. DOI: 10.1186/s12916-019-1366-x
2. Shuai Huang, Houtao Deng. Data Analytics: A Small Data Approach, 1st Edition. CRC Press. Taylor & Francis group, 2021, P. 273. ISBN 9780367609504

РОЛЬ АНАЛІЗУ ВЕЛИКИХ ДАНИХ У БІЗНЕС-АНАЛІТИЦІ

Цифрова економіка трансформує економічну діяльність, формує нові бізнес-моделі та удосконалює існуючі, впроваджує хмарні технології та штучний інтелект, накопичує великі обсяги даних (Big Data) [1].

Аналітику великих даних (Big Data Analytics) можна використовувати для аналізу великих обсягів даних із багатьох джерел, таких як опитування клієнтів, відвідування веб-сайтів і показники продажів. Потім ці дані можна використовувати для виявлення тенденцій, виявлення вподобань клієнтів і надання кращого обслуговування клієнтам. Використовуючи потужність аналітики великих даних, компанії можуть краще зрозуміти свою клієнтську базу, дозволяючи їм приймати більш стратегічні рішення.

Аналітика великих даних також може допомогти компаніям покращити свою діяльність, надаючи інформацію про внутрішні операції. Наприклад, аналітика великих даних може виявити неефективність процесів, визначити сфери, які потрібно вдосконалити, і розкрити нові можливості для зростання.

Також, аналітика великих даних може надати підприємствам конкурентну перевагу, допомагаючи їм краще зрозуміти своїх конкурентів. Аналізуючи дані про конкурентів, підприємства можуть краще зрозуміти стратегії своїх конкурентів, що дозволить їм адаптувати власні стратегії, щоб отримати перевагу на ринку.

Сьогодні аналітика великих даних революціонує процес прийняття бізнесом рішень. Використовуючи потужні інструменти візуалізації даних, підприємства можуть швидко й легко інтерпретувати великі масиви даних і

отримувати цінну інформацію про поведінку клієнтів, тенденції та ринкові можливості.

Візуалізація даних дозволяє компаніям мати цілісне уявлення про свої дані, дозволяючи їм швидко визначати закономірності, тенденції та викиди. Цей тип аналізу допомагає їм створювати кращі стратегії для сегментації клієнтів, маркетингу та розробки продуктів.

Візуалізація даних також дозволяє компаніям зрозуміти великі набори даних. Створюючи візуальне представлення даних, компанії можуть краще зрозуміти поведінку клієнтів і ринкові тенденції. Цю інформацію потім можна використовувати для прийняття рішень, дозволяючи компаніям приймати більш обґрунтовані рішення на основі даних, які вони мають.

Візуалізація даних також є чудовим інструментом для виявлення кореляції між різними наборами даних. Переглядаючи візуалізацію даних, компанії можуть визначити зв'язки між різними змінними та отримати цінну інформацію про свою клієнтську базу. Візуалізацію даних також можна використовувати для визначення потенційних ризиків і можливостей. Виявляючи кореляції між різними наборами даних, підприємства можуть передбачати майбутні тенденції та розробляти стратегії, щоб використовувати їх.

Прогностична аналітика революціонує спосіб використання бізнес-аналітики (BI). Використовуючи потужні методи аналізу даних і алгоритми машинного навчання, прогностична аналітика може надати цінну інформацію, яка допоможе компаніям приймати більш обґрунтовані рішення та краще передбачати майбутнє[2].

Однією з найбільших переваг прогностичної аналітики є здатність визначати закономірності в даних, які інакше можуть залишитися непоміченими. Це дозволяє компаніям стати більш активними у прийнятті рішень і передбачити потенційні ризики та можливості на ринку. Прогностична аналітика також може допомогти компаніям визначити та відстежувати тенденції клієнтів. Аналізуючи поведінку клієнтів, компанії можуть краще зрозуміти вподобання клієнтів і передбачити їхні майбутні потреби. Це може допомогти підприємствам

розробляти кращі продукти та послуги та приймати більш обґрунтовані рішення щодо ціноутворення.

Ще одна перевага прогнозної аналітики полягає в тому, що вона може допомогти компаніям робити точніші прогнози. Аналізуючи історичні дані, прогнозна аналітика може точно передбачити майбутні тенденції та допомогти організаціям краще підготуватися до ринкових змін.

Нарешті, прогнозну аналітику також можна використовувати для підвищення ефективності роботи. Аналізуючи дані з багатьох джерел, прогнозна аналітика може виявити основні причини неефективності та допомогти організаціям визначити сфери, у яких вони можуть покращити свої процеси. Це може допомогти підприємствам заощадити час і гроші, оптимізувавши свою діяльність.

Окрім покращення ефективності бізнесу, Big Data Analytics також може допомогти організаціям зменшити витрати. Використовуючи аналітику великих даних, компанії можуть визначати області для економії коштів і потенційні сфери для вдосконалення. Це може допомогти організаціям підвищити свою операційну ефективність і зменшити операційні витрати.

Big Data Analytics швидко стає важливим інструментом для бізнесу, щоб залишатися конкурентоспроможними на сучасному ринку. Використовуючи аналітику великих даних, компанії можуть отримати детальну інформацію про своїх клієнтів, виявити нові можливості та зменшити витрати, одночасно підвищуючи ефективність свого бізнесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Краус Н.М., Краус К.М., Марченко О.В. Цифрова економіка та інноваційно-підприємницький університет крізь призму конкурентоспроможності. Ефективна економіка. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/7.pdf
2. New Business Models For A New Global Landscape. BCG November, 2017. URL: <https://www.bcg.com/publications/2017/globalization-new-business-models-global-landscape>

Кондаурова Д.О.

*Факультет фінансів та цифрових технологій,
здобувач вищої освіти 2-ого курсу, групи ФБД-21-2,
Державний податковий університет*

Науковий керівник:

Москаленко Н. В., к.е.н., доцент,
Державний податковий університет

СУТЬ ЦИФРОВИХ ГРОШЕЙ ТА ВИКОРИСТАННЯ СВДС У БАНКІВСЬКІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ

Гроші є одним із найдавніших явищ у житті суспільства і безпосередньо приймають участь у господарській діяльності підприємств, як в готівковій так і в безготівкових формах. Поштовх до появи та розвитку цифрових грошей дало збільшення кількості інтернет-магазинів та розвиток електронної торгівлі в Україні та світі в цілому. Процес появи таких грошей пов'язаний з задоволенням нових потреб людини, а також підвищеними вимогами до надійності та ефективності платежів.

Спочатку цифрова економіка стосувалася лише фінансових процесів та пов'язаних з ними послуг, але сьогодні вона присутня майже у всіх сферах управління, починаючи від оцифрування документів і закінчуючи електронним урядом. Під впливом цифрової економіки, системи автоматичного проектування перетворюються у відокремлені складові банків, які інтегруються з інтернетом речей та штучним інтелектом. Ця нова сходинка цифрової економіки вимагає нестандартного підходу до управління банківськими установами, а також збільшення ІТ-потенціалу банківського сектора.

Цифрова економіка — це також цифровий ринок. Якщо українські ІТ компанії можуть дозволити собі найсучасніше обладнання, то малий та середній бізнес, потенційні покупці їх товарів та послуг в Україні, обмежені як у техніці, так і у фінансах. [2].

Електронні гроші, тобто, e-money, e-гроші, електронна готівка, електронні обміни, цифрові гроші, цифрова готівка, а також цифрові обміни — означення грошей чи фінансових зобов'язань, обмін та взаєморозрахунки з яких проводяться за допомогою інформаційних технологій, тому приймаючи електронні гроші як засіб платежу, підприємства отримують окремі переваги економічного та соціального характеру, зокрема:

- зменшується контакт людей з готівкою — потенційно небезпечним переносником шкідливих бактерій;

- покращання умов праці осіб, що працюють з готівкою: зменшення контакту з потенційно небезпечною готівкою, зменшення затрат часу на одного клієнта, зниження емоційного навантаження, а саме ризик помилки працівника при прийнятті електронних грошей зводиться до нуля на відміну від прийняття готівки, коли працівник може помилитись при рахуванні та перевірці на справжність банкнот;

- зменшення витрат на виготовлення, обслуговування та знищення готівки;

- використання електронних грошей як електронного заміника банкнот і монет у розрахунках з населенням може дозволити зменшити витрати на розрахунково-касове обслуговування в банку та інкасацію готівки;

- розрахунки електронними грошима пришвидшують операції з купівлі-продажу товарів за рахунок своєї абсолютної подільності — можливості моментального списання необхідної суми коштів;

- як платіжний інструмент на пред'явника електронні гроші безособові — ідентифікується електронний гаманець, а не його власник [3].

Цифрова валюта центрального банку CBDC – новий формат цифрової валюти, яку емітують центральні банки країн. Це повноцінний аналог національної валюти. Її можна використовувати як повноцінний засіб платежу. Різниця лише у тому, що CBDC існує виключно в електронному вигляді та може зберігатися на віртуальних гаманцях. Обіг цифрових грошей здійснюється з використанням не звичайної банківської системи, а окремої цифрової системи,

яка забезпечує більшу швидкість обробки трансакцій та безпеку завдяки захисту криптографічними протоколами. Мотивація центральних банків щодо запровадження CBDC полягає передусім у їхньому намаганні повернути монетарну політику в державі під свій контроль. Серед інших причин – намагання створити універсальний платіжний інструмент чи розрахунковий актив для децентралізованої фінансової інфраструктури або отримати додатковий інструмент впливу на фінансову систему держави [4].

Ми дослідили, що метою центрального банку є максимізація ефективності CBDC у виконанні основних функцій будь-якої публічної валюти, а саме, його ефективність як засобу обміну, його безпека як засіб збереження вартості та його стабільність як одиниця обліку господарських і фінансових операцій. Використовуючи ці критерії, ми ідентифікуємо такі характеристики добре спроектованого CBDC:

- CBDC на основі облікового запису може служити практично безкоштовним засобом обміну. Такі рахунки можуть зберігатися безпосередньо в самому центральному банку або бути доступними шляхом державно-приватного партнерства з комерційними банками;

- CBDC, що приносить відсотки, може забезпечити надійне збереження вартості з нормою прибутку відповідно до інших безризикових активів, таких як короткострокові державні цінні папери. Процентна ставка CBDC може служити основним інструментом проведення монетарної політики;

- щоб полегшити поступове застаріння паперової валюти, можна створити CBDC широко доступні для громадськості, із градуованим графіком комісій за перекази між ними готівкою та CBDC. Отже, коригування процентної ставки CBDC не буде обмежена будь-якою ефективною нижньою межею;

- концепція грошово-кредитної політики може сприяти стабільності справжньої ціни, тобто реальної вартість CBDC залишатиметься стабільною з часом з точки зору широкої споживчої ціни індекс. Такі рамки сприяли б системній та прозорій поведінці монетарної політики [1].

Отже, можемо зробити висновок, що сучасні електронні гроші – це цифри, які записані на рахунках у банках і на відміну від традиційних електронних грошей саме цифрові валюти центробанків – це повноцінний еквівалент готівки, який існуватиме у вигляді коду. Вони є грошима та ніяким чином не залежать від здатності банків чи інших фінансових посередників їх обслуговувати. В свою чергу CBDC є повноцінною валютою і робить більшу частину фінансових процесів прозорими, тому в подальшому майбутньому має великі перспективи у використанні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Bordo M. D., Levin A. T. Central bank digital currency and the future of monetary policy [Електронний ресурс] / Bordo M. D., Levin A. T. // NBER Working Paper. – 2017. – Режим доступу: <https://www.nber.org/papers/w23711.pdf>

2. Риженко О. DigitalbyDefault — принципи цифрової економіки 12.07.2017 р. [Електронний ресурс] / Олександр Риженко. – Режим доступу: <https://nachasi.com/2017/07/12/digital-by-default-ukr/>

3. Легенчук С. Ф. Облікове відображення операцій з електронними грошима: методичний аспект [Електронний ресурс] / С. Ф. Легенчук, А. П. Семенець // Науковий вісник Херсонського державного університету. – 2017. – № 23. – С. 144–147. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_23\(3\)_36](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2017_23(3)_36).

4. Лазоренко А. Що таке CBDC та чи корисно запроваджувати цифрову валюту в Україні під час війни [Електронний ресурс] / Андрій Лазоренко // стаття. – Режим доступу: <https://forbes.ua/innovations/shcho-take-cbdc-ta-chi-korisno-zaprovadzhuвати-tsi-fru-valyutu-v-ukraini-pid-chas-viyni-20102022-9180>

Кудашкіна К.В.

здобувачка,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Ахновська І.О.

к.е.н., доцент кафедри підприємства, корпоративної та просторової економіки,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Безпека підприємства є важливою умовою для забезпечення ефективної діяльності підприємства. У ході розвитку технологій та зміни тенденцій зазнали змін і безпекові складові та чинники. Диджиталізація та цифровізація стають невід'ємною частиною людського існування, внаслідок чого провокують значні зміни у багатьох сферах, в тому числі і в підприємстві. Дана тема була досліджуваною вченими та експертами різних країн та галузей економіки. Вітчизняні дослідники також зробили свій внесок, що можна побачити у роботах С. Смірної, В. Бакай, Г. Ткачук, Л. Кургузенкової та інших. Мета дослідження полягає в ідентифікації ключових чинників, що впливають на економічну безпеку підприємств в умовах цифровізації.

Протягом свого існування підприємство стикається з факторами впливу, які можуть бути позитивними, а можуть становити загрозу. Ці загрози можуть бути зовнішнього та внутрішнього походження. Система економічної безпеки спрямована на те, аби управляти цими факторами та наслідками, які вони спричиняють.

Для підприємства будь-якої форми та галузі можна виділити наступні складові економічної безпеки в умовах цифровізації (рис. 1).

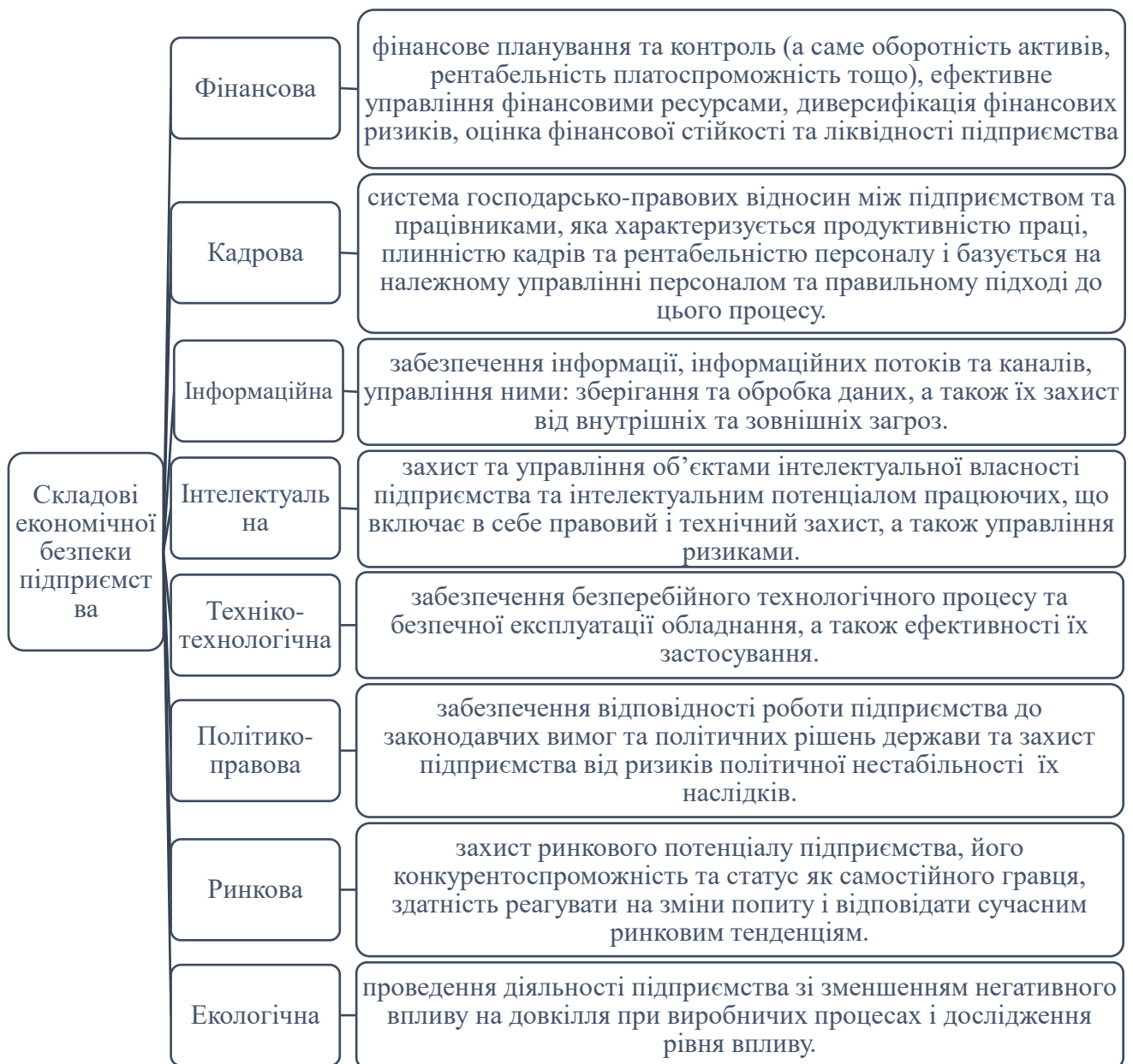

Рисунок 1. Складові економічної безпеки підприємства

Створено автором на основі джерел [1-2]

Тож, аби забезпечити належний рівень економічної захищеності, необхідно опиратись на вказані складові. На їх основі та аналізі формуються чинники, які допомагають протистояти загрозам.

Доступ до інформації підприємства стає більш відкритим, у відкритих джерелах можна знайти інформацію про підприємство. Останнім часом стало важче забезпечувати конфіденційність інформації і контролювати її витік,

виникає потреба протистояти кібертероризму та кібератакам, що є абсолютно новим. Тож, окрім чинників, які базуються на постійних складових економічної безпеки, дані ризики сформуvalи абсолютно нові фактори впливу.

Таблиця 1 - Чинники економічної безпеки, зумовлені появою цифровізації

Чинник	Характеристика
Кібербезпека	Безпека інформаційних технологій та виробленої інформації, протидія кібератакам та система захисту від зловмисницьких нападів
Кадровий потенціал	Забезпеченість кадрами, які розуміються на новітніх технологіях і здатні працювати з ними
Цифрова безпека	Захищеність функціональних складових в умовах цифровізації, заходи спрямовані на мінімізацію ризиків е-бізнесу
Інформаційна безпека	Захищення важливих інтересів підприємства від крадіжки та розповсюдження, їх спотворення

Створено автором на основі джерел [3-4]

Крім наведених чинників, які з'явилися тільки в умовах цифровізації (виключаючи інформаційну безпеку, яка існувала до появи цифрових технологій), варто зазначити ті, які існували до її появи, але набули нового значення. До них належать:

- **Фінансова стійкість.** Розвиток та впровадження нових технологій, їх обслуговування та підтримання на належному рівні потребує значних фінансових вкладів, тож для забезпечення розробки та впровадження цифрових інструментів підприємство повинно мати стійкі фінансові показники.

- **Юридична безпека.** З розвитком та розповсюдженням новітніх технологій більшого значення набули питання, пов'язані з захистом прав у цифровому середовищі та інтелектуальної власності.

Потрібно також враховувати, що економічна безпека в умовах цифрових трансформацій повинна включати в себе моделювання ризиків та загроз, які

надходять з кіберпростору, а також моделювання системи економічної безпеки та оцінку рівня її захищеності.

Підсумовуючи, можна сказати, що підприємству в сучасних умовах необхідно не тільки адаптуватись під нього, впроваджуючи нововведення, а й могли нівелювати ризики, які вони за собою несуть. Підприємство повинно бути забезпечене належним правовим і технічним захистом, вміти управляти ризиками, аби зберегти фінансову та ринкову стійкість, інформаційно-інтелектуальну цілісність, а також реагувати на нові можливі виклики технічного прогресу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Тульчинська С. О., Солосіч О. С., Чорній В. В. Вплив діджиталізації управлінських процесів на систему забезпечення економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 9. С. 54–58. DOI: [10.32702/2306-6814.2021.9.54](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2021.9.54)
2. Ковальчук А. М. Детермінанти забезпечення мотиваційного управління економічною безпекою підприємств в умовах стійкого розвитку. *Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. Серія Економічні науки*. - 2020. - № 3 (147). - С. 98-107.
3. Смірная С. Забезпечення безпеки підприємств в умовах цифрових трансформацій. *Socially competent management of corporations in behavioral conditions economics*. 2021. С. 197–199. URL: https://www.researchgate.net/profile/Kostiantyn-Pavlov/publication/356635518_SOCIALLY_COMPETENT_MANAGEMENT_OF_CORPORATIONS_IN_BEHAVIORAL_CONDITIONS_ECONOMICS_Collection_of_scientific_papers_Chapter_I/links/61a5fc1e0cfb7a4faa7436c9/SOCIALLY-COMPETENT-MANAGEMENT-OF-CORPORATIONS-IN-BEHAVIORAL-CONDITIONS-ECONOMICS-Collection-of-scientific-papers-Chapter-I.pdf#page=197 (дата звернення: 04.05.2023).
4. Бакай В. Забезпечення економічної безпеки підприємства на основі використання цифрових технологій. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. Т. 1, № 4. С. 32–35. URL: http://lib.khmnu.edu.ua/pdf/visnyk_tup/2020/VKNU-ES-2020-N-4-T1-284.pdf (дата звернення: 04.05.2023).

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ РОЗПОДІЛЕНОГО ЗАХИЩЕНОГО ЗБЕРІГАННЯ ДАНИХ ДЛЯ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Основною метою кібербезпеки є гарантувати безпеку користувачів та їх даних. Зазвичай кібератаки спрямовані на пошкодження важливих даних у корпоративній та персональній мережі або отримання доступу до них. Такі атаки можуть здійснювати як окремими особами так і цілими організаціями. В більшості випадків метою кіберзлочину є доступ до платіжних даних або інформації за яку можна отримати гроші.

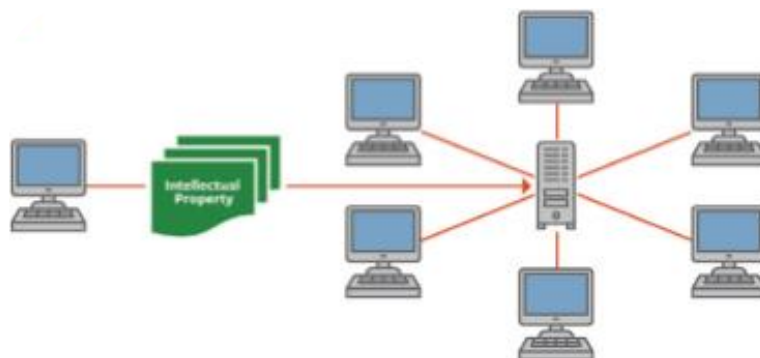
Вимоги кібербезпеки часто замість того, щоб стимулювати проектування стійких мереж, призводять до додавання засобів контролю безпеки до існуючої архітектури системи. Контроль безпеки необхідний, проте він не усуває першопричину вразливості, якою є недосконалість людей, які використовують мережу. Така вразливість відома, тому більшість методів доступу до даних включають обман користувача, щоб він відвідав скомпрометований веб-сайт, натиснув шкідливе посилання, завантажив зловмисне програмне забезпечення або вставив скомпрометований USB-накопичувач [1].

Стратегії кібербезпеки зосереджуються на навчанні розпізнавати та уникнути спробу ввести в оману, проте користувачі з часом все одно можуть стати жертвами обману і як результат - зловмисники отримують доступ до інформації. Основними типами кібер атак для досягнення таких цілей можна вважати:

- шкідливе програмне забезпечення;
- фішинг;

- атаки типу «Відмова в обслуговуванні» (DDoS);
- SQL-ін'єкції;
- міжсайтові сценарії;
- бот-мережі;
- зловмисні програми з вимогою викупу.

Поширені системи зберігання інформації зазвичай використовують централізовану структуру (рис. 1).

Рисунок 1 – Передача інформації в централізованій системі

При передачі даних в централізованій системі за обробку інформації відповідає сервер. Будь-який запит у мережі проходить через нього і у випадку кібератак саме він, в першу чергу, піддається загрозам. Атака може бути здійснена як із зовнішньої мережі так і з робочих станцій підключених на пряму. У випадку пошкодження сервера інформація зазвичай повністю втрачається.

Одним із ефективних шляхів боротьби із кіберзагрозами є налаштування мереж таким чином, щоб збільшити їх стійкість після атак. Зокрема, перейти від захисту пристроїв, таких як сервери та робочі станції, до забезпечення можливості негайного відновлення даних на цих пристроях [2].

Таким рішенням можуть слугувати децентралізовані системи зберігання файлів [3], які замість зберігання файлів і даних на центральному сервері розбивають, хешують та шифрують файли, зберігаючи потім фрагменти в кількох місцях (рисунок 2).

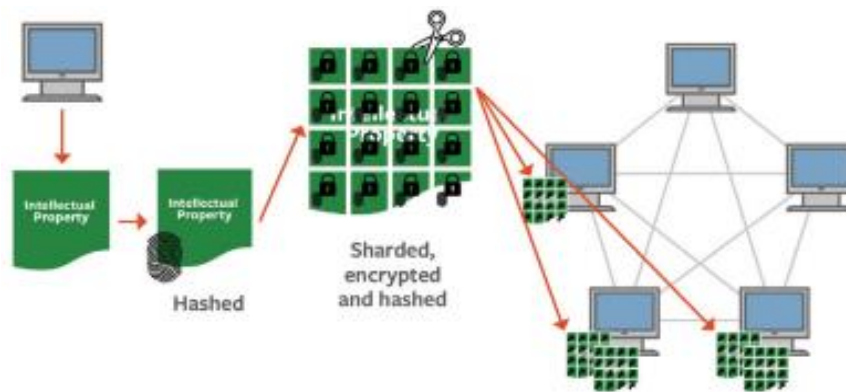

Рисунок 2 – Передача інформації в децентралізованій системі

У випадку кібератаки на децентралізовану систему користувачі можуть відмовитися від скомпрометованих пристроїв використовуючи нові машини, щоб повторно зібрати свої файли та відновити роботу у звичному режимі, а шифрування запобігає використанню їх для вимагання чи інших цілей. Децентралізовані системи є привабливими та поширеними рішеннями для керування великими та складними системами, такими як енергетичні підприємства, робототехніка, водопровідні мережі, бездротові сенсорні мережі, керування трафіком тощо [4].

Одним із шляхів застосування децентралізованих систем є створення систем резервного копіювання даних, де для забезпечення конфіденційності даних використовуються додаткові методи захисту. Таким методом є використання непозиційних систем числення, а саме системи залишкових класів (СЗК), що дає можливість реалізувати ефективну систему розподіленого зберігання даних. Це досягається шляхом розділення повідомлення на фрагменти та їх поділу на систему взаємно простих модулів. Отримані залишки зберігаються в розподілених сховищах, що робить неможливим їх криптоаналіз. Тому, використання системи залишкових класів є одним із напрямків підвищення надійності та захищеності систем зберігання даних [5].

Розроблена система розподіленого захищеного зберігання даних містить наступні компоненти:

- модуль розділення на фрагменти;

- модуль запису/зчитування;
- модуль вибору файлів залишків;
- модуль зворотного перетворення;
- модуль відновлення.

Окрім цього, безпосередньо до модуля запису/зчитування, підключено пристрої зберігання даних кількість яких залежить від обраної конфігурації системи.

Розроблена система розподіленого захищеного зберігання даних дозволяє, завдяки зберіганню файлів залишків на віддалених пристрої, забезпечити захист конфіденційної інформації, а також підвищити надійність за рахунок можливості виявляти та виправляти помилки у фрагментах даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. "Initial Access," MITRE ATT&CK, July 19, 2019. (<https://attack.mitre.org/tactics/TA0001>)
2. U.S. Cybersecurity and Infrastructure Security Agency, "How Can I Protect Against Ransomware," – 2021. (<https://www.cisa.gov/stopransomware/how-can-i-protect-against-ransomware>)
3. Ali, S., Wang, G., White, B., & Cottrell, R. L. (2018). "A Blockchain-Based Decentralized Data Storage and Access Framework for PingER. *2018 17th IEEE International Conference On Trust, Security And Privacy In Computing And Communications / 12th IEEE International Conference On Big Data Science And Engineering (TrustCom/BigDataSE)*, New York, NY, USA, 2018, pp. 1303-1308.
4. Hassan, S., Ibrahim, R., Bingi, K., Chung, T., & Saad, N. (2017). "Application of wireless technology for control: A wirelesshart perspective". *Procedia Computer Science*. Vol. 105, P. 240-249.
- Ge, X., Yang, F., & Han, Q.-L. (2017) "Distributed networked control systems: A brief overview". *Information Sciences*. Vol. 380, P. 117-131/
5. Xiao H., Garg, H. K., Hu, J., & Xiao, G. (2016). New Error Control Algorithms for Residue Number System Codes. *ETRI Journal*. – 2016, Vol. 38 (2). P. 326-336.

Кущинська О.О.

студентка IV курсу

ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Спасіченко О.В.

студентка IV курсу

ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

науковий керівник:

Наумова О.О.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,

макро- і мікроекономіки економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ PROZORRO

Публічні закупівлі є важливим інструментом управління державними фінансами та забезпечення рівного доступу до ринку для підприємств різних розмірів. Проте, надзвичайно важливо виявляти та мінімізувати проблеми, що можуть виникнути під час проведення публічних закупівель. Система Prozorro є однією з найбільш ефективних та інноваційних систем закупівель в Україні, проте вона також має свої проблеми (Рис. 1).

Рис. 1. Основні проблеми функціонування системи державних закупівель Prozorro

Джерело: складено авторами самостійно.

3 роки тому у Prozorro з'явилася можливість за допомогою спеціальної кнопки повідомити Держаудитслужбу про порушення в закупівлі прямо зі сторінки цієї закупівлі. У період з запуску функціоналу до кінця травня 2021 року, аудитори звернулися до системи Prozorro з 1206 скаргами на тендери. Аналітики з Dozorro застосували професійний модуль аналітики BI Prozorro, щоб вивантажити дані, а потім опрацювали їх вручну в таблицях. Більше ніж половина скарг (53%) стосувалися неправильного розгляду тендерних пропозицій, що означає безпідставне відхилення або визначення переможця. 8,4% звернень стосувалися дискримінаційних вимог у тендерній документації, 7,7% стосувалися порушень у виборі процедури закупівлі, 6,3% стосувалися порушень у процесі оприлюднення інформації, а 4,6% стосувалися невідповідності тендерної документації вимогам законодавства [1].

Одна з головних проблем публічних закупівель полягає в тому, що існує ризик корупції та недобросовісної поведінки з боку учасників. Це може призвести до зниження якості закупівлених товарів та послуг, підвищення їх вартості, порушення конкуренції та навіть до зовнішнього впливу на процес вибору переможця. Однією з проблем є створення спеціалізованих специфікацій, які не зрозумілі для учасників тендеру і можуть бути виконані тільки фірмою, що пов'язана з замовником. Це було підтверджено скандалом з закупівлею "пристроїв з утримувачем та насадкою", коли замість цього були закуплені швабри, а документи подав лише один учасник [2, 1232].

Крім того, проблемою може бути несвоєчасне виконання зобов'язань з боку виграшного учасника, що може призвести до затримок у реалізації проекту та збільшення вартості. Також можуть виникати проблеми з доставкою товарів та послуг, що може завдати шкоди як самому проекту, так і репутації виграшного учасника.

Для того, щоб мінімізувати ці ризики, необхідно вживати дієвих заходів з підвищення прозорості та відкритості процесу закупівлі. Також важливо проводити ретельний аналіз кожного учасника на предмет їхньої добросовісності та відповідності вимогам тендерної документації.

У зміні від 26 серпня 2022 року до Закону України «Про публічні закупівлі» визначено, що необов'язково на період дії воєнного стану публікувати договори про тендерні закупівлі на платформі підприємствам, які мають стратегічне значення (енергетичної сфери і тд). Це визначає нерівність прав усіх учасників тендерних закупівель.

Актуальним питанням від недавнього часу є локалізація при державних закупівлях. 14 липня 2022 року були внесені зміни до закону "Про публічні закупівлі", які передбачають встановлення ступеня локалізації виробництва як показника місцевої складової у питомій вазі вартості складових частин та комплектуючих виробів, робіт та послуг, що є предметом закупівлі. Згідно з пунктом 29-1 частини першої статті 1 цього закону, вартість вітчизняного виробництва у собівартості товару також враховується при оцінці пропозицій. Законом тимчасово, з 2022 року строком на 10 років, встановлюються такі особливості здійснення процедур закупівлі, якщо вартість предмета закупівлі дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень [3]. Проте реалізація Закону може призвести до порушення таких принципів публічних закупівель, як чесна конкуренція між учасниками, максимальна економія, ефективність та пропорційність, недискримінація та рівне ставлення до учасників. Це негативно вплине на конкуренцію, і коло потенційних гравців із постачальників може бути обмежено тими, хто зможе підтвердити відсоток, необхідний для локалізації виробництва своїх товарів.

Регулювання функціонування системи Prozorro на державному рівні є вкрай важливим для забезпечення прозорості та ефективності державних закупівель в Україні. Прозорість та відкритість процесів закупівель, а також можливість відстеження їхнього перебігу та контролю з боку громадськості і експертів, сприяє підвищенню довіри до державних органів та бізнесу, зменшенню корупції та підвищенню конкуренції серед постачальників. Регулювання системи також забезпечує її стійкість та надійність, що в свою чергу гарантує уникнення можливих помилок та недоречностей в процесах закупівель, а також зменшення можливих ризиків для державного бюджету.

Отже, ефективне регулювання функціонування Prozorro на державному рівні є необхідною передумовою для забезпечення ефективної та прозорої державної закупівельної діяльності в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Звернення про порушення через Prozorro: чому аудиторам варто їх читати. Держзакупівлі.онлайн. URL: <https://news.dzo.com.ua/novini/zvernennya-pro-porushennya-cherez-prozorro-chomu-audytoram-varto-yih-chytaty/> (дата звернення: 09.05.2023)
2. Чернуха Д. Проблеми функціонування та перспективи розвитку системи державних закупівель PROZORRO. *Молодий вчений*, 2018, 11 (63): 1231-1234.
3. Про внесення змін до Закону України «Про публічні закупівлі» щодо створення передумов для сталого розвитку та модернізації вітчизняної промисловості: Закон України від 16.12.2021 р. № 1977-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-20#Text> (дата звернення: 09.05.2023)

Литвин Н.М.

студентка IV курсу

*ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Хитрий О.О.

студент IV курсу

*ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

науковий керівник:

Наумова О.О.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки економічного факультету*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ CHATGPT У МАРКЕТИНГОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Технології та інновації набувають дедалі більшого значення в сучасній маркетинговій діяльності компаній. Зі зростанням кількості даних та інноваційних рішень, компанії мають безліч інструментів для взаємодії зі своїми клієнтами та залучення їх до свого бізнесу. Одним із найбільш перспективних інструментів є штучний інтелект, зокрема, мовні моделі, які здатні генерувати тексти з мінімальною людською участю. У цьому дослідженні ми розглянемо потенційні можливості застосування ChatGPT у маркетингових ініціативах.

ChatGPT – це платформа чат-ботів на базі штучного інтелекту, яка використовує алгоритми обробки природної мови та машинного навчання, щоб дозволити користувачам спілкуватися з машинами, тим самим трансформуючи спосіб взаємодії людей з технологіями штучного інтелекту [1].

Використання інтелектуальних агентів, таких як ChatGPT, стає необхідністю з огляду на оптимізацію витрат компаній на маркетингову політику просування.

Забезпечуючи підвищення ефективності праці, дана технологія створює потенційні можливості розвитку для учасників ринку, що дозволяє швидко отримувати конкурентні переваги.

Основними напрямками використання нововведення ми вбачаємо в наступному:

1. Проведення маркетингових досліджень: збір, агрегація та аналіз даних у текстовому вигляді можуть бути виконанні за допомогою технології ChatGPT у короткий термін та отримати інформацію про ставлення споживачів до компанії та її продукції.

2. Аналіз вебтрафіку. Технологія здатна швидко збирати та аналізувати інформацію про відвідуваність вебсайтів та інші дії користувачів, щоб визначити, як клієнти взаємодіють з назвою та товарами компанії, а це дозволяє підвищити ефективність всіх елементів комплексу маркетингу.

3. Генерація креативних назв продуктів, слоганів, креативних описів продукції у рекламних кампаніях. Звісно все це дозволяє сформувати позитивне уявлення споживачів про компанію, про те як компанія турбується про них та здатна задовольнити їх потреби краще за конкурентів.

Загалом використання технології штучного інтелекту в маркетинговій діяльності компанії дозволяє підвищити рівень якості й ефективності задоволення попиту на ринку, що спонукатиме до економічного зростання й забезпечить довгострокову основу для сталого розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Mijwil, M.; Aljanabi, M.; Ali, A.H. ChatGPT: Exploring the Role of Cybersecurity in the Protection of Medical Information. *Mesopotamian J. Cybersecur.* 2023, 2023, 18–21.

Лящинський Петро Борисович,
аспірант 3 курсу кафедри комп'ютерної інженерії
Західноукраїнський національний університет

Лящинський Павло Борисович
аспірант 2 курсу кафедри комп'ютерної інженерії
Західноукраїнський національний університет

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМ АВТОМАТИЗОВАНОЇ МІКРОСКОПІЇ ДЛЯ ПОКРАЩЕННЯ АНАЛІЗУ БІОМЕДИЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ

Використання інформаційних технологій в медицині сьогодні стає все більш звичним явищем. Це дає змогу значно оптимізувати та змінити спосіб взаємодії лікарів та пацієнтів. Дослідження показують, що досить багато людей у всьому світі хворіють на рак [1]. Особливо найпоширенішим є рак молочної залози у жінок.

В медицині існує різновид зображень, які називаються біомедичними і використовуються для діагностики передракових і ракових захворювань органів людини. Біомедичні дослідження значною мірою залежать від здатності точно й ефективно аналізувати великі обсяги біомедичних зображень, оскільки обробка та аналіз біомедичних зображень є вирішальним етапом у діагностиці передракових захворювань. Індивідуальна терапія та рання діагностика є ефективними стратегіями продовження життя.

В свою чергу біомедичні зображення поділяються на три класи: цитологія, гістологія, імуногістохімія. Отримання цих зображень є трудомістким процесом. Крім того, бази даних зображень у вільному доступі сильно обмежені в кількості наявних даних. Тому одним із актуальних завдань є розширення наявних баз даних штучним способом.

Діагностика цитологічних зображень дозволяє оцінити як якісні, так і кількісні зміни в клітинах, а також ідентифікувати бактерії та позаклітинні та внутрішньоклітинні включення.

Гістологічні зображення дозволяють досліджувати зміни в розподілі груп клітин у певній тканині.

Використовуючи дослідження імуногістохімічних зображень, лікування раку молочної залози може бути адаптоване до пацієнта.

Аналізувати біомедичні зображення в клінічних умовах дозволяють системи автоматизованої мікроскопії (САМ). Більшість САМ складаються з програмного та апаратного забезпечення (мікроскоп, камера тощо). Обробка вхідних зображень, ідентифікація мікрооб'єктів та визначення ознак для подальшої діагностики лікарем-спеціалістом або в автоматичному режимі є ключовими завданнями програмної складової [2]. У більшості наявних на даний момент САМ відсутні інтерфейси користувача для різних груп користувачів, а замість цього використовується єдиний набір алгоритмів і підходів комп'ютерного зору. [3].

У зв'язку з цим виникає проблема створення автоматизованих систем мікроскопії з компонентами штучного інтелекту, які б оптимізували взаємодію користувача з системою та надавали консультації при постановці діагнозу [4].

Розроблена САМ складається із таких модулів:

- база даних;
- облік пацієнтів;
- модуль попередньої обробки зображень;
- модуль підрахунку кількісних ознак;
- модуль діагностування, що включає класифікацію зображень із використанням штучних нейронних мереж.

Для модуля класифікації зображень розроблено власний алгоритм пошуку оптимальної архітектури нейронної мережі, що дозволило досягнути точність класифікації більше 90%.

Розроблена САМ володіє власними інтерфейсами для кожної групи користувачів, наявністю модулів баз даних та модуля комунікації між користувачами. Також розроблена система дає змогу обґрунтувати діагноз базуючись на кількісних характеристиках зображення, а також поставити попередній діагноз з використанням модуля діагностування, який працює на основі штучних нейронних мереж.

ЛІТЕРАТУРА

6. The American Cancer Society medical and editorial content team. URL: <https://www.cancer.org/cancer/breast-cancer/about/howcommon-is-breast-cancer.html>
7. Березький О.М. Segmentation algorithms of biomedical images: development and quantitative evaluation / О.М. Березький, Ю.М. Батько, Г.М. Мельник, С.О. Вербовий // Штучний інтелект, Київ, 2016. - №3 (73). - С. 104-116.
8. Kankaanpää P. Paavolainen BioImageXD: an open, general-purpose and high-throughput image- processing platform / Tiitta S., Karjalainen M., Päivärinne J., Nieminen J. // Nature methods. – 2012. - No 9(7) – p.155-71
9. Berezsky, O., Pitsun, O., Liashchynskyi, P., Derysh, B., & Batryn, N. (2022, September). Computational Intelligence in Medicine. In Lecture Notes in Data Engineering, Computational Intelligence, and Decision Making: 2022 International Scientific Conference" Intellectual Systems of Decision-Making and Problems of Computational Intelligence", Proceedings (pp. 488-510). Cham: Springer International Publishing.

*к.е.н., доцент, завідувачка кафедри міжнародних відносин,
Державний університет економіки і технологій,
докторантка за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини»,
Західноукраїнський національний університет*

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ЯК ВАЖІЛЬ ДОСЯГНЕННЯ КЛІМАТИЧНИХ ОРІЄНТИРІВ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Упродовж останнього десятиріччя потужні світові тренди, цифровий та кліматичний, сформували пріоритетні напрямки політичної адженди більшості країн Європи та світу. Однак, на тлі швидких темпів цифрової трансформації сучасної індустрії, динаміка глобального впровадження «зелених» ініціатив залишається недостатньою для результативної боротьби зі змінами клімату та забезпечення кліматичної сталості світової економіки. Дослідження [1-3] обґрунтовують необхідність інтенсифікації механізмів декарбонізації та кліматичного регулювання задля досягнення «нульового рівня» викидів у задекларованому Паризькою угодою 2050 році. У цьому контексті все більше науковців звертають увагу на широкі можливостях подвійної «цифрової – зеленої» трансформації світової індустрії [4-6].

Цифрові технології можуть зіграти ключову роль у досягненні кліматичної нейтральності світової економіки, зменшенні забруднення та адаптації до нових кліматичних викликів. Зокрема, цифровий моніторинг та контроль вхідних даних, автоматизація та роботизація виробництва на основі Інтернету Речей, можуть підвищити ефективність використання ресурсів і посилити гнучкість та енергоефективність індустріальних систем і мереж [7]. Водночас, енергоефективне управління на основі блокчейну протягом усього життєвого циклу продукту стимулюватиме не тільки процеси декарбонізації, але й сприятиме посиленню конкурентних позицій компаній в умовах зеленого

переходу[8]. Перспективним напрямком у сфері кліматичного регулювання є створення моделей «цифрових двійників» та хмарні обчислення, що сприятиме інноваціям і розробці більш стійких процесів, продуктів, сервісів. Сучасним сектором діджиталізації є супутникові технології обробки даних, які здатні відстежувати прогрес або регрес щодо викидів на рівні окремих геолокацій, регіонів та індустріальних кластерів [5].

Потенціал до цифрової трансформації індустріальної сфери можна оцінити за допомогою показника цифрової конкурентоспроможності, який наведено для деяких країн світу (рис 1).

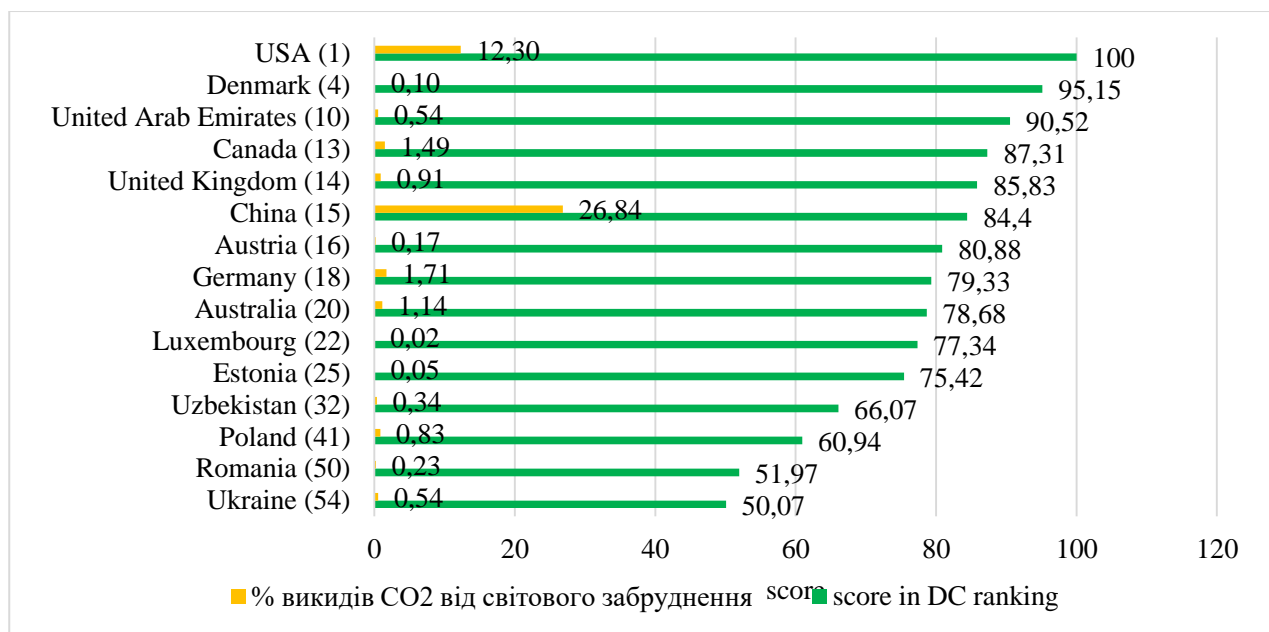

Рис. 1. Цифрова конкурентоспроможність країн у світовому рейтингу (станом на 2021 рік)

Джерело: побудовано автором на основі статистики [9]

Більше 25-ти країн світу показали високі показники цифрової конкурентоспроможності економік (більше 75 балів). Примітно, що країни, як на теперішній час є найбільшими забрудниками планети за кількістю викидів, мають сприятливе цифрове середовище для реалізації проектів діджиталізації у сфері кліматичної нейтральності. Проте багатьом країнам потрібна буде зовнішня технологічна та інвестиційна підтримка у цьому напрямку.

Ключові фактори ризику при реалізації подвійного «зеленого-цифрового» переходу було систематизовано у межах дослідження автора та наочно представлено відповідно до вимірів PESTLE аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

Ключові фактори ризику подвійного «зеленого-цифрового» переходу

Р політичні	Е економічні	С соціальні	Т технологічні	Л юридичні	Е екологічні
<p>Неузгодженість кліматичних політик різних країн, особливо за межами ЄС;</p> <p>Відсутність міжнародних стандартів у сфері еко-діджитал;</p> <p>Низька інституційна спроможність до забезпечення «зеленого-цифрового» переходу;</p> <p>Бюрократична повільність;</p> <p>Відсутність політичного консенсусу</p>	<p>Великі «зелені націнки» - ціна на кліматично-нейтральні товари вища за «брудні» аналоги;</p> <p>Більш екологічні продукти тяжіють до вищих норм споживання;</p> <p>Відсутність опрацьованих бізнес-моделей для еко-діджитал;</p> <p>Високі операційні витрати;</p> <p>Нестача кваліфікованих кадрів у секторі еко-діджитал;</p> <p>Домінування великих компаній-гравців та бар'єри для входження на ринок для малого бізнесу;</p>	<p>Цифровий розрив між соціальними групами;</p> <p>Нерівні можливості та доступ;</p> <p>Розбіжність економічних та кліматичних цінностей;</p> <p>Неусвідомленість кліматичної проблеми у соціумі;</p> <p>Недовіра то технологій;</p>	<p>Різні потужності до впровадження цифрових рішень;</p> <p>Мала кількість кейсів еко-цифрових проєктів;</p> <p>Відсутність технічної інфраструктури;</p> <p>Застарівання технологій;</p> <p>Різний доступ до даних;</p> <p>Відсутність іноваційних рішень для деяких секторів;</p> <p>Недостатня інтер-операбельність, надійність та зрілість деяких технологій для задач клімату;</p>	<p>Відсутність єдиного законодавства у сфері еко-діджитал;</p> <p>Складність правового регулювання деяких технологій, наприклад, блокчейну.</p>	<p>Висока енергетична ємність цифрових технологій для кліматичних задач;</p> <p>Самі цифрові технології є джерелом карбонового сліду через високу ресурсоемність;</p> <p>Цифрові пристрої важко переробляти (у межах економіки спільного споживання);</p>

Зважаючи на окреслені фактори, досягнення кліматичних орієнтирів світової економіки потребує створення та подальшої інтеграції глобальної

системи «цифрового-зеленого» переходу. З точки зору можливостей цифрової економіки, така система потребуватиме реалізації таких напрямків.

По-перше, впровадження глобальної інноваційної інфраструктури, яка забезпечить доступність та масштабність інноваційних проривів у сфері технологічного забезпечення процесів декарбонізації. Хоча на теперішній час, існує багато технологій та еко-цифрових проєктів, проте більшість з них характеризуються недостатньою зрілістю та масового використання та потребують вдосконалення.

По-друге, розбудова надійної та керованої технологічної екосистеми для забезпечення сумісності еко-цифрових рішень, реалізації проєктів «цифрового двійника» та застосування складних ІТ в сфері кліматичного регулювання. Така система дозволить впровадити єдині стандарти діджиталізації для задач декарбонізації.

По-третє, забезпечення прозорості, доступності та безпеки даних, адже результативність діджиталізації у досягненні кліматичної нейтральності буде багато в чому залежати від якості інформаційних потоків між усіма світовими стейкхолдерами.

По-четверте, створення нових сприятливих ринків, які дозволять забезпечити справедливі регуляторні умови для успішної комерціалізації зелених цифрових технологій.

По-п'яте, забезпечення фахівців необхідними навичками у сфері еко-цифрових проєктів, адже рішення у сфері зеленого та цифрового переходу вимагатимуть спеціальних знань та компетенцій від спеціалістів у різних секторах світової економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Logan, M. (2022). The closing window: inadequate progress on climate action makes rapid transformation of societies only option. UN report.
2. Sovacool, B. K., Baum, C. M., Low, S., Roberts, C., & Steinhauser, J. (2022). Climate policy for a net-zero future: ten recommendations for Direct Air Capture.

Environmental Research Letters, 17(7), 074014. Climate policy for a net-zero future: ten recommendations for Direct Air Capture – IOPscience

3. Maksymova, I. (2023). Digitalization-based integration of climate policies of Ukraine and the EU. *Journal of European Economy*, 22(1), 94-110.
4. Bauer, P., Stevens, B., & Hazeleger, W. (2021). A digital twin of Earth for the green transition. *Nature Climate Change*, 11(2), 80-83.
5. Nativi, S., Mazzetti, P., & Craglia, M. (2021). Digital ecosystems for developing digital twins of the earth: The destination earth case. *Remote Sensing*, 13(11), 2119.
6. European Commission (2022). Twinning the green and digital transitions in the new geopolitical context. Publications office of the European Union, 2022 doi 10.2792/022240
7. Freitag, C, et al (2021). The real climate and transformative impact of ICT: A critique of estimates, trends, and regulations, *Patterns* 2
8. EIT Digital (2022). Digital Technologies and the Green Economy report.
9. IMD, W. (2021). IMD World Digital Competitiveness Ranking 2021.

УДК: 338.24

Перевода Ю.А.

кандидат географічних наук,

доцент та докторант кафедри глобальної економіки

Національного університету біоресурсів і природокористування України

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Тваринництво виступає однією з ключових галузей економіки країни та забезпечує економічну і національну безпеку. Однак продукція тваринництва переважно збувається на ринках монополістичної конкуренції, на яких головним

є формування достатнього рівня конкурентоспроможності. В цих умовах проблематика забезпечення конкурентоспроможності продукції тваринництва має визначальне значення на макро-, мезо-, мікрорівнях функціонування економічних систем. Економічні виклики значно змінюють умови забезпечення формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, що вимагає проведення наукових досліджень та формування відповідної наукової бази для вирішення виявлених проблем.

Підприємства повинні приділяти особливу увагу виокремленню та реалізації напрямів формування конкурентоспроможності продукції тваринництва, куди відносимо: витратно-ціновий напрям; якість; організаційний напрям; взаємовідносини з контрагентами; взаємовідносини з конкурентами; збутовий напрям; результативний напрям [1; 2, с. 115].

Витратно-ціновий напрям формування конкурентоспроможності продукції тваринництва повинен включати такі складові: виробничі та невиробничі витрати і їх складові; собівартість продукції; цінову політику підприємства; рівень прибутковості підприємства; рівень прибутковості окремої продукції; управління витратами; управління цінами; порівняння з цінами та витратами конкурентів і середньо ринковими цінами та витратами; комплекс заходів з економії витрат; ефективність формування витрат та ціноутворення на підприємстві; інноваційну діяльність, що направлена на оптимізацію витрат та цін підприємства і на окрему продукцію підприємства; зниження ресурсоємності продукції та збільшення конверсії корму; підвищення продуктивності праці персоналу; оптимізацію оподаткування [2, с. 115;3].

Якість, як напрям формування конкурентоспроможності продукції тваринництва повинна бути направлена на забезпечення: технічного рівня підприємства та виготовлення окремої продукції; політику оновлення основних фондів; підготовку та підвищення кваліфікації персоналу; інноваційну діяльність у сфері виготовлення продукції; дотримання стандартів та норм виготовлення продукції; стандартизацію та сертифікацію діяльності; контроль якості

продукції; зворотний зв'язок з покупцями та споживачами продукції; зменшення браку у готовій продукції [3].

Організаційний напрям формування конкурентоспроможності продукції тваринництва торкається: побудови, розвитку та реформування організаційної структури підприємства; ефективності взаємовідносин між підрозділами підприємства з приводу виготовлення, збуту та забезпечення конкурентоспроможності продукції; регламентації роботи підприємства; неформальних відносин на підприємстві; формування відповідного клімату у трудовому колективі підприємства; інформування персоналу підприємства щодо мети та цілей діяльності суб'єкта підприємництва; заохочення персоналу поділяти цінності підприємства та направлення зусиль персоналу на досягнення мети і цілей діяльності суб'єкта підприємництва; забезпечення лояльності персоналу по відношенню до підприємства, його діяльності та продукції [4].

Взаємовідносини з контрагентами в межах формування конкурентоспроможності продукції тваринництва повинні забезпечити: рівноправні взаємовідносини та усунення проявів сегрегації і дискримінації, у тому числі щодо взаємовідносин з інститутами державної влади та місцевого самоврядування; недопущення появи і використання «асиметрії інформації»; чітке розуміння контрагентами вигід при взаємодії з підприємством; формування чітких правил обміном інформації або отримання інформації; взаємну допомогу при побудові фінансово-економічних відносин [2-3].

Взаємовідносини з конкурентами в межах формування конкурентоспроможності продукції тваринництва повинні бути побудовані на: доброякісній конкуренції; взаємоповазі та усуненні проявів антагонізму; розвитку та стимулюванні чесної і відкритої боротьби, у тому числі з малим та мікробізнесом; розвитку та запровадженні концепції «блакитного океану»; налагодженні взаємовигідних відносин та відстоюванні власних інтересів законними засобами [2-3].

Збутовий напрям формування конкурентоспроможності продукції тваринництва повинен бути направлений на: вивчення ринків збуту продукції;

формування і реалізацію збутових стратегій, у тому числі щодо виходу на нові ринки збуту продукції; адаптацію продукції під вимоги різних категорій покупців або споживачів; формування дієвого комплексу стимулів щодо купівлі продукції покупцями або споживачами; розвиток діалогу між підприємством та покупцями або споживачами його продукції; формування дієвої та достатньої системи інформування покупців або споживачів продукції підприємства [2, с. 115].

Результативний напрям формування конкурентоспроможності продукції тваринництва повинен забезпечити: досягнення запланованих результатів діяльності підприємства взагалі та за окремими видами його продукції; відповідний рівень соціального захисту персоналу та соціальної відповідальності підприємства; досягнення стратегічних та тактичних цілей діяльності суб'єкта господарювання, у тому числі щодо частки ринку по окремим видам продукції; можливості для довгострокового розвитку підприємства, у тому числі щодо інноваційної і інвестиційної діяльності; задоволення результатами діяльності підприємства зі сторони власників, менеджменту та працівників суб'єкта господарювання [1].

Наголошуємо на ключовому значенні конкурентоспроможності продукції тваринництва для формування конкурентоспроможності підприємств, галузі, агросектору, економічної системи країни та забезпечення національної і економічної безпеки. У той же час наявність наукової дискусії та проблематики визначення сутності і надання теоретичної характеристики конкурентоспроможності продукції тваринництва вимагає застосування сучасного дослідницького інструментарію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Карпюк В.П. Управління конкурентоспроможністю продукції. «Вісник ЖДТУ»: Економіка, управління та адміністрування, 2009, № 4 (46). URL: http://nbuv.gov.ua/PORTAL/Soc_gum/Vzhdtu_econ/2009_4/46.pdf.

2. Михайленко О.В., Орлова К.Г. Система управління конкурентоспроможністю продукції підприємства. Науковий вісник

Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство, 2017, Випуск 13, частина 2. С. 114-117.

3. Hosseini A.S., Soltani S., Mehdizadeh M. Competitive Advantage and Its Impact on New Product Development Strategy (Case Study: Toos Nirro Technical Firm). *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 2018, Vol. 4(2), No. 17. URL: <https://doi.org/10.3390/joitmc4020017>.

4. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. *Економіка АПК*. 2018. № 9. С. 56–61.

5. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. *ScienceRise*. 2015. № 5/3 (10). С. 39–44.

6. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. *Wspolraca Europejska*. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

7. Long Y. Export competitiveness of agricultural products and agricultural sustainability in China. *Regional Sustainability*, 2021, Volume 2, Issue 3, pp 203-210. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.regsus.2021.09.001>.

Пецюрківська С. Ю.

студентка IV курсу

*ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Штинь А. О.

студентка IV курсу

*ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

науковий керівник:

Наумова О.О.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки економічного факультету*

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

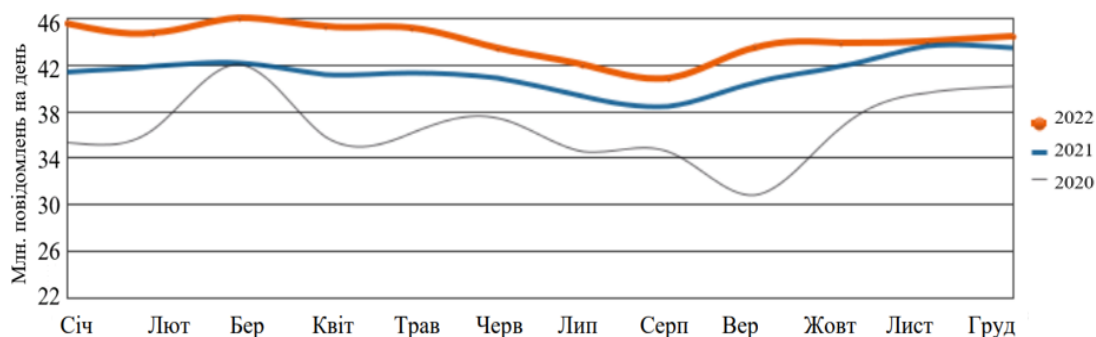
ПЛАТІЖНА СИСТЕМА SWIFT: ЗНАЧЕННЯ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному світі інтеграційні процеси стали звичайним явищем. Країни співпрацюють одна з одною, об'єднуючись заради досягнення спільної мети, яка зазвичай пов'язана з оптимізацією ключових процесів, обміном досвідом, даними, використанням передових технологій та іншими аспектами. З посиленням глобалізаційних процесів країни стають все більш залежними одна від одної у різних сферах життя, таких як економіка, політика, культура та соціум.

Рушієм інтеграції у фінансовій сфері стало товариство всесвітнього міжбанківського фінансового зв'язку (SWIFT), що займає квазімонопольне становище у системі міжнародних фінансових операцій. Воно являє собою досить розгалужену мережу комп'ютерних центрів, з'єднаних між собою каналами зв'язку [1]. Мережа була створена у 1973 році спільними зусиллями 15-ти країн та 295-ти банків з метою подолати проблему транскордонного переказу коштів. На сьогодні вона включає уже понад 200 країн-учасниць по всьому світу, серед яких і G-10, банкам яких вона безпосередньо підпорядковується. Серед них: Бельгія, Канада, Франція, Німеччина, Італія,

Японія, Нідерланди, Велика Британія, США, Швейцарія та Швеція. Перші українські банки підключилися до системи у 1993 році [2].

SWIFT є досить надійною та зручною інфраструктурою у сфері міжнародних фінансів, оскільки вона має потужну систему захисту даних та два центри обробки даних (у Нідерландах та США), які одночасно опрацьовують одну і ту ж інформацію, після чого зберігають її впродовж 124 днів. За словами The Washington Post, SWIFT є «Gmail глобального банківського обслуговування», оскільки система працює як своєрідний месенджер платіжних доручень між банками та фінансовими установами через використання унікальних кодів. Статистика щодо кількості повідомлень на день у платіжній системі SWIFT представлена на рисунку 1. На сьогодні через SWIFT щорічно проходить транзакцій на суму 6 трлн дол. США, що включають міжбанківські платежі, грошові перекази, оборот акцій тощо, і якщо певний банк втрачає можливість використовувати дану систему, то можна вважати, що він автоматично відключається від глобального фінансового обороту [3].

Рис. 1. Фінансовий графік платежів SWIFT

Джерело: [2]

Незважаючи на виклики війни фінансова система та платіжна інфраструктура в Україні продовжує стабільно функціонувати, а також забезпечувати потреби громадян та бізнесу у послугах з переказу коштів. «Отримати перекази в Україні можна з використанням усіх доступних способів, які були у мирний час» [4], зокрема через SWIFT за номером IBAN. Якщо гроші вважаються «кров'ю економіки», то платіжну систему SWIFT можна назвати

«кровоносною системою» для функціонування світової економіки у глобальному вимірі. Система SWIFT є стратегічним міжнародним постачальником фінансових повідомлень, що грає вирішальну роль у веденні глобального бізнесу та фінансів. Через таке визнання у світовій спільноті платіжна система SWIFT стала санкційним інструментом, який безпосередньо впливає на стан економіки країни. Таким чином, відключення від SWIFT позначається на міжнародній торгівлі, діяльності галузей економіки, добробуті населення та сприяє економічній ізоляції держави загалом.

Вільний доступ до системи SWIFT в умовах воєнного стану є критично важливим для забезпечення функціонування економіки України та її повоєнного відновлення. За допомогою платіжної системи SWIFT існує можливість здійснювати грошові перекази з України та в Україну, реалізовувати міжнародні розрахунки щодо експортно-імпортних операцій, розширювати інвестиційну діяльність тощо.

У 2017 році почався запуск SWIFT gpi, яка є новою ініціативою від SWIFT, що розроблена для покращення досвіду здійснення платежів через мережу SWIFT як для клієнтів, так і для банків. Зокрема, першим в Україні при здійсненні транскордонних розрахунків почав використовувати інноваційну технологію АТ «Ощадбанк». «Завдяки реалізації третього етапу – підключенню gSRP – банк отримав можливість негайно зупиняти та відкликати платежі з таких причин, як шахрайство чи помилка» [5]. Загалом значна частина банків України є підключеними до системи SWIFT та пропонують послугу отримання або надсилання SWIFT-платежу.

Війна збільшила потребу України в макрофінансовій допомозі. Слід зазначити, що саме завдяки платіжній системі SWIFT відбуваються перерахунки траншів між країною-кредитором або організацією-кредитором та Україною. В умовах воєнного стану SWIFT-перекази стали інструментом для волонтерської діяльності. Так, було дозволено фізичним особам попри всі обмеження, переказувати за кордон до 400 тис. грн на місяць, якщо призначення - це оплата за товари військового призначення [6].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бігняк О.В. Правовий режим роботи системи SWIFT як елементу міжнародної банківської системи під час війни в Україні. *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття*, м. Одеса, Україна, 17 червня 2022 р. С.379-382. URL: <https://hdl.handle.net/11300/19302> (дата звернення 09.05.2023)
2. SWIFT: Homepage. URL: <https://www.swift.com/> (дата звернення 09.05.2023)
3. Що таке SWIFT і що буває, коли його немає. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2579702-so-take-swift-i-so-buvae-koli-jogo-nemaie.html> (дата звернення 09.05.2023)
4. Міжнародні надавачі послуг зобов'язалися сприяти зменшенню вартості переказу коштів в Україну. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/mijnarodni-nadavachi-poslug-zobovuzalisya-spriyati-zmenschennyu-varnosti-perekazu-koshtiv-v-ukrayinu> (дата звернення 09.05.2023)
5. «Ощадбанк» підключив всі сервіси однієї з технологій SWIFT. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/01/29/644756/> (дата звернення 09.05.2023)
6. Національний банк відкритий до діалогу з волонтерами та працює над розробленням рішень для врегулювання питань їхньої діяльності. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidkritiy-do-dialogu-z-volonterami-ta-pratsyuye-nad-rozroblennyam-rishen-dlya-vregulyuvannya-pitan-yihnoyi-diyalnosti> (дата звернення 09.05.2023)

Підпала М. С.
студентка IV курсу

*ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Сосновська М. І.
студентка IV курсу

*ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

науковий керівник:

Наумова О.О.
*к.е.н., доцент, доцент кафедри економічної теорії,
макро- і мікроекономіки економічного факультету
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

ПРОБЛЕМИ ІНТЕГРАЦІЇ КРЕАТИВНОСТІ КОМПАНІЇ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Креативність – унікальна людська риса, що не може на сьогоднішній день бути повністю імплементована в штучні алгоритми. Проте, стрімкий гезенис штучного інтелекту доводить, що у майбутньому можливим буде повна копія даної риси. Експерти роблять прогнози, що до 2025 року світовий ринок програмного забезпечення для штучного інтелекту зросте до \$126 млрд [5].

У сьогоднішній існує безліч варіацій використання штучного інтелекту (ШІ) компанією у креативній сфері: написання текстів, створення малюнків за описом, швидкий пошук необхідної інформації та її аналіз. Проте, як й у процесі інтеграції будь-якої технології з діяльністю компанії, під час спільної роботи з штучним інтелектом може виникати певний перелік проблем. Пропонуємо детально зупинитися на деяких із них.

Існують певні проблеми у використанні штучного інтелекту [3]:

- Обмеженість можливостей креативності штучного інтелекту;
- Питання права власності на створений контент;
- Відсутність етичних та моральних норм;
- Втрата великої кількості часу на розвиток штучного інтелекту.

Навчання основної маси алгоритмів на сьогоднішній день базується на машинному навчанні. Такий метод передбачає опрацювання великих масивів доступної інформації, їх аналіз. Збір та обробка інформації є рушійним фактором у вдосконаленні можливостей штучного інтелекту. Проте, використання вищезгаданого методу навчання призводить до обмеження ШІ у креативній сфері.

Улудаг Карід у своєму дослідженні чат-боту зі штучним інтелектом «ChatGPT» доходить до висновку, що, хоч модель застосовує деякі креативні методи вирішення проблем, існує значна кількість проявів обмеженості. Наприклад, було виявлено проблеми у розумінні контексту поставленого завдання, а також у створенні відповідей, що релевантні до індивідуальних запитів та потреб користувачів [6]. Вирішення задач компанії неординарним шляхом припускає залучення здатностей людського мозку, модель, у свою чергу, може керуватися лише опрацьованою базою даних, створювати поверхневі та стандартизовані роботи. Штучний інтелект має певний рівень креативності, але він не в змозі вирішити поставлене завдання кардинально новаторським та оригінальним способом.

Як було зазначено вище, розвиток штучного інтелекту відбувається на основі баз даних. Основою для штучного інтелекту в креативній сфері є вже існуючі твори науки, літератури чи мистецтва, за допомогою яких проходить навчання. Це піднімає проблеми в сфері авторського права на об'єкт, створений штучним інтелектом [1].

Збір інформації для обробки відбувається з різних джерел, у тому числі з мережі Інтернет. Статтею 33 Закону України «Про авторське право та суміжні права» дозволяється використання таких даних для тренувань [2]. Проте, відомою проблемою сьогодні є «піратські матеріали», що опубліковані в

мережі Інтернет. Згідно з даними дослідницької компанії Muso, що займається боротьбою з піратством, у 2022 році було зафіксовано 215 мільярдів відвідувань піратських веб-сайтів, що на 18% більше, ніж у 2021 році [4]. Використання так званих «піратських матеріалів» у тренуваннях штучного інтелекту вже є порушенням авторського права. Тож, питання права власності на створений контент компанії за допомогою штучного інтелекту є актуальним та може викликати велику кількість спорів.

У XXI столітті одною з основних проблем є етичність, оскільки через пригнічення людей з різними фізичними особливостями, сексуальною орієнтацією, приналежністю до певної раси та національності, компанія може понести великі збитки та втратити свою позицію на ринку. Штучний інтелект поки не на стільки розвинутий, аби усвідомити, що він може образити почуття людини, тому за його роботою потрібно постійно слідкувати, аби уникнути проблем в майбутньому.

Для того, щоб штучний інтелект виконував задану йому роботу правильно, потрібно максимально точно описувати необхідний запит, оскільки, не дивлячись на можливість його подальшого розвитку, він досі залишається написаним людиною алгоритмом. З кожним наступним запитом він буде більше розуміти, що саме від нього очікують, адже основною ідеєю штучного інтелекту є те, що він має здатність до навчання. Звичайно на це може піти велика кількість часу, але отриманий результат може полегшити роботу в майбутньому.

Тож, у ході інтеграції креативності компанії зі штучним інтелектом можуть виникати певні проблеми, серед яких обмеженість, питання присутності моральних та етичних норм та принципів, відсутність економії часу. Дискусії з приводу авторського права на спільно створений продукт штучного інтелекту та компанії тривають, і на нашу думку, будуть продовжуватись. Варто оновити, модернізувати законодавство України з цього питання, адже відповідне законодавство є рушійною силою у вирішенні спорів, що виникають і будуть виникати.

Однак, штучний інтелект є джерелом не лише проблем інтеграції з креативністю компанії, а виступає як дієвий механізм на всіх етапах діяльності підприємства. Штучний інтелект можна використовувати як генератор ідей і натхнення. У своїй «творчості» він може поєднати роботи авторів, те, що може надихнути людину до створення нового і унікального продукту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Варшава Н. "Використання технологій штучного інтелекту у креативних індустріях." Editorial board. 111. 2022. URL: <https://isg-konf.com/wp-content/uploads/2022/06/Multidisciplinary-academic-notes.-Science-research-and-practice.pdf> (дата звернення: 09.05.2023).
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#top> (дата звернення: 09.05.2023).
3. Штучний інтелект для підвищення креативності компаній. URL: <https://bizmag.com.ua/shtuchnyi-intelekt-dlia-pidvyshchennia-kreatyvnosti-kompanii> (дата звернення: 09.05.2023).
4. Global Content Piracy Soared 18% in 2022 (Exclusive). URL: <https://variety.com/2023/biz/news/global-content-piracy-soared-18-in-2022-1235519773/> (дата звернення: 09.05.2023).
5. Roundup of Machine Learning Forecast And Markets Estimates, 2020. URL: <https://www.forbes.com/sites/louiscolombus/2020/01/19/roundup-of-machine-learning-forecasts-and-market-estimates-2020/?sh=caf7be75c020> (дата звернення: 09.05.2023).
6. Uludag K. "Testing Creativity of ChatGPT in Psychology: Interview with ChatGPT." Available at SSRN 4390872. 2023. URL: https://www.researchgate.net/profile/KadirUludag/publication/369295848_Testing_Creativity_of_ChatGPT_in_Psychology_interview_with_ChatGPT/links/64134106a1b72772e4021016/Testing-Creativity-of-ChatGPT-in-Psychology-interview-with-ChatGPT.pdf (дата звернення: 09.05.2023).

Пришляк К.М.

*Доктор філософії, доцент кафедри
економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнський національний університет*

Буяк Л.А.

*аспірант кафедри економічної кібернетики та інформатики
Західноукраїнський національний університет*

ЦИФРОВІ ПЛАТФОРМИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Цифрова економіка є складовою економіки, де переважають знання суб'єктів і нематеріальне виробництво – основний показник, що характеризує інформаційне суспільство.

Ключовим поняттям у нових ринкових умовах є «цифрова платформа, тому в рамках переходу до цифрової економіки сьогодні багато уваги приділяється «цифровим платформам» і активному користуванню цим трансформаційним інструментом.

Однак визначення цифрових платформ, як у вітчизняній, так і у світовій практиці, ще до кінця не сформувалося і трактується по-різному. Щоб розробники платформ та галузеві компанії говорили однією мовою, необхідно досягти консенсусу в даному визначенні, це допоможе провести оцінку існуючого цифрового світу, визначити потреби у розвитку існуючих та формуванні нових платформ для забезпечення інформаційної екосистеми успішного формування цифрової економіки. Цифрова платформа є технологічною основою надання комплексу нових, специфічних, послуг, пов'язаних цифровими процесами.

Можна виділити три основних прояви цифрових платформ:

1. платформа як технологічна конструкція - програмне рішення, що забезпечує інтеграцію даних та додатків для їх обробки;
2. платформа як бізнес-модель, корпоративна організація - екосистема з розробників та постачальників окремих модулів та додатків навколо компанії-платформера. Цінність платформи формується за рахунок полегшення обміну між виробниками та споживачами, а також за рахунок скорочення змінних витрат на розробку та створення нового індивідуального продукту на базі збудованої загальної вихідної платформи;
3. платформа як відкрита, загальнодоступна інфраструктура (майданчик, маркетплейс) для взаємодій між зовнішніми виробниками та споживачами із встановленими для них умовами управління»

Цифрову платформу, можна характеризувати, як набір інтегрованих інструментів, заснованих на сучасних цифрових технологіях, використання яких спрощує управління функціонуванням та взаємодією як усередині, так і у зовнішньому оточенні соціально-економічної системи. Це не програмний продукт сам по собі. Послуги, додатки та рішення на платформі – це ті продукти, з якими клієнт буде взаємодіяти.

Цифрова платформа по суті є технологічним інтегратором сукупності послуг, пов'язаних із цифровою економікою.

Значимість цифрових платформ визначаються такими позитивними факторами:

1. Зниження витрат на ІТ;
2. Підвищена кібербезпека;
3. Швидке, безпечне та легке створення нових додатків;
4. Платформи, які дозволяють партнерам та клієнтам створювати та співпрацювати з новими додатками та послугами за даними клієнтів, відомі як відкриті екосистеми;
5. Розширена аналітика великих даних. Це можливо лише за умови використання хмарних сервісів;

6. Оптимізоване використання даних. За допомогою цифрової платформи кілька зацікавлених сторін можуть створювати користувацькі сервіси та програми на одних і тих же даних.

Під цифровою платформою варто розуміти не систему бізнес-аналізу, а інтелектуальну структурну одиницю, функція якої полягає в управлінні кожним співробітником підприємства або елементом механізму глобальнішої системи, за допомогою керівництва принципами.

На сьогоднішній день цифрові платформи є найбільш перспективним інструментом цифрової трансформації соціально-економічних систем усіх рівнів. Відбувається революційна зміна бізнес-моделей на основі використання цифрових платформ, що призводять до радикального зростання обсягів ринку та конкурентоспроможності соціально-економічних систем.

Отже, серед основних переваг використання цифрових платформ можна виділити: збільшення доходу; скорочення витрат; підтримка співробітництва та інновацій для створення нових продуктів та послуг; збільшення швидкості розміщення товарів на цільових ринках.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жекало Г.І. Цифрова економіка України: проблеми та перспективи розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 26. Ч. 1. 2019. С. 56-60.

2. Кіреєв Д.Б. Розвиток цифрової економіки як елемент стратегії суспільного розвитку в Україні. Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія : Державне управління. 2019. Том 30(69). № 1. С. 38-44

Ракітін О.

*аспірант кафедри глобальної економіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ

Інструменти державного регулювання в аграрному секторі в умовах діджиталізації мають на меті підтримку та сприяння використанню цифрових технологій для покращення ефективності, конкурентоспроможності та сталості галузі. Основні інструменти, які використовуються, включають:

1. Розробку цифрових стратегій та програм. Держава може розробляти стратегії та програми, спрямовані на розвиток та впровадження цифрових технологій в аграрному секторі. Ці стратегії визначають основні напрямки розвитку, пріоритетні галузі для впровадження цифрових рішень та визначають роль різних зацікавлених сторін у цьому процесі.

2. Фінансова підтримка. Держава може надавати фінансову підтримку у вигляді субсидій, грантів, інших фінансових заходів і сприяти впровадженню цифрових технологій в аграрний сектор. Це допомагає зменшити фінансові бар'єри та стимулює підприємства до впровадження новітніх цифрових рішень.

3. Розвиток інфраструктури. Доцільно інвестувати в розвиток цифрової інфраструктури, зокрема високошвидкісного Інтернету та мобільного зв'язку, які є важливими для ефективного використання цифрових технологій в аграрному секторі. Забезпечення доступу до надійного та швидкого Інтернету сприяє впровадженню сучасних сільськогосподарських систем моніторингу, автоматизації та управління.

4. Нормативно-правове регулювання. Держава встановлює норми та правила функціонування цифрових технологій в аграрному секторі з метою

забезпечення їх безпеки, якості та відповідності стандартам. Це може включати розробку та впровадження правил щодо захисту даних, кібербезпеки та приватності, а також стандартів для цифрових систем, датчиків, пристроїв та програмного забезпечення, що використовуються в аграрному секторі.

5. Навчання та підтримка: Держава може забезпечувати навчальні та консультативні програми для сільських господарів та працівників аграрного сектору щодо використання цифрових технологій. Це може включати тренінги, семінари, вебінари та доступ до експертів, які допомагатимуть у впровадженні та ефективному використанні цифрових інструментів.

6. Створення інноваційних екосистем: Держава може сприяти створенню інноваційних екосистем, які об'єднують підприємства, науково-дослідні установи, стартапи та інші зацікавлені сторони з метою спільного розвитку та впровадження цифрових рішень. Це сприяє обміну знаннями, ресурсами та створенню сприятливого середовища для інноваційного розвитку.

7. Моніторинг та оцінка: Держава може здійснювати систематичний моніторинг та оцінку впровадження цифрових технологій в аграрний сектор. Це дозволяє виявляти проблеми, визначати потреби та коригувати стратегії та програми з метою досягнення найкращих результатів.

Усі ці інструменти спрямовані на стимулювання та підтримку використання цифрових технологій в аграрному секторі з метою поліпшення продуктивності, ефективності та сталості галузі. Впровадження цифрових рішень в аграрний сектор може мати декілька переваг:

Важливим у цьому аспекті є підвищення ефективності. Використання цифрових технологій, таких як автоматизовані системи управління, дрони, сенсори та аналітичні програми, дозволяє оптимізувати виробничі процеси, зменшити витрати ресурсів, зокрема води, добрив, пестицидів і підвищити якість й кількість виробленої продукції. Крім того, цифрові технології надають сільськогосподарським підприємствам доступ до великого обсягу даних, аналітики та прогностичних моделей. Це дозволяє здійснювати більш обґрунтоване прийняття рішень щодо виробництва, розподілу ресурсів,

управління ризиками та планування майбутнього. Водночас цифрові технології дозволяють здійснювати постійний моніторинг та контроль за виробничими процесами, якістю ґрунту, врожайністю, станом рослин. Це допомагає вчасно виявляти проблеми, швидко реагувати на них та уникати втрат.

Таким чином, цифрові технології допомагають сільськогосподарським виробникам знаходити нові ринки, взаємодіяти зі споживачами та промисловими партнерами, а також поліпшувати ланцюг постачання продукції. Це сприяє розширенню можливостей експорту та підвищенню рівня конкурентоспроможності аграрного сектору в глобальному масштабі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васільєва Л. М. Інструменти державного регулювання аграрного сектора економіки. Державне управління: удосконалення та розвиток № 10. 2010. Електронний ресурс: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=350>
2. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Ільїн В. Ю., Сахацький М. М. Інноваційна стратегія формування безпекової системи управління інноваційним розвитком агропродовольчої сфери в умовах діджиталізації. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 5 (252). С. 26–33.
3. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. *Wspolraca Europejska*. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.
4. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. Економіка АПК. 2018. № 9. С. 56–61.
5. Myers S. S. et al. Climate change and global food systems: potential impacts on food security and undernutrition. *Annu. Rev. Public Health* 38. P. 259–277. 2017.
6. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. *ScienceRise*. 2015. № 5/3 (10). С. 39–44.
7. Дудка О. І. Сучасні інструменти державного регулювання аграрного сектора економіки. Державне управління: удосконалення та розвиток № 7. 2015. Електронний ресурс: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=981>

Саврій С.В.¹, Басістий В.П.²¹*викладач фахового коледжу економіки,
права та інформаційних технологій,*²*аспірант I курсу кафедри кібербезпеки,*^{1,2}*Західноукраїнський національний університет*

АФІННИЙ ШИФР ЗСУВУ В СИСТЕМІ ЗАЛИШКОВИХ КЛАСІВ

На даний час інтенсивне поширення обчислювальних засобів та засобів передачі інформації в усіх сферах людської діяльності приводить до повсякденного використання комп'ютерних систем та мереж [1-2]. Однак представлена у цифровому вигляді інформація повинна бути надійно захищена від різних видів загроз, таких як несанкціонований доступ, зміна, руйнування, знищення, підробка електронного цифрового підпису тощо. Це досягається засобами криптографічного захисту інформації [3].

Важливу роль при цьому відіграють симетричні та асиметричні криптосистеми [4-5]. У симетричних криптосистемах один і той же ключ має використовуватися і для шифрування, і для розшифрування даних. В асиметричних криптосистемах при шифруванні та розшифруванні використовуються різні, але, звичайно, взаємопов'язані, ключі. Визначити один ключ, знаючи інший, практично неможливо.

В системі залишкових класів (СЗК) будь-яке десяткове число можна представити у вигляді остач від ділення цього числа на вибрані попарно взаємно прості модулі. Обов'язковою умовою є те, що вибране число має бути менше від добутку модулів. В СЗК можна виконувати арифметичні операції додавання, віднімання, множення, піднесення до степеня, однак відсутні операції ділення і порівняння. Зворотне перетворення переважно відбувається за допомогою китайської теореми про остачі. Для трьох модулів вона матиме такий вигляд:
$$N=(m_1M_1b_1+ m_2M_2b_2+ m_3M_3b_3)\bmod P.$$

Тут b_1, b_2, b_3 – залишки за відповідними модулями, $P=p_1 \cdot p_2 \cdot p_3$, $M_1=p_2 \cdot p_3=P/p_1$, $M_2=p_1 \cdot p_3=P/p_2$, $M_3=p_1 \cdot p_2=P/p_3$, коефіцієнти m_1, m_2, m_3 шукаються з конгруенцій $m_1 \cdot M_1 \bmod p_1=1$, $m_2 \cdot M_2 \bmod p_2=1$, $m_3 \cdot M_3 \bmod p_3=1$, тобто є оберненими елементами за відповідними модулями.

Шифр зсуву використовує в якості ключа s таке, що $0 \leq s < n$, де n - кількість букв у алфавіті відкритого тексту. В процесі шифрування у повідомленні кожна буква x заміщується буквою $y = (x + s) \bmod n$. Для розшифрування у криптотексті кожна буква y заміщується на справжню букву $x = (y + t) \bmod n$, де $t = n - s$. Величину зворотнього зсуву t називається дешифруючим ключем.

Для демонстрації розробленого методу використаємо СЗК з такими модулями: $p_1=8, p_2=13, p_3=17$. Шукаємо відповідні параметри $M_1=221, M_2=136, M_3=104, m_1=5; m_2=11; m_3=9$. Нехай потрібно зашифрувати повідомлення РС (Personal Computer), яке відповідає, згідно нумерації букв в англійському алфавіті, числу $1502 < 1768 = P$. Шукаємо залишки: $b_1=1502 \bmod 8=6; b_2=1502 \bmod 13=7; b_3=1502 \bmod 17=6$. Для афінного шифру зсуву виберемо такі ключі шифрування: $s_1=5 < p_1; s_2=8 < p_2; s_3=10 < p_3$. Відповідно, ключі для розшифрування $t_1=p_1-s_1=8-5=3; t_2=p_2-s_2=13-8=5; t_3=p_3-s_3=17-10=7$. Усі необхідні дані зручно представити таблицею 1.

Таблиця 1. Афінний шифр зсуву в СЗК

p	8	13	17
M	221	136	104
m	5	11	9
b	6	7	6
s	5	8	10
$y = (b + s) \bmod p$	3	2	16
$t = p - s$	3	5	7
$b = (y + t) \bmod p$	6	7	6

Відновлюємо десяткове число із зашифрованих залишків:

$$(m_1M_1y_1 + m_2M_2y_2 + m_3M_3y_3) \bmod P = (5 \cdot 221 \cdot 3 + 11 \cdot 136 \cdot 2 + 9 \cdot 104 \cdot 16) \bmod 1768 = \\ = (3315 + 2992 + 14976) \bmod 1768 = 21283 \bmod 1768 = 67.$$

Число 67 є зашифрованим повідомленням, яке передається другому абоненту, який шукає залишки від цього числа за відповідними модулями: $67 \bmod 8 = 3$, $67 \bmod 13 = 2$, $67 \bmod 17 = 16$. Як видно з таблиці 1, вони відповідають зашифрованим залишкам y . Щоб отримати правильні залишки, треба виконати операції додавання за відповідними модулями $b = (y + t) \bmod p$: $(3+3) \bmod 8 = 6 \bmod 8 = 6$; $(2+5) \bmod 13 = 7 \bmod 13 = 7$; $(16+7) \bmod 17 = 23 \bmod 17 = 6$.

Далі за допомогою китайської теореми про остачі відбувається відновлення десяткового числа, яке відповідає відкритому тексту:

$$(m_1M_1b_1 + m_2M_2b_2 + m_3M_3b_3) \bmod P = (5 \cdot 221 \cdot 6 + 11 \cdot 136 \cdot 7 + 9 \cdot 104 \cdot 6) \bmod 1768 = \\ = (6630 + 10472 + 5616) \bmod 1768 = 22718 \bmod 1768 = 1502.$$

Слід відмітити, що вибрані модулі повинні бути відомі тільки абонентам. Це вказує на симетричність даної криптосистеми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лісовська Ю. Кібербезпека. Ризики та заходи. К.: Кондор, 2019. 272 с.
2. Бобало Ю.Я., Горбатий І.В., Кіселичник М.Д., Бондарев А.П. Інформаційна безпека: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2019. 580 с.
3. Тарнавський Ю.А. Технології захисту інформації. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 162 с.
4. Николайчук Я.М., Якименко І.З., Возна Н.Я., Касянчук М.М. Асиметричні алгоритми шифрування у системі залишкових класів. Кібернетика і системний аналіз, №4, Т.58. 2022. С. 129-138.
5. Nykolaychuk Ya.M., Kasianchuk M.M., Yakymenko I.Z. Symmetric Crypt algorithms in the Residue Number System. Cybernetics and Systems Analysis. Vol. 52, 2021. P. 219-223.

Тритинник Х. І.

*Факультет фінансів та цифрових
технологій, здобувач вищої освіти 2-ого
курсу, групи ФБД-21-2,
Державний податковий університет*

Науковий керівник:

Москаленко Н. В., к.е.н., доцент,
Державний податковий університет

РИЗИКИ ТА КІБЕРБЕЗПЕКА КРИПТОВАЛЮТИ

Завдяки розвитку інформаційних технологій криптовалюта з кожним роком стає все більш популярною у використанні. Люди продовжують вчитися заробляти реальні гроші, вдосконалювати свої навички та примножувати капітал, торгуючи на спеціалізованих біржах і видобуваючи криптовалюту за допомогою власної криптоферми та хмарних ресурсів. У зв'язку з цим існує величезний попит на шахраїв, які "крадуть" цифрові монети, зламують особисті криптогаманці та користуються енергетичними ресурсами, використовуючи безкоштовну електроенергію для отримання більших "прибутків" від криптоферм та власного збагачення. Актуальність проблем захисту криптовалюти та аналізу їх вразливостей зараз набули величезного загострення, бо з кожним днем капіталізація головної криптовалюти, біткоїна, зростає з неймовірною швидкістю.

У переважній більшості випадків, зловмисників, котрі викрадають криптоактиви, не знаходять та люди втрачають свої гроші назавжди. Тому зараз пріоритетною метою є аналіз вразливості та засобів захисту криптовалют від зловмисників, адже захист криптосфери займає значну частку у сфері інформаційної безпеки. Насамперед треба правильно обирати криптогаманець. Перш за все, потрібно знайти собі правильну «холодну камеру». Як відомо,

криптогаманці діляться на холодні та гарячі. Різниця між ними в тому, що гарячий гаманець встановлюється на пристрій, підключений до Інтернету, а холодний гаманець не має такого підключення. Поки гаманець відключений від мережі, хакери не можуть зламати його віддалено. Будь-яка криптобіржа або процесор криптовалюти повинні зберігати певний відсоток коштів у гарячих гаманцях, щоб забезпечити нормальне зняття коштів. Однак гарячі гаманці є мішенню для злочинців, як це відбулося з такими біржами, а саме: Cryptopia, Binance, Coinbene, Vithumb, BITPoint, UpBit. В останньому випадку крадіжка відбувається при перекладі криптовалюти з гарячого гаманця на холодний. Тому це і є однією із причин, чому криптокомпанії прагнуть мінімізувати частку криптовалют у гарячих сховищах. Зараз є готові рішення цієї проблеми – цілодобова служба захисту та моніторингу, яка дозволяє вам бути захищеними 24/7 від більшості можливих зломів і вторгнень. Наприклад, Cryptoprocessing.com зберігає 100% коштів клієнтів у холодних гаманцях, залишаючи лише власні операційні резерви в гарячому сховищі для забезпечення швидких виплат. При цьому важливо підтримувати баланс, щоб уникнути затримок масового виведення коштів. Саме це сталося в липні 2017 року з Coinbase, коли багато клієнтів почали виводити біткойни до того, як кошти Bitcoin Cash і гарячих гаманців були вичерпані. Звичайно, холодні гаманці також не позбавлені ризиків. Так у грудні 2019 року безслідно зник генеральний директор біржі IDAX – і виявилось, що ключ від холодильного гаманця був лише у нього. Зважаючи на ситуацію з IDAX, втрата доступу до коштів може мати різні причини, такі як хакерські атаки, технічні проблеми на біржі або недбалість власників кошельків. Однак, асиметрична криптографія, відома також як криптографія з відкритим ключем, може допомогти захистити гаманці користувачів від несанкціонованого доступу[1].

Криптографія з відкритим ключем, або асиметрична криптографія, — це криптографічна система, яка використовує дві пари ключів: відкритий ключ і закритий ключ. Це одна з найважливіших частин криптопротоколу, яка використовується в багатьох місцях: створення криптогаманця, щоб лише

власник міг витратити криптовалюту, підписання транзакцій (цифрові підписи). Це основні компоненти протоколів криптовалюти. Тобто, якщо ви надсилаєте крипту комусь іншому, ви підписуєте цю транзакцію своїм особистим ключем (або ключем підпису, створеним за допомогою вашого закритого ключа), і транзакція перевіряється вашим відкритим ключем. Отож, якщо хакери отримають ваш особистий ключ, вони зможуть надіслати їм вашу криптографію. Існує кілька алгоритмів генерації відкритих і закритих ключів. Наприклад, протокол Bitcoin використовує криптографію еліптичної кривої (ECC) і алгоритм цифрового підпису еліптичної кривої (ECDSA) для цифрового підпису. Також, в ній говориться про Rivest–Shamir–Adleman (RSA) і порівнюють його з ECC. RSA є однією з найперших і найбільш широко використовуваних криптосистем з відкритим ключем. Він названий на честь своїх засновників, Рона Ріввеста, Аді Шаміра та Леонарда Адлемана, і є приблизно синонімом криптографії з відкритим ключем [3].

Отже, щоб захистити власну криптовалюту, потрібно вам, як користувачу, увімкніть 2FA для всіх своїх онлайн-акаунтів. Хоча це не означає, що ваш обліковий запис повністю захищено, це хороший перший крок. Тактика соціальної інженерії постійно розвивається, але важливо усвідомлювати загрозу. Для офлайн-шахрайства, подібного до описаного вище, завжди порівнюйте отримане повідомлення з типовою поведінкою, минулим досвідом і галузевими стандартами, перш ніж надавати цінну інформацію або доступ. Для шахрайства онлайн-соціальної інженерії, яке найчастіше надходить електронною поштою, існує багато способів виявити та пом'якшити ці атаки. Згідно з рекомендаціями команди Ethereum, використовуйте гаманець холодного зберігання, який в основному зберігає криптовалюту в автономному режимі на зашифрованих носіях, жорсткому диску чи USB-накопичувачі, апаратному гаманці, паперовому гаманці або інших подібних пристроях. Змініть облікові дані пристрою за замовчуванням і увімкніть брандмауери пристрою (особливо для домашніх маршрутизаторів). Також, потрібно проконсультуватися з ІТ-адміністраторами та експертами з безпеки, щоб ви змогли застосувати контрзаходи та процеси

моніторингу, так у вас буде змога запобігти або пом'якшити будь-які сучасні загрози [2].

Однією із поширених проблем, яка дуже часто зустрічається, це є те, що ми забуваємо свої паролі та втрачаємо доступ до своїх даних. Для криптогаманців у цьому може допомогти наявність seed фраз. Seed фраза – це список, до якого входить 12 чи більше слів, які надають доступ до гаманця криптовалюти. Здебільшого, програмне забезпечення гаманця, генерує це слово та радить користувачам занотувати її на папері. Кожен, хто знайде цю фразу, може вкрати валюту, тому її слід зберігати так само безпечно, як готівку чи коштовності. Наприклад, його не можна ввести на жодному веб-сайті. Рахується, що seed фрази мають простий, але достатньо серйозний недолік безпеки, а саме: seed інневі фрази - це все або нічого [4, с. 15].

Крім того, варто зазначити, що впровадження кібербезпеки вимагає уваги як до організаційних, так і до технічних питань. Приклади включають управління виправленнями для забезпечення доступності найновіших версій програмного забезпечення та управління конфігурацією для відстеження всіх активів, що складають мережу підстанції. Необхідно також враховувати зручність обслуговування системи. Наприклад, мають бути впроваджені комплексні заходи безпеки, щоб забезпечити можливість заміни несправного IED в будь-який час.

Загальна система оцінки вразливостей (CVSS) поєднує критерії оцінки вразливості кіберсистем до конкретних загроз та їх потенційного впливу CVSS формує спільну мову для організації комунікацій та порівняння вразливостей, але як ефективно усунути виявлені вразливості не надає жодних інструкцій щодо того, як це зробити. Крім того, оскільки критерії стосуються лише вразливості системи та впливу загрози і нічого не говорять про саму загрозу, припущення, що ризик визначається за трьома критеріями, може призвести до неправильної остаточної оцінки та вибору векторів атаки. Таким чином, можна зробити висновок, що CVSS не є ризик-орієнтованою, а оцінює вразливості та їх вплив, а не загрози, наприклад, ймовірність атаки [5, с. 33].

Висновок. На сьогоднішній день тема Біткоїна та криптогаманців набула небаченої раніше популярності не тільки серед серйозних компаній та фінансових установ, а й серед звичайних пересічних людей. Інтерес зловмисників, котрі хочуть збагатитися за рахунок необачності або не достатнього розуміння усієї криптосфери користувачів, адже за короткий час вони отримують значні кошти котрі не можна «прощупати» наживо і за який відсутнє, як таке, конкретне покарання, передбачено законом тієї чи іншої країни, не може не приваблювати. Зважаючи на вищенаведене, слід ретельно та систематично аналізувати вразливості та засоби захисту криптовалюти для мінімізування матеріальних втрат користувачів та забезпечення максимально можливого захисту власних активів від шахраїв та зловмисників, котрі з кожним днем вдосконалюють алгоритми розкрадання криптовалюти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кібербезпека криптовалюти і криптовалютних бірж [Електронний ресурс]: стаття. – 8 вересня 2020. URL: <https://datami.ua/kiberbezpeka-kriptovalyuti-i-kriptovalyutnih-birzh/>
2. Ethereum Classic Wallet a Victim of Social Engineering [Електронний ресурс]: стаття. – 04 липня 2017. URL: <https://www.trendmicro.com/vinfo/pl/security/news/cybercrime-and-digital-threats/ethereum-classic-wallet-a-victim-of-social-engineering>
3. Baloian A. How To Generate Public and Private Keys for the Blockchain [Електронний ресурс]: стаття. – 3 грудень 2018. URL: <https://baloian.medium.com/how-to-generate-publicand-private-keys-for-the-blockchain-db6d057432fb>
4. Місюра А.В. Криптовалютні гаманці та їх характеристики. Міністерство освіти і науки України. *НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ»*. Київ, 2021. С. 1-40. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7a14b7a2-f267-4ea8-8a69-46b80944e90a/content>
5. Григор'єв О.С. Дослідження системи безпеки криптовалюти. Міністерство освіти і науки України. *Національний технічний університет «Дніпровська політехніка»*. Дніпро, 2018. С. 1-73. URL: <https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/154331/%d0%93%d1%80%d0%b8%d0%b3%d0%be%d1%80%e2%80%99%d1%94%d0%b2.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Чуйко М. М.

*к.т.н., доцент, доцент кафедри маркетингу
та торговельного підприємництва*

Українська інженерно-педагогічна академія

Прокопенко С. О.

*здобувач магістерського рівня вищої освіти, I курс
Українська інженерно-педагогічна академія*

СУЧАСНІ ЦИФРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В ГАЛУЗІ МИТНОЇ СПРАВИ

На сьогодні Україна реформує митницю – удосконалює митні процеси для підвищення ефективності її роботи та створення зручних сучасних митних сервісів. Передумовою таких змін є те, що український уряд підписав економічний безвіз із країнами ЄС – були зняті всі мита й бар'єри для торгівлі. Був також підписаний транспортний безвіз. Тобто ситуації, яка була у 2021 році, коли бізнес скаржився на обмеження щодо отримання дозволів на виїзд в Європу, більше немає. Зараз ведуться перемовини щодо продовження економічного безвізу, тобто безмитної та безквотної торгівлі, до кінця або середини 2024 року. Іншою важливою складовою є те, що Україна увійшла в європейську мережу NCTS (спільний транзит). Це дало можливість оформлювати безтранзитні декларації шляхом прозорої системи, унеможливаючи корупцію [1].

Слід зазначити, що зміна поточних та впровадження нових процесів та сервісів у митній справі запланована відповідно до Угоди про асоціацію між ЄС та Україною. ІТ є важливим інструментом для реалізації цих змін.

Регулярне оновлення ІТ рішень – звичайна світова практика; сфера розвивається швидко, і рішення застарівають щороку. У рамках ІТ трансформації Держмитслужба здійснює не точкове оновлення окремих ІТ рішень, а створює нові системи Митниці, які дозволять більш ефективно (швидко, безконтактно, із

застосуванням аналізу даних тощо) забезпечувати митний процес. Архітектура цих систем дозволить проводити оновлення будь-якої з них окремо, без втручання в інші.

Мета зміни процесів на митниці завдяки її ІТ трансформації – перейти до більш ефективної безпаперової роботи завдяки автоматизації процесів, знизити корупційні ризики завдяки зменшенню людського фактору в роботі, ускладнити шахрайство, гармонізувати норми й процедури з країнами ЄС, спростити і здешевити митні процедури для бізнесу та громадян. Такі зміни є важливими для ділових рейтингів України [2].

Результатом зміни процесів на митниці завдяки її ІТ трансформації буде запровадження: сучасних (цифрових, прозорих, автоматизованих) процесів функціонування митниці та інструментів для її роботи, зручних (легких, швидких і зрозумілих) сервісів для бізнесу і громадян.

ІТ трансформація митниці є складовою таких процесів: цифрова трансформація, євроінтеграція, діджиталізація у сфері управління державними фінансами та реформа митниці. Робочим документом, який описує рамки, принципи, завдання ІТ трансформації митниці, є проект ІТ стратегії Держмитслужби.

ІТ трансформація Держмитслужби передбачає наступні напрямки: кабінет взаємодії з Митницею (нове Єдине вікно), митний контроль та оформлення, публічна звітність та аналітика, розумний пункт пропуску, кібербезпека, гармонізація з ЄС. Вони відповідають структурі проекту «е-Митниця». Для їх реалізації розробляються, оновлюються та впроваджуються нові ІТ системи; складовими систем є ІТ рішення [3].

Таким чином, ІТ трансформація Держмитслужби відбувається у співпраці із міжнародними партнерами – із використанням найкращих європейських практик та завдяки фінансовій допомозі ЄС та інших партнерів України. Це дозволить позбутися нечесної конкуренції і схем на митниці, а також забезпечить реальний моніторинг митного контролю та дій персоналу митних органів на всіх етапах здійснення митного контролю.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Потрібно зробити шість кроків: в Україні планують реформувати митницю. Волинські новини. 2023. URL: <https://www.volynnews.com/news/all/potribno-zrobyty-shist-kroktiv-v-ukrayini-planuiut-reformuvaty-mytnytsiu/>
2. Южаніна Н. Що Верховна Рада збирається реформувати в українській митниці? Економічна правда. 2021. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2021/02/23/671285/>
3. Острікова Т. Двобій з митними проблемами: чотири нищівні удари. Економічна правда. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/9/650376/> (дата звернення: 08.05.2023).

УДК 004

Шаталова Л.С.

*к.е.н., доцент, с.н.с. відділу розвитку підприємництва
ДУ «Інститут ринку і економіко-екологічних
досліджень НАН України»*

РОЛЬ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ РОБОЧОЇ СИЛИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Рівень розвитку національної економіки України мовчазно характеризує показник ВВП на душу населення, як головний критерій успіху країни (Рис. 1). Екстраполюючи динаміку поточних темпів зростання ВВП на душу населення в Україні на майбутні періоди, можна визначити що, для досягнення поточного показника ВВП на душу населення Польщі необхідно 50 років, а Німеччини – майже 100. Для подолання прірви між європейським і українським рівнем добробуту, посиленого деструктивним впливом російської агресії, необхідно забезпечити принаймні півтора-два десятиліття прискореного зростання, які дадуть змогу надолужити втрачене [1].

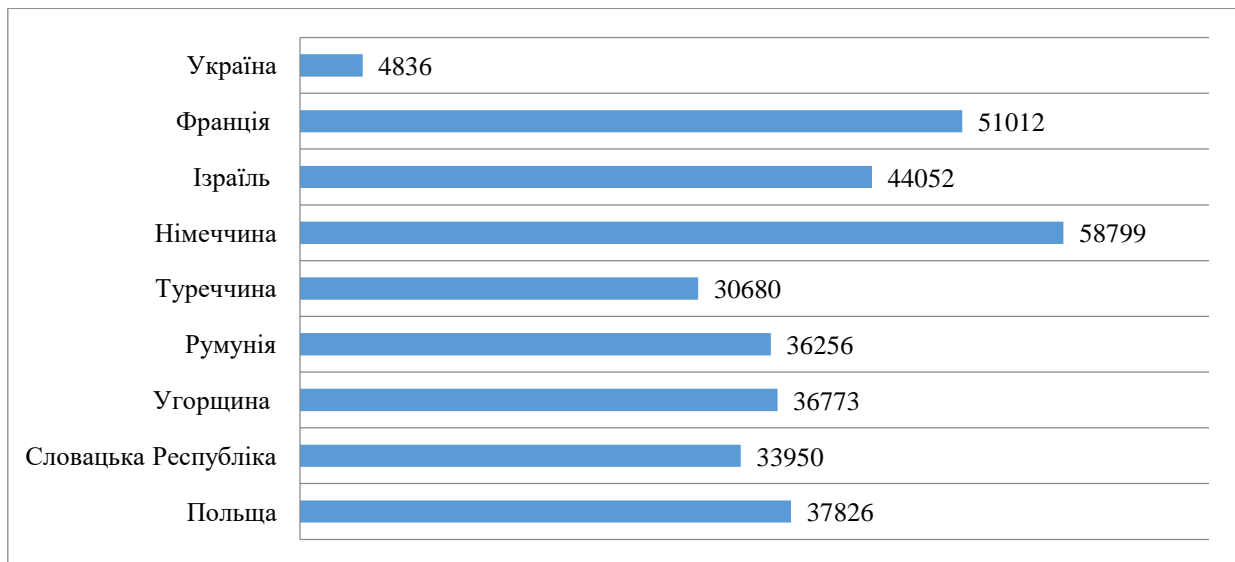

Рис. 1. ВВП на душу населення в деяких країнах світу в 2021 р., дол. в розрахунку на одну особу населення

Джерело: складено автором за даними [2].

Масштаби руйнувань в Україні (за попередніми оцінками загальні втрати вже сьогодні перевищують 1 трлн дол.) на фоні дефіциту ресурсів та ряду інших негативних чинників, обумовлюють необхідність розумної відбудови економіки на основі активного впровадження цифрових технологій. Одним із визначальних факторів можливості застосування останніх в Україні виступає людський капітал, який є рушійною силою цифрової економіки.

В таких умовах актуалізується проблема готовності робочої сили до цифрової трансформації та відповідності якості трудового потенціалу запитам сучасного ринку праці. Фундаментальною стає цифрова компетентність, під якою розуміють динамічну комбінацію знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, інших особистих якостей у сфері інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та (або) подальшу навчальну діяльність із використанням таких технологій [3]. Цифрова компетентність визнана однією із восьми ключових компетентностей для повноцінного життя та діяльності громадян Європейського Союзу, що відображені в Рамковій програмі оновлених компетенцій впродовж життя [4].

Кількість робочих місць та професій, які вимагають наявності цифрових компетентностей, стрімко збільшується, оскільки цифрові засоби виробництва та технології замінюють аналогові, створюючи безмежні можливості для підвищення продуктивності праці. Рівень цифрової компетентності працівників визначає їх міру участі в економічних процесах. Всі види бізнес-процесів, починаючи від охоронної системи та ресурсного забезпечення до збуту продукції, в певній мірі залучені до інформаційно-комунікаційного та цифрового середовища. Для того, щоб не захлинутися в безперервних потоках інформації, сучасний працівник має опановувати цифрову компетентність, яка включає цифрове споживання, цифрові знання і вміння, цифрову безпеку [5, с. 25]. Здатність використовувати і створювати контент на основі цифрових технологій, комп'ютерні програми, взаємодіяти з іншими людьми за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій стає трансверсальною.

Згідно концептуальній еталонній моделі цифрових компетентностей Європейської Комісії, цифрова компетентність розсіюється на спектр із п'яти сфер: інформаційна грамотність та грамотність щодо роботи з даними, комунікація та взаємодія у цифровому суспільстві, створення цифрового контенту, безпека у цифровому середовищі, розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання впродовж життя [6]. Для громадян України цифрову компетентність доповнено сферою «Основи комп'ютерної грамотності». Зусилля системи формальної, неформальної та інформальної освіти повинні бути спрямовані на розвиток за вищезначеними векторами.

Розмір заробітної плати в значній мірі визначатиметься рівнем опанованих цифрових компетентностей. Так, встановлено, що погодинна оплата тих, хто зайнятий на роботах, які не вимагають навичок інформаційно-комунікаційних технологій, приблизно на 8 % нижча. В свою чергу, працівники, які працюють із передовими навичками в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, потребують надбавки до погодинної заробітної плати приблизно в 3,7% порівняно з тими, хто працює з базовими навичками [7].

В контексті вищезазначеного важливо акцентувати увагу на тому, що в Україні протягом останніх трьох десятиліть в демографічній сфері мали місце негативні процеси, в результаті яких сповільнилися відтворювальні процеси і прискорилося старіння населення. Безумовно, зазначені процеси є тривожним сигналом, оскільки, набуваючи особливого значення в умовах цифрової трансформації, молоді люди:

- здатні своєчасно адекватно і креативно реагувати на сучасні виклики в силу об'єктивних причин,
- розвивають технологічну базу,
- більше схильні інвестувати, ніж зберігати гроші (що властиво людям старшого віку),
- створюють попит на послуги та товари, виготовлені за допомогою цифрових технологій.

Для забезпечення успіху в сфері розвитку цифрових компетентностей в Україні важливо сфокусувати увагу на проблемних питаннях, а саме: сформувати адекватне сучасним викликам цифровізації інституційне середовище, скоординувати роботу органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в питаннях розвитку цифрових навичок та компетентностей, розвивати м'яку та тверду цифрову інфраструктуру, підвищувати цифрову грамотність населення тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Національна економічна стратегія на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#n25>
2. Gross domestic product (GDP). URL: <https://data.oecd.org/gdp/gross-domestic-product-gdp.htm>
3. Концепція розвитку цифрових компетентностей. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text>
4. Commission Staff Working Document Accompanying the Document Proposal for a Council Recommendation on Key Competences for LifeLong Learning.

URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018SC0014>

5. Коваленко М. А., Ломоносова О. Е., Швороб Г. М. Неформальна освіта: довідник-порадник для дорослих. Херсон : Олді-плюс, 2020. 120 с.
6. Definition of Digital Competence. URL: https://joint-research-centre.ec.europa.eu/digcomp/digcomp-framework_en
7. Employment impact of digitalisation. URL: <https://www.eurofound.europa.eu/data/digitalisation/research-digests/employment-impact-of-digitalisation#s-208>

УДК 336.6

Шевченко І.О.

*к.е.н., доцент, докторант кафедри міжнародної економіки
Західноукраїнський національний університет*

СТРАТЕГІЯ СФЕРИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕС СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

Цифровою трансформацією є процес використання цифрових технологій для створення нових або модифікованих бізнес-процесів, бізнес-модулів і досвіду клієнтів. Стратегія сфери цифрової трансформації України в умовах глобалізації має враховувати фактори впливу, послідовний алгоритм дій та очікуваний результат. Стратегія – основа практики. Вона повинна містити такі розділи:

- 1) аналіз наявної ситуації та тенденцій її розвитку;
- 2) аналіз перешкод та можливих деструктивних впливів;
- 3) аналіз своїх сил та можливостей;
- 4) конкретні завдання та можливі способи їх вирішення;
- 5) сили та засоби, що залучаються для вирішення поставлених завдань;

б) відповідальні виконавці та механізми взаємодії між ними;

7) етапи досягнення мети та критерії їх ідентифікації.

Стратегія є основою розробки тактики – набору сценаріїв дій як взаємопов'язаного комплексу управлінських рішень, які забезпечують досягнення проміжних цілей, як виступають етапи шляху досягнення спільної мети. Етап вважається пройденим, якщо готівкова ситуація відповідає заданим критеріям. Наведені вище міркування інваріантні стосовно будь-якого виду діяльності. Природно, конкретні види діяльності матимуть свою специфіку, яка має бути врахована під час розробки відповідних розділів тріади концепція-доктрина-стратегія. Це буде стосуватися і концепції – різні види діяльності мають різний ступінь наукового опрацювання, і доктрини – ті чи інші керівники в різні періоди часу ставлять різні цілі та дотримуються різноманітних принципів при їх досягненні, та стратегії – динамічні зміни зовнішніх та внутрішніх умов вимагають так само оперативних коригування стратегій та розроблених на їх основі планів. Крім того, щоб ці документи були затребуваними або, як кажуть у таких випадках, робітниками, при їх створенні мають бути найсуворішими дотримання вимог наукової методології. Наприклад, у стратегії забезпечення безпеки будь-якого об'єкта в обов'язковому порядку мають бути зазначені реальні, а не віртуальні (вигадані), як це має місце в даний час, загрози, і підтверджені досвідом та передбачувані наслідки їх можливої реалізації.

Саме тому, на думку автора, розпочати необхідно зі створення алгоритмічних кроків стратегії.

1. Перебудова процесу

Коли йдеться про трансформацію бізнес-процесів, не існує універсального підходу. Натомість найкращий спосіб визначити, як трансформувати бізнес-процес, — це зрозуміти цілі, яких необхідно досягти і адаптувати трансформацію відповідно до конкретних потреб. Під час трансформації бізнес-процесів слід пам'ятати про кілька ключових факторів:

Цільова спрямованість. Знання досягнення мети за допомогою трансформації, шляхом визначення конкретних процесів, які потрібно змінити, і те, як їх потрібно змінити.

Оцінка. Перш ніж трансформувати процеси, потрібно зрозуміти, як вони зараз працюють. Це допоможе визначити, коли можна внести покращення.

Визначення правильного рішення. Існує безліч інструментів і технік, які можна використовувати для трансформації бізнес-процесів.

Впровадження змін. Настав час реалізувати правильне рішення. Зміни можуть бути важкими, тому відкритість планів трансформації всім зацікавленим сторонам забезпечить необхідне навчання та підтримку.

Урегульованість та підконтрольність процесів. Після введення змін моніторинг результатів є важливим. Якщо новий процес не працює належним чином, необхідно врахувати ризики та знайти шляхи вирішення.

2. Трансформація бізнес-моделі

Трансформація є ключем до випередження конкурентів у сучасному діловому світі. Трансформація - це акт зміни або перетворення в іншу форму чи річ. У бізнесі це означає постійні інновації та розвиток, щоб залишатися актуальними. Існує багато різних способів трансформувати бізнес-модель, шляхом зміни стратегії ціноутворення, виходу на нові ринки або розробки нових продуктів чи послуг. Незалежно від маршруту, мета завжди бути попереду кривої та підтримувати розвиток бізнесу.

3. Трансформація ідентифікації.

Організації трансформують бізнес шляхом впровадження хмарного обчислення та зберігання даних. Трансформація ідентифікації (домену) — це процес переміщення бізнес-операцій і даних у хмару. Головним є визначення того, які робочі навантаження та програми можуть працювати в хмарі. Розпочати перенесення даних і робочих навантажень необхідно враховуючи фактори впливу на цей крок: безпечність даних, правильний хмарний постачальник, чіткий план перенесення даних та робочих навантажень.

4. Культурна трансформація

Організації часто стикаються з труднощами, коли намагаються змінити свою культуру. Часто керівництво не може створити необхідну відповідність між цілями компанії та поведінкою співробітників.

Фактори завдяки яким створюються перешкоди до трансформації культури, а саме: культура бізнесу, стійкість до змін та відданість керівництва.

Нарешті, зусиллям з трансформації потрібно дати час, щоб укорінитися, і надати відповідні ресурси.

Таким чином, підводячи підсумок дослідження, варто зазначити, що організації повинні усвідомлювати фактори які можуть впливати на трансформацію та мати змогу вчасно і дієво реагувати на наслідки.

Успіх стратегії цифрової трансформації залежить від здатності швидко рухатися. Трансформація бізнес-процесів може бути складною, але дотримуючись плану забезпечиться зміна. Розробка власної стратегії цифрової трансформації, значно вплине на результати цифрової трансформації компанії.

Проте, варто зазначити, що результати завжди відрізнятимуться залежно від процедур та інструментів. Однак доцільним є врахування попередніх результатів під час розробки довгострокових стратегій для масштабування цифрової трансформації та досягнення нових цілей у міру розширення бізнесу України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Власенко Т. А. Особливості цифрової трансформації бізнесу в умовах невизначеності / Т.А. Власенко, О.В. Ревенко // Вісник Одеського національного університету. Серія : Економіка. 2022. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/28758> (дата звернення: 4.05.2023).

2. Шевченко І. Стратегія розвитку цифрової економіки в умовах глобалізації Журнал стратегічних економічних досліджень, № 6(11). 2022 – С.35-42

3. Шталь Т. В. Аналіз теоретичних підходів до визначення сутності зовнішнього середовища міжнародного бізнесу підприємства / Т. В. Шталь, Т. С. Бунчикова // Економіка і суспільство. – 2021. – № 31.

ВИКЛИКИ ПРИ ЗМІНИ ЦІННОСТЕЙ І ОРІЄНТИРІВ У СУЧАСНОМУ БІЗНЕСІ РАВЛИКІВНИЦТВА ПРИ ПЕРЕХОДІ ДО ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Цифрова економіка вимагає нового підходу до бізнесу, заснованого на інноваційності, гнучкості та етичності. Для успіху в цифровому світі потрібні не тільки технічні знання, але й відносини з клієнтами, безпека даних та соціальна відповідальність. Нові цінності та орієнтири ґрунтуються на принципах інноваційності, гнучкості, етичності та соціальної відповідальності. Дослідження цифрової економіки у равликівництві є актуальним напрямом дослідження [1, 10-15]. Равлики - це важливі компоненти екосистеми, які виконують багато важливих екологічних функцій, а також мають значний економічний потенціал, зокрема в галузі харчової та фармацевтичної промисловості. Аспектом дослідження цифрової економіки у равликівництві може бути вивчення впливу цифрових технологій на виробництво та розвиток равликівного господарства. З використанням цифрових технологій підвищують ефективність виробництва, якість продукції, забезпечують точний контроль над процесом виробництва, зменшити втрати врожаю. Крім того, цифрові технології можуть допомогти у зборі та аналізі даних про розвиток равликівного господарства, що може допомогти в плануванні та прийнятті рішень з питань розвитку цієї галузі. Також, цифрові технології можуть допомогти в підвищенні ефективності маркетингу та продажу продукції равликівного господарства [2, 23]. Зокрема, можна використовувати соціальні мережі та інші цифрові канали зв'язку для просування продукції, підвищення свідомості про неї та збільшення клієнтської бази. Вплив цифрової економіки на равликівництво може мати важливі наслідки для сучасного суспільства. По-перше, збільшення

ефективності та підвищення якості продукції в рамках цифрової економіки може сприяти забезпеченню більш стабільної та надійної харчової системи. Це може мати важливе значення в умовах зростаючої населеності та зміни кліматичних умов. По-друге, цифрові технології можуть допомогти в збереженні біорізноманіття та створенні більш стійких екосистем. Наприклад, використання цифрових технологій може допомогти в зборі та аналізі даних про райони з високим рівнем біорізноманіття, що може допомогти у розробці ефективних стратегій збереження природних ресурсів. По-третє, цифрова економіка може мати важливі наслідки для розвитку територій та розвитку сільських громад [3, 15-27]. Зокрема, з використанням цифрових технологій можна підвищити ефективність виробництва, зменшити втрати врожаю та забезпечити більш точний контроль над процесом виробництва. Це може мати важливе значення для забезпечення економічного зростання та підвищення рівня життя місцевого населення. По-четверте, цифрова економіка може сприяти розвитку інноваційних підходів до виробництва та споживання продукції равликівного господарства. Наприклад, з використанням цифрових технологій можна створювати нові форми продукції, які відповідають вимогам споживачів та дозволяють ефективніше використовувати ресурси та зменшувати негативний вплив на навколишнє середовище. Наприклад, з використанням цифрових технологій можна визначити оптимальні умови для розведення та утримання равликів, відповідно до кліматичних умов та потреб споживачів. Також можна використовувати цифрові рішення для визначення оптимального розміру господарства, планування виробництва та організації логістики. Крім того, з використанням цифрових технологій можна впроваджувати інноваційні підходи до споживання равликів. Наприклад, створювати онлайн-магазини, де клієнти можуть замовляти равликівні продукти, знаходити рецепти та інші корисні поради. Також можна використовувати цифрові технології для створення більш привабливого та ефективного маркетингу, що дозволить збільшити попит на продукцію равликівного господарства. У табл. 1 відображено виклики, з якими зіткнулися виробники равликівної продукції, та переваги, які можуть бути

отримані за допомогою використання цифрових технологій у галузі равликівництва.

Таблиця 1

Виклики та переваги цифрової економіки в равликівництві

Виклики цифрової економіки в галузі равликівництва	Переваги цифрової економіки в галузі равликівництва
Недостатня автоматизація процесів у виробництві	Підвищення ефективності виробництва за рахунок використання цифрових технологій
Низька якість та обмежений асортимент продукції	Можливість створення нових форм продукції, які відповідають вимогам споживачів
Відсутність ефективних механізмів продажу продукції	Застосування цифрових технологій у маркетингу та продажу продукції
Відсутність зв'язку між виробниками та споживачами	Застосування цифрових технологій для забезпечення комунікації та взаємодії між виробниками та споживачами
Відсутність моніторингу якості та кількості равликів	Застосування цифрових технологій для моніторингу умов утримання равликів та контролю якості продукції
Недостатня інформованість про ринок та технології	Можливість отримання актуальної та точної інформації за допомогою цифрових технологій

Джерело: авторська розробка

Технології мають важливу роль у розвитку бізнесу в галузі равликівництва. Цифрові технології можуть допомогти виробникам у підвищенні ефективності виробництва, маркетингу та продажу продукції, забезпеченні якості та безпеки продукції, а також забезпеченні зв'язку між виробниками та споживачами. Одним із важливих напрямків розвитку технологій в галузі равликівництва є автоматизація процесів виробництва [4, 53]. Цифрові технології можуть допомогти у підвищенні ефективності та точності процесів виробництва, зменшенні кількості відходів та скороченні часу на виробництво продукції. Іншим важливим напрямком розвитку технологій в галузі равликівництва є маркетинг та продаж продукції. Застосування цифрових технологій у маркетингу та продажу може допомогти виробникам залучати нових клієнтів, просувати свої товари та послуги на ринку, а також забезпечувати комунікацію зі споживачами. Цифрові технології можуть допомогти забезпечити якість та безпеку продукції. Застосування технологій моніторингу може допомогти контролювати умови утримання равликів, забезпечувати якість та безпеку продукції та зменшувати

ризика виникнення захворювань у тварин. Етичні та соціальні питання пов'язані з використанням технологій у равликівництві, такі як проблеми з приватністю та безпекою даних, екологічна етика та забезпечення гуманного ставлення до тварин. Крім того, важливим аспектом є забезпечення доступності технологій та інновацій для всіх господарств, незалежно від їхнього розміру та рівня розвитку. Також необхідно розглядати економічні та правові аспекти цифрової економіки у равликівництві, такі як захист інтелектуальної власності та конкуренції на ринку.

Роблячи висновок, можна сказати, що цифрова економіка може мати важливий вплив на сучасне суспільство у контексті равликівництва. Використання цифрових технологій може допомогти в підвищенні ефективності виробництва, збереженні біорізноманіття та створенні більш стійких екосистем, розвитку територій та сільських громад, а також сприяти розвитку інноваційних підходів до виробництва та споживання продукції равликівного господарства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. «The Rise of the Platform Economy and its Implications for Social Innovation» by Albert Cañigueral and Nils Elmark
2. «Digital Economy and Social Design» by Carlo Ratti, Matthew Claudel, and Andrea Galanti
3. «The Social Implications of the Digital Economy» by William H. Dutton
4. «The Digital Transformation of the Economy: Challenges, Opportunities and Risks» by World Economic Forum
5. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Ільїн В. Ю., Сахацький М. М. Інноваційна стратегія формування безпекової системи управління інноваційним розвитком агропродовольчої сфери в умовах діджиталізації. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 5 (252). С. 26–33.
6. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

Voitenko O.M.

Ph.D., Associate Professor,

West Ukrainian National University, department of international economic relations

Voitenko Y.M.

Postgraduate,

West Ukrainian National University, department of international economic relations

MARKETING EVOLUTION: THE TRANSITION FROM CHANNEL TO ECOSYSTEM IN B2B ORGANIZATIONS

Discussing the necessity for B2B leaders to anticipate economic challenges and refocus their strategies around the customer base in response to concerns such as inflation, higher interest rates, and potential recessions [4].

Realigning Sales and Marketing: Addressing Misalignment Challenges in B2B Organizations - analyzing the rising need for improved alignment between sales and marketing in B2B organizations, with a focus on the drawbacks of reshuffling internal reporting lines as a solution and recommendations for addressing the texture of buying groups and balancing opportunity types.

The Evolution of Channel Marketing: Transitioning to Partner Ecosystem Marketing in B2B Organizations - explores the anticipated metamorphosis of channel marketing into partner ecosystem marketing, detailing the growth in traditional and non-traditional B2B partnerships, and the benefits of expanding focus to the full spectrum of ecosystem business models to better meet buyer needs and solve complex business problems [1].

Data-Driven Decision Making in Healthcare: the Case of Mannings Surgical Supplies & Confucius Pharmacy” - A case study on how implementing a centralized, data-driven management system can facilitate personalized healthcare, improve operational efficiency, and enable growth in the healthcare sector [2].

Leveraging Technology for Improved Patient Outcomes: The Role of Process Automation in Streamlining Healthcare Processes discussing the application and

benefits of process automation in healthcare, using the example of streamlining the DME approval process, and highlighting the importance of continuous improvement through analytics and reporting tools [3].

Examining the shift towards retention, cross-sell, and upsell revenues in B2B growth strategies, and the critical role of customer health scores as an indicator of strong customer relationships, with predictions for a tripling of their use on CMO dashboards in 2023.

REFERENCES:

1. Ross Graber, Steven Casey, Rani Salehi and others, Predictions 2023: B2B Marketing And Sales. URL: <https://www.forrester.com/report/predictions-2023-b2b-marketing-and-sales/RES178161>
2. Johansson, J.K., Global Marketing: Foreign Entry, Local Marketing and Global Management (McGraw Hill, London, 2000), p. 369.
3. Volberda, H.W., Building the Flexible Firm (Oxford University Press, Oxford, 2021), pp. 26-27.
4. Underdal, S., “Complexity and Challenges of Long-term Environmental Governance”, in Global Environmental Change. Governance, Complexity and Resilience, Volume 20, Issue 3, August 2022, Elsevier, pp. 386-393. URL: <http://www.sciencedirect.com/science/journal/09593780/20/3>.

Секція 5.

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ТА ПРОБЛЕМИ УНІФІКАЦІЇ ОБЛІКУ, АНАЛІЗУ І АУДИТУ.

УДК 657

Бандурка М.Б.

здобувач ступеня доктора філософії

Західноукраїнського національного університету

СОЦІАЛЬНІ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ ЯК ОБ'ЄКТ ОБЛІКУ

Важливими в постіндустріальному суспільстві стають відносини суспільства і природи, визнання гармонічного розвитку людини найвищою цінністю, екологічно безпечне існування людства та соціальна справедливість. Сучасне середовище існування людства характеризується підвищеним ризиком і невизначеністю, яку може знизити лише достатній обсяг інформації, тому стають актуальними проблеми теорії обліку, який має генерувати інформацію для бізнесу крізь призму постнекласичної науки відповідно до теорій самоорганізації (синергетики) та систем (кібернетики) [1]. В умовах становлення інформаційного суспільства важливими для бізнесу стають принципи соціальної відповідальності. Облікова система адаптується до вимог користувачів інформації і змушена створювати інформаційні ресурси про соціально-відповідальні дії, про вплив бізнесу на сталий розвиток суспільства та демонструє відповідність бізнесу соціальним вимогам. О. Сокіл стверджує, що «...потрібен спеціальний вид обліку, який завершує формування повної картини взаємодії підприємства з навколишнім середовищем не тільки в аспекті галузевого управління, а й менеджменту на мікрорівні. Таким новим видом обліку є бухгалтерський облік сталого розвитку» [2].

Інформація про соціальну відповідальність узагальнюється у «соціальній звітності», методики формування якої визначають поняття «соціальна звітність» та принципи її складання. Всесвітня бізнес-рада зі сталого розвитку (WBCSD) називає соціальною звітністю добровільну презентацію інформації про соціальну, економічну та екологічну результативність компанії, яка стандартизує цю інформацію відповідно до однієї з систем показників результативності та надає її в публічному доступі всім заінтересованим сторонам [3].

Соціальний звіт – це форма інформування зовнішніх користувачів інформації про те, як і якими темпами бізнес реалізує принципи економічної та екологічної стійкості, а також про реалізовані протягом року соціальні проекти, показує свою соціальну позицію компанії та оцінює її роль у сталому розвитку [4]. Частіше за все в якості орієнтирів для складання соціальних звітів використовується стандарт ISO 14000 та серія стандартів екологічного менеджменту, які допомагають компаніям ефективно вирішувати екологічні питання, проводити моніторинг та впроваджувати процедури виміру прямого чи непрямого впливу на оточуюче середовище. Також використовуються стандарт SA 8000, який встановлює нормативи поведінки роботодавця відносно до своїх працівників; стандарт AA 1000 (AccountAbility), який регламентує відносини бізнесу з користувачами інформації; стандарт GRI (Global Reporting Initiative), який містить набір критеріїв, на яких будується звітність з економічної, екологічної та соціальної результативності компанії.

Основними етапами процесу формування соціальної (не фінансової, екологічної, корпоративної і т.д.) звітності є планування (ідентифікація заінтересованих сторін, уточнення цінностей та завдань компанії), звітність (з'ясування актуальних питань, визначення індикаторів оцінки, збір та аналіз інформації), підготовка звіту та проведення аудиту зовнішньою організацією [5].

В міжнародній практиці з 1999 року застосовується цільовий орієнтир в галузі розрахунку вартості акціонерного капіталу для оцінки фінансової діяльності компаній, що є міжнародними лідерами сталого розвитку – це індекс глобальної сталості Dow Jones Sustainability World Index (DJSI). Річний огляд компаній, які відповідають критеріям цього індексу, базується на ретельній оцінці економічних показників, показників впливу на навколишнє середовище та соціальної діяльності, враховують питання корпоративного управління, зміну ділового клімату, стандартів в галузі поставки та умов праці [6].

Облік соціальної відповідальності бізнесу та формування соціальної звітності стають важливими проблемами розвитку теорії та методики облікової науки. Причиною недостатнього розповсюдження системи підготовки соціальної звітності є відсутність досвіду та необхідних знань. Але входження до європейського співтовариства змусить усі компанії доводити ринку свою соціальну орієнтованість та створення системи обліку корпоративної соціальної відповідальності та соціальної звітності. Реалізація соціальної відповідальності дає реальні переваги та можливості компаніям працювати на користь своєї сталості та робити внесок в економічне зростання країни, в збереження оточуючого середовища, в формування цінностей та розвиток суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семанюк В. З. Інформаційна теорія обліку в постіндустріальному суспільстві : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 392 с.
2. Сокіл О. Г. Методологія обліково-аналітичного забезпечення сталого розвитку підприємства. *Економіка розвитку (Economics of Development)*. 2017. № 2 (82). С. 67–76.
3. Семанюк В.З. Облік і аналіз природоохоронної діяльності підприємств хімічної промисловості України: автореферат дис. на здобуття канд. екон. наук: 08.00. 09. Тернопіль, ТНЕУ. 2004. 21 с.
4. Семанюк В. З. Формування нових видів обліку та перспективи їх розвитку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2009. Вип. 3. С. 112–116.
5. V. Semaniuk, V. Shpak, A. Papinko. Estimation of the information efficiency of the accounting system. 2021 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT), 2021, pp. 437-440, doi: 10.1109/ACIT52158.2021.95
6. Семанюк В. З. Система екологічного контролінгу на підприємстві. Контролінг в Україні : сучасний стан і тенденції розвитку : зб. матеріалів круглого столу, [м. Тернопіль, 12 черв. 2012 р.]. ТНЕУ, 2012. С. 75-82.

Бенько В.С.

*аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет*

Шагай Н.В.

*аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет*

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В ДЕРЖАВНОМУ СЕКТОРІ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Державний сектор як невід’ємна та вагома складова національної економіки України для ефективного розвитку потребує активного використання усіх важелів, здатних забезпечувати стабільність і результативність діяльності його суб’єктів господарювання. Попри ті трансформаційні зміни, які відбулися у зв’язку з адміністративним реформуванням, державні установи, заклади та організації продовжують функціонувати на засадах бюджетного фінансування. Це накладає відповідний відбиток не лише на стан організації діяльності та її забезпечення, а й на систему управління та її функції, зокрема облік, аналіз, планування тощо.

Особливо актуальним, як свідчить сучасна практика управління та інформаційні запити для неї, є розширення використання інформації, яка знаходиться власне поза межами системи бухгалтерського обліку. Йдеться, зокрема про ряд показників, які виводяться з бухгалтерських облікових даних шляхом застосування різноманітного аналітичного інструментарію, емпіричних і статистичних методів тощо.

В українській практиці, зокрема в органах місцевої влади (територіальних громадах) назріває потреба в застосуванні таких показників. Попри те, що частково вони вже присутні (до прикладу, складання кошторису (бюджету) – бюджетування, формування звітності про виконання бюджету, власні кошти тощо) – аналіз показників), такої інформації для управління загалом вже не достатньо.

Критична оцінка доступних публікацій та відзивів практикуючих управлінців і обліково-економічних працівників на різного роду професійних інтернет-форумах дозволяє стверджувати, що наразі є управлінські запити, які вимагають додаткових обчислень [1; 2; 3; 4 та ін.]. Зі змісту таких запитів випливає, що багато з них можуть бути забезпечені системою управлінського обліку. Зокрема, є потреба в оцінці ефективності: використання бюджетних коштів; надання послуг (в тому числі адміністративних і відповідно до

належності суб'єкта до тої чи іншої галузі державного сектору – медичних, освітніх тощо). Також достатньо проблемним є калькулювання платних послуг, аналіз попиту та пропозиції в них і ін.

Для виявлення найбільш актуальних напрямів розвитку системи показників і вирішення організаційних питань з удосконалення інформаційної бази управління в цьому плані є об'єктивна потреба в проведенні відповідного анкетування керівних і інших зацікавлених працівників органів управління місцевого самоврядування. За приклад обґрунтованим буде взяття позитивного зарубіжного досвіду. Зокрема, цікавим для використання буде підхід, розроблений польською дослідницею Фірковською-Якобше З. (табл.1).

Таблиця 1

Використовувані та заплановані до впровадження інструменти управлінського обліку в муніципалітетах Польщі (вибірково згідно дослідження автора) [3, с. 60]

Інструменти управлінського обліку	Кількість суб'єктів ДС (муніципалітетів), що впровадили інструменти управлінського обліку	Відсоток обстежених муніципалітетів	Кількість муніципалітетів, які планують реалізувати в найближчому час інструменти управлінського обліку	Відсоток обстежених муніципалітетів
Традиційне бюджетування	42	100	0	0
Облік змінних витрат	3	7,14	2	4,76
Ідентифікація досягнень муніципалітетів за допомогою нефінансових показників	5	11,90	5	11,90
Аналіз рентабельності інвестиційних проектів	11	26,19	3	7.14
Розрахунок і аналіз	9	21,43	2	4,76

собівартості наданих послуг				
Бенчмаркінг	2	4,76	2	4,76
Збалансована система показників	1	2,38	2	4,76
Бережливе управління	0	0	1	2.38
Інші інструменти (вказати які, якщо є)	0	0	0	0

Вона розробила анкету та провела анкетування, яке дозволяє ідентифікувати стан і потреби у впровадженні використання сучасних інструментів, характерних, як ідентифіковано нами, для управлінського обліку.

Шляхом анкетного опитування авторка ідентифікувала потребу та основні орієнтаційних напрямів щодо планування подальшого впровадження інструментів управлінського обліку. При цьому дослідниця виявила, що найбільш популярним і використовуваним інструментом управлінського обліку в польських муніципалітетах є аналіз прибутковості інвестиційних проектів (його впровадили 11 муніципалітетів і планують впровадити ще 3). Друге місце посідає розрахунок і аналіз собівартості наданих послуг (запроваджено в 9 муніципалітетах, планують впровадити 2).

Для українських органів місцевого самоврядування, на думку таких дослідників як Бібик Н., Єсіна В. та Рудаченко О., які вивчали програмне забезпечення у сфері управлінського обліку, актуальним є застосування методик бюджетного та процесного управління, а також засобів для проектування регламентів системи управління фінансами [1, с.107-112].

З цього випливає, що система управлінського обліку має включати таку складову як бюджетування, засоби процесного управління та проектування регламентів системи управління фінансами. З практичного досвіду, можна

стверджувати, що бюджетування та аналіз виконання бюджету реалізується у всіх органах місцевого самоврядування в Україні. Щодо засобів процесного управління та проектування, то над цим питанням потрібно ще працювати. Можна з впевненістю сказати, що як для органів місцевого самоврядування, так і для багатьох інших суб'єктів державного сектору вирішення такої проблеми буде вагомим вкладом у підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Доцільним, до прикладу, вважаємо застосування в системі управлінського обліку (особливо комунальних підприємств, які підпорядковані органам місцевого самоврядування) попроцесного методу обліку витрат. Загалом, у всіх суб'єктах господарювання, де є можливість виокремити процеси, застосування названого методу є корисним. Він дозволяє контролювати та оптимізувати процеси надання послуг і витрати, які при цьому здійснюються.

Підтримуючи позицію польських дослідників, корисним також вважаємо застосування методу обліку змінних витрат, аналізу собівартості, бережливого управління, оцінки інвестиційних проектів, а також використання нефінансових показників діяльності. Останні відповідають принципам сталого розвитку територій та сприятимуть бережному ставленню до оточуючого середовища, що в сучасних умовах особливо актуально. Застосування інструментарію управлінського обліку суб'єктами державного сектору вимагає обґрунтування, в силу їх специфічності, відповідних показників. В подальшому цей напрям ставатиме все актуальнішим і перспективнішим для дослідників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібик Н. В., Єсіна В. О., Рудаченко О. О. Інформаційно-аналітичні засади управління бюджетуванням в об'єднаних територіальних громадах. *Бізнес Інформ*. 2020. №9. С. 107-116.
2. Dyk M. Podstawy gospodarki finansowej gmin. *Rachunkowość zarządcza w działalności przedsiębiorstw i instytucji*. 2012. №268. S. 155-167.

3. Firkowska-Jakobsze Z. Zakres wykorzystania narzędzi rachunkowości zarządczej w gminach w województwie łódzkim. Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości. 2019. №102(158). S. 55-68. DOI: 10.5604/01.3001.0013.2449.

4. Koźmik M. Wykorzystanie rachunku kosztów działań w sektorze publicznym. Rachunkowość zarządcza w działalności przedsiębiorstw i instytucji. 2012. №268. S. 168-177.

УДК 657

Бербека М. Б., студентка групи ОО-32

Зіник Ю. І., студентка групи ОО-32

Західноукраїнський національний університет

ВПЛИВ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ НА ПРОЦЕСИ ОБЛІКУ

Інформаційне середовище бізнесу стає динамічним, а бізнес змушений функціонувати в умовах невизначеності та ризику. За таких умов облікова система, яка є основою створення інформаційних ресурсів для прийняття управлінських рішень, стоїть перед викликами цифрової економіки. Для облікових працівників цифрова трансформація стала приводом до технологічної еволюції [1].

Інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) можуть бути використані в системах обліку та звітності в різних аспектах для підвищення ефективності та точності процесів. Методи ІКТ включають моделювання, системний аналіз, системне проектування, методи передачі, збору, продукування, накопичення, збереження, обробки, передачі та захисту інформації.

Засоби ІКТ поділяють на:

- апаратні: персональний комп'ютер і його основні складові, локальні та глобальні мережі, сучасне периферійне обладнання;
- програмні: системні, прикладні, інструментальні. [2, с.10]

Можливостями використання ІКТ в системі обліку та звітності є такі:

Автоматизація процесів – ІКТ може допомогти автоматизувати багато рутинних процесів, що дозволяє працівникам зосередитися на більш складних завданнях. Наприклад, використання програмних продуктів для обліку та звітності може допомогти автоматизувати процеси введення даних, розрахунку податків, формування фінансових звітів та інших фінансових документів.

Зменшення помилок – використання ІКТ у системі обліку та звітності може зменшити кількість помилок, які створюють люди. ІКТ можна використовувати для автоматичного введення даних, виконання розрахунків та збору інформації з різних джерел, що допоможе зменшити ризики помилок.

Збільшення швидкості – використання ІКТ може допомогти збільшити швидкість процесів у системі обліку та звітності. Це може бути досягнуто через автоматизацію процесів та підвищення швидкості обробки даних, що дозволяє працівникам швидше виконувати свої обов'язки та отримувати доступ до необхідної інформації.

Покращення доступності – використання ІКТ може підвищити доступність інформації та документів, пов'язаних з обліком та звітністю. Інформація може бути доступна онлайн через веб-сайти, програми та електронні системи, що дозволяють працівникам отримувати необхідну інформацію з будь-якого місця та в будь-який час. Це також може полегшити співпрацю між іншими підрозділами та організаціями, що забезпечує більш ефективну координацію роботи та обмін необхідними відомостями.

Покращення аналітики – використання ІКТ може допомогти покращити аналітику даних та виконати різні види аналізу, що забезпечує більш точну та швидку обробку даних. ІКТ можна використовувати для аналізу тенденцій, прогнозування ризиків та визначення оптимальних стратегій управління фінансами та іншими аспектами діяльності.

Забезпечення безпеки – використання ІКТ може допомогти забезпечити безпеку даних та інформації в системі обліку та звітності. Це може бути досягнуто за допомогою шифрування даних, аутентифікації користувачів, контролю доступу та інших заходів захисту інформації.

Серед основних переваг використання цифрових технологій в системі обліку Веретенникова Г.Б., Устименко О.С. виділяють :

- автоматизація процесів обліку, що зменшує кількість ручної роботи та ризик помилок, що можуть виникнути в процесі обробки даних;
- перехід з «паперового» на електронний варіант ведення обліку, що дозволяє підвищити точність даних;
- швидкий доступ до даних в режимі реального часу, що дозволяє забезпечити оперативну реакцію на зміни у підприємстві;
- електронні системи обліку дозволяють збирати та аналізувати великі обсяги даних, що допомагає компаніям здійснювати більш точне планування, приймати кращі рішення та виявляти можливість для оптимізації виробництва та маркетингу;
- менша кількість помилок в розрахунках, аналітиці та плануванні [2] .

Загалом, хоча цифрові технології можуть бути корисними для обліку, вони також можуть мати свої недоліки, які підприємства мають враховувати при прийнятті рішення про їх використання. До основних недоліків діджиталізації в обліку відносимо:

- вразливість до кібератак: використання цифрових технологій може збільшити ризик атак і злову конфіденційної інформації;
- високі витрати: використання новітніх цифрових технологій може бути дорогим для підприємства, якщо вони потребуватимуть великих інвестицій у технічне обладнання та програмне забезпечення;
- необхідність регулярного оновлення: технології швидко змінюються, тому підприємствам, які використовують цифрові технології, потрібно часто оновлювати своє програмне забезпечення та обладнання;
- ризик втрати даних: використання цифрових технологій може призвести до втрати даних через технічні проблеми або людські помилки.

З перелічених переваг і недоліків, з одної сторони можна побачити, що використання цифрових технологій в системі обліку, зменшує кількість роботи,

цим самим збільшує ефективність праці та економить час, а з іншої сторони вони не є достатньо захищеними .

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семанюк В., Мельник Н. Вплив цифрових технологій на інформаційне середовище бізнесу в умовах п'ятої промислової революції. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 203–212. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.203>

2. Веретенникова Г.Б., Устименко О.С. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ С.42-43. URL: <http://confmanagement.kpi.ua/proc/article/download/230452/229428>

3. Семанюк В. 3. Інформаційна теорія обліку в постіндустріальному суспільстві : монографія. Тернопіль.: ТНЕУ, 2018. 392 с.

УДК 657.1

Білий А. Т.

*аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОГО ОБЛІКУ

В сучасних умовах ведення бізнесу якісні управлінські рішення відіграють ключову роль у досягненні результату та підвищенні ефективності діяльності підприємства. Основою для цих рішень повинна бути достовірна та вдало відібрана інформація з масиву даних, які забезпечують функціонування компанії. Управлінський облік є інструментом створення унікальної аналітичної бази для ефективного менеджменту підприємства. Аналіз визначень управлінського обліку у нормативно-правових актах та працях провідних науковців дозволить створити більш точне визначення терміну та наповнити його значення новим змістом.

Згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», управлінський облік – це система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішнього користування у процесі управління підприємством [1]. М. Чумаченко розглядає управлінський облік не як результат «штучного поділу», а цілеспрямований розвиток усього бухгалтерського обліку, який має перетворитися в надійного постачальника інформації для потреб управління, тобто через призму інформаційної функції [2, с. 4]. С. Голов та В. Єфіменко визначають поняття «управлінський облік» як процес виявлення, вимірювання, накопичення, аналізу, підготовки, інтерпретації та передачі інформації, що використовується управлінською ланкою для планування, оцінки і контролю всередині організації та для забезпечення відповідного підзвітного використання ресурсів, тобто зі сторони планування, оцінки та контролю [3, с. 112]. З.-М. В. Задорожний та Я. Ф. Аверкин: «управлінський облік потрактовують через призму систематизації й аналізу даних, вважаючи його системою підготовки і економічної інтерпретації інформації для формування стратегічних рішень. Управлінський облік – це інтегрована система збору, обробки та передачі інформації внутрішнім користувачам щодо доходів і витрат підприємств з метою забезпечення ефективного управління собівартістю та отримання позитивного фінансового результату»[4, с.117].

До інформації, яка використовується у системі управлінського обліку існує перелік певних вимог. Зокрема, В. М. Рожелюк та П. Н. Денчук вважають, що «...в сучасних умовах з'явилися ряд нових вимог, які ставляться менеджерами до системи обліку відносно характеру й обсягу інформації, яка потрібна їм для управління. Зокрема до управлінської інформації висувуються сьогодні такі вимоги: - своєчасність (інформація повинна випереджати будь-які управлінські рішення, а тому порядок і частота її надання повинні відповідати характеру й періоду виконання завдань, які вирішуються менеджером); Етапи прийняття управлінського рішення Ідентифікація проблеми Визначення мети Визначення альтернатив Розробка моделі прийняття рішення Збір даних Прийняття рішення - диференційованість (що стосується повноти й одночасно вимоги про те, що інформація має відповідати запиту менеджера й бути конкретною); - доступність форми та змісту (зважаючи на різноманітність рівнів компетенції менеджерів, інформація повинна бути викладена в доступній та зрозумілій формі); - компактність (форми подання звітності та інформації повинні бути простими, але одночасно мають дозволяти контролювати не тільки підсумкові показники, а й їх складові); - варіативність (інформація має забезпечувати можливість вибору оптимального альтернативного варіанту управлінського рішення)» [5, с. 335].

Аналізуючи визначення управлінського обліку подані у працях вітчизняних авторів можемо зробити висновок, що існує кілька підходів до розуміння даного виду обліку:

- система обліку інформації, основна мета якої – забезпечення управлінського персоналу необхідними даними;
- розглядається як система обліку доходів і витрат, які становлять основу для прийняття управлінських рішень;
- як взаємозв'язок різних систем і методів управління, що існують на підприємстві.

Вважаємо ці підходи доцільними, однак найбільш повно управлінський облік характеризує саме їх взаємозв'язок та взаємне доповнення. Крім того, об'єктами управлінського обліку є не лише витрати і доходи, але й фінансові результати. Звідси, управлінський облік – це система обліку витрат, доходів та фінансових результатів, яка становить основу для прийняття управлінських рішень. В подальших дослідженнях розглянемо функції управлінського обліку та вимоги до достовірності його даних, що дозволить більш повно охарактеризувати визначення терміну.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
2. Чумаченко М. Г. Управлінський облік потребує підтримки. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2003. № 5. С. 3-7.
3. Голов С. Ф., Єфіменко В. І. Фінансовий та управлінський облік. Київ: Автоінтерсервіс. 1996. 554 с.
4. Задорожний З.-М. В., Аверкин Я. Ф. Управлінський облік: особливості та принципи. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. №1. С. 114-120. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/34474>
5. Рожелюк В. М., Денчук П. Н. Історичні передумови генезису управлінського обліку та його есенція в Україні. *Бізнес інформ*. 2016. №11. С. 331-339. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/15123/1/business-inform-2016-11_0-pages-331_339.pdf

Бортнік Н.В.,

*викладач кафедри фундаментальних
та спеціальних дисциплін*

*Нововолинський навчально-науковий інститут
економіки та менеджменту*

Західноукраїнський національний університет

Никонюк В.С.

студент, Західноукраїнський національний університет

МЕТОДИ АНАЛІТИЧНОЇ ОЦІНКИ ТУРИСТИЧНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНІВ КРАЇНИ

Однією з головних особливостей туристичної діяльності є приналежність до певної території, які мають різні характеристики. Згідно з міжнародною практикою, туристична привабливість у регіонах визначається найбільшим попитом серед туристів у регіонах з багатими природними, культурними та історичними ресурсами, географічним розташуванням, рівнем розвитку інфраструктури, що залежить від наявності інвестицій, рекреаційних та туристичних ресурсів, а також екологічного стану регіону.

У таблиці 1 згруповано існуючий методичний інструментарій до оцінювання туристичної привабливості регіонів країни та виявлено їх недоліки.

Проаналізувавши різні методичні підходи до інтегрального оцінювання туристичної привабливості регіонів, зазначимо, що деякі проблеми застосування окремих методів можуть бути подолані в результаті введення певних застережень. Типовим прикладом є випадок, коли при застосуванні методу середньої геометричної в разі обернення на нуль співмножника приймати його таким, що дорівнює одиниці [3, с.215].

Існуючі методи оцінювання туристичної привабливості

Назва методу	Сутність методу	Недоліки
1. Метод сум	Отримання інтегральної рейтингової оцінки шляхом сумування відношень усіх вихідних показників до їх базових значень, тобто стандартизованих у певний спосіб показників	Проблематичність вибору базового показника при стандартизації
2. Метод коефіцієнтів	Являє собою метод середньої геометричної за винятком добування кореня з виразу	Обернення на нуль однієї із складових робить інтегральну оцінку рівною нулю, до того ж у разі застосування останнього методу і добування кореня, що має парний ступінь, підкорінний вираз повинен відповідати умові невід'ємності
3. Метод середньої арифметичної	Отримання інтегральної рейтингової оцінки шляхом простого усереднення стандартизованих значень показників туристичної діяльності в регіоні: середня арифметична проста, середня арифметична із урахуванням вагомості, середня арифметична зважена	1
4. Метод суми місць	Розраховується за допомогою підсумовування рангів	Отримання некоректних результатів, оскільки показники мають різні характеристики, наприклад, масштаби та ступінь важливості
5. Метод відстаней	Розраховується на базі (евклідової) метричної відстані – між значеннями показників досліджуваних туристичних регіонів та еталонним (точки-еталону в n-мірному просторі)	Ознаки можуть мати неточності; є ймовірною ситуація, коли за наявності ненормованих вісей два підприємства, що мають лише одну істотну ознаку, знаходяться на

		великій відстані в евклідовому просторі
--	--	--

Джерело: [1, с.98]

Оскільки інтегральні показники включають у себе сукупність різномірних за своїм змістом та вагомістю критеріїв [4, с.73], їх застосування дозволяє здійснити комплексну процедуру оцінювання туристичної привабливості регіонів і країни у цілому, допомагає підвищити обґрунтованість висновків.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Давидова О.Г. Методи оцінювання туристичної привабливості регіонів країни. *Український соціум*. 2015. № 4(55). С. 97 -107.
2. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.
3. Сергієнко О. А., Баранова В.В., Шеянова Е.Д. Удосконалення інструментарію оцінки та аналізу підприємницької діяльності туристичного підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. №38. С. 214-222.
4. Шашкова Н.І., Грицина В.В. Особливості інтегральної оцінки туристично-рекреаційного потенціалу регіону. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. Випуск 22. Частина 2. С. 72-77.

Борикайло Т.П.

аспірант кафедри обліку і оподаткування

Злепко А.І.

аспірант кафедри обліку і оподаткування

Західноукраїнський національний університет

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ ОБЛІКУ ТРАНСПОРТНИХ ПОТОКІВ В УМОВАХ АВТОМАТИЗОВАНОЇ НАВІГАЦІЇ ТРАНСПОРТУ

В умовах значних наукових досягнень людства в галузях кібернетики, системології, комп'ютеризації, теорії інформатики, економіко-математичних методів досліджень кардинально змінилося внутрішнє і зовнішнє середовище, в якому функціонують підприємства, а разом з ним має змінюватися і система обліку. Однією з актуальних технологій збору даних, яка активно використовується у транспортній галузі, є система глобального позиціонування (GPS-навігації). «GPS, Система глобального позиціонування (англ. Global Positioning System) – сукупність радіоелектронних засобів, що дозволяють визначати місце знаходження та швидкість руху об'єкта на поверхні Землі або в атмосфері. Положення об'єкта обчислюється завдяки використанню розміщеного на ньому GPS-навігатора, який приймає та обробляє сигнали супутників» [1].

Більшість інноваційних суб'єктів господарювання здійснюють організацію автоматизованих систем управління транспортними потоками на основі системи глобального позиціонування, що обумовлюється значним економічним ефектом від впровадження технології [2].

Переваги використання систем GPS-моніторингу транспорту полягають у:

- скороченні пробігу автотранспорту – за рахунок оптимізації маршрутів переміщення, перенаправлення потоку транспорту залежно від дорожньої ситуації, досягається скорочення пробігу на 5-15%;

- виключенні «людського чинника» – система контролю за автотранспортом допомагає попередити нецільове використання;
- підвищенні ефективності використання транспорту – коректно автоматизована диспетчеризація з контролем у режимі реального часу дає можливість знизити час простою техніки, підвищити ступінь завантаження транспорту, що забезпечує зменшення витрат палива на 20-30%;
- зростанні якості обслуговування клієнтів – ефективне управління, засноване на постійному контролі, дозволяє збільшувати швидкість обслуговування клієнтів [1].

Використання технології автоматизованої навігації транспорту в бухгалтерському обліку забезпечує: автоматичність облікових обчислень, двовимірність калькуляційних одиниць у калькулювання собівартості транспортних послуг, просторову пов'язаність транспортних засобів у систему управління транспортними потоками, аналітичність облікової інформації, інтегрованість обліку транспортних витрат, пооб'єктну ідентифікованість транспортних витрат підприємств, повноту врахування усіх витратних елементів в транспортній галузі економіки, зменшення періодичності звітування тощо. Дотримання наведених принципів обліку транспортних потоків в умовах використання технологія автоматизованої навігації транспорту забезпечує прозорість, достовірність, повноту, оперативність та справедливість в опрацюванні облікової інформації для цілей управління транспортними потоками.

ЛІТЕРАТУРА:

1. GPS, Система глобального позиціонування Матеріал з Вікіпедії вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. URL : <https://uk.wikipedia.org/wiki/GPS>.
2. Муравський В. В. Застосування інформаційних технологій у первинному обліку торговельних, розрахункових і транспортних операцій. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2009. № 3. С. 69-76.

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В УМОВАХ ДІЇ ФОРС-МАЖОРНИХ ОБСТАВИН

Внутрішній контроль - це процес, розроблений, запроваджений і підтримуваний тими, кого наділено найвищими повноваженнями, управлінським персоналом, а також іншими працівниками, для забезпечення достатньої впевненості щодо досягнення цілей суб'єкта господарювання стосовно достовірності фінансового звітування, ефективності та результативності діяльності, а також дотримання застосовних законів і нормативних актів [1].

Завданням системи внутрішнього контролю господарської одиниці є забезпечення її ефективного функціонування та виявлення потреб користувачів в інформації, яка може бути використана для прийняття та обґрунтування обґрунтованих управлінських рішень. Основною метою внутрішнього контролю є об'єктивне дослідження фактичного стану підрозділів підприємства, виявлення та попередження факторів і ситуацій, що негативно впливають на прийняття управлінських рішень і досягнення поставлених цілей, а також внутрішнього поширення такої інформації до органу управління підприємства.

Форс-мажорними обставинами (обставинами непереборної сили) є надзвичайні та невідворотні обставини до яких згідно із законодавчими та іншими нормативними актами відносяться:

➤ природні явища, що мають стихійний характер (епідемія, сильний шторм, циклон, ураган, торнадо, буревій, повінь, нагромадження снігу, ожеледь, град, заморозки, замерзання моря, проток, портів, перевалів, землетрус, блискавка, пожежа, посуха, просідання й зсув ґрунту, інші стихійні лиха тощо);

➤ надзвичайні (екстремальні) ситуації в громадському житті (загроза війни, збройний конфлікт або серйозна погроза такого конфлікту, включаючи але не обмежуючись ворожими атаками, блокадами, військовим ембарго, дії іноземного ворога, загальна військова мобілізація, воєнні дії, оголошена та неоголошена війна, дії суспільного ворога, збурення, акти тероризму, диверсії, піратства, безлади, вторгнення, блокада, революція, заколот, повстання, масові заворушення, експропріація, примусове вилучення, захоплення підприємств, реквізиція, громадська демонстрація, блокада, страйк, аварія, протиправні дії третіх осіб, пожежа, вибух);

➤ заборонні дії (акти) держави (запровадження комендантської години, карантину, установленого Кабінетом Міністрів України, тривалі перерви в роботі транспорту, регламентовані умовами відповідних рішень й актами державних органів влади, закриття морських проток, ембарго, заборона (обмеження) експорту / імпорту тощо) [2].

Цей перелік обставин не є вичерпним.

У зв'язку із запровадженням воєнного стану на території України з 24 лютого 2022 року Торгово-промислова палата України 28 лютого 2022 року ухвалила рішення про визнання військової агресії Російської Федерації проти України обставинами непереборної сили (форс-мажор) для всіх суб'єктів господарської діяльності.

За таких обставин існує багато факторів, які впливають на ймовірність продовження економічної діяльності, наприклад, коли певні зобов'язання перед постачальниками або працівниками припиняються, оскільки вони не можуть бути виконанні без настання відповідальності за порушення існуючих договірних зобов'язань, вплив яких необхідно розглядати з певним ступенем конкретизації.

Офіційне підтвердження форс-мажорної ситуації та прийняття низки законодавчих заходів на державному рівні може вирішити багато проблем, які можуть виникнути всередині підприємства та можуть бути підставою для: відстрочення податкових зобов'язань, припинення та зміна умов вирахування

доходів за договорами, призупинення санкцій, призупинення строків позовної давності, звільнення від сплати певних зборів тощо.

За цих обставин важливою частиною системи внутрішнього контролю підприємства все ще залишається використання ризик-орієнтованого підходу для зосередження зусиль та ініціативи на побудові та вдосконаленні загальної системи внутрішнього контролю та управління. Ідентифікація ризиків – це визначення суб'єктом внутрішнього контролю (керівником структурного підрозділу) подій, що можуть відбутися при виконанні відповідних функцій, настання яких може негативно вплинути на здатність успішно досягати визначених місії, результатів, передбаченими планами діяльності на відповідний період. Важливо визначити бізнес-ризик, пов'язані з існуванням і виникненням подій, викликаних воєнними умовами в країні та окремих її регіонах [3].

Війна приносить постійну зміну обставин. Тому в умовах воєнного стану необхідна оперативна оцінка наявних та ймовірних майбутніх факторів, що впливають на активність подій на фронті, ризики знищення та втрати активів, скорочення та зміни особового складу, зміни матеріально-технічного забезпечення, складу контрагентів, а також з урахуванням різноманітних змін у нещодавно прийнятому законодавстві, з метою подальшого визначення стратегії розвитку або визнання призупинення діяльності тощо.

Важливо оцінити спектр операційно-технічних ризиків, ймовірність яких пов'язана з людськими та технічними факторами та негативним впливом форс-мажорних обставин на поточну діяльність, зокрема: невиконання працівниками функцій (процесів, процедур); дефіцит інформації, що впливає на об'єктивність управлінських рішень; недоліки та/або недосконалість заходів контролю та їх моніторингу [4].

Воєнний стан призвів до податкових змін, які не можна ігнорувати в системі внутрішнього контролю. Наприклад, потрібно бути обережним з операціями, пов'язаними з наданням благодійної допомоги, зміною статусу платника податків, застосуванням цінової політики тощо.

Постійним важливим кроком є вибір процедур контролю на рівні організації. Це дає змогу своєчасно виявляти ризики діяльності, усувати негативний вплив окремих факторів та відповідне управління на основі аналізу управлінських даних. Рішення приймаються для забезпечення досягнення цілей.

Ситуація воєнного стану вимагає змін у всіх сферах господарської діяльності та необхідності посилення ролі систем внутрішнього контролю для забезпечення належного функціонування підприємства у складних умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. Видання 2016-2017 років. URL: https://www.apu.net.ua/attachments/article/1151/2017_часть1.pdf (дата звернення: 07.05.2022)
2. Про торгово-промислові палати України: Закон України від 2.12.97р. № 671/97-ВР зі змінами та доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 07.05.2022)
3. Замула І.В., Танасієва М.М. Внутрішній контроль : навч. посіб. Чернівці : Технодрук, 2021. 336 с.
4. Мельник А. О., Вабищевіч І. С. Організація системи ефективного внутрішнього контролю на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8311> (дата звернення: 08.05.2023). DOI: [10.32702/2307-2105-2020.11.5](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.5)

Брик М.М.

*к.е.н., доцент кафедри фундаментальних
та спеціальних дисциплін НННІЕМ
Західноукраїнський національний університет*

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ СИСТЕМИ І ТЕХНОЛОГІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Сучасні інформаційні технології в бухгалтерському обліку поступово змінили звичну структуру управління підприємством. Комп'ютерні засоби суттєво підвищують якість обробки обліково-аналітичної інформації. Інформаційні технології (ІТ), за визначенням ЮНЕСКО - це комплекс взаємопов'язаних наукових, технологічних, інженерних дисциплін, що вивчають методи ефективної організації праці людей, зайнятих обробкою та зберіганням інформації, обчислювальну техніку, методи організації взаємодії з людьми та виробничим обладнанням, їх практичне застосування, а також пов'язані з цим обробленням соціальні, економічні та культурні проблеми [1].

Інформаційна система — це сукупність засобів збору, зберігання, передачі та обробки інформації з метою досягнення поставлених цілей у процесі управління. Інформаційні технології тісно пов'язані з інформаційними системами, їх домінуючим середовищем. Інформаційні системи неможливо використовувати без відповідних знань інформаційних технологій. У сучасній ситуації корпоративного управління практично завжди при впровадженні різноманітних систем використовуються інформаційні технології на основі комп'ютерних рішень. З появою персонального комп'ютера інформаційні технології отримали новий поштовх для розвитку. Це допомагає встановити швидкий і надійний зв'язок між елементами системи, що також допомагає системі працювати швидше і ефективніше [2].

Різнманітність економічних сфер зумовила появу численних інформаційних систем економічного характеру. Його основою є обліково-інформаційна система, яка обробляє окремі частини інформаційного потоку та

вирішує реальні завдання стратегічного і тактичного планування обліку підприємства та операційного управління. Багато облікових завдань вирішуються без додаткових витрат шляхом повторної обробки даних бухгалтерського й управлінського обліку, податкового планування та оперативного контролю. Тому інформаційні технології стають невід'ємною та важливою частиною таких інформаційних систем, як бухгалтерський облік. Сьогодні існує багато різноманітних програмних засобів для автоматизації бухгалтерського обліку: від засобу автоматизації локальних бухгалтерських завдань до повноцінної комп'ютеризованої системи бухгалтерського обліку як частини інформаційної системи компанії [3].

Ринок програмних продуктів комп'ютерних систем бухгалтерського обліку є дуже різноманітним, основними програмами є такі: «BAS Бухгалтерія», «Дебет Плюс», «Діловод», «MASTER: Бухгалтерія», «М.Е.ДОС», «Акцент», «IT-Enterprise - Бухгалтерія» та інші.

Найрозповсюдженішим програмним продуктом автоматизації бухгалтерського обліку на українських підприємствах є система «BAS Бухгалтерія». Успішне використання багатьма підприємствами систем «BAS Бухгалтерія» засвічує здатність цих систем забезпечувати своєчасність і достовірність облікової інформації для прийняття управлінських рішень на підприємствах та установах. Саме ці функції системи бухгалтерського обліку є найважливішими в досягненні непрямих економічних ефектів.

Глобальна економіка перетворюється в економіку, засновану на інформаційних технологіях. Корпоративні менеджери знають, що належне використання інформаційних систем і технологій дійсно може підвищити ефективність роботи, і вони знайдуть для цього всі ресурси.

На сучасному етапі суспільного розвитку ринкова економіка є переважно інформаційною. Поширення автоматизованих інформаційних систем в електронній комерції, оподатковуванні та електронній комерції вимагає поширення засобів ідентифікації користувачів цих систем.

Глобальне поширення розподіленої обробки даних зробило підприємства вразливими. Інформаційні технології є одним із найбільших ризиків, з якими стикаються підприємства, з потенційними ризиками відключень електроенергії, телефонних систем, вірусів, хакерських атак, помилок операційної системи та програмного забезпечення, проблем із безпекою Інтернет-ресурсів, а також ризиків електронної пошти та веб-сервера. Ще однією великою проблемою сучасного суспільства є перевантаження інформацією. Перевантаження інформацією значною мірою продиктовано інтернетом як глобальним сховищем знань. Пошук та використання необхідної інформації стає все більш складним, трудомістким і неефективним. Тому ці ризики необхідно враховувати при плануванні та проектуванні інформаційних систем і технологій на підприємстві [4].

Тому діяльність сучасних підприємств неможлива без надійного та ефективного інформаційного забезпечення їх діяльності. Конкуренентоспроможність сучасних компаній безпосередньо залежить від швидкості отримання, якості обробки та аналізу інформації, на основі якої ґрунтуються бізнес-рішення. Інформаційні технології та бізнес стають все більш взаємопов'язаними, і створення сучасної інформаційної системи бухгалтерського обліку як ключового компонента інтегрованої інформаційної системи підприємства стало критичною вимогою для всіх підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенько М.М. Інформаційні системи і технології в бухгалтерському обліку : монографія. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2010. 336 с.
2. Глушаченко А. І. Сучасні інформаційні технології в організації бухгалтерського обліку / А. І. Глушаченко// Актуальні проблеми теорії і практики бухгалтерського обліку, аудиту, аналізу й оподаткування в Україні : сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали міжнар. наук.-практ. конф.,(м. Кам'янець-Подільський, ПДАТУ, 14 грудня 2016 р.). Тернопіль : Крок, 2016. С.182-184.

3. Іхваненков С. В. Інформаційні технології аудиту та внутрішньогосподарського контролю в контексті світової інтеграції. Наукове видання. Житомир: ПП «Рута», 2010. 432 с.
4. Оляднічук Н.В. Інформаційні системи в бухгалтерському обліку / Н.В. Оляднічук // *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2016. Вип. 88(2). С. 198-206.

УДК 657

Будник В.І.

здобувач ступеня доктора філософії

Західноукраїнського національного університету

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОБЛІКУ

«Стрімкий розвиток цифрових технологій кардинально змінює не лише середовище функціонування економіки, а й саму її структуру і зміст. Динамізм середовища та постійні зміни приводять до високої непередбачуваності і вимагають від економічних суб'єктів гнучкості й адаптивності. Індустрія 4.0 стала реальністю і вплинула як на господарську діяльність, так і на облікову науку і практику. Усі технологічні і цифрові рішення, впливаючи на бізнес-процеси, впливають на способи й методи ведення обліку в частині створення управлінської та стратегічної інформації» [1]. У найближчий період, як прогнозують експерти, у кожній успішній компанії, з метою забезпечення конкурентних переваг, обов'язковими атрибутами стануть використання штучного інтелекту, прийняття data-driven рішень, застосування сучасних методів комунікації та постійного відстеження ефективності персоналу. Більшість компаній переживають цифрову трансформацію бізнесу, яка пов'язана з ростом популярності нових технологій та розумінням їх переваг. За дослідженням аналітичної компанії Keypoint Intelligence, 45 % керівників

компаній роблять висновки, що цифрова трансформація є першочерговим пріоритетом, 28 % вважають, що вони досягли значного прогресу в цій сфері [2].

Цифрова трансформація бізнесу неможлива без трансформації системи управління, в тому числі бухгалтерського обліку. У наукових джерелах широко досліджують питання вдосконалення обліку в умовах цифровізації, використання сучасних цифрових технологій. Науковці часто ототожнюють терміни «цифровізація» та «цифрова трансформація». Цифровізацію можна трактувати як заміну ручних процесів ведення обліку цифровими технологіями. Цифрова трансформація – є перебудовою парадигми обліку, яка веде за собою розвиток та вдосконалення його теорії, методології, організації та практики.

Дослідження дозволили зробити висновок, що ключовими складовими цифрової трансформації обліку є: розуміння безперервності процесу; розвиток методів обліку; застосування інновацій та проривних технологій; формування інформації про нові об'єкти, в тому числі і нефінансового характеру; вдосконалення вимог до вмінь, знань і навичок бухгалтера.

Перспективи використання для ведення обліку і складання звітності в умовах цифрової трансформації мають такі цифрові технології, як блокчейн, штучний інтелект, хмарні технології, Інтернет речей, big data. Впровадження сучасних цифрових технологій, наприклад, блокчейн, створює передумови вдосконалення методів обліку, зокрема, реєстрації господарських операцій. «Замість формування і локального зберігання окремих транзакційних записів, суб'єкти можуть записувати їх в об'єднаний реєстр, створюючи розподілену і взаємопов'язану систему надійної бухгалтерської інформації» [3]. В цих умовах фальсифікація чи знищення записів неможлива, оскільки вони розподілені і криптографічно захищені. Особливістю даної технології є потрійний обліковий запис.

Зазнає змін метод документування. Система «Paperless office» передбачає відсутність або мінімізацію паперових документів, і ведення документообігу ведеться виключно в електронній формі. Удосконалення первинної реєстрації фактів господарювання можливе шляхом використання нейронних мереж, які, так як і людський інтелект, здатні до самонавчання. Дані первинного обліку в

нейронній мережі підлягають автоматизованій кластеризації та розподіляються між користувачами інформації за їх потребами за наявності багатьох комунікаційних бар'єрів [4, с.100].

В сучасних умовах не доцільно відкидати уставлені методи бухгалтерського обліку. Зберігаючи методологічну основу обліку важливе значення має розширення та модернізація методу, збагачення його новими елементами та цифрова модифікація існуючих, які б відповідали новим завданням, які стоять перед бухгалтерським обліком [5].

В умовах цифрової трансформації змінюються об'єкти обліку, які характеризують не лише економічні але й соціальні, екологічні аспекти діяльності, якість корпоративного управління, репутаційний капітал, інновації тощо. З'являються модифіковані форми активів, відображення яких потребує створення нових принципів систематизації й таксономії. Актуальною є проблема визнання цифрових активів як об'єктів бухгалтерського обліку, оскільки вони мають дещо відмінні від традиційних активів характеристики. З метою визнання та відображення операцій з цифровими активами необхідно створити відповідну нормативну правову базу у якій було б обґрунтовано:

- визнання цифрових об'єктів активами, за ознаками, які їм притаманні;
- з'ясування виду активів, до якого слід відносити той чи інший цифровий актив;
- визначення способу оцінювання цифрових активів з метою достовірного відображення їх у звітності;
- документальне підтвердження господарських операцій з цифровими активами.

Технології є частиною мозаїки, яка вкладається у трансформацію обліку. Її сполучним елементом є працівники. На сучасному етапі визначають нові вимоги до професіоналів. Формується цифровий обліковець-аналітик, який повинен розуміти, як опрацьовувати інформацію на рівні ІТ-спеціаліста, вміти фільтрувати і вибирати дані у великих масивах інформації в цифровому контенті, використовувати нейронні мережі, проводити ідентифікацію бізнес-процесів,

розуміти специфіку цифрового аудиту. З цією метою важливе значення має перегляд методики освіти у вищій школі. Одним із можливих напрямів вдосконалення є впровадження концепції STEM у підготовку бухгалтерів та аудиторів. STEM- освіта формується на основі наукової (Scientific Literacy), технологічної (Technological Literacy), інженерної (Engineering Literacy) та математичної грамотності (Mathematical Literacy) [6, с.27]. Концепція STEM-освіти передбачає зв'язок між науковим контекстом, у якому вона перебуває, та реальним виміром і практичними проблемами у якому перебуває суспільство.

Вдосконалення теорії, методології та практики бухгалтерського обліку в умовах цифрової трансформації дозволить розширити інформаційний потенціал, буде сприяти вдосконаленню системи управління бізнес-процесами, прийняттю ефективних управлінських рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семанюк В., Мельник Н. Вплив цифрових технологій на інформаційне середовище бізнесу в умовах п'ятої промислової революції. *Вісник економіки*. 2022. Вип. 3. С. 203–212. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2022.03.203>
2. Цифрова трансформація — це розвиток вашого бізнесу для збереження конкурентоспроможності. <https://www.konicaminolta.ua/uk-ua/rethink-work/business/digital-transformation-will-evolve-your-business-t>(дата звернення: 20.04.2023).
3. Blockchain: A technical primer. Deloitte. February 6, 2018. URL: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/topics/emerging-technologies/blockchain-technical-primer.html>. (дата звернення 22.04.2023).
4. Кулинич М. Удосконалення елементів методу бухгалтерського обліку в контексті цифрової модернізації економіки. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. №4.С.97-103

5. Семанюк В. З. Необхідність кардинальної зміни теорії обліку. *Облік і фінанси*. 2017. № 4. С.75-80. URL: <https://afj.org.ua/ua/article/524/>
6. Куцик П., Шевчук В., Дерун І. STEM і становлення новітньої парадигми бухгалтерського обліку. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 4(45). С. 22–35. URL: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.4.45.2022.3804>

УДК 657.631.8

Гнідаш Р.В.

*студентка кафедри обліку та фінансів
Черкаський державний бізнес-коледж*

Науковий керівник:

Криворучко М.Ю.

*к.е.н., доцент кафедри обліку та фінансів
Черкаський державний бізнес-коледж*

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Облік і контроль кредиторської заборгованості є важливими складовими фінансового менеджменту, які відіграють вирішальну роль в успіху бізнесу. Кредиторська заборгованість - це гроші, які компанія винна своїм постачальникам або продавцям за товари чи послуги, придбані в кредит. Належне управління кредиторською заборгованістю гарантує, що бізнес може виконувати свої зобов'язання і підтримувати хороші відносини з постачальниками. Для бізнесу важливо правильно реєструвати та відстежувати свою кредиторську заборгованість, щоб гарантувати, що фінансова звітність точно відображає їхні поточні зобов'язання.

Належний облік кредиторської заборгованості допомагає бізнесу приймати обґрунтовані рішення щодо свого фінансового стану та відповідати нормативним вимогам до звітності. Дефіцит коштів в економіці і неплатоспроможність багатьох підприємств зробили питання роботи з кредиторами одними з головних і актуальних проблем сучасності. Існує чимало недоліків платіжної політики підприємства, проте найбільш суттєвим є наявність простроченої кредиторської заборгованості, зокрема перед постачальниками та підрядниками [1].

Несвоєчасне погашення цієї заборгованості спричиняє сплату штрафів, що негативно відображається на фінансовому стані підприємства. Крім того, затримка платежів постачальникам може створити підприємству імідж ненадійного партнера на ринку. Тому значну увагу в обліковому процесі необхідно приділяти відстеженню фактів виникнення та своєчасного погашення заборгованості за товарно-матеріальні цінності (послуги). Як правило, основним джерелом погашення кредиторської заборгованості є виручка від реалізації, тому підприємству вкрай необхідно використовувати ефективні методи управління кредиторською заборгованістю, щоб надходження грошових сум від дебіторів передували в часі терміну погашення усіх видів заборгованості.

Побудова та підтримка хороших відносин з постачальниками також важлива для успіху бізнесу. Належний облік і контроль кредиторської заборгованості гарантує, що платежі здійснюються вчасно, що може допомогти побудувати довіру і сприяти розвитку добрих відносин з постачальниками. Це, в свою чергу, може призвести до кращих цін та умов майбутніх закупівель. Впроваджуючи належний контроль, підприємства можуть запобігти шахрайству, гарантуючи, що платежі здійснюються лише за законно отримані товари та послуги. Вони також можуть виявляти та розслідувати будь-яку підозрілу діяльність, запобігаючи фінансовим втратам та шкоді своїй репутації.

Управління розрахунками з кредиторами є однією з найбільш важливих функцій фінансового управління будь-якої компанії. Проте, в процесі обліку розрахунків з кредиторами можуть виникати певні проблеми. Деякі з них наведені нижче:

1. Недостатній внутрішній контроль: Якщо в компанії немає належної системи внутрішнього контролю, можуть виникнути проблеми з реєстрацією, обліком та оплатою рахунків кредиторів. Недостатній контроль може призвести до помилок в записах і втрат коштів.

2. Помилки у відображенні даних: Інша проблема, яка може виникнути при обліку розрахунків з кредиторами, полягає у відображенні неправильних даних в обліковій системі. Це може призвести до невірних облікових записів, неправильних розрахунків та оплати заборгованостей, що може спричинити проблеми з кредиторами та втрати для компанії.

3. Неочікувані заборгованості: Іноді компанія може зіткнутися з несподіваними заборгованостями, які можуть виникнути через зміни умов поставок чи неочікувані події. Це може призвести до проблем зі здатністю компанії вчасно виплатити кредиторам.

4. Відстрочені платежі: Якщо компанія здійснює відстрочені платежі, то це може привести до проблем зі збором від боржників. Крім того, такі платежі можуть призвести до проблем зі здатністю компанії вчасно оплатити рахунки кредиторів, що може призвести до штрафів та інших негативних наслідків.

Для вирішення проблем, пов'язаних з обліком розрахунків з кредиторами, компанії можуть вжити наступні заходи [2]:

1. Розвиток системи внутрішнього контролю: Компанії повинні мати належну систему внутрішнього контролю, яка допоможе уникнути помилок та втрат. Система внутрішнього контролю повинна включати процедури та політики, що дозволяють вчасно виявляти та виправляти помилки в записах, перевіряти правильність відображення даних та розподілу фінансових ресурсів.

2. Підвищення якості обліку: Компанії повинні забезпечувати якісний облік розрахунків з кредиторами. Це означає правильне відображення даних в обліковій системі, правильне визначення заборгованостей та вчасну оплату рахунків кредиторів. Компанії також повинні регулярно проводити перевірки обліку, щоб виявляти та виправляти помилки вчасно. Тому пропонується ввести

аналітичний облік саме для розрахунків з постачальниками до субрахунку 631 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками», а саме:

- 631/11 «Заборгованість за товари з майбутньою оплатою»;
- 631/12 «Заборгованість за роботи та послуги з майбутньою оплатою»;
- 631/21 «Заборгованість за товари, відстрочена»;
- 631/22 «Заборгованість за роботи і послуги, відстрочена»;
- 631/31 «Прострочена заборгованість за товари»;
- 631/32 «Прострочена заборгованість за роботи та послуги»;
- 632/11 «Заборгованість за товари, роботи, послуги з іноземними постачальниками з майбутньою оплатою»;
- 632/21 «Заборгованість за товари, роботи, послуги з іноземними постачальниками, відстрочена»;
- 632/31; «Заборгованість за товари, роботи, послуги з іноземними постачальниками, прострочена».

Отже, облік розрахунків з кредиторами є дуже важливим аспектом фінансового управління компанії, оскільки він дозволяє вчасно і правильно відображати заборгованості та виконувати оплату рахунків кредиторів. Проблеми, пов'язані з обліком розрахунків з кредиторами, можуть виникати через недостатній контроль, помилки в обліку, невідповідність строків платежу та інші фактори.

Важливим елементом управління кредиторською заборгованістю є правильний та своєчасний її аналіз, тому керівництво підприємства повинне мати оперативну та об'єктивну інформацію щодо стану кредиторської заборгованості, яка формується в системі бухгалтерського обліку. Основними джерелами формування такої інформації є: баланс підприємства, звіт про фінансові результати, примітки до річної фінансової звітності, первинні документи, журнали, в яких відображається рух відповідних платежів, а також розрахункові відомості про нарахування заробітної плати.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні: навчально-практичний посібник / під ред. С.Ф. Голова. Дніпропетровськ: ТОВ «Баланс – Клуб». 2001. 832 с.
2. Меліхова Т.О., Троян О.В., Бондаренко І.В. Удосконалення методики внутрішнього аудиту розрахунків з постачальниками для підвищення економічної безпеки підприємства. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 88—93. DOI: [10.32702/2306-6806.2019.2.88](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.2.88)

УДК 657

Голубець М.М.
студент групи ОБАмнв-11
Західноукраїнський національний університет
Чорна Н.П.
д.е.н, професор, професор кафедри
бізнес-аналітики та інноваційного інжинірингу
Західноукраїнський національний університет

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СТАТИСТИЧНОГО ОБЛІКУ В КОНТЕКСТІ ЕКСПОРТУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ В УКРАЇНІ

Через динамічне ринкове середовище в міжнародній торгівлі сільськогосподарською (с/г) продукцією її регулювання стає важливим інструментом. Воно охоплює практично весь процес експорту товару: від виробництва до продажу за кордон. Через часову повторюваність регулювання характеризується циклічністю. Крім того, воно орієнтоване на довгостроковий період. Це сприяє розвитку експорту розглянутої продукції в країні в частині аналізу її в часі.

Одним із важливих елементів є облікове регулювання, що характеризується процесом збору, обробки і відображення інформації в натуральних (штуки, тонни) та вартісних (дол. США, українська гривня) вимірниках.

На наш погляд, на рівні держави основною частиною облікового регулювання є статистичний облік, що відображає обсяг і вартість експорту с/г продукції на основі статистичних даних. В Україні основним органом статистичного обліку доцільно вважати Державну службу статистики України [1], на сайті якої міститься інформація щодо експорту с/г продукції в динаміці (за певний проміжок часу – рік, квартал, місяць) як загалом, так і по її видах (кодах Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності, тобто УКТ ЗЕД, зокрема), до яких можемо віднести пшеницю як складову зернових культур тощо. Крім того, експорт сільськогосподарської продукції відображається в контексті продажу конкретних груп товарів по країнах світу, тобто існує часова, географічна і товарна складові статистичного обліку експорту продукції с/г призначення. Також важливим в статистичному обліку є регіональне (обласне) розгалуження щодо виробництва сільськогосподарської продукції як основи експорту, що дозволяє відобразити спеціалізацію регіону.

Подальша інтеграція України до Світової організації торгівлі (СОТ) та Європейського Союзу (ЄС) зумовила необхідність вдосконалення статистичного обліку як у відповідності до міжнародних норм, та і у частині відображення експорту розглянутої продукції зокрема.

Для прикладу, зважаючи на дані Державної служби статистики України [1], ми розрахували обсяг експорту продукції с/г призначення України базуючись на групах по кодах УКТ ЗЕД (I, II та III групи за виключенням готової продукції) за 2018-2021 рр., а також визначили абсолютний приріст такого експорту по роках (таблиця 1).

Крім того, за даними ЮНКТАДу [2], ми визначили експорт с/г продукції в світі (таблиця 1):

Фактичний експорт с/г товарів в Україні та світі

РІК	Показники, млн. дол. США			
	<i>Експорт с/г продукції в Україні</i>	<i>АП-1*</i>	<i>Експорт с/г продукції в світі</i>	<i>АП-2*</i>
2018	12845.97	x	231019.14	x
2019	12119.94	-726.03	255656.40	24637.26
2020	12596.25	476.31	273731.41	18075.01
2021	15717.97	3121.72	254599.14	-19132.27

*Примітка: «АП-1» означає абсолютний приріст вартості експорту с/г продукції України, а «АП-2» відображає абсолютний приріст вартості експорту с/г продукції в світі. Розраховано автором на основі використання формул [3].

Згідно з даними таблиці 1, базою статистичного обліку для експорту с/г продукції ми вважаємо динаміку експорту товарів с/г призначення в часі. Це є основою горизонтального аналізу в статистичному обліку. Крім того, ми можемо визначити, що частка експорту сільськогосподарської продукції України в світовому показнику (як частина вертикального аналізу) становить біля 6%, що є вагомо.

Проте, на жаль, існують певні недоліки в статистичному обліку експорту продукції сільського господарства України.

По-перше, важливим є інтеграція даних щодо експорту такої продукції в частині Державної служби статистики України та Державної митної служби України, зокрема при визначення вартості експорту як основи нарахування митних платежів, що є базисом доходів бюджету країни та їх обліку.

По-друге, істотним, на наш погляд, має стати виділення експорту продукції с/г України в окрему «статтю» в статистиці для усунення необхідності ручного калькулювання вартості експорту таких товарів.

По-третє, для вдосконалення статистичного обліку доцільне застосування безпілотних літальних апаратів для збору первинної облікової інформації (посівні площі, урожай). Інформація може бути передана в хмарне інтернет-середовище та використана для створення електронних звітів у консолідованій табличній/графічній формі [4, 634].

Вважаємо, що це сприятиме покращенню ефективності статистичного обліку не лише експорту продукції с/г в країні, але і загалом експорту як частини зовнішньої торгівлі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна служба статистики України. Офіційний портал (н.д.). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 06.05.2023).
2. UNCTADstat | United Nations Conference on Trade and Development. (n.d.). URL: http://unctadstat.unctad.org/wds/ReportFolders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en (дата останнього звернення: 05.05.2023).
3. Ткач Є.І. Загальна теорія статистики: підруч. / Ткач Є.І., Сторожук В.П. [3-тє вид.]. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 442 с.
4. Oleg Shevchuk, Oksana Desyatnyuk, Vasyl Voitseshyn, Mykhailo Bryk, Volodymyr Muravskiy. Control and Accounting of the Transportation Services Self-cost using GPS. 2020 10th International Conference on Advanced Computer Information Technologies, pp. 631-634, 2020.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ПРИБУТОК: СУТЬ І ПОРЯДОК ОБЧИСЛЕННЯ

В економічній літературі існують різні визначення понять «бухгалтерський» і «економічний» прибуток. Головним недоліком є те, що дані показники досліджуються переважно з якісних, а не кількісних позицій, розкривається їхній сутнісний зміст, але як їх можна кількісно визначати на практиці (на конкретному підприємстві) обґрунтовується не завжди.

Економічний прибуток (EP) – це різниця між загальним виторгом (TR) і загальними витратами виробництва фірми (ТС):

$$EP = TR - TC = TR - (EC + IC) \quad (1),$$

де EC – явні (бухгалтерські) витрати виробництва;

IC – неявні витрати виробництва [1, с. 198].

Бухгалтерський прибуток (AcP) – це різниця між загальним виторгом і явними (бухгалтерськими) витратами виробництва:

$$AcP = TR - EC \quad (2),$$

де AcP – бухгалтерський прибуток [1, с. 198].

Найбільша складність при дослідженні обох видів прибутків полягає в обґрунтуванні значення неявних витрат.

Косік А. Ф. і Гронтовська Г. Е. витрати на власні ресурси підприємця називають неявними або імпліцитними. Згідно з теорією, підприємець, започаткувавши власну справу, утримується від задоволення певних особистих потреб і жертвує доходами, які міг би отримати у разі використання своїх фінансових ресурсів, підприємницького хисту у інший спосіб, в інших сферах. Всі ці жертви потрібно відшкодувати у вигляді певних грошових сум, які й становлять внутрішні неявні

витрати виробництва [2, с. 135].

Практика ведення бухгалтерського обліку підтверджує, що бухгалтерський прибуток розраховується шляхом вирахування з доходу усіх витрат.

НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» визначає прибуток як суму, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати. Також стандарт виокремлює визначення збитку, як перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати [3].

За проведеними дослідженнями встановлено, що економічний прибуток є підсумком віднімання між усіма доходами та витратами підприємства. В якості доходів використовують не тільки виручку, а й інші джерела надходжень грошових коштів, які не відображено офіційно в бухгалтерському обліку. До витрат відносять не тільки ті, що офіційно документально підтверджено, також і ті, які не є офіційними, але можуть бути присутніми на підприємстві. До витрат зараховують і втрачену вигоду, тобто доходи, які могли б бути отримані при тих чи інших обставинах. Економічний прибуток доцільно розраховувати як різницю між бухгалтерським прибутком та неявними витратами.

Приклад 1. Марія Добрик мріє відкрити власну фірму з очікуваним доходом у 1 млн. грн. Витрати, пов'язані з утриманням фірми:

- оренда приміщення – 120 тис. грн на рік;
- витрати на заробітну плату персоналу із 5 осіб, кожному по 10000 грн на місяць;
- електроенергія та інші ресурси складають 60 тис. грн на рік.

Щоб відкрити фірму Марії Добрик доведеться залишити державну службу, де вона отримувала 24 тис. грн за місяць та працювати у власній фірмі і вкласти у справу 500 тис. грн власних коштів. Відсоткова ставка за банківськими вкладками склала 10 % річних. Свій підприємницький талант Марія Добрик оцінила у 20 тис. грн.

Необхідно обчислити бухгалтерський та економічний прибуток. З'ясувати, чи вигідно їй відкривати власну справу?

Розв'язання:

1. Обчислимо величину явних витрат:

$120000 + (5 \times 10000 \times 12) + 60000 = 780000$ грн.

2. Розрахуємо бухгалтерський прибуток:

$1000000 - 780000 = 220000$ грн.

3. Знайдемо неявні витрати:

$24000 \times 12 + 500000 \times 0,1 + 20000 = 358000$ грн.

4. Обчислимо величину економічного прибутку (збитку):

$220000 - 358000 = -138000$ грн.

Тобто, бухгалтерський прибуток в розмірі 220000 грн не забезпечує покриття всіх неявних витрат.

Отже, розрахувавши бухгалтерський прибуток можна легко обчислити економічний прибуток. Результатами розрахунків може бути як прибуток, так і збиток. Економічний прибуток менший за бухгалтерський, оскільки при його розрахунку враховуються не тільки ті витрати, які фірма несе за власний рахунок, а й альтернативні виграї (втрачені можливості). Нульовий результат щодо бухгалтерського прибутку можливий при умові, що підприємство взагалі не проводило будь-якої діяльності протягом періоду (етап створення або ліквідації).

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналітична економія: макроекономіка і мікроекономіка: навч. посіб.: у 2 кн. / За ред. С. Панчишина і П. Островерхова. Кн. 2: Мікроекономіка 4-те вид., випр. і доп. К.: Знання, 2006. 723 с.

2. Косік А. Ф., Гронтовська Г. Е. Мікроекономіка: навчальний посібник. Рівне: УДУВГП, 2004. 400 с.

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 7 лютого 2013 р. № 73. *Верховна рада України*. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2023).

Даньчук І.Б.

*аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет*

ПЕРЕДУМОВИ ОПТИМІЗАЦІЇ ОБЛІКУ КОМУНАЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ ВИКОРИСТАННЯ АВТОМАТИЗОВАНИХ ЛІЧИЛЬНИКІВ ЕНЕРГОРЕСУРСІВ

Відбувається поступальне зростання вартості енергоресурсів, що пояснюється необхідністю військовими атаками на енергетичний сектор економіки. Також оптимізація ринку комунальних послуг має на меті підвищення енергоефективності та незалежності суб'єктів господарювання та держави в цілому від російських енергоресурсів. Неминуче зростання тарифів на споживання комунальних послуг буде поєднано з національною та міжнародною програмою адресного субсидіювання. Дотаційні компенсації будуть виділятися індивідуальним домогосподарствам та суб'єктам господарювання. Розрахунок обсягу спожитих енергоносіїв на основі нормативних показників кількості мешканців, працівників, метражу корисної чи повної площі приміщення не дає змоги достовірного обліку комунальних послуг.

«Роздрібненість споживачів енергоресурсів, різноманітність джерел постачання та низький рівень оснащення засобами обліку споживання у житлово-комунальній сфері призводить до значних розбіжностей між встановленими нормативами та фактичним споживанням енергії, води і газу» [1, с.38]. Мають місце інформаційні викривлення при визначенні розміру комунальних платежів та державних субсидій. Використання загальних вимірників нівелює доцільність впровадження програм з економії та стимулювання росту ефективності використання електроенергії, тепла, газу, води. «Вирішення інфраструктурних та економічних проблем в житлово-комунальному господарстві пов'язане із доцільністю застосування

автоматизованих лічильників енергоресурсів, які мають значні переваги перед традиційною методикою обліку комунальних послуг» [2, с. 7].

Якщо функціонування інфраструктурних об'єктів з вмонтованими лічильними приладами пов'язане з основною діяльністю муніципальних інституцій, то витрати на споживання енергоресурсів доцільно визнавати виробничими. Залежно від функціонального призначення приміщення, в якому встановлений автоматизований лічильник, доцільно відокремлено обліковувати витрати спожитих енергоресурсів.

Вартість спожитих енергоресурсів доцільно оперативно, за кожен день чи робочу зміну відносити до складу загальновиробничих, адміністративних, збутових чи інших операційних витрат. У випадку неможливості ідентифікації функціонального призначення приміщень, територій, зон загального використання тощо, витрати на отримані комунальні послуги доцільно кластеризувати і переносити на різні витратні рахунки у кінці звітнього періоду.

Також облік витрат на комунальні послуги з використанням автоматизованих лічильників сприяє врахуванню зміни кількості отриманого ресурсу, тарифів, наявності субсидій (дотацій), лімітів на споживання, умов договору між орендарем та орендодавцем. Отже, використання автоматизованих лічильників енергоресурсів вносить позитивні зміни в облік і контроль комунальних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Столярчук П.Г., Яцук В.О., Лозбін В.І., Голюка Б.М., Здеб В.Б. Система обліку спожитої теплової енергії на опалення. *Методи та прилади контролю якості*. 2005. Вип. 14. С. 37–42.
2. Муравський В. Облік і контроль отриманих комунальних послуг з використанням автоматизованих лічильників енергоресурсів. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2015. 7. С. 17–25.

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ТА УПРАВЛІНСЬКОЇ ЗВІТНОСТІ ЩОДО НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ

Бухгалтерський облік є основною інформаційною базою для менеджменту при прийнятті ним ефективних управлінських рішень. Основною складовою цієї інформаційної бази є фінансова та внутрішньогосподарська звітність. До цих звітностей на сьогодні ставляться нові завдання щодо удосконалення їх структури відповідно до вимог міжнародних стандартів та глобальних принципів управлінського обліку.

Нині вітчизняні підприємства несуть надзвичайні витрати, пов'язані з військовою агресією Росії, якими є втрата будівель, споруд, товарів, готової продукції, виробничих запасів тощо. Такого роду втрати відображаються у розділі I Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід, форма №2) в складі інших витрат. На нашу думку, необхідно розмежовувати в обліку та звітності витрати і доходи від надзвичайних подій, включаючи військові дії, пов'язані із втратою необоротних і оборотних активів. Так, зокрема, витрати і доходи від таких втрат оборотних активів повинні відображатися відповідно в складі інших операційних витрат та інших операційних доходів. Іншими витратами та іншими доходами повинні бути лише втрати такого роду необоротних активів і пов'язані з ними доходи у вигляді надходжень від страхових компаній, інвесторів чи державного бюджету.

Однією із форм річної фінансової звітності є Примітки до річної фінансової звітності (форма №5). Проаналізувавши структуру цієї форми можна побачити, що вона має ряд недоліків і неузгодженостей з іншими формами фінансової звітності. Особливо їх можна побачити в частині відображення в них необоротних активів. Ці активи узагальнюються у розділах II «Основні засоби»,

III «Капітальні інвестиції», XIV «Біологічні активи» даної форми звітності. У розділі II і III вищезазначена інформація наводиться в розрізі окремих видів необоротних матеріальних активів і капітальних інвестицій, які є субрахунками до рахунків 10 «Основні засоби», 11 «Інші необоротні матеріальні активи», 15 «Капітальні інвестиції». Відносно довгострокових біологічних активів, то вони узагальнюються у розділі XIV Приміток разом із поточними біологічними активами, що, на нашу думку, не є обґрунтованим. Об'єднувати в одному розділі необоротні активи, якими є довгострокові біологічні активи, із оборотними, якими є поточні біологічні активи, не слід, оскільки це активи різні за економічною суттю. Думається, правильніше було б довгострокові біологічні активи відображати у розділі IV Приміток після капітальних інвестицій, що полегшило б процес їх заповнення. Послідовність розміщення розділів Приміток повинна відповідати, на нашу думку, послідовності розміщення розділів і статей Балансу (Звіту про фінансовий стан), оскільки перша з названих звітностей є відповідним розшифруванням другої. З урахуванням цієї пропозиції розділи Приміток до річної фінансової звітності могли б мати такі назви:

Розділ I «Нематеріальні активи»;

Розділ II «Капітальні інвестиції»;

Розділ III «Інвестиційна нерухомість, основні засоби та інші необоротні матеріальні активи»;

Розділ IV «Довгострокові біологічні активи»;

Розділ V «Довгострокові фінансові інвестиції»;

Розділ VI «Довгострокова дебіторська заборгованість»;

Розділ VII «Відстрочені податкові активи та інші необоротні активи»;

Розділ VIII «Запаси»;

Розділ IX «Витрати»;

Розділ X «Будівельні контракти»;

Розділ XI «Поточна дебіторська заборгованість»;

Розділ XII «Грошові кошти»;

Розділ XIII «Власний капітал»;

Розділ XIV «Довгострокові зобов'язання і забезпечення»;

Розділ XV «Поточні зобов'язання і забезпечення».

Як видно із вищенаведеного переліку, в ньому відсутній розділ XIII «Використання амортизаційних відрахувань» чинних Приміток до річної фінансової звітності. На нашу думку, цей розділ є зайвим, оскільки на підприємствах нині амортизаційний фонд не створюється і у випадку наявності грошових коштів на підприємстві воно має право придбавати необоротні активи.

Покращенню контролю за ефективним використанням необоротних матеріальних активів повинно сприяти використання на практиці внутрішньогосподарської звітності про стан та рух таких активів, оскільки фінансова і статистична звітність з цих питань не є оперативними і не дозволяють приймати менеджерам та власникам підприємств ефективні й оперативні рішення щодо використання таких активів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Задорожний З.В., Кафка С. Особливості діяльності підприємств нафтогазової промисловості та їх вплив на облік необоротних матеріальних активів. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. 2017. Випуск 3. С. 127-140.

2. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 1999р. з наступними змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

4. Леонова Ю.О. Особливості обліку основних засобів в умовах дії Податкового кодексу України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 872-876.

5. Малоцінні необоротні матеріальні активи: нюанси обліку. Бюджет. 2019. № 39. URL: <https://balance.ua/news/post/malocennye-neoborotnye-materialnye-aktivny-nyuansy-ucheta>

6. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 «Основні засоби». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_014#Text

7. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджено Наказом МФУ від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби», затверджено Наказом МФУ від 27.04.2000 № 92. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

9. Озеран А. В., Коршикова Р.С. Гармонізація вимог П(С)БО України із МСФЗ щодо обліку основних засобів. *Незалежний аудитор. Науково-практичне видання*. 2016. № 15 (I). С. 54-61.

10. Показники балансу великих та середніх підприємств за видами економічної діяльності станом на 30 червня 2020 року. URL: https://ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2020/fin/sbp/sbp_u/sbp_220_u.htm

11. Петренко А.Я., Попова В.Д. Організація обліку основних засобів та шляхи її вдосконалення. *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 18. С. 994-1001.

УДК 657:008

Калин Р.В.

аспірант кафедри обліку і оподаткування

Західноукраїнський національний університет

ОБЛІК ЕЛЕКТРОННОЇ КОМЕРЦІЇ У РОЗРІЗІ ЕТАПІВ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Електронна торгівля відбувається у декілька послідовних етапів: розміщення інформації про товари в електронній мережі, отримання за них

оплати й доставка до споживача. На початковому етапі електронної торгівлі покупець заходить на веб-сторінку торговельного закладу й ознайомлюється з усіма характеристиками запропонованих товарів. Після відбору бажаних товарів у віртуальний кошик формується індивідуальний рахунок, який поповнюватиметься або зменшуватиметься залежно від дій покупця. Якщо сформований товарний набір у кошику та відображена в індивідуальному рахунку його сумарна вартість влаштовують покупця, то відбувається оформлення електронного бланка замовлення, що слугує заявкою на купівлю [1].

Заповнення на веб-сторінці електронного бланку замовлення визнається формою письмового укладання договірних відносин між продавцем та покупцем товарів. Іншими словами, покупець у бланку замовлення. Остаточне оформлення й відсилання покупцем електронного бланка замовлення, у якому повідомляється про бажання придбати товари на умовах, запропонованих торговельним закладом, вважається укладанням юридичної угоди.

Оскільки в електронному бланку замовлення покупець надає усю інформацію про себе та про кількість й вартість обраних товарів, підтверджує бажання купівлі введенням особистого пароля, то такий електронний документ можна вважати первинним. Таким чином, бланк замовлення є одночасно угодою на купівлю-продаж товарів та первинним документом, у якому юридично зафіксовані факти господарської діяльності.

На другому етапі електронної торгівлі з веб-сторінки магазину після отримання бланка замовлення покупцеві відправляється рахунок-фактура на оплату за обрані товари. Оплата в Інтернет-магазинах відбувається з використанням електронних грошей. Електронними грошима доцільно вважати інформаційне повідомлення, яке передається засобами телекомунікаційного зв'язку від платника (покупця товарів) через систему міжбанківських переказів до одержувача (продавця) або безпосередньо між персональними електронними гаманцями контрагентів і містить дані про зарахування чи списання коштів з індивідуальних рахунків кожного з учасників торговельної операції.

Після отримання від покупця оплати за замовлення торговельний заклад доставляє товари до місця споживання (дому, офісу тощо), що є кінцевим етапом електронної торгівлі. У власності більшості великих підприємств торгівлі знаходиться значний парк автотransпортних засобів, завданням яких є перевезення товарів до покупців. Також заклади торгівлі використовують транспортні автомобілі для доставки товарів від постачальника на власний склад або для розвезення товарів з центральних складів у торговельну мережу. Таким чином, транспортні потоки комерційного закладу виникають у двох випадках: під час перевезення товарів від постачальника на склад або в торговельні підрозділи магазину та за умов транспортування реалізованих товарів з торговельного закладу до кінцевого споживача, що є третім етапом електронної торгівлі [2].

Таким чином, автоматизація обліку у розрізі наведених етапів сприяє удосконаленню обліку товарних операції в роздрібній торгівлі, що надає змогу суттєво зменшити обсяги ручної праці співробітників відділу бухгалтерії, забезпечить своєчасність, точність та значну інформативність обліку для управління торговельним підприємством. Також прогнозується зменшення трудомісткості праці касирів, торговельних асистентів, фахівців з обліку товарно-матеріальних цінностей, працівників складу й автотransпортної служби на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белозерцев В. С., Гарькавий М. Г. Облік та аналіз реалізації товарів на підприємстві електронної комерції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 23. С. 40–43. DOI: [10.32702/2306-6814.2018.23.40](https://doi.org/10.32702/2306-6814.2018.23.40)
2. Краус К. М., Краус Н. М., Манжура О. В. Електронна комерція та Інтернет-торгівля: навчально-методичний посібник. К. : Аграр Медіа Груп, 2021. 454 с.

РОЛЬ ТА ПОРЯДОК ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВИТРАТИ ЗБУТОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ БУДІВЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ

Ефективна модель управління підприємствами будівельної індустрії повинна враховувати різноманітні виклики, з якими стикаються підприємства в цій галузі, такі як стрімкий розвиток технологій, зміни законодавства, нестабільність ринкових умов та інші фактори. Криза в економіці, складна ситуація на ринках збуту, необхідність збереження конкурентноспроможності підприємств будівельної індустрії, зумовлюють необхідність пошуку оптимальних методик формування обліково-аналітичної інформації щодо витрат збутової діяльності, адаптованої до потреб менеджменту та інших користувачів облікової інформації, що стане важливим інструментом, який дозволить забезпечити ефективність та прибутковість підприємства.

Серед вчених економістів, які досліджують питання формування обліково-аналітичної інформації, визначення критеріїв її корисності та методів оцінки якості даної інформації, слід виділити наукові праці О. В. Бурдюк [1], Л. В. Гуцаленко [2], Н. Ю. Єршової [3], І. Я. Омецинської [4] та ін.

Для формування якісної інформації щодо витрат збутової діяльності необхідно виконати наступні кроки:

1. Оцінка поточної ситуації на ринку будівельних матеріалів та послуг, включаючи огляд конкурентів, їх продукції та цін, а також аналіз потреб та попиту споживачів. Цей аналіз допоможе зрозуміти тенденції ринку, знайти можливості для розвитку та збільшення продажів, а також виявити потенційні загрози та ризики.

2. Розробити систему збору та обробки даних про витрати на збут, що дозволить підприємству оцінити повну собівартість продукції та вплив на ціну різних факторів, таких як матеріальні та трудові ресурси, транспортування, маркетинг та реклама.

3. Вивчити та застосувати методи аналізу витрат на збут, такі як ABC-аналіз, витратний аналіз та інші. Це допоможе зрозуміти, які процеси та види діяльності підприємства є найбільш витратними та як їх можна оптимізувати.

4. Розробити систему планування та контролю за витратами на збут, що дозволить підприємству ефективно ними управляти та забезпечить максимальну прибутковість в довгостроковій перспективі.

5. Впровадити систему обліку та аналізу даних в роботу підприємства та навчати персонал її використовувати. Це допоможе забезпечити доступність та зрозумілість інформації про витрати на збут для всіх користувачів, що збільшить ефективність управління підприємством.

6. Необхідно забезпечити регулярне оновлення та аналіз даних про витрати на збут з метою вдосконалення маркетингової стратегії та забезпечення ефективності діяльності підприємства, а також для уникнення ризику втрати конкурентної переваги. Для цього необхідно проводити систематичний аналіз збутової діяльності, оцінювати ефективність різних каналів збуту, розглядати вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на збут продукції.

Після впровадження системи збору та обробки інформації про витрати збутової діяльності необхідно здійснювати регулярний моніторинг її ефективності та результативності. Для цього можна використовувати різноманітні показники, такі як обсяг продажів, рентабельність, чистий прибуток тощо. На основі результатів аналізу можна визначити потребу в корекції та удосконаленні такої системи.

Обліково-аналітична система потребує постійного удосконалення та оновлення. Це пов'язано з постійними змінами в ринковому середовищі та конкурентних можливостях. Тому важливо регулярно переглядати та

оновлювати методику збору та обробки інформації, що дозволить підтримувати конкурентну перевагу підприємства на ринку.

Також важливо забезпечити інформаційну взаємодію між відділами підприємства, що дозволить забезпечити оперативне прийняття рішень у сфері збуту та забезпечити більшу координацію та ефективність діяльності в цілому.

Загальна схема формування обліково-аналітичної інформації про витрати збутової діяльності на підприємстві будівельної індустрії може виглядати наступним чином:

- 1) визначення мети та завдань системи обліково-аналітичного забезпечення;
- 2) вибір методів збору та обробки інформації;
- 3) розробка структури та форми представлення інформації;
- 4) впровадження системи та навчання персоналу;
- 5) аналіз та оцінка ефективності заходів;
- 6) постійне удосконалення системи.

Таким чином, розробка ефективної системи збору та обробки інформації про потреби ринку, споживачів та конкурентів, витрат на збутову діяльність є важливим інструментом для забезпечення ефективності та прибутковості підприємства будівельної індустрії в умовах кризи та складної ситуації на ринках.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Будько О. В. Методи оцінки якості облікової інформації. *Економіка та держава*. 2014. №3. С. 54–57.
2. Гуцаленко Л. В. Поліпшення якості та прогнозованості облікової інформації для забезпечення прибутковості підприємства. *Економіка АПК*. 2010. № 7. С. 67–71.
3. Єршова Н. Ю. Якість облікової інформації: методичний підхід до оцінювання. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. №8(158). С. 368- 374.

4. Омецінська І. Я. Облікова інформація: економічна сутність та критерії якості. *Вісник Тернопільського національного університету*. 2016. Вип. 3. С. 131–141.

УДК 657:008

Корнят І.В.

*аспірантка кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет*

ОБЛІК ТА ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ В УПРАВЛІННІ ТРАНСПОРТНИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Ефективне функціонування смартміста створює передумови не тільки для автоматизації збору облікової інформації про господарські процеси у транспорті, але й комплексного контролю за транспортними, пасажирськими та грошовими потоками. У смартмісті присутній тісний взаємозв'язок між бухгалтерським обліком, внутрішнім контролем та управлінням діяльністю транспортних підприємств. Систему бухгалтерського обліку, що забезпечує інформування стейкхолдерів про функціонування пасажирських перевізників, доповнює система контролю з метою досягнення цілей транспортної діяльності. Контроль разом з бухгалтерським обліком є структурними елементами управління діяльністю суб'єктів господарювання транспортної сфери економіки. Контроль у транспортній сфері передбачає спостереження за транспортними, пасажирськими та грошовими потоками з метою своєчасного їхнього спрямування відповідно до встановлених цілей пасажирських перевізників, муніципального та загальнодержавного управління. Також контроль забезпечує підтвердження достовірності та релевантності облікової інформації для цілей ефективного управління та коригування транспортної діяльності у смартмісті. Використання сучасних комп'ютерно-комунікаційних технологій у смартмісті

забезпечує діджиталізацію внутрішнього контролю для цілей ефективного управління транспортними підприємствами [1].

Смартмісто створює сприятливі умови для забезпечення контролю за діяльністю пасажирських перевізників через запровадження комп'ютерно-комунікаційних технологій: NFC-валідації, системи глобального позиціонування, Інтернет речей, геоінформаційних технологій, систем відеонагляду тощо. Використання наведених технологій забезпечує автоматизований контроль за більшістю господарських процесів, пов'язаних з переміщенням мешканців у міському просторі. Контроль з використанням технологій обробки інформації також приймає участь в автоматизованому формуванні значних інформаційних ресурсів, що можна використовувати для внутрішніх та зовнішніх цілей. Першочергових трансформацій в умовах застосування комп'ютерно-комунікаційних технологій у транспортній сфері зазнають внутрішні інформаційні процеси у діяльності транспортних підприємств. Внутрішні користувачі мають прямий вплив на функціонування пасажирських перевізників, а тому зацікавлені в оперативній та повній інформації бухгалтерського обліку і внутрішнього контролю для прийняття ефективних управлінських рішень. Внутрішній контроль забезпечує фіксацію відхилень від плану розвитку пасажирських перевізників та повернення їх до оптимального напрямку функціонування. Іншими словами, внутрішній контроль та інформаційна підтримка управління орієнтована на стейкхолдерів, які безпосередньо пов'язані з транспортними підприємствами [2].

Контрольне середовище смарт-міста доповнює система відеонагляду. Відеоспостереження використовується для моніторингу за переміщенням транспорту, виконанням посадових обов'язків працівниками та поведінням пасажирів з метою встановлення імовірних фактів завдання шкоди рухомому складу пасажирських перевізників, іншим учасникам дорожнього руху, пасажирам та працівникам, транспортній інфраструктурі смарміста. Ідентифікація таких фактів та винних осіб дає змогу відображати розмір завданої

матеріальної шкоди у бухгалтерському обліку й подальшому врахуванні в управлінні транспортних підприємств.

Отже, встановлення інформаційного взаємозв'язку між обліком, внутрішнім контролем й управління діяльністю перевізників забезпечує мінімізацію витрат часу і коштів пасажирів, транспортних підприємств, муніципальних та державного бюджету з надання транспортних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бутинець Т.А. Внутрішній контроль: елементи організації системи / Т.А.Бутинець. *Вісник Житомирського державного технологічного університету // Економічні науки*. Житомир: ЖДТУ, 2008. № 1(43). С.28.
2. Замула І.В., Танасієва М.М. Внутрішній контроль : навч. посіб. Чернівці : Технодрук, 2021. 336 с.

УДК 657

Костецький Я.І.

д.е.н, доцент, професор кафедри

*фундаментальних та спеціальних дисциплін
Західноукраїнський національний університет*

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ІНЖИНІРИНГ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Концепція впровадження та розвитку цифрової економіки в усіх сферах діяльності в Україні диктує необхідність нових підходів до управління економічними процесами та ресурсним потенціалом підприємств для їх ефективного функціонування. Відносно новою сферою управління бізнесом є використання засобів бухгалтерського інжинірингу, що передбачає отримання

актуальної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень оперативного, тактичного та стратегічного характеру.

Для України бухгалтерський інжиніринг є відносно новим інструментом управління діяльністю компанії. Деякі існуючі проблеми, багатоаспектність і невизначеність, пов'язані з роллю бухгалтерського інжинірингу в підприємницькій діяльності, потребують його поглибленого наукового дослідження.

Питання сутності інжинірингу, і зокрема бухгалтерського, з наукової точки зору, розглядались багатьма українськими та зарубіжними науковцями. Дослідники розглянули природу бухгалтерського інжинірингу, заклали основу для інструментарію бухгалтерського інжинірингу та окреслили методологію прийняття управлінських рішень з урахуванням результатів інжинірингового обліку. Однак слід зазначити, що багато аспектів бухгалтерського інжинірингу все ще є дискусійними та потребують розширення та поглибленого наукового дослідження [1].

Зовнішнє середовище, в якому сьогодні працюють компанії, є динамічним і постійно змінюється, що вимагає постійного коригування стратегії розвитку. На структуру системи бухгалтерського обліку впливає стрімкий розвиток мереж і мережевих організацій підприємств, удосконалення і популяризація мережевих інформаційних систем і технологій, високий рівень невизначеності зовнішнього середовища, посилення конкуренції в економіці і процесі глобалізації.

За цих умов використання алгоритмів та інструментів бухгалтерського інжинірингу є одним із напрямів розвитку обліково-аналітичного забезпечення управління на підприємствах.

У широкому аспекті інжиніринг відноситься до всіх сфер діяльності, де потрібна реалізація знань. Інжиніринг (англ. Engineering, лат. Ingenium - винахідливість, вигадка, знання) - одна з форм комерційних зв'язків у сфері науки і техніки, інженерно-консультаційні послуги, роботи дослідницького, проектно-конструкторського, розрахунково-аналітичного характеру, підготовка техніко-економічних обґрунтувань проектів, вироблення рекомендацій в галузі

організації виробництва і управління, реалізації продукту. Інжиніринг розуміється як система методів і прийомів виробництва бізнесу, що відповідає поставленим цілям підприємства [2].

Щодо бухгалтерського інжинірингу остаточна концепція та методологія його розуміння та функціонування ще не сформована. Відповідно, термін "бухгалтерський інжиніринг" трактується в наукових та бізнес колах по різному. Цифровізація економіки, особливо обліково-аналітичних процедур підприємств, має потенціал повністю змінити виробничі та бізнес-процеси суб'єктів господарювання. Основою бухгалтерського інжинірингу є інструмент, що використовує новітні інформаційні технології, тобто інструмент бухгалтерського інжинірингу, який є системою комп'ютерних програм, функції яких базуються на структурованому плані рахунків, заснованому на відповідній теорії балансу, методах бухгалтерського обліку, облікової підтримки інжинірингових процесів, відповідного проектування та системи підсумкових проводок для забезпечення управління складними економічними процесами та системи показників [3].

Отже, враховуючи позиції науковців щодо трактування бухгалтерського інжинірингу та з метою визначення його облікової сутності, ми розглядаємо бухгалтерський інжиніринг як комплексний інструментарій, який функціонує на основі комплексу теорій і концепцій в єдиному інформаційному полі інжинірингового обліку, сформованому інжиніринговим планом рахунків, на базі комплексу інжинірингових, стратегічних та гіпотетичних бухгалтерських записів, похідних балансових звітів, на основі використання маржі безпеки та зон фінансового ризику в режимі реального часу [4].

Іншими словами, бухгалтерський інжиніринг дозволяє використовувати інженерні інструменти для моделювання в режимі реального часу облікових і аналітичних моделей майбутньої діяльності підприємства, одночасно дозволяючи підприємствам ефективно реагувати на економічні зміни, адаптуючи існуючі інструменти обліку та операційні схеми до цих цілей або розробляючи нові.

Використання концепції інструментарію бухгалтерського інжинірингу спрямоване на впровадження та ефективне функціонування інтегрованих систем управлінського та стратегічного обліку, а також управління підприємством у цілому.

З нашого дослідження можна зробити висновки, що бухгалтерський інжиніринг має хорошу перспективу розвитку та потребує досліджень у майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Герасимович І.А. Механізми та інструменти бухгалтерського і фінансового інжинірингу в управлінні підприємством / І.А. Герасимович // *Облік і фінанси*. № 1 (75) 2017. С. 25-32.
2. Жук В.М. Бухгалтерський інжиніринг / В.М. Жук // Зростання ролі бухгалтерського обліку в сучасній економіці: збірник тез та доповідей I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (21 лютого 2013 р.; м. Київ) / Відпов. за вип. Б.В. Мельничук. К.: ТОВ "Всеукраїнський інститут права і оцінки", 2013. С.51-54.
3. Кащена Н. Б. Бухгалтерський інжиніринг в обліково-аналітичному забезпеченні управління економічною активністю підприємств торгівлі. *Український журнал прикладної економіки*. 2021. Том 6. № 1. С. 330-336.. DOI: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2021-1-39>
4. Макарович, В. К. Бухгалтерський інжиніринг в діяльності підприємства / В. К. Макарович, О. Г. Сидорчук // *Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Економіка*; зб. наук. пр. / редкол.: В.В.Готра, Л.М.Газуда та ін. Ужгород : Говерла, 2019. Вип. 2(54). С.129-134.

Кравчук Т.О.,

студент, Західноукраїнський національний університет

Пушанко Б.О.,

студент, Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник:

Кравчук Н.О.,

к.е.н., завідувач кафедри фундаментальних

та спеціальних дисциплін

Нововолинський навчально-науковий інститут

економіки та менеджменту

Західноукраїнський національний університет

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЗАРУБІЖНИХ РИНКАХ

Завдання створення високопрофесійної та досить потужної інформаційно-аналітичної структури, як і більш загальне завдання пріоритетного формування ефективного стратегічного менеджменту, стає все більш актуальним для багатьох українських підприємств. Адаптивність, тобто постійне пристосування, системи до зовнішніх факторів досягається за рахунок інформації зворотного зв'язку та негайної адекватної реакції на зміни, що відбуваються. Бізнесу від влади для розроблення програми стратегічного (перспективного) розвитку потрібно формування узгоджених дій. Це дасть можливість державним органам зосередити увагу під час планування та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів та державної політики саме на цих напрямках.

Для того щоб аналіз був достовірним, необхідно сформулювати відповідну інформаційну базу, визначити критерії оцінювання відповідно до складових елементів стратегій, рейтингової шкали оцінювання цих елементів та розрахунку інтегральної рейтингової оцінки. За результатами теоретичного аналізу та дослідження практичної діяльності промислових підприємств у роботі

запропоновано для аналізу зовнішнього середовища використовувати PEST-аналіз. На його основі досліджено стратегічний клімат підприємства.

Для аналізу формування стратегічних альтернатив запропоновано використання SWOT-аналізу. Висновки, отримані в ході його проведення, мають бути використані як інформаційна база для подальшого розроблення стратегії сталого економічного розвитку. Запропоновано використання SWOT-аналізу під час проведення економічної діагностики, обумовленої об'єктом дослідження, тому що процес формування системи стратегічних змін та управління її розвитком є досить важко прогнозованим, вимагає розстановки акцентів більше на вплив саме зовнішніх чинників, серед яких значну роль сьогодні починають відігравати юридичнополітичні аспекти діяльності [3,с.110].

З огляду на нестабільність зовнішнього середовища підприємства конкурують не лише у сфері своєї основної діяльності, але й у сфері боротьби за інвестиційні ресурси. Головна проблема в цьому разі полягає в систематизації та об'єктивному оцінюванні їх можливостей у сфері залучення коштів. Широке застосування та розвиток під час проведення діагностики на підприємствах отримав SWOT-аналіз, що пояснюється тим, що стратегічне управління пов'язане з великими обсягами інформації, яку потрібно збирати, обробляти, аналізувати, використовувати, отже, виникає потреба пошуку, розроблення та застосування методів організації такої роботи [2, с.10].

Матриця SWOT-аналізу – це своєрідна форма; він не містить остаточної інформації для прийняття управлінських рішень, але дає змогу впорядкувати процес обмірковування всієї наявної інформації з використанням власних думок та оцінок. Для будь-якого керівника або управлінського працівника, орієнтованого на поточну роботу, він є корисною справою, яка вимагає від будь-кого, хто застосовує SWOT-аналіз, замислитись над ситуацією, що склалась, подумати над перспективою. За цих умов підвищується роль керівника-стратега, який розробляє ті чи інші заходи щодо зведення стратегічного балансу, оскільки можна розробити неадекватні заходи, що «гасять» можливості, приймаючи їх за загрози [1, с.79].

Матриці допомагають спрогнозувати «критичний шлях» підприємства на найближчі роки, намітити допустимі межі ризику, виявити поріг можливостей підприємства. Основна мета матричного аналізу полягає в тому, щоби сформуванати для підприємства свою особливу стратегію та розподілити ресурси підприємства.

Інструментами портфельного аналізу є двомірні матриці, що порівнюють стратегічне положення кожного виду бізнесу підприємства. Матриця може бути побудована на основі будь-якої пари показників, що характеризують стратегічні позиції. Найбільш істотними є темпи зростання галузі, частка ринку, довгострокова привабливість галузі, конкурентоспроможність і стадія розвитку цього продукту або ринку, стратегічні відповідності СЗГ підприємства. Залежно від наявної інформації та цілей стратегічного аналізу можуть використовуватись різноманітні матричні інструменти, такі як матриці BCG, GE/ McKensey, Shell/DPM, ADL/LC, Франсона і Романе, Hofer/Schendel [1, с.79].

До переваг матричних моделей оцінювання діяльності як самого підприємства, так і в зіставленні з конкурентами можна віднести простоту використання, отримання об'єктивних результатів, які базуються на аналізі реальних результатах діяльності, наявність можливостей оновлення оцінювання відповідно до змін впливу чинників на результати діяльності. Кожна матриця має свої переваги та недоліки, подає різну інформацію про сильні й слабкі сторони господарського портфеля підприємства, тому обмежуватись під час аналізування господарського портфеля тільки одним типом матриці недоцільно [3, с.111].

Вибираючи матрицю для аналізу, ми вибираємо параметри, за якими будуть оцінені стратегічні зони господарювання. На їх основі проводиться збирання необхідної інформації, створюється база даних за вибраними критеріями [1; 3].

Наступним етапом проведення аналізу є аналіз ресурсних можливостей. Подібний аналіз дає змогу прийняти рішення щодо вибору стратегії підприємства та оцінити варіанти наслідків за певними сценаріями розвитку. Під час аналізу ресурсних можливостей проводиться діагностика рушійних сил, які

доцільно мобілізувати для впровадження програми сталого розвитку. Відповідно до вибраного сценарію розвитку оцінюються можливості підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

5. Дикань О.В., Крихтіна Ю.О., Фролова Н.Л. Актуальні методи стратегічного аналізу бізнес-середовища підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2021. Випуск 1(24). С. 78 -81.

6. Правдюк Н.Л., Кожухар В.В. Аналітичне забезпечення управління процесом реалізації продукції галузі садівництва. *Агросвіт*. 2021. № 4. С. 9 – 16.

7. Філіпішина Л.М. Інформаційно-аналітичне забезпечення стратегії сталого економічного розвитку промислових підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Випуск 23, частина 2. С. 110 – 115.

УДК 657.22

Крупка Б. В.,
*аспірант кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет*

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ ШВЕЙНОГО ВИРОБНИЦТВА ТА ЗАВДАННЯ ОБЛІКУ І КОНТРОЛЮ

Вітчизняна легка промисловість у минулі часи займала провідне місце у виробництві товарів народного споживання. В Україні була сконцентрована значна кількість підприємств швейної промисловості. З набуттям Україною незалежності ситуація змінилась у гіршу сторону і така тенденція зберігається до цього часу. У 2021 році питома вага легкої промисловості у структурі реалізації промислової продукції складає лише 0,9 % [1, с.28]. Це зумовлено такими причинами:

– переважним застосуванням вітчизняними підприємствами виробництва продукції на давальницьких умовах, що стало головною причиною низької конкурентоспроможності таких товаровиробників;

– відсутністю на ринку швейної продукції вітчизняного виробництва та його заповнення виробами інших країн, зокрема китайською продукцією;

– недостатньо розвинутою інфраструктурою галузі у всіх регіонах України, а тепер ще й знищеною війною промисловою базою у східних регіонах;

– низькою інноваційністю продукції та використанням застарілого обладнання та технологій;

– зниженням купівельної спроможності населення, особливо під час всесвітньої коронавірусної пандемії та під час війни.

Треба зазначити, з одного боку, робота підприємств на давальницьких умовах, як одна із форм співробітництва з іноземними партнерами, є надзвичайно важливою. Вона дає змогу нарощувати експортний потенціал, завантажувати виробничі потужності, забезпечити роботою працівників, набувати досвіду у виробництві продукції, яка б відповідала світовим стандартам якості. Але, з іншого боку, виробництво на давальницьких умовах призводить до повної залежності вітчизняного виробника від іноземного замовника. Розрив таких стосунків, як показує практика, призводить до кризових ситуацій у вітчизняній швейній промисловості. Тому вітчизняні підприємства вимушені укладати з іноземними контрагентами угоди на переробку давальницької сировини, що зменшує додану вартість такого виробництва, значно знижує розвиток такого підприємництва.

Для підвищення ефективності швейного виробництва відновлення втрачених можливостей на цих умовах доцільно:

- проводити модернізацію виробництва, технічне переоснащення, впровадження нових технологій;

- сприяти створенню спільних підприємств та об'єднань, стимулювати розвиток малого бізнесу у сфері виробництва одягу;

- впроваджувати ефективну систему оподаткування, яка би стимулювала збільшення обсягів випуску конкурентоспроможних товарів оновленого асортименту, випуску товарів для різних верств населення, різного за призначенням для побутових умов, роботи, відпочинку;
- вигідне митно-тарифне регулювання з метою захисту вітчизняного товаровиробника, внутрішнього ринку;
- запровадження пільгового кредитування швейних підприємств для оснащення підприємств, закупівлі сировини, сприяння розвитку власної сировинної бази;
- створення ефективної маркетингової служби для проведення маркетингових досліджень і розробки оптимальної товарної, цінової, збутової і комунікаційної політики щодо товарів, які виробляються на експорт з давальницької сировини;
- організація належної інформаційної бази для здійснення маркетингових досліджень ринку сировини і товарів через систему обліку, аналізу інших управлінських дій;
- забезпечення контролю використання оборотних коштів за відповідними показниками на підставі обліково-звітних даних.

Отже, важливе значення для ефективної організації виробництва продукції швейної промисловості має створення відповідних умов для обліково-інформаційного забезпечення і контролю давальницьких операцій. Облік виробництва на давальницьких умовах має ряд особливостей, які досліджували та пропонували щодо вдосконалення облікових процедур та оподаткування такі фахівці, як Корягін М. В. та Чік М. Ю. [2]. Проте вони основну увагу зосереджують на здійсненні митних процедур та оподаткуванні при перетині сировиною кордону та відправці замовнику готової продукції.

Немаловажне значення має також ведення обліку такої діяльності. Саме виробництво не є складним у веденні обліку: спрощена структура витрат та відсутність у них матеріальної складової, простота у визначенні собівартості та вартості послуг з переробки, проведенні розрахунків та інше.

Складніше організувати контроль за збереженням давальницької сировини, адже її не охоплює системний облік, вона обліковується поза балансом виробника. Тому є потреба розробити систему звітності виробника перед замовником щодо надходження сировини, її зберігання під матеріальною відповідальністю працівників виробника продукції, потреба у розробці, затвердженні замовником та дотриманні виробником об'єктивних норм витрачання сировини на виготовлення окремих видів продукції та інше. Вимагають дослідження питання дотримання паритету цін на давальницьку сировину, послуги з її переробки, готову продукцію, що експортується іноземним замовникам. Вирішення цих та інших питань можуть підвищити ефективність такого виробництва, у тому числі й з випуску швейної продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. України у цифрах 2021. Статистичний збірник. Державна служба статистики України. Київ: 2022. 46 с.
2. Корягін М.В., Чік М.Ю. Особливості обліку операцій з переробки давальницької сировини, ввезеної нерезидентом на митну територію України. *Ефективна економіка*: електронне фахове видання. 2018, № 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_6_4.

УДК 657.47

Кирик В. І.

аспірант кафедри обліку і оподаткування

Західноукраїнський національний університет

МЕДИЧНІ ПОСЛУГИ ТА ЇХ КАЛЬКУЛЮВАННЯ: УКРАЇНСЬКА І ЗАРУБІЖНА ПРАКТИКА

Фінансування охорони здоров'я в умовах сучасних трансформаційних змін супроводжується потребою уточнення елементів механізму фінансового

забезпечення, який пов'язаний зі зміною організаційно-правових форм суб'єктів цієї галузі. Прийняття низки нових законодавчих актів, які у своїй структурі мають статті та приписи, що стосуються фінансування медичних закладів, вимагає проведення дослідження нової специфіки складу джерел фінансування, зокрема від надання платних послуг, а також процедури їх калькулювання й визначення собівартості в конкретних медичних закладах. Критичний аналіз чинного законодавства в частині питань фінансування дозволяє констатувати факт потреби в обґрунтуванні схеми нового механізму реалізації цих процесів та побудови відповідних його моделей.

Сучасні трансформаційні зміни (особливо організаційно-правові) суттєво змінили підхід до фінансування закладів охорони здоров'я (зараз в переважній більшості комунальних некомерційних підприємств) та методики обліку витрат і калькулювання.

КНП заклади охорони здоров'я, як госпрозрахункові підприємства покривають свої витрати за рахунок отриманих бюджетних коштів та власних доходів. Щодо платних послуг, то КНП при їх наданні керуються Постановою КМУ «Про затвердження переліку платних послуг» від 17.09.1996 р. № 1138 (у редакції 2021 року) [1]. Але у липні 2022 року прийнято ЗУ № 2347 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги», який визначив, що КНП можуть надавати послуги поза пакетом медичних гарантій (послуг які не увійшли до ПМГ) [2]. При цьому Кабінету Міністрів України надано право встановити переліки послуг за якими є покриття за програмою медичних гарантій, але також вони можуть здійснюватися за оплату. Наразі собівартість медичної послуги визначають на основі фактичних витрат на надання послуги. Загалом, набувши статусу КНП медичні заклади керуються правилами П(С)БО 16 «Витрати» [3].

Складовою виробничої собівартості медичної послуги є власне собівартість медичної послуги, до якої додаються адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати. При цьому собівартість медичної послуги складається з таких елементів як: прямі матеріальні витрати (витрати на

лікарські засоби та вироби медичного призначення); прямі витрати на оплату праці (заробітна плата та відрахування ЄСВ); інші прямі витрати (плата за оренду, амортизація медичного обладнання); розподілені загальновиробничі витрати (непрямі витрати – збільшують виробничу собівартість медичної послуги); понаднормативні виробничі витрати. Для розрахунку виробничої собівартості складають калькуляцію, форму якої заклад затверджує самостійно, а також визначають перелік статей калькулювання. Калькуляційною одиницею при цьому є медична послуга.

На відміну від П(С)БО 16 «Витрати», методикою розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування визначено необхідність розподілу витрат на підставі критеріїв розподілу від адміністративних та допоміжних підрозділів до основних відділень (центрів витрат) [4]. Центри витрат можна виділити наступним чином: центр витрат 1 – адміністративні підрозділи (адміністрація, бухгалтерія, адміністративно-господарська частина); центр 2 – допоміжні медичні підрозділи (лабораторії, рентген кабінет, УЗД кабінет, кабінет функціональної діагностики і т. д.); центр 3 – відділення лікарні (терапії, хірургії, гемодіалізу, урології, фізичної реабілітації і т. д.).

Безумовно, такий підхід відповідає демократичним принципам і принципам свободи. На даному етапі його апробація загалом себе виправдовує. Але в такій стратегічно важливій галузі як охорона здоров'я, яка підлягає відповідним гарантійним зобов'язанням з боку держави, що записано у Конституції України, демократія має корелювати з авторитаризмом.

В цьому плані показовим може бути позитивний зарубіжний досвід. До прикладу, польський дослідник П. Магдзярж [5, с. 1] абсолютно справедливо зазначає, що «відсутність єдиних правил обліку витрат у надавачів послуг впливає як на обмежені можливості суб'єктів господарювання, так і на збір достовірних та порівнянних даних для ціноутворення на медичні послуги, що фінансуються за рахунок державних коштів». Відповідно до цього Міністерство охорони здоров'я Польщі обґрунтувало необхідність запровадження єдиного регуляторного стандарту обліку витрат і калькулювання в медичних установах.

В результаті цього 19.11.2020 року в Законодавчому журналі Вісник Законів за 2020 рік було опубліковано наказ Міністра охорони здоров'я від 26 жовтня 2020 року щодо рекомендацій стандарту обліку витрат для надавачів відповідних послуг, а їх застосування розпочалося з 1 січня 2021 року.

П. Магдзярж деталізовано описує процес і методіку розрахунку собівартості медичної послуги, яка відповідає приписам вищезазначеного нормативно-правового документа. Зокрема, вказує на врахування у складі витрат не лише рентабельності окремих послуг, що надаються процедурними центрами виникнення витрат (OPKp – OPK proceduralne), але й прибутковості робочих центрів витрат (OPKz – OPK zadaniowe), для яких процедурні центри витрат виконують медичні процедури [5]. До слова слід наголосити на тому, і в українській практиці такий підхід застосовується також. У нас, як і в Польщі собівартість медичної послуги складається з суми прямих витрат і суми непрямих витрат [4]. В польській практиці відповідно до чинних приписів реалізується три етапи розрахунку собівартості: врахування (облік) прямих витрат; віднесення непрямих витрат, що виникають при наданні послуг; розподіл інших непрямих витрат, що є результатом основної діяльності OPKp, включаючи витрати OPKz для OPKp, для яких вони надавали послуги.

При цьому розрізняють три методи оцінки вартості медичних послуг: 1) за фактичними витратами використаних ресурсів; 2) за витратами типово використовуваних матеріальних і кадрових ресурсів та включенням непрямих витрат методом їх розрахунку пропорційно до часу виконання (тривалості) медичних процедур; 3) на основі витрат типово використовуваних матеріальних і кадрових ресурсів та розподілом (включенням) непрямих витрат на калькуляційній одиниці.

В будь-якому разі, в Польщі використання другого й третього методів вимагає або щорічного оновлення оцінки медичних процедур або її уточнення кожного разу, коли змінюється технологія виконання медичної процедури. З точки зору вирішення організаційних питань методиці оцінки вартості медичних послуг має передувати призначення відповідної групи працівників для її

проведення (до складу якої входитимуть як медичні працівники (включаючи медичних працівників, які представляють окремі процедурні центри витрат, відокремлені в медичній установі), так і не медичні працівники), а також розроблення плану-графіка робіт, які необхідно реалізувати.

Такий досвід досить позитивний і в перспективі може цілком легко бути адаптованим до застосування в українській практиці, адже значна частина методичних і організаційних прийомів вже реалізується українськими медичними закладами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження переліку платних послуг: Постанова Кабінету Міністрів України №1138 17.09.1996 р. (у редакції 2023 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1138-96-%D0%BF#Text>

2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення надання медичної допомоги : Закон України №2347-IX від 01.07.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2347-20#Text>

3. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», затверджене наказом МФУ від 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>

4. Методика розрахунку вартості послуги з медичного обслуговування, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 27.12.2017 р. № 1075. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1075-2017-%D0%BF#Text>

5. Magdziarz P. Zasady wyceny procedur medycznych. Menedżer Zdrowia. 16.09.2021. URL: <https://www.termedia.pl/mz/Zasady-wyceny-procedur-medycznych,43629.html>.

Мінаєв Д. О.

аспірант кафедри обліку і аудиту

Голубецький П. А.

аспірант кафедри обліку і аудиту

Львівський національний університет ім. Івана Франка

ІННОВАЦІЙНІ ТРЕНДИ РОЗВИТКУ АГРОДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

Інновації щоденно змінюють фінансово-господарську діяльність підприємств різних сфер економіки. Інноваційна діяльність підприємств стає невід'ємною складовою та доповненням операційних процесів. Інновації доповнює господарський цикл функціонування підприємства з перетворення ресурсів у готовий продукт. Вони змінюють якісні складові матеріально-технічного забезпечення діяльності підприємств закладають основи для досягнення конкурентних переваг на ринку товарів і послуг. Інноваційні аспекти фінансово-господарської діяльності передбачають отримання позитивних трансформацій на усіх підприємствах та інституціях незалежно від економічної галузі, організаційно-правової форми чи розміру бізнесу [1].

В умовах зростаючої кількості населення, скорочення придатних до обробітку земельних ресурсів, розповсюдження територій, яким загрожують військові дії та техногенні катастрофи ускладнюється продуктова безпека держав, регіонів, континентів. Для покращення забезпеченості продуктами харчування важливим є використання інноваційних агротехнологій. Оскільки оптимізоване управління агродіяльністю, особливо в умовах активного використання новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, ґрунтується на обліково-інформаційних ресурсів, першочергово удосконалення потребує методика та організація обліку. Врахування інноваційних трендів у розвитку агродіяльності

передбачає одночасне врахування їх впливу на обліково-контрольне середовище підприємства.

До інноваційних трендів еволюції агродіяльності доцільно віднести:

- запровадження технологій глобального позиціонування для точного визначення місця перебування агротехніки для автоматизації обліку транспортних витрат;
- використання принципів точного землеробства, що дає змогу мінімізувати витрати агропідприємств на обробку земельних угідь;
- застосування безпілотних літальних апаратів для боротьби зі шкідниками, зрошення та обробка посівів з аеровізуальним обліком операційних витрат;
- комунікаційна взаємодія з використанням мережі Інтернет усіх працівників, задіяних в агродіяльності, зі своєчасною передачею облікової інформації до місць її обробки;
- автоматизований збір облікових даних з використання мережі сенсорів, що функціонують на принципах технології Інтернет речей;
- моделювання та планування потреби у ресурсах для ефективного управління агродіяльністю;
- розвиток нанотехнологій, генної інженерії, біологічних технологій, що сприяє зростанню обсягів вирощеної агропродукції;
- імплементація інших технологій, які одночасно змінюють процеси вирощування агропродукції та обробку облікової інформації для цілей управління агродіяльністю тощо [2].

Врахування обліковими та управлінськими фахівцями новітніх трендів у розвитку агродіяльності з врахуванням їх впливу на трансформацію методики та організації обліку сприяє: мінімізації витрат агропідприємств, забезпечення оперативності та своєчасності обробки облікової інформації, покращенню підготовки інформаційних ресурсів для тактичного і стратегічного управління функціонуванням агропідприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенько М.М. Зміст інновацій в обліку, аналізі і контролі як адаптивної реакції на зміни економічних процесів. Облік і фінанси. 2013. № 10(5). С. 5-14.
2. Спільник І., Палюх М. Бухгалтерський облік в умовах цифрової економіки. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2019. № 1-2. С. 83-96.

УДК 657.22

Міньковський П. П.,
аспірант кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИПУСКУ І РЕАЛІЗАЦІЇ БУДІВЕЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

В сучасних умовах велике значення має найбільш повне забезпечення України будівельними матеріалами і конструкціями для відновлення розрушеної війною економіки. Виробництво будівельних матеріалів є складним та довготривалим процесом. Це пов'язано з тим, що воно включає кілька технологічних процесів, які можуть виконуватися різними виробничими підрозділами та господарствами. Ці процеси відбуваються у певній послідовності, один за одним. В системі обліку їх називають переділами. Продукція попереднього виробничо-господарського переділу служить сировиною для наступного виробничого процесу.

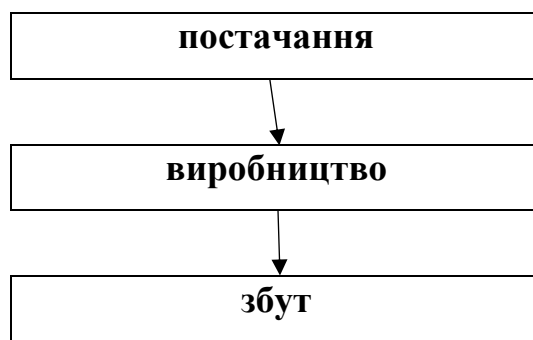
У традиційній діяльності промислового підприємства виробництво включає такі три послідовні процеси, за якими здійснюється бухгалтерський облік і формується звітна інформація за ними:

постачання – виробництво – збут.

У промисловості з виробництва будівельних матеріалів первинною сировиною служать місцева нерудна сировина: камінь, глина, вапно, пісок та інші. Таку сировину одержують шляхом її видобування із надр кар'єрним або шахтним способом. Тому першим переділом у виробництві таких матеріалів є процес видобування природних ресурсів з підняттям на поверхню, попереднім очищенням та доставкою до місця подальшої обробки.

На наступних стадіях здійснюється переробка природної сировини. У результаті одержується готовий продукт, який відпускається споживачам в процесі збуту (реалізації).

Основними переділами у таких виробництвах будуть:

Так трактують господарські процеси фахівці у галузі обліку та інформаційного забезпечення, зокрема Крупка Я. Д., Порохнавець Я. А., Романчук А. Л. [1, с. 52; 2, с. 23]. Вони представляють виробництво у промисловості будівельних матеріалів і конструкцій як такі три взаємопов'язані процеси – окремі переділи загального виробничого циклу. Для кожного з них характерною є певна структура витрат. На кожному етапі є можливість розраховувати собівартість готових виробів або напівфабрикатів, яка включається до витрат наступного переділу, служить основою для визначення ціни кінцевої продукції.

Для прикладу, у цегельному виробництві до першого переділу відноситься процес видобування глини та її вилежування у буртах. На другому етапі формуються напівфабрикати (цегла-сирець). До третього переділу належить висушування та випалювання цегли, її складування, пакування як готової продукції. До собівартості такої продукції входять сукупні витрати, що

виникають на усіх переділах, хоча облік дає можливість розраховувати собівартість на кожному з них.

Подібні процеси відбуваються й у виробництві цементу, вапна та гіпсу, збірних залізобетонних та пінобетонних виробів, скла та будівельної кераміки, штукатурних і шпаклювальних сумішів та інших матеріалів.

Головними особливостями та реальними умовами здійснення такого виробництва можна вважати:

- наявність розвіданих запасів природної сировини, визначення їх об'ємів та місць розташування;

- об'єктивність оцінки кількості і якості наявних корисних копалин;

- наявність гідротехнічних умов розробки родовищ сировинних запасів;

- географічні і транспортно-логістичні умови безперервної доставки сировини до місць її переробки;

- близьке місце розташування споживачів такої будівельної продукції, зважаючи на її велику об'ємність та значну масу.

Такі та інші організаційно-технологічні особливості виробництва будівельних матеріалів і конструкцій суттєво впливають на обліково-інформаційне представлення цих процесів та відображення їх в системі бухгалтерського обліку і звітності. Серед таких особливостей можна виокремити наступне:

1. Поєднання в одному виробничому комплексі добувних і переробних процесів не потребує укладання значної кількості договорів з постачальниками, ведення обліку та подання звітності щодо виконання таких договорів.

2. Наявність особливих витрат на розкриття, підготовку та обслуговування кар'єрів, шахт потребує об'єктивного розподілу зазначених витрат між звітними періодами.

3. Ці ж умови потребують чіткого розмежування витрат поточного періоду, а також капіталізованих витрат, що переносяться на продукцію протягом кількох суміжних періодів.

4. Особлива структура витрат подібних підприємств з великою матеріаломісткістю та енергоємністю, вантажомісткістю продукції.

5. Значна тривалість підготовки вихідної сировини (глини, вапна, цементу) призводить до нерівномірності у виникненні витрат за звітними періодами, наявності великої кількості непрямих витрат та потребу їх розподілу між періодами, готовою продукцією і незавершеним виробництвом.

6. Велика залежність від природних умов супроводжується сезонністю виробництва, коли більшість робіт припадає на весняно-літні періоди та простій у зимовий час, що вимагає відповідного коригування витрат з врахуванням об'ємів випуску і реалізації продукції.

Окремо слід звернути увагу на певні проблеми в обліково-інформаційному забезпеченні таких процесів через необхідність чіткого поділу витрат, які підлягають капіталізації, і тих, що відносяться до поточної операційної діяльності. На думку окремих фахівців [3, 156–166], значна частина витрат видобувних підприємств, що стосуються розвідування корисних копалин, підготовки кар'єрів до їх видобування, має капіталізуватися, відображатися в обліку у складі необоротних активів та включатися у собівартість виробленої продукції через амортизацію таких об'єктів. Разом з тим, при здійсненні поточної операційної діяльності доцільно створювати спеціальний резерв для майбутнього покриття витрат на консервацію чи ліквідацію таких капітальних об'єктів після припинення на них процесу видобування. Така практика застосовується у зарубіжних країнах, регулюється міжнародними стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності [4].

Усе це вимагає підвищеної уваги, певного досвіду, професійних знань, законодавчих норм щодо правил формування витрат, визначення собівартості продукції у таких видобувних та переробних підприємствах, а також ведення обліку, складання фінансової та податкової звітності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Крупка Я. Д., Порохнавець Я. А. Облік і контроль у видобувних галузях: монографія. Тернопіль: Крок, 2019. 252 с.

2. Облік і контроль операційної діяльності на підприємствах промисловості будівельних матеріалів: монографія / Крупка Я. Д., Романчук А. Л. Чернівці: Місто, 2011. 296 с.

3. Крупка Я. Д., Назарова І. Я., Порохнавець Я. А., Дубіль О. В. Документування та облік капіталізації витрат у корпоративних об'єднаннях видобувних галузей. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Львів: ІБС УБС, 2021, 5(40). С.156-166.

4. Міжнародний стандарт фінансової звітності (IFRS) 6 «Розвідка і оцінка мінеральних ресурсів» URL: <https://mof.gov.ua/uk>

УДК 657

Москаль В. О.,
Микиташ М. М.
аспіранти кафедри бізнес-аналітики
та інноваційного інжинірингу
Західноукраїнський національний університет

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ «БЛОКЧЕЙН» І «РОЗПОДІЛЕНИЙ РЕЄСТР»

Дослідження сучасної наукової літератури доводить неналежне визначення дефініцій «технологія блокчейн» і «технологія розподілених реєстрів». Значна частина науковців позиціонує їх тотожними. Вважаємо доцільним виявити відмінності та ідентифікувати сутність кожної з них.

Розподілений реєстр доцільно визнати базою даних, розподіленою між кількома вузлами мережі чи обчислювальними системами, кожен вузол або обчислювальна система при цьому отримує інформацію від інших вузлів і підтримує повноту копії реєстру. Вузли оновлюються незалежно один від одного. Основною характеристикою розподіленого реєстру доцільно вважати відсутність єдиного центру керування, тобто кожен вузол створює та записує

оновлення реєстру незалежно від інших вузлів. Надійність системи гарантується алгоритмом шифрування, тому записи, інтегровані в реєстр, неможливо видалити або підробити. Законність і легітимність додавання нових записів до розподіленого реєстру гарантується за допомогою консенсусу комп'ютерних алгоритмів, основною функцією яких є запобігання технічним можливостям спотворення інформації.

На думку проф. Бруханського Р. Ф. «розподілений реєстром доцільно вважати технологію формування і зберігання інформації, визначальними особливостями якої є: відсутність центрального адміністратора; синхронізація та спільне використання цифрових даних згідно алгоритму узгодження (консенсусу); просторовий розподіл ідентичних копій [1, 51].

Блокчейн же доцільно ідентифікувати як лише один із видів розподіленого реєстру, адже не всі розподілені реєстри застосовують серію блоків для досягнення консенсусу в розподіленій системі даних. З теоретичної точки зору кожному блоку мережі належна інформація про виконану операцію. При цьому особливість блокчейну полягає в тому, що нові блоки не можуть бути створені, поки не буде прочитана інформація, згенерована раніше. В результаті – база даних, у якій нічого не можна приховати, замінити, знищити тощо. Блокчейн унікальний тим, що весь спектр транзакцій проводиться безпосередньо між користувачами, при цьому немає серверів, які можна зламати. Типовими характеристиками блокчейну доцільно виділити прозорість, децентралізацію, безмежність і надійність.

Специфіка блокчейну пояснюється набором його основних принципів, сформульованих С. Накамото: «нові транзакції технологічно транслюються на всі вузли; кожен з вузлів збирає нові транзакції в блок; кожен вузол працює над завданням знайти свій доказ спрацювання блоку; коли вузол знаходить доказ проведення певної операції, він передає блок всім іншим вузлам; вузли приймають блок лише за умови, що всі транзакції в ньому є дійсними; вузли підтверджують своє прийняття наявного блоку, працюючи над створенням

наступного блоку в послідовному ланцюжку, використовуючи при цьому хеш прийнятого блоку, як і попередній хеш» [3].

Специфіку блокчейну досить ґрунтовно визначили фахівці з цифрової економіки А. Тапскотт і Д. Тапскотт: «як окремий вид розподіленого реєстру, блокчейн може існувати без централізованої влади або сервера, якість інформації при цьому забезпечуватиметься реплікацією бази даних і довірою, заснованими на обчисленнях. Структура блокчейна відрізняється від структури інших видів розподілених реєстрів. Дані в блокчейні згруповані в блоки. Кожен блок зв'язується з наступним блоком з використанням криптографічного підпису. Кожен блок дійсний тільки тоді, коли поєднаний з попереднім. Ця структура ставить перманентний відбиток часу на кожен обмін цінностями і зберігає інформацію про нього, що не дозволяє внести зміни в реєстр [2].

На думку проф. Бруханського Р. Ф. «у блокчейн-технологій є можливість імплементації спектру правил транзакцій (бізнес-логіки). Вказана можливість реалізується за допомогою смарт-контрактів – комп'ютеризованого протоколу транзакцій, який гарантує виконання умов угоди» [1, 52].

Конкретний набір технологій разом утворює основу системи цифрової валюти: базовим рівнем є власне технологія блокчейну (поширюється, розкривається та використовується всіма вузлами мережі); середнім рівнем є протокол як програмний пакет, що передає кошти шляхом введення транзакцій (реалізований як програмне забезпечення з відкритим кодом і доступний на різних пристроях; верхнім рівнем є віртуальна цифрова валюта, користувачі якої користуються кодом, який дозволяє їм підтвердити право власності в онлайн-транзакціях.

Технології розподіленого реєстру загалом і технології блокчейну зокрема, відкривають чудові можливості для застосування в багатьох сферах бізнесу, урядових програм і громадських проєктів. Ця новітня технологія покликана децентралізувати та автоматизувати будь-який процес, а також забезпечити більш комфортні умови взаємодії між контрагентами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бруханський Р. Ф. Блокчейн vs розподілений реєстр // Цифрова економіка: тренди та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Тернопіль, 25 жовтня 2018 р.). Тернопіль: ФОП Осадца Ю. В., 2018. С. 51-53.
2. Dan Tapscott and Alex Tapscott. Blockchain Revolution: How the Technology Behind Bitcoin is Changing Money, Business, and the World. New York: Penguin Random House. 2016. 348 p.
3. Satoshi Nakamoto. Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>

УДК 657.1

Назарова І. Я., к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет

СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА УНІФІКАЦІЯ ДОКУМЕНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЕФЕКТИВНОГО ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

В умовах зростання ваги економічної інформації для оперативного прийняття рішень й ефективного управління господарською діяльністю, особливо важливим стає збільшення швидкодії обміну даними, яку забезпечує електронний документообіг. Його запровадження зазвичай сприяє збільшенню оперативності укладання угод, утворенню цілісної електронної системи документообігу та відповідно підвищенню якості управління.

Проте насамперед, задля збільшення результативності електронного документообігу необхідно систематизувати порядок документування та здійснити уніфікацію документів, що будуть оформлятися при здійсненні

господарських операції. Жиглей І.В., Лайчук С.М. зазначають, що найперше систематизація та раціоналізація документування здійснюється через забезпечення скорочення кількості документів, які виписуються і обробляються та уникнення складання документів, що не мають корисної для управління інформації [3].

На нашу думку, раціоналізація та систематизація документів має проводитись у таких напрямках: уточнення змісту діючих форм первинних документів, задля виключення документів, які не мають ніякого змістовного наповнення; скороченні форм первинних документів через їх об'єднання, задля уникнення дублювання інформації; уточнення реквізитів документів, зокрема вилучення реквізитів, що втратили своє практичне значення або додавання нових, що враховують нові технологічні можливості та системи обліку.

В свою чергу, такі автори як Белебега І.О., Атамас П.Й вказують на необхідність уніфікації документів для раціоналізації організації інформаційного забезпечення при автоматизованих системах обробки інформації [1]. Про необхідність уніфікації первинних документів задля ефективної організації електронного документообігу говорять й Степаненко О.І., Чернишенко Я.Г. [4], Ярмолюк О. Ф., Вітер С. А. [5], Дроздова О. В. [2]. Зокрема, Степаненко О.І., Чернишенко Я.Г. стверджують, що велика кількість застарілих та непотрібних сьогодні граф, для відображення інформації в первинних документах є основною причиною невдоволеності бухгалтерів, тому є необхідність реформування первинного документообігу шляхом уніфікації та спеціалізації, а також більшої пристосованості до електронного документообігу [4]. Дроздова О.В. зазначає, що електронний обмін інформацією в найближчому майбутньому буде єдиною можливою формою господарської діяльності, бо участь й конкурентоспроможність на ринку будуть неможливими без автоматизованого подання даних і відповіді на потреби клієнтів [2]. В таких умовах необхідним є створення ефективно діючої системи стандартизації документації, яка допоможе скороченню терміну документообігу, зниженню трудомісткості процесів обробки документів й сприятиме підвищенню їх якості.

Це можливо через локальну і комплексну уніфікацію документів. Локальна уніфікація полягає у розробці, апробації й використанні окремих уніфікованих форм конкретних документів у межах однієї установи (корпорації) або її структурного підрозділу. Комплексна уніфікація має проходити у декількох напрямках: галузева, що передбачає закріплення специфічних особливостей документування в конкретній галузі, із затвердженням міністерствами (відомствами) збірників уніфікованих форм документів; державна, відповідно до якої уніфіковані форми документів набувають статусу загальнодержавних та фіксуються державним класифікатором документації; міжнародна із закріпленням міжнародного досвіду у сфері уніфікації документів в міжнародних стандартах.

Всі вищезазначені автори передбачають уніфікацію через затвердження типових форм документів, що на нашу думку є не зовсім зручним, адже часто до стандартної форми документів суб'єкти господарювання хочуть додати якісь додаткові дані (реквізити) необхідні безпосередньо їм. Більш прогресивною, на нашу думку, є уніфікація первинних документів за реквізитами, а не за формою. Зокрема, для первинних документів з відображення надходження товарно-матеріальних цінностей передбачати один набір обов'язкових реквізитів, а для документів, пов'язаних із грошовими розрахунками дещо інший. Така уніфікація дозволить скоротити витрати на обмін документами з типовими реквізитами і відповідно легко здійснювати узагальнення інформаційних показників як у відокремлених підрозділах суб'єктів господарювання, так і в загальній системі обліку корпоративних об'єднань, а також в системі економіки держави загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Белебега І.О., Атамас П.Й. ЕБМ у бухгалтерському обліку. К.: Урожай, 1990. 176 с.
2. Дроздова О. В. Сучасні погляди на проблему уніфікації та стандартизації торговельної документації. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 43. С. 220-227.

3. Жиглей І.В., Лайчук С.М., Раціоналізація документообігу під час організації бухгалтерського обліку. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2020. Вип. 1 (45). С. 17-23.
4. Степаненко О.І., Чернишенко Я.Г. Теоретично-практичні підходи до процесу документування облікової інформації про основні засоби підприємства: сучасність та перспективи розвитку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 15. Част. 3. С. 155.
5. Ярмолюк О. Ф., Вітер С. А. Раціональний документообіг в організації обліку фермерських господарств. *Ефективна економіка*. 2021. № 7. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.7.91.

УДК 658.15

Омецінська І. Я.

*к.е.н., доцент кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет*

Омецінська М.О.

*студентка,
Західноукраїнський національний університет*

АНАЛІЗ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА ОСНОВІ ДАНИХ БАЛАНСУ (ЗВІТУ ПРО ФІНАНСОВИЙ СТАН)

Сучасні складні умови функціонування суб'єктів господарювання здійснюють негативний вплив на їх діяльність, створюючи умови до порушення фінансової стабільності, нестачі фінансових ресурсів, несвоєчасності виконання боргових зобов'язань перед кредиторами, постачальниками, персоналом. Це вимагає від управлінського персоналу здійснення простійного контролю за платоспроможністю підприємства. Забезпечити систему управління

обґрунтованою інформацією про фінансову сторону діяльності суб'єкта господарювання можна за допомогою економічного аналізу.

В сучасній науковій літературі досліджено різні методики аналізу платоспроможності та ліквідності підприємства [1; 3; 4; 5]. Щоб такий аналіз був інформаційним та дозволяв в повній мірі оцінити фінансову спроможність суб'єкта господарювання, він повинен відповідати певним вимогам: забезпечувати системний підхід; проводитися оперативно з метою своєчасного прийняття управлінських рішень; проводитися систематично, щоб можна було відслідковувати динаміку, тенденції та чинники впливу на платоспроможність підприємства; бути ефективним (щоб ефект від використання його результатів перевищував затрати на його проведення), об'єктивним (достовірно відображати фінансовий стан) та зрозумілим для його користувачів.

Платоспроможність та ліквідність підприємства оцінюють, як правило, в двох аспектах: аналіз ліквідності та платоспроможності підприємства та аналіз ліквідності балансу. Аналіз ліквідності підприємства здійснюється на основі трьох базових показників: коефіцієнт абсолютної ліквідності (розраховується як відношення суми грошових коштів і їх еквівалентів та поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань), коефіцієнт швидкої ліквідності (визначається шляхом ділення суми грошових коштів і їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості до поточних зобов'язань) та коефіцієнт загальної ліквідності (розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань). Цей аналіз доповнюється показником «власний оборотний капітал», як різниця між оборотними активами та поточними зобов'язаннями.

Слід відмітити, що наявність поточних зобов'язань на підприємстві не є негативним явищем. При оптимальній їх величині підприємство має змогу на тимчасовій основі, часто безоплатно, користуватися фінансовими ресурсами інших суб'єктів. Тому доречним для оцінки платоспроможності буде розрахунок стійких пасивів, тобто мінімальної величини поточних зобов'язань за тривалий період, яка постійно має місце на підприємстві.

В основі аналізу ліквідності балансу лежить поділ активів підприємства в порядку спадання ліквідності на чотири групи (A_1 – найбільш ліквідні активи, A_2 – активи, що швидко реалізуються, A_3 – активи, що реалізуються повільно; A_4 – активи, що важко реалізуються) та їх порівняння з пасивами, що також поєднуються в чотири групи в порядку зростання терміну їх погашення (Π_1 – негайні пасиви, Π_2 – короткотермінові пасиви, Π_3 – довготермінові пасиви, Π_4 – постійні пасиви).

Окремі автори аналіз ліквідності доповнюють ще й іншими показниками, які загалом характеризують фінансовий стан суб'єкта господарювання. Так, Г. М. Терен пропонує серед показників ліквідності виділяти «показники фінансової гнучкості (інвестиційної привабливості, кредитоспроможності, рентабельності) та показник тривалості фінансового циклу» [4, с. 38]. Крім того, автор рекомендує при аналізі ліквідності розраховувати показники ліквідності активів (коефіцієнт оборотності запасів, дебіторської заборгованості, коефіцієнт маневреності оборотних активів, індекс ліквідності, тривалість операційного циклу і т. д.). О. Лопатовська та К. Пономарьова пропонують також розраховувати «коефіцієнт ліквідності запасів, коефіцієнт ліквідності коштів у розрахунках, коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, коефіцієнт мобільності активів, коефіцієнт співвідношення активів» [1, с. 225-226].

На нашу думку, на підприємстві для цілей аналізу платоспроможності доцільно розробити дві методики: спрощену (розраховувати базові показники ліквідності підприємства та ліквідності балансу) – для щомісячної аналізу; розширену (здійснювати розрахунок широкого спектру показників, включаючи показники ділової активності, фінансової незалежності, розрахунок стійких пасивів тощо) – для щорічного аналізу. Це дозволить приймати обґрунтовані і поточні, і стратегічні управлінські рішення.

Головним джерелом аналізу платоспроможності виступає баланс (звіт про фінансовий стан). Актив балансу містить три розділи, серед яких: I. Необоротні активи, II. Оборотні активи, III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та

групи вибуття [2]; пасив – чотири розділи, зокрема I. Власний капітал, II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення, III. Поточні зобов'язання і забезпечення, IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття [2] Для розрахунку показників абсолютної, швидкої та загальної ліквідності застосовую II і III розділи активу та III і IV розділи пасиву балансу (звіту про фінансовий стан). На нашу думку, виокремлення III і IV розділів відповідно в активі і пасиві зумовлює труднощі в розмінні фінансової звітності нефахівцями з бухгалтерського обліку, але які є користувачам фінансової звітності, зокрема аналітиками. Тому варто було б дані розділи перенести у відповідні рядки другого та третього розділів активу і пасиву балансу. Також це б полегшило аналіз ліквідності балансу в частині групування активів за ступенем ліквідності та пасивів за термінами їх погашення.

Наведені пропозиції, на нашу думку, сприятимуть удосконаленню аналізу платоспроможності та ліквідності суб'єктів господарювання, що є важливим нині в складних умовах функціонування українських підприємств.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лопатовська О., Пономарьова К. Сучасна методика аналізу ліквідності та платоспроможності підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2022. № 5, Том 1. С. 221-228.

2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

3. Соколова Е., Чернявська Г. Проблеми управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства. *Збірник наукових праць ДЕТУТ*. Серія «Економіка і управління», 2016. Вип. 35. С. 330-338.

4. Терен Г. М. Система показників аналізу ліквідності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 8. С. 36-41.

5. Фоміна О. В., Сопко В. В., Августова О. О. Управління платоспроможністю підприємства. *Ефективна економіка: електронне наукове фахове видання*. 2020. № 6. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2020/9.pdf

УДК 657.37

Омецінський О. В.

аспірант,

Західноукраїнський національний університет

РОЛЬ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ В УПРАВЛІННІ ПІДПРИЄМСТВОМ

Глобальні трансформації та криза в економіці, посилені війною та світовою пандемією, вимагають від суб'єктів господарювання прийняття обґрунтованих та оперативних управлінських рішень щодо їхньої діяльності. У зв'язку з цим, формування якісної інформації для системи управління є нині важливим завданням. Звичайно управлінський персонал потребує оперативної інформації, яка б дозволила забезпечити швидке реагування на зміни в процесах постачання матеріальних цінностей, кон'юнктури ринку, обмеженості трудових ресурсів тощо. Проте важливу роль для системи управління відіграє і фінансова звітність, адже дозволяє розрахувати показники щодо фінансового стану підприємства, здійснити стратегічне планування діяльності, вплинути на прийняття відповідних рішень інвесторів тощо.

Перелік форм фінансової звітності протягом тривалого періоду часу не змінювався. Проте періодично зазнавала змін їх структура. В науковій літературі часто точиться дискусія щодо змістового наповнення фінансової звітності [1; 2; 5]. Це пов'язано з постійним розвитком системи бухгалтерського обліку (через появу нових об'єктів обліку, глобалізаційні процеси, розвиток технологій, зміну

інвестиційного клімату тощо) та необхідністю гармонізації інформаційного забезпечення з системою управління, яка також реагує на зміни зовнішнього середовища, що нині мають в основному негативний характер. Крім того, представлення статей фінансової звітності повинно бути таким, щоб користувачі інформації, які не є фахівцями з бухгалтерського обліку, могли точно її розуміти і правильно використовувати.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [4] структура фінансової звітності є наступною: баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності. В Міжнародному стандарті бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» [3] передбачено схожі форми фінансової звітності: звіт про фінансовий стан, звіт про сукупні доходи, окремий звіт про прибутки та збитки (якщо він подається), звіт про зміни у власному капіталі, звіт про рух грошових коштів, примітки. Загалом зазначені форми фінансової звітності дають для інвесторів, кредиторів та інших зовнішніх користувачів облікової інформації вичерпну картину про діяльність суб'єкта господарювання, його платоспроможність, рентабельність, ділову активність. Для системи управління, насамперед, важливою є оперативна інформація про діяльність підприємства в максимально деталізованому вигляді. Проте фінансова звітність вносить свій вклад в інформаційне забезпечення системи управління, зокрема вона містить дані про:

- активи, зобов'язання і власний капітал на відповідну дату;
- доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід за відповідний період;
- надходження і вибуття грошових коштів в результаті операційної, фінансової та інвестиційної діяльності за період;
- зміни у власному капіталі протягом періоду;
- комплекс показників і пояснень, які деталізують статті фінансової звітності.

Фінансову звітність управлінський персонал використовує для оцінки платоспроможності підприємства, розрахунку показників оборотності, коефіцієнтів рентабельності, аналізу грошових потоків, оцінки обсягу діяльності в порівнянні з іншими підприємствами тощо, а також з метою виявлення тенденцій розвитку суб'єкта господарювання за відповідні періоди. Це дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення, зокрема в частині стратегічного планування, доцільності розширення ринків збуту, адаптації до впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на діяльність підприємства.

Інформація, що представляється у фінансовій звітності, повинна відповідати критеріям якості, які розкриті в НП(С)БО 1. Інформація має бути дохідливою і зрозумілою для користувачів, достовірною (правдивою), доречною, давати можливість порівнювати показники звітності за різні періоди і з різними підприємствами. Інформація управлінських звітів має ширший спектр вимог, зокрема економічність і оперативність, які не можна застосувати до фінансової звітності. Остання подається обов'язково, з визначеним переліком статей й у відповідні терміни, тому вплинути на це управлінський персонал не може.

Встановлені форми фінансової звітності можуть складатися і в якості внутрішньої звітності. Особливо актуальною для цих цілей є форма № 1 «Баланс (звіт про фінансовий стан)» та форма № 2 «Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід)». Підприємство може формувати місячні форми такої звітності за зразком форм, що наведені в НП(С)БО 1, або складати бюджетні види фінансової звітності при зведеному плануванні діяльності суб'єкта господарювання.

Таким чином, якість поданої інформації у фінансовій звітності здійснюватиме вплив на прийняття цілої низки управлінських рішень. Тому при формуванні пропозицій з удосконалення її форм доцільно звертати увагу не лише на потреби зовнішніх користувачів інформації, але й внутрішніх (однак ця інформація повинна містити лише дані, які не є комерційною таємницею).

ЛІТЕРАТУРА

1. Безверхий К. В. Удосконалення фінансової звітності щодо відображення інформації про фінансові інструменти кредитування торгівельних підприємств. *Інтернаука: міжнародний науковий журнал. Серія: «Економічні науки»*. 2019. № 3 (23). С. 9-14.
2. Корягін М. В., Куцик П.О. Проблеми та перспективи розвитку бухгалтерської звітності : монографія. К. : Інтерсервіс, 2016. 276 с.
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
5. Zadorozhnyi Z.-M., Ometsinska I., Muravskiy V. Determinants of Firm's Innovation: Increasing the Transparency of Financial Statements. *Marketing and Management of Innovations*. 2021. No 2. P. 74-86. <http://doi.org/10.21272/mmi.2021.2-06>

УДК 657

Палаш А. В., Мазурик В. Р.
*аспіранти кафедри бізнес-аналітики
та інноваційного інжинірингу
Західноукраїнський національний університет*

ДИЛЕМА ІДЕНТИФІКАЦІЇ, ОБЛІКУ ТА РОЗПОДІЛУ ДИВІДЕНДІВ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

Згідно пп. 14.1.49 Податкового кодексу України (у редакції від 07.02.2023 р.) дивіденди – «платіж, що здійснюється юридичною особою, в т. ч. емітентом корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів чи інших цінних паперів, на

користь власника таких корпоративних прав, інвестиційних сертифікатів та інших цінних паперів, що засвідчують право власності інвестора на частку (пай) у майні (активах) емітента, у зв'язку з розподілом частини його прибутку, розрахованого за правилами бухгалтерського обліку» [1].

Особливості національної економіки та галузева специфіка господарської діяльності певних підприємств дещо модифікують ідентифікацію та параметри обліку й розподілу дивідендів, особливо пов'язаних із земельними ресурсами.

На думку проф. Бруханського Р. Ф. «з фінансово-економічної точки зору дивіденди є формою індивідуального привласнення прибутку (визначеної його частини), яка характерна двостороннім взаємозв'язком відносин власності і розподілу, тобто регламентація процесу нарахування й виплати дивідендів створює економічний важіль паралельного впливу і на відносини власності, і на відносини розподілу. Специфіка даного впливу характеризується двома основними аспектами: частковий вплив дивідендної політики на відносини власності розглядається як результат участі у цих відносинах; на відносини розподілу – як спосіб привласнення певної частини прибутку» [2, 221].

Однак, специфіка сільгоспвиробництва зумовлює об'єктивні обставини для внесення ряду коректив у методику ідентифікації й обліку дивідендних виплат. В першу чергу варто усвідомити, що земельні частки (паї), посвідчені сертифікатами на право на земельну частку (пай), і майнові паї, посвідчені сертифікатами на майновий пай, розмежовані у фізичному вимірі власності. При цьому мова йде не про фактично визначений індивідуальний об'єкт власності, а лише про право на володіння ним, тобто індивідуальні майнові частки лише умовно вважаються частиною еквівалента загальної власності. Це дуже велика проблема, тому що об'єкти власності неможливо фізично диференціювати. Не менш небезпечна ситуація виникає щодо прав власності на землю для агробізнесу – у багатьох випадках земельні ділянки для конкретних власників не є чітко визначеними, фізично розмежованими і юридично підтвердженими національним законодавством.

У результаті можна констатувати, сільськогосподарське підприємство в переважній більшості випадків застосовує лише право на володіння землею та майном, самі ж ресурси ідентифікуються спільною власністю.

Специфіка сільськогосподарського виробництва в Україні, на думку проф. Бруханського Р. Ф., «створює ще один досить дискусійний момент в організації процесу нарахування й виплати дивідендів – що є базою розподілу?» [2, 222].

Теоретично первинне розмежування внеску співвласників у статутний капітал підприємства здійснюється за вартістю майнової частки. Тому в деяких господарствах дивіденди нараховуються пропорційно кількості майна, яке належить тому чи іншому співвласнику, незалежно від розміру земельного паю, оскільки всі співвласники однакові.

На нашу думку, такий підхід неправомірний. Обсяг землі, що перебуває у власності конкретного акціонера в процесі господарської діяльності підприємства, може суттєво змінитися шляхом успадкування, дарування, продажу тощо, відповідно має змінитися розмір дивідендів. Крім того, земля є основною складовою сільськогосподарського капіталу. Вважаємо, що в процесі розрахунку дивідендів сільськогосподарських підприємств в основу розподілу доцільно взяти весь особистий капітал співвласників у вигляді майна та землі. Вартість майнового паю відображається в бухгалтерському обліку підприємства в грошовому вираженні, розмір земельного паю фіксується в гектарах умовно, оскільки земля ще не перебуває на балансі агропідприємства.

Отже, при розрахунку дивідендів використовуються дві бази розподілу: майновий пай (1 гривня майнової власності) та земельний пай (1 умовний гектар). Така ситуація суттєво ускладнила б розрахунок дивідендів, оскільки залишається невирішеним питання, за якими саме критеріями можна розподілити загальну суму дивідендних коштів відповідно на майно та землю.

На думку доц. Спільник І. В. та Загородної О. М. на формування дивідендної політики «впливає значна сукупність факторів, які всі необхідно вивчати та оцінювати» [3, 86].

Згідно ст. 26 Закону України № 2275-VIII «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» виплата дивідендів «здійснюється на підставі рішення загальних зборів учасників товариства пропорційно до розміру часток засновників» [4].

За умови «виплати дивідендів в натуральній формі на дату передачі активів учасника реєструються податкові зобов'язання з податку на додану вартість, адже виплата в натуральній формі розглядається як постачання таких активів учаснику» [5].

На нашу думку, найбільш економічно обґрунтованим і логічним варіантом створення фонду дивідендів в агропромисловому комплексі є врахування загальної вартості майна та земельних паїв, тобто капітал конкретного учасника має складатися із суми вартості майна та землі, утримуваних на основі спільної власності. При цьому слід враховувати поточну динаміку та структурні зміни в процесі господарської діяльності підприємств. Теоретично було б доцільно розглянути альтернативний спосіб розподілу дивідендів, заснований на додатковому врахуванні участі наявних співвласників у створенні продукції. Такий варіант розподілу дивідендів теоретично можна вважати більш справедливим, оскільки він враховує не лише розмір власності (пасивна категорія), а й особисту участь співвласників (за умови поєднання власності та трудової участі). Проте, в сучасних умовах господарської діяльності такий метод визначення рівня дивідендів не зовсім можливий, оскільки одним із основних питань ринкової економіки є чітке розмежування права власності, права користування та права трудової участі, тобто власники повинні отримувати дивіденди, орендодавці – орендні платежі, а залучені працівники – зарплату.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України : Закон України від 23.12.2010 р. № 2856-VI.
URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/T10_2755?an=10631

2. Бруханський Р. Ф. Оптимізація процесу нарахування і виплати дивідендів у сільськогосподарських підприємствах України. *Інноваційна економіка*. 2010. Випуск 5 (19). С. 220-224.

3. Спільник І. В., Загородна О. М. Аналітичне підґрунтя формування дивідендної політики. *Економічний аналіз*. 2014. № 2. С. 79-92.

4. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю : Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII (в редакції від 01.01.2023 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>

5. Правила виплати і оподаткування дивідендів в Україні / ЛІГА ЗАКОН. 14 жовтня 2022 р. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/214657_pravila-viplati--opodatkuvannya-divdendv-v-ukran

УДК 657.22

Пастернак І.О, Пастернак Ю.О
*аспіранти кафедри обліку і оподаткування,
Західноукраїнський національний університет*

ЕТАПИ РОЗВИТКУ ТА ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Протягом останніх десятиліть в Україні відбулися суттєві зміни в організації та обліку інвестиційної діяльності. Такий облік можна представити у кілька трансформаційних етапів.

У радянські часи термін «інвестиції» не використовувався. Це обґрунтовувалося тим, що економіка країни базувалася в основному на державній формі власності та знаходилася під повним контролем держави. Фінансове інвестування у тій формі, що прийняте до практичного використання у зарубіжних країнах, а тепер – й в Україні, не застосовувалося. Тоді до інвестицій можна було прирівняти, хіба що, спрямування грошових коштів на капітальні вкладення у будівництво та придбання основних засобів. Такий

підхід значно звужував сферу його застосування та інформаційного відображення. Більшість показників в обліку і звітності стосувалися лише інформації щодо витрат на спорудження чи придбання основних засобів та їхньому фінансовому забезпеченню. Інвестування, як окремого виду діяльності, тоді не існувало.

В часи незалежності в Україні у 90-ті роки минулого століття паралельно функціонували дві системи обліку інвестицій:

- для державних підприємств – де збереглися традиційні затратні підходи до обліку капітальних вкладень з фінансовим забезпеченням за рахунок амортизації основних засобів та інших джерел;

- у недержавному секторі економіки – де, з одного боку, були збережені традиційні підходи до обліку капітальних вкладень, у той же час основним джерелом забезпечення таких інвестицій стали вклади засновників, учасників, акціонерів, інших власників. У той же час набуває певного розвитку й фінансове інвестування через купівлю-продаж цінних паперів у новостворених в процесі приватизації акціонерних товариствах, розподіл часток в інших господарських формуваннях [2].

Наступний етап трансформації обліку інвестицій можна пов'язати із запровадженням у 2000 році національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (НП(С)БО), нового Плану рахунків бухгалтерського обліку, прийняттям Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Цим Законом та іншими нормативними документами інвестування визнано самостійним видом діяльності підприємства поряд з операційною та фінансовою діяльністю. Нова система обліку і звітності стала надавати споживачам інформацію про дану діяльність з таких позицій:

- складу майна (активів) та ресурсного забезпечення (джерел майна) інвестиційної діяльності (пасивів);
- доходів, витрат, результатів цієї діяльності, можливості зіставлення виручки від реалізації і собівартості реалізованих інвестиційного майна.

- руху коштів у результаті інвестиційної діяльності з визначенням позитивного або негативного значення даного показника.

Побудована за національними стандартами система обліку не повинна суперечити міжнародним стандартам бухгалтерського обліку та фінансової звітності (далі МСБО та МСФЗ). Проте до цього часу збереглися окремі відмінності між вітчизняними та міжнародними стандартами щодо обліку інвестиційної діяльності.

За міжнародними правилами не виділяється як окремий сегмент облік капітальних інвестицій, і взагалі не передбачено таких активів як капітальні інвестиції. Термін «інвестиції» застосовується виключно щодо обліку фінансових операцій, пов'язаних з вкладенням коштів у цінні папери, інші фінансові інструменти, які придбані з метою отримання прибутку чи іншої економічної вигоди.

Згідно НП(С)БО до інвестиційної діяльності поряд з фінансовими віднесено ще й капітальні інвестиції. Такий підхід, на нашу думку, слід оцінити позитивно. Про це заявляють окремі фахівці [1, с.430]. Визнання та віднесення до інвестиційної діяльності капітальних інвестицій, виокремлення їх в обліку на окремому рахунку забезпечує повнішу і об'єктивнішу інформацію щодо формування вартості основних засобів та інших необоротних активів. Інвестиційна діяльність як процес, що пов'язаний з придбанням-реалізацією таких активів, потребує обліку та розкриття інформації за такими напрямками:

- здійснення інвестиційних вкладень у придбання необоротних активів;
- вилучення інвестиційного майна при вибутті (реалізації, списанні) необоротних активів.

Важливим питанням є те, що на практиці не завжди дотримуються прийнятих стандартів щодо обліку інвестицій. Так, згідно з НП(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» у пов'язаних осіб, асоційованих чи дочірніх підприємств, облік інвестицій має вестись за методом участі в капіталі. Цей метод стимулює інвестора до прийняття дієвих заходів, спрямованих на підвищення ефективності діяльності інвестованого ним суб'єкта.

Однак метод участі в капіталі не знайшов належного застосування у вітчизняній практиці. Можливо через це спостерігаються непоодинокі випадки, коли окремі інвестиції у придбання цінних паперів, часток у капіталі інших підприємств мають ознаки рейдерства, придбання одним суб'єктом іншого з метою знищення конкурента, захоплення ринків постачання сировини чи збуту продукції, або супроводжуються іншими неправовими діями. Такі дії недопустимі, особливо в умовах ведення війни і необхідності відновлення розрушеної агресором економіки. Тому повна та об'єктивна інформація з питань інвестування набуває у даний час особливої ваги. Вона дозволяє оцінити ризики та перспективи підприємницької діяльності у підприємствах та Україні загалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рудницький В.С., Дерій В.А., Крупка Я.Д. Інвестиційна функція капіталу та її обліково-інформаційне забезпечення. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. Харків: ХІ УБС, 2019, № 4(31), С. 428-437.
2. Череп А.В. Інвестиційна діяльність в Україні: стан та шляхи її активізації / А.В. Череп, Г.І. Рурка. // *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво: науково-виробничий журнал*. 2011. № 3. С. 48-52.

УДК 657:008

Ревега О.І.

*аспірант кафедри обліку і оподаткування
Західноукраїнський національний університет*

ОЦІНКА НОВОСТВОРЕНИХ КРИПТОАКТИВІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

В умовах самостійної емісії криптоактивів проблемним є достовірна оцінка новостворених активів. Персонал суб'єкта господарювання може бути задіяним

до майнінгу криптовалюти, емісії криптоактивів, випуску варіативних видів токенів тощо. Для оцінки таких криптоактивів доцільно залучати експертну комісію, учасники якої на основі публічної інформації з крипторинків та професійного судження можуть визначати вартість облікових об'єктів.

Для визначення первісної вартості експертною комісією може проводитися інвентаризація понесених витрат на створення криптоактивів та калькулювання їх собівартості. Інвентаризаційний контроль та калькулювання дає змогу ідентифікувати та виокремити, якщо це можливо, витратні елементи у формуванні собівартості електронних та криптографічних грошових засобів. Витрати, що пов'язані зі створенням криптоактивів, традиційно передбачають врахування: заробітної плати та внесків на соціальні заходи працівників задіяних в генерації грошових одиниць; амортизації програмного й технічного забезпечення; вартості електроенергії та комунальних послуг; інших експлуатаційних витрат підприємств. Виробничі витрати формують первісну собівартість створених криптоактивів. Натомість, справедливою вартістю таких облікових активів буде актуальна ринкова ціна на криптобіржах, що відображає в обліку доходи підприємства.

Значним викликом для системи обліку і контролю є оцінка криптоактивів, які випускаються вперше і відсутні на ринку, не визначені операторами електронних трансакцій. В такому випадку, перед учасниками експертної комісії постає завдання з достовірної первісної оцінки новостворених криптоактивів. Обчислену вартість доцільно використовувати для первісного лістингу електронних та криптографічних грошових об'єктів на ринку.

З метою первісної оцінки криптоактивів доцільно використовувати модель дисконтування грошових потоків «INET Valuation Model», що запропонована [1] та описана у публікації [2]. Мета створення цієї моделі – «спробувати зрозуміти криптоекономіку вигаданого токена під назвою «INET», який дає користувачам можливість взяти участь в наданні широкосмугового доступу до Інтернету через децентралізовану віртуальну приватну мережу» [2]. Наведена модель складається з чотирьох основних блоків: розрахунку кількості криптооб'єктів у

вільному обігу; економічної оцінки протоколів мережевого доступу, прийняття та визнання криптооб'єкту активним ринком, визначення майбутньої вартості облікового об'єкту на основі дисконтування.

Наведена модель первісної оцінки криптоактивів є достатньо простою в обчисленні, що сприяє активному її використанню експертною комісією. Але, унаслідок її певної примітивності, не всі аспекти активного крипторинку враховані, що потребує проведення подальших досліджень щодо удосконалення моделі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. INET Valuation Model. URL:
<https://docs.google.com/spreadsheets/u/0/d/1ng4vv3TUE0DoB12diyc8nRfZuAN13k3aRR30gmuKM2Y/htmlview>.
2. Оцінка криптоактивів. Cryptohackers. URL:
<https://www.cryptohackers.club/2018/04/ocinka-kryptoaktyviv-chastyna-druga.html>.
3. Muravskiy, Volodymyr. Accounting and Cybersecurity: Monograph. Scientific Editor – Z.-M. Zadorozhnyi. Kindle Publishing, KDP, Seattle. USA. 2021. 200 p.

Рошко Я.Ю.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

Савчук Т.В.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та оподаткування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти й газу*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ВИТРАТ

Система бухгалтерського обліку витрат виробництва в сучасних умовах не може повноцінно існувати без належного їхнього нормативно-правового забезпечення. Існує чимало нормативно-правових актів, які регламентують порядок обліку і розподілу витрат виробництва. Впродовж двох останніх десятиріч внаслідок соціальних, інтеграційних, економічних та інших чинників склад і особливості відображення в обліку цих витрат постійно змінюється, що зумовлюється постійними змінами нормативно-правового забезпечення.

На сьогодні вітчизняне законодавство в частині регулювання обліку витрат виробництва представляє собою багаторівневу систему, яка постійно оновлюється та вдосконалюється у зв'язку з актуалізацією та інтеграційними процесами. В залежності від статусу та призначення нормативні документи можна представити у вигляді наступної системи:

- перший рівень - законодавчий, визначає сутність бухгалтерського обліку, у тому числі обліку витрат виробництва, його завдання, напрямки регулювання;
- другий рівень - нормативний, зазначає базові правила формування повної та достовірної інформації щодо витрат виробництва;
- третій рівень - методичний, на цьому рівні документи носять рекомендаційний характер, у яких викладені методичні вказівки, щодо питань обліку окремих складових витрат виробництва;

- четвертий рівень - організаційний, це розроблені підприємством документи щодо відображення в обліку витрат виробництва, що відображають специфіку діяльності підприємства.

Детальніше перелік і склад основних нормативно-правових актів, які використовуються для обліку витрат виробництва наведено в таблиці 1.

Таблиця 1 - Нормативно-правове забезпечення з обліку витрат виробництва

Рівень	Нормативно-правовий акт	Характеристика нормативно-правового акту в частині регулювання обліку витрат виробництва
1	2	3
законодавчий	Податковий Кодекс України	- висвітлює поняття витрат, у тому числі витрат виробництва; - наводить загальний порядок врахування виробничих витрат з метою оподаткування
	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в	- встановлює основні принципи бухгалтерського обліку, зокрема принцип відповідності нарахування доходів і витрат
нормативний	НП(С)БО 16 «Витрати»	- визначає класифікацію витрат, у тому числі витрат виробництва; - встановлює загальний порядок визнання і розподілу витрат; - наводить порядок розподілу
	НП(С)БО 26 «Виплати працівникам»	- визнання витрат на оплату праці, відпусток працівникам та віднесення їх на витрати
	НП(С)БО 9 «Запаси»	- порядок оцінювання вартості запасів при їх використанні у виробництві - визнання і списання транспортно-
	НП(С)БО 7 «Основні засоби», НП(С)БО 8 «Нематеріальні активи»	- порядок визначення первісної вартості довгострокових активів і їх подальшу амортизацію - визначення витрат, що здійснюються для підтримання об'єкта в робочому стані;
	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	- визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій
	НП(С)БО 11 «Зобов'язання»	- визнання зобов'язань і забезпечень в частині операцій, що стосуються виробничих витрат
	НП(С)БО 14 «Оренда»	- визнання витрат, пов'язаних з нарахуванням орендної плати за орендовані виробничі

1	2	3
методичний	План рахунків бухгалтерського обліку підприємств бухгалтерського обліку активів	- затверджено систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку для відображення господарських операцій, в тому числі, що стосуються витрат виробництва
	Інструкція про застосування <u>плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу,</u>	- встановлюється призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації
	Методичні рекомендації з планування, обліку і калькулювання	- встановлюється формування собівартості в різних сферах, а саме перевезень, продукції сільськогосподарських підприємств, проектно-вишукувальних робіт з урахуванням вимог та
	Наказ (Положення) про облікову політику підприємства, внутрішні документи підприємства	- встановлює перелік змінних та постійних витрат; - затверджує базу розподілу загальновиробничих витрат; - наводить методи калькулювання виробничої
	Порядок калькулювання собівартості витрат	- може розроблятися на підприємстві для уніфікації калькулювання собівартості виробництва
організаційний	Графік документообігу	створюється для впорядкування руху та забезпечення своєчасного відображення показників первинних документів у
	Затверджені форми первинних документів з обліку витрат виробництва	- обробка та оформлення первинних документів має велике значення для ведення безпомилкового та прозорого обліку

Джерело: розроблено автором

Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» є основним нормативно-правовим документом, що регулює систему бухгалтерського обліку та фінансову звітність. Цей Закон встановлює основний принцип відображення облікової інформації щодо виробничих витрат - нарахування та відповідність доходів з витратами.

Вітчизняний НП(С)БО 16 «Витрати» [1] керується тільки категорією «витрати» і не розглядає затрати, хоча категорії «витрати» і «затрати» мають різне значення. Витрати - це вартісна оцінка ресурсів, які використовуються

підприємством у процесі провадження своєї господарської діяльності. Відповідно до НПСБО 1 витрати - це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу між власниками).

Затратами на продукт є частина витрат, що безпосередньо пов'язана з придбанням і (або) створенням активів, що визначає їх вартість та бере участь у формуванні прибутку організації в процесі реалізації цих активів.

У відповідності до НП(С)БО 16 у звітності витрати визнаються у момент вибуття активу або збільшення зобов'язання, що призводять до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками) на основі систематичного та раціонального їх розподілу впродовж тих звітних періодів, коли надходять відповідні економічні вигоди.

З викладеного вище матеріалу, можна стверджувати, що існує досить широкий перелік нормативно-правових актів, які регулюють визнання і відображення в обліку виробничих витрат на різних етапах виробничого процесу. Чітке дотримання всіх вимог законодавчих актів дозволить правильно розрахувати виробничі собівартість і відобразити витрати в обліку. Належно оформлене нормативно правове-забезпечення обліку витрат виробництва є важливим аспектом організації обліку на підприємствах, що є важливою передумовою ефективної організації обліку на підприємстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. НПСБО 16 «Витрати»: затв. Наказом Міністерства фінансів України від 31.12.99 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.

2. Давидюк Т. В. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції у вітчизняних нормативних актах: напрями удосконалення. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 1 (23). С. 6-13. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/n1.html>.

УДК 657.6(457)

Савонік Т. П.

викладач кафедри фундаментальних
та спеціальних дисциплін НННІЕМ

Західноукраїнський національний університет

АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Якісні комплексні аудиторські перевірки є однією зі складових успіху будь-якого бізнесу. Сьогодні аудит в Україні в основному виконує послуги з підтвердження ступеня обґрунтованості інформації даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємств. Разом з тим, останнім часом зросли супутні та неаудиторські послуги у вигляді консультацій аудиторських фірм. Проте, одним з найголовніших напрямів розвитку аудиторських послуг в Україні є, все ж уніфікація всіх найважливіших моментів проведення перевірок, стандартизація аудиторської діяльності та надання аудиторської інформації.

На даний момент основним нормативно-правовим актом, що регулює аудиторську діяльність в Україні, є Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». Також аудит в Україні регулюють Міжнародні стандарти аудиту, які діють в Україні як національні з 18.04.2003 р., і Кодекс етики професійних бухгалтерів МФБ. Однією з проблем, пов'язаних з аудиторською діяльністю в Україні, є те, що деякі положення Міжнародних стандартів аудиту базуються на західній системі бухгалтерських принципів, які часто суперечать українським принципам обліку [1].

Контроль за якістю аудиту та аудиторських послуг здійснює Аудиторська Палата України, основними завданнями якої є:

- здійснення сертифікації осіб, які мають намір займатися аудиторською діяльністю;
- затвердження стандартів аудиту;
- затвердження програми підготовки аудиторів і за погодженням з Національним банком України програми підготовки аудиторів, які здійснюватимуть аудит банків;

- ведення Реєстру;

- контроль за дотриманням аудиторськими фірмами та аудиторами вимог закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», стандартів аудиту, норм професійної етики аудиторів;

- здійснення заходів із забезпечення незалежності аудиторів при проведенні ними аудиторських перевірок та організація контролю за якістю аудиторських послуг [3].

В Україні також існують професійні об'єднання аудиторів, які захищають права аудиторів, сприяють підвищенню їх професійних знань і розробляють рекомендації щодо вдосконалення аудиторської діяльності. До них відносять: Спілку Аудиторів України (САУ), Українську Асоціацію бухгалтерів та аудиторів, Федерацію Бухгалтерів та аудиторів України (ФБАУ) та ін. Наприклад, основне завдання ФБАУ – це відстоювання інтересів представників бухгалтерської та аудиторської професій [2, с. 74]. Проте жодна з вищезазначених організацій не має законодавчих прав на регулювання тієї чи іншої сторони аудиторської діяльності. Для того, щоб аудиторська діяльність успішно розвивалась в Україні, насамперед потрібно вирішити низку проблем, які пов'язані з професійною діяльністю аудиторів та аудиторських фірм. Виокремимо такі основні проблемні аспекти надання аудиторських послуг в Україні:

- недосконалість теоретичних та методичних розробок стосовно аудиторського контролю в Україні;

- негативний вплив дослівного перекладу закордонних стандартів і концепцій без врахування особливостей економічного розвитку нашої країни;

- брак вітчизняного досвіду аудиторської діяльності, і як наслідок – недостатня якість аудиторських послуг;

- недостатня кількість кваліфікованих аудиторів;

- відсутність штрафів та інших покарань за недостовірність аудиторського звіту;

- відсутність методичних рекомендацій з питань комп'ютеризації аудиторської діяльності;

- відсутність чіткого механізму формування цін на аудиторські послуги.

Також вважаємо однією із основних проблем в аудиті – недостатній контроль за якістю аудиторських послуг, відсутність практичного досвіду аудиторів і необхідних ресурсів, а також тісний ринок. Це все призводить до того, що аудиторські фірми не можуть якісно виконувати завдання, які виконують. Ця проблема породжує наступну, яка пов'язана з головними суб'єктами аудиторських послуг – іноземними компаніями. Іноземні аудиторські фірми надають послуги на високому рівні, і єдине, в чому вони можуть поступатися вітчизняним, – це ціни на послуги. І, останнім часом для більшості вітчизняних аудиторських фірм головними джерелом прибутку є доходи від надання супутніх аудиту послуг.

Отже, проаналізувавши сучасну літературу, ми зробили висновок, що для того, щоб аудиторська діяльність успішно розвивалась в нашій державі, потрібно:

- здійснювати перевірки аудиторам лише в рамках законодавства;
- удосконалити механізм практичного застосування МСА в Україні;
- постійно підвищувати рівень професіоналізму вітчизняних аудиторів;
- покращувати контроль за якістю аудиторських робіт і послуг з боку АПУ.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бессонова Г. П. Проблеми розвитку аудиту і аудиторських послуг в Україні. *Ефективна економіка*. 2020. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8429> (дата звернення: 06.05.2023)

2. Долбнєва Д. В. Сучасний стан і напрями удосконалення аудиторської діяльності в умовах європейської інтеграції України та застосування міжнародних стандартів. *Економіка та держава*. 2018. № 2. С. 72–76.

3. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторської діяльності» 2258-VIII із змінами і доповненнями URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення 06.05.2023)

УДК 657:339.562

Савченко Наталія Леонідівна

здобувачка третього рівня вищої освіти

кафедри «Облік і оподаткування»

Національний університет біоресурсів

і природокористування України

ОРГАНІЗАЦІЯ ОБЛІКОВО-КОНТРОЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ТОВАРАМИ КРИТИЧНОГО ІМПОРТУ

Процес управління товарами критичного імпорту являється основним структурним компонентом економічної безпеки країни. В Україні з початку повномасштабного вторгнення росії відбулося скорочення імпорту не лише через логістичні проблеми та зменшення попиту, а й через заборону на некритичні імпортні операції, яка була імплементована НБУ для уникнення волатильності валюти. На підставі постанови КМУ № 153 від 24.02.2022 «Про перелік товарів критичного імпорту» [1] і постанови КМУ № 289 від 16.03.2022 «Деякі питання товарів критичного імпорту» [2], якими надано дозвіл на імпорт лише «критичних товарів» зі спеціального переліку.

Оскільки до товарів критичного імпорту належать товари, які являються важливими для асекурації життєдіяльності і обороноздатності країни та мають велике значення для економіки країни, тому з-за даних кондицій одним із ключових аспектів управління товарами критичного імпорту являється обліково-

контрольне забезпечення. Головною метою обліково-контрольного забезпечення управління товарами критичного імпорту являється забезпечення належного контролю за рухом товарів критичного імпорту, зокрема від моменту ввезення на митну територію країни до моменту застосування, або споживання.

Процес організації обліково-контрольного забезпечення управління товарами критичного імпорту включає в себе наступні етапи:

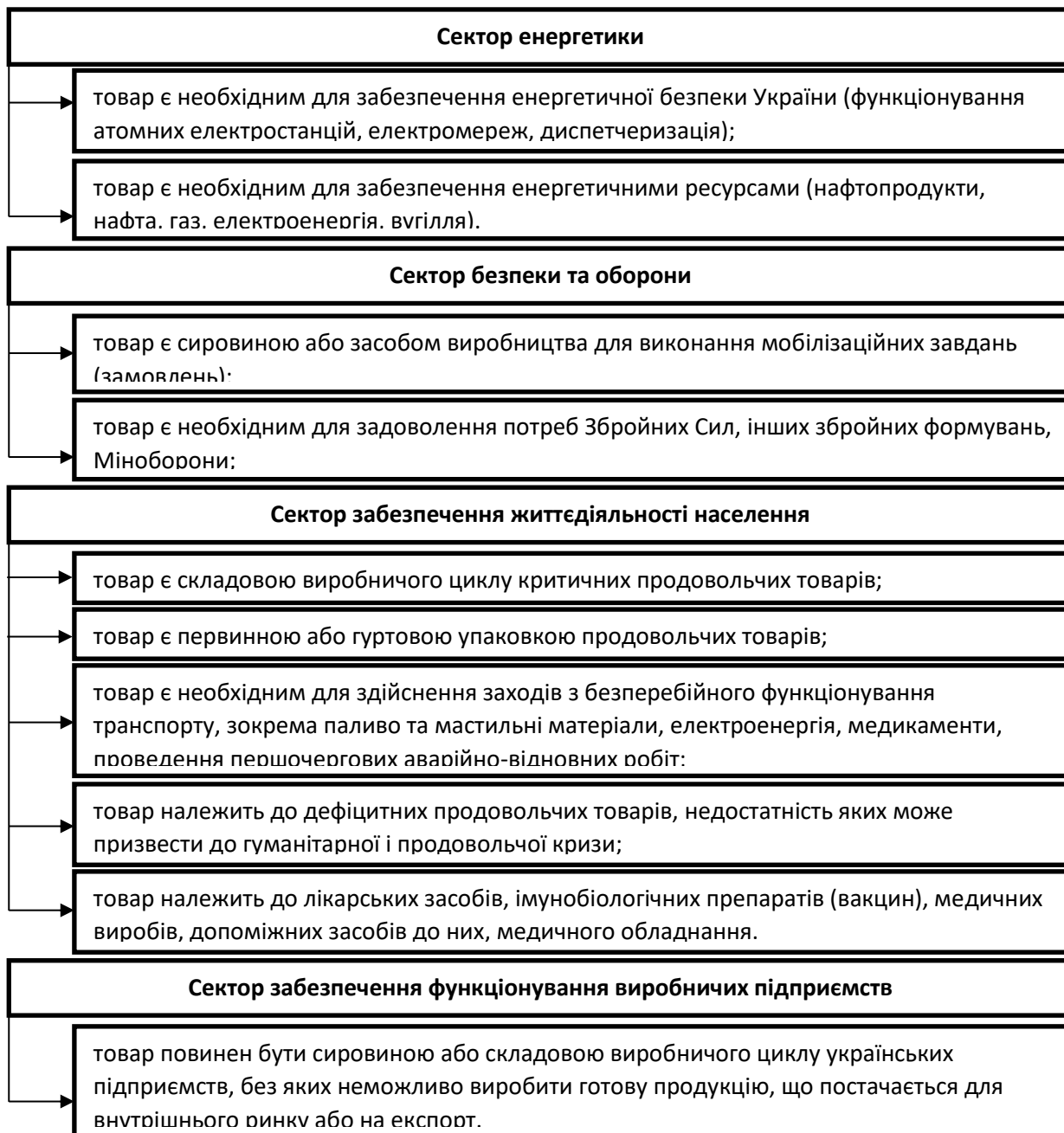
1. Встановлення категорій товарів критичного імпорту. Постановою КМУ № 289 закріплено критерії визначення товарів критичного імпорту в умовах воєнного стану, на основі врахування значної чисельності звернень підприємців з приводу переліку товарів критичного імпорту, зокрема товар є необхідним для: забезпечення енергетичними ресурсами та енергетичної безпеки України; для задоволення потреб безпеки та оборони; забезпечення функціонування виробничих підприємств; забезпечення життєдіяльності населення [3] (див. рис. 1).

2. Визначення критеріїв контролю товарів критичного імпорту, за якими буде здійснюватися контроль за даною групою товарів, наприклад, можуть бути визначені критерії стосовно чисельності, якості та ціни товару.

3. Розробка системи обліку та моніторингу товарів критичного імпорту. Для забезпечення результативного контролю за товарами критичного імпорту потрібно сформуванню систему обліку та моніторингу, яка повинна включати базу даних, в якій міститься інформація про чисельність та якість товарів критичного імпорту, а також механізми контролю за відповідністю критеріям.

4. Визначення механізмів контролю товарів критичного імпорту, які необхідні для ефективного контролю за даними товарами, де до даних механізмів можуть належати перевірки на кордоні, інспекції на складах та інші заходи.

5. Розробка стратегії управління ризиками забезпечення управління товарами критичного імпорту, яка повинна містити плани дій у випадку появи проблем з товарами критичного імпорту, а також визначити механізми реагування на надзвичайні ситуації в процесі імпортування даної категорії товарів.

Рис. 1. Аналіз групи товарів критичного імпорту

Примітки: сформовано автором на основі джерела: [3].

6. Встановлення відповідальності за порушення контролю за товарами критичного імпорту. Для асекурації ефективності системи обліково-контрольного забезпечення управління товарами критичного імпорту вважаємо за потрібне визначити відповідальність за порушення контролю, до яких може належати штрафи, вилучення товару та інші заходи.

7. Моніторинг та аналіз результатів обліково-контрольного забезпечення управління товарами критичного імпорту, де даний процес протегуватиме встановленню проблемних моментів та сприятиме швидкому внесенню потрібних змін в систему.

8. Розвиток співпраці з країнами з якими ведеться зовнішньоекономічна діяльність, для забезпечення ефективного та результативного управління товарами критичного імпорту, де даний процес може включати взаємне визнання сертифікатів якості та встановлення спільних стандартів.

Отже, стан чіткого регулювання процесу організації обліково-контрольного забезпечення управління товарами критичного імпорту в умовах війни держава спроможна підтримувати як виробництво продукції, потрібної для внутрішнього ринку, так і продукції, призначеної для експорту, а тим самим зберігати дохідну частину державного бюджету України [4], а також сприятиме забезпеченню безпеки та стабільності економіки країни. Таким чином, впровадження результативної системи обліково-контрольного забезпечення управління товарами критичного імпорту протегуватиме процес забезпечення якості та безпеки товарів критичного імпорту, а також зменшить ризики надзвичайних ситуацій, які пов'язаних з імпортом критичних товарів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про окремі питання щодо забезпечення здійснення імпорту : Постанова КМУ № 153 від 24.02.2022. Офіційний вісник України. 2022. № 29. С. 7. Ст. 1562.
2. Деякі питання товарів критичного імпорту : Постанова КМУ № 289 від 16.03.2022. Офіційний вісник України. 2022. № 25. С. 449. Ст. 1357.
3. Постанова КМУ [№ 330 від 20.03.2022](#) "Деякі питання здійснення митного контролю та митного оформлення товарів, зокрема транспортних засобів, в умовах воєнного стану"; Закон України [№ 2142-IX від 24.03.2022](#) "Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану" (дата звернення: 10.05.2023).

4. Скрипник С., Процевят О., Воронова О. Особливості регулювання зовнішньоекономічної діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*, 2022, № (38). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-47> (дата звернення 10.05.2023).

УДК 657

Семчук Д.С.

студент групи ФМмнв-12

Західноукраїнський національний університет

Войцешин В.П.

PhD («Фінанси, банківська справа та страхування»)

Customer Service Manager «Pexly»

ОБЛІК В СИСТЕМІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Система регулювання експорту товарів сільського господарства (С/Г) національної економіки є сукупністю елементів, які сприяють ефективному управлінню процесом продажу такої продукції за кордон. До таких елементів доцільно віднести бюджетний, митний та обліковий [1, 187].

Бюджетний елемент такої системи регулювання ілюструє видатки з бюджету держави на діяльність, що пов'язана з виробництвом С/Г продукції на експорт. До них віднесемо видатки на С/Г за кодом «0421», що є складовою видатків на економічну діяльність (ВЕД – «0400») видатків за функціональною класифікацією (В_{ФК}) згідно з Бюджетним кодексом України [2].

Митний елемент системи регулювання експорту продукції С/Г відображається у формі вивізного (експортного) мита. Таке мито встановлюється

на конкретні товари за визначеними ставками. Наприклад, для насіння соняшника діє адвалерна (відсоткова) ставка мита в розмірі 10% від вартості експорту згідно з інформацією [3].

На наш погляд, обліковий елемент розглянутої системи з одного боку відображає обсяг товарів С/Г сфери, які були експортовані, а, з іншого, – ілюструє облік продажу за кордон такої продукції на бухгалтерських рахунках підприємства.

В першому випадку обсяг експорту розглянутої категорії товарів відображається як в фізичних одиницях (н/п, тоннах), так і в грошових вимірниках (грн., дол. США), що, фактично, є складовою статистичного обліку. Крім того, існують різні звітні періоди, зокрема квартал та рік (маркетинговий рік або м.р.).

Результати такого обліку на макрорівні відображаються у діяльності Державної служби статистики України [4], згідно з даними якої наприклад експорт насіння соняшника з вересня 2022 по лютий 2023 рр. (м.р.) досяг свого історичного максимуму у розмірі 1,54 млн. тонн.

Що стосується обліку розглянутих товарів на підприємствах, то він віддзеркалює бухгалтерський облік.

Виділяють попередню оплату та післяоплату за експортовану С/Г продукцію у бухгалтерському обліку в Україні.

Випадок попередньої оплати відображено в таблиці 1:

Таблиця 1

**Бухгалтерський облік експорту продукції сільського господарства
України**

№	Дата	Курс	Зміст господарської операції	Дебет	Кредит
1	24.09.2022	36,55 грн. за 1 євро	Отримання валюти на рахунок експортера у сумі 10000 євро/267200 грн.	316	681

2	25.09.2022	36,40 грн. за 1 євро	Зараховано всю суму валюти, що надійшла на поточний рахунок у сумі 26640 грн.	312	316
3	27.09.2022	на дату авансу	Передача пшениці і визнання доходу у сумі 267200 грн.	362	701
4	27.09.2022	х	Списання собівартості товару у сумі 135000 грн.	901	271
5	28.09.2022	на дату авансу	Закрито рахунки обліку доходів у сумі 267200 грн.	701	791
6	28.09.2022	х	Закрито рахунки обліку витрат у сумі 135000 грн.	791	901
7	30.09.2022	х	Відображення зобов'язання зі сплати ПДВ на основі митної декларації по даних операції «2», 0 грн.	702	641
8	30.09.2022	х	Оплата послуг митного брокера у сумі 800 грн.	377	311
9	30.09.2022	х	Віднесення послуг митного брокера на витрати на збут у сумі 800 грн.	93	377
10	30.09.2022	на дату авансу	Взаємозалік заборгованостей на суму раніше отриманого авансу.	681	362
11	30.09.2022	х	Закрито рахунки обліку витрат у сумі 800 грн.	791	93

Примітка: складено автором на основі чинного Плану рахунків бухгалтерського обліку України [5]; дані – умовні.

Підкреслимо, що зважаючи на те, що експорт товарів С/Г є їх продажем за кордон, в обліковому регулюванні при його відображенні керуються Положенням (Стандартом) бухгалтерського обліку (П(С)БО) 15 «Дохід» і П(С) БО 21 «Вплив зміни валютних курсів». Відповідно, дохід від експорту аграрної продукції в Україні визнається на дату фактичного відвантаження продукції імпортеру чи передачі товарів його перевізнику [6]. Валютна виручка від експорту С/Г товарів є активом і зараховується спочатку на розподільчі

банківські рахунки продавця, що фактично призначені були для продажу валюти, а потім – на поточні рахунки [6], що є базою для визначення прибутку експортера.

Що стосується післяоплати, то відвантаження товару також відображається за дебетом Рахунку «362». Це створює дебіторську заборгованість експортера [7]. Це означає, що виникає монетарна заборгованість, на яку визначають курсові різниці, тобто приріст виручки від реалізації експортної продукції при коливанні курсів валют.

Відмітимо, що в обліковому аспекті вивізні мито віддзеркалюють у кількох бухгалтерських проведеннях, де, по-перше, відображають зобов'язання з його сплати («Дебет 702» – «Кредит 641»), і, по-друге, – його оплату з рахунку в банку в національній валюті («Дебет 641» – «Кредит 311»).

Зазначимо, що удосконалення обліку регулювання експорту продукції С/Г України може базуватися на скороченні бухгалтерських проведеннь щодо обліку валюти при одержанні авансів наприклад з двох до одного: «Дебет 312» – «Кредит 681».

ЛІТЕРАТУРА

1. Стан і перспективи розвитку бухгалтерського і управлінського обліку в умовах глобалізації. / [З.-М. Задорожний, Я.Д. Крупка та ін.]; за наук. ред. д.е.н., проф. З.-М. Задорожного. Тернопіль: ВПЦ «Університетська думка» 2020. 295 с.
2. Бюджетний кодекс України: Кодекс України від 8 липня 2010 р. № 2456-VI // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення: 06.05.2023).
3. Державна митна служба України. Офіційний портал (2020). URL: <https://customs.gov.ua/> (дата звернення: 07.05.2023).
4. Державна служба статистики України. Офіційний портал (н.д.). URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 07.05.2023).

5. План рахунків бухгалтерського обліку. (н.д.). URL: <http://www.buhoblik.org.ua/uchet/organizacziya-buxgalterskogo-ucheta/388-plan-raxunkiv.html> (дата звернення: 06.05.2023).
6. База даних «Законодавство України» Офіційний портал (н.д.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/index> (дата звернення: 06.05.2023).
7. Ольга Негоденко. Коливання валютних курсів при експорті-імпорті товарів. Наслідки для підприємства. (н.д.): http://www.mdoffice.com.ua/pls/MDOOffice/aSNewsDic.getNews?dat=07122015&num_c=500920 (дата звернення: 07.05.2023).

УДК 657

Сень В.М.

аспірант кафедри обліку і оподаткування

Фаріон Ю.В.

студентка 1 курсу

Західноукраїнський національний університет

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На сьогоднішній день базовою конкурентною перевагою будь-якого підприємства є його здатність швидко і якісно задовольняти потреби споживачів в залежності від їх вимог. Важливим інструментом для досягнення цієї мети є логістична спрямованість на діяльність підприємства, оскільки саме сформована ефективно діюча логістична система дозволяє здійснювати доставку необхідних споживачеві товарів у потрібне місце, в зазначений час, та в необхідній кількості, відповідної якості з найменшими витратами враховуючи вимоги конкретного споживача.

Логістична діяльність будь-якого підприємства спрямована на те, щоб оптимізувати матеріальні, фінансові та інформаційні потоки, що дають змогу

своєчасно та якісно виконувати основні завдання діяльності підприємства, а також мінімізувати витрати підприємства для посилення конкурентних переваг над іншими підприємствами.

Логістична діяльність являється єдиною сферою діяльності підприємства, яка включає усі системи та ланки, що пов'язані з товаропотоком від виробника до споживача на всіх його етапах [1, с. 27].

Для того щоб покращити логістичну діяльність підприємства необхідно правильно формувати та використовувати інформаційне забезпечення для прийняття управлінських рішень та впроваджувати логістичний менеджмент, враховуючи індивідуальні умови функціонування кожного підприємства.

Тому необхідно розробити комплексну систему інформаційного забезпечення управління логістичною діяльністю підприємства яка здійснює збір інформації, її обробку з метою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Інформація, що зафіксована в регістрах бухгалтерського обліку сама по собі не може служити базою для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Тому необхідно інтегрувати облік і контроль в єдину інформаційну систему. Відповідно до логістичної діяльності підприємства таке об'єднання дозволяє:

- підвищити оперативність прийняття даних рішень;
  - представити інформацію у вигляді, що найбільш придатна для прийняття обґрунтованих управлінських рішень;
  - управляти відхиленнями, для того щоб його підприємство мало можливість реагувати не тільки на наявні, але і на скриті відхилення від заданих параметрів.

Логістична система підприємства включає виробництво, постачання, зберігання та збут готової продукції в один єдиний процес. Головна функція логістичної системи на підприємстві є забезпечення необхідними матеріальними ресурсами всіх виробничих потреб підприємства, збір даних про ринок та

прогнозування попиту на продукцію [2, с. 140].

За допомогою логістичної системи підприємства формується інформаційне середовище яке взаємодіє з контрагентами. Основою інформаційного середовища логістики являється бухгалтерський облік, який служить генератором економічної інформації про фінансово-господарську діяльність підприємства. Система бухгалтерського обліку являється основним інформаційним джерелом управління логістичною діяльністю підприємства.

Завданнями бухгалтерського обліку логістичної діяльності є надання інформаційного супроводу управління матеріальними потоками та формування інформаційного базису, що забезпечує комерційний компроміс (укладання та виконання договорів). Окрім традиційного облікового відображення логістичної діяльності перед системою бухгалтерського обліку ставлять завдання щодо комунікаційної координації з іншими підрозділами підприємства.

Обліковий відділ та інші структурні підрозділи підприємства використовуючи комунікації забезпечують інформаційні зусилля для того щоб виробити спільні управлінські рішення, що забезпечуть ефективну фінансово - господарську діяльність підприємства. Бухгалтерський облік, аналіз, контроль, планування, маркетинг, торгівля, дистрибуція відносяться до суб'єктних елементів логістики.

Все це призводить до оптимізації організаційної будови підприємства, що допомагають усувати функціональне дублювання, прискорити інформаційні цикли споживання економічної інформації.

Бухгалтерський облік господарських операцій логістичної діяльності в значній мірі автоматизований і тим самим здійснюється обмін інформацією винятково в електронній формі. Електронний режим передачі облікової інформації вимагає вироблення дієвих законодавчих та організаційних дій, що мінімізують кіберризики.

Реалізацію електронного документування і документообігу можна здійснювати у трьох варіантах, а саме через використання електронної пошти, через хмарні сервіси, через використання (створення) спеціалізованого програмного забезпечення.

До найбільш простого організаційного варіанту який здійснює обмін електронними копіями документів є електронна пошта. Цей варіант є найбільш простим в реалізації, але найменш ефективним через повільність та дублювання інформації. Використання хмарних сервісів збереження електронних документів, обробки та надання до них доступу користувачам є оптимальним варіантом щодо співвідношення «ціна-якість» для підприємств. Разом з тим існують значні інформаційні ризики щодо втрати документів, в яких міститься комерційна таємниця, що пов'язано вільним Інтернет-доступом до хмарних баз даних.

Безпечним варіантом, що забезпечує кіберзахист інформації є використання (створення) спеціалізованого програмного забезпечення. Зазначений варіант реалізації електронного документування і документообігу є достатньо затратним щодо реалізації і тому недоступний для усіх суб'єктів господарювання.

Таким чином активізація економічних, політичних, військових та епідеміологічних загроз, що характерні для логістичної діяльності підприємства потребують оптимізації інформаційного забезпечення логістичної діяльності підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Касьянова Н.В. Потенціал підприємства: навч. посіб. Донецьк: Вид. Центр учбової літератури, 2013. 248 с. (дата звернення: 05.05.2023 р.)
2. Білоцерківський О. Б., Брінь П. В., Замула О. О., Ширяєва Н. В. Логістика: навч. посібник. Харків: НТУ «ХПІ», 2010. 152 с. (дата звернення: 06.05.2023 р.)

Стецюк М. С.

Мазурик В. Р.

аспіранти кафедри бізнес-аналітики

та інноваційного інжинірингу

Західноукраїнський національний університет

ДОЦІЛЬНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ КРЕАТИВНОГО ОБЛІКУ В СИСТЕМІ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

У чинній доктрині розвитку національної економіки України до 2030 року передбачено креативну модель розвитку [1, 112-123].

З точки зору корпоративного менеджменту важливе значення має питання застосування креативного обліку, який можна розглядати як один із правових інструментів коригування результатів діяльності підприємства, що відображаються у фінансовій звітності та впливають на загальну ефективність корпоративного управління.

Вищезазначені питання набули ще більшої актуальності на початку 2000-х років через всесвітньо відомі корпоративні скандали з Worldcom, Enron, Adelphia, Parmalat та іншими корпораціями і стали однією з головних передумов суттєвої втрати довіри до бухгалтерського обліку.

Для вирішення проблем корпоративного управління та креативного обліку, що виникли внаслідок вищезгаданих корпоративних банкрутств, у 2002 році урядовці США прийняли Закон Сарбейнса-Окслі, який встановив концептуальну основу для розподілу акцій у всіх компаніях США щодо лістингу на фондовій біржі з метою зменшення ймовірності використання менеджерами творчих (креативних) практик у сфері бухгалтерського обліку.

Загалом, креативний облік спрямований на штучне збільшення (зменшення) корпоративних прибутків відповідно до альтернативних варіантів відображення бухгалтерського обліку або оцінок, наданих стандартною системою

бухгалтерського обліку, і основною передумовою його застосування є наявність інформаційної асиметрії між підприємствами.

З позицій суб'єктів облікової інформації (керівників) та її користувачів (акціонерів, ради директорів), використовуючи інструменти корпоративного управління, є можливість знизити ризик інвестора від творчих маніпуляцій з боку менеджерів шляхом впровадження механізмів професійного судження та забезпечити відображення звітності справжніми обставинами та результатами діяльності компанії.

А. Владу і Д. Матіш, однак, стверджують, що «незважаючи на те, що в останні роки впроваджено багато механізмів корпоративного управління, спрямованих на покращення обліку та регулювання корпоративного управління з метою поетапного подолання проблем, пов'язаних з опортуністичною поведінкою, битву корпоративного управління з креативним обліком слід розглядати як двосторонній меч: деякі функції корпоративного управління, такі як незалежна рада директорів, намагатимуться обмежити його виникнення, поки інші властивості, такі як пакети винагороди керівництва, будуть надихати на це» [2, 343].

Вказана проблематика посилюється глобальним впливом цифровізації економіки в цілому та системи бухгалтерського обліку зокрема [3, 581].

Власне тому для повного подолання проблеми креативного обліку необхідно знайти оптимальний набір інструментів креативного управління, який допоможе підвищити його ефективність і мінімізувати асиметрію облікової інформації між менеджерами та акціонерами і радою директорів.

Зв'язок між корпоративним управлінням і креативним бухгалтерським обліком можна пояснити більш детально за допомогою агентської теорії, яка описує конфлікти, що виникають, коли власники відокремлені від керівництва фірми. Виникнення конфліктів між менеджерами (агентами) і власниками (принципалами) пов'язане з їхніми розбіжностями в інтересах досягнення максимального прибутку, що є фундаментальною причиною для менеджерів застосовувати креативні методи і практики бухгалтерського обліку. Загалом,

систему бухгалтерського обліку будь-якого підприємства корпоративного типу доцільно вважати фундаментальним джерелом інформації для ефективного впровадження механізмів ефективного управління для мінімізації наслідків агентських проблем.

Менеджери виправдовують використання креативного бухгалтерського обліку тим, що вони хочуть забезпечити реалізацію своїх власних інтересів, наприклад грошової винагороди, а не гарантувати максимізацію прибутку компанії. Ось чому теорія агентських відносин може точніше визначити конфлікти інтересів, проблеми стимулювання і контролю у корпораціях.

За результатами наших досліджень, одним із завдань бухгалтерської науки сьогодні є розробка теорії бухгалтерського обліку в напрямку вирішення агентських проблем, яка дозволить модернізувати організаційну форму бухгалтерського обліку та вдосконалити інструментарій бухгалтерського обліку, усунувши тим самим можливий опортунізм керівників під час виконання облікових процедур. У сукупності це допоможе отримати надійну та релевантну інформацію, необхідну інвесторам та іншим зацікавленим сторонам для прийняття ефективних управлінських рішень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Львів: Кальварія, 2017. 168 с.
2. Vladu A., Mاتیș D. Corporate governance and creative accounting: two concepts strongly connected? *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*. 2010. 12 (1). 332-342.
3. Spilnyk I., Brukhanskyi R., Yaroshchuk O. Accounting and Financial Reporting System in the Digital Economy. *Proceedings of 10th International Conference IEEE Advanced Computer Information Technologies, ACIT'2020*, pp. 581-584.

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПОЛІГРАФІЧНИМ БІЗНЕСОМ ТА ЇХ ІНФОРМАЦІЙНІ ПОТРЕБИ

Сучасна економічна система пропонує до використання різноманітні системи управління, вибір яких для поліграфічного бізнесу відбувається здебільшого суб'єктивно, замість детального аналізу та орієнтації на специфіку бізнесу, типів продукції і обсягів випуску продукції у натуральних вимірниках.

Поліграфічне виробництво випускає потенційно різноманітну продукцію на замовлення, але для цього використовується універсальне обладнання. Враховуючи специфіку виробничого процесу, обираються відповідні методи управління бізнесом і методи управлінського обліку – мережеві моделі, MRP II, ERP, методи Just-In-Time (JIT, Kanban) тощо.

В умовах розвитку інформаційного суспільства система управління підприємством потребує механізмів оцінки достатності інформаційних ресурсів, їх якості та результативності використання. Завдяки ефективному використанню інформаційних ресурсів можна визначити конкурентні переваги, укріпити свої позиції на ринку, розробити і реалізувати успішну стратегію розвитку тощо [1].

Поліграфічні процеси – це регламентована послідовність технологічних операцій виготовлення друкарської продукції. Здійснюються з використанням спеціальних технологій та технічних засобів. Процес виробництва друкарської продукції можна розділити на три етапи: додрукарська підготовка; друкарські процеси; післядрукарська обробка [2].

Особливістю видавничої діяльності є тісний взаємозв'язок творчих, ідеологічних і економічних аспектів, що проявляється в організації виробничої структури і виробничого процесу, в характері праці редакційно-видавничих

працівників, у відносинах видавництва з поліграфічними підприємствами, авторами, постачальниками матеріалів та книготорговими організаціями. Саме тому потрібно трактувати методи створення інформаційних ресурсів як філософію управління, оскільки з огляду на створену інформацію приймаються управлінські рішення.

Для створення ефективної системи інформаційної підтримки управлінських рішень потрібна висока організація і синхронізація всіх поліграфічних процесів та допоміжних бізнес-процесів. За виконання таких умов можлива організація виробничого процесу з мінімум умом витрат та маловідходними технологіями [3].

В підсистемі управлінського обліку доцільно використовувати ERP системи, які зорієнтовані на управління корпоративними структурами різних рівнів і оцінювати результати їх роботи. Ефективна система створення інформації та управління ERP дозволяє керувати усіма основними та допоміжними бізнес-процесами [4]. Застосування такої системи вимагає визначеної філософії управління, оскільки вона формується з трьох базових блоків – основного плану замовлень і збуту, планування ресурсних потреб, оперативне управління.

Отже, системи управління та інформаційної підтримки повинні також включати засоби бюджетування і методики управлінського обліку., інструменти для моделювання виробничого процесу, виявлення «вузьких місць».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Семанюк В.З. Ускладнення інформаційного середовища підприємств в новій економічній формації. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 13. С. 612-617
2. Шпак В. І. Видавничий бізнес: книга редактора : навч. посіб. К. : ДП «Екс- прес-об'ява». 2022. 292 с.
3. Семанюк В. З. Інформаційна теорія обліку в постіндустріальному суспільстві : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 392 с.

4. Семанюк В. З. Інформаційні ресурси: обліково-теоретичний аспект. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2011. Вип. 35. С. 319-322.

УДК 657

Фаріон В.Я.

к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування

Сивик О. О.

аспірант кафедри обліку і оподаткування

Західноукраїнський національний університет

РОЛЬ ОБЛІКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

З метою забезпечення сталого розвитку в кожному підприємстві повинен бути визначений та обґрунтований свій інформаційний потенціал в якому фіксуються його можливості для прийняття ефективних управлінських рішень.

Проблеми, які виникають в управлінні підприємством зумовлені недосконалістю інформаційної системи, яка не зорієнтована на вирішення сучасних завдань. І тому керівництво підприємства повинно приймати своєчасні управлінські рішення щоб залишитися платоспроможним на фінансовому ринку. В системі управління фінансовою діяльністю підприємства інформація служить важливим ресурсом його діяльності. На сьогоднішній день актуальним стає питання щоб ефективно вибрати методи обробки та використання інформації.

Поняття «інформація» та «управління» взаємопов'язані і взаємозалежні: де є інформація, там діє управління, а там, де здійснюється управління існує наявна інформація. Дефініція «інформація» означає «пояснення», «викладення»,

«повідомлення». На сьогоднішній день наука трактує управління як вплив на об'єкт, що поліпшує функціонування або розвиток такого об'єкта [1].

Виняткову роль в успішному функціонуванні підприємства відіграє інформаційне забезпечення, оскільки розвиток інформаційного забезпечення на сьогоднішній день, з одного боку являється об'єктивно необхідною передумовою, а з другого – невід'ємною умовою для становлення та вдосконалення системи управління підприємством.

Важливою складовою інформаційного забезпечення будь-якого підприємства є система обліку, в якій відображаються факти фінансової діяльності підприємства та узагальнюються показники, що характеризують економічну діяльність, які використовуються керівництвом та менеджерами підприємства в процесі ефективного управління.

Ядром інформаційного забезпечення є облікова інформація, на яку припадає майже 90% від її загального обсягу. Облікова інформація являється невід'ємною частиною системи управління і є центром економічної інформації підприємства. Облікова інформація – це відомості про фінансово – господарську діяльність підприємства, що фіксуються на носіях облікової інформації. Цінність облікової інформації визначена можливостями, які використовуються для прийняття управлінських рішень.

Потреби облікової та аналітичної інформації для того щоб прийняти дієві управлінські рішення, зумовлені вимогами, що ставляться перед системою бухгалтерського обліку, яка є інформаційною базою для того, щоб відобразити фінансовий стан діяльності підприємства.

В Національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку обліковою інформацією вважається інформація про стан, структуру та рух майна підприємства та джерела його утворення, господарські процеси та результати фінансово – господарської діяльності підприємства [2].

Лише за рахунок використання систематизованої облікової інформації уникається невизначеність, яка може збільшити ризик при прийнятті управлінських рішень.

Специфікою облікової інформації є те, що її відносять до основної інформації, що надходить від об'єкта управління до його суб'єктів, а її значення полягає в можливості суб'єкта здійснювати попередній, поточний та подальший контроль за об'єктом.

В обліковій інформації містяться відомості, які є корисні для зацікавлених осіб, та надають необхідні пояснення, щоб не дезорієнтувати користувачів даної інформації. Користувачі облікової інформації, яка формується на носіях бухгалтерського обліку – це особи, яким потрібна інформація про фінансово – господарську діяльність підприємства та володіють достатніми знаннями для прийняття правильних управлінських рішень.

Вся облікова інформація підприємства класифікується за такими ознаками: інформація, що є необхідною для ефективного управління підприємством, яку використовують внутрішні користувачі для того, щоб забезпечити оперативне та поточне управління, а також інформація, в якій відображається поточна фінансова діяльність підприємства, величина та структура його активів (майна) та джерел їх утворення [3, с. 90].

Отже, сучасні умови господарювання вимагають отримання інформації, яка є необхідна для аналізу відповідного потенціалу підприємства в умовах зовнішнього та внутрішнього середовища, для того щоб своєчасно виявити та усунути відхилення для прийняття правильних управлінських рішень. Сучасна система бухгалтерського обліку розглядається як штучно створена глобальна модель інформаційної технології, що необхідна для забезпечення управління фінансовою діяльністю підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Афанас'єва І. І. Сутність поняття «облікова інформація» та її роль в системі управління підприємством. URL: http://www.nbuuv.gov.ua/portal/SocGum/VSUNU/2011_8_1/ (дата звернення: 02.05.2023 р.)

2. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 07.05.2023 р.)

3. Яворов В.В. Роль облікової інформації в управлінні підприємством. *Облік і фінанси*. 2017. № 8. С. 89-93. (дата звернення: 02.05.2023 р.)

Секція 6.

ІННОВАЦІЇ ЮРИДИЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ НАУК В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ.

Багрій І.І.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: *к.ю.н., доцент,*

доцент кафедри міжнародного права

та міграційної політики ЗУНУ

Саванець Л.М.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ІНТЕРНЕТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЄС

Початок ХХІ століття ознаменувався новим витком розвитку інформаційних технологій, які стають невід'ємною частиною нашого повсякденного життя. Технологічний прогрес створює велике коло потреб та можливостей для збору та обробки персональних даних, а вони у свою чергу, знаходять все ширше використання в найрізноманітніших сферах від бізнесу до політики. Їх використання стає багатоаспектнішим і, окрім допомоги в роботі та побуті, вони можуть слугувати для деякого інструментом порушення прав та свобод людини, зокрема права на приватність [2]. Насамперед це пов'язано з тим, що поруч із високим рівнем швидкості в обміні інформацією, виникла загроза використання комп'ютерних технологій для обробки та поширення персональних даних інтернет-користувачів без їхнього відома [4].

Означення та розуміння поняття «персональні дані» – одне з найважливіших при роботі в цій сфері. У Регламенті, Директиві, Конвенції та Законі, саме поняття персональних даних означено приблизно однаково, а саме: у Конвенції Ради Європи № 108 від 1981 р.: «персональні дані означають будь-

яку інформацію, яка стосується конкретно визначеної особи або особи, що може бути конкретно визначеною (суб'єкт даних)” [3]. У 1995 р. Директивою 95/46/ЄС було надано таке визначення: “персональні дані – це будь-яка інформація про особу – ідентифіковану або таку, що може бути ідентифікована; такою, що може бути ідентифікована, вважається будь-яка особа чия особистість може визначатися прямо чи не прямо, зокрема, через ідентифікаційний номер або один чи декілька специфічних елементів фізичної, фізіологічної, психічної, економічної, культурної або соціальної тотожності” [3]. У 2011 р., згідно прийнятого Європейською Комісією рішення, “персональні дані – будь-яка інформація, що відноситься до особистого, професійного або суспільного життя людини – ім'я (особисті реквізити), фотографії, адреси електронної пошти, банківські реквізити, повідомлення на сайтах соціальних мереж, медична інформація, IP-адреса комп'ютера та інше, що завгодно” [3]. За визначенням 2016 р., яке сформульовано у Регламенті “GDPR”, – “персональні дані означають будь-яку інформацію, що стосується ідентифікованої фізичної особи або фізичної особи, що ідентифікується (“суб'єкта даних”); фізична особа, що ідентифікується – це особа, яка може бути ототожнена прямо або опосередковано, зокрема, з ім'ям, ідентифікаційним номером, даними про місцеположення, он-лайн ідентифікатором, з одним чи декількома специфічними чинниками для встановлення фізичної, фізіологічної, генетичної, психічної, економічної, культурної або соціальної ідентичності цієї фізичної особи” [3].

Правовими стандартами захисту персональних даних вважаються найбільш узагальнені, загальновизнані на міжнародному рівні, фундаментальні правові засади у сфері відносин, безпосередньо пов'язаних із персональними даними. Формування європейських правових стандартів захисту персональних даних відбувалося в контексті діяльності таких організацій як Рада Європи та Європейський Союз. Результатом співпраці держав у межах названих організацій стали міжнародні угоди, що встановлюють як загальні правила

захисту прав осіб у зв'язку з обробленням персональних даних, так і особливості застосування цих правил в певних сферах діяльності.

Сьогодні існує більш ніж 100 міжнародно-правових актів – Конвенцій, Протоколів, Директив, Рекомендацій Ради Європи та Європейського Союзу, які прямо або побічно відносяться до правового регулювання захисту персональних даних [3]. З 1995 року до травня 2018 року основним юридичним інструментом ЄС з питань захисту персональних даних була Директива Європейського Парламенту та Ради 95/46/ЕС від 24 жовтня 1995 року про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних (Директива про захист персональних даних). Її прийняття було зумовлене необхідністю гармонізувати ці закони та забезпечити високий рівень захисту і вільний рух персональних даних між державами-членами. Зокрема, запровадження в Директиві незалежного контролю як інструмента покращення дотримання правил захисту даних стало важливим внеском в ефективне функціонування права ЄС щодо захисту персональних даних. Ця Директива складається з констатуючої частини та 34 статей. Вона конкретизує європейські принципи та загальні умови обробки персональних даних, умови правової допомоги, відповідальності та санкцій, порядок передачі даних до третіх країн, обумовлює необхідність укладання кодексу поведінки при обробці персональних даних, а також регламентує організаційні питання, що пов'язані з правами та обов'язками контрольного (наглядового) органу та консультативної групи у питаннях захисту персональних даних. Майже одразу після 2000 року, Директива 95/46/ЕС Європейського Парламенту і Ради "Про захист фізичних осіб при обробці персональних даних і про вільне переміщення таких даних" вже не могла справлятися з новими викликами, які з'явилися разом з новою технологічною індустрією, яка динамічно розвивалась. Персональні дані суб'єктів використовувались не тільки для потреб бізнесу. Все більше і більше процесів з обробки даних та невизначеностей виникало у сфері соціальних медіа, що і спричинило неминуче створення нового підходу до захисту персональних даних [1].

Також виявилось необхідним запровадити спеціальне законодавство із захисту персональних даних у секторі електронних комунікацій. З розвитком інтернету, провідного та мобільного телефонного зв'язку було важливо забезпечити дотримання прав користувачів на приватність та конфіденційність. Директива 2002/58/ЕС35 про обробку персональних даних та захист таємниці в секторі електронних комунікацій (Директива про конфіденційність та електронні комунікації) встановлює низку правил щодо захисту персональних даних у цих мережах, повідомлення про порушення захисту персональних даних і конфіденційність комунікацій [5]. У січні 2017 року Комісія опублікувала проект акта стосовно поваги до приватного життя та захисту персональних даних у секторі електронних комунікацій, що означає заміну Директиви про конфіденційність та електронні комунікації. Враховуючи масове використання послуг, що надаються ватсапом, фейсбук месенджером та вайбером з направлення повідомлень або здійснення телефонних дзвінків, ці інтернет-технології будуть підпадати під дію норм регулювання та будуть вимушені дотримуватися вимог захисту персональних даних, приватності та безпеки.

До створення GDPR, всі країни-члени ЄС та Європейської Економічної Зони імплементували Директиву в своє національне законодавство, але зі значною різницею у предметі регулювання. Це призвело до багатьох труднощів, як для зростаючої кількості міжнародних бізнесів, так і для регуляторів, які мали здійснювати захист на єдиному європейському рівні. 7 грудня 2000 року Хартія Європейського Союзу про основні права вступила в силу. В статті 810 вона передбачає захист персональних даних як права людини. Принципи Хартії ЄС про персональні дані також були втілені в Лісабонській угоді від 13 грудня 2009. 4 листопада 2010 року Європейська комісія опублікувала стратегію посилення процесу захисту даних на європейському рівні. У січні 2012 року Європейська комісія підтвердила комплексний план реформ, у тому числі необхідність заміни Директиви на Регламент ЄС, який буде встановлювати єдині вимоги у всьому ЄС. У 2012 році Європейська комісія опублікувала два заключення, що стосуються цього зазначеного плану реформ [1].

GDPR досить довго розроблявся спільно Європейською комісією, Європейським парламентом і Радою ЄС і був опублікований в Офіційному Журналі ЄС у квітні 2016 року, а вже у 2018 році набирає чинності цей Регламент ЄС про захист персональних даних, який має офіційну назву – General Data Protection Regulation (GDPR). Цей документ є свого роду інноваційним з позиції впроваджених процедур обробки та захисту персональних даних. Таким чином, предметом правового регулювання GDPR є всі персональні дані, що стосуються особи, за якими її прямо чи опосередковано можна ідентифікувати. Регламент GDPR досить широко окреслює персональні дані особи, на які поширюється його дія. Зокрема, до таких даних належать ім'я, ідентифікаційний номер, дані про місцезнаходження (інтернет-ідентифікатори, надані пристрою чи додатку; IP-адреси, cookies або інші ідентифікатори пристроїв; ідентифікатори, за місцезнаходженням яких може бути ідентифікована конкретна особа), а також один чи більше чинників, які характеризують фізичну, фізіологічну, генетичну, психічну, економічну, культурну або соціальну ідентичність цієї фізичної особи [6].

Отже, персональні дані, як найбільш чутлива, делікатна і пріоритетно важлива для людини інформація, посідає особливе місце в інформаційних відносинах. Проблема їх захисту та поширення все життя супроводжує людину та пронизує будь-які сфери діяльності суспільства і держави. Від розуміння важливості й необхідності створення системи ефективного захисту персональних даних залежить спокій та благополуччя як окремої людини, так і держави [3]. Суб'єкт персональних даних має право на те, щоб не приймалося рішення, яке ґрунтується виключно на автоматизованій обробці його даних. Таким чином, будь-яка обробка персональних даних повинна здійснюватися законно, бути справедливою і прозорою для суб'єктів даних, та виконуватися тільки згідно конкретно визначеної мети.

На території Європейського Союзу на сьогоднішній день створено досить розгалужений інституційний механізм із захисту персональних даних як на наддержавному рівні, так і безпосередньо в державах-членах ЄС. Саме це

забезпечує наявність комплексної нормативно-правової бази з питання обробки та захисту персональних даних осіб в Європейському Союзі шляхом впровадження загальних правил обробки і використання персональних даних та створення спеціальних інституцій з контролю за їхнім дотриманням, положення прийнятих актів, які успішно застосовуються на практиці на сьогоднішній день.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аналіз законодавства про захист персональних даних України підготовлений АО "Саєнко Харенко" 14.09.2020. 55 с. URL: https://ecpl.com.ua/wp-content/uploads/2020/09/UKR_09142020_CEP_Finalnyy-zvit.pdf (дата звернення: 19.04.2023).
2. Бем М. В., Городиський І. М., Саттон Г., Родіоненко О. М. Захист персональних даних: Правове регулювання та практичні аспекти: науково-практичний посібник. К.: К.І.С., 2015. 220 с. URL: <https://rm.coe.int/168059920c> (дата звернення: 01.04.2023).
3. Брижко В. М. Сучасні основи захисту персональних даних в європейських правових актах. *Інформація і право*. 2016. 3. URL: http://ippi.org.ua/sites/default/files/8_1.pdf (дата звернення: 01.04.2023).
4. Губіцька Н. Р. Правове регулювання захисту персональних даних в Інтернеті за законодавством ЄС. V Міжнародна студентська наукова конференція "Правова система України в умовах європейської інтеграції: погляд студентської молоді" (12 травня 2021 року). *Наукові заходи Юридичного факультету Західноукраїнського національного університету*. 124-127 с. URL: <http://confuf.wunu.edu.ua/index.php/confuf/issue/view/9/9> (дата звернення: 19.04.2023).
5. Джакомопулос К., Буттареллі Д., О'Флаєрті М. Посібник з європейського права у сфері захисту персональних даних. К.: К.І.С., 2020. 432 с. URL: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-coe-edps-2018-handbook-data-protection_ukr.pdf

6. Коноваленко Д. Персональні дані: захист по-європейськи. *Юридична газета – онлайн версія*. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/informaciyne-pravo-telekomunikaciyi/personalni-dani-zahist-poevropeyski.html> (дата звернення: 01.04.2023).

УДК 024:324

Берестецький Віталій,
*аспірант спеціальності 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
Західноукраїнський національний університет*

ДОЗВІЛЛЄВЕ ЧИТАННЯ БІБЛІОТЕКАРЯ

Традиція вивчення читання представників різних соціально-демографічних і соціально-професійних груп населення у національному бібліотекознавстві існує давно. Вивчення читання бібліотекарів іде в руслі цієї традиції. Ба більше, бібліотекарі є особливою соціально-професійною групою, читання якої має важливе значення для соціуму як читання культуротворчої групи. Читання бібліотекарів є важливим інструментом професії.

Той культурний багаж і читацький досвід, який сьогодні найбільш затребуваний користувачем бібліотеки, бібліотекарю дає його особисте дозвіллєве читання – як читання, яке не пов'язане з професійною діяльністю безпосередньо, але яке формує його світогляд, особистість, охоплює більше пластів глибинної мотивації читача, задовольняє ширше коло його потреб та інтересів. Включення особистого читацького досвіду може відбуватися або спонтанно, що знижує ефективність цього процесу, або усвідомлено, що робить дозвіллєве читання бібліотекаря його важливим професійним інструментом [3].

Актуальність проблеми читання бібліотекаря багаторазово посилюється в сучасній ситуації системної кризи читання і читацької культури в Україні.

Сьогодні вже склалося усвідомлення нагальної необхідності докорінних змін у сфері читання. Доказом цього є факт розроблення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» в Україні [1], підтримки і розвитку читання в Україні. У Стратегії позначено чітке розуміння об'єктивної потреби у фахівцях, які володіють сучасними підходами, методиками і технологіями розвитку читацької компетентності. Такими фахівцями, що перебувають усередині інфраструктури читання, поряд із представниками системи освіти та книжкової індустрії, є бібліотечні працівники. Реалізація Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» актуалізує необхідність вивчення читання бібліотекарів, створює базу для підготовки бібліотекаря як компетентного читача, здатного брати ефективну, діяльну участь у розвитку та підтримці читання населення [1].

Звернення до питань читання бібліотекаря привертає увагу до проблем, що існують усередині професії, одна з яких полягає у тому, що наразі статус бібліотекаря як представника культууроутворювальної групи є проблемним.

Вивчення дозвіллевого читання бібліотекаря дає змогу краще з'ясувати особливості цієї соціально-професійної групи, зрозуміти, що являє собою бібліотекар як читач-професіонал; дослідити читання бібліотекаря як гармонійної особистості; зняти внутрішню напругу, яка виникає між бажаним та професійно необхідним бібліотекарю читанням; підвищити ефективність бібліотечного обслуговування, виробити заходи щодо оптимізації використання особистого читацького досвіду бібліотекаря в його професійній діяльності.

Бібліотекарі є особливою соціально-професійною групою суспільства, яка найбільш схильна до читання як способу проведення дозвілля. Нині в читанні бібліотекаря домінуючим є читання відповідно до особистих інтересів і потреб. Основний зміст дозвіллевого читання бібліотекарів складають твори популярної літератури (детектив, фантастика, фентезі, любовний роман, історична белетристика, містика тощо) та періодичні видання розважального характеру (глянцеві популярні журнали). Звернення до даних видів видань зумовлено гендерним і психологічними чинниками. Звернення до дозвіллевої літератури,

пов'язаної з організацією побуту, способами проведення дозвілля, питаннями спорту, здоров'я тощо, має індивідуальний, приватний характер і більшою мірою зумовлене соціальними чинниками. Особистий читацький досвід використовується бібліотекарями у професійній діяльності, і впливає на неї, але відбувається це найчастіше спонтанно і неусвідомлено [2].

Дозвіллове читання бібліотекарів характеризується високою інтенсивністю та періодичністю, проте за змістовними та якісними характеристиками бібліотекарі наразі не є лідерами читання відносно інших категорій читачів.

У професійній спільноті присутні три типи бібліотекарів як читачів: «динамічний», «інертний», «статичний». Найбільший потенціал для ефективного використання особистого читацького досвіду мають бібліотекарі, які належать до типу «динамічний». Чисельність цього типу може і має бути збільшена шляхом актуалізації / набуття бібліотекарями низки знань, умінь і навичок, а також оновлення професійної свідомості [3].

Використання особистого читацького досвіду бібліотекаря в його професійній діяльності ускладнене у зв'язку з відсутністю в нього усвідомлених настанов на таку діяльність і недостатністю знань, умінь і навичок, необхідних для її здійснення. Для ефективного використання особистого читацького досвіду бібліотекарям необхідні знання, уміння і навички, що лежать у галузях літературознавства, психології спілкування, психології читача та культури читання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія» та затвердження операційного плану її реалізації на 2023-2025 роки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/190-2023-%D1%80#Text>

2. Форми і методи роботи з читачами: як привернути увагу до бібліотеки: метод. рек. / уклад. М. І. Мельник, Н. С. Головка, О. В. Горбенко; відп. за вип. Н. М. Кравчук. Вінниця, 2015. 20 с.

3. Читацькі пріоритети сучасного бібліотекаря: за результатами анкетування / ЖОУНБ ім. О. Ольжича, Наук.-метод. відділ; уклад. Г. Г. Козаченко]; ред. вип. Г. Й. Врублевська. Житомир, 2015. 38 с.

Беська С.В.

Викладач кафедри міжнародного права

та міграційної політики

Здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

Західноукраїнський національний університет

ІННОВАЦІЇ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ТА АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Інформаційне право у контексті європейських та світових стандартів прямо відображає норму Статті 10 Конвенції про захист прав та основних свобод людини. Дана стаття закріплює основні ідеї, такі як те, що кожна людина, як безпосередній суб'єкт інформаційного права має право на свободу виявлення поглядів, одержання, збирання та поширення інформації. Ці ідеї мають бути вільними від втручання зі сторони держави та державних установ незалежно від кордонів. В розрізі національного законодавства регулювання захисту інформації, хоча і закріплено у низці законів (норми Законів України «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про телебачення і радіомовлення», «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», «Про інформаційні агентства», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів», тощо) проте не відображає необхідного рівня у розрізі глобалізаційних процесів сьогодення євроінтеграційного простору.

Беручи до уваги те, що більшість нормативно-правових актів в інформаційній сфері були прийняті до прийняття Конституції України, а отже їх норми не можуть прямо закріплювати демократичні засади правового регулювання у суспільстві.

Аналізуючи основні принципи та положення Закону України «Про інформацію» стверджуємо про те, що навіть значні зміни та доповнення не відображають правове регулювання потреб сьогодення у інформаційній сфері. Недоліки ми знаходимо, як і у визначенні терміну «інформація» так і у класифікації основних видів інформації. Вагомого внеску потребує механізм реалізації права на доступ до інформації та скорочення терміну розгляду запитів на інформацію. [1]

Законом прямо не передбачено органу для забезпечення контролю за дотриманням права на інформацію. Необхідно доповнити нормативно-правовий акт положеннями про наглядову інстанцію. Встановити нагляд за режимом доступу до інформації. Закріпити чіткий механізм оскарження рішень у разі відмови від надання відкритої за режимом доступу інформації та посилити відповідальність. З метою встановлення дієвого механізму реалізації конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації слід покласти здійснення відповідного нагляду на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

Діюча редакція Закону України „Про інформацію" закріплює статус конфіденційної інформації, такої, що має обмежений доступ - щодо інформації, що є власністю держави і знаходиться в користуванні органів державної влади чи органів місцевого самоврядування.

Аналізуючи частину другої статті 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи не можуть на власний розсуд обмежувати доступ до належної їм інформації, крім інформації, яка

становить державну таємницю. Тобто, право власника інформації поширювати або засекречувати її за власним вибором вказаним органам не належить. загальний рівень і конкретні рамки свободи вибору тих або інших дій органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб визначаються безпосередньо нормами Конституції і законів України. Ці рамки не підлягають жодному розширеному тлумаченню на рівні підзаконних нормативних актів, що на практиці нажаль порушується.

Щодо адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу інформаційній сфері Парламентська Асамблея Ради Європи з метою дотримання верховенства права та захисту прав людини закликає органи влади України покращити правове регулювання доступу до інформації, суворо дотримуватись статті 34 Конституції України стосовно свободи інформації під час засекречування документів та розсекретити всі офіційні документи, які були закриті для загального доступу з порушенням законодавства (Резолюція № 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи "Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною" від 5 жовтня 2005 року) [2].

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про інформацію» № 2657-XII від 02.10.1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 48. – Ст. 650.
2. Резолюція № 1466 (2005) Парламентської Асамблеї Ради Європи "Про виконання обов'язків та зобов'язань Україною" від 5 жовтня 2005 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_611#Text

Бунт Р.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: *к.ю.н., доцент, доцент кафедри*

міжнародного права та міграційної

політики юридичного факультету ЗУНУ

Саванець Л. М.

КОЛІЗІЙНІ ПИТАННЯ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Сімейні відносини - одна із ключових тем в рамках міжнародного приватного права. Розташування України в центрі Європи, активні процеси її інтеграції та проживання на території України людей із різноманітною національністю та громадянством, сприяють збільшенню кількості укладення шлюбів з іноземним елементом.

Єдиного підходу щодо визначення поняття “шлюб”, як і в Україні, так і в інших державах, немає. Тоді як законодавство однієї країни містить таку дефініцію, то законодавство іншої – обмежується тільки умовами укладення шлюбу. Відповідно до ч. 1 ст. 21 Сімейного кодексу України, шлюбом є сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у органі державної реєстрації актів цивільного стану [5].

Приватноправові відносини міжнародного приватного права, зокрема у шлюбно-сімейних справах, відрізняються від інших приватноправових відносин завдяки присутності іноземного елемента, що надає їм «міжнародного» характеру.

Іноземний елемент у шлюбних відносинах може проявлятися у двох аспектах: 1) як суб'єкт правовідносин; 2) як юридичний факт. Так, якщо шлюб укладається на території однієї держави між іноземцями або між іноземцем і громадянином, то іноземний елемент представлений через суб'єкта — іноземця. Якщо шлюб укладається між громадянами за межами своєї держави, то в такому

випадку іноземний елемент проявляється як юридичний факт — укладення шлюбу в іноземній державі [6].

Частина 1 ст. 3 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» визначає, що іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України [2].

За присутності іноземного елемента постає питання про визначення права, яке буде регулювати дані правовідносини. Від правильного вирішення колізійного питання залежать цілком конкретні правові наслідки: чи буде вважатися шлюб, укладений в Україні відповідно до закону місця його реєстрації, дійсним і за її межами, чи він не отримає визнання в іншій державі, а отже, не стане розглядатися як юридичний факт, що породжує певні правові наслідки, а буде віднесений до «шлюбів, що кульгають», тобто нестійких, що із міжнародно-правової точки зору є зовсім не бажаним.

При аналізуванні особливостей колізійного регулювання міжнародних сімейних відносин, можна стверджувати, що до кола правопорядків, які мають тісний зв'язок з цими відносинами слід віднести наступні: право країни місця укладення шлюбу (*lex loci celebrations*), право країни, що є особистим законом суб'єктів сімейних відносин (*lex personalis*), право країни місця знаходження майна (*lex rei sitae*), право країни, яке обрали самі сторони.

Здебільшого законодавчі акти держав містять правові норми, котрі визначають матеріальні та формальні умови укладання шлюбу [3]. А відтак їх дотримання при укладенні шлюбу є обов'язковою умовою для подальшої його дійсності.

Матеріальними умовами є такі, при дотриманні яких шлюб визнається дійсним і характеризуються вони шлюбною правоздатністю і дієздатністю.

Першою матеріальною умовою є досягнення особою шлюбного віку. Тут варто зауважити, що в досить великій кількості країн шлюбний вік є нижчим за

вік загального повноліття, окрім того, шлюбний вік для жінок може бути нижчим від шлюбного віку, встановленого для чоловіків, що створює значну проблему в міжнародному приватному праві. Так, такі високорозвинені держави світу як Німеччина та Польща встановлюють загальний шлюбний вік у 18 років, в той час як наприклад, в Австралії шлюбний вік складає для жінок 16 років і 18 років для чоловіків, а у Франції — 15 років для жінок і 18 років для чоловіків [3].

Що ж стосується національного законодавства, то відповідно до ст. 22 Сімейного кодексу України шлюбний вік для чоловіків та жінок становить 18 років. Однак, можливість укладення шлюбу до досягнення шлюбного віку також не виключається українським законодавцем. Так, за ч. 2 ст. 23 Сімейного кодексу України, за заявою особи, яка досягла шістнадцяти років, за рішенням суду їй може бути надано право на шлюб, якщо буде встановлено, що це відповідає її інтересам [5].

Відповідно до ст. 55 Закону України “Про міжнародне приватне право” право на шлюб визначається особистим законом кожної з осіб, які подали заяву про укладення шлюбу [1]. У випадку укладення шлюбу в Україні застосовуються вимоги Сімейного кодексу України щодо підстав недійсності шлюбу. Звідси випливає, що іноземець, який не досяг шлюбного віку, що визначений цим кодексом, не може зареєструвати шлюб, навіть якщо за законом країни громадянином якої він є, встановлений нижчий шлюбний вік.

Другою матеріальною умовою є вільна згода чоловіка і жінки на шлюб. Стаття 24 Сімейного кодексу України передбачає, що шлюб ґрунтується на вільній згоді жінки та чоловіка (принцип добровільності укладення шлюбу) [5]. Принцип добровільності укладення шлюбу характерний і для законодавства іноземних країн. Така норма покликана попередити застосування застарілих звичаїв та законів щодо примусового укладення шлюбу. Але, іноді, для укладення шлюбу необхідна згода (волевиявлення) батьків чи піклувальників (як правило — у випадках, коли особа не досягла повноліття). Ненадання такої згоди може бути оскаржено в суді (наприклад в Німеччині).

У різних країнах існують встановлені обмеження, які можуть вплинути на укладення шлюбу, включаючи вимогу про те, що в більшості країн передбачається, що жінка та чоловік можуть одночасно перебувати лише в одному шлюбі (принцип одношлюбності). Виняток складають країни мусульманського права, де передбачається можливість для чоловіка укласти до чотирьох шлюбів [6].

Необхідно проаналізувати також формальні умови укладення шлюбу. Стаття 56 Закону України “Про міжнародне приватне право” містить колізійне регулювання щодо форми і порядку укладення шлюбу в Україні між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, а також між іноземцями або особами без громадянства [1]. Ці відносини визначаються правом України (країни місця укладення шлюбу — *lex loci celebrationis*). Дане колізійне регулювання притаманне абсолютній більшості країн.

У багатьох країнах визнається тільки шлюб, який укладено у відповідних державних органах (Бельгія, Нідерланди, Німеччина, Франція тощо). У деяких допускається укладення шлюбу тільки в релігійних установах (наприклад Ізраїль, Кіпр, Ліхтенштейн та інші). В окремих штатах США визнаються дійсними навіть юридично не оформлені шлюби, так звані “шлюби за загальним правом” [4].

Найбільш поширеною процедурою укладення шлюбу в цивільній (державній) формі є реєстрація шлюбу за попередньою заявою наречених уповноваженим державним органом з видачею свідоцтва про реєстрацію.

Варто зазначити, що присутні проблеми в питанні про визнання церковних шлюбів. В певних країнах такі шлюби визнаються на законодавчому рівні, як наприклад в Словаччині, проте, церковні обряди шлюбу в нашій державі не є підставою виникнення у чоловіка та жінки прав та обов’язків на сімейному рівні, крім тих випадків коли такий обряд стався до утворення органу реєстрації актів цивільного стану.

Стаття 57 Закону України «Про міжнародне приватне право» встановлює, що шлюб між громадянами України, якщо хоча б один з них проживає за межами

України, може укладатися в консульській установі або дипломатичному представництві України згідно з правом України [1]. Укладення шлюбу між іноземцями в консульській установі або дипломатичному представництві відповідних держав в Україні регулюється правом акредитуючої держави.

Допоки не був прийнятий Закон України «Про міжнародне приватне право» відповідні положення були в Сімейному кодексі України, але передбачалося інше регулювання. Так, ст. 277 Сімейного кодексу встановлювала, що шлюб між громадянами України, які проживають за межами України, реєструється в консульській установі або дипломатичному представництві України. Слід звернути увагу на те, що умовою реєстрації такого шлюбу встановлювалося необхідність проживання обох осіб за межами України.

Як видається, законодавець при прийнятті Закону України «Про міжнародне приватне право» зробив перший крок щодо «лібералізації» в цій сфері. Перша частина статті передбачає, що громадяни України можуть укласти шлюб не тільки в Україні, але і в консульській чи дипломатичній установі України за кордоном. При цьому необхідною умовою є проживання хоча б одного з них за межами України.

Певних труднощів викликає автономія волі у сфері сімейних правовідносин. Частина 2 ст. 60 Закону України "Про міжнародне приватне право" поширює на регулювання правових наслідків шлюбу принцип автономії волі, згідно з якою сторони відносин у випадках, передбачених законом, можуть здійснити вибір права, яке буде застосовуватися до регулювання їхніх відносин [1]. Однак, прослідковується тенденція щодо обмежень можливих альтернатив обраного правопорядку, стосовно виключення можливості застосування до сімейних відносин не властивого їм нормативного поля, а також потенційного порушення прав однієї з сторін.

Таким чином, шлюбно-сімейними відносинами є певний комплекс доволі складних соціальних взаємозв'язків між чоловіком та дружиною. Укладення шлюбу з іноземним елементом може викликати колізійні питання, пов'язані з різницею в законодавстві, культурних та релігійних аспектах та мовними

бар'єрами. З огляду на відсутність цілісної системи вирішення колізійних спорів та наявність проблеми неідентичності законодавчих норм різних правових систем, на нормативному рівні необхідно звернути увагу на уніфікацію матеріально-правових норм відповідної сфери суспільних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України “Про міжнародне приватне право” від 23.06.2005 року. №2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
2. Закон України “Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства” від 22.09.2011 № 3773-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3773-17#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
3. Калакура В. Я. Особливості колізійного та уніфікаційного регулювання укладення шлюбу. *Міжнародний науковий журнал “Інтернаука”*. 2017. № 3. С. 79-84.
4. Розгон О. В. Колізійні питання укладання шлюбу з іноземним елементом. *Міжнародний спеціалізований журнал з прав людини*. 2016. № 4. С.184-189.
5. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 року № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 11.04.2023).
6. Шкурська І. С. Деякі питання укладення шлюбу громадянина України з іноземним елементом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 10. С.240-243. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv?id=155> (дата звернення: 11.04.2023).

Герасимович А.О.,

студентка IV курсу

ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Лук'янова М.Т.

студентка IV курсу

ОП "Економіка та економічна політика" економічного факультету

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ДІДЖИТАЛ ІНСТРУМЕНТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОНКУРЕНТА

Конкуренція – капкан економічного взаємозв'язку між суб'єктами ринку. Кожного дня із зростанням рівня технологій на ринку з'являються нові підприємства які мають на меті отримати прибутки на створені продукти. Дана реалізація стимулює створення конкуренції між суб'єктами, а саме економічного змагання за досягнення найкращих результатів у сфері певної діяльності. Конкуренція стає невід'ємною складовою та найважливішим елементом ринкового механізму, боротьби за активи [1, с. 22]. У свою чергу створюючи середовище для стимулювання клієнтів до купівлі того чи іншого продукту, через варіативну політку цін, чи збільшення рекламного розсіювання тощо. Виходячи з складності ефективності конкуренції на ринку з'являється необхідність дослідження діяльності конкурента. Зростання та розвиток інформаційних технологій провокує можливості проведення оцінки через діджетал інструменти. Мета яких полягає в становленні форми рівня конкуренції(доброчесна чи навпаки недоброчесна) яка використовуються суб'єктами ринку. Дана оцінка дозволяє спрогнозувати поведінку конкурента та реакцію покупців на можливі подразники.

Існує низка діджитал інструментів, які можуть допомогти досліджувати діяльність конкурентів. Насамперед це, Google Alerts, за допомогою даного інструменту можна встановити повідомлення про нові публікації, пов'язані з конкурентами або їх продуктами та послугами. Моніторинг конкурентів дозволяє отримувати важливу інформацію про їх стратегії, новини та види рекламних комунікацій, акцій. Наприклад, якщо компанія має на меті запуснути новий продукт на ринок, то вона може створити Google Alert для аналізу повідомлень про вже діючі подібні продукти, за допомогою встановлення певних слів-триггерів (назва компанії конкуренту, типу продукту, тощо). Задіяння даного інструмента дозволяє отримувати інформацію про те, які функції та характеристики конкурентні продукти мають, як вони просуваються на ринку та які акції вони запускають. Отримання інформаційних результатів допомагає опонентам підвищити ефективність рекламних кампаній та знайти нові можливості для просування продуктів [2]. Serpstat містить 1,7 трлн посилок за 168 млн доменами. Щоденно боти Serpstat додають 2 млрд нових лінків, відвідуючи при цьому 2,5 млн доменів та реалізують їх порівняння [3].

SimilarWeb, даний інструмент відкриває можливості до оцінки відвідуваності веб-сайтів конкурента, яка включає в собі загальну кількість відвідувань за місяць, середній період відвідування, кількість сторінок за одне відвідування, показник відмови топ-сайтів, на які посилаються. На SimilarWeb можна отримати всю інформацію про веб-сайт, включаючи інтерес аудиторії, важливі теми, кількість відвідувань сайту та будь-які пов'язані мобільні додатки веб-сайту. Даний інструмент дозволяє проаналізувати цільову аудиторію та оцінити основні подразники які схилють клієнтів надавати перевагу даному продукту.

Також важливе місце посідає аналіз конкурентів в медійному середовищі, в свою чергу одним із інструментів є Social Mention. Інструмент дозволяє відстежувати згадки певного бренду або ключових слів на різних платформах соціальних медіа, таких як Twitter, Facebook, YouTube, інші. Для оцінки конкурента за допомогою Social Mention можна прослідкувати активність в

соціальних мережах та визначати рівень наповненості інформації яку поширюють конкуренти. Встановлювати структуру відгуків та взаємодією з клієнтами. Суміжним до Social Mention є інструмент BuzzSumo, інструмент який дозволяє знайти найпопулярніші джерела, що стосуються конкурента, та аналізувати їхню популярність в соціальних мережах та веб-сайтах. Він також аналізує вибірку доступних даних які встановлюють оцінку маркетингової стратегії конкурента. BuzzSumo відстежує тенденції та коментарі в яких згадуються конкуренти, що допомагає визначити рівень обізнаності клієнтів кампанією чи брендом.

Ще одним діджитал інструментом є Alexa. Цей інструмент дозволяє отримувати інформацію про зовнішні посилання на веб-сайт конкурента, їх кількість, якість та розподіл за доменами. Інструмент аналізу конкурентів від Amazon, Alexa, дозволяє збільшити трафік веб-сайту, аналізуючи помилки конкурентів через безкоштовний і автоматизований аналіз, який швидко дає уявлення про слабкі та сильні сторони, можливості цифрового маркетингу та інше. Унікальна частина аналізу конкурентів Alexa полягає в тому, що вони мають шаблон конкурентного аналізу. Він показує інформацію з огляду сайту та інших інструментів. Це допоможе знайти шляхи розвитку бізнесу в організованому форматі [4].

Також важлива оцінка репутації конкурентів яку можна здійснювати за допомогою Mention. Даний інструмент допоможе спостерігати за брендом, досліджуючи згадки про нього та його товари чи послуги в режимі реального часу. Здійснює аналіз компанії з різних джерел та створює звіт, який включає більше 10-ти параметрів. Крім того форма подачі даних запропоновується однією з 42-х мов, що відкриває доступ до всієї низки переваг та недолік.

Отже, в процесі зростання інформаційної економіки, з'явилися різноманітні інструменти дослідження діяльності конкурентів, які дозволяють відкрито проводити аналіз взаємодії суб'єктів ринку. Індикація та володіння інформацією дозволять правомірно вибудовувати політику компанії та створення стратегії на шляху досягнення економічної мети. Діджитал

інструменти допомагають спрогнозувати можливі зміни поведінку суб'єктів ринку та створюють інтелектуальну основу дослідження діяльності конкурента.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дмитрієв, І. А., Кирчата, І. М., & Шершенюк, О. М. (2020). Конкурентоспроможність підприємства: навчальний посібник. ФОП Бровін ОВ, 340.
2. Гурчинова Є. 38 сервісів для аналізу сайтів конкурентів: все про пошук конкурентних майданчиків. 2022 URL:<https://aboutmarketing.info/internet-marketynh/38-servisiv-dlya-analizu-saytiv-konkurentiv-vse-pro-poshuk-konkurentnykh-maydanchyiv/> (дата звернення 09.05.2023)
3. Serpstat [URL:https://serpstat.com/uk/page/serpstat-vs-semrush-uk/](https://serpstat.com/uk/page/serpstat-vs-semrush-uk/) (дата звернення 09.05.2023)
4. Манні С. Що таке Amazon Alexa? Посібник для початківців з розуміння Alexa та її функцій. 2023 URL: <https://uk.gadgetarq.com/electronics/what-is-amazon-alexa-beginners-guide-to-understanding-alexa-and-its-functions/> (дата звернення 09.05.2023)

Герус Р. І.

аспірант 1-го року навчання

Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник:

д.е.н., проф. Куриляк В.Є.

ПЕРЕШКОДИ ТА МОЖЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СТАРТАПІВ В УКРАЇНІ

За останні два десятиліття індустрія інформаційних технологій стала рушійною силою конкурентоспроможності світової економіки. Розвиток інформаційних технологій змінив способи та методи господарювання, що призвело до переосмислення підходів до управління, отримання знань, впровадження інновацій, створення нових бізнес-моделей підприємств тощо. З розвитком інформаційних технологій інтенсивно розвиваються стартап-компанії, які гнучко реагують на потреби ринку та пропонують конкретні рішення для цільової аудиторії.

Термін «Startup» (від англ. «start up» – запускати) – це новітні проекти, які розвиваються в умовах невизначеності та займаються розробкою нових товарів або послуг і знаходяться на стадії пошуку оптимальних бізнес-ідей за умови фінансування [1].

Основи розвитку стартапів закладені у сфері дослідження підприємництва та інноваційної діяльності в цілому. Підприємницька та інноваційна діяльність тісно пов'язані між собою. Підприємець, створюючи нові продукти та технології та виводячи їх на ринок, забезпечує інноваційне лідерство, яке переходить від окремих осіб до великих фірм. Отже, інноваційна діяльність бере свій початок в інноваційному підприємстві, а точніше – в інноваційних стартапах [2].

Основним викликом для розвитку стартапів в Україні є їхнє фінансування, оскільки український ринок не готовий надати необхідний обсяг коштів для завершення проекту. Тут з'являється великий «тато» ринку стартапів – США, які фінансують і скуповують більшість технологічних українських стартапів. Для іноземних інвесторів у цій сфері політична ситуація в країні, де створюється стартап, та інші чинники не мають значення, оскільки в країні розробника він здебільшого продаватися не буде.

За останні роки стартап-індустрія в Україні значно зросла, збільшилась не лише кількість проектів, але і обсяг інвестицій в них. Так, 2018 рік є рекордним за обсягом коштів, які привернули технологічні стартапи в Україну. Наприклад, в український стартап PETSUBE (компанія, яка виробляє гаджети для дистанційного нагляду за домашніми тваринами) було інвестовано майже 20 мільйонів доларів США. Тепер головний офіс PETSUB знаходиться у США, а не в Україні.

Компанія Dealroom.co опублікувала дослідження стартап-індустрії станом на 2022р. в Центральній та Східній Європі. Велика його частина присвячена Україні. Зокрема автори нарахували в Україні 1500 активних стартапів і оцінили їх сукупну вартість у €23,3 млрд. Дослідження компанії свідчать про те, що поки у всьому світі середній розмір інвестицій в одну компанію зменшується, в Центральній та Східній Європі він росте.

За останні 5 років найшвидше в цьому регіоні ростуть Хорватія, Литва та Україна. З 2017 року стартап-індустрія в Україні зросла у 9 разів до €23,3 млрд. У 2021 році оцінка українських проектів перевищувала 27 млрд євро.

Серед країн, які залучили найбільше венчурного капіталу з початку 2022 року, Україна посідає шосту сходинку з показником у €246 млн. Попереду тільки Польща, Хорватія, Чехія та Естонія [3].

З боку українських корпорацій прецеденти придбання готових до масштабування стартап-проектів практично відсутні. Більшість великих вітчизняних підприємств, якщо і реалізують інноваційну діяльність, то надають перевагу використанню внутрішніх ресурсів, які є дуже обмеженими. Це, в свою чергу, є однією з причин того, що рівень технологічного розвитку вітчизняної промисловості залишається невисоким. Недостатня іноваційна активність призводить до того, що більшість вітчизняної продукції має відносно низький технологічний рівень і, відповідно, додану вартість. В якості причин відсутності попиту на стартапи з боку вітчизняних корпорацій називають такі [4]:

- традиційний вже брак коштів;
- погана поінформованість про існуючі проекти;
- висока ризикованість подальшого масштабування;
- відсутність ринкового стимулу та (або) потенціалу;
- відсутність підтримки інноваційного підприємництва з боку держави.

Для ефективного розвитку стартапів в Україні необхідна зважена державна підтримка малого підприємництва в інноваційній сфері та в галузі венчурного інвестування за такими напрямками:

1. створення системи гарантій та страхування інвестицій;
2. ведення державного реєстру структур, які працюють у сфері венчурного інвестування;
3. організація системи підготовки кадрів менеджерів інновацій;
4. забезпечення гарантій прав компаній на інтелектуальну власність;
5. розробка ефективного механізму порядку утворення та використання коштів венчурного фонду;

6. розробка нормативно-правової бази, яка б регламентувала правові відносини у сфері інвестування в інновації;
7. розробка процедури допуску на український ринок іноземного капіталу;
8. розробка методології оцінки ринкових перспектив комерціалізації науково-технічної продукції в межах реалізації стартапів.

На даний момент створити в Україні стартап, який потенційно здатен стати глобальною компанією, на думку експертів, можливий. З'являються справжні (а не створені з метою оптимізації оподаткування) венчурні фонди і інвестиційні компанії, бізнес-інкубатори і акселератори, бізнес-ангели і серійні інноваційні підприємці. Поки що їх мало, але вони вже готові розглядати і підтримувати стартап-проекти в пріоритетних галузях. Такими галузями визнано охорону здоров'я; розвиток біотехнологій, інформаційно-комп'ютерних технологій, мобільних технологій та телекомунікації; альтернативну енергетику та захист навколишнього середовища; житлово-комунальні послуги; промисловість.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Попко О. В. Сучасна парадигма стартапів у бізнесі / О. В. Попко, М. В. Мальчик // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». — 2014. — №811: Логістика. — С. 275-279.
2. Курченко О.О. Державна підтримка старт-апів: досвід Польщі, уроки для України / О.О. Курченко // Проблеми науки. – 2015. – № 12. – С. 25–30.
3. <https://ain.ua/2022/11/08/ukrayinska-startap-industriya-2022/>
4. Саліхова О.Б. Створення статистичного підґрунтя для оцінки особливостей інноваційних стартапів України / О.Б. Саліхова, О.О. Курченко // Статистика України. – 2016. – № 1. – С. 18–21.

Гніденко Анастасія Тарасівна

студентка 3 курсу, групи ПР-34

Юридичного факультету ЗУНУ

Науковий керівник:

Поперечна Ганна Михайлівна

доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики,

доктор філософії (з права)

Юридичного факультету ЗУНУ

КОЛІЗІЙНЕ РЕГУЛЮВАННЯ МАЙНОВИХ ВІДНОСИН ПОДРУЖЖЯ

Сімейні правовідносини завжди займають особливе місце у сфері правового дослідження. Соціальні, економічні та політичні зміни прямо впливають на правовідносини подружжя. До того ж, відносини, що ускладнені іноземним елементом, все частіше зустрічаються в юридичній практиці та потребують детального вивчення, адже вони дуже різняться залежно від специфіки національних законодавств, релігійних традицій та звичаїв різних країн, що є надзвичайно цікавим для науки міжнародного приватного права. А міграційні процеси, які завжди тривають, спричиняють тенденцію збільшення кількості шлюбів, у яких подружжя може перебувати під юрисдикцією двох країн. Тому Україна, як і більшість країн світу взяла курс на інтеграцію та уніфікацію законодавства у сфері регулювання відносин подружжя ускладнених іноземним елементом.

У регулюванні міжнародних правовідносин приватного характеру головну роль відіграють колізійні норми. Колізійні норми – це такі правові норми, які встановлюють можливість обрати право певної держави, яким буде врегульоване те чи інше правовідношення. Відмінністю цих норм є наявність особливої диспозиції – прив'язки, яка безпосередньо містить вказівку на конкретне право країни, норми якої допоможуть вирішити спір. Оскільки такі норми є характерними лише для міжнародно-правових відносин, то застосовуванню

підлягають лише ті, які прямо передбачені чинним законодавством України та міжнародними договорами [1, с. 335].

Більшість нормативних актів містять спільний задум – пріоритет сім'ї, її цінність для життя та розвитку людини, зміцнення і захист інституту сім'ї. В статті 3 Сімейного кодексу України зазначається, що сім'єю є особи, які проживають разом, ведуть спільний побут, та мають спільні права та обов'язки. Сім'я є головним осередком суспільства [6].

Оскільки на сьогоднішній день інтеграційні процеси у суспільстві досягають свого шаленого розвитку, то й інститут укладення шлюбів з іноземним елементом динамічно розвивається. Звідси постає питання вивчення даних відносин та їх врегулювання відповідно до міжнародно-правових норм. В Україні пріоритетним нормативно-правовим актом у сфері врегулювання приватноправових відносин є Закон України «Про міжнародне приватне право» (далі – Закон). Відповідно до ст. 55 Закону право на шлюб подружжя може визначати за особистим законом кожної з осіб, а якщо ж шлюб укладається в Україні, то підпорядковується нормам Сімейного кодексу. Також передбачено, що шлюби між іноземцями, іноземцями та особами без громадянства, між особами без громадянства є дійсними в Україні [4].

У науці міжнародного приватного права визначено чотири колізійні прив'язки, за якими подружжя можуть регулювати свої відносини:

1. *Lex domicilii* – це закон держави, спільного місця проживання подружжя, якщо тільки один із подружжя проживає в тій країні.
2. *Proper law* – це закон держави, з якою подружжя мають найбільш тісний зв'язок іншим чином.
3. *Lex voluntatis* – це закон держави, обраний подружжям
4. *Lex personalis* – це право особистого закону одного із подружжя [8].

Чітка визначеність майнових відносин є важливою та необхідною для економічного осередку суспільства, яким є сім'я. Встановлення визначеності у майнових відносинах подружжя має на меті захист прав та інтересів самого подружжя, а також третіх осіб, таких як кредитори, контрагенти, спадкоємці та

інші. У разі порушення майнових прав та невиконання майнових обов'язків можуть бути застосовані санкції, оскільки майнові права майже завжди можуть бути реалізовані примусово. Тому й постає питання детального і ретельного регулювання майнових відносин подружжя, що зумовлене конкретною необхідністю [7, с. 139].

Правове регулювання майнових відносин подружжя в міжнародному праві передбачає договірний або легальний режим такого майна.

Легальний режим майна передбачається статтею 61 Закону України «Про міжнародне приватне право», згідно з якою подружжя може обрати для регулювання своїх відносин:

- право особистого закону одного з подружжя;
- право держави, у якій один з них має звичайне місце перебування;
- право держави, у якій знаходиться нерухоме майно.

Також зазначено, що вибір права, має бути зафіксований у письмовій формі, або ж бути передбаченим у шлюбному договорі. Якщо ж такі угоди укладаються в Україні, то вони підлягають нотаріальному посвідченню [4].

У романо-германській та англосаксонській правовій системах існують поняття «правового режиму майна подружжя» та «система подружньої власності», і вони є тотожними. Звідси прийнято виділяти три режими регулювання майнових договорів:

1. режим спільної власності, відповідно до якого майно подружжя є спільною власністю та обґрунтовується на ідеях рівноправності й економічного партнерства (Іспанія, Італія, Франція);
2. роздільний режим майна, за яким будь-яке майно, належить тому з подружжя, чиє право підтверджується відповідними документами (Англія, Нова Зеландія, Канада);
3. режим відкладеної спільності, коли під час шлюбу майно належить кожному окремо, але під час розірвання шлюбу все майно та кошти сумуються та діляться між подружжями порівну (ФРН, Данія, Швейцарія) [3, с. 594].

Можливість постійної зміни місця проживання подружжям використовується для уникнення прив'язки до права певних країн, шляхом вибору більш зручної юрисдикції. Це може створювати труднощі щодо повноважень суду країни, яка має право розглядати спір. Тому, питання майнових відносин врегульовується також міжнародними угодами. Однією з таких є Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, що передбачає врегулювання і майнових відносин подружжя, питання компетенції судових органів та інші [2]. Такі договори можуть врегульовувати колізії у справах про майнові та відносини подружжя. Для прикладу, у випадках якщо один із подружжя має місце проживання на території однієї Договірної Сторони, а другий – на території іншої Договірної Сторони, то діє законодавство тієї Договірної Сторони, суд якої порушив справу [8].

Договірний правовий режим майна подружжя виникає внаслідок укладення подружжям шлюбного договору (*contrat de mariage*). Шлюбний договір включає у себе умови щодо власності на майно, яке належало чоловікові та дружині до укладення шлюбу, майно, яке було нажите в період шлюбу, а також може містити майнові санкції у разі розірвання шлюбу. Якщо між подружжям виникає конфлікт, суд буде вирішувати його не лише на підставі закону, а й на підставі умов шлюбного договору [5, с. 39].

Сучасне законодавство про шлюб та сім'ю різних іноземних держав детально визначає ключові умови шлюбного договору та можливі варіанти їх встановлення сторонами, що повинно відповідати принципу автономії волі сторін – основоположному принципу приватного права. Також воно регулює різні варіанти управління майном подружжя.

Отже, проаналізувавши національне законодавство та досвід зарубіжних країн у сфері колізійного регулювання майнових відносин подружжя ускладнених іноземним елементом, можна дійти висновку, що тенденція дотримання міжнародних стандартів та дотримання основоположних принципів, зокрема принципу автономної волі сторін не завжди реалізовується належним

чином. Все тому, що існує велика відмінність між релігійними, політичними, соціальними та моральними напрацюваннями правових систем світу, що іноді ускладнює процес гармонізації правових норм. Попри те, найбільш застосовуване регулювання колізій щодо майнових відносин подружжя відбувається за допомогою принципу особистого закону подружжя або ж найбільш тісного зв'язку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бут М. Деякі особливості основних колізійних прив'язок у сфері регулювання майнових правовідносин подружжя. *XIII Міжнародна наукова конференція молодих вчених та студентів*, м. Харків, 27 квітня 2017 р. Харків. 2017. С. 334-336.
2. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 04.02.94. № 3941-ХІІ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text (дата звернення 17.05.2023).
3. Маленко В. Майнові правовідносини подружжя у сучасному міжнародному сімейному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. №10. С. 593-595.
4. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23.06.2005 р. № 2709-IV. *Відомості Верховної Ради України* 2005, № 32, ст.422.
5. Радченко Л. Шлюбний договір в іноземних правопорядках: окремі засади правового регулювання. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 9. С. 38-41.
6. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення 29.04.2023).
7. Ткаченко Є. Правова природа майнових відносин подружжя в міжнародному сімейному праві. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2020. № 47 том 2. С. 138-140.

8. Шлюб з іноземцем і поділ активів у різних юрисдикціях. Як бути в нестандартних сімейних справах? URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA015417 (дата звернення 30.04.2023).

УДК: 159.9:316.4

Ярослав Дикий

*аспірант кафедри психології та соціальної роботи
Західноукраїнський національний університет*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОСТАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Актуальність теми полягає в тому, що дослідження трансформаційних процесів сучасного українського суспільства в процесі євроінтеграції передбачає виокремлення психологічних і соціологічних аспектів, а також історичних передумов започаткування, становлення і розвитку вітчизняного волонтерського руху з моменту набуття незалежності. Перші згадки про волонтерство в українській науковій літературі простежуються на початку 90-х років ХХ століття з виникненням в Одесі у 1992 році організації “Телефон Довіри”. Волонтерство в Україні як соціальний рух є доволі новим явищем, адже воно зумовлене емоційною реакцією внаслідок суб’єктивного психологічного тиску та актуалізує потребу до активного перетворювання дійсності шляхом надання допомоги різним категоріям населення. Одним із перших волонтерських рухів був Всеукраїнський громадський центр “Волонтер”, заснований у 1997 році до його складу входили педагоги, психологи, службовці, історики, журналісти, що об’єдналась заради реалізації спільної мети та популяризації безкорисної соціально спрямованої діяльності. Вперше у державних актах волонтерство згадується у Постанові Кабінету Міністрів України “Про схвалення Положення про волонтерську діяльність у галузі надання соціальних послуг” від 10.12.2003 р.[4] і отримує логічне

продовження та законодавче закріплення в Законі України "Про волонтерську діяльність" від 19.04.2011 р. [3]. У 2010 році виходить перший звіт міжнародної організації Charities Aid Foundation, яка здійснює щорічні дослідження рівня благодійності у всьому світі (World Giving Index) за трьома основними показниками: а) допомога іншим людям (незнайомцям); б) фінансові пожертви; в) час присвячений волонтерській діяльності; відповідно до якого у 2010 році Україна перебуває на 150 місці у світі [5, 14]. Каталізатором зростання допомоги іншим людям, волонтерства й благодійних пожертв, стає Революція Гідності та російська агресія в 2014 році, що спричинило народний спротив і суспільну мобілізацію – це підняло нашу державу на 89 місце рейтингу у 2015 році [6, 10]. Відповідно до останнього опублікованого звіту САФ у 2022 році, Україна зайняла десяте місце і стала єдиною європейською державою з-поміж 10 провідних країн світу за рівнем благодійності, попри те, що опитування проходило впродовж 2021 року, до початку повномасштабного вторгнення [7, 21]. Детально дослідивши даний рейтинг (таб.1), потрібно зауважити, що залученість населення до благодійності та прагнення допомоги іншим невинно зростає – це актуалізує потребу на утворення нових суспільних рухів у вигляді волонтерських організацій та об'єднань, які покликані втілити запит на просоціальне колективне вчинення.

Рік	Місце в рейтингу	Допомога іншим	Фінансові пожертви	Час присвячений волонтерській діяльності
2010	150	19%	5%	14%
2015	89	35%	38%	13%
2022	10	75%	47%	24%

Таблиця 1. Місце України в САФ World Giving Index у 2010, 2015, 2022 роках та основні показники рівня благодійності у відсотках.

Українські вчені В. Потапенко та А. Двігун стверджують, що при дослідженні явища волонтерства в Україні доцільно застосувати методологію “нових соціальних рухів”. Вони зазначають таке: “волонтерський рух в Україні є

проявом нових соціальних рухів постіндустріальних суспільств. Він є мережевим і складається не з членів, а з прихильників. На відміну від політичних партій та громадських організацій, ґрунтується на добровільних внесках громадян з долученням допомоги міжнародних організацій”[2]. Відмінність цього підходу від класичного трактування соціальних рухів полягає у тому, що вони акцентують увагу на зміні культури, стилю життя та наголошують на домінуванні соціального аспекту над політичним та економічним.

Серед психологічних аспектів постання волонтерського руху в Україні, вітчизняні науковці зазвичай виокремлюють аксіологічні та мотиваційні. Ціннісні як невід’ємний атрибут психокультури української ментальності, що поєднує в собі вірування, ідеї та тисячолітній досвід благодійності на теренах нашої країни. Досліджуючи мотиваційні чинники волонтерства, Н. А. Вайнулович пропонує таку класифікацію: а) психологічні та духовні мотиви: відчуття потреби, особистісний ріст, почуття моральної повинності допомагати іншим, спокута провини; б) соціально-психологічні мотиви: потреба в почутті єдності з людьми, потреба у спілкуванні, вираження солідарності до інших, розвиток комунікативних навичок; в) емоційні мотиви: покращення свого емоційного стану, отримання морального задоволення від допомоги іншим людям; г) соціальні мотиви: розширення соціальних зв’язків, реалізація власних ідей, необхідність своєї праці, відчуття патріотизму; ґ) освітньо-професійні мотиви: отримання нових знань, навичок, досвіду зі своєї спеціальності; д) гедоністичні мотиви: розваги, відпочинок, дозвілля [1, 56-57].

Отже, волонтерство як “новий суспільний рух” відіграє значну роль у процесі євроінтеграції, адже він є одним із чинників становлення громадянського суспільства і поєднує в собі низку ініціатив, що спрямовані на розвиток європейських цінностей в таких сферах: а) гендерна рівність; б) антикорупційна діяльність; в) контроль за доброчесністю правоохоронних органів та судової системи; г) надання допомоги потребуючим та малозабезпеченим громадянам; ґ) розробка та впровадження екологічних проектів; д) соціальна відповідальність бізнесу. Впровадження цих стандартів є однією із умов Угоди про асоціацію ЄС-

Україна, відтак волонтери як представники громадянського суспільства здійснюють важливий і позитивний вплив на шляху до членства нашої держави у Європейському Союзі. Стрімкий розвиток даного руху в Україні є індикатором розвитку соціальної сфери та її наближенням до європейських стандартів, а отже сприяє зближенню з ЄС і має потенціал збагатити західну культуру волонтерства вітчизняним досвідом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вайнілович Н. А. Чинники формування мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Політологія. Соціологія. Право.* 2012. № 2. С. 53-59.
2. Потапенко В., Двігун А. Аналіз українського волонтерства на основі методології нових соціальних рухів. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-11/volonterstvo_01112022.pdf (дата звернення: 5.05.2023).
3. Закон України «Про волонтерську діяльність в Україні» від 19.04.2011 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 5.05.2023).
4. Постанова КМУ «Про схвалення Положення про волонтерську діяльність у галузі надання соціальних послуг» від 10.12.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1895-2003-п#Text> (дата звернення: 5.05.2023).
5. Charities Aid Foundation World Giving Index 2010. URL: <https://www.cafonline.org/about-us/publications/2010-publications/world-giving-index> (дата звернення: 5.05.2023).
6. Charities Aid Foundation World Giving Index 2015. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-publications/caf_worldgivingindex2015_report.pdf (дата звернення: 5.05.2023).
7. Charities Aid Foundation World Giving Index 2022. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/caf_world_giving_index_2022_210922-final.pdf (дата звернення: 5.05.2023).

Дмитришин Р. А.

студент 1 курсу денної форми здобуття освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії» освітньої програми «Міжнародні відносини» Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Кот Т. Ю.

завідувачка відділення філософії та суспільствознавства КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді»

Зуєв Л. К.

*дійсний член відділення філософії та суспільствознавства КПНЗ «Київська Мала академія наук учнівської молоді»,
учень 11-А класу, школа № 298*

ЕКОЛОГО-ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Еколого-правові проблеми в міжнародних відносинах є актуальною темою у сучасному світі. Зростання глобальних екологічних викликів, таких як зміна клімату, використання природних ресурсів, забруднення довкілля і вичерпання палива, має безпосередній вплив на міжнародну співпрацю та правові норми.

Важливою еколого-правовою проблемою є зміна клімату. Країни в усьому світі стикаються зі зростанням температури, підвищенням рівня морів, екстремальними погодними умовами та іншими наслідками зміни клімату. Для вирішення цих проблем були укладені міжнародні угоди, наприклад, Паризька угода 2015 року, яка має на меті обмежити зігрівання планети до 2 градусів Цельсія. Ця угода спонукала країни до скорочення викидів парникових газів і розвитку відновлюваних джерел енергії. Ще однією проблемою є використання природних ресурсів. Споживання природних ресурсів, таких як вода, ліси,

мінерали, становить значний виклик для збереження екологічної рівноваги. Багато країн спрямовують зусилля на встановлення міжнародних стандартів та правил щодо використання природних ресурсів, щоб забезпечити їх ефективне використання і збереження для майбутніх поколінь.

Слід зауважити, що забруднення довкілля також є серйозною проблемою в міжнародних відносинах. Негативний вплив промислового виробництва, викиди шкідливих речовин і сміття в навколишнє середовище викликають забруднення повітря, води і ґрунту. Це має вплив на здоров'я людей, екосистеми та біорізноманіття. Для боротьби з цими проблемами виникла потреба в міжнародній співпраці та створенні екологічних стандартів та норм.

У міжнародних відносинах також важливо вирішувати питання, пов'язані з викопними паливами. Залежність від вуглеводнів і нафти створює геополітичні напруження та конфлікти, а також негативний вплив на навколишнє середовище. Застосування відновлюваних джерел енергії, таких як сонячна, вітрова та гідроенергетика, стає все більш важливим аспектом міжнародних відносин. Окрім цього, важливо вирішувати екологічні проблеми, що виникають на міжнародному рівні, шляхом спільних зусиль країн. Це може включати обмін технологіями, передачу знань та експертизи, фінансову підтримку та спільні проекти з охорони навколишнього середовища. Усі ці еколого-правові проблеми вимагають міжнародного співробітництва, узгоджених дій і виконання міжнародних правових норм та угод. Вирішення цих проблем має стратегічне значення для забезпечення сталого розвитку, збереження екологічної рівноваги та покращення якості життя на планеті.

Додатковою еколого-правовою проблемою в міжнародних відносинах є вплив глобальної торгівлі на довкілля. Міжнародна торгівля вимагає масового перевезення товарів через кордони, що призводить до збільшення викидів парникових газів і споживання природних ресурсів. Для зменшення цього впливу, важливо встановлювати міжнародні стандарти і норми, спрямовані на зелену торгівлю та стале виробництво. Проблемою є відповідальність країн за забруднення, особливо в міжнародних водах і повітряному просторі.

Забруднення, що виникає в одній країні, може мати негативний вплив на інші країни і навколишнє середовище. Важливо розробляти міжнародні правові механізми і механізми відшкодування, що стимулюють країни до зменшення забруднення та встановлення відповідальності за свої дії.

Крім того, еколого-правові проблеми в міжнародних відносинах також стосуються охорони біорізноманіття і природної спадщини. Руйнування екосистем, знищення природних місць, незаконна торгівля тваринами і рослинами - це лише деякі з питань, які потребують міжнародної уваги та координації. Укладення міжнародних угод і створення спеціальних охоронних зон допомагають зберегти біорізноманіття та захистити унікальну природну спадщину планети. В цілому, еколого-правові проблеми в міжнародних відносинах потребують комплексного підходу, міжнародної співпраці та прийняття ефективних правових інструментів для вирішення екологічних викликів. Важливо забезпечити виконання і встановлення міжнародних стандартів та угод, а також сприяти обміну знаннями, технологіями та найкращими практиками між країнами. Для успішного вирішення еколого-правових проблем в міжнародних відносинах також необхідно залучати громадські організації, активістів, науковців та громадянське суспільство. Їхній внесок у сприянні екологічній свідомості, моніторингу екологічних проблем та просуванні екологічних ініціатив є надзвичайно важливим.

Таким чином, у сучасному світі міжнародні еколого-правові проблеми відіграють ключову роль у сталому розвитку, збереженні природи та покращенні якості життя людей. Спільні зусилля країн і міжнародних організацій спрямовані на розв'язання цих проблем, забезпечення екологічної стійкості та збереження нашої планети для майбутніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. *Wspolraca Europejska*. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

2. Вдовенко Н. М. Методологізація галузевого державного управління на шляху адаптації економіки до умов та вимог Європейського Союзу. ScienceRise. 2015. № 5/3 (10). С. 39–44.

Дубан І.В.,

*студентка III курсу юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету*

Науковий керівник: Саванець Л.М.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права та міграційної
політики*

Західноукраїнського національного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ІНТЕРНЕТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Захист персональних даних в Європейському Союзі є важливою проблематикою, що підкреслюють існування значного правового масиву у сфері зберігання та використання персональних даних в інтернеті, основним серед яких є Загальний регламент захисту даних (англ. General Data Protection Regulation, GDPR; Regulation (EU) 2016/679), прийнятий у 2016 році та набув чинності у 2018 р.

Відповідно до ст.2 Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована[2].

Розвиток правового регулювання захисту персональних даних в Європі не стоїть на місці, відповідно до законодавства Європейського Союзу, до «персональних даних» відноситься будь-яка інформація, яка ідентифікує або з допомогою якої можна ідентифікувати індивіда. Це можна зробити прямо або

опосередковано через ряд факторів, притаманних його фізичній, психологічній, психічній, економічній, культурній та соціальній індивідуальності [5, с.26].

Загальний регламент захисту даних, встановлює правила для організацій, які збирають, обробляють і зберігають персональні дані громадян ЄС. Згідно з правилами, компанії повинні отримати згоду на обробку персональних даних, точно вказати, яка інформація збирається та з якою метою, і гарантувати право на видалення, виправлення та обмеження обробки інформації.

В Україні питання захисту персональних даних регулюється Законом України «Про захист персональних даних», який набрав чинності у 2011 р. На виконання його завдань у 2012 р. був створений спеціальний орган — Державна служба України з питань захисту персональних даних. Однак вже через два роки її ліквідували, а тягар захисту персональних даних поклали на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та суди [3, с.104].

Проблематика захисту персональних даних оточує нас щодня, найпростішим прикладом, коли від особи беруть згоду на обробку своїх персональних даних, наприклад реєстрація на сайті, коли ви перевіряєте певний текст на антиплагіат, під час такої процедури більшість осіб мало цікавить, хто і як надалі оброблятиме ваші персональні дані далі. Для багатьох послуг, що надають державні органи, також отримується згода на обробку персональних даних. На жаль, запам'ятати, кому і які персональні дані надаються, а також спрогнозувати можливий витік наданих даних майже неможливо [8, с. 67].

Загальний регламент захисту даних також встановлює основні вимоги щодо захисту персональних даних, включаючи зобов'язання повідомляти протягом 72 годин, якщо порушення даних може мати серйозні наслідки для громадян. Підприємства також повинні забезпечити захист даних за допомогою технічних і організаційних заходів безпеки та провести оцінку впливу на захист даних.

Крім GDPR, існують інші правові заходи, що регулюють захист персональних даних в Інтернеті в ЄС, наприклад Директива про електронну

конфіденційність (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року і Регламент про конфіденційність (ЄС) 2018/1725 [7, с. 55].

Загалом захист особистих даних є гарячою темою в ЄС, і компанії, які не дотримуються GDPR, можуть зіткнутися зі штрафом у розмірі до 4% річного обороту. Це дозволяє бізнесу приділяти більше уваги захисту персональних даних і дотриманню вимог законодавства [6, с. 80].

Крім іншого, GDPR регулює збір і використання даних в Інтернеті та гарантує конфіденційність громадян ЄС, особливо щодо соціальних мереж, онлайн-магазинів та інших сервісів. Законодавчий акт спрямований на захист конфіденційності користувачів і забезпечення контролю над персональними даними, які збираються в Інтернеті [5, с. 24].

Щоб відповідати загальному регламенту захисту даних, компанії повинні переконатися [7, с. 54]:

По-перше, що користувач дає згоду на збір та обробку персональної інформації. Тобто, компанія збирає та обробляє вашу персональну інформацію виключно тоді, коли ви надаєте згоду, і також як користувач повинні мати можливість відкликати свою згоду в будь-який час.

По-друге, компанії повинні надавати користувачам інформацію про те, які персональні дані збираються, для чого вони використовуються та з ким ними можна ділитися.

По-третє, як користувач ви маєте доступ до своїх даних і маєте право вимагати видалення своїх персональних даних.

По-четверте, компанія має забезпечувати належний рівень захисту персональних даних користувачів, зокрема від несанкціонованого доступу, втрати та пошкодження [7, с. 56].

Якщо спиратись на досвід зарубіжних країн, найбільш розвиненою юрисдикцією вважається США. У 2020 р. у штаті Каліфорнія був прийнятий закон про захист персональних даних. Насамперед, його важливість полягає в тому, що в Каліфорнії знаходяться такі компанії як Facebook, Google, Apple, що працюють з персональними даними. Дані програмки охоплюють частину нашого

життя і даних, так як в Facebook, Apple щоб зареєструватись потрібно вказати свої особисті дані (своє місце проживання, місце роботи, дату народження і тд). Також можна навести приклад, коли ти користуєшся Google і вбиваєш в пошуку, наприклад ортодичне лікування чи шукаєш магазин квітів і вже автоматично у Facebook, Instagram і інших програмах вибиває реклама різних клінік які рекомендують свої послуги, магазини квітів які пропонують свій асортимент [6, с. 80].

У 2023 р також хочуть заблокувати таку програмку як Tik-Tok, адже неодноразово в ній розповсюджувались особисті дані без дозволу власника. Великий відсоток користувачів складають неповнолітні, які поширюють дані своїх батьків, в тому числі номер карти, на яку їм мала приходити певна сума, за викладене відео(від певної кількості читачів).

Закон про захист персональних даних в першу чергу має на меті захист персональних даних, які обробляють юридичні особи приватного права та є розпорядниками такої інформації. Саме тому цим законом користувачам надається право дізнатися відомості про те, як компанія розпоряджається їхніми даними, а також можливість вимагати видалення інформації про себе та зупинення її розповсюдження. За невиконання вимог закону передбачені значні штрафи у кілька тисяч доларів, навіть якщо компанія порушує законодавство через необережність юридичних осіб під час роботи з персональними даними фізичних осіб [6, с. 74].

Таким чином, компанії, які збирають, обробляють і зберігають персональні дані громадян ЄС, повинні дотримуватися GDPR та інших відповідних правових актів. Захист особистої інформації є важливим фактором у захисті конфіденційності та прав людини в Інтернеті. Також, варто зазначити, що сьогодні найбільш дієвим способом захисту своїх персональних даних є ретельна фільтрація, кому та з якою метою ці дані передаються. На жаль, забезпечити абсолютний захист персональних даних наразі не може жодна держава у світі, проте особа може обмежити обсяг тих відомостей, на обробку яких вона надає згоду.

Список використаних джерел

1. Вавженчук С. Проблеми захисту персональних даних працівників у трудовому праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 12. С.-80-83.
2. Закон України «Про захист персональних даних» від 27.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 10.05.2023)
3. Касперський І.П. Правові режими захисту персональних даних в Україні . *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2011. № 1-2. С. 102-105.
4. Кохановська О.В. До питання про захист персональних даних в Україні . *Вісник Верховного суду України*. 2011. № 6. С. 28-33.
5. Марущак А.І. Особливості обробки та захисту персональних даних у мережі Інтернет: *європейський досвід та законодавство України*. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2013. № 3(13). С.-23-31.
6. Теремецький В.І. Застосування зарубіжного досвіду правового захисту персональних даних в Україні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7, № 2. С. 73-82.
7. Тунік А.В. Захист інформації про особу (персональних даних) в окремих країнах ЄС. *Правова інформатика*. 2012. № 3. С. 54-59.
8. Марущак А.І. Правове регулювання діяльності засобів масової інформації в Україні : *Навч. Посібник. К. : Наук-вид відділ НА СБ України*, 2013.

Дракохруст Тетяна Вікторівна
докторка юридичних наук, доцентка
професорка кафедри міжнародного права
та міграційної політики
Західноукраїнського національного
Університету

JUSTICE AND ARMED AGGRESSION

Ukrainian legislation was not ready for quick response to challenges, caused by the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine.

No instructions on how to act for the bodies of the justice system in the conditions of hostilities, the legislation does not contain. After pro-Russian separatists took over key state authorities in the Donetsk and Luhansk regions in spring of 2014, Ukraine took certain measures to evacuate the prosecutor's office and law enforcement agencies, but the courts remained open. Courts for some time continued to work even under conditions of occupation and under shelling. They were disorganized because they did not have a worked-out algorithm of actions for this case and there were no instructions or recommendations from the capital.

Since the beginning of the Russian aggression, many problems have arisen that required the reaction of the legislator, some of which have remained unresolved until now. Usually the reaction of the legislator was late. After the occupation of unrecognized territories, the legislator took measures so that the residents of the occupied territories had access to courts in the territory controlled by the Ukrainian government.

The first decisions, which somewhat filled the legislative vacuum, appeared only on August 12 of 2014. The Law "On Administration of Justice and Criminal Proceedings in Connection with an anti-terrorist operation" (entered into force on August 20 of the same year) at the time of the anti-terrorist operation, changed the territorial jurisdiction of court cases, subject to the courts located in the area of the anti-terrorist operation and the prosecution of criminal offenses committed in the area of anti-terrorist operation.

Thus, according to the orders of the heads of higher courts, the jurisdiction of 60 courts of Donetsk region were redistributed among other courts of these and even neighboring ones regions.

This made it possible for them to receive wages, but not to administer justice. Subsequently, such a mechanism was legalized by law [1]. And later transformed into the mechanism of temporary secondment of a judge from one court to another, which involved not only receiving a judge's fee, but also the opportunity to administer justice in another court [2]. But even these mechanisms worked with great difficulty in practice.

Even in 2017, the issue of transferring all judges who expressed a desire to transfer from the courts remaining in the occupied territories.

To ensure the proper transfer of such judges to a permanent place of work until other courts without competition, the Supreme Council of Justice has already, on the basis of the amended legislation, issued a formal decision to terminate the work of 48 local general courts of Donetsk and Luhansk regions that did not work in connection with the occupation of 2014 [3].

Another way to ensure the administration of justice by the courts that found themselves in the occupied territory was to change their location. This made it possible not to decide the issue of the transfer of judges and office workers. Yes, November 12, 2014 The President of Ukraine changed the location of the seven largest courts that were located in Donetsk and Luhansk (local and appellate economic and administrative courts, as well as appeal general courts).

However, due to the lateness of the decisions of the central authorities, it prevails the majority of court cases remained in the occupied territory, and the infrastructure of the courts, transferred from this territory, had to be created from scratch, and it took several months to more than six months.

At the same time, the European Court of Human Rights in the cases "Hlebik v. Ukraine" and "Caesar and others against Ukraine" recognized that Ukraine had taken all measures available to it for organization of the work of its justice system in the

conditions of the conflict, taking into account the obstacles that the Ukrainian authorities had to face.

Electronic judicial proceedings, which should be introduced on the basis of the Law of October 3, provides for the management and storage of court case materials electronically in the form Over time, this can prevent the loss of court cases and executive documents, but this is a matter of indefinite perspective in time and it will not affect past relations. and Luhansk regions was redistributed among other courts of these and even neighboring ones regions Employees of these courts were asked to transfer to other courts bodies that functioned in the territory controlled by the Ukrainian government [4].

However judges could not do it because the Higher Qualification Commission of Judges was not working, from on which the making of relevant decisions depended, its members came under lustration, and new ones were not assigned. In December 2014, the Council of Judges of Ukraine introduced a temporary the mechanism of attaching judges who moved from the occupied territories to other courts.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пункт 10 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про забезпечення права на справедливий суд» // Відомості Верховної Ради України. 2015 №18-20. Ст. 132

2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України. Відомості Верховної Ради України. 2016 №31. Ст. 545

3. Рішення Вищої ради правосуддя «Про припинення роботи судів у зв'язку зі стихійним лихом, військовими діями, заходами щодо боротьби з тероризмом або іншими надзвичайними обставинами» від 25 січня 2018 року. Вища рада правосуддя : URL: <http://www.vru.gov.ua/act/13046>.

4. Правосуддя на сході України в умовах збройної агресії Російської Федерації. URL: https://www.irf.ua/content/files/justice_in_eastern_ukr.pdf.

Дубан І.В.,

*студентка III курсу юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету*

Науковий керівник: Саванець Л.М.,

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права та міграційної
політики*

Західноукраїнського національного університету

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ПЕРСОНАЛЬНИХ ДАНИХ В ІНТЕРНЕТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Захист персональних даних в Європейському Союзі є важливою проблематикою, що підкреслюють існування значного правового масиву у сфері зберігання та використання персональних даних в інтернеті, основним серед яких є Загальний регламент захисту даних (англ. General Data Protection Regulation, GDPR; Regulation (EU) 2016/679), прийнятий у 2016 році та набув чинності у 2018 р.

Відповідно до ст.2 Закону України «Про захист персональних даних» персональні дані – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована[2].

Розвиток правового регулювання захисту персональних даних в Європі не стоїть на місці, відповідно до законодавства Європейського Союзу, до «персональних даних» відноситься будь-яка інформація, яка ідентифікує або з допомогою якої можна ідентифікувати індивіда. Це можна зробити прямо або опосередковано через ряд факторів, притаманних його фізичній, психологічній, психічній, економічній, культурній та соціальній індивідуальності [5, с.26].

Загальний регламент захисту даних, встановлює правила для організацій, які збирають, обробляють і зберігають персональні дані громадян ЄС. Згідно з правилами, компанії повинні отримати згоду на обробку персональних даних,

точно вказати, яка інформація збирається та з якою метою, і гарантувати право на видалення, виправлення та обмеження обробки інформації.

В Україні питання захисту персональних даних регулюється Законом України «Про захист персональних даних», який набрав чинності у 2011 р. На виконання його завдань у 2012 р. був створений спеціальний орган — Державна служба України з питань захисту персональних даних. Однак вже через два роки її ліквідували, а тягар захисту персональних даних поклали на Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та суди [3, с.104].

Проблематика захисту персональних даних оточує нас щодня, найпростішим прикладом, коли від особи беруть згоду на обробку своїх персональних даних, наприклад реєстрація на сайті, коли ви перевіряєте певний текст на антиплагіат, під час такої процедури більшість осіб мало цікавить, хто і як надалі оброблятиме ваші персональні дані далі. Для багатьох послуг, що надають державні органи, також отримується згода на обробку персональних даних. На жаль, запам'ятати, кому і які персональні дані надаються, а також спрогнозувати можливий витік наданих даних майже неможливо [8, с. 67].

Загальний регламент захисту даних також встановлює основні вимоги щодо захисту персональних даних, включаючи зобов'язання повідомляти протягом 72 годин, якщо порушення даних може мати серйозні наслідки для громадян. Підприємства також повинні забезпечити захист даних за допомогою технічних і організаційних заходів безпеки та провести оцінку впливу на захист даних.

Крім GDPR, існують інші правові заходи, що регулюють захист персональних даних в Інтернеті в ЄС, наприклад Директива про електронну конфіденційність (ЄС) 2018/1972 від 11 грудня 2018 року і Регламент про конфіденційність (ЄС) 2018/1725 [7, с. 55].

Загалом захист особистих даних є гарячою темою в ЄС, і компанії, які не дотримуються GDPR, можуть зіткнутися зі штрафом у розмірі до 4% річного обороту. Це дозволяє бізнесу приділяти більше уваги захисту персональних даних і дотриманню вимог законодавства [6, с. 80].

Крім іншого, GDPR регулює збір і використання даних в Інтернеті та гарантує конфіденційність громадян ЄС, особливо щодо соціальних мереж, онлайн-магазинів та інших сервісів. Законодавчий акт спрямований на захист конфіденційності користувачів і забезпечення контролю над персональними даними, які збираються в Інтернеті [5, с. 24].

Щоб відповідати загальному регламенту захисту даних, компанії повинні переконатися [7, с. 54]:

По-перше, що користувач дає згоду на збір та обробку персональної інформації. Тобто, компанія збирає та обробляє вашу персональну інформацію виключно тоді, коли ви надаєте згоду, і також як користувач повинні мати можливість відкликати свою згоду в будь-який час.

По-друге, компанії повинні надавати користувачам інформацію про те, які персональні дані збираються, для чого вони використовуються та з ким ними можна ділитися.

По-третє, як користувач ви маєте доступ до своїх даних і маєте право вимагати видалення своїх персональних даних.

По-четверте, компанія має забезпечувати належний рівень захисту персональних даних користувачів, зокрема від несанкціонованого доступу, втрати та пошкодження [7, с. 56].

Якщо спиратись на досвід зарубіжних країн, найбільш розвинутою юрисдикцією вважається США. У 2020 р. у штаті Каліфорнія був прийнятий закон про захист персональних даних. Насамперед, його важливість полягає в тому, що в Каліфорнії знаходяться такі компанії як Facebook, Google, Apple, що працюють з персональними даними. Дані програмки охоплюють частину нашого життя і даних, так як в Facebook, Apple щоб зареєструватись потрібно вказати свої особисті дані (своє місце проживання, місце роботи, дату народження і тд). Також можна навести приклад, коли ти користуєшся Google і вбиваєш в пошуку, наприклад ортодичне лікування чи шукаєш магазин квітів і вже автоматично у Facebook, Instagram і інших програмах вибиває реклама різних клінік які

рекомендують свої послуги, магазини квітів які пропонують свій асортимент [6, с. 80].

У 2023 р також хочуть заблокувати таку програмку як Tik-Tok, адже неодноразово в ній розповсюджувались особисті дані без дозволу власника. Великий відсоток користувачів складають неповнолітні, які поширюють дані своїх батьків, в тому числі номер карти, на яку їм мала приходити певна сума, за викладене відео(від певної кількості читачів).

Закон про захист персональних даних в першу чергу має на меті захист персональних даних, які обробляють юридичні особи приватного права та є розпорядниками такої інформації. Саме тому цим законом користувачам надається право дізнатися відомості про те, як компанія розпоряджається їхніми даними, а також можливість вимагати видалення інформації про себе та зупинення її розповсюдження. За невиконання вимог закону передбачені значні штрафи у кілька тисяч доларів, навіть якщо компанія порушує законодавство через необережність юридичних осіб під час роботи з персональними даними фізичних осіб [6, с. 74].

Таким чином, компанії, які збирають, обробляють і зберігають персональні дані громадян ЄС, повинні дотримуватися GDPR та інших відповідних правових актів. Захист особистої інформації є важливим фактором у захисті конфіденційності та прав людини в Інтернеті. Також, варто зазначити, що сьогодні найбільш дієвим способом захисту своїх персональних даних є ретельна фільтрація, кому та з якою метою ці дані передаються. На жаль, забезпечити абсолютний захист персональних даних наразі не може жодна держава у світі, проте особа може обмежити обсяг тих відомостей, на обробку яких вона надає згоду.

Список використаних джерел

1. Вавженчук С. Проблеми захисту персональних даних працівників у трудовому праві. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 12. С.- 80-83.

2. Закон України «Про захист персональних даних» від 27.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17> (дата звернення: 10.05.2023)
3. Касперський І.П. Правові режими захисту персональних даних в Україні . *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2011. № 1-2. С. 102-105.
4. Кохановська О.В. До питання про захист персональних даних в Україні . *Вісник Верховного суду України*. 2011. № 6. С. 28-33.
5. Марущак А.І. Особливості обробки та захисту персональних даних у мережі Інтернет: *європейський досвід та законодавство України*. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2013. № 3(13). С.-23-31.
6. Теремецький В.І. Застосування зарубіжного досвіду правового захисту персональних даних в Україні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7, № 2. С. 73-82.
7. Тунік А.В. Захист інформації про особу (персональних даних) в окремих країнах ЄС. *Правова інформатика*. 2012. № 3. С. 54-59.
8. Марущак А.І. Правове регулювання діяльності засобів масової інформації в Україні : *Навч. Посібник. К. : Наук-вид відділ НА СБ України*, 2013.

Дудчик О.Ю.

*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування*

Межуєва М.В.

*здобувач вищої освіти фінансового факультету
Університет митної справи та фінансів*

ЮРИДИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ

Випадки рейдерства в його різноманітних проявах можна спостерігати в різні часи і майже в усіх країнах з ринковою економікою. Проблема рейдерства актуальна і для України. Змінюються лише масштаби та форми прояву. Якщо в 90-і роки ХХ століття це було відверто силове, фізичне захоплення підприємств, то зараз рейдерство стало більш вишуканим і відбувається шляхом підробки документів, шантажу, підкупу реєстраторів, нотаріусів і представників владних структур, активно застосовує можливості кіберпростору.

Рейдерство – це злочинна діяльність організованих злочинних угруповань із привласненням чужого майна шляхом шахрайства, із використанням неправосудних судових рішень у співучасті з корумпованими працівниками правоохоронних, контролюючих та інших органів державної влади.

Історію українського рейдерства можна поділити на два періоди:

початок 90-х років до 2000 року - підприємства захоплювали відверто кримінальним шляхом, досить часто із застосуванням фізичного насильства;

з 2000 року – триває зараз - напівзаконне загарбання підприємств, але і більш активне протистояння рейдерству.

Рейдери – це команда висококваліфікованих спеціалістів із захоплення фірми або із перехоплення управління за допомогою навмисно розіграного бізнес-конфлікту. Мета рейдерства – захоплення великого бізнесу, фірм, підприємств, земельних ділянок, обладнання і нерухомості.

Спеціалісти поділяють рейдерів на білих і чорних. Білі рейдери діють методом корпоративного шантажу в рамках чинного законодавства. Чорні рейдери використовують кримінальні методи. Вони безпосередньо зазіхають на власність особи і на її основні права, гарантовані Конституцією України [1].

Основні способи захоплення підприємства: скуповування акцій, проведення додаткової емісії акцій, банкрутство, реприватизація, корпоративний шантаж, силове захоплення, здійснення контролю над менеджментом, фіктивне банкрутство, корупція.

До 2020 року кількість рейдерських атак, по яких було відкрито кримінальні провадження, зростала. В 2020 році їх було зареєстровано 849. В 2021 році їх кількість скоротилась до 597. Протягом 2022 року зареєстровано 131 рейдерську атаку [2]. Таке суттєве скорочення, в першу чергу, пов'язано з тим, що з початком війни, 24 лютого 2022 року були закриті Державний реєстр речових прав на нерухоме майно і Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань. А більшість рейдерських захоплень пов'язані саме з підробкою документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців. Тобто такі правопорушення просто неможливо було здійснити. На сьогодні більшість реєстраційних дій дозволено, але доступ до системи державної реєстрації отримали лише ті державні реєстратори, яких раніше не блокували на строк більше 3-х місяців чи не анулювали доступу до відповідного реєстру. Це стало додатковим запобіжником від незаконних атак на власність та бізнес [2].

Кожне підприємство має бути готове протистояти рейдерській атаці, проводити превентивні заходи, ідентифікувати можливі загрози, слідкувати за змінами з державних реєстрах, приймати виважені управлінські рішення, що сприятимуть захисту фінансової безпеки підприємства і недопущенню рейдерських захоплень.

Наявність в Україні такого ганебного явища як рейдерство, свідчить про проблеми нашої держави у сфері законодавства, корумпованість виконавчої і судової влади. На шляху до Європейського Союзу, боротьба з рейдерством має

стати одним з ключових завдань. І його вирішення необхідно починати з суттєвого вдосконалення законодавства, адже в Україні відсутні законодавчі акти, які регулюють питання рейдерства. В Кримінальному кодексі воно взагалі не висвічується, отже притягнути рейдера до відповідальності дуже важко. Якщо потенційний чи реальний рейдер буде розуміти, що за свої протиправні дії понесе суворе юридичне покарання, рейдерство стане неактуальним. Це сприятиме полегшенню ведення бізнесу і покращенню інвестиційної привабливості України. А в сучасних умовах іноземний капітал вкрай важливий для відбудови економіки країни.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рейдерство в Україні – загроза національній безпеці. URL: <https://veche.kiev.ua/journal/2105/>
2. Рейдерство в Україні. Офіційний сайт Оpendатобот. URL: <https://opendatabot.ua/ru/open/raiders>

УДК: 631.16:658.833.3

Жилін С.

*аспірант кафедри глобальної економіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ НА АГРОПРОДОВОЛЬЧУ ПРОДУКЦІЮ

Формування пропозиції на агропродовольчу продукцію є складним процесом, який включає в себе різні аспекти, від сільськогосподарського виробництва до розподілу продукції на ринку. Цей процес має велике значення для забезпечення стабільності постачання продуктів харчування населенню і задоволення його потреб. Один із ключових етапів формування пропозиції - це планування сільськогосподарського виробництва. На цьому етапі фермери та

сільськогосподарські підприємства визначають, яку агропродукцію вони будуть вирощувати, враховуючи попит на ринку, кліматичні умови, доступні ресурси та технології. Планування здійснюється на основі аналізу ринку, споживчих тенденцій, технологічних можливостей та економічної доцільності.

Наступним етапом є вирощування агропродукції з використанням сучасних методів і технологій. Сюди входять обробка ґрунту, використання насіння високої якості, врахування агротехнічних вимог та застосування відповідних засобів захисту рослин. Цей етап вимагає великої уваги до якості, безпеки та екологічної стійкості виробництва.

Після збору врожаю настає етап зберігання, переробки та упаковки агропродукції. Важливо забезпечити належні умови зберігання, щоб продукція зберегла свою якість та безпеку протягом тривалого періоду. Переробка продукції може включати такі процеси, як очищення, сортування, упаковка, консервування та інші методи обробки, що дозволяють зберегти продукти на протязі тривалого часу, полегшують їх транспортування та реалізацію на ринку.

Остаточний етап формування пропозиції - це розподіл агропродукції на ринку. Канали розподілу можуть включати оптову торгівлю, роздрібну торгівлю, експорт та імпорт. Важливо встановити ефективні системи логістики, щоб продукція була доставлена до споживачів вчасно і в належному стані. Також враховується конкуренція на ринку, маркетингові стратегії та взаємодія зі споживачами. Для цього використовуються різні канали розподілу, такі як оптова торгівля, роздрібна торгівля, експорт та імпорт. Оптова торгівля включає угоди між виробниками та дистриб'юторами, які здійснюють масовий закуп продукції для подальшого розподілу на регіональному або місцевому рівні. Цей канал розподілу забезпечує великі обсяги продажів і забезпечує доступ до продукції для різних суб'єктів ринку, таких як роздрібні магазини, ресторани та інші заклади. Роздрібна торгівля охоплює продаж агропродовольчої продукції безпосередньо споживачам через магазини, супермаркети, фермерські ринки та інші точки продажу. Цей канал розподілу встановлює прямий контакт зі споживачами, надає можливість вибору і сприяє формуванню споживчої попиту.

Експорт і імпорт відіграють важливу роль у розподілі агропродовольчої продукції між країнами. Експорт дозволяє виробникам розширити свою аудиторію і зайняти позиції на міжнародному ринку. Імпорт допомагає задовольнити внутрішній попит на ті продукти, які не вирощуються або вирощуються в обмеженій кількості в даній країні.

Для успішного розподілу агропродовольчої продукції важлива ефективна система логістики. Це включає планування, координацію, організацію та контроль всіх етапів транспортування, зберігання і доставки агропродовольчої продукції. Важливо встановити оптимальні маршрути, використовувати відповідні засоби транспорту і забезпечити належні умови зберігання, щоб продукція досягла споживачів вчасно і в належному стані.

Крім того, вираховування конкуренції на ринку є важливим аспектом формування пропозиції на агропродовольчої продукцію. Необхідно аналізувати конкурентний середовище, визначати свої конкурентні переваги і розробляти маркетингові стратегії, щоб залучити споживачів і забезпечити популярність своєї продукції. Взаємодія зі споживачами, врахування їхніх потреб і пропозицій також допомагають побудувати міцні стосунки і забезпечити стабільність попиту на агропродовольчої продукцію.

Остаточний етап формування пропозиції на агропродовольчу продукцію включає розподіл продукції на ринку через оптову торгівлю, роздрібну торгівлю, експорт та імпорт. Важливо встановити ефективну систему логістики, враховувати конкуренцію на ринку, розробляти маркетингові стратегії та взаємодіяти зі споживачами для досягнення успіху на ринку агропродовольчої продукції. На остаточному етапі формування пропозиції на агропродовольчу продукцію також важливо враховувати інші аспекти, що впливають на успішну реалізацію продукції. Один з них - це маркетингові стратегії. Виробники повинні ретельно вивчити цільовий ринок, визначити свою унікальну споживчу пропозицію та розробити ефективну маркетингову стратегію, щоб привернути увагу потенційних покупців. Це можуть бути такі стратегії, як цінова конкуренція, диференціація продукту, фокус на специфічній ніші ринку.

Важливим аспектом є також взаємодія зі споживачами. Слухати їхні потреби, думки та зворотній зв'язок допомагає покращити продукцію і задовольнити їхні вимоги. Встановлення довгострокових стосунків зі споживачами через програми лояльності, підтримка клієнтів та інші активності сприяють побудові довіри та популярності між споживачами.

При формуванні пропозиції на агропродукцію необхідно також враховувати рівень конкуренції на ринку. Дослідження ринку та аналіз конкурентів допоможуть визначити свої конкурентні переваги і розробити стратегію, яка дозволить виокремитись серед інших гравців. Важливо знати своїх конкурентів, їхні продукти, ціни, маркетингові підходи та реакції на зміни на ринку. Так, успішне формування пропозиції на агропродовольчу продукцію вимагає глибокого аналізу ринку в сучасних умовах розвитку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Ільїн В. Ю., Сахацький М. М. Інноваційна стратегія формування безпекової системи управління інноваційним розвитком агропродовольчої сфери в умовах діджиталізації. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 5 (252). С. 26–33.

УДК: 316.30

Карач Н.М.

к.філол.наук, старший викладач кафедри фундаментальних та спеціальних дисциплін Чортківського навчально-наукового інституту підприємництва і бізнесу

СОЦІАЛЬНІ НАУКИ У ЄВРОПРОСТОРІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СУСПІЛЬСТВО

В умовах сьогодення суспільство є осередком багатьох сфер діяльності людей, зокрема економічної, політичної, освітньої, духовної на інших. Джерелом

динамізму та творення культури формується особливий тип взаємодії людей та характерний стиль життя. Це зумовлено неперервним процесом розвитку суспільства, котрий охоплює весь світ.

Соціальні науки є дуже важливою складовою суспільного розвитку в нашій державі, а також в Європі. У країнах Європейського Союзу та за його межами здійснюється значна кількість досліджень у галузі соціальних наук, які допомагають вивчати різноманітні проблеми суспільства, а також розробляти ефективні стратегії у їх вирішенні. Соціальні науки включають широкий спектр дисциплін, які досліджують соціальні явища та проблеми в суспільстві, а також допомагають розв'язувати ці проблеми та відшуковують відповідні шляхи цього розв'язання. До найвідоміших і найпоширеніших соціальних наук в Європі належать соціологія, політичні науки, економіка, психологія, антропологія, історія, комунікація. Соціологія — служить основою для всіх соціальних наук, зокрема вивчає суспільство, його структуру, функціонування та зміни, які відбуваються. Політичні науки — досліджують політичну систему держави, влади, рухів, політичних інститутів. Економіка — аналізує економічні процеси ринку, фінансової та господарської систем. Психологія — вивчає поведінку та психологічні особливості людини, їх сприйняття світу, а також взаємозв'язок між людьми в колективі, в групі. Антропологія — вивчає взаємозв'язок людини і культури та їх розвиток, досліджує зв'язок людини з навколишнім світом. Історія — досліджує минуле, аналізує сьогодення, передбачає майбутнє. Комунікація — досліджує розвиток спілкування, засоби масової інформації та їх вплив на суспільство. Усі ці дисципліни мають велике значення для розвитку суспільства та розуміння соціальних явищ. Вони допомагають людині зрозуміти, як саме працює середовище, які проблеми в ньому існують та як їх можна вирішувати.

На основі досліджень в усіх цих галузях розробляються різноманітні соціальні програми, які допомагають взаємодіяти між собою. Окрім цього, соціальні науки у європросторі є важливим інструментом для розвитку громадянського суспільства та міжнародного співвиробництва. Адже на базі досліджень у соціальних науках формуються різноманітні громадські організації

та проєкти, що спрямовані на зміцнення демократії та розвитку міжнародного зв'язку.

Суспільство є продукт соціальний, тим самим можна сказати, що простір продукується певною соціальною структурою. Всередині неї можна виділити окремі елементи, що створюють актуальність сьогодення на цей простір, впливають на його формування та споживання.

Україна має досить глибокі зв'язки з європейською науковою спільнотою в галузі соціальних наук. Адже багато українських науковців приймають участь у міжнародних конференціях та програмах, спрямованих на розвиток соціальних наук в Європі. Українські студенти мають можливість навчатись та набувати досвід, вміння та практичні знання в європейських університетах, а також вагомим внеском є стажування у галузі соціальних наук. Окрім того, в Україні існує значна кількість інститутів та університетів, які займаються дослідженням соціальних проблем світу і роблять свій внесок у розвиток науки в соціальній галузі. Для прикладу можна звернути увагу на Всеукраїнський науковий центр "Інститут соціології", який займається фундаментальними дослідженнями в галузі соціології [1, с.19].

Розвиток соціальних наук в Україні та в Європі загалом є дуже важливим напрямом наукового дослідження суспільства. Адже за останні кілька десятиліть соціальні науки вже стали ключовим інструментом для аналізу різних соціальних явищ, проблем, конфліктів, зокрема таких, як бідність, глобалізація, політичні сутички і конфлікти та інші. Європейські країни вкладають значні кошти в дослідження соціальних питань для того, щоб зрозуміти та покращити життя людей у цивілізованому суспільстві.

Отже, підсумовуючи, можна сказати, що в умовах сьогодення соціальні науки відіграють важливу роль в економічному, політичному та соціальному житті суспільства. Сукупність процесів, що відбуваються, є об'єктом дослідження багатьох наук. Для соціології інтерес становить дослідження особливостей соціальних зв'язків людей та взаємодія між ними [3, с.98]. Обізнаність людства у соціальних науках є важливим інструментом для людей,

тому що вони забезпечують розуміння різних соціальних явищ та можуть допомогти знайти спосіб їх вирішення. Соціальні науки допомагають роздобути більш повну інформацію про ситуацію в країні, про політичні та економічні тенденції, а також можуть допомогти зрозуміти причини соціальних конфліктів, зрозуміти людську поведінку та взаємодію між людьми, що може бути корисним в різних ситуаціях, включаючи бізнес, політику та міжособистісні відносини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ворона.М.П. Інститут соціології НАН України/ Енциклопедія історії України: у 10 т. / Інститут історії України НАН України. Київ. Наукова думка, 2005. с. 645.
2. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології: від античності до початку ХХ ст. Київ. 1993. с. 132.
3. Нестеренко В. Г. Вступ до філософії: онтологія людини. Київ. 1995. с. 141.
4. Полторац В. А. Соціологія: основи соціології праці та управління. Київ. 1992. с. 231.

Коруц У.З.

к.ю.н., доцент,

начальник відділу міжнародних зв'язків

Західноукраїнський національний університет

ОГЛЯД ЗАКОНОДАВЧИХ ЗМІН ЩОДО ЗАБОРОНИ ПРОПАГАНДИ ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Початок війни у 2014 р. і повномасштабний наступ у 2022 р. актуалізував норми кримінального права щодо встановлення відповідальності за кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, а також за злочини проти основ національної безпеки України. Також було

«створено» нові склади злочинів, які криміналізували діяння, що вчинялися на території України.

Саме повномасштабна війна та запровадження воєнного стану зумовили введення до КК України цілої низки нових статей, якими передбачено відповідальність за такі дії як: колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України); пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України); незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2 КК України); несанкціоноване поширення інформації про направлення, переміщення зброї, озброєння та бойових припасів в Україну, рух, переміщення або розміщення Збройних Сил України чи інших утворених відповідно до законів України військових формувань, вчинене в умовах воєнного або надзвичайного стану (ст. 114-2 КК України) тощо.

Водночас було актуалізовано склади злочинів, які були закріплені в першій редакції Кодексу у 2001 р. і через напад країни-агресора почали активно застосовуватися. Зокрема, мова йде про ст. 436 КК України «Пропаганда війни».

Генеральна прокуратура України у своїх звітах відносить названий склад злочину до злочинів агресії та воєнних злочинів. Так, пропаганда війни займає третє по поширеності місце серед злочинів в цій групі. Всього в групі злочинів агресії та воєнних злочинів станом на 28.01.2023 р. зареєстровано 66 743 злочинів, з яких:

- 64 742 – порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК України);
- 66 – планування, підготовка або розв'язання та ведення агресивної війни (ст. 437 КК України);
- 45 – пропаганда війни (ст. 436 КК України);
- 1890 – інші склади злочинів [1].

В порівняльно-правовому аспекті зауважимо про злочини проти національної безпеки. Так, станом на 28.01.2023 р. органами досудового розслідування було зафіксовано 17 069 злочинів проти національної безпеки. З них: 9585 – посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України); 1977 – державна зрада (ст. 111 КК України); 4269 –

колабораційна діяльність (ст. 111-1 КК України); 442 – пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК України) тощо [2].

Враховуючи наведені дані, можемо констатувати надвелику кількість злочинів, однією з головних причин вчинення яких є повномасштабна війна РФ про України. На органи досудового розслідування і органи прокуратури покладається обов'язок здійснювати досудове розслідування вказаних злочинів і передавати обвинувальні акти до суду для встановлення винуватості або невинуватості особи.

Одним із злочинів, притягнення до відповідальності за який було актуалізовано за період воєнного стану є «пропаганда війни» (ст. 436 КК України).

Вчені зауважують, що такий злочин як пропаганда війни є найменш суспільно небезпечним, оскільки у санкції відповідної статті передбачено три альтернативних покарання, такі як виправні роботи на строк до двох років, арешт на строк до шести місяців, позбавлення волі на строк до трьох років [3].

В порівняльному аспекті звернемо увагу, що в Розділі XX КК України «Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку». Серед них містяться склади злочину, які передбачають і довічне позбавлення волі, зокрема, це такі як, ч. 2 ст. 438 «Порушення законів та звичаїв війни, якщо вони поєднані з умисним вбивством», ст. 442 «Геноцид», ст. 443 «Посягання на життя представника іноземної держави», ч. 3 ст. 447 «Найманство». Також відмітимо, що ст. 436 КК України не зазнавала жодних законодавчих змін із моменту прийняття чинного КК України і початок повномасштабної війни не став поштовхом до посилення санкції за пропаганду війни.

Хоча законодавець відносить пропаганду війни до кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку, науковці пропонують власне бачення. Зокрема, визначається система складів злочинів, які регламентують кримінальну відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність, а також територіальний устрій

держави. До них, окрім пропаганди війни, відносять і дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 109 КК України); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст. 110 КК України) тощо [4].

В історичному аспекті вчені звертають увагу на наступні нормативні акти і закріплення в них кримінальної відповідальності за пропаганду війни.

25 грудня 1958 р. був прийнятий «Закон про кримінальну відповідальність за державні злочини», в якому вперше законодавець диференціював відповідальність за публічні заклики до сепаратизму, встановивши кримінально-правову заборону пропаганди війни (ст. 71). Згодом у КК Української РСР 1960 р. чи не вперше простежується певна система норм, які регламентували кримінальну відповідальність за посягання на територіальну цілісність і недоторканність, а також територіальний устрій держави. Зокрема, відповідні склади злочинів були передбачені у Главі I Особливої частини КК, які належали до особливо небезпечних злочинів проти держави, а саме: державна зрада (ст. 56), дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст. 56-1), пропаганда війни (ст. 63), найманство (ст. 63-1) [5].

Як правило, під час пропаганди війни, можна було б припустити існування підбурювання до насильства, тому пропаганда війни повинна бути заборонена та переслідувана. Однак воєнна пропаганда також може приймати форму менш насильницьких способів, щоб зробити війну більш прийнятною для громадськості, не показуючи вбивства, руйнування чи біженців. Отже, застосування широкого підходу до визначення пропаганди війни має враховувати, що сьогодні громадськістю часто маніпулюють у певному напрямку спеціалісти зі зв'язків з громадськістю та компанії з дезінформації [6].

Особливо важливим є Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні», який визначає, що «можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України, а також вводиться

тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану...» [7]. Таким чином, в умовах воєнного стану право громадянина, закріплене у ст. 34 Конституції України, підлягає обмеженню.

В цьому аспекті також слід зробити посилання на ст. 28 Закону України «Про інформацію», відповідно до якої «інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини» [8].

Таким чином, в умовах воєнного стану підлягає обмеженню, серед іншого, збирання, зберігання, використання і поширення інформації, яка містить заклики до агресивної війни або до розв'язування воєнного конфлікту. Задля запобігання таким діям, на наше переконання, в КК України має бути закріплено зберігання матеріалів як форма об'єктивної сторони пропаганди війни.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ. URL: https://www.gp.gov.ua/?fbclid=IwAR3xm_18sFDO5JXv3KvcKLBBdDjdpBOFbsIi5xYDshHEDrbIUyKBlfoa8rE
- [2] Злочини вчинені в період повномасштабного вторгнення РФ. URL: https://www.gp.gov.ua/?fbclid=IwAR3xm_18sFDO5JXv3KvcKLBBdDjdpBOFbsIi5xYDshHEDrbIUyKBlfoa8rE
- [3] Олійник Х.В. Караність злочинів, які полягають у пропаганді, плануванні, підготовці, розв'язуванні та веденні агресивної війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 234-237, С. 236. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-7/58>

[4] Стиранка М.Б. Кримінально-правова характеристика сепаратизму в Україні: дис. канд.юрид.наук. Львів, 2020.264 с., С. 3.

[5] Стиранка М.Б. Кримінально-правова характеристика сепаратизму в Україні: дис. канд.юрид.наук. Львів, 2020, 264 с., С. 57-58.

[6] Propaganda for war and hatred and freedom of the media. Expert meeting organized by the Office of the OSCE Representative on Freedom of the Media, together with the German Chairmanship 12 February 2016. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/a/9/224781.pdf>

[7] Указ Президента України №64/2022 від 24.02.2022 р. «Про введення воєнного стану в Україні». URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

[8] Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

УДК 35.076

Кузь Т.В.

*аспірант третього року навчання,
викладач кафедри конституційного,
адміністративного та фінансового права
Західноукраїнський національний університет*

МЕХАНІЗМ ІНТЕГРАЦІЇ ПОСЛУГ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ АКТІВ ЦИВІЛЬНОГО СТАНУ ЧЕРЕЗ ЦЕНТРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Державна реєстрація актів цивільного стану (далі ДРАЦС) проводиться з метою офіційного підтвердження державою юридичних фактів народження, смерті, шлюбу, розірвання шлюбу та зміни імені. Відтак, адміністративні

послуги у цій сфері займають одне з найважливіших місць в системі адміністративних послуг, що в свою чергу вимагає від органів влади забезпечення їх доступності та високої якості надання всім суб'єктам звернення.

Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану» суб'єктами надання адміністративних послуг у сфері ДРАЦС визначає: центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері ДРАЦС; районні, районні у містах, міські, міськрайонні відділи державної реєстрації актів цивільного стану міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України (далі – відділи ДРАЦС); виконавчі органи сільських, селищних і міських [1].

Однак реформа в сфері децентралізації та реорганізація самих відділів ДРАЦС міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України вимагають інтеграції послуг ДРАЦС в центри надання адміністративних послуг (далі - ЦНАП) та делегування повноважень органам місцевого самоврядування (далі ОМС).

На сьогодні мають місце такі механізми організації надання послуг ДРАЦС через ЦНАП

1) у містах обласного значення – на основі узгодженого рішення між територіальним органом Міністерства юстиції України та органом місцевого самоврядування (далі – ОМС), що утворив ЦНАП. Перелік послуг визначається Міністерством юстиції.

2) в інших територіальних громадах – інтеграція наявних послуг (державна реєстрація народження фізичної особи та її походження, шлюбу, смерті) на підставі власного рішення. Важливо, щоб до цього такі повноваження вже здійснювалися ОМС. Якщо сільські, селищні, міські ради вже надавали раніше послуги ДРАЦС, то вони можуть це робити через ЦНАП, розмістивши там своїх секретарів чи спеціалістів з відповідними повноваженнями або ж можуть наділити цими повноваженнями адміністраторів ЦНАП. У випадку утворення ЦНАП як структурного підрозділу місцевої ради, в Положенні про

ЦНАП повинно бути вказано, що він є органом реєстрації. Також можливі випадки виконання повноважень з надання послуг ДРАЦС старостою. Тоді в відповідному Положенні також має бути зазначено, що він виконує обов'язки адміністратора та має право на здійснення реєстрації актів цивільного стану. [2]

Правилами державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затверджених наказом Мін'юсту від 18.10.2000 № 52/5 (далі – Правила ДРАЦС) [3] передбачається, що державна реєстрація актів цивільного стану, видача свідоцтв про державну реєстрацію актів цивільного стану повторно та витягів з Державного реєстру актів цивільного стану громадян може проводитися за заявою заявника шляхом звернення до ЦНАП.

Алгоритм дій адміністратора ЦНАП передбачено правилами ДРАЦС, а саме: адміністратор ЦНАП формує та реєструє відповідну заяву, встановлює особу заявника, перевіряє наявність всіх необхідних документів. У ЦНАП з використанням програмного забезпечення формується виписка, яка підписується заявником та вноситься адміністратором до системи. Документи в паперовому вигляді подаються до відділу ДРАЦС у день звернення, або не пізніше наступного робочого дня, якщо вони надходять у неробочий час відділу. Відділ ДРАЦС невідкладно обліковує заяву у відповідному журналі здійснюючи відмітку про те, що заява надійшла через ЦНАП.[4]

ЦНАП можуть видавати: свідоцтво про народження та витяг ДРАЦС про державну реєстрацію народження із зазначенням відомостей про батька відповідно до ч.1 с. 135 Сімейного кодексу України; свідоцтво про смерть та витяг ДРАЦС про смерть для отримання допомоги на поховання; висновок про надання дозволу на зміну імені; свідоцтво про державну реєстрацію акту цивільного стану зі змінами.

Стосовно інтеграції до ЦНАП ОМС ширшого переліку послуг ДРАЦС (крім реєстрації народження, шлюбу, смерті, які можуть надаватися ОМС самостійно) механізм узгодженого рішення наразі також є обов'язковим за аналогією з містами обласного значення.[2]

ЦНАП лише забезпечує передачу заяви та документів, необхідних для державної реєстрації актів цивільного стану, видачі свідоцтва про державну реєстрацію акта цивільного стану повторно та витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян, до відділу ДРАЦС в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці на розгляд та зберігання. Правилами ДРАЦС також передбачено, що видача відповідного свідоцтва, витягу з Державного реєстру актів цивільного стану громадян, видача свідоцтв повторно проводиться відділом ДРАЦС.

Отже, законодавець передбачив механізм інтеграції послуг ДРАЦС через ЦНАП. Однак на практиці надання послуг через ЦНАП є більш затратним в часовому еквіваленті, оскільки передбачає більш тривале очікування результату звернення. Можливим вирішенням цієї проблеми могло б бути розміщення відділів ДРАЦС в одному приміщенні з ЦНАП та надання доступу й підключення до Державного реєстру актів цивільного стану ЦНАП та ОМС.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про державну реєстрацію актів цивільного стану: Закон України від 01.07.2010 № 2398-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text> (Дата звернення 11.05. 2023)
2. Інформаційна записка щодо здійснення повноважень у сфері державної реєстрації актів цивільного стану (ДРАЦС) виконавчими органами міських та селищних рад у територіальних громадах, які є адміністративними центрами районів, механізмів інтеграції послуг у сфері ДРАЦС до ЦНАП, а також організації здійснення повноважень у цій сфері у старостинських округах ОТГ//Підготовлено в рамках Програми "U-LEAD з Європою". Київ, 2019. 15с. URL: <https://tsnap.ulead.org.ua/wp-content/uploads/2019/09/Rekomendatsiyi-DRATSS.pdf> (Дата звернення 11.05. 2023)
3. Про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів у сфері державної реєстрації актів цивільного стану затв. Наказом Міністерства юстиції

України від 29.08.2018 № 2825/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0979-18#Text> (Дата звернення 11.05. 2023)

4. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні затв. Наказом М-ва юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00#Text> (Дата звернення 11.05. 2023)

УДК 159.923.5:316.752

Лазарук А.Ф.

*аспірант спеціальності «Психологія»,
кафедра психології та соціальної роботи,
Західноукраїнський національний університет*

АКСІОПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

Важлива складова особистісного розвитку людини – її професійне самовизначення, що охоплює активний та свідомий пошук свого місця у світі, вироблення індивідуально-ціннісного ставлення до професійної діяльності, здійснення вчинку самовизначення та рефлексію усвідомленості професійного вибору. Хоча процес професійного самовизначення триває усе життя – від виникнення професійних намірів і аж до завершення трудової діяльності, – проте визначальним для цього є саме студентський вік, коли відбувається входження в професійну діяльність, набуття професійно важливих знань і вмінь, оволодіння професією загалом. Ефективність професійного самовизначення студентів тісно пов'язана зі змістовою наповненістю ціннісно-сміислової сфери, що є визначальною у проєктуванні власної життєвої та професійної стратегії. Відтак, актуальним є дослідження аксіопсихологічних чинників професійного самовизначення майбутніх фахівців, у т.ч. психологів.

Різні аспекти професійного самовизначення та розвитку ціннісно-сміслової сфери майбутніх психологів розглядали такі вчені, як Т. Антоненко [1], М. Корольчук [5], Є. Кучеренко [2], Л. Помиткіна [4], В. Рибалка [6], М. Савчин [7], Анатолій В. Фурман [9], Анатолій А. Фурман [8] та ін. Проте дослідження аксіопсихологічних чинників професійного самовизначення майбутніх психологів у процесі освітньо-професійної підготовки не проводилося.

Мета статті – обґрунтувати аксіопсихологічні чинники професійного самовизначення майбутніх психологів.

Прагнення до самовизначення й реалізації своїх можливостей є актуальним для кожної людини, а проблема самовизначення є предметом екзистенційної психології, де трактується переважно із суб'єктивних позицій. Категорія «самовизначення» вживається у науково-психологічній літературі в різних значеннях, зокрема як особистісне, соціальне, життєве, професійне, моральне, сімейне, соціальне, релігійне та ін. самовизначення. Важливо, що «людина, самовизначаючись щодо об'єктивно і суб'єктивно значущих аспектів дійсності, реалізує свою життєву перспективу, свободу вибору і творчість в соціокультурному середовищі» [2, с. 19].

З погляду В. Рибалки [6], самовизначення передбачає як визначення себе стосовно соціальних цінностей, так і власну активність людини, її свідому діяльність, спрямовану на реалізацію обраних цінностей. При цьому, стверджує Є. Кучеренко [2], самовизначення виступає як цілеспрямована багатостороння творча діяльність, що спрямовується на оволодіння різними сферами життєздійснення, ґрунтується на власній системі цінностей, ідеалів, ціннісних орієнтацій та охоплює процеси рефлексії і особистісного переживання. В. Корольчук [5] доводить, що важливим завданням на етапі самовизначення стає розв'язання протиріч між бажаним і можливим, між соціокультурними вимогами і власними інтересами («хочу», «можу», «маю»), між власними цілями і соціальними цінностями, між внутрішніми принципами і зовнішніми умовами. Л. Помиткіна [4] стверджує, що психологічні механізми самовизначення

вимагають узгодження внутрішніх умов і власних принципів, обраної мети та зовнішніх обставин її реалізації, а результатом виступає сформована програма дій і поведінки. Вказане актуалізує проблему професійного самовизначення студентів на етапі освітньо-професійної підготовки у закладі вищої освіти.

Професійне самовизначення – важливий етап життєвого самовизначення людини. Дослідження професійного самовизначення показує, що його характер та особливості залежать від віку, статі, здібностей, рівня інформованості, потреб, бажань, інтересів, мотивів молодшої людини [6]. В процесі професійного самовизначення визначається рівень соціальних претензій людини, які залежать від соціального статусу, матеріального забезпечення, престижності професії та ін. [1]. Важливо, що професійне самовизначення не завершується підготовкою до обраної професії. Це не одноразовий вибір професії, а тривалий процес самопізнання, формування професійних інтересів, професійних намірів, професійних ідеалів, професійної перспективи, що має відбуватися в оптиці вітакультурної методології і центруватися «на цінностях, цілях, формах, способах і засобах здійснення конкретної психологічної роботи будь-якого спрямування, змістовлення, якості та ефективності» [9, с. 9].

Професійне самовизначення актуалізується на етапі юнацького віку і в усій своїй гостроті постає в студентський період життєдіяльності, коли усвідомлюється і оцінюється правильність професійного вибору, осмислюється цінність обраної професії та прикладаються свідомі зусилля до оволодіння нею [8]. М. Савчин та Л. Василенко зазначають, що зрілість, формуючись у студентському віці, наділяє особистість здатністю розробляти життєві плани, самостійно приймати й реалізовувати рішення, бути активним учасником суспільного життя, усвідомлюючи особисту громадянську відповідальність за життєві вибори й особистісні цінності і будучи повноправним суб'єктом свого життя, реалізуючи конкретні його стратегії [7, с. 257-262]. Відомий вислів, що «ціннісні орієнтації складають ядро самовизначення», а головне для людини – «визначення себе відносно мети і цінностей» [7, с. 257].

Професійне самовизначення в студентському віці пов'язане не лише із вибором та здобуттям професії, воно впливає на майбутнє життя людини, її соціокультурний та духовний розвиток, самооцінку, визначає формування особистісних якостей. Саме тому професійне самовизначення та його реалізація у вигляді оволодіння професією слід визначити як *вчинок самовизначення*, що реалізується в ситуації відриву від сім'ї, в необхідності самотійно визначатися у власних життєвих цілях і цінностях та, здійснюючи свідомий вибір життєвого шляху, в результаті самовизначитись (відповісти собі на запитання «хто я?», «що хочу?», «що можу?») і на основі рефлексії практично пересвідчитись у правильності цих відповідей. При цьому, професійне самовизначення має в своїй основі ціннісно-смыслову систему людини, відтак процес професійного вибору, освітньо-професійної підготовки, професійної самореалізації та професійної рефлексії в ідеалі повинні визначатися домінуючими життєвими цінностями і сенсами.

Слід враховувати, що вплив ціннісно-смыислової сфери на професійне становлення майбутнього психолога пов'язаний із духовними цінностями. Якщо студент підходить до майбутньої професії лише з прагматичних позицій, цінністю для нього стає не насолода від діяльності, не самореалізація в праці, а перш за все матеріальна вигода й престижність професії [8]. Повністю протилежним є аксіопсихологічний аспект професійного самовизначення, який характеризується ціннісним мотивом вибору професії психолога. Здобута професія при цьому стає ціннісно-значущою, сенсотвірною, вона забезпечує самоактуалізацію та духовний розвиток, можливість реалізувати й удосконалювати себе як індивіда, особистість, індивідуальність та Універсум. Цінності, даючи змогу визначити значущість професійної діяльності, є орієнтиром у саморозвитку, самовдосконаленні і самовизначенні молодій людини, забезпечують моральну сталість і готовність до найскладніших і найважчих моментів майбутньої професійної діяльності на основі усвідомлення її особистого сенсу і суспільної значущості.

Отже, людина, самовизначаючись щодо об'єктивно і суб'єктивно значущих аспектів дійсності, реалізує свою життєву перспективу, свободу вибору і творчість в соціокультурному середовищі. Професійне самовизначення має ціннісно-сміслову природу, відтак процес професійного вибору, освітньо-професійної підготовки, професійної самореалізації та професійної рефлексії в ідеалі повинні визначатися домінуючими життєвими цінностями і сенсами. Важливо, що проблема професійного самовизначення актуалізується в студентському віці, коли молода людина усвідомлює і оцінює правильність професійного вибору, осмислює цінність обраної професії та прикладає свідомі зусилля до оволодіння нею. Врахування аксіопсихологічного аспекту професійного самовизначення забезпечує подальшу самоактуалізацію та духовний розвиток майбутніх психологів, можливість реалізувати й удосконалювати себе як індивіда, особистість, індивідуальність та Універсум.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Антоненко Т.Л. Становлення ціннісно-сміслової сфери особистості майбутнього фахівця : монографія. Київ : Педагогічна думка, 2018. 412 с.
2. Кучеренко Є.В. Розвиток професійного самовизначення майбутніх психологів : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.07. Київ, 2011. 254 с.
3. Лазарук А. Цінності людини у науково-психологічному осмисленні. *Психологія і суспільство*. 2003. № 2. С. 19-37.
4. Помиткіна Л.В. Психологія прийняття особистістю стратегічних життєвих рішень: монографія. Київ : Кафедра, 2013. 381 с.
5. Психологія професійного самовизначення особистості : монографія / М.С. Корольчук, Ю.В. Дроздова, В.М. Корольчук, В.І. Осьодло, А.М. Сипливий ; за заг. ред. М.С. Корольчука. Київ : КНТЕУ, 2018. 280 с.
6. Рибалка В.В. Психологія професійного самовизначення. Київ : Деміург, 2004. 224 с.
7. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академія, 2021. 376 с.

8. Фурман А.А. Ціннісно-орієнтаційні чинники особистісного розвитку майбутніх психологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Одеса, 2009. 22 с.
9. Фурман А. В. Сучасні тенденції розвитку сфери психології в оптиці вітакультурної методології. *Психологія і суспільство*. 2021. № 2. С. 6-15.

УДК 328

Левицька А.А.

*студентка 2 курсу, факультету прокуратури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

ПРИЧИНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ДВОПАЛАТНИХ ПАРЛАМЕНТІВ В УНІТАРНИХ ДЕРЖАВАХ

Одним з основних принципів демократії в країні є влада народу, яка може бути реалізована шляхом безпосереднього волевиявлення, такого як референдум або плебісцит, або через обраних представників. Важливе місце в цій системі займає парламент, який діє в усіх сучасних демократичних країнах, хоча його структура, методи представництва та повноваження можуть різнитись. Головним правилом при формуванні парламенту є вибір його інституціональної структури, такої як однопалатний (унікамеральний) або двопалатний (бікамеральний) або навіть більше палат (історично, зараз не застосовується).

Парламенти античних часів, зокрема бікамеральні парламенти, стали прототипом сучасних парламентів. Однак з розвитком парламентаризму країни вдосконалювали цю структуру, враховуючи свій історичний досвід, традиції та вимоги сучасності. Сьогодні бікамералізм поширений в країнах з різними системами правління та територіальним устроєм. Країни з федеративним устроєм часто мають сталий погляд на вибір структури парламенту, тоді як унітарні держави, що мають досвід як унікамералізму, так і бікамералізму, стали

перед вибором. В останні десятиліття ХХ століття відзначається тенденцією зростання кількості бікамеральних парламентів, але паралельно спостерігаються випадки переходу від бікамералізму до унікамералізму (наприклад, в Данії та Швеції).

Тенденція щодо двопалатності не є домінуючою у сучасних парламентах по всьому світу, тому однопалатність не можна розглядати як відхилення від загального правила. В цьому контексті слід говорити про врахування фактора політико-правової "доцільності" при визначенні моделі організації парламенту, а також впливу політико-правових традицій в кожній конкретній державі.

Однією з більш поширених теорій класифікації зв'язку форми держави з організацією парламенту є встановлення залежності між формою державного устрою і структурою парламенту. Згідно з цією теорією, федеративній державі відповідає двопалатна модель парламенту, тоді як унітарній державі – однопалатна. Вважається, що у більшості федеративних держав двопалатний парламент є практично обов'язковою ознакою. Ця залежність між федеративним устроєм та двопалатними парламентами пояснюється бажанням поєднати в одному представницькому органі загальнонаціональні інтереси та інтереси суб'єктів федерації, або забезпечити подвійну участь народного представництва, що є характерним для федерацій.

Багато країн, такі як Велика Британія, Франція, Італія, Іспанія, Норвегія, Польща та інші, які запровадили на конституційному рівні унітарну форму правління, мають двопалатні парламенти. Використання світової практики парламентаризму з досвіду цих країн є особливо важливим у сучасних умовах в Україні, оскільки часто використовується аргумент про несумісність унітарної форми державного устрою з двопалатністю, який згадував Березюк О. [1, 24-25]. Отже, введення двопалатної системи в Україні може бути доцільним і це не буде суперечити принципам унітаризму, оскільки несумісність унітарної форми державного устрою з двопалатністю суперечить політико-правовій практиці зарубіжних країн.

У вітчизняних науковців існують різноманітні погляди на проблему структури парламенту, які враховують українські реалії. Наприклад, О. Святоцький та В. Чушенко серед переваг двопалатного парламенту називають такі: а) така структура сприяє взаємоконтролю та співпраці між палатами, що зміцнює відповідальність депутатів, створює умови для обговорення законопроектів на науковій, матеріальній та фінансовій основі; б) двопалатний парламент більше відповідає вимогам професійного представництва; в) така структура парламенту допомагає запобігати конфліктам між парламентом та виконавчою владою (урядом) і сприяє раціональному вирішенню розбіжностей між ними; г) поділ на дві палати може гарантувати меншу «авторитарність» парламенту; ґ) двопалатний парламент відображає не лише загальнонародні інтереси, але й виступає як орган територіального представництва, який представляє інтереси місцевого самоврядування, формується на основі рівного представництва, включаючи виборчі колегії, депутатів органів місцевих самоврядування, представників регіональних структур політичних партій та інших громадських об'єднань [2, 12-20].

Противники впровадження двопалатних парламентів часто висувають аргумент, який на перший погляд має технічний або юридичний характер – співвідношення між двома палатами. У деяких випадках принцип рівності палат не завжди працює в двопалатних системах, що призводить до того, що одна палата стає сильнішою за іншу. Це може призвести до зайвого дублікату більш сильної палати (тобто палати матимуть однаковий статус), або зробити одну з палат зайвою. Ці проблеми можуть виникнути внаслідок політичних або соціально-економічних змін і спричинити політичну кризу.

Опоненти двопалатних парламентів, намагаючись аргументувати свою позицію, зазвичай вказують на технічні або спеціально-юридичні аспекти, зокрема на співвідношення між двома палатами. Вони стверджують, що в таких парламентах не завжди дотримується принцип рівності палат, що може призвести до того, що одна палата стає сильнішою за іншу. Це може призвести до непотрібного дублювання функцій або непотрібності однієї з палат. Навіть у

випадку, коли обидві палати мають однакову силу, можуть виникнути проблеми, так як їх конституційна рівність може стати джерелом політичної кризи. Проте варто відзначити, що парламенти виконують не тільки законодавчі функції, а також мають інші функції, такі як установчі та контрольні, що робить їх багатофункціональними.

Питання організації структури парламентів в сучасних державах має виключно теоретичний інтерес, оскільки ймовірність вирішення проблем підвищення ефективності парламентської діяльності шляхом зміни їх структури є важкодосяжною.

Досвід України є підтвердженням цієї тези, оскільки об'єктом критики процесу функціонування Верховної Ради України була низька ефективність, тобто, незважаючи на велику кількість прийнятих законів, більшість з них стосується змін і доповнень до вже чинних законів та ратифікації міжнародних договорів, а не розв'язання основних проблем. Але при цьому факт переходу від однопалатного до двопалатного парламенту майже ніколи не висувався як спосіб, що міг би дати змогу вирішити цю проблему

Україна пройшла специфічний шлях щодо визначення своєї парламентської структури після референдуму 2000 року. Цей шлях, як зазначає Ю. Шемшученко, був визнаний як чітка перспектива введення двопалатного парламенту, але незалежність та єдине джерело влади в Україні, як наслідок цього референдуму, були суттєво підірвані [3, 12-13].

Таким чином, запровадження бікамерального парламенту в Україні і досі залишається відкритим питанням. Вважаємо, що зважаючи на нестабільну військову ситуацію у країні, цей крок є не досить доречним, оскільки вплив подій може болісно вплинути на такий процес реформування, що у свою чергу відобразиться на некоректному запровадженні двопалатного парламенту. Більш того, в умовах воєнного стану подібні зміни є неможливими, оскільки потребуватимуть суттєвого перегляду Конституції України. Водночас вважаємо, що після перемоги подібна реформа має бути впроваджена в Україні, зважаючи на досвід інших унітарних західноєвропейських країн.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Березюк О. Однопалатний парламент: недолік чи перевага // Право України. – 1997. — № 3. — С. 72.
2. Святоцький О., Чушенко В. Питання теорії і практики конституціоналізму в Україні // Право України. — 1998. — № 2. — С. 20.
3. Шемшученко Ю. Конституція України і права людини // Право України. — 2001. — № 8. — С. 13

УДК 004.738

Мартинець Олег,
*аспірант спеціальності 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
Західноукраїнський національний університет*

ІНФОРМАЦІЙНА ФУНКЦІЯ БІБЛІОТЕКИ В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ БІБЛІОТЕЧНОЇ СПРАВИ

Питання про функції бібліотеки – одне з найбільш фундаментальних і значущих у теорії бібліотечної справи. Бібліотека – установа поліфункціональна. За тисячі років свого існування вона виконувала і виконує такі соціальні функції, як меморіальна, просвітницька, культурна, ідеологічна, комунікативна, соціалізуюча, дозвіллева, освітня, інформаційна та ін.

Відомо, що розвиток (переважання / згасання) тієї чи іншої функції бібліотеки залежить від економічних, політичних умов у країні, рівня розвитку науки, техніки та технологій. Не виключенням є й інформаційна функція бібліотеки.

Можна констатувати, що протягом багатьох століть, аж до появи повнотекстових електронних бібліотек у 1990-х рр., модель фонду бібліотеки

було організовано, використовуючи терміни інформаційно-пошукових систем, лише за двоконтурним принципом. Вона (модель фонду) включала: власне фонд і традиційний довідково-пошуковий апарат (ДСПА) або електронний ДПА, у складі якого були: електронний каталог (ЕК), бібліографічні бази даних (БД), БД за видами документів (напр.: патентів, авторефератів дисертацій) і систему взаємодії з основними бібліотеками та інформаційними центрами, де зберігалися першоджерела [4].

Таким чином, існував певний часовий розрив між отриманням бібліографічної інформації та першоджерела. І в цій системі бібліотеки активно розвивали інформаційну діяльність, допомагаючи читачам і користувачам орієнтуватися в інформаційних потоках, долати суперечності між обсягом інформації та фізичними можливостями людини сприймати її. Крім того, у нашій країні через зміну структури Державної системи науково-технічної інформації (ДСНТІ) стався перерозподіл ролей між її ланками, що беруть участь у створенні та поширенні інформації [3].

У ситуації, що склалася, наукові бібліотеки почали виконувати функції інформаційних центрів, доповнюючи спектр традиційних видів бібліотечно-бібліографічної та інформаційної діяльності (наприклад, генерувати БД). Сьогодні вже стало аксіомою, що інформаційна функція бібліотеки є однією з її найважливіших соціальних функцій. Найважливіші події початку ХХІ ст. – поява повнотекстової електронної інформації, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) і поширення інтернету – призвели до трансформації складу і структури бібліотечних фондів, і як наслідок – до зміни технології інформаційного обслуговування в бібліотеках. Можливість миттєвого віддаленого доступу до повнотекстових ресурсів, насамперед – наукових журналів, патентів, дисертацій та авторефератів – фактично ліквідувала часовий розрив в отриманні цієї істотної частини першоджерел. Багато провідних фахівців стали вважати, що в цих умовах основне завдання бібліотек – створення для користувачів навігаторів по світових інформаційних ресурсах.

Практичний досвід наукових бібліотек, здебільшого великих академічних і вузівських, свідчив про те, що акценти в роботі робили на організації доступу до повнотекстових БД.

Нині особливо гостро стоїть питання виживання бібліотек в умовах, коли розвивається електронний інформаційний бізнес, з'являються нові потужні інтернет-системи (Amazon, Google, YouTube тощо), які гіпотетично можуть витіснити бібліотеки з поля інформаційних послуг.

Отже, у ситуації, що склалася, необхідний ретельний аналіз сучасного стану інформаційної діяльності бібліотеки для визначення перспектив її розвитку. Крім того, надзвичайно актуальним стає дослідження системного використання бібліотеками інформаційно-комунікаційних технологій, що бурхливо розвиваються, для реалізації інформаційної функції.

Аналіз сучасного співвідношення традиційних, електронних і комбінованих інформаційних послуг у бібліотеках дає змогу говорити про поступовий перехід видів інформаційної діяльності у віртуальну площину, тобто про реалізацію комунікації між читачем і бібліотекою через електронне середовище [2].

Інформаційна функція сучасної бібліотеки полягає у задоволенні інформаційних потреб користувачів на основі різних видів інформаційної діяльності з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, суттю яких є інтелектуальне опрацювання та надання інформації.

Одна із сучасних концепцій інформаційно-бібліотечного обслуговування базується на ідеї забезпечення будь-якого користувача, де б він не перебував, будь-яким відкритим документом, де б він не зберігався. Реалізація такого підходу може забезпечити стійкість і виживання бібліотек в умовах, коли розвивається електронний інформаційний бізнес, з'являються потужні інтернет-системи, що гіпотетично можуть витіснити бібліотеки з поля інформаційних послуг, оскільки сучасні споживачі інформаційно-документальних послуг здебільшого надають перевагу отриманню їх по електронних каналах в електронному форматі, а не друкованому [1].

Перспектива розвитку інформаційної функції бібліотеки пов'язана із системним використанням, перманентною адаптацією та впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, що з'являються знову, для реалізації всіх видів інформаційної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Електронні бібліотечні інформаційні системи наукових і навчальних закладів: монографія / Спирін О.М., Іванова С.М., Новицький О.В. та ін. К.: Педагогічна думка, 2012. 176 с.

2. Желай О. П. Розвиток вітчизняного бібліотечного електронного сервісу: автореф. дис. ... канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03 / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. Київ, 2018. 21 с.

3. Івашкевич О. **Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи.** *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія.* 2021. № 2. С. 50-56.

4. Наукові праці Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського. Вип. 5. Організація і методика створення корпоративних інформаційних ресурсів для освітянської галузі України: зб. наук. пр. / НАПН України, Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського; [наук. ред.: Т. В. Добко, І. Г. Лобановська; редкол.: Л. Д. Березівська (голова), С. М. Зозуля (заст. голови), Т. В. Філімонова, Л. І. Страйгородська, Л. І. Самчук]. Київ, 2016. 181 с.

Медвідь Роман,
*аспірант спеціальності 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
Західноукраїнський національний університет*

КОМПЕТЕНТНІСТЬ БІБЛІОТЕКАРЯ У КУЛЬТУРНО-ДОЗВІЛЛЄВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ

Творча ініціатива реалізується в усіх видах і формах діяльності бібліотек, зокрема в культурно-дозвіллевій. В умовах зростаючої конкуренції бібліотек з іншими культурно-дозвіллевими установами, зростанням можливостей, що надаються мережею Інтернет, великого значення набуває боротьба за читача/користувача. Бібліотека використовує свої переваги як загальнодоступний соціальний інститут, що ініціює культурний розвиток особистості. У цьому контексті потребують вивчення особливі якості, як природні, так і набуті бібліотекарем у процесі професійної освіти та практичної роботи, для участі в типових формах бібліотечних культурно-дозвіллевих програм, оскільки він виступає в ролях і сценариста, і режисера, і виконавця. Затребувані такі здібності як оригінальність мислення, художній смак, фантазування, артистизм тощо. Поставлений голос, розвинена мова, природні і невимушені жести, хороша пам'ять, висока комунікативна культура та ін. є складовою частиною професійних умінь бібліотечного фахівця [2].

Бібліотекаря, який володіє цими якостями, легше налагодити взаємини як з індивідуальними читачами, так і з групами користувачів, представниками місцевих органів влади та управління, закладів культури, спонсорами, благодійниками, а також інформувати широкі верстви населення про діяльність бібліотеки, поширювати в суспільстві позитивні думки, оцінки та судження читачів, фахівців, відомих письменників, науковців тощо, тобто діяти в різних комунікативних середовищах [1].

У вивченні та описі досвіду бібліотечних фахівців така якість як артистизм тривалий час не вловлювалася, перебувала поза увагою дослідників, у кращому разі відзначалася якістю, притаманною окремому конкретному бібліотекарю. Тим часом, для бібліотечно-інформаційної діяльності артистичні здібності та навички необхідні насамперед у масовій роботі. Масова робота з її інноваціями, нестандартними бібліотечними заходами є домінантою в культурно-дозвілєвій діяльності бібліотек. Але як показує досвід, не кожен фахівець із вищою освітою здатний до такого роду діяльності, не компетентний у питаннях планування, організації та виконання культурно-дозвілєвих програм, самопрезентації в них.

Компетентність бібліотекаря в культурно-дозвілєвій діяльності є ключовою інтегральною характеристикою, що об'єднує індивідуально-психологічні якості та готовність до культурно-дозвілєвої діяльності в результаті оволодіння знаннями, уміннями, навичками, здібностями, цінностями, необхідними для самостійного розв'язання професійних завдань у даній галузі.

Структура компетентності бібліотекаря в культурно-дозвілєвій діяльності складається з таких змістових компонентів:

- індивідуально-психологічні (психофізіологічний, емоційно-смісловий, художньо-естетичний);
  - когнітивні (знання, уміння, навички, здібності, цінності);
  - рефлексивні (самооцінка, самоаналіз, корекція, професійної діяльності);
  - діяльнісні (проєктування та виконання навчально-пізнавальних і професійних завдань);
  - комунікативні (самопрезентація, медіакомунікації та макрокомунікації)
- [1].

Компонентну основу компетентності бібліотекаря в культурно-дозвілєвій діяльності становить артистична компетенція, як особистісно-професійна категорія, що об'єднує: риси особистості фахівця, її своєрідність; сукупність професійних прийомів, технік, підпорядкованих законам творчості;

взаємопов'язаних властивостей (психофізичної, емоційно-сміслової, художньо-естетичної).

Умовою вдосконалення бібліотечної культурно-дозвіллевої діяльності є формування компетентності фахівця в даному освітньому середовищі та бібліотечному середовищі на базі традиційних та інноваційних навчальних технологій; упровадження в бібліотечну формальну та неформальну освіту спеціальних курсів фахової підготовки, що розвивають індивідуальні задатки та здібності особистості фахівця [3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібліотека: місце традицій, простір інновацій: матеріали круглого столу, присвяч. 55-річчю наук. б-ки Київ. нац. ун-ту культури і мистецтв, Київ, 30 листоп. 2018 р. / М-во культури України, Київ. нац. ун-т культури и мистецтв, наук. б-ка. Київ : Вид. центр КНУКіМ, 2018. 158 с.

2. Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі: матеріали наук.-практ. інтернет-конф., м. Харків, 5–12 жовт. 2015 р. [редкол.: І. В. Киричок, Т. Б. Павленко, Н. Д. Гаєва]. Харків: ХНМУ, 2015. 196 с.

3. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. URL: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/1330>

Міщук Є.В.

*к. е. н., доцент, доцент кафедри обліку, оподаткування,
публічного управління та адміністрування
Криворізький національний університет*

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ В ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБАХ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Євроінтеграційні процеси передбачають глибоку трансформацію економіки та юридичної системи країни, що потребує змін у підходах до управління державними фінансами та залученням інвестицій. При цьому, публічні служби, такі як міністерства, відомства, агентства та інші державні органи, відіграють ключову роль у забезпеченні успішності євроінтеграційних процесів. Адже вони забезпечують реалізацію та контроль за різноманітними програмами та проєктами, які спрямовані на досягнення європейських стандартів та регуляторних вимог. Водночас, у зв'язку зі складністю та масштабністю євроінтеграційних процесів, а також необхідністю забезпечення ефективного використання державних ресурсів, публічні служби повинні володіти компетентностями з економічного аналізу. Це включає в себе здатність аналізувати та прогнозувати економічні показники, оцінювати ефективність проєктів та програм, здійснювати моніторинг і контроль за використанням бюджетних коштів.

Основною особливістю економічного аналізу в публічних службах з урахуванням євроінтеграційних процесів є потреба у врахуванні європейських стандартів та регуляторних вимог. При цьому, економічний аналіз повинен базуватися на міжнародних стандартах та методологіях, які встановлені в рамках європейської інтеграції. Оскільки євроінтеграційні процеси вимагають значних фінансових витрат, економічний аналіз повинен оцінювати їх ефективність. Іншою важливою особливістю євроінтеграційного економічного аналізу є потреба в забезпеченні відкритості та прозорості у відносинах з інвесторами та

громадськістю. У зв'язку з цим, економічний аналіз повинен бути заснований на якісних та достовірних даних, які можуть бути легко доступні та зрозумілі широкому загалу. Крім цього, економічний аналіз має бути спрямований на відповідність європейським стандартам щодо розвитку інфраструктури, виробництва, торгівлі та інших економічних процесів.

Європейські стандарти впливають на специфіку економічного аналізу у публічних службах на кількох рівнях: наявність відповідних показників для оцінювання та порогові значення, що відповідають європейській практиці, зокрема:

1. Вимоги до якості продуктів та послуг: Європейські стандарти встановлюють технічні вимоги до продуктів та послуг, які закупаються у публічних службах. При проведенні економічного аналізу необхідно враховувати відповідність закупованих продуктів та послуг цим стандартам.

2. Процедури закупівель: Європейські директиви визначають правила проведення процедур закупівель. У рамках економічного аналізу необхідно враховувати відповідність процедур закупівель цим директивам.

3. Вимоги до якості навчання: У сфері освіти використовуються європейські стандарти якості навчання. Економічний аналіз в цій сфері повинен враховувати, наскільки персонал публічних служб України відповідає цим стандартам.

4. Вимоги до екології, управління відходами та багато інших показників в охороні навколишнього середовища. Економічний аналіз в цій сфері повинен враховувати відповідність цих вимог.

Отже, економічний аналіз в публічних службах з урахуванням євроінтеграційних процесів має бути гнучким та адаптованим до змінних умов, що виникають під час інтеграції у європейський економічний простір. Такий аналіз дозволяє державам забезпечити стійкий та сталий розвиток, що є ключовим фактором для досягнення успіху в економічній сфері та інтеграції в європейське співтовариство.

Нагурний В. М.

*аспірант кафедри глобальної економіки
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Розвиток аграрного сектору в умовах євроінтеграції є важливим завданням для багатьох країн, оскільки він сприяє підвищенню продуктивності, конкурентоспроможності та сталому розвитку сільськогосподарського сектору. Євроінтеграція відкриває нові можливості для аграрного бізнесу, але вимагає впровадження ряду змін та адаптації до стандартів Європейського Союзу.

Одним з ключових аспектів розвитку аграрного сектору в умовах євроінтеграції є модернізація сільськогосподарської інфраструктури та впровадження сучасних технологій. Це включає оновлення обладнання, механізмів та інфраструктури, а також використання інформаційних технологій для управління сільським господарством, моніторингу врожайності та оптимізації виробничих процесів. Для забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору на міжнародному ринку важливо забезпечити високу якість сільськогосподарської продукції. Це означає впровадження стандартів безпеки харчових продуктів, які вимагаються в Європейському Союзі, а також дотримання екологічних та соціальних стандартів. Розвиток органічного сільського господарства та зеленої енергетики також можуть стати важливими напрямками розвитку аграрного сектору.

Вступ до Європейського Союзу дає можливість використовувати комунітарний механізм для вирішення проблем розвитку сільського господарства, створює необхідні умови для підвищення ефекту від інтеграційних заходів та стимулює економічне зростання. Однак при цьому було би помилковим стверджувати, що вигоди від інтеграції є негайними й отримуються автоматично всіма країнами без винятку. Узагальнення основних здобутків і

втрат країн ЦСЄ внаслідок впливу на них САП ЄС дало змогу виокремити найважливіші кроки у напрямку євроінтеграції для сільського господарства України. Яким би суперечливим не був досвід країн останніх двох хвиль розширення ЄС, відмінностей та проблем у розвитку вітчизняного аграрного сектору є не більше, ніж у кожній окремо взятій країні цього об'єднання. Мета аграрної європейської інтеграції полягає в об'єднанні аграрних потенціалів країн-членів (насамперед їх аграрних ринків й суб'єктів господарювання) з наступною модернізацією сільського господарства та забезпечення економічної ефективності завдяки солідарній відповідальності за кінцеві результати на всіх стадіях аграрного співробітництва і спільній зацікавленості учасників інтеграційного процесу у високому рівні продовольчої безпеки країн-учасниць об'єднання. Виділяють базові принципи процесу європейської інтеграції в аграрному секторі, а саме: 1) продовольчої безпеки та сталості розвитку; 2) ефективності і конкурентоспроможності; 3) єдності цільової та ціннісної раціональності поведінки учасників, що використовуються країнами-інтеграторами з огляду на існуючі природно-біологічні й соціально-економічні умови функціонування галузі сільського господарства [3; 4, с. 595–603]. Сучасні принципи європейської інтеграції в аграрному секторі економіки являють собою органічну систему та додають визначеності щодо забезпечення стійкості його розвитку, дозволяють виконати конкретні завдання галузі у певний період часу, сприяють створенню конкурентного середовища, враховуючи взаємозв'язок екзогенних і ендогенних факторів.

Тому необхідна гармонізація стандартів якості та безпеки агропродовольчої продукції до вимог СОТ і законодавства ЄС.

Для вітчизняного сільськогосподарського товаровиробника гармонізовані стандарти – це єдиний шлях витримати конкуренцію на зовнішньому ринку. Проведені дослідження констатують низький рівень системи управління якістю агропродовольчої продукції та дають змогу виявити основні причини такої ситуації. Найважливішими слід визнати такі: існування бар'єрів технічного характеру; невизначеність підходів до стратегічного управління системою

управління якістю і забезпечення відповідними методиками процесів підвищення безпеки агропродовольчої продукції. Вирішення окреслених проблем ускладнюється внаслідок функціонування в Україні складної, непрозорої, трирівневої системи стандартизації. Для того, щоб вони набули конкретних підстав для впровадження, необхідна координація дій зацікавлених учасників цього процесу, посилення державного нагляду і контролю по всьому продовольчому ланцюгу; екологізація аграрного виробництва.

Таким чином, ігнорування екологічного фактора в аграрних реформах призвело до порушення паритету економічних, соціальних та екологічних інтересів, які взяті за основу стратегії сталого розвитку. Порівняно з ЄС екологічне сільське господарство не набуло належної популяризації в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 р., № 2818-VI Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>.

2. Зінчук Т. О. Продовольча безпека в умовах євроінтеграційного курсу України: внутрішні та зовнішні прояви. Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. праць. Дніпропетровськ: ДНУ, 2007. Вип. 225, Т. III. С. 595–603.

3. Стоянова-Коваль С. С. Інституціональна трансформація аграрної економіки України. Вісник Сумського національного аграрного університету. 2016. № 8 (69). С. 31–36. – (Серія «Економіка та менеджмент»).

4. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Ільїн В. Ю., Сахацький М. М. Інноваційна стратегія формування безпекової системи управління інноваційним розвитком агропродовольчої сфери в умовах діджиталізації. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 5 (252). С. 26–33.

5. Vdovenko N.M., Korobova N.M. Methods of state regulation of agricultural sector in terms of the orientation of the economy to safety and quality standards. Wspolraca Europejska. 2015. № 3 (3). Vol. 3. С. 68–80.

6. Вдовенко Н. М., Наконечна К. В. Особливості структурних змін в економіці України. Економіка АПК. 2018. № 9. С. 56–61.

7. Myers S. S. et al. Climate change and global food systems: potential impacts on food security and undernutrition. Annu. Rev. Public Health 38. P. 259–277. 2017.

Ногас Назар Ігорович

*викладач кафедри міжнародного
права та міграційної політики ЗУНУ*

УКРАЇНА ЯК СУБ'ЄКТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Становлення України як суб'єкта міжнародних відносин є складним і довготривалим процесом. На сучасному етапі відбувається пошук оптимальних та прийнятних концептуальних підходів до зовнішньої політики країни. Тому актуальним є дослідження особливостей української зовнішньої політики як складової частини міжнародно-правових зв'язків.

Український народ має давню історію відносин з іншими державами і народами – з часів Київської Русі. Відомо, що зовнішньополітична діяльність України під час її перебування в складі СРСР була обмежена, оскільки права союзних республік на здійснення відносин з іншими державами були передані загальносоюзним зовнішньополітичним органам. На початку існування СРСР Україна мала певні можливості впливати на формування зовнішньополітичного курсу Союзу, але з 30-х років, коли Радянський Союз фактично перетворився на державу з надцентралізованою владою, Україна, як і інші союзні республіки, була їх позбавлена[2]. Але і в цих умовах вона приймала участь у створенні ООН, розвивала економічні й культурні відносини з країнами світу.

Після розпаду СРСР відбулася перебудова системи міжнародних відносин. Значного послаблення зазнали більшість країн колишнього Союзу, відбулася

девальвація їх ролі в цих відносинах. Це суттєво позначилося на скороченні поточних і потенційних можливостей республік впливати на розвиток міжнародних відносин. Як молода незалежна держава, Україна прагне чітко визначитися в новому для себе геополітичному оточенні. І цілком зрозуміло, що така держава орієнтується саме на Європу. Цінності розвитку науки, освіти, релігії, мистецтва в Україні нерозривно пов'язані з розвитком європейської культурної традиції. До стратегічних інтересів нашої держави належать: необхідність технологічної модернізації виробництва, залучення іноземних інвестицій, відновлення як національних економік, так і зовнішньоекономічних зв'язків, а також налагодження системи міжнародного співробітництва. Передусім, йдеться про розвиток торгово-економічних зв'язків, пошук перспективних ринків збуту[3].

Розпочинаючи зовнішньополітичну діяльність, Україна ставила перед собою амбітні завдання щодо розширення участі в європейському регіональному співробітництві, членства і співпраці в універсальних світових міжнародних організаціях. У контексті цих завдань та їх реалізації за добу Незалежності, на думку відомого українського дипломата й науковця А. Зленка, зовнішню політику України можна поділити на такі умовні етапи: 1990–1991 роки – підготовчий період становлення суб'єктності України в міжнародних відносинах; 1992–1994 – інституційне, кадрове та концептуальне становлення зовнішньої політики і дипломатичної служби України в системі міжнародних відносин; 1995–1996 – закріплення ролі України в системі міжнародних відносин; 1997–2000 – визначення стратегічного зовнішньополітичного курсу та робота над утворенням України як реального лідера; 2004–2008 – розгортання стратегії європейської та євроатлантичної інтеграції України, вплив внутрішньополітичних процесів на міжнародні позиції України, 2014–2022 – період постійного збройного конфлікту на території України та його ескалація в повномасштабну війну з Російською Федерацією[1].

Міжнародні відносини України з 2014 року визначаються традиційним розподілом компетенції у зовнішній політиці країни. У стратегічних сферах були

встановлені конкретні форми міжінституційного співробітництва, зокрема в контексті створення механізму імплементації Угоди про асоціацію Україна – ЄС. Відбулося оновлення деяких нормативних актів Міністерства закордонних справ щодо координації діяльності центральних органів виконавчої влади щодо участі у міжнародних заходах.

У грудня набув чинності новий закон «Про дипломатичну службу України», положення якого впливають на аспекти побудови міжінституційного співробітництва та узгодження позицій. Відповідно до положень цього Закону, Надзвичайний і Повноважний Посол України є вищим офіційним представником України за кордоном, який також здійснює керівництво та контроль за всіма представниками держави, які відвідують країну з офіційними візитами. Одним із важливих кроків 2018 року стала ініціатива Президента України щодо закріплення в Конституції України курсу на повноправне членство в ЄС і НАТО [4].

З приходом до влади в Україні Володимира Зеленського Україна почала працювати над формуванням малих союзів задля посилення в регіоні Центральної та Східної Європи. Прикладом таких союзів є Люблінський трикутник (Україна, Польща, Литва), Асоційоване тріо (Грузія, Республіка Молдова, Україна), Квадрига на рівні міністрів закордонних справ та міністрів оборони (Україна — Туреччина). У лютому 2022 року під час візиту міністра закордонних справ Великої Британії Ліз Трасс до Києва було оголошено про створення безпекового союзу Лондона, Варшави та Києва.

Події 24 лютого 2022 року, коли росія почала широкомасштабний наступ на Україну, спричинили кардинальні зміни у європейській та світовій безпеці. Найбільша війна в Європі після Другої світової з вбивствами та знуцаннями армії РФ над українськими цивільними та військовополоненими шокувала міжнародну спільноту.

Водночас дії кремля сприяли формуванню коаліції держав, які випрацювали механізм надання Україні військової допомоги. Це відбулося на першій зустрічі понад 40 міністрів оборони у квітні на авіабазі США «Рамштайн»

у Німеччині з подальшим створенням Контактної групи оборони України. Звідси загальна назва антипутінської коаліції — Рамштайн. Відтоді Міністр оборони України Олексій Резніков напряду комунікує з партнерами, розповідаючи про потреби України у важкому озброєнні. Це найголовніше, щоб з допомогою друзів перемогти російських окупантів.

Таким чином, для ефективної реалізації зовнішньої політики важливо працювати над просуванням статусу держави за кордоном. Публічна дипломатія якраз і про це, коли неформальний вплив через формування інтересу до мови, культури та історії країни сприяє подальшій співпраці зі світом. Ще у 2017 році при МЗС було створено Український Інститут. Установа працює над організацією спільних культурних заходів за кордоном (літературні резиденції, кінофестивалі), а також аналізом громадської думки іноземних держав щодо двосторонніх відносин з Україною.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексієвець Л., Прийдун С. Україна в системі міжнародних відносин: деякі особливості й проблеми (1991-2011). *Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць.. Серія: : Історія, міжнародні відносини.* Вип. 10. 2012. С. 179-183.
2. Дмитренко А. А. Україна в міжнародних відносинах 1944–1991 рр.: історіографія проблеми. *Гуржіївські історичні читання.* Вип. 6. 2013. С. 38-40.
3. Україна в Європі: контекст міжнародних відносин. Фенікс, Київ. 2011. 632 с.
4. Шевченко Б. Г. Україна в міжнародних відносинах 2014-2019. *ВІСНИК НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право.* Вип. 4(52). 2021. С. 62-67.

ПРОБЛЕМИ СПІВВІДНОШЕННЯ ЗАХОДІВ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ПОДАТКОВИМИ ОРГАНАМИ ДО ПЛАТНИКІВ ПОДАТКІВ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОДАТКОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Ефективне реформування національної моделі оподаткування неможливе без перегляду системи видів та заходів відповідальності, що застосовуються податковими органами за порушення податкового законодавства. На сьогодні контролюючий орган може застосувати до платника податків заходи адміністративної та фінансової відповідальності, які у певних випадках можуть бути підставою для притягнення правоохоронними органами посадових осіб такого платника до кримінальної відповідальності.

При цьому на практиці одночасне застосування податковим органом декількох видів та заходів відповідальності до одного платника податків є складною юридичною процедурою з непередбачуваними наслідками для такого платника податків.

Відтак, метою цієї роботи є правовий аналіз проблем співвідношення заходів відповідальності, що застосовуються податковими органами до платників податків за порушення податкового законодавства.

Відповідно до п. 111.1 ст. 111 Податкового кодексу України до платника податків за порушення ним законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі (податкові) органи, застосовуються такі види юридичної відповідальності: (i) фінансова; (ii) адміністративна; (iii) кримінальна [1].

Самі податкові органи можуть застосовувати до платників податків лише заходи адміністративної та фінансової відповідальності. Заходи ж кримінальної

відповідальності застосовуються новоствореним правоохоронним органом – Бюром економічної безпеки України [2].

Так, фінансова відповідальність за порушення законів з питань оподаткування застосовується у вигляді штрафних (фінансових) санкцій (штрафів) та пені. Диспозиція відповідних норм фінансової відповідальності, а також розмір штрафних санкцій закріплюються в Главі 11 Податкового кодексу України. Суб'єктами фінансової відповідальності за порушення законів з питань оподаткування виступають виключно платники податків, а не їх посадові особи. Для прикладу, якщо доведене податкове правопорушення вчиняє платник податків – юридична особа, то фінансову відповідальність згідно Глави 11 Податкового кодексу буде нести саме ця юридична особа, а не її посадові особи. Факт притягнення платника податків до фінансової відповідальності за порушення норм податкового законодавства оформляється відповідним податковим повідомленням-рішенням [1].

Варто зазначити, що фінансова відповідальність за порушення законодавства з питань оподаткування характеризується досить значним розміром штрафних санкцій. Приміром, розмір штрафу за неподання повідомлення про наявність однієї контрольованої іноземної компанії становить 805 200,00 грн. Аналогічний розмір штрафу встановлений й для неподання звіту про контрольовані операції [1].

Крім того, можливість одночасного застосування фінансової відповідальності у вигляді штрафу та пені ставить під сумнів закріплений у статті 61 Конституції України принцип, згідно з яким ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення [3]. Пеня, маючи особливу правову природу, традиційно розглядається як спосіб забезпечення виконання податкового обов'язку поряд із податковою заставою, адміністративним арештом майна та ін. [4].

Водночас адміністративна відповідальність за порушення законів з питань оподаткування встановлена Главою 12 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Так само, як і фінансова відповідальність,

адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства встановлюється у вигляді штрафів. Проте адміністративна відповідальність застосовується виключно до посадових осіб платника податків. На практиці, це директор/керівник, головний бухгалтер, а також інші особи, які за статутними документами платника податків уповноважені та відповідальні за ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності платника податків. Факт притягнення посадових осіб платника податків до адміністративної відповідальності за порушення норм податкового законодавства оформляється відповідним протоколом.

При цьому розмір адміністративних штрафів за порушення норм податкового законодавства є значно меншим, ніж згадуваних штрафів у фінансовій відповідальності. Наприклад, розмір штрафної санкції за порушення порядку ведення податкового обліку становить від 75 до 255 грн [5].

Саме через незначний розмір адміністративних штрафів деякі платники податків навіть не стараються оскаржувати відповідні протоколи у судовому порядку, концентруючи свою увагу на оскарженню податкових повідомлень-рішень, які містять у декілька разів більші донарахування. Як показала судова практика, податкові органи використовують неоскаржені протоколи про притягнення посадових осіб платника податків до адміністративної відповідальності, як доказ вини цього платника податків у податкових спорах про скасування податкових повідомлень-рішень [6].

Отже, податкові органи за порушення податкового законодавства можуть застосовувати наступні заходи відповідальності: (i) фінансові (штрафні) санкції, пеню до платників податків; (ii) адміністративні штрафи до посадових осіб платників податків. При цьому проблемними залишаються питання правомірності одночасного застосування фінансового штрафу та пені за одне і те саме правопорушення до одного платника податків, а також нефективно малих розмірів адміністративно-штрафних санкцій.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 19.05.2011 № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
2. Про Бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 1996. № 30. Ст. 141 (дата звернення: 20.04.2023).
4. Онищук Н.Ю. Податкове правопорушення як підстава притягнення до податкової відповідальності. *Підприємництво, господарство і право*. 2011. № 1. С. 200-203.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text> (дата звернення: 20.04.2023).
6. Лист Вищого адміністративного суду України від 14.11.2012 за № 2379/12/13-12. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2379760-12#Text>.

Піддубна В.Ф.

к. ю. н., доцент кафедри міжнародного права і міграційної політики, Західноукраїнський національний університет

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ФОРМ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Згідно з ч. 1 ст. 83 ЦК України юридичні особи можуть створюватися у формі товариств, установ та в інших формах, встановлених законом. В ЦК України не розкривається поняття організаційно-правової форми юридичної особи. В доктрині права поняття організаційно-правової форми визначається через сутнісні ознаки юридичної особи. Так, Кравчук В.М., вважає, що

організаційно-правова форма юридичної особи може бути розкрита через такі елементи, як: мета юридичної особи, склад учасників, мінімальна вартість майна юридичної особи, організація управління, права та обов'язки учасників, умови відповідальності юридичної особи [1]. За елементом мети розрізняються організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права і юридичних осіб публічного права. Так, юридичні особи приватного права можуть створюватися з метою задоволення приватного інтересу, як правило створюються у формі товариств, установ і в інших формах, юридичні особи публічного права створюються з метою задоволення публічного інтересу і діють в організаційно-правових формах товариства, установи, фондів і інших формах які визначені у КУ України і в законах. Так, наприклад, правовий статус Фонду гарантування вкладів фізичних осіб має подвійну правову природу. Згідно з ч. 2 ст. 3 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» вказує про те, що Фонд є юридичною особою публічного права, має відокремлене майно, яке є об'єктом права державної власності і перебуває у його господарському віданні. Фонд є суб'єктом управління майном, самостійно володіє, користується і розпоряджається належним майном, вчиняючи стосовно нього будь-які дії, що не суперечать законодавству та меті діяльності Фонду. Фонд є установою, що виконує спеціальні функції у сфері гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку і ліквідації банків у випадках, встановлених Законом (ч. 1 ст. 3 Закону). Тобто Фонд виступає одночасно у ролі органу державної влади і органу юридичної особи [2]. Як вірно вказується в юридичній літературі, здійснюючи дії, передбачені ст. 26 Закону, Фонд виконує свої публічні функції, діючи виключно як юридична особа публічного права. Здійснюючи дії, передбачені ст. 48 Закону, Фонд виступає замість органу управління банку, виконуючи організаційно-управлінські функції [3].

Подвійна правова природа Фонду зумовлює питання встановлення юрисдикції де можуть оскаржуватися дії або акти Фонду – адміністративної, господарської або цивільної. Аналізуючи Постанову ВП ВС від 05.06.2018 р.,

можна вказати про те, що такі спори за участю в тому числі і Фонду повинні бути віднесені до господарської або цивільної юрисдикції [4]. Так, Сидоренко М., звернувся до суду з позовом до Фонду, в якому зазначив що він відкрив в ПАТ «Дельта-банк» депозитний рахунок на який була внесена сума. Після закінчення строку розміщення вкладу позивач звернувся до ПАТ «Дельта банк» з вимогою про повернення коштів, однак банк направив йому повідомлення про запровадження тимчасової адміністрації та обмеження проведення виплат по депозиту. Пізніше відповідач надіслав повідомлення про визнання нікчемним спірного правочину з підстав, встановлених п. 7 ч. 3 ст. 38 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Позивач вважав дії Фонду неправомірними і просив визнати дійсним договір банківського вкладу. Суд першої інстанції відмовив у задоволенні позовних вимог, мотивуючи це тим, що невірно обраний спосіб захисту порушення права – визнання правочину дійсним – стосується правочинів, що підлягають нотаріальному посвідченню. Інші вимоги щодо визнання договорів дійсними не відповідають можливим способом захисту цивільних прав і інтересів, а тому такі позови не підлягають задоволенню. Проведення у цій справі було закрито і позивача було повідомлено про те, що розгляд цієї справи віднесено до адміністративної юрисдикції. Закриваючи провадження по справі, апеляційний суд в своєму рішенні вказав про те, що спір має публічно-правовий характер, оскільки Фонд є державною спеціалізованою установою, яка виконує функції державного управління у сфері гарантування вкладів фізичних осіб, і тому підлягає розгляду в порядку адміністративного судочинства. Пізніше позивач звернувся до Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ з касаційною скаргою. Велика Палата Верховного суду розглянувши справу, задовольнила позов частково. В рішенні ВП ВС було вказано про те, що правовий статус Фонду системи гарантування вкладів фізичних осіб врегульований Законом «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Фонд є юридичною особою публічного права. Згідно зі ст. 81 ЦК України юридична особа публічного права створюється розпорядчим актом Президента України, органу

державної влади, органу влади АРК Крим або органу місцевого самоврядування. На юридичних осіб публічного права у цивільних відносинах поширюються положення ЦК України про участь юридичних осіб у цивільному обороті, якщо інше не встановлено законом (ст. 82 ЦК України). Залежно від здійснюваних повноважень юридичні особи публічного права фактично мають публічно- і приватноправовий статуси. Юридичні особи публічного права при здійсненні цивільної правосуб'єктності виступають суб'єктами приватного права. Якщо проаналізувати функції Фонду, то основним завданням Фонду є забезпечення функціонування системи гарантування вкладів фізичних осіб та виведення неплатоспроможних банків з ринку. Вказані функції Фонду мають як владний характер, оскільки спрямовані на урегулювання правовідносин у сфері банківської діяльності, так і ті, що не містять владної складової, а спрямовані на здійснення процедури виведення неплатоспроможних банків з ринку, в тому числі шляхом здійснення тимчасової адміністрації та ліквідації банків, організації відчуження всіх або частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку або створення та продажу перехідного банку. Тобто можна зробити висновок про дуалістичність правомочностей Фонду. Так згідно з Законом, під час тимчасової адміністрації Фонд має повне право управляти банком. З дня початку процедури виведення Фондом банку з ринку призупиняються всі повноваження органів управління банку і органів контролю. Фонд набуває всі повноваження органів управління банку та органів контролю з дня початку тимчасової адміністрації і до її припинення. Враховуючи все вищевикладене, Фонд як юридична особа публічного права може бути суб'єктом як публічно-правових так і приватно-правових правовідносин. У приватно-правових відносинах, тобто під час здійснення функцій органу управління банку, в якому запроваджено тимчасову адміністрацію чи банку який ліквідується, Фонд не є суб'єктом владних повноважень в розумінні ст. 3 КАС України. Стосовно адміністративної юрисдикції, то згідно зі ст. 17 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на публічно-правові спори, зокрема спори фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень

щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності. Термін «суб'єкт владних повноважень» означає орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхню посадову чи службову особу, інший суб'єкт при здійсненні ними владних управлінських функцій на основі законодавства, в тому числі на виконання делегованих повноважень. Згідно зі ст. 92 ЦК України, юридична особа набуває цивільних прав і обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Фонд набуває всі повноваження органів управління банку та органів контролю з дня початку тимчасової адміністрації і до її припинення. Таким чином, спірні правовідносини які розглядалися в цій справі пов'язані з невизнанням відповідачем цивільно-правової угоди та невиконанням її умов, спір не є публічно-правовим, а впливає з договірних відносин і повинен вирішуватися судом за правилами ЦПК України. Справа була відправлена до апеляційного суду для вирішення по суті.

На сьогодні, концепція, поняття і класифікація юридичних осіб публічного права формуються в доктрині права, проте виникають питання пов'язані з особливістю діяльності юридичних осіб публічного права яку вони здійснюють в певних організаційно-правових формах, зокрема у формі Фонду.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравчук В.М. Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики. Київ: Істина, 2005. 720 с.
2. Закон України від 23.02.2012 № 2849-IX «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4452-17#Text>
3. Спасибо-Фатєєва І.В., Печений О. Про фантомний біль адміністративної юрисдикції URL: <https://yvu.com.ua/pro-fantomnyj-bil-administratyvnoyi-yurysdyktsiyi/>
4. Постанова ВП ВС від 05.06.2018 у справі № 598/1470/15-ц URL: file:///C:/Users/HOME/Desktop/Постанова%20ВП%20ВС%20від%2005.06.2018%20року%20у%20справі%20№598_1470_15-ц.mhtm

Поперечна Г.М.

*Д.філ. (право), доц. доцент кафедри
міжнародного права та міграційної політики
Західноукраїнський національний університет*

ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ГАРМОНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КУПІВЛЮ-ПРОДАЖ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ З ACQUIS COMMUNAUTAIRE ЄС¹

Підписавши Угоду про асоціацію із Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, Україна узяла на себе низку зобов'язань, серед яких забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до *acquis* Європейського Союзу. Таким чином, Україна виразила готовність імплементувати у національне законодавство існуючі акти інститутів ЄС відповідно до визначених в угоді напрямків, серед яких: посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, в тому числі нематеріальними об'єктами, до яких відноситься цифровий контент.

У травні 2019 року Європейським Парламентом та Радою було прийнято новий законодавчий інструмент у сфері обігу цифрового контенту – Директиву 2019/771 про деякі аспекти договорів купівлі-продажу товарів від 20.05.2019 р, (далі – Директива 2019/771) яка набирала чинності для держав-членів ЄС 1 липня 2021 року. Процес імплементування положень Директиви країнами-членами ЄС припадає на рекодифікацію національного цивільного законодавства, що підвищує важливість дослідження положень цього нормативного акту у процесі адаптації українського законодавства.

Варто відзначити, що нова Директива 2019/771 – законодавчий акт максимальної гармонізації. Таким чином, адаптуючи положення Директиви до національного права, в тому числі у сфері захисту прав споживачів, вітчизняний

---

¹ This abstract is a part of the research within the project “Homo consumens, Homo ecologicus – ecological efficiency test of the new directive on certain aspects concerning contracts for the sale of goods” financed by Narodowe Centrum Nauki, (NCN) [National Science Centre] in Kraków, Poland, with the number of 2019/34/A/HS5/00124.

законодавець обмежується у застосування власно напрацьованих норм у даній сфері. Це означає, що під час імплементації Директиви, держави-члени ЄС не можуть на власний розсуд у національному законодавстві закріпити ані суворішу, ані м'якшу форму відповідальності, а лише зобов'язуються впровадити до законодавчого масиву норми ідентичні положенням директиви у розрізі відповідальності сторін у договорах про купівлю-продаж [1; 2].

Перевагою максимального рівня гармонізації норм Директиви 2019/770 є те, що продавцям (постачальникам), що здійснюють продаж (постачання) товарів (цифрового контенту) за кордоном, не потрібно враховувати особливості національного законодавства про купівлю-продаж (Постачання). Гармонізація відповідає класичним подвійним цілям директив ЄС у сфері споживчого договірної права, тобто більш плавного функціонування внутрішнього ринку та високого рівня захисту прав споживачів.

Гармонізація українського законодавства у сфері купівлі продажу із положеннями Директиви 2019/770 матиме як позитивні так і негативні наслідки для національного споживача. Так, відповідно із положеннями Директиви для споживача розширюватиметься список прав, у зв'язку із невідповідністю товару умовам договору. Таким чином, національне законодавство набуде нового терміну «невідповідність товару умовам договору» на противагу існуючим у споживчому праві «недолік», «істотний недолік» товару. Норми Директиви 1999/44/ЄС, як і Віденської конвенції 1980 р., не передбачали поділу критеріїв відповідності товару на об'єктивний та суб'єктивний та регулювали це питання за суб'єктивною ознакою, тобто виходячи з домовленості сторін як підстави для визначення відповідності товару.

Аналізуючи положення проекту Загальноєвропейського права купівлі-продажу щодо відповідності товару (ст. 99–100), можна дійти невтішного висновку, що вперше об'єктивний критерій визначався саме у ньому. Розробники проекту відійшли від суб'єктивної концепції невідповідності товару договору, намагаючись «зміцнити» особливості товару та ускладнити визначення відхилень від прийнятого стандарту [3, с.230].

У Директиві, серед критеріїв відповідності товару умовам договору чільне місце займає — міцність (зносостійкість) (*durability*), котрий визначає раціональну необхідність функціональності товару протягом звичайного використання (п. «d» ст. 7.1, п. 32 мотивів Директиви 2019/771). Законодавче визначення цього критерію обумовлено сучасною концепцією кругової економіки та обґрунтованості тривалого користування товаром, а тому у свою чергу відповідає положенням екологічності нового права для ЄС [4, с.150].

Однак запровадження «Директивного» захисту українських споживачів має і свої негативні наслідки. Особливо, в умовах екологічності національного законодавства. Так, українське законодавство диференціює способи захисту прав споживачів, узалежнюючи їх від істотності недоліку товару. Таким чином споживач має право на відшкодування витрат на усунення недоліків товару, вимоги заміни товару на такий же, або аналогічний, на розірвання договору та повернення за товар сплаченої суми. В той же час українське законодавство передбачає право споживачів розірвати договір при наявності лише істотних порушень його умов продавцем, що є значною мірою екологічніше розв'язання проблеми існування товарів із недоліками.

Підсумовуючи, зазначимо що, в умовах рекодифікації цивільного законодавства України, національному законодавцю слід обрати євроінтеграційний вектор розвитку нових положень, в тому числі щодо купівлі-продажу. Проте, слід пам'ятати, що включення положень Директиви до цивільного кодексу України накладе обов'язок запровадити екологічно гірші рішення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Mańko R. Contracts for supply of digital content. A legal analysis of the Commission's proposal for a new directive. URL : [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/582048/EPRS_IDA\(2016\)582048_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/582048/EPRS_IDA(2016)582048_EN.pdf) (дата звернення 18.05.2023).
2. European Union directives. Summary of Article 288 of the Treaty on the Functioning of the European Union (TFEU) — directives. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=uriserv%3A114527> (дата звернення 23.06.2020).

3. Саванець Л. М., Стахира Г.М. New european union legislative instruments regarding the sale of goods and the delivery of digital content // Правоведение. 2020. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/novye-zakonodatelnye-instrumenty-evropeyskogo-soyuza-kasayuschiesya-kupli-prodazhi-tovarov-i-postavki-tsifrovogo-kontenta> (дата звернення 18.05.2023).

4. Savanets L., Stakhyra H. A Comparative Study on the Conformity of Goods under the UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG) and Ukrainian Sales. *Krytyka Prawa. Niezależne Studia nad Prawem.* №14 (2). 2022.S. 143–162. DOI: 10.7206/kp.2080-1084.528

УДК [343.1::342.22] (477)

Романів А. Р.

студент юридичного факультету

Західноукраїнський національний університет

ПОРУШЕННЯ УКРАЇНОЮ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД В КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ВИПАДКИ РОСІЙСЬКИХ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНЦІВ ТА КОЛАБОРАНТІВ

Війна є суттєвим викликом для держави не тільки у сфері збереження суверенітету й обороноздатності, а й правовій. Слідування базовим принципам справедливості та безумовне дотримання міжнародних договірних зобов'язань у галузі міжнародного гуманітарного права й безпеки є ознакою того, що в державі визнаються основоположні права людини попри очевидне посилення авторитарності владної вертикалі. В умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну із 2022 року, а до того – під час гібридної фази агресії РФ у 2014-2022 роках, наша Вітчизна на власному досвіді відчула жорстокість і порушення законів та звичаїв війни, а відтак – прагне помститись на полі бою та у юридичній площині. Однак, враховуючи напруженість у першій, держава допустилась помилок у другій, що може загрожувати унеможливленню належного покарання. Відтак, аналіз проблем, що виникли в судочинстві в ході розгляду справ щодо російських воєнних злочинців та їхніх поплічників,

допоможе уникнути неприємностей в подальшому, при повоєнній моделі засудження ворогів.

Нормативну базу принципів судочинства над воєнними злочинцями в Україні складають як вітчизняні законодавчі акти (Конституція України, Кримінальний кодекс України, Кримінально-процесуальний кодекс України), так і міжнародні зобов'язання держави, ратифіковані в порядку, передбаченому ст. 9 Конституції (Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Європейська конвенція з прав людини), Женевська конвенція про поводження з військовополоненими та інші). Римський Статут Міжнародного кримінального суду державою підписаний, проте не ратифікований, а тому щодо нього застосовується положення ч. 6 ст. 124 Конституції України – Україна може визнати юрисдикцію Міжнародного кримінального суду на умовах, визначених Римським статутом Міжнародного кримінального суду [4]. Цей факт не дає Україні в повній мірі мати права й обов'язки держави-учасниці Римського статуту, а відтак – ефективно реалізувати право на розслідування воєнних злочинів на своїй території на рівні міжнародного правосуддя.

Конституція України містить низку норм щодо ведення судових справ, закріплених у статтях 55-63. Вони не можуть бути обмежені в умовах воєнного або надзвичайного стану, згідно з ч. 2 ст. 64 Конституції [4]. Відтак, Україна зобов'язується дотримуватись права на справедливий суд, що охоплює низку цих положень, не залежно від обставин. Ці принципи є загальними і застосовуються для усіх судових процесів, в тому числі, де фігурантами є обвинувачені у здійсненні воєнних злочинів. Додатково, існують спеціальні норми, окреслені у Женевській конвенції про поводження з військовополоненими, які реалізуються при розгляді справ полонених супротивника. Вони зібрані у главі III (Кримінальні й дисциплінарні санкції) розділу VI (Відносини між військовополоненими та владою) [3]. На осіб, що були задіяні у колабораційній

діяльності із окупаційною адміністрацією та не брали участі у бойових діях, норми Женевської конвенції не поширюються, адже вони не є комбатантами.

Доповіді Управління Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй з прав людини підтверджують про два основні типи порушення права на справедливий суд Україною, які стосуються цих категорій. У пунктах 99-104 звіту за період з 1 лютого по 31 липня 2022 року детально розписано порушення вищезгаданого права в контексті надання обвинуваченим можливості власного ефективного захисту, гарантії презумпції невинуватості, позбавлення можливості використання юридичного захисту наданим адвокатом [1]. Звіт за період з 1 серпня 2022 року по 31 січня 2023 року підтверджує наявну тенденцію [2]. Інше питання виникає щодо порядку обміну військовополонених, де в списках фігурують вже засуджені за вчинені злочини російські солдати. Задля можливості здійснення таких дій, Верховна Рада України прийняла відповідні зміни в ККУ та КПКУ, які дозволяють звільнення від відбуття покарання, якщо особа підлягає обміну [5]. Як наслідок, вони не зможуть бути засуджені і відбутися реальне покарання у випадку розгляду Міжнародним кримінальним судом справ щодо воєнних злочинів, враховуючи принцип *non bis in idem* (ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення).

Проблему щодо колаборантів варто розмежувати за характером їхньої діяльності – участю у військових силах агресора та співпраці в управлінні окупованими територіями. У разі засудження осіб, причетних до збройних формуваннях ворога, виникає питання щодо застосування принципу імунітету комбатанта, який не дозволяє судове переслідування лише за сам факт участі у бойових діях, а також потребує з'ясування умислу як суб'єктивної сторони кримінального правопорушення – чи не була мобілізація із тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей примусовою (що вже є порушення Женевської конвенції Росією). Засудження осіб, причетних до сприяння військово-цивільним окупаційним адміністраціям, відбувається за широким переліком кримінальних правопорушень – від державної зради та

колабораційної діяльності до пропаганди війни та посягання на територіальну цілісність і недоторканність України. Однак, не завжди справа доходить до українського правосуддя – деколи їх ліквідовують на тимчасово окупованих територіях, що може бути тотожним позасудовій зраді та порушенням Женевської конвенції, яка не вважає цивільних колаборантів законними воєнними цілями. Враховуючи їхнє перебування на непідконтрольній території, реальний запуск судового процесу над ними із забезпеченням їм права на ефективний судовий захист фактично не відбудеться, а вони перебуватимуть в процесуальному статусі підозрюваного чи обвинуваченого, але не винного.

Отже, факт засудження російських воєнних злочинців українськими судами із подальшим звільненням від відбуття покарання у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу засудженого для обміну як військовополоненого унеможливить подальше засудження Міжнародним кримінальним судом, враховуючи принцип *non bis in idem*. Однак, якщо ж є прагнення засудити одразу, необхідно слідувати усім принципам справедливого судочинства. Це ж стосується розгляду випадків колабораціонізму на тимчасово окупованих територіях України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні. 1 лютого – 31 липня 2022 року. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ua/2022-09-23/ReportUkraine-1Feb-31Jul2022-ua.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
2. Доповідь щодо ситуації з правами людини в Україні. 1 серпня 2022 року – 31 січня 2023 року. URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/documents/countries/ukraine/2023/23-03-24-Ukraine-35th-periodic-report-UA.pdf> (дата звернення: 01.05.2023).
3. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 01.05.2023).
4. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення : 01.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 01.05.2023).
5. Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як

Романюк Дмитро

здобувач вищої освіти юридичного факультету

Західноукраїнський національний університет, Україна

Науковий керівник: Саванець Людмила Михайлівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного права та міграційної політики

Західноукраїнський національний університет, Україна

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ГАРМОНІЗАЦІЇ, УНІФІКАЦІЇ ТА КОДИФІКАЦІЇ МІЖНАРОДНОГО ПРИВАТНОГО ПРАВА В ХХІ СТОЛІТТІ

Попри світову дестабілізацію, що спричинена російсько-українською війною, сучасний світ перебуває у процесі активної та всеохоплюючої глобалізації. З розвитком міжнародних відносин з'явилися складнощі з їх врегулюванням, з врахуванням відмінностей національних законодавств різних держав. Саме тому, з метою уникнення правової невизначеності та непорозумінь між суб'єктами приватноправових відносин, ускладнених іноземним елементом, уніфікація, гармонізація та кодифікація міжнародного приватного права стає все більш актуальною проблемою у ХХІ столітті.

Для початку варто розуміти, що попри світову різноманітність, в наш час неможливо зупинити об'єктивний процес інтеграції світової економіки, фінансів, засобів масової інформації та інших сфер життя суспільства. Глобалізація не могла оминати еволюцію права, тож цілком очікувано, що міжнародне приватне право оволоділо новими інструментами створення міжнародно-правових норм [6, с. 133].

Інструментарієм розвитку міжнародного приватного права стали: гармонізація, уніфікація та кодифікація приватноправових норм. В даній роботі ми вважаємо за потрібне розглянути та дослідити проблематику доцільності

використання гармонізації, уніфікації та кодифікації міжнародних приватноправових норм у сучасному світі та корисність цих інструментів для міжнародного приватного права України.

Гармонізація – це процес зближення правових норм до певного єдиного орієнтиру, стандарту. Нами вбачається найбільш доречним використовувати саме європейські приклади гармонізації приватного законодавства у зв'язку з актуальністю права Європейського Союзу та діяльності інших загальноєвропейських інституцій для України.

Розробка і використання правил DCFR (Draft Common Frame of Reference) європейськими юристами має на меті гармонізувати цивільне право Європейського Союзу. Вони містять стандартні правові принципи та правила, які повинні бути застосовані в цивільних справах у всіх країнах ЄС. Власне, саму назву цього документу можна перекласти як Проект Спільної системи координат, що говорить про гармонізаційну, а не уніфікаційну роль [7, с. 6].

Подібний підхід складання модельних правових норм здобув популярність саме у ЄС через відсутність єдиного бачення у країн-членів щодо створення загальноєвропейського цивільного кодексу. Наявність таких правил слугує орієнтиром, який дозволяє країнам Євросоюзу поступово вдосконалювати свої національні закони, що в перспективі підготує фундамент для впровадження загальноєвропейського цивільного кодексу [1, с. 320].

Отже, гармонізація полягає у створенні єдиних стандартів і правових орієнтирів для різноманітних національних правових норм, що в свою чергу сприяє створенню правового базису для подальшої уніфікації та створення єдиних міжнародних приватноправових норм. Згаданий нами документ допомагає забезпечити однакову інтерпретацію та застосування приватноправових норм у різних країнах, що покращує прогнозованість правових наслідків та значно спрощує будь-яку міждержавну діяльність.

Далі ми пропонуємо зосередитись на уніфікації міжнародного приватного права. Уніфікація - це процес створення спільних норм або стандартів, які мають застосовуватися в різних країнах або регіонах для регулювання певної сфери

життя. Уніфікація зазвичай передбачає створення міжнародних договорів або конвенцій, які мають стати обов'язковими для країн-учасниць [2, с. 21].

Серед прикладів можна навести наступне: Мадридський протокол про міжнародну реєстрацію товарних знаків з 1989 року, який створює єдину міжнародну систему реєстрації товарних знаків та дозволяє зареєструвати товарний знак у більш ніж 100 країнах світу, включаючи ті, де заявник не має основної ділової діяльності; Конвенція ООН про договори міжнародної купівлі-продажу товарів 1980, яка сприяє створенню єдиного міжнародного правового режиму для угод міжнародної купівлі-продажу товарів та визначає права та обов'язки продавців та покупців, передачі власності товару, гарантій, відшкодування збитків та інших питань, що виникають у контексті міжнародної купівлі-продажу товарів; Конвенція Гаазької конференції про визнання та виконання рішень зарубіжних судів у господарських справах з 1971 року, що встановлює загальні правила щодо визнання та виконання рішень зарубіжних судів у господарських справах, які є загальними для всіх держав-учасниць конвенції та уніфікує правила відносно визнання та виконання рішень зарубіжних судів у господарських справах [4, с. 68].

Наступним інструментом сучасного міжнародного приватного права, що буде розглянутий, є кодифікація. Кодифікація - це об'єднання в єдиному нормативно-правовому акті, юридичних норм, змістовно перероблених, які регулюють певну групу суспільних відносин [5, с. 174].

Щодо прикладів, то в кожній країні є свій підхід до кодифікації міжнародних приватноправових норм. З початку XXI ст. окремі закони про міжнародне приватне право прийнято в Естонії (2002 р.). Бельгії (2004 р.), Болгарії (2005 р.), Україні (2005 р.). Окрім цього, у 2011 р. до держав, що кодифікували міжнародне приватне право у вигляді окремого закону, приєднався Китай, систематизувавши колізійні норми, що знаходилися у різних правових актах. Тоді як такі держави, як Франція, Мексика, Іспанія, Бразилія, Єгипет, Сирія, Уругвай та інші, обрали галузеву кодифікацію міжнародного приватного права, тобто в цих державах

наявний перелік окремих законодавчих актів, які містять у собі певні норми, що регулюють конкретну галузь міжнародного приватного права [3, с. 17].

Отже, міжнародне приватне право практично неможливо уявити без таких інструментів як гармонізація, уніфікація та кодифікація. Вони виступають основою формування нової епохи, в якій кордони та національне законодавство держав все менше будуть заважати політичній, економічній та культурній інтеграції.

Попри схожість підходів до використання норм міжнародного приватного права, ми можемо сказати, що кожен з них є унікальним та застосовується в різних випадках.

Гармонізація більше підходить для держав, які є членами певних регіональних політичних чи економічних об'єднань та бажають поступово інтегруватися, не руйнуючи своє національне законодавство, уніфікація більше стосується тих держав, що готові активно приймати конвенції світових організацій й модернізувати національні норми відповідно до міжнародного досвіду, а кодифікація відповідає інтересам держав, які хочуть прив'язати норми міжнародного приватного права до національного законодавства.

Україні, яка бажає стати частиною загальноєвропейської сім'ї народів не доведеться обирати між цими правовими інструментами, адже процес модернізації та європеїзації нашого законодавства є питанням екзистенційним, тож будь-які методи осучаснення нашого законодавства є корисними. Вже зараз український законодавець активно працює над тим, щоб включити норми DCFR в оновлений Цивільний кодекс, Верховна Рада готується до прийняття тих прогресивних конвенцій, які регулюють приватноправові відносини, а Закон України "Про міжнародне приватне право" може бути осучаснений, щоб відповідати новим викликам сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Акіменко Ю. Ю. Роль модельних правил приватного права у гармонізації цивільного права країн-членів європейського союзу. *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру*. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса,

- 21 трав. 2021 р.), за загальною редакцією С. В. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 320-321.
2. Белоус Л. В. Необхідність уніфікації норм міжнародного приватного права. *«Від громадянського суспільства – до правової держави»*: міжнародна конференція молодих вчених та студентів, 24 квітня 2015 р., м. Харків: Збірник тез доповідей. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 20-22.
  3. Велесь В.В. Кодифікація норм міжнародного приватного права: проблеми та перспективи. Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності "Міжнародне право". Національний авіаційний університет. Київ, 2022. 80 с
  4. Матвеева А. В. Актуальні трансформаційні процеси у міжнародному приватному праві. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2022. № 43. С. 64-72.
  5. Мельничук А.С. Значення уніфікації права для кодифікації міжнародного приватного права. *Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації*. Збірник тез доповідей XIX Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених (Тернопіль, 13 травня 2022 року). Тернопіль. Видавництво «Університетська думка», 2022. С. 173-175.
  6. Новосад І. В. Теоретичні засади дослідження питань уніфікації міжнародного приватного права в умовах глобалізації. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2022. № 43. С. 133-137.
  7. Харитонов Є. О., Харитонова О. І. DCFR як принципи та цінності європейського приватного права. *Часопис цивілістики*. 2022. № 45. С. 5-11.

Сендецька І.

студентка юридичного факультету

Західноукраїнського національного університету

Науковий керівник: канд. юр. наук, доцент, доцент кафедри

міжнародного права та міграційної

політики юридичного факультету ЗУНУ

Саванець Л. М.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОХОРОНИ РЕЗУЛЬТАТІВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поняття інтелектуальної власності невід’ємно пов’язане із правами на результати інтелектуальної діяльності особи в науковій, художній, виробничій та інших сферах, які є предметом цивільних правовідносин, як у розумінні права власності кожного, хто використовує результати їх інтелектуальної, творчої діяльності, так і тих, що зберігаються у їх творців як нематеріальна власність і можуть використовуватися іншими особами лише за їх згодою, крім випадків, встановлених законом.

У країнах, що розвиваються, захист прав інтелектуальної власності часто є недостатнім. Такі країни зазвичай обмежують їх охорону дуже вузькою предметною сферою, або надають охорону лише на короткий період часу, або не практикують суворого дотримання прав на інтелектуальну власність. Деякі розвинені країни також мають проблемні режими інтелектуальної власності, які, наприклад, відкрито дискримінують іноземні держави, забезпечують надмірний захист або іншим чином мають режими, які настільки відрізняються від тих, що застосовуються в решті світу, що їх адміністрування є дискримінаційним.

Розвиток України як демократичної правової держави у XXI столітті активізував удосконалення законодавства у всіх сферах, зокрема й у сфері інтелектуальної власності. Разом з тим, національне законодавство про захист прав інтелектуальної власності діє лише в межах державних кордонів, а винаходи чи твори, захищені авторським правом, можуть бути легко вивезені з країни походження, позбавляючи винахідників права на компенсацію за їх використання. Тому вагому роль у регулюванні та охороні прав інтелектуальної власності відіграють міжнародно-правові акти.

Необхідність вивчення міжнародних норм у сфері інтелектуальної власності зумовлена зобов’язаннями України за міжнародними та міжурядовими угодами, зокрема, в рамках членства України у Світовій організації торгівлі, Всесвітній організації інтелектуальної власності тощо.

За загальноприйнятою класифікацією право на інтелектуальну власність поділяють на «авторське право та суміжні права» й «патентне право» (права промислової власності), спільною

сутнісною ознакою яких є те, що об'єктами авторського права та права промислової власності є результати творчої діяльності [2, с. 104]. Таким чином законодавство про інтелектуальну власність гарантує захист у трьох загальних сферах: товарні знаки, патенти та авторські права.

Патентне право включає охорону винаходу за допомогою патенту, захист певних комерційних інтересів на основі закону про товарні знаки та фірмові найменування, а також право на охорону промислових зразків. Захист товарних знаків сприяє надійності ідентифікації споживчих товарів, передбачаючи покарання за порушення зареєстрованих знаків. Патентний захист сприяє новим відкриттям, щоб допомогти громадськості – шляхом надання монополії на винаходи, обмеженої строком, після чого захищений винахід стає суспільним надбанням. Загалом патентне законодавство виконує дві функції: 1) стимулює дослідження шляхом надання дослідникам сімнадцятирічної монополії на їхні інновації; 2) сприяє економічним вигодам для суспільства [2, с. 102].

Подібним чином законодавство про авторське право заохочує художню та літературну творчість на користь широкої громадськості шляхом захисту прав творця на оригінальну працю протягом обмеженого періоду часу.

Варто зазначити, що важливим напрямком розвитку міжнародного приватного права щодо охорони авторського права є співпраця в сфері укладання договорів, які передбачають захист інтелектуальної власності за межами країни, де вона виникла. Незважаючи на те, що не всі договори досягали бажаного результату, в більшості випадків їх створення є ефективним і обґрунтованим. Таким чином, стали поширеними такі види взаємних зобов'язань: договори, що забезпечують правову охорону різних об'єктів інтелектуальної власності в різних державах; договори, що встановлюють міжнародні класифікації для різних об'єктів інтелектуальної власності; договори з охорони інтелектуальної власності, що визначають міжнародні стандарти з цього питання [8, с. 518].

Сприяє захисту інтелектуальної власності в усьому світі через співпрацю держав і, у відповідних випадках, через взаємодію з іншими міжнародними організаціями, та забезпечувати адміністративне співробітництво союзів покликана Всесвітня організація інтелектуальної власності (далі – ВОІВ), яка є однією зі спеціалізованих організацій в системі ООН.

Україна є членом ВОІВ, а тому виконує свої зобов'язання за всіма існуючими міжнародними документами у сфері інтелектуальної власності.

Стандарти ВОІВ є нормативними документами, що стосуються інформації та документації у сфері промислової власності та містять правила і рекомендації щодо єдиних методів представлення патентної інформації на різних носіях. Стандарти ВОІВ регулюють: форму та зміст патентних документів; правила їх індексування, класифікації та кодування; зміст і структуру офіційних бюлетенів і довідників; властивості матеріальних носіїв тощо [3]. Застосування стандартів патентними відомствами сприяє гармонізації та уніфікації патентної документації з міжнародними нормами, забезпечує більш ефективне міжнародне співробітництво у сфері патентної документації та

стандартизації, сприяє подоланню мовного бар'єру. Зокрема, використання актуальних редакцій стандартів допомагає користувачам патентної інформації зорієнтуватися під час пошуку та аналізу патентної документації країн світу.

Основоположними в міжнародно-правовій охороні прав інтелектуальної власності є Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року, Паризька конвенція про охорону промислової власності 1883 року та Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів 1886 року, оскільки саме вони мають найбільшу значимість у цій сфері. [5].

Конвенцію про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності було підписано в 1967 році, однак її вступ у дію відбувся лише через три роки. Головною метою організації є підтримка охорони інтелектуальної власності в усьому світі, зокрема через співпрацю з державами та, відповідно до обставин, іншими міжнародними організаціями [5].

Паризька конвенція про охорону промислової власності була створена з метою забезпечення правової охорони результатів інтелектуальної діяльності, що сприятиме значному покращенню якості товарів. Конвенція застосовується до об'єктів прав промислової власності, таких як винаходи, промислові зразки, товарні знаки, фірмові найменування, географічні зазначення, корисні моделі та захист від недобросовісної конкуренції [7].

Бернська конвенція з охорони літературних і художніх творів включає матеріально-правові норми, які стосуються авторів та творів, що підлягають захисту, а також визначають терміни та правила охорони кінофільмів, фотографій, радіопередач, телепередач, збірників, лекцій, творів фольклору, звукозапису та інших об'єктів інтелектуальної власності [1].

У будь-якій правовій державі необхідно належним чином захищати всі права фізичних і юридичних осіб, створюючи "правове поле" для них. Гарантія недоторканності інтелектуальної власності є основним фактором успішного розвитку різних сфер культурної, політичної та економічної діяльності в будь-якій країні. На міжнародному рівні був створений механізм охорони авторського права та суміжних прав, що базується на нормах відповідних правових актів та договорів. Проте, через стрімкий розвиток інформаційних технологій, постає цілий ряд проблем, які вимагають правового вирішення. Перш за все, це стосується порушень авторського права та суміжних прав в Інтернеті. Незважаючи на наявність системи договорів з авторського права в галузі комп'ютерних технологій, необхідно розробити новий ефективний документ, спрямований безпосередньо на охорону авторського права та суміжних прав у соціальних мережах [6, с. 47].

Серед проблем захисту прав інтелектуальної власності найбільш поширеними є публікація піратських матеріалів, у тому числі створення сайтів, присвячених виключно розповсюдженню піратських матеріалів, а також неконтрольоване використання контрафактних товарів, що призводить до значних бюджетних втрат. Великої шкоди завдає іміджу країни відсутність терміну реєстрації

патентів і торгових марок, захисту комп'ютерних програм і баз даних, захисту виробників аудіовізуальної продукції, захисту знаків товарів і послуг (торгових марок). Неабиякою проблемою є питання створення монополій, що може бути несприятливим для конкуренції та розвитку інновацій. Існує також проблема високої вартості охорони та захисту: охорона та захист інтелектуальної власності можуть бути дуже дорогими, особливо для маленьких компаній та індивідуальних власників прав [5].

Все частіше використовується міжнародний арбітраж для вирішення проблем, що стосуються інтелектуальної власності. Це можна пояснити значенням, яке інтелектуальна власність має для економічного розвитку, міжнародної торгівлі та комерційного успіху в світі, який все більше глобалізується та оцифровується.

У більшості юрисдикцій системи загального права, спори, що стосуються інтелектуальної власності, зазвичай вирішуються арбітражем, з певними обмеженнями. У Великобританії, закон про арбітраж дозволяє його використання для патентних спорів, однак це право є обмеженням, а спори щодо авторських прав повністю підлягають розгляду у суді. У США відсутній федеральний закон про арбітраж, у сфері авторських прав, але суди, як правило, визнають таку можливість. У Канаді, хоча немає закону, що забезпечує арбітражний розгляд патентних спорів, незалежне вирішення спорів щодо авторських прав передбачена рішенням Верховного суду. В Австралії також немає спеціального закону, що передбачає вирішення спорів щодо інтелектуальної власності, але суди приймають рішення про таку можливість на загальній підставі [5].

Отже, для досягнення високого економічного та соціального рівня розвитку держави та підвищення добробуту різних верств суспільства кожна країна потребує налагодження розвинутої системи інтелектуальної власності. Захист інтелектуальної власності сприяє використанню та розвитку місцевих винахідницьких і творчих талантів та досягнень, просуванню й збереженню національного потенціалу у сфері інтелектуальної діяльності, залученню інвестицій та стабілізації економічної ситуації. Вітчизняні й іноземні інвестори можуть брати участь у забезпеченні дотримання їхніх прав інтелектуальної власності. Тому наявність у державі сучасної міжнародно - визнаної системи охорони інтелектуальної власності є необхідним елементом зрілої державності. Створення такої системи є особливо важливим для України як країни з великим науково-технічним та інтелектуальним потенціалом.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text. Дата звернення: 01.04.2023 р.
2. Дахно І. І. Право інтелектуальної власності: навч. посібник. / За ред. д.е.н., проф. І. І. Дахна. / І. І. Дахно, В. М. Алієва-Барановська, К. : «Центр учбової літератури», 2015. 560 с.

3. Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності. Стокгольм, 1967. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/view/MU67K05U?an=2&ed=1967_07_14. Дата звернення: 01.04.2023 р.
4. Міжнародний арбітраж та інтелектуальна власність (IP) Спори. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.international-arbitration-attorney.com/uk/international-arbitration-and-intellectual-property-ip-disputes/>. Дата звернення: 01.04.2023 р.
5. Міжнародно-правова охорона інтелектуальної власності в сучасний період. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.spilnota.net.ua/ru/article/id-3764/>. Дата звернення: 01.04.2023 р.
6. Орехова А. О. Міжнародно – правова охорона інтелектуальної власності. Дипломна робота на здобуття ступеня бакалавр спеціальності "Міжнародне право". Національний авіаційний університет. Київ, 2022. 79 с.
7. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_123 . Дата звернення 01.04.2023.
8. Савліва Н.О. Особливості охорони авторського права в міжнародному приватному праві. Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір: матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, Національний авіаційний університет, 24 лютого 2023 р. С. 517-520.

УДК 007:304

Сеньків Андрій Ігорович

аспірант спеціальності 032 «Історія та археологія»

Західноукраїнський національний університет

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНЦІВ У США

Становлення незалежної Української держави стало результатом праці і боротьби багатьох поколінь українців як в Україні, так і за її межами. Кожен із цих сегментів єдиного народу долучався у свій спосіб до виборення права мати власну державу. Так, українці закордоном, використовуючи легальні можливості праці, інформаційний простір, сприяли збереженню державотворчого, культурного, наукового потенціалу українства, національної гідності, легітимації нашого народу у світовому просторі.

Значним у цьому контексті є внесок української діаспори у США, яка належить до високоурбанізованої і освіченої національної меншини. Так, на сьогоднішній день, 62.8 % – мають вищу освіту, яку здобули в Україні, а 40 % новоприбулих здобули вищу та професійну освіту вже в Америці, в т. ч.: 24 % навчалися в університетах [1, с.13]. При цьому 23% українців, які проживають в Америці, мають вчений ступінь бакалавра, або таких, що

прирівнюються до нього, а 12 % здобули докторати. У цій ділянці діаспора перевищила загально американські показники [2, с.93].

Важливість існування власного інформаційного простору підтверджується тезою, що сучасне суспільство є суспільством загальної комунікації [3, с.7], яка відбувається в основному за допомогою штучно створених засобів комунікації. Не випадково Дж. Ваттімо стверджує, що «у народженні суспільства постмодерну вирішальна роль належить масмедіа» [3, с.10]. Засоби комунікації пронизують і впливають на все, починаючи з характеру ціннісних уявлень мас і закінчуючи структурою транснаціонального капіталу. Комунікація вторглася в світ людських відносин через пресу, радіо та телебачення, а також Інтернет, не залишаючи нічого не прихованим.

Першим засобом утвердження українців у США була українська преса, яка бере свій початок з середини 80-х років XIX ст. [2, с.150].

Зауважимо, що динаміка кількості україномовних видань має чітко виражено позитивну тенденцію. Звісно, що за час існування української громади в Сполучених Штатах Америки в різні періоди виходила різна кількість української періодики. Зокрема, з часу виходу в світ першого українського видання «Америка» (1886 р.) і до першої світової війни в США видавалося більш як тридцять часописів українською мовою.

Одразу по закінченні Другої світової війни у США друкувалося лише 29 українських газет і журналів; у 1958 році їх було вже близько 80; у 1963 р. – майже 300, а наприкінці 80-х років існувало понад сто [4, с.30].

Ще одним із важливих способів збереження української ідентичності, популяризації національної культури є радіомовлення. У різних містах США виходить кілька десятків українських радіопрограм, зокрема: «Голос України», «Українська хвиля», «Пісня України», «Слово», «Незалежне радіо», «Україна», «Нова слов'янська хвиля», «Українська година», «Український релігійний час», «Українського освітньо - культурного центру», «Міст», «Сторінка збереження української спадщини», «Українська програма» та інші [5]. Крім того, українською мовою ведуться щоденні передачі «Радіо Свобода» та «Голос Америки».

На відміну від української преси та радіо, українське телебачення довгий час не змогло з'явитись у медіа просторі Сполучених Штатів Америки. Самі ж українці отримували інформацію про те, що сталося в їхній країні та у світі переважно з російського етнічного телебачення у США. На відміну від української, російська діаспора, забезпечена підтримкою від держави, спромоглась створити низку інформаційних та розважальних каналів.

В 1996 та 2000 роках були спроби відкрити в США українське телебачення, але вони виявилися невдалими через низку об'єктивних та суб'єктивних причин.

Результатом спроб стало заснування у червні 2005 року в Чикаго каналу UATV – українського етнічного телебачення для закордонного українства етнічними українцями Олесем Наконечним і Романом Поповичем. 20 березня 2006 року канал UATV розпочав роботу в США виключно українською мовою. Українська діаспора в Америці – близько двох мільйонів людей – отримали змогу бачити і чути рідною мовою українські новини та найкращі телепрограми шести українських телекомпаній: «Перший національний канал українського телебачення», «НТН», «Тоніс», «ЕРА», «Культура», «Київ» а також американської – «Голос Америки» [6].

Програмна політика каналу зорієнтована на інтереси та потреби українців за кордоном. Крім того, такий канал як UATV вкрай потрібен діаспорі ще з однієї причини – настав час для консолідації українського закордоння. Тому на UATV покладена дуже важлива місія. Командою телеканалу проведена півторарічна робота зі створення програмної сітки мовлення, що відповідає потребам та інтересам української громади у США (зважаючи на особливості світобачення усіх хвиль еміграції).

І звичайно ж, українці у США не уявляють свого життя без Інтернету, який не лише поєднує з рідними за океаном, але і є невід’ємною частиною професійної діяльності багатьох.

Український інститут Америки, вебсторінка якого (<http://www.ukrainianinstitute.org>) згуртовує не лише українців, але й надає багато корисної інформації всім, хто хоче ближче познайомитися з Україною.

Підсумовуючи цей короткий огляд інформаційного простору українців у Сполучених Штатах Америки, можемо зробити висновок про те, що засоби масової інформації української діаспори не лише інформують свою етнічну спільноту про проблеми та події як у світі, так і в Україні, але й підтримують на заокеанських землях батьківську мову, національну свідомість, культурні цінності українського народу і цим, значною мірою, протидіють процесам асиміляції, сприяють збереженню етнокультурної ідентичності місцевого українства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. ЦДАЗУ бібл. Ф. №2 ін. №324 к.
2. Животко А. Історія української преси / Мюнхен; К.: Наша культура і наука, 1999. 368 с.
3. Недошитко І.Р. Українська діаспора США у державотворчих процесах в Україні (1991-2011 рр.) / URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/1573>
4. Гриценко О.М. Українська преса США і Канади (1991-1995) / К., 1997. 101 с.
5. Українське радіо в Чикаго – 90-літня історія (відео). / URL: <http://www.vidia.us>.
6. Українська Всесвітня Координаційна Рада. / URL: http://www.uvkr.com.ua/ua/news/lyst_hromady.html.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕДІАЦІЙНИХ ПРАКТИК У СФЕРІ ОСВІТИ

У постіндустріальному суспільстві провідним є настановлення на сприяння узгодженій взаємодії між особами, малими групами, спільнотами та людством у цілому. Істотною соціально-психологічною перепорою для цих гуманних намірів є те, що впродовж багатьох віків представники *Homo sapiens* навчались об'єднуватись головно на основі протиставлення («вони – ми», «свій – чужий»), а тепер потрібно напрацьовувати «механізми неконфронтаційної солідарності» й практично опанувувати «принципами толерантності» [1, 93].

Медіація передбачає роботу з клієнтами, які знаходяться у стані антагоністичного протистояння, відкритої форми конфлікту, що порушує інтереси та дестабілізує емоційну сферу особистості. В психології, медіація розглядається як інтегральна компетентність, що спрямована на допомогу з вирішення конфлікту тоді, коли самі сторони конфлікту не в змозі повноцінно і продуктивно вести діалог. Медіатор як конструктивний посередник допомагає сторонам з'ясувати реальні мотиви, якими керуються учасники конфлікту за межами спору. Крім того, медіатор допомагає зрозуміти, як можна вирішити поставлені завдання соціально прийнятними методами.

У збірнику рекомендацій ООН з ефективної медіації надається таке визначення: «Медіація – це процес, за допомогою якого третя сторона надає допомогу двом чи більше сторонам, за їх згоди, щодо запобігання, управління та вирішення конфлікту, допомагаючи їм розвиватись через взаємоприйнятні домовленості» [2, 29].

На жаль, нині конфлікти є поширеним явищем у закладах освіти. Вони виникають на різних рівнях та стосуються різних суб'єктів взаємодії: міжособистісні конфлікти, сторонами яких є студенти, учні або ж викладачі чи вчителі і навіть групи чи освітні колективи. Надзвичайно гостро проблема мирного врегулювання конфліктів постає в аспекті реформування системи освіти в Україні. Зокрема, проблематиці впровадження медіації в закладах освіти присвячені праці В. Панка, О. Дацко, М. Матвійчук, Н. Лунченка та ін.

Освітні заклади ставлять за мету всебічний розвиток дитини. Проте, явища булінгу та високий рівень конфліктності серед однолітків не дозволяє повністю досягти поставленої

мети. Необхідною умовою для досягнення такої мети є створення безпечного та комфортного освітнього середовища, що підтримує особистість здобувача освіти, вчасно реагує на її потреби та з повагою ставиться до її індивідуальних особливостей [3, 89].

Сучасні інституції освіти мають забезпечити формування поваги до прав і свобод людини, нетерпимості до приниження її честі та гідності, фізичного або психічного насильства, дискримінації за будь-якими ознаками. Актуальним стає питання побудови толерантного, безбар'єрного та безпечного освітнього простору, який передбачає впровадження в систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва. Тобто, слід формувати у здобувачів освіти здатності протистояти булінгу, розвивати навички ненасильницької поведінки, правильної побудови конструктивного діалогу, розуміння поняття «мир» і «демократія», сприяти усвідомленню конфлікту як важливої та невід'ємної частини життя, а також напрацьовувати особисті конструктивні стратегії поведінки в конфлікті [4, 124].

Мета створення *служб порозуміння* в закладах освіти полягає в тому, щоб формувати ненасильницьку поведінку, вміння уникати конфлікту, а в разі його виникнення – не дати конфлікту перерости в насильницькі форми взаємодії. Завдяки діяльності служб порозуміння зменшується соціальне напруження у міжособистісних взаєминах; покращується психологічний мікроклімат у шкільному колективі засобами посередництва (медіації); формуються компетентності безконфліктного спілкування та навички виходу з конфліктних ситуацій в усіх учасників освітнього процесу.

Дж. Бертон, спираючись на модель А. Маслоу, стверджував, що ключем до розуміння причин конфліктів може бути аналіз актуальних базових потреб особистості (наприклад, потреба у безпеці, приналежності, ідентичності, справедливості та ін.). На думку автора, незадоволені потреби індивіда заперечують соціальну стабільність у його поведінці, робить неможливим вирішення суперечки [5, 78]. Тому, один із шляхів досягнення мети – впровадження відновних практик у навчально-виховний процес закладів освіти.

До шкільної служби порозуміння може належати команда учнів, яка працює під керівництвом педагога, психолога та вирішує конфлікти, що виникають у шкільному колективі. Основними дійовими особами є учні старших класів – медіатори-ровесники, які пройшли навчання з психології конфлікту та практичної медіації [6, 11]. Саме медіація однолітків, шляхом використання відновних практик через запровадження діяльності служб порозуміння допоможе подолати прояви насильства та непорозумінь у закладах освіти.

Причина більшості конфліктів, що виникають між викладачами та студентами, полягає в дратівливості, низькому рівні саморегуляції і нездатності долати навчальні та психологічні перевантаження, вирішувати протиріччя без агресивної реакції на джерело роздратування. У

студентському колективі провокаційні і насильницькі дії часто зумовлюються такими явищами, як відчуття хибної солідарності та кругова порука. Низький рівень виявлення таких конфліктів на ранній стадії їх виникнення спричинює їх замовчування або деструктивне розв'язання.

Процедура вирішення конфлікту медіатором-викладачем ЗВО полягає в тому, що медіатор обговорює конфлікт за спеціальною процедурою з кожною із сторін. В процесі таких зустрічей відбувається пошук конструктивного вирішення. Сторони не залежать від волі медіатора та самі приймають рішення, яке на їхню думку, є більш вигідним для них, порівняно із станом конфлікту. Водночас доволі ефективним може виявитися започаткування у ЗВО *студентської служби примирення*, як спеціально підготованої команди студентів, яка працює під керівництвом викладача-куратора та вирішує конфлікти, що виникають в студентському колективі. Основними дійовими особами у цьому випадку є студенти старших курсів – медіатори-ровесники, які пройшли навчання основ конфліктології та медіації.

Отож медіація має стати дієвим інструментом налагодження конструктивної взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Створення та організація діяльності шкільних служб порозуміння та студентських служб примирення – надзвичайно важливий і відповідальний етап впровадження у навчальних закладах процесу ненасильницьких форм вирішення конфліктів, формування культури толерантних взаємин, а відтак розбудови демократичного громадянського суспільства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гірняк А. Психологія модульно-розвивальної взаємодії : монографія. Тернопіль : ВПЦ «Університетська думка». 2020. 376 с.
2. Basics of Mediation: Concepts and Definitions. URL: <https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/Basics%20of%20Mediation.pdf>
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkolacompressed.pdf>
4. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти: навчально-методичний посібник. Київ, 2018. 174 с.
5. Burton J. Conflict: Resolution and Provention. NY : St. Martins Press, 1990. 320 с.
6. Чикун Л. М. Психологічне забезпечення впровадження відновних практик у закладі освіти: збірник матеріалів. Піщане. 2022. 85 с.

Трембач С.О.

*студентка 3 курсу юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету*

Науковий керівник: Саванець Л. М.

*к.ю.н., доцент, доцент кафедри
міжнародного права та міграційної політики ЗУНУ*

АВТОНОМІЯ ВОЛІ ЯК ЕЛЕМЕНТ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

У міжнародній приватно-правовій сфері договори укладаються у багатьох напрямках. Укладаючи договір, сторони повинні дійти згоди з усіх істотних умов у належній формі. Крім того, вони можуть обрати право, що застосовується до договору з метою ефективного розв'язання можливих спорів.

Принцип автономії волі сторін закріплений у багатьох міжнародно-правових актах, серед яких: Гаазькі Конвенції «Про право, яке застосовується до договорів міжнародної купівлі-продажу» 1955 та 1964 років, Віденська конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» 1980 року, Міжамериканська Конвенція «Про право, що застосовується до міжнародних договорів» 1994 року, Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського парламенту та Ради від 17 червня 2008 року «Про право, яке підлягає застосуванню до договірних зобов'язань».

Основну роль у правовому регулюванні договорів із іноземним елементом в Україні відіграє Закон України «Про міжнародне приватне право». Розділ III Закону визначає колізійні норми щодо правочинів, довіреності, позовної давності, а Розділ VI колізійні норми щодо договірних зобов'язань.

Колізійні норми мають важливе значення у сфері регулювання договірних зобов'язань, оскільки визначають порядок і умови екстериторіальної дії національного закону і застосування на території певної держави іноземного права чи виконання іноземного судового рішення [6, с. 153]. Крім того, всі колізійні норми підпорядковуються загальним правилам, що регулюють зворотнє відсилання та відсилання до права третьої держави, необхідність правової кваліфікації, недопущення обходу закону, тощо.

У колізійному регулюванні договірних зобов'язань автономія волі сторін посідає чільне місце, оскільки дозволяє реалізувати сторонам договору свою свободу шляхом вибору норм того чи іншого правопорядку.

Відповідно до статей 43-44 Закону України «Про міжнародне приватне право» сторони договору можуть обрати право, що застосовується до договору, крім випадків, коли вибір права

прямо заборонено законами України. Лише у разі відсутності згоди сторін договору про вибір права, що підлягає застосуванню до цього договору, застосовується право відповідно до статті 32 [1].

Вибір права або зміна раніше вибраного права можуть бути здійснені учасниками правовідносин у будь-який час, зокрема під час вчинення правочину, на різних стадіях його виконання тощо (відповідно до ч. 5 ст. 5 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

У доктрині виділяють дві форми вираження волевиявлення сторін договору про застосовне право: прямо виражена та мовчазна. При прямо вираженій автономії волі сторони, шляхом прямої вказівки в самому договорі або в окремому документі сторони можуть передбачити підпорядкування своїх зобов'язань певному правопорядку [5, с. 96]. Тобто, спираючись на українське законодавство, якщо вибір права здійснюється на стадії укладення договору, то він має бути прямо визначений у тексті договору, якщо ж на стадії виконання договору – то оформляються зміни до договору за взаємною згодою сторін з урахуванням вимог ст. 654 ЦК України [4, с. 44].

При мовчазній волі сторін із умов договору або обставин справи впливає, що сторони мали на увазі підпорядкувати зобов'язання певному правопорядку. Необхідно пам'ятати, що про наявність вибору права можна стверджувати лише тоді, коли очевидно, що це справжній вибір, зроблений сторонами.

Умовами договору, які впливають на встановлення мовчазного вибору застосовуваного права, можуть бути формулювання, властиві праву однієї держави та не властиві праву іншої держави [2, с. 136].

Обставинами, які можуть свідчити про те, що сторони здійснили такий вибір права, є переговорний процес та хід попередніх ділових відносин між сторонами [2, с. 139].

Прикладом виступають попередні договори, укладені між сторонами, в яких містилося посилання на вибір права, яке застосовуватиметься до них. В такому випадку, якщо буде встановлено, що сторони не мали наміру змінити своє рішення, можна вважати, що вони обрали право, вказане в попередніх договорах.

Крім того, вибір суду, який вирішує спір між сторонами також може слугувати виявом мовчазної волі сторін щодо права, що застосовується до договору.

Принцип автономії волі у приватноправових відносинах, вимагає створення цілої низки обмежень його здійснення, характер яких залежить від рівня впливу держави на ті чи інші приватноправові відносини, оскільки вони мають тісний зв'язок із публічно-правовими відносинами, а захист публічних інтересів є одним із першочергових інтересів держави. Внаслідок цього щодо окремих видів правовідносин перелік таких обмежень є ширшим, а щодо інших – навпаки [6, с. 156].

Вважається, що порушення принципу автономії, тобто вибору юрисдикції регулювання відносин, тягне за собою ті ж наслідки, що й порушення умов договору.

Разом із тим реальність притягнення до відповідальності в такому разі близька до нульової, оскільки суб'єкт, визнаючи іншу юрисдикцію, одночасно перестає визнавати юрисдикцію, правовий вплив якої здійснювався на момент укладення договору. Це дає змогу зробити висновок про те, що в подальшому принцип автономності волі сторін є визначальним із погляду правових наслідків для всіх аспектів відносин між суб'єктами міжнародної торгівлі, а отже, впливає на можливість і ступінь дотримання прав і обов'язків, а також усіх інших принципів і торгівельних звичаїв, покладених в основу системи регулювання міжнародних торговельних відносин [4, с. 120-121].

Віденська конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів», в якій закріплено принцип автономії волі, до видів відповідальності за порушення умов договору відносить як відшкодування збитків і відшкодування відсотків, так і примусове (одностороннє) зменшення вартості товару стороною, права якої були порушені. Такий вид відповідальності залишає за суб'єктом відносин, щодо якого він застосований, право на захист уже власних інтересів, але виключно в судовому й арбітражному порядку.

Отже, принцип автономії волі сторін є загальновизнаним в міжнародному приватному праві та відіграє важливу роль у регулюванні договірних відносин з іноземним елементом. Цей принцип дозволяє сторонам домовлятися про застосовний до їхнього договору правопорядок. Оскільки принцип автономії волі сторін набув широкого закріплення як на міжнародному рівні, так і в законодавстві окремих держав, сучасною тенденцією є відсутність чітких критеріїв щодо його визначення. Це пов'язано зі стрімким розвитком міжнародних приватноправових відносин та сприяє їх гнучкості, а також розширенню меж принципу автономії волі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005. № 2709- IV, редакція від 23.12.2022 р. *Відомості Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text> (дата звернення: 03.04.2022).
2. Діковська І. А. Форма угод про вибір застосовуваного до договору права. *Альманах міжнародного права*. 2015. №7. С. 133-141.
3. Ісакова В. М. Порушення принципів добросовісності й автономії волі як підстава для притягнення до відповідальності за Віденською конвенцією ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів»: доктринальний підхід. *Альманах міжнародного права*. 2017. №17. С. 115-122.

4. Котуха О., Чабан О. Особливості вибору права, що застосовується до договору. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №2. С. 42-47.
5. Покачалова А. Г. Автономія волі як основоположний принцип регулювання забезпечення зобов'язань. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2016. №128. С. 93-104.
6. Ткаченко В. В. Питання колізійного регулювання договірних зобов'язань. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. №6(12). С.151-158.

УДК: 159.99

Чапрак В.С.

*здобувач третього рівня вищої освіти (PhD) зі спеціальності 053 Психологія,
Західноукраїнський національний університет*

PR-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ВПЛИВУ НА ЕЛЕКТОРАЛЬНУ ПОВЕДІНКУ ВИБОРЦІВ

Політичний процес в Україні часто постає як непрогнозований мікс конфліктів, провокацій, непублічних домовленостей, іміджевих перевтілень, рекламних симуляцій, необґрунтованих обіцянок, скандальних вчинків і популізму. Саме таке враження може скластись в пересічного виборця. Проте, для фахівців PR-технологій, все це є частиною продуманого процесу, засобом для формування політичної свідомості, маніпулювання громадською думкою та й, зрештою, ефективного управління електоральними настроями. Застосування ретельно продуманих проектів (сценаріїв) боротьби за владу, зумовлює ускладнення політичного процесу на всіх його рівнях, а також передбачає своєрідну «технологізацію» владних відносин у суспільстві. Об'єктом же впливу політичних технологій є люди та їхня політична свідомість [6]. Тому в умовах сьогодення, політичні технології є саме тим інструментом, із допомогою якого можна забезпечити політичну стабільність або вивести з рівноваги політичну систему суспільства. Відтак керувати почуттями громадськості, формувати настрої та думку суспільства, стає політичною необхідністю [5].

Одним із видів політичних технологій є такі, що спрямовані на впровадження в ціннісну сферу соціальної групи певного образу об'єкта (ідеї, товару, послуги, персоналії, організації, бренду) з метою його закріплення як ідеального. Їх називають PR-технологіями і вони є ефективними та вельми затребуваними в сучасних суспільно-політичних процесах.

PR (англ. *public relations*) буквально інтерпретується, як зв'язки з громадськістю. Вебстерський міжнародний словник визначає PR як «сприяння встановленню взаєморозуміння і доброзичливості між особистістю, організацією та іншими людьми, групами людей або суспільством в цілому за допомогою розповсюдження роз'яснювального матеріалу, розвитку обміну інформацією та оцінки суспільної реакції» [4, с.87]. У вузькому розумінні — це систематична діяльність особи чи компанії, що спрямована на зміну переконань, ставлення, думок та поведінки різних груп людей (цільової аудиторії) на свою користь.

За класифікацією англійського соціолога Сема Блека, PR поділяється на три види: 1) «білий» втілює собою технології інформаційної відкритості, що зорієнтовані на подання правдивої інформації про діяльність об'єкту PR та виявлення його переваг; 2) «чорний» – технології надання неправдивої, або негативної інформації, що спрямовані на витіснення конкурентів з ринку; 3) «сірий» – синтез двох попередніх, але іноді може поставати як різновид чорного піару, коли інформація, що надається, є правдивою, але зосереджена винятково на негативних аспектах об'єкту піару [4, с.88].

Ключовим фактором успіху тієї чи іншої PR-технології є рівень її впливу на людську свідомість. Тому кожна технологія містить ті чи інші психологічні прийоми групового чи масового впливу. Розглянемо окремі з них:

Міфологізація як підлаштування іміджу політика до уже існуючого та усталеного в масовій свідомості міфу чи стереотипу.

Емоціоналізація як емоційне забарвлення інформації для її полегшеного сприйняття, суб'єктивного прийняття та запам'ятовування представниками масової культури.

Вербалізація як вкладання потрібних слів в уста лідера чи в гасло партії. Саме вдалі вислови стають актуальними месиджами, що вербалізують дійсність, формо втілюють уявлення людей і легко підхоплюються масами. Тим самим слово стає індикатором новизни, засобом зосередження уваги або приховування дійсного стану речей [2, с.20].

Деталізація як інструмент підвищення рівня довіри, адже деталям завжди вірять більше, ніж абстрактним образам. Це забезпечує перехід на рівень особистісного спілкування, коли виборці починають уявляти політика як добре знайому людину, а позитивні особистісні риси збагачують його образ. Тому часто організують зустрічі «без галстуків» під час яких деталізують життєвий шлях лідера, знайомлять громадськість з його дружиною чи близькими тощо.

Акцентування інформації як спосіб зосередження уваги аудиторії, а відтак приховування чи підкреслення потрібних аспектів. Оскільки технологія добору фактів ЗМІ визначається ціннісними критеріями тому вона рідко буває повністю об'єктивною, а інколи набуває маніпулятивних ознак [2, с.19].

Дистанціювання як засіб відмежування від усього явно негативного, шляхом висловлення своєї незгоди чи наголошення розбіжностей у поглядах. Лідер має дистанціюватися від деяких «незручних» проблем, не згадуючи привселюдно про них. Вдалим прикладом є, прем'єр-міністр Великої Британії Маргарет Тетчер, яка могла обривати теми під час інтерв'ю з медіа, змушуючи тим самим журналістів слідувати її логіці.

Метафоризація як метод впливу на людей, що дає змогу змінити свідомі патерни, й водночас є дієвим механізмом, котрий уможлиблює вплив на підсвідомість. Метафора особливо ефективна для опису нової діяльності, для якої ще немає відповідних образів. У цьому разі метафора стає описом однієї сфери діяльності за допомогою мовних конструкцій з іншої царини.

Візуалізація як спосіб донесення до виборців інформаційних блоків найбільш оптимальним каналом сприйняття або їх поєднанням. При цьому найважливішою модальністю є зір, адже саме візуальні образи не потрібно додатково пояснювати чи обґрунтовувати, оскільки вони часто впливають на людину за межами її свідомості [2, с. 18].

Ствердження та повторення. Ствердження постає як прохання до широкої аудиторії, прийняти ідею без обговорення, тобто такою, яка вона є, без зважування всіх «за» і «проти» й відповідати «так», не роздумуючи. Водночас багаторазове повторення певної ідеї (навіть хибної чи маніпулятивної) є своєрідним аргументуванням та підтвердженням її істинності.

Спрощення та стереотипізація. Спрощення дає змогу висловлювати головну думку, яку потрібно донести до аудиторії, у короткій та енергійній формі. Між простотою повідомлення, рівнем його сприйняття, доступності мисленнєвого опрацювання, суб'єктивного прийняття і запам'ятовування існує прямий кореляційний зв'язок. І навпаки, складні інтелектуальні конструкції, викликають у значної частини представників масової культури нерозуміння, а відтак спричиняють пониження самооцінки, що супроводжується переживанням негативних емоцій, котрі стійко імплікуються з образом самого політика [3].

Отож PR-технології необхідні для проєктивного формування іміджу політичної сили та лідера, який її представляє. Вони є значущою складовою управлінської діяльності, стрижнем виборчого процесу і спрямовані на створення довгострокового образу, як фундаменту для формування політичної свідомості. Нажаль, сьогодні PR часто постає не як система налагодження та підтримання відносин між політичною організацією, політичним лідером та громадськістю, а скоріше як інструмент маніпуляції масовою свідомістю, що є ознакою низького рівня демократизації та незрілості громадянського суспільства. [1, с. 149] Однак важливо пам'ятати, що PR завжди «білий», оскільки це всього лише засіб, а «чорною» може бути тільки мета його застосування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Авченко В. Політичні технології. Теорія політичного маніпулювання. Київ. 2010. 149 с.
2. Бабич-Декань О. Політична підсвідомість. Якщо технологи влади не вивчать місцевої специфіки, то політреформа матиме зворотний результат. *Політика і культура*. 2003. № 20 (199). С. 18-20.
3. Зубарева М. А. Робочі аспекти PR в Україні. Наукові записки Інституту журналістики. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2369>
4. Королько В.Г. Основи публік релейшнз: Посібник. Київ., 1997. С. 87-93
5. Рихлік В. А. Політичний PR під час виборчого процесу. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197253692.pdf>
6. Фурман А.В, Гірняк А.Н. Передвиборчі технології як інструменти соціально-психологічної взаємодії. *Вісник харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна* (серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи»). 2017. Вип. 39. С. 161-166.

Чорна Катерина Любомирівна

студентка 3 курсу,

Юридичного факультету ЗУНУ

Науковий керівник

Поперечна Ганна Михайлівна,

Д. філ.наук (право) ,

*доц. кафедри міжнародного права
та міграційної політики*

Західноукраїнського національного університету

КОМЕРЦІЙНИЙ АРБИТРАЖ ЯК ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ

На сьогоднішній день світова спільнота перебуває в умовах активної глобалізації та міжнародної співпраці, яка часто знаходить своє відображення в укладенні комерційних договорів між представниками різних держав. Приватні відносини з іноземним елементом набувають все більшого поширення, а як наслідок – частими є випадки порушення зобов'язань їх учасниками.

Для захисту основних прав та інтересів сторін міжнародних приватно-правових відносин передбачені різного роду гарантії. До них, перш за все, відносяться імперативні законодавчі норми держав, міжнародні договори, які визначають основні права та обов'язки

учасників, а також можливість звернення за захистом прав та законних інтересів до судового органу. Та останнім часом все більшого поширення набуває використання саме альтернативних способів вирішення зовнішньоекономічних спорів, зокрема арбітражів.

Основною характеристикою арбітражу є передання справи для вирішення третій незалежній стороні, що обирається на підставі арбітражної угоди чи арбітражного застереження.

Вагоме значення у сфері альтернативного вирішення міжнародних комерційних спорів має міжнародний арбітраж. При цьому ним є будь-який арбітраж не зважаючи на те, утворюється він для вирішення якоїсь конкретної справи (*ad hoc*), чи здійснюється арбітражною інституцією, яка функціонує на постійній основі і метою якої є розгляд і вирішення спору по суті з дотримання визначеної процедури. Такі арбітражі переважно діють при різноманітних спілках, асоціаціях, Міжнародній торговій палаті, тощо[1, с. 64].

Сторони самостійно можуть обрати вид арбітражу, який розглядатиме їх справу, проте вважається, що при значній складності спору доцільніше звертатися саме до постійно діючого арбітражу.

Варто зазначити, що поняття «міжнародний комерційний арбітраж» може мати три різні значення. По-перше, цим поняттям позначають сам орган, на який покладено обов'язок вирішення комерційних спорів між особами. По-друге, міжнародний комерційний арбітраж – це визначена спеціальними правилами процедура вирішення спорів, яка характеризується узгодженими діями даного органу і будується на основі загальноприйнятих норм. І, нарешті, часто це поняття використовують для позначення конкретного складу арбітражу, на який покладається обов'язок розглядати той чи інший комерційний спір і який обирається або призначається в установленому законодавством або самими сторонами порядку [2, С. 89].

В рамках даного наукового дослідження ми розглянемо міжнародний комерційний арбітраж саме як правовий інститут вирішення спорів. Згідно із ст. 1 Типового закону ЮНСІТРАЛ щодо міжнародного торгового арбітражу 1985 р. арбітраж може вважатися міжнародним, якщо щодо нього виконуються наступні умови:

- по-перше, суб'єкти, укладаючи арбітражну угоду перебувають в різних державах;
- по-друге, в угоді сторонами визначається місце вирішення спору в арбітражі, яке знаходиться в іншій державі;
- по-третє, предмет спору, або певна частина зобов'язань суб'єктів пов'язані більше ніж з однією державою[3, С. 1].

Основною перевагою вирішення спору у міжнародному комерційному арбітражі є швидший розгляд справи у порівнянні з державними судами. Уникаючи бюрократичної тяганини сторони не лише заощаджують свій час та кошти, але й мають можливість на основі

спільної угоди передбачити матеріальне право або міжнародний договір, на підставі якого буде розглядатися їхня справа у разі виникнення спору.

Міжнародні арбітражі характеризуються цілою сукупністю ознак. Серед яких приналежність до недержавних органів, що означає відсутність їх фінансування і формування з боку держави. Справи передаються на вирішення третій неупередженій особі – арбітру. Окрім того, компетенція міжнародних арбітражів, як правило, ґрунтується на договорі між сторонами, в якому може визначатися склад, процедура, мова, місце та порядок вирішення конкретного спору. Арбітри не зобов'язані дотримуватися процесуальних норм державного законодавства, проте повинні враховувати загальні засади правосуддя, що виступають безумовною частиною публічного правопорядку держави [2, С. 90].

Другою ознакою міжнародного комерційного арбітражу є його консенсусний характер. В рамках арбітражного розгляду спір може бути вирішений арбітром лише в тому випадку, коли обидві сторони дали на це свою згоду. Сама згода є прикладом реалізації принципу автономії волі сторін та надається у вигляді арбітражного застереження в контракті до виникнення суперечки та арбітражної угоди [4].

Для визнання арбітражної угоди дійсною вона повинна відповідати певним вимогам. В першу чергу, сторони, які її укладають мають володіти повною цивільною дієздатністю відповідно до закону, що до них застосовується. По-друге, в угоді чітко визначаються суттєві умови вирішення спору та вид арбітражного органу, який його здійснюватиме. Якщо сторони обрали постійно діючий арбітраж, то вони повинні вказати в договорі його чітке найменування. При виборі арбітражів *ad hoc*, які переважно діють на підставі рекомендаційного регламенту ЮНСІТРАЛ, арбітри наділені правом визначати свої власні правила розгляду спору, а саме місце, процедуру, мову, матеріальне право, яке підлягатиме застосуванню тощо [5, С. 513].

За результатами вирішення спору ухвалюється мотивоване рішення на підставі обраного сторонами чи арбітром законодавства. У випадку досягнення сторонами компромісу на етапі розгляду справи, він закріплюється у формі мирової угоди, що фіксується у відповідному арбітражному рішенні, яке в обов'язковому порядку підписується всіма арбітрами, що брали участь у вирішенні справи. Після цього арбітраж припиняє свою роботу, а саме рішення підлягає виконанню згідно з обраним законодавством [6].

Можна зробити висновок про вагомому роль міжнародного комерційного арбітражу як правового інституту вирішення спорів. Він є унікальною альтернативною системою розгляду комерційних справ, яка характеризується низкою переваг над судовим розглядом: швидкість вирішення, зрозумілістю процедури, можливістю сторін обирати орган, склад арбітрів, законодавство, мову та місце розгляду справи.

Даний інститут дозволяє сторонам укласти спеціальний договір щодо врегулювання можливих спорів, що забезпечує певну правову визначеність та впевненість у захищеності власних інтересів. Водночас міжнародний комерційний арбітраж виключає формалізм та забезпечує високий рівень конфіденційності вирішення спору, що є принципово важливим для підприємців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Макеєва М. О., Мудрик Р. Р. Міжнародний комерційний арбітраж: теоретико-правові аспекти. *Юридичний вісник*. 2020. №3 (56). С. 61 – 66.
2. Шокун А. В., Коваленко І. А. Правова природа міжнародного комерційного арбітражу. *Таврійський національний університет ім. В. Вернадського*. 2018. С. 89-91.
3. UNCITRAL model law on international commercial arbitration: United Nations document A/40/17 annex I. *United Nations Commission on International trade law*. 21.06.1985. 25 с.
4. Definition of Arbitration by International Arbitration. URL: <https://www.international-arbitration-attorney.com/definition-of-arbitration/> (дата звернення: 24.04.2023 р.)
5. Олексієнко А.В. Міжнародний комерційний арбітраж: сутність та переваги. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. №8. С. 511-514.
6. Про міжнародний комерційний арбітраж: закон України від 24.02.1994. № 4002-XII. *Відомості Верховної Ради України*, 1994, № 25, ст.198

УДК 336.2 +346.62

Yevhen Chorny
graduate student of the
Department of constitutional,
administrative and financial law
(Western Ukrainian
National University, Ternopil)
orcid.org/0000-0001-6944-1355

ESSENCE, PROBLEMS AND PROSPECTS OF THE PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP LEGAL REGULATION IN UKRAINE

PPP is not a phenomenon and has been widely used across the globe for a long time. Needless to say, the topic of public-private partnerships (PPPs) in Ukraine is of great relevance. In the meantime, the correct definition of PPP is vital to make possible its practical and effective use. This research, therefore, focuses on the analysis of the existing definitions of PPP, position review of both

representatives of national and foreign scientific doctrine, as well as position overview of financial institutions and specialised institutions representatives in the field of PPP.

There are many criteria for defining and classifying PPPs. One of them is the legal system and scientific doctrine in question:

- Romano-Germanic doctrine defines PPP as an agreement concluded in public and private projects. The agreement regulates a new form of combining the efforts of private and public entities;
- Anglo-Saxon doctrine defines it as an agreement between a private and a public entity under which public interest services are provided.

It should be mentioned that in Ukraine public-private partnerships are popular and widely used in business activities. Production sharing agreements or lease/privatisation of state or municipal property are types of public and private partnerships between said parties. Accordingly, taking the term PPP from the English abbreviation “PPP (Public-Private Partnership)”, the most appropriate translation into Ukrainian is “state-private partnership” rather than “public-private partnership”.

These partnerships, which are state-private partnerships, differ significantly from PPPs. Znamenskyi, supporting this position, noted that the Law of Ukraine “On PPP” provides exclusively the public and private partnerships term avoiding mentioning state and private partnerships. However, the well-known concept of PPP should not mirror the definition of state-private partnership. The latter reflects the full range of relations between local governments and other local and state authorities on one side and private partners on the other side (for example, agreement on the provision of table repair in the building of local community authorities), while PPPs or public private partnerships has determined peculiarities. [1, p. 176].

By defining the basis of PPP, we can try to distinguish PPP from other kinds of cooperation and forms of joint activities of public and private entities. Dubok, Varnavsky, Klymenko and Pavliuk characterized PPPs’ basis as the implementation of projects with great public importance, having project implementation on a competitive basis through a tender. [2, p. 10]

The European Commission, while describing PPPs as a form of project implementation and supporting competitive principles of private partner selection, emphasises that PPPs should be used in the most effective way, when value for money is the highest priority. European Commission states that PPPs should be used only in projects where it is appropriate. It also specifies that this tool should be able to provide clear benefits and advantages, however, policymakers should not rely on it as a miracle solution or instrument with prompt results. [3, p. 13]

Mentioning risk distribution, the European Investment Bank defines a PPP as an arrangement between public authorities and private partners under a long-term contract, whereby the private

partner assumes a significant portion of the risks and the public partner makes payments based on the achievement of certain results. [4]

Being in line with European Investment Bank regarding PPP definition, the World Bank defines a PPP as a long-term contract between a private party and a public entity for the provision of a public asset or service in which the private party bears significant risk and management responsibility. This is largely consistent with other positions on PPPs in the Anglo-Saxon doctrine, including European Investment Bank's position provided immediately above. [5, p. 203]

Scientists define PPPs as partnerships for project implementation, as alliances, as forms of cooperation and even classify them as agreements, forms of corporate establishment and legal regimes applicable for certain projects.

Ovsyanyuk-Berdadina, describing public-private partnerships as cooperation, identifies the following forms of cooperation within PPP projects: (i) contractual, (ii) corporate establishment, and (iii) legal regime.

Contractual PPPs are exemplified in concession, production sharing agreements, state and municipal leases and sale and purchases, while PPPs as a form of the corporate establishment may be considered in view of the establishment of specific business organisations with the participation of the state and/or municipal community, particularly: joint-stock companies formed in the process of state companies corporatisation, in which the state/territorial community of Ukraine retains significant participation; and business associations with the participation of the state and private business entities. Introducing a special legal regime for business entities in PPP projects is shown when a state is taking care of industrial parks tax exemptions for the companies following prescribed criteria. [6, p. 60]

Hryshchenko defines public-private partnerships as a form of cooperation between public authorities and the business community that aims to finance, build, restore, manage or maintain infrastructure or provide public services [7, p. 42].

Finally, the most appropriate definition is introduced by European Bank for Reconstruction and Development, which states that PPP is form of cooperation to offer benefits to society such as investment opportunities, increased public access to services and efficient use of skills to modernise state assets as well as follow Sustainable Development Goals, given PPP is properly structured and implemented. [8, p. 2] It is worth mentioning that the goal to comply with the Sustainable Development Goals is also addressed in draft law No. 7508, which, if adopted, will amend Art. 3 of the Law of Ukraine "On PPPs" and will regulate at the legislative level the above principle of regulation of relations in the field of PPPs.

To summarise the above, in order to improve the efficiency of using the PPP tool, we believe that it should be defined as a long-term agreement and a form of implementation of activities between

private and public parties to (i) provide services or an asset, (ii) distribute risk, (iii) provide reward and responsibility, (iv) provide advantages for the state or community over other forms of implementation of activities (e.g. new investment and economic opportunities for the use of a particular asset or service).

LITERATURE:

V. Ustimenko, R. Dzhabrailov. Problems and Prospects of Implementation of Public-Private Partnership in Economic Relations. 2011. No. 1 (108). P. 176

K. Pavliuk. The essence and role of public-private partnership in the socio-economic development of the state. Scientific works of KNTU. Economic Sciences. 2010. No. 17. P. 10.

European Commission Directorate-General Regional Policy. Guidelines For Successful Public – Private Partnerships. / URL: https://ppp.gov.ie/wp/files/documents/guidance/other_guidance/EU-Guidelines-for-Successful-PPP.pdf

Information from the website of the European Investment Bank. URL: <https://www.eib.org/epec/>

World Bank. Public-private partnerships guide, 2014. / URL: <https://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/PPP-Reference-Guide>

O. Ovsyanyuk-Berdadina. Educational and methodical complex in the discipline "Mechanism of public-private partnership" / Compiled by O. Ovsyanyuk-Berdadina Ternopil: TNEU, 2017. P. 60.

S. Gryshchenko, O. Moskalenko. Preparation and implementation of public-private partnership projects: A practical guide for local authorities and business. 2011. P. 42.

Public-Private Partnerships: The UNECE-EBRD Model Law. / URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKewjZ-8i95aL-AhVDpYsKHxe_DnYQFnoECAoQAQ&url=https%3A%2F%2Fwww.ebrd.com%2Fpublications%2Fflaw-in-transition-2020-public-private-partnerships.pdf&usg=AOvVaw3NV8RQ2RtVimwfnTxZJ25

Luo Zhengrong

Postgraduate student specialty "Law"

West Ukrainian National University

HUMAN RIGHTS AND ARMED CONFLICTS

It is often during armed conflicts that human rights are infringed upon the most. Therefore, over the years, experts have focused much attention on the formulation of instruments aimed at alleviating human suffering during war and conflict. Today, three areas of modern international law attempt to provide protection to victims of war: human rights law, refugee law and humanitarian law.

While these fields are closely linked, they need to be distinguished systematically. Refugee law has been discussed in Part IV. This chapter focuses on international humanitarian law, which differs from human rights law in that it concentrates on specified conflict-related acts and does not give rise to individual claims [1].

Humanitarian law applies in armed conflict, restricting the actions of warring parties, providing for protection and humane treatment of persons who are not taking part or can no longer take part in the hostilities.

Like international human rights law, humanitarian law protects the lives and dignity of individuals, prohibiting torture or cruel treatment, prescribing rights for persons subject to a criminal justice procedure, prohibiting discrimination and setting out provisions for the protection of women and children. In addition, humanitarian law deals with the conduct of hostilities, combatant and prisoner of war status and the protection of the Red Cross, Red Crescent and Red Crystal emblems [2].

A distinction is generally made between the law designed to protect military and civilian victims of armed conflicts on the one hand, and the laws governing the way war is waged, on the other.

The international law of armed conflicts, of which international humanitarian law is a part, was formulated much earlier than international human rights law. Important phases in the development of the humanitarian law of armed conflicts were the (diplomatic) Conferences of Paris (1856), Geneva (1864), St. Petersburg (1868), Brussels (1874), The Hague (1899, 1907) and Geneva (1949 and 1977).

The international law instruments adopted at these conferences form the basis of modern hu471 Human Rights and Armed Conflict manitarian law, the most relevant being the four Geneva Conventions (1949) and their two Additional Protocols (1977). The principal purpose of the four Geneva Conventions was to set out humanitarian rules to be followed in international armed conflict.

The Convention relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (the Fourth Geneva Convention) lists a number of actions which the parties must refrain from in all circumstances. These include actions that are recognised as violating the most basic human rights, such as violence endangering life, torture and physical or moral coercion, as well as non-compliance with many due process rights. The Convention forbids in the strongest terms the utilisation of human shields. It also provides that civilians may not be compelled to work for an occupying power unless certain strict conditions are met (Article 51).

The Additional Protocols to the Geneva Conventions, which were adopted by the Diplomatic Conference on the Reaffirmation and Development of International Humanitarian Law applicable in Armed Conflicts (1977), are major developments in this context.

The International Committee of the Red Cross (ICRC) monitors compliance with the Geneva Conventions and the Protocols by, inter alia, visiting places of detention, receiving complaints of breaches of humanitarian law and addressing concerns to governments.

In recent years humanitarian intervention, the maintenance of peace and the protection of collective security, as well as the protection of cultural property, have received increased attention in relation to humanitarian and human rights law. The last mentioned issue has a place in Additional Protocol I to the Geneva Conventions in Chapter III dealing with civilian objects [3].

Other recent international efforts to lessen human suffering resulting from conflict is the fight against the widespread use of anti-personnel mines and small arms and the efforts to curb easy funding such as the trade in ‘conflict diamonds’ and the use of drug revenues to finance conflicts.

References

1. OHCHR: Protecting human rights during conflict situations. URL: <https://www.ohchr.org/en/protecting-human-rights-conflict-situations>.
2. Human rights and armed conflicts. URL: <https://www.humanrights.is/en/human-rights-education-project/human-rights-concepts-ideas-and-fora/human-rights-in-relation-to-other-topics/human-rights-and-armed-conflict>.
3. Dumberry, P., Incoherent and Ineffective: the Concept of Persistent Objector Revisited, 59 ICLQ 779 (2010).

Konrad Schönberg

*Assistant of Prof. Zoll at Osnabrueck University,
co-founder of the association*

OUR HELP FOR UKRAINE SINCE MARCH 2022

The beginnings

Due to the Russian aggression on 24th of February 2022 Prof. Fryderyk Zoll organized actions to evacuate women and children from Ukraine to Poland and to collect humanitarian goods in Poland, Germany and France and to deliver them to Ukraine.

Prof. Dr. Dr. h.c. (Ternopil) Fryderyk Zoll is a polish law professor from Cracow whose specialities are at Polish, European and comparative law at Jagiellonian University in Cracow, Poland and at Osnabrueck University in Germany and cooperates with the West Ukrainian National University in Ternopil as well as with the Ivan Franko University in Lviv. Together with Dr. Serhiy Banakh, Prof. Leuschner, as well as several other professors he organized these previous actions.

In order to organize medical help, Prof. Zoll asked my father Dr. Robert Schönberg, who is a

physician and works in his own office in Hamburg.

In March 2022 we founded the Ukraine-Hilfe Osnabrück-Krakau-Ternopil e.V. (non-profit) in order to help the people affected throughout Ukraine. Since then we have been supporting Ukraine with medical and humanitarian aid supplies. Ternopil is of crucial importance for this elementary help. A further reason is its topographical situation, from where the aid supplies can be distributed to all over Ukraine.

Our association, members and goals

Ukraine-Hilfe Osnabrück-Krakau-Ternopil e.V. (gemeinnützig) is a charitable association and we are in action since entire March, right before our organization acquired its legal capacity at the end of March 2022.

Our association is based on a network of professors, assistants and students from Osnabrueck University, the Jagiellonian University in Cracow as well as the West Ukrainian National University in Ternopil.

The associations president is Prof. Dr. Lars Leuschner, who is, as I mentioned before, a professor at Osnabrueck university. He teaches and researches on German and international civil law, especially trade and corporate law. The associations main initiators are Prof. Dr. Fryderyk Zoll, Dr. Robert Schönberg and Dr. Serhiy Banakh as well as Prof. Dr. Lars Leuschner.

Our goals are mainly humanitarian and medical aid as well as supporting the fire and disaster control facilities of Ukraine with technical equipment. Furthermore, our goal is the support of University teaching in Ukraine. In order to pursue these purposes, we cooperate with hospitals and charitable foundations in the EU.

Our own actions

From March 14th to March 15th founding member and co-initiator of the association Dr. Robert Schönberg, together with my brother, a medical student in Poland and accompanied by my chief Prof. Dr. Fryderyk Zoll, is driving a Mercedes Sprinter fully loaded with medical supplies from his home near Hamburg via Poland to Ukraine to deliver the medicines, infusion material, bandages and other emergency medical equipment to Dr. Serhiy Banakh and his comrades from the Ternopil Territorial Defense. Dr. Serhiy Banakh and his men delivered these aid supplies from Ternopil to Kyiv, where they were used immediately, saving many lives in Kyiv, which is suffering severely from the aggressor's shelling.

The second aid delivery was carried out by Dr. Robert Schönberg from May 6 to May 7, 2022 and with a fire truck. This fire engine, which is used as a means of transport, is a team transport vehicle for the Tostedt (Northern Germany near Hamburg) volunteer fire department, which the joint municipality of Tostedt made available to our association on a loan basis for this purpose and which Dr. Robert Schönberg made possible due to his voluntary work with the volunteer fire brigade. As

with the first aid delivery in march, Dr. Robert Schönberg departed from his place of residence near Hamburg via Poland to the Polish-Ukrainian state border and handed over the relief supplies to Dr. Serhiy Banakh and his helpers from Ternopil under the help of Prof. Fryderyk Zoll.

The Ternopil defense forces then brought the relief supplies to the Donbas region in order to then ensure the care of wounded soldiers on site.

The third drive of aid took place from July 14th to 17th by Dr. Robert Schönberg and his son, who significantly helped in the first aid delivery. This time, too, life-saving (emergency) medical equipment was delivered, but supplemented by the necessary fire-fighting equipment. This time, a fire-fighting vehicle served as a means of transport, which was donated to our association by the municipality of Rosengarten, so that we could then donate it to the city of Mykolayiv via Ternopil. Due to its proximity to Odessa, Mykolayiv is particularly affected by heavy artillery shelling and airstrikes by the aggressor.

The aggressor specifically targets fire and disaster control facilities and equipment. For this reason, it is urgently necessary to support Ukraine with fire-fighting equipment. We gave this fire engine to Dr. Banakh and his men, who transferred it to Mykolaiv, where it has been in constant use with the fire department ever since. Before being transferred to Mykolayiv, the car was unloaded and the medication was brought to the Ternopil University hospital.

After successfully transferring the vehicle and giving the medical help to Ternopil University hospital, Dr. Robert Schönberg and his son were brought quickly and safely across the border back to Poland by the Ukrainian defense forces.

The fourth drive started at January 20th and took place till 23rd of January 2023. As with our the second aid delivery in May 2022, the fire department van from the municipality in Tostedt served as a means of transport. It was loaded with medical diagnostic technique like ultrasound scanners with a six digits value in Euros as well as with emergency medication like in the previous supplies. The ultrasound devices were donated by a hospital in Hamburg. The medication was like in the rides before a generous donation by pharmacists from Hamburg, which usually deliver medication to Dr. Schönbergs office. Besides, Dr. Schönberg organized further goods from a colleague from London University hospital, which were loaded on this fire department van.

Dr. Schönberg departed again from his home near Hamburg with this fully loaded fire emergency van and drove to the outskirts of Cracow. Professor Zoll has organized a numerous supply consisting of food, clothing, sanitary articles and gasoline generators as well as with other humanitarian goods collected in Poland. These goods were meant to rescue a hospital in the city of Kherson, which was looted by the Russian troops.

In order to transport these humanitarian goods, Prof. Zoll asked a courageous friend from his neighborhood, who declared himself ready to deliver these previously mentioned goods in his own

truck to Ukraine.

We departed in the early morning of January 21 from near Cracow in a convoy consisting of this truck and the fire engine and arrived in the late evening in Lviv, where we gave these goods to Dr. Banakh and our other heroic Ukrainian partners. They drove these goods immediately to Kherson, where it came into use in order to save numerous lives.

Shortly later, Prof. Zoll organized a further large humanitarian supply from Poland to provide help for the people near the front line with infrastructural technique. Prof. Zoll and doctor Schönberg attended and accompanied this fifth drive.

The sixth drive took place from March 24th to March 26. I organized around 50 vehicle radios from the fire department of the city of Melle near the city of Osnabrück.

Before this drive Dr. Schönberg has organized four respirators as well as an ultrasound device, operation equipment and syringe pumps as well as fire service equipment like walkie talkies. Furthermore, Dr. Schönberg organized food for patients as well as a huge gasoline generator and food for patients in intensive care. The respirators and the ultrasound device, as well as the other medical technical equipment were donated by the Saint Mary's Hospital in Hamburg. The respirators and the ultrasound device are from a six-digits high value in Euro.

As with our very first aid delivery in March 2022, we got the Mercedes Sprinter which we borrowed from a close friend and successful organic vegetable farmer nearby the North Sea, who also donated a trailer to us so we could transport the huge gasoline generator.

We departed shortly after midnight from near Hamburg. Near Cracow. Prof Zoll joined us with further humanitarian goods and we drove on to Ternopil, where we arrived 25 hours after our departure.

In Ternopil we gave the respirators and the ultrasound device, as well as the operation equipment together with the gasoline generator to Ternopil University Hospital.

Because of a further request from Shumsk Municipal Hospital, we initiated a ring exchange of respirators: The new and modern respirators, that my father has received from the catholic St. Mary's Hospital in Hamburg we gave to Ternopil Hospital, where they instantly came into use.

The respirators which we received from Ternopil University Hospital, we brought together with some of our syringe pumps and food for intensive care patients to Shumsk Hospital on the following day.

Due to the further purpose of our association (the support of university teaching) Prof. Zoll held a lecture on European Law at Ternopil University.

On the following day, we drove to the City of Ivano-Frankivsk, where we handed over the walkie talkies as well as the vehicle radios to a disaster control facility commander.

In Ivano-Frankivsk we also visited the Medical University in order to set up a new cooperation

and to get in contact with the university teaching there.

Besides our own actions we organized and financed further several help actions especially the supply of amounts of first aid boxes to the people near the front line.

Our current actions

On 14th May, the main building of the faculty of law of the West Ukrainian National University in Ternopil has suffered severe damage from an airstrike of the Russian aggressors. Prof. Zoll has organized a fundraising in order to repair this damage caused by those felons.

Actually, we are organizing new goods for following medical supplies. Prof. Zoll who is cooperating with Polish and French charitable organizations organized a further transport in mid May 2023.

XX Міжнародна науково-практична конференція молодих вчених
«Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна візія
та виклики глобалізації»